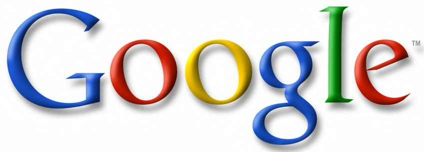
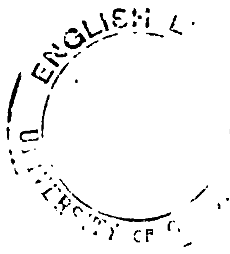
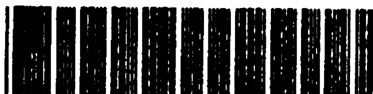

ENGLISH L
UNIVERSITY OF

300035785V

Bidrag

til

en historisk-topografisk Beskrivelse

af

Island.

Nord- og Øst-Fjærdingerne.

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandel.

1879—82.

Bidrag

til

en historisk-topografisk Beskrivelse

af

Island

ved

P. E. Kristian Kålund.

II.

Nord- og Øst-Fjærdingerne.

Med 9 litograferede Kort og et Træsnit.

Udgivet

af

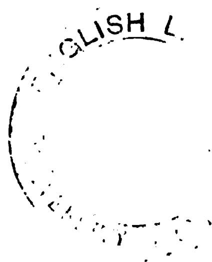
Kommissionen for det Arnamagnæanske Legat

Kjøbenhavn.

Gyldendalske Boghandel.

1879—82.

Fr. G Knudtzons Bogtrykkeri. — Kjøbenhavn.

Ved Udarbejdelsen af nærværende anden og sidste Del af Bidrag til en historisk-topografisk Beskrivelse af Island, som herved udgives af Kommissionen for det Arnamagnæanske Legat, har Forfatteren, Dr. Kr. Kålund, fulgt den samme Plan og haft de samme Formaal for Öje, som vare raadende ved Arbejdets første Del, til hvis Fortale, saa vel som til en af ham forfattet Efterskrift, der findes i Slutningen af dette Bind, i denne Henseende henvises. Medens første Del indeholdt Beskrivelsen over Syd- og Vestfjærdingerne, er i nærværende Bind omhandlet først Nordfjærdingen og derefter Østfjærdingen, indbefattende, efter den ældre Fjærdingsinddeling, ogsaa Vester- og Øster-Skaptafells Syslerne; hertil slutte sig Bemærkninger om det indre Höjland og Landet i Almindelighed, forskjellige Bidrag fra ældre utrykte Kilder til Islands Geografi, Tillæg og Rettelser til hele Værket, og endelig et udførligt Stedsnavneregister, der, ligesom det endvidere tilföjede Realregister og en Fortegnelse over de behandlede Sagaer og ligestillede Kilder, vil tjene til at lette Benyttelsen af det

foreliggende fortjenstfulde og i videnskabelig Henseende vigtige Arbejde.

Ligesom første Del er ogsaa denne anden Del ledsaget af Specialkort over de enkelte Sysler, der ere udarbejdede efter Overtryk af de det islandske litterære Selskab tilhørende Kobberplader af Björn Gunnlaugssons store Islandskort. Kortet over Sønder-Thinge Syssel er dog ikke taget uforandret efter Björn Gunnlaugssons Kort, men er for det Partis Vedkommende, der ligger syd og øst for Myvatn, blevet berigtiget efter et af Professor Johnstrup, der i 1876 foretog en videnskabelig Rejse i Island, over disse Egne udarbejdet Kort, som han velvillig har stillet til Forfatterens Raadighed, til Afbenyttelse i den nævnte Henseende. De omhandlede Specialkort udgjöre i deres Helhed et samlet Kort over hele Landet, men man har dog troet til yderligere Anskueliggjörelse endvidere at burde medgive Værket et topografisk Oversigtskort over Island, udarbejdet paa Grundlag af det med C. W. Paykulls Bidrag till Kännedomen om Islands Bergsbyggnad (Svenska Vetenskaps-Akademiens Handlingar VII, Nr. 1) fulgte Kort. Blandt Tillæg og Rettelser er derhos S. 400 trykt et Kort af 1715 over Handelspladsen Holmenshavn og den daværende Bondegaard Reykjavik.

Af den saaledes nu afsluttede anden Del, til hvis Udarbejdelse Forfatteren har nydt en Understøttelse af den

Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse paa lignende Maade som Tilfældet var med Værkets første Del, er første Hefte, indeholdende Beskrivelsen over Nordfjærdingen, udkommet i 1879; dette Afsnit blev tillige af Forfatteren benyttet som Afhandling for den filosofiske Doktorgrad.

Kjøbenhavn, den 1. Juni 1882.

K. Gislason. **P. G. Thorsen.** **V. Finsen.**

Svend Grundtvig. **J. L. Ussing.**

Indhold.

Nordlændinge- eller Øfjordinge-fjærdingen
og
Østfjordinge-fjærdingen
(Norðlendinga- [Islb. Ayfirþínga-] fjórðungr
og
Austfirðinga-fjórðungr).

Kortenes plads.

40' 40'

HUNAVATNS SYSS
så godt som hele
SKAGAFJORDS SYSS

Hunavatns syssel (Húnavatns sýsla).

[Indbyggerantal c. 5000.]

Hrutafjorden (Hrútafjörðr), grænseskellet mellem Húnavatns og Stranda syssel, har tillige fra gammel tid dannet grænsen mellem Nordlandet og Vestlandet [1]). Alt i fristatstiden fremhæves den udtrykkelig i loven som fjærdingsgrænse, i det Grg. (§ 83) undtagelsesvis indrömmer den mand ret til at forblive i sit gamle tinglag, uagtet han forlader fjærdingen, som indskrænker sig til at flytte tværs over Hrutafjord. Lige som Hrutafjorden nu skiller mellem Nord- og Vestamtet, må den altså den gang have dannet skellet mellem Nord- og Vestfjærdingen. Den anførte bestemmelse i Grågås har været hensigtsmæssig, ikke alene på grund af fjordens smalhed, navnlig for den indre dels vedkommende, men også fordi det er den sydligste af alle Nordlandets fjorde, og således den, der skærer sig dybest ind i landet. Om fjordens navn giver Vd. oplysning, i det sagaen fortæller, hvorledes to vædre (hrútar), der kom løbende den syd fra ankommende landnamsmand Ingemund i møde, gav anledning til den endnu ubeboede fjords benævnelse. Dens navn møder jævnlig i sagaerne, mest i forbindelse med beretninger om skibes ankomst eller afsejling, — anløbsstedet for disse har vistnok altid været det på fjordens vestside, i Stranda syssel liggende Bordøre (IB. I, 635).

Det jævne sletteland, der strækker sig op fra fjordbunden, får kun ringe lejlighed til at brede sig. Vest fra strækker sig forskellige höje grusbanker frem, mod syd begynder snart Holtavarde-

---

[1]) Sammenlign 1ste dél (der i det følgende citeres som IB. I.) s. 684.

hede (IB. I), og mod øst begrænses den lille dalslette, lige som selve fjorden, af hedens fortsættelse, den forholdsvis lave Hrutafjordshals. Over den flade dalgrund kan den fra Holtavardehede kommende **Hrutafjordså** (Hrútafjarðará) uden hindring brede sig i foranderligt løb; sin vej ned fra heden må den derimod søge sig gennem et dybt kløftleje. Denne å, langs hvilken amtsgrænsen ligger, hører til de middelstore, men kan dog af kyndige uden synderlig vanskelighed passeres ved sin munding på det såkaldte Nordlingevad (Norðlíngavað). Mellem den lille dalsænkning, hvorigennem Hrutafjordsåen søger ned fra heden, og en tilsvarende lidt østligere indesluttes — som den yderste spids af heden her — et lille höjdedrag, kaldet Túnga; her står nordligst i »tungen« en gård Hrútatúnga, i Grt. (s. 71) benævnt **Tunga**. — Nord fór Hrutatunge, hinsides en lille å, omtrent hvor Hrutafjordens dalslette begynder at forgrene sig i to dalstrøg op mod höjlandet, ligger gården **Balkastad** (Bálkastaðir). Når der i Grt. (s. 8) siges om landnamsmanden Balke, at han tog land i Hrutafjord og boede på bægge gårdene Balkastad, tænkes der utvivlsomt ved den ene af disse på den oven nævnte gård Balkastad, uagtet rigtignok den anden gård af samme navn ligger aller længst ude ved Hrutafjordens østkyst; den store afstand mellem de to gårde forklarer sagnet ved at lade den indre gård oprindelig have været sæter fra den ydre. — Nord for Balkastad, i halseskråningen og ikke langt fra Hrutafjordså, står præstegården Stad (Staðr); kaldet har dog i den senere tid jævnlig været forenet med Prestbakke sognekald i Stranda syssel[1]). Den omtalte hals **Hrutafjordshals** (Hrútafjarðarháls), i eller under hvilken så vel Stad som sognets følgende gårde står, danner grænsen mellem bygderne Hrutafjord og Midfjord. Halsen, der strækker sig umiddelbart ned til Hrutafjordens kyst, er vel hverken synderlig höj eller bred, men har ikke desto mindre indtil den sidste tid været berygtet for sin uvejbarhed. Den har nemlig aldeles beskaffenhed til fælles med höjlandet, af hvilket den er en ligefrem fortsættelse. Den består således af lave höjdedrag og banker, idelig afbrudte af og vekslende med mosestrøg, engdrag og dyndede partier, hvorover det har kostet megen anstrængelse at lægge en brugelig vej.

Følger man vejen langs Hrutafjordens østkyst en mils vej mod nord, kommer man til den kort fra fjorden under halsen liggende gård **Toroddstad** (Þórodd(s)staðir), hvorfra overfart sædvanlig

---

[1]) Ved beskrivelsen af Holtavardehede ytrer sognebeskrivelsen lejlighedsvis, i anledning af BSnf., at nogen Kolbjarnarhellir ikke kendes.

finder sted til det omtrent lige over for liggende Bordøre. På Toroddstad boede i følge Grt (s. 69) Torbjörn öksnamegin, hvis fader havde taget som landnam østsiden af Hrutafjord ud til lige over for Bakke (Prestbakke), en grænse, der netop svarer til nordgrænsen for Stadar sogn og hrepp. Torbjörn bliver dræbt af Grette til hævn for et drab paa dennes broder Atle, og sagaen fortæller (s. 108—110) udførlig de nærmere omstændigheder herved. Da Grette kom til Toroddstad, var Torbjörn ude paa engene for at binde hø. Grette red så frem ad vejen til Reykir. Der går en mose (mýrr) ned fra halsen, og her arbejder Torbjörn. Grette slynger sit spyd efter ham, men spydbladet falder af skaftet; derefter dræber han ham med sværdet. Spydbladet fandtes først flere århundreder efter, i Sturla Tordssöns dage, i mosen, som deraf fik navnet Spjotsmyr (Spjótsmýrr ɔ: spydmose); efter en anden fortælling skulde derimod Torbjörn være bleven dræbt paa **Miðfitjar** (Grt. s. 111—12). Ved at ride et par skridt ud på grusbanken hinsides gården ser man ud over den nord for liggende Spjotsmyre, en lille mose, som strækker sig fra liens fod ned mod fjorden, og som fortsættes af grönne strøg oppe i halseskråningen. Hvor Midfitjar skal søges, er ikke let at sige — holmene i Hrutafjordsåens munding skal hedde Fitjar, samme navn skal forekomme mellem Balkastad og Hrutatunge foruden flere steder uden for sognet. Hinsides Spjotsmyre ses **Reykir**, en gård, der ligeledes ligger nær fjorden og, som navnet antyder, ved en varm kilde.

Fra Toroddstad fører en nu ypperlig udbedret vej over Hrutafjordshals til Stadarbakke i Midfjord, en strækning, som det vel kan tage c. 3 timer at passere. At allerede i oldtiden hovedsagelig samme vej er bleven benyttet, ses af Grt. s. 70—71. Der fortælles her, at nogle af Grettes fjender — hjemmehørende i Midfjord — en gang rider til Burfell (en gård i Midfjorden) og derfra over Hrutafjordshals til Melar, hvorfra de agter sig til Norderådal (M.). Da Grette får at vide, at de er på hjemvejen, red han op på Hrutafjordshals, vest for Burfell; der tilbragte han en stor del af dagen med at løfte (ɔ: opstille) en sten, som står dér, og som kaldes **Gretteshav** (Grettishaf). Hermed fordriver han tiden, indtil fjenderne kommer, hvorefter en kamp påfølger. Det her omtalte »Grettestag« (Grettistak) er endnu at se, kort fra den fra Toroddstad over halsen førende vej. Når man kommende fra Hrutafjord har passeret omtrent en tredjedel af halsen, har man den pågældende klippeblok til höjre for sig, noget fra vejen, og således, at den for den vejfarende skjules af mellemliggende holt. Den med större eller

mindre sten eller klippebrokker oversåede strækning her hedder Sandhólahraun; noget inde i dette ses i skråningen en aflang flad klippe, der ikke hæver sig synderlig over grunden; denne bærer en omtrent firkantet klippeblok, på vel hen ved en kubikfavn i indhold. Da stenen med de to hjörner hviler på den underliggende klippe, men under det tredje har en lille tærningformet sten (godt og vel et kubikkvarter — eller fod? — stor), hvorved den støttes, får den ganske udseende af at være rejst og opstillet således af menneskehænder. På grund af sin beliggenhed besøges dette Grettestag af mange, så meget mere som interessen forøges ved, at man her utvivlsomt har for sig, om end ikke en af Grette rejst sten, så dog en sten, til hvilken traditionen om Grette allerede fra sagatiden har været knyttet [1]). — Burfell, der ligger en del østligere, ses ikke herfra.

Viser det sig således, at vej — og som det synes en hovedvej — allerede fra gammel tid har ligget over halsen ved Toroddstad, ligger det nærmest at antage, at det er samme vej, som i følge Krm. (s. 56—70) først Berse fra Saurbæ efter at have holdt bryllup med Stengerd i Midfjordsdalene vælger, og dernæst Kormak, fra den nordligere i Midfjord liggende gård Melstad, under sin forfølgelse af brudgommen. Begge komme ned fra halsen ved »Torvejgs gård«. Torvejg er en fjende af Kormak, der har fordrevet hende fra Midfjord, derimod en ven af Berse, der har skaffet hende land »nord for« — må rettes til »vest for« — Midfjord, hvor hun senere boede. Derfor skaffer hun Berse lykkelig over Hrutafjord, giver derimod Kormak et ubrugeligt fartöj. Torvejgs gård skulde man efter sammenhængen snarest antage måtte være Toroddstad; dog synes der rigtignok i følge andre kilder (se således Ldn.) ikke at være plads til hende her [2]).

Hrutafjordshalsen fortsætter sig mod nord i et ret anseligt næs, der skiller mellem Hrutafjordens ydre del og Midfjorden. Det benævnes nu sædvanlig Balkastadanæs eller Heggstadanæs efter de her værende yderste gårde. **Balkastad** (Bálkastaðir), der ligger på næssets vestkyst, ved Hrutafjorden, må være den ene af de to Grt. s. 8 nævnte gårde Balkastad. Samtlige her liggende gårde regnes

[1]) Foruden denne sten nævner sognebeskrivelsen (fra Stad) endnu et par andre »Grettestag«.

[2]) Om grundene for, at den gård, der i sagaen omtales som »Valastad kort fra Hrutafjord«, ikke kan have ligget ved denne fjord, men må søges i Saurbæ i Dala syssel, se IB. I, s. 500.

til Midfjordsbygden. I ældre tid benævntes også næsset **Midfjordsnæs** (Miðfjarðarnes); således omtales det i ÞH. I følge sagaen (s. 51) kunde kvæget (fårene) ernære sig selv året rundt i skovene ude på Midfjordsnæs, og virkelig skal endnu forholdene yderst ude på næsset være særdeles gunstige i denne henseende.

Den allerede oftere nævnte **Midfjord** (Miðfjörðr), der mod vest begrænses af Balkastadanæs, har til sin østlige begrænsning en sammenhængende, i et næs udløbende landmasse, Vatnsnes. For den ydre dels vedkommende beskylles denne kyst af Hunafloe, Midfjorden selv er en lille, kun 1—2 mile lang fjord. Op fra Midfjorden strækker sig en af lave halse begrænset dal, der gennemströmmes af den middelstore **Midfjordså** (Miðfjarðará). Ved sin munding danner åen en bred, af sandflader begrænset os, der nærmest fjorden indsnævres noget; foran udløbet findes sandbanker, der bevirke, at knap nok islandske skibe (ɔ: större både) kan komme ind i osen. ÞH. fortæller rigtignok om landing af havskibe i **Midfjordsos** (Miðfjarðaróss), men det fremgår dog af fortællingen (II, s. 60), at da sagaen forfattedes, var der ikke havn for havskibe i Midfjord. I sit nedre løb er åen foranderlig, og nåvnlig landet nærmest vest for åen, det såkaldte Melsnæs, bærer spor heraf. Ved roden af Heggstadanæs — som det fjorden mod vest begrænsende næs sædvanlig her benævnes — ses omtrent i linje med fjordbunden gården **Sandar**, der på grund af sandflugt har måttet flyttes höjere og höjere op i lien. Gården, hvorefter Melsnæs bærer navn, er præstegården Melstad (Melstaðr), der står vest for åen, vel omtrent en mils vej fra dennes udløb. Præstekaldet hører til de största på Island, hvorfor også gårdens bygninger, samt kirken, er langt anseligere, end man plejer at træffe dem på landet her, ja præstegården tilsyneladende opført ganske som et købstadshus, kun med græstørvstag. Det er denne gård, der i sagaerne omtales som **Mel** (Melr) i Midfjord, i følge Bdm. bolig for Odd Ufejgssön, som her opretter Melmanna godord (Bdm. s. 7, sml. Nj. s. 505—6). I følge fortællingen om Heming Aslakssön skal kirken på Mel være bygget af denne samme Odd (Söguþættir, Rkv. 1855, s. 67). Navnets forandring til »Melstad« hænger sammen med gårdens overgang til kirkeejendom [1]).

---

[1]) Blandt de tidligere indehavere af Melstad præstekald kan den af literaturen om Island så fortjænte Arngrim Jonssön »den lærde« nævnes, der levede her i 50 år (1598—1648).

Jon Olavssön fra Grunnavig fortæller, at man ved begyndelsen af forrige århundrede på Melstad mente i kirken at opbevare en levning af den i Hemings-tåt omtalte St. Stephani dug; om denne og den til dugen

På Mel boede i en tidligere periode den urolige Kormak, om hvem den efter ham benævnte saga fortæller. Sagaen lader ham sluttelig falde i Skotland; imidlertid påviser man i Melsnæs, temlig langt ude, en höj kaldet Kormakshöj. Denne höj skal man have gjort forskellige mislykkede forsøg på at udgrave [1]).

Omtrent nord for Melstad — noget sydvest for Kormakshöj, dog ikke i selve Melsnæs, men i underlandet nærmest lien (det såkaldte Melsbugr), ses tomterne af en ødejord **Stensstad** (Steinsstaðir), om hvilken A. M. siger, at landet, så længe man mindedes, havde hørt til Melstad, og at kun indhegninger der på stedet støttede sagnet om, at her oprindelig havde stået en egen gård. En sådan har dog utvivlsomt stået her, nemlig den i Krm. og ÞH. nævnte gård Stensstad. Ved Stensstad har man tidligere vist levningerne af et hov; senere har man imidlertid, ved en misforståelse, der synes at skrive sig fra E. O., i nogle tomter ved Stensstad (måske selse hovtomterne?) villet påvise sporene af en ødegård Hov (Hof), som dog jordebøgerne aldeles ikke kender noget til [2]).

I forbindelse med Stensstad kan passende nævnes den nordvest for Melstad liggende gård **Svertingsstad** (Svertingsstaðir), hvis navn kendes fra ÞH. (II, s. 59). Gården ligger straks vest for en fra Hrutafjordshals kommende lille å, der på dette strøg kaldes Svertingstadaå; længere nede, hvor den løber syd for Stenstada-tomterne,

---

knyttede overtro beretter han (Addit. 21 fol., s. 105—6), at der nu næsten intet var til overs af den, da stadig noget afreves til brug ved rygninger for at bevirke helbredelse af syge.

[1]) En beretning af Jon Olavssön fra Grunnavig om Kormakshöj findes Antkv. Ann. II, s. 171, hvor også Olavii omtale (Olavii rejse s. 200) af höjen er anført. De til höjen knyttede sagn, dog noget ændrede, berettes ligeledes i den antkv. indb. 1817. — Nu vil nogle, i en mindre höj længere inde i næsset og nærmere Melstad, påvise Ormshöj, hvori den af Tord dræbte Orm skulde ligge, om hvem det i sagaen (ÞH. s. 28) siges, at han blev höjlagt i Midfjordsnæs. Da imidlertid nogen Ormshöj intet steds nævnes og navnlig ikke synes at have været kendt på Olavii tid, eftersom han gætter på, at den såkaldte Kormakshöj i virkeligheden kan være Orms höj, er oven nævnte angivelse vel kun grundet på enkeltmands løse indfald.

[2]) E. O. (s. 736) nævner på Hof i Midfjord »toften af det gamle afgudstempel og offerstenen der uden for«. — Jon Olavssön angiver i sin beskrivelse af oldtidslævninger (Antkv. Ann. II, s. 171), at afgudshuset har været på Stensstad; når han ikke desmindre anden steds (Addit. 21 fol.) kalder Hof prædium, kan det måske tyde på, at traditionen angående gårdsnavnet da var vaklende. Bemældte hov har han aftegnet i sit lexicon under »hof« som en aflang-firkantet bygning (tomt) med indgang midt på den sydlige langvæg og en blotsten ud for den vestlige gavlvæg.

bærer den navnet Stenstadaå; sluttelig falder den ud i Midfjordså kort oven for osen.

I Midfjordsbygden finder den ejendommelighed sted, at egnens to præstegårde ligge i hinandens umiddelbare nærhed. Til Melstad hører gårdene nærmest søen, til Stadarbakke (Staðarbakki), nabogården imod syd, hele den øvre del af bygden. Stadarbakke ligger på jævn grund, nær åen, hvis bred dog her som en lodret til dels undergravet væg luder ud over åen og den flade østlige åbred. Det er formodenlig denne gård, der tænkes på, når der i ÞH. (s. 58) fortælles, at den i sagaen så meget omtalte Asbjörn køber sig **Bakkaland** i Midfjord og bor der. Stadarbakkes nabogård mod syd er Krokstad (Krókstaðir); syd for denne strækker de ejendommelige Krókstaðamelar, ÞH.'s **Króksmelar**, sig ud imod åen: höje, bratte, for oven jævne melholt, hvori enkelte kedelformige fordybninger. Hinsides disse åbner udsigten sig til den indre del af dalen, og öjet kan nu frit svæve ud over forholdsvis vide, temlig flade strækninger. Hoveddalen begynder nu at forgrene sig: nærmest til höjre (vestligst) ses Vesterådalen (Vestrárdalr) skille sig ud fra hoveddalen op mellem lave höjder, lige ud (mod syd) fortsættes hoveddalen af Nupsdal (Núpsdalr), øst for denne ligger igen Østerådal (Austrárdalr) næsten skjult af foranliggende höjdedrag; længst ude i horisonten ses hedelandet, svagt höjnende sig. Tilsammen kaldes de tre dale Midfjordsdalene (Miðfjarðardalir). — Blandt gårdene i hoveddalen vest for åen må endnu mærkes **Búrfell**, der står oppe i Hrutafjordshals under et fjæld af samme navn, omtrent i linje med Vesterådalens munding; gården er allerede tidligere nævnt i anledning af Grettes styrkeprøve på Hrutafjordshals.

Heden oven for dalene, i hvilken disse, lange og smalle, ligge höjt op, er den såkaldte Tvídægra, et höjland, der strækker sig mellem Hvitåsiden i Myre syssel og den sydvestligste del af Hunavatns syssel[1]). Fra hver af Midfjordsdalene ligger en vej op på heden, der höjere oppe forene sig, men heden anses for så godt som ufarbar undtagen i særlig törre somre. Gennem hver af dalene strömmer et tilløb til Midfjordsåen, alle med udspring på det oven for liggende höjland. Det betydeligste af disse er Østerå (Austrá)

[1]) Om Tvidægra, dens sumpige og vandrige beskaffenhed, med en rigdom af småsøer (utallige, plejer man at sige), og dens navn, der i Heið. sættes i forbindelse med en bestemt begivenhed, men som i hvert fald synes at indeholde en angivelse af den tid, rejsen over heden sædvanlig krævede, — se IB. I, 344, 348—49.

med udspring fra Arnarvatn (IB. I, 344), der i nordvestlig retning gennemströmmer Østerådal, derefter optager den syd fra, fra Nupsdal, kommende Nupså (Núpsá), vender sig mod nord, optager vest fra Vesterå (fra Vesterådal) og antager nu navnet Midfjordså.

I Vesterådal er ingen gård af historisk betydning. Nupsdal i den ældre form **Gnupsdal** (Gnúpsdalr) nævnes foruden i Sturl. i et par sagaer (Heið., Krm.) på en sådan måde, at man kunde være tilböjelig til at opfatte Gnupsdal som navnet på en gård. I Heið. (s. 343), hvor Bardes fosterfader underretter ham om, at han på det forestående tog til Hvitåside (M.) har skaffet ham natteherberge i Gnupsdal hos en bonde ved Navn Njål, er det ikke just nødvendigt at forstå Gnupsdal som gårdsnavn. Når det derimod i Krm. hedder, at Stengerd fra Tunge var til opfostring i Gnupsdal, og der gentagne gange fortælles, at Kormak for hendes skyld aflægger besøg i Gnupsdal (s. 10, 32), synes navnet naturlig at måtte forstås om en enkelt gård. Nogen gård Nupsdal findes imidlertid nu ikke i dalen, og en sådan synes aldrig at have ligget her. Den gård, der efter forholdene nærmest kunde synes at svare til Krm.'s Gnupsdal, er Øvre Nup (Efri Núpr), en anselig ejendom med tilhørende kirke, oprindelig, som det synes, dalens øverste (længst op mod heden liggende) gård. Tillægget »øvre« har den til adskillelse fra gården Nedre Nup, der ligger nordvest for Øvre Nup, hinsides (vest for) Nupsdalså. Øvre Nup bærer imidlertid fra gammel tid sit navn, således som det fremgår af vedkommende kirkemåldage[1]), hvor det forekommer i formen Gnup uden videre tillæg, uagtet vel også den gang Nedre Nup har bestået som en særlig gård. Øvre Nup har imidlertid til alle tider været den anseligste af de to gårde; når derfor Grt. (s. 15) nævner **Gnup** (Gnúpr) i Midfjord — ganske med den samme betegnelse, som kirkemåldagen bruger — er det utvivlsomt Øvre Nup, der menes. Hvad Nedre Nup angår, kan det lige så lidt for denne gårds som for Øvre Nups vedkommende antages, at den har skiftet navn, da den står den »nup« (fjældtop), hvorefter bægge gårde bære navn, endnu nærmere end Øvre Nup. Om andre gårde som oprindelig indehavere af navnet Gnupsdal kan der, hvad den øvre del af dalen angår, næppe være tale. Hvor vidt det er mere end et tilfælde, at en gammel ødehjåleje fra Øvre Nup, længst oppe i dalen, hedder Njålsstad (Njálsstaðir, A. M.), altså

[1]) Auduns måldage, se Jon Pjeturssöns Tímarit 4. B., s. 52.

er benævnt efter en mand med samme navn som Bardes vært i Gnupsdal, er ikke godt at sige [1]).

I den nedre del af Nupsdal er der lige så lidt nogen gård, der kan antages at have båret dalens navn. Krm.'s Gnupsdal om det sted, hvor Stengerd opfostredes, har derfor utvivlsomt fra først af kun skullet betegne dalen; gårdsnavnet er imidlertid glemt, og den, der nedskrev sagaen, har vel endog opfattet dalens navn som også gældende gården, en misforståelse, der ikke kan overraske i en saga, der er så unöjagtig angående det topografiske som Kormaks saga (se IB. I, beskrivelsen af Saurbæ, D.). — Den betydeligste gård i Nupsdalens nedre del er Nupsdalstunge (Núpsdalstúnga), der ligger øst for åen, en tre fjærdingvej nord for Øvre Nup. Det er formodenlig denne gård, som svarer til Krm.'s **Tunge** (Tunga), hvor Stengerds fader Torkel boede. Rigtignok vilde det passe bedre til sagaens fremstilling, om gården Tunge ikke lå i Gnupsdal, og virkelig findes en gård Lille Tunge (Litla Túnga) noget nordligere i den ved sammenløbet af Østerå og Vesterå dannede tunge; men det er kun en höjst ubetydelig ejendom, og der er næppe nogen grund til af hensyn til fremstillingen i Krm. at afvige fra, hvad der ellers vilde være den sandsynligste antagelse, da sagaskriveren öjensynlig enten ikke har haft rede på eller ikke bestræbt sig for at oplyse stedforholdene her.

Den tredje af Midfjordsdalene **Østerådal** (Austrárdalr) nævnes i ÞH. i det der (II, s. 59) siges, at en af Tords hemmelige fjender boede på **Skarastad** (Skarastaðir) i Østerådal. Sidst nævnte gård, nu Skárastaðir, er den nederste af de to gårde øst for åen. — Nordvest for Skarastad, en lang »bæarleið« ɔ: c. 3/4 mil, står **Barkarstad** (Barkarstaðir), omtrent ud for hvor Østerå optager Nupså; også denne gårds navn et bekendt fra ÞH.[2]).

En mils vej nord for Barkarstad ligger **Bjarg**, vel bekendt som Grettes barndomshjem. Ud for gården findes et vadested over Midfjordsåen syd for Krokstadamelerne. Gården ligger temlig höjt oppe i den for resten lave li. Sit navn skylder gården en nord for gården

[1]) Om kirken på Gnup siges det udtrykkelig i en kirkemåldage fra slutningen af det 14de årh. (Péturs máld.), at den må have folk i skåle ved Arnarvatn, hvor den har ret til brændsel for to mand og til at holde to kroge i søen.

[2]) Nabogården nordvest for Barkarstad er Lille Bakke (Litli Bakki); det i ÞH. forekommende Bakkaland kunde lige så vel stå i forbindelse med denne gårds navn som med Stadarbakke. På grund af Lille Bakkes ringe betydning ligger det dog nærmere at tænke på Stadarbakke.

i lien fremspringende klippeknude. Bjarg er en stor og god jord, men beliggenheden halv kedelig i den lave jævne Midfjordshals (Miðfjarðarháls), der nærmest omkring gården er stenet, men ellers opfyldt med idelige mose- og engdrag. Gården nævnes mangfoldige gange i Grt. Grettes bedstefader købte gården Bjarg, som efter hans død gik over til sönnen Asmund, hvis sönner Atle og Grette fødtes her. Den sidste, sagaens helt, viste allerede i barndommen sit ustyrlige sind. Blandt de puds, han spiller faderen, er et i anledning af at han skal vogte hestene; om vinteren skulde han drive dem nord på i halsen — i nordøstlig retning fra Bjarg ses netop til vintergræsning egnede mosedrag i Midfjordshals. At der ved Bjarg findes »Grettestag«, må synes selvfølgeligt; i virkeligheden påvises endog ikke mindre end syv sådanne — til dels af en latterlig störrelse, således et i lien oven för gården. Sagaen omtaler en kirke på Bjarg, opført af Asmund, som jordedes her; kirken er forlængst nedlagt, men til ind i dette århundrede førte en af gårdens bygninger navnet bönhus (bænhús). Grettes hoved blev også i følge sagaen sluttelig begravet ved kirken på Bjarg; i tunet nord for gården påvises nu en stor tue, hvor Grettes hoved skal være jordet.

Den allerede nævnte Midfjordshals danner Midfjordsbygdens østlige begrænsning; udgående fra det indre höjland strækker den sig mod nord til omtrent i linje med fjordbunden. Den er endnu lavere og fladere end Hrutafjordshals, næsten kun som en noget höjere slette med afvekslende mosedrag og lave holt. — Nordligere i lien end Bjarg, nordøst for Stadarbakke, ligger **Torvustad** (Torfustaðir, ÞH., Grt., Finnb.). Omtrent ved Torvustad udgår den sædvanlige vej over Midfjordshals til Videdal. Nordligst i halsen står et forholdsvis höjt, til dels brat klippeholt **Bessaborg** (ÞH.), om hvilket sognebeskrivelsen siger, at det skal tage navn efter den i Grt. nævnte Besse Skaldtorvas-sön. Lige nord for Bessaborg er igen omtrent midt på halsen — på grænsen mellem forskellige bygdelag — en lille langagtig sø **Miðfjarðarvatn**, hvor omegnens beboere i følge Grt. (s. 27) holdt boldleg på isen om vinteren.

Omtrent over for Melstad står øst for åen, temlig höjt oppe i lien, gården **Reykir** — af forskellige sagaer bekendt som hövdingen Midfjords-Skegges bolig. Den varme kilde (laugen), hvorefter gården har navn, omtales især hyppig i ÞH. Den ligger i lien noget neden for gården, skjult ved den mellemliggende bakkeskråning; laugen selv er kun lille og svag, men neden for er udgravet et temlig stort bassin (som en lille dam), hvori man bekvemt kan bade, — en ind-

retning, der skal skrive sig fra gammel tid. — Grt. »omtaler en hestekamp på **Langaflt** neden for Reykir, ved åbredden. Navnet er ikke bevaret, men forholdene øst for åen på strækningen nærmest Reykir svarer til sagaens beskrivelse. — Den nordligste gård øst for Midfjordså og den anden gård fra Reykir er **Os** (Stóri Ós, þH.: Óss), der hyppig kommer til omtale i Tord hredes saga; som sagaen angiver, står den i linje med Sandar. Tord får ved sin ankomst til landet den der boende bonde til at overlade sig gården, og her har han nu for en tid sin bolig. Sagaen fortæller blandt andet (s. 26), hvorledes en Nordmand Orm, der efterstræber Tords søster Sigrid, overraskes og dræbes af broderen, da han er hos hende i en dalsænkning (hvamm), hvor hun befinder sig for efter sædvane at to sine lærreder »i den bæk, der løber forbi tungærdet på Os«. Straks nord for tunet på Os løber der en lille bæk Krokså (Króksá), som formodenlig er det i sagaen omtalte vandløb. Op fra bredderne strækker sig til bægge sider flere små hvammer; en af de största ligger syd for åen, således at den både er skjult fra gården og fra strøget nede ved åen; dette antager man er den i sagaen omtalte hvamm. Nede ved åmundingen (osen) opholdt Tord sig jævnlig om dagen, beskæftiget med at arbejde på et fragtskib (færge), han var ved at bygge. Ud mod åen, lidt syd for gården ved foden af lien, findes tre gamle skibsskurtomter (naust), hvoriblandt et stort nu til dels af åen afbrudt; særlig til dette er navnet Tords-naust (þórðar naust) knyttet [1]). — Den omtalte lille Kroksâ, der danner hreppsgrænse mod nord, gennemströmmer **Linakradal** (Línakradalr), der således kan siges at skille mellem Midfjordsbygden og Vatnsnæsset. Denne lille dal, der ikke når tværs over höjderyggen, men kun til op imod Midfjardarvatn, er nu bebygget med et par gårde; efter omtalen i þH. (s. 27) kunde man antage den for avretsdal. Navnet tyder, som flere lignende på Island, på tidligere tids høravl [2]).

Under navnet **Vatnsnæs** (Vatnsnes) — der i det foregående

[1]) Se om dette navn Antkv. Ann. II, s. 106; sml. Olavius, Reise s. 201.
I þH. (s. 10) fortælles det, at Tord efter sin bosættelse på Os om vinteren holdt lege, hvori han og hans brødre, samt beboerne af gården Bæ (Bæjarmenn) deltog. Da der imidlertid ikke i omegnen findes nogen gård Bæ, må der vistnok her skrives »bæjarmenn« og dette forstås simpelthen »gårdens folk«.

[2]) At navnet Linakradal muligvis i sin tid kan have haft en mere omfattende betydning, vil senere, i anledning af ordets forekomst i Bdm. C., s. 17, blive omtalt.

allerede flere gange er anført — indbefattes landet øst for Midfjord fra Linakradal og nord efter, en strækning, der væsenlig optages af en sammenhængende fjældmasse, Vatnsnæsfjældet eller Vatnsnæsfjældene, der kan betragtes som Midfjordshalsens nordlige fortsættelse; længre nord på blive disse fjælde lavere og svinde efterhånden ind til en enkelt hals. Kun for den nordligste dels vedkommende er Vatnsnæsset et virkeligt, i havet fremskydende næs; for den øvrige, större dels vedkommende begrænses det vel mod vest af havet (Midfjord og Hunafloe), men mod øst af sammenhængende lavland. Den ydre del af Vatnsnæsset danner et eget kirkesogn, med præstegården Tjörn nordvestlig på næsset[1]). Den forbi Tjörn løbende å får sit tilløb fra to dale, der her strække sig op i Vatnsnæsfjældet: en østligere Katadal(r) — rettere end som på kortet Kattardal(r) — og en vestligere Torgrimsstadadal (Þorgrímsstaðadalr); en vestlig forgrening af sidst nævnte er **Ambåttardal** (Ambáttardalr) med tilhørende **Ambåttarå** (Ambáttará). Det er utvivlsomt denne dal, der sigtes til i Heið. (s. 330), hvor der fortælles om det overvættes arbejde, som Barde Gudmundssön fra Asbjarnarnes i Vesterhop (bygden øst for Vatnsnæsfjældet), da han er ved at forberede toget mod Borgfjordingerne, pålægger en af gårdens folk; blandt de forskellige arbejder, der i løbet af en aften og den påfølgende dag skal udføres, er det sidste og vidtløftigste at hente en okse i Ambárdal, slagte den og føre kødet med tilbage, — den pågældende når ridende dertil ved daggry. Man må antage, at i den for udgaven til grund liggende membran er de midterste bogstaver i ordet oversprungne; nogen Ambárdalr kendes nemlig

[1]) Noget sydvestligere end Tjörn ligger, ved kysten, gården Illugastaðir. Sognebeskrivelsen nævner forskellige stedsnavne her, sammensatte med ordet »kirke-« (sml. A. M.), og omtaler, at der på gårdspladsen findes en gammel »døbefont« af sten med en fordybning af godt og vel et menneskehoveds störrelse, hvori der skulde være døbt i den ældste kristelige tid. Man har formodenlig her et af de stenfade, der ellers udgives for »blótbollar«, og som vel snarest må antages for vievandskar. — Af Auduns måldage ses, at der på Illugastad må have været et kapel. — Vatnsnæs nævnes blandt andre steder i Eb. (s. 110); der tales dér både om at sejle fra »Strandene« nord på til Vatnsnæs, og fra Vatnsnæs nord på til Bitra (Str.). Udtrykket er besynderligt — så meget mere som retningen er fra vest til øst eller omvendt —, men behøver dog næppe at indeholde nogen unöjagtighed, da det efter islandsk sprogbrug er fuldt berettiget at betegne retningen fra Vestlandet til Nordlandet ved nord, og da der desuden haves flere eksempler på, at man også benyttede udtrykket nord om en rejse til Strandene.

ikke, hvorimod Ambáttardalr med omliggende dalstrøg netop er Vesterhopsgårdenes vigtigste avrett (fjældalminding). Ambåttarå nævnes i Grt. (s. 100, sml. Ldn. s. 170) som vestgrænsen for et landnam, der indbefattede den ydre del af Vatnsnæsset og en tilsvarende del af bygden øst for dette.

Imellem Vatnsnæssets nordligste del og landet øst for skærer sig en forholdsvis kort og bred fjord ind; denne, der nu benævnes Hunafjord (Húnafjörðr), kaldtes tidligere **Vatnafjord** (Vatnafjörðr, Vd. s. 26) — efter de mange vande (ɔ: indsøer), der bedække det inden for liggende land. I første række ligger her de tre i forbindelse med havet stående søer Sigridarstadaos (Sigríðarstaðaós), **Hôp** (Hóp) og Hunavatn; en halv mils vej oven for (syd for) den først nævnte og vestligste af disse ligger igen en ret anselig sø **Vesterhopsvatn** (Vestrhópsvatn). Sigridarstadavatn er et forholdsvis meget smalt vand, der i en længde af hen ved en mil strækker sig fra syd til nord for så gennem en munding eller »os« at falde ud i det sydvestligste hjörne af Hunafjord, så at det altså ligesom afskærer Vatnsnæssets ydre del (og hele det egentlige næs) fra landet øst for. Et »lon« kunde man egentlig efter islandsk sprogbrug snarere kalde det end en sø, da det ligesom en sædvanlig indskæring af havet har regelmæssig ebbe og flod. Den smalle strækning under Vatnsnæsfjældet langs Hunafjorden og Sigridarstadavatns vestside, der er besat med en enkelt gårdrække, bærer navnet Siden (Síða); øst for Sigridarstadavatn, mellem dette og Hôpets afløb **Hôpsôs** (Hópsós(s)) ligger en smal ubebot strækning Sigridarstadasand (Sigríðarstaðasandr). Til det oven for liggende, Vesterhopsvatn omgivende land er derimod navnet **Vesterhôp** (Vestrhóp) særlig knyttet, der således omfatter den øvre (ind mod landet liggende) del af bygden øst for Vatnsnæs — til Hopet og Videdalen mod øst, Midfjordshalsen mod syd — om end Vesterhopsbygden sædvanlig tages under ét helt ud til kysten [1]). Vesterhop er altså, som anført, navnet på en bygd og bruges nu kun i denne betydning, hvad der i og for sig er besynderligt, da ordet »hóp« ellers bruges med omtrent samme betydning som »lón« om en större i umiddelbar forbindelse med havet stående vandsamling. »Vestrhóp« må utvivlsomt oprindelig, ligesom endnu »Hóp«, betegne et vand, efter hvilket da den oven for liggende bygd kan være bleven benævnt »at Vestrhópi«, hvoraf da den nuværende benævnelse har

[1]) Den naturlige og utvivlsomt oprindelige begrænsning for Vesterhopsbygden mod øst er i øvrigt ikke Hopet, men höjderne vest for dette.

udviklet sig. Det er næppe for dristigt at antage [1]), at Vesterhop — ɔ: det vestre Hop — har været den oprindelige benævnelse på Sigridarstadavatn, i modsætning til det langt betydeligere, østligere Hop, hvad enten det også da har været benævnt simpelthen Hop, eller måske Østre Hop, eller — efter sin beliggenhed i bygden — Midhop (således som nu en gård syd for Hopet hedder) [2]).

Ldn. (s. 170) beretter om en landnamsmand Harald ring, at han landede med sit skib i Vesterhop og tilbragte den første vinter nær ved hvor han var landet, på et sted som derefter kaldtes **Ringstad** (Hríngsstaðir). Her synes det, som Vesterhop er benyttet som navn på et vand, så meget mere som det næppe kan betvivles, at Harald ring netop er landet i det nu så kaldte Sigridarstadavatn. I følge sognebeskrivelsen er indsejlingen her vel noget besværlig, men er man først kommet ind i »osen«, skal der findes en god havn, endog for större skibe (nu brugelige handelsskibe) [3]); for Harald rings skib har det vel næppe været vanskeligt at nå endog temlig langt ind; ved sydenden af søen må i det mindste hans første bosted søges. Ved det sydøstligste hjörne af »vatn«et ligger gården Sigridarstad (Sigríðarstaðir), hvorefter det har taget navn; ganske kort syd for denne gård ligger en gammel ødegård Ringstad (Hríngstaðir), som ved sit navn i forbindelse med de øvrige omstændigheder tilstrækkelig vidner om sin oprindelse [4]). — Ldn. siger om Harald ring, at han tog hele den ydre del af Vatnsnæs til Ambåttarå mod vest, men mod øst ind til **Tværå** (Þverá) og der tværs over til **Bjargaôs** (Bjargaóss) og alt på den side af bjærgene (bjarga) ud til søen og boede på **Hólar**. Grt. (s. 100) har samme angivelse af hans landnamsgrænser, kun med den forskel, at her forekommer **Bjargaås** (Bjargaáss) for Bjargaôs. Uagtet det ligger nær at antage, at der i en af kilderne må have indsneget sig en unöjagtighed, er i og for sig bægge læsemåder forståelige, og

---

1) således sognebeskrivelsen for Vestrhópshóla sogn 1858.

2) Dog kunde man også gætte på, at man havde tænkt sig Húnavatn som det østligste »hóp«, Vesterhóp som det vestlige, det mellemliggende store Hóp som Mid-hopet (Mið-hóp). Húnavatn forekommer imidlertid ikke under benævnelsen »hóp«.

3) Sml. Olavius (rejse, s. 237), hvor flere om besejling af osen mindende stedsnavne tillige anføres.

4) Allerede A. M. (1705) omtaler gården som forlængst opgivet, kun med undtagelse af et kortvarigt mislykket forsøg på dens bebyggelse påny en menneskealder forud.

landnamsgrænserne tilmed efter bægge de samme. Gården Hólar, som Ldn. ved denne lejlighed nævner, er den omtrent en fjærdingvej sydvest for Sigridarstadavatn stående gård Hólar eller Vestrhópshólar (indtil sognet for en snes år siden forenedes med Tjörn på Vatnsnæs sæde for stedets præst). En halv mils vej sydligere falder Tværå ned fra Vatnsnæsfjældet. Efter at være kommen ned fra fjældet optager den tilløb fra syd, får selv en nordlig retning og løber under navn af Holaå (Hólaá) ud i Sigridarstadavatn. Så vel i Bjargaos som Bjargaås ligger ordet Björg (ɔ: bjærge), der må opfattes som et egennavn; Bjærgene (Björg) omfatter måske (eller har måske omfattet) i udstrakteste betydning hele den klipperyg eller ås, der gennemstryger eller begrænser den østlige del af Vesterhopsbygden, dog ligesom afbrudt eller sønderdelt ved en större vig, som Vesterhopsvatn skyder frem mod nordøst. Ved nordsiden af denne sø tage de egenlige »Bjærge« deres begyndelse; herfra går denne klippeås mod nord, til den når vestsiden af Hopet, og følger så denne indsøs afløb videre mod nord, lige til søen[1]). Afløbet, den för nævnte Hopsos, udgår fra søen ved dennes nordvestlige hjörne og løber herfra nord efter, parallelt med og omtrent af længde som Sigridarstadavatn (med tilhørende os). »Bjærgene«, som så vel Ldn. som Grt. nævner som grænse for Harald rings landnam, er öjensynlig klippeåsen fra Vesterhopsvatn ud til Hopsos; samme klippestrøg er det, der i Heið. (s. 331) nævnes Bjærgene (Björg). Bjargaos (ɔ: Bjærgosen) i Ldn. må da være Hopsos; rigtignok forekommer navnet ikke andre steder i oldskrifterne, hvorimod benævnelsen Hopsos kendes fra Heið. (s. 331), men det støttes tilstrækkelig ved, at den dag i dag benævnelserne Bjargaos og Hopsos af egnens folk bruges i flæng. Med Grt.'s Bjargaås kan der ikke menes andet end de alt nævnte »Bjærge«, der også nu nærmest opfattes som en ås, om end sammensætningen »Bjargaáss« egenlig ikke er brugelig som benævnelse på dem. Da imidlertid Grt. næppe oprindelig kan have haft en fra Ldn. forskellig læsemåde, og da Ldn.'s Bjargaóss er et endnu kendt og i sammenhængen vel passende stedsnavn, er det naturligst at antage, at Grt. fra først af også har haft denne læsemåde[2]).

---

[1]) Disse »Bjærges« nordlige, og ikke som på kortet den sydlige, del benævnes Nesbjörg.

[2]) Denne antagelse bliver endnu sandsynligere ved, at håndskrifterne ingenlunde gennemgående have »Bjargaáss«. Således synes der vel at måtte læses i den til grund for udgaven lagte (næsten ulæselige) membran AM.

Allerede i sagaerne bruges Vesterhop gennemgående (med undtagelse af det oven anførte sted af Ldn.) som navnet på den nu således benævnte bygd; denne er kun smal og stærkt indkneben mellem de begrænsende höjdedrag, så at det langstrakte fra sydvest til nordøst gående Vesterhopsvatn — der allerede i Heið. benævnes således — næsten helt optager bygdens midtparti. Mod vest danner Vatnsnæsfjældet, lige til hvor det mod syd skiller sig ud fra Midfjordshals, bygdens grænse; den lille sænkning mellem höjdedragene her, hvor Midfjordsvatn finder plads, kan anses som bygdens øverste del, — under Vatnsnæsfjældet, nord for Midfjordsvatn står nemlig Vesterhopsbygdens sydligste gårde. Herfra strækker Vesterhopsbygden sig som et smalt dalstrøg mod nord, mod øst adskilt fra Videdalen ved en karakteristisk, lav klipperyg, der udgår fra Midfjordshalsen nord efter. En fortsættelse af denne klipperyg, der længre nord efter begrænser Vesterhopsvatn, strygende umiddelbart langs dette, er det, som sluttelig ved en fra denne sø mod nordøst udgående vig er skilt fra de egentlige »Bjærge«. Da også navnet »Björg« forekommer for et parti af denne sydligere klipperyg, må det vel antages rimeligst, at dette navn oprindelig har omfattet hele höjdedraget fra Midfjordshals ud til Hopsos (Bjargaos); nu benævnes imidlertid midtpartiet, øst for Vesterhopsvatn, Borgarås (Borgarás), og flere andre navne forekomme sydligere. Den omtalte smalle dal mellem Vatnsnæsset og det nys beskrevne höjdedrag (de sydlige »Bjærge« — om man så tör udtrykke sig), der gennemströmmes af et afløb fra Midfjordsvatn til Vesterhopsvatn (Reyðarlækr), har nu intet særligt navn. Blandt gårdene her kan vest for det nævnte vandløb mærkes **Toreyjar(g)nup** (Þóreyjargnúpr, i Grt. uden j, nu uden g), en af de øverste gårde i bygden, benævnt efter en fjældspids sydøstlig i Vatnsnæsfjældet. En mils vej nordligere møder **Bödvarsholar** (Böðvarshólar). Heller ikke i ældre tid synes denne dal at have haft noget særligt navn, da Melabog (Vd. s. 194) f. eks. bruger betegnelsen »i Vesterhop« om Toreyjarnup. Dog finder en tradition om, at benævnelsen Linakradal oprindelig ikke skulde have indskrænket sig til dalstrøget fra østsiden af Midfjorden og op til Midfjordsvatn, men tillige have omfattet dalen herfra og nord på til Vesterhopsvatn, nogen bekræftelse ved fremstillingen i den ældre recension af Bandamanna saga (Bdm. C. s. 17), hvor der fortælles, at voldsmanden Ospak sluttelig findes død i en klippehule i Linakradal. Óspakshellir er

---

551 A, 4to; men AM. 556 A, 4to har »Bjarga óss«. AM. 152 fol. og papirshåndskrifterne har slet ikke noget tilsvarende ord.

nemlig navnet på en klippehule østlig i »Reydarlæks«-dalen, lige over for Bödvarsholar. Den yngre recension af sagaen indskrænker sig til at sige, at Ospak fandtes død i en klippehule, da man om høsten søgte efter får. Men unægtelig behøver Ospakshulen, selv om navnet er gammelt, ikke nødvendigvis at være benævnt efter Ospak til minde om, at han er bleven funden død her; måske har han kun for en tid haft sit tilhold her, medens han øvede sine ugærninger i omegnen (således forsøgte han et overfald på bonden på Bödvarsholar og dræbte nogle af hans kreaturer).

En halv mils vej nord for Bödvarsholar begynder lavlandet i Vesterhopsbygden at blive noget bredere, men optages til gengæld næsten helt af Vesterhopsvatn. Mod øst stryger som anført Borgarås umiddelbart langs denne sø, mod vest er der derimod noget underland mellem Vatnsnæsfjældet og søen. I linje med Vesterhopsvatnets sydlige del ligger her præstegården **Bredebolstad** (Breiðabólstaðr, Heið.). Gården står under et fjæld Sótafell, hvis navn forekommer i Ldn., i det landnamsmanden i Vesterhop siges at have bot »under Sotafell« [1]). En halv mils vej nord for Bredebolstad, nordvest for Vesterhopsvatn og vest for den herfra udgående nordre afdeling af Bjærgene ligger **Tærnemyre** (Þernumýri, ældre -mýrr: Heið.).

Foruden de her nævnte gårde regnes også et par, øst for de egentlige »Bjærge« (eller den nordre afdeling af »Bjærgene« i videste betydning) liggende, til Vesterhop. Blandt disse må mærkes **Asbjarnarnæs** (Ásbjarnarnes), der som bolig for Barde Gudmundssön spiller så stor en rolle i Hejdarviga saga. Gården ligger vest for Hopet, lidt sydligere end hvor osen skiller sig ud fra dette. Garden står nu noget fra søbredden, temlig höjt, så at man herfra har en smuk udsigt over Hopet og videre; men stedet, hvor gården tidligere har stået, pavises

[1]) A. M. (1705) beretter om et stedsnavn Sotastad (Sótastaðir) oppe i Bredebolstads græsningsland, hvor der efter sagn havde været bebyggelse fordum, og hvor man 35 år forud havde fundet en skakbrik af hvalben; der sås dog nu kun nogle få gærdeløvninger. I følge sagnet skulde gården »under Sotafell«, Bredebolstads forgænger, have ligget her; for længst var dog bebyggelsen ophørt; når, vidste ingen.

I anledning af den Ldn. s. 173 nævnte Ormsdal(r), som landnamsmanden Orm besatte, kan mærkes, at Bredebolstad sognebeskr. nævner Ormsdal som en ubebygget dal bag ved Sotafell, tilhørende Bredebolstad.

På Bredebolstad boede i Sturlungetiden hövdingen Havlide Måvssön, efter hvem det i Sturl. (I, s. 313) forekommende godord »Hafliðanautr« må være benævnt.

En tid, ved midten af det 16de årh., var gården sæde for det første islandske bogtrykkeri.

noget herfra, i sydøstlig retning, umiddelbart ved Hopets bred[1]). Denne store indsø er allerede flere gange nævnt; den er af rundagtig form, vel omtrent ½—1 mil i tværmål; lige så langt, men derimod meget smalt er det ved søens nordvestlige del udgående afløb, »osen«, der strækker sig mod nord og under navnet Hopsos eller Bjargaos falder i Hunafjord. I Heið. (s. 387) fortælles det, at for at lette Barde en forestående udenlandsrejse lader en af hans venner efter at have losset sit handelsskib dette føre op i Hopet ud for Bardes gård, hvorefter han forærer ham det. Nu vilde det ikke være let at føre noget större skib ind i denne sø; indløbet eller osen skal endog ved flodtid næppe nok have tilstrækkelig dybde for en seksåret båd. Gården Asbjarnarnæs blev i sin tid (slutningen af 17. årh.) købt af lovmanden Lavrits Gottrup, men lagdes ikke længe efter øde af sandfog (på Arne Magnussöns tid var gården således ubebot). Da man kunde forudse, at gården måtte opgives, lod oven nævnte ejer i følge A. M. gårdbygningerne opføre på tomterne af en ødegård Tordisarstad (Þórdísarstaðir); denne gård kaldtes efter ejeren Gottrup eller Gottorp. »Gottorp«, hvis navn således skyldes enkeltmands indfald i en senere tid, består endnu som en selvstændig gård; den ligger sydøst for Asbjarnarnæs, vest for Videdalså, nær dennes udløb i Hopet. A. M. fortæller, at i følge sagn var Asbjarnarnæs oprindelig en meget stor ejendom, så at den senere kunde deles i fem middelstore gårde, hvoraf den ene beholdt det oprindelige navn. Af disse fem er nu de to (Ásbjarnarnes og Þórdísarstaðir ɔ: Gottorp) bebyggede, de tre andre havde alt på jordebogens tid så længe man mindedes ligget øde.

Når Jon Olavssön i den af ham genfortalte del af Hejdarviga saga nævner Asbjarnarnæs »A. på Vatnsnæs«, er det utvivlsomt en unöjagtighed, der skyldes ham selv. Derimod forholder det sig sikkert rigtig, når Laxd. (s. 118) angiver Asbjarnarnæs som liggende i Videdal. Ti, omendskönt Videdalen nu sædvanlig ikke regnes at strække sig længre nord på end til åens udløb i Hopet og gårdene ved Hopets vestside som følge deraf regnes til Vesterhop (hvor de i gejstlig henseende høre hen), er der dog omstændigheder, der tyde på, at man oprindelig har indbefattet hele strækningen mellem Hopet og Bjærgene — så langt bebyggelsen nåede nord efter — i Videdalen.

---

[1]) Ásbjarnarnes ligger inderst på et lille næs, der skærer sig frem i Hopet, og hvorefter gården har taget navn; efter denne gård er det vel, at de egenlige Bjærges nordligste parti benævnes Nesbjörg.

Videdalen (Víðidalr) bærer, som Vd. (s. 25) fortæller, navn efter den vidjevækst, der ved landnamsmanden Ingemunds ankomst i dalen bedækkede den. Den efter længden ikke ubetydelige dal udmærker sig i det hele ikke ved nogen ejendommelig skönhed. Fra Vesterhopssvejten mod vest er dalens nedre del skilt ved den för nævnte fjældås, der udgör den sydlige afdeling af »Bjærgene« i ordets mere omfattende betydning; mod øst begrænses dalens midtparti af det langstrakte, temlig höje og ranke, i mange spidse fjælde og fjældtoppe delte Videdalsfjæld (Víðidalsfjall). Men ellers er omgivelserne lave, bølgeformige höjdedrag, indtil dalen mod syd går over i höjlandet. Fra dalstrøgene oppe i heden kommer **Videdalså** (Víðidalsá), der under sit løb gennem dalen vest fra optager et ligeledes fra höjlandet kommende tilløb og derefter som nævnt falder ud i Hopet. Ubetinget det mest karakteristiske for dalen, men virkelig også i forskellige henseender opmærksomhed værd, er det såkaldte Borgarvirke (-virki), der nordvestlig i dalen hæver sig — alle vegne fra synligt — som et kækt, firsidet kastel, båret af en betydelig, jævnt hvælvet fjældhöjde. Inden der her fandtes noget »virke« (hvorom mere senere), har denne klippe vel, som så mange andre, alene været kaldt »borg« og har da givet navn til de to gårde Borg, af hvilke Store Borg (Stóra Borg) ligger nord for Borgarvirke, Lille Borg syd for dette. Bægge gårde forekomme i sagaerne. Store Borg, der er den langt betydeligste af disse to ejendomme, er öjensynlig den gård **Borg**, som i følge Vd. og Finnb. var Finnboge den rammes bolig [1]). På Store Borg har der dannet sig en temlig levende tradition vedrørende de i Finnb. fortalte begivenheder. Sagaen fortæller om en mand Torvald Modskegg, der boede ganske nær ved Borg på **Gardshorn** (Garðshorn); Finnboges små sönner more sig med jævnlig at drille ham, men en dag griber han i sin forbitrelse drengene og slår dem ned mod stenene, så at deres hoved knuses. Til dels af sorg herover dør hans hustru Ragnhild. I tunet øst for gårdbygningerne på Store Borg vil man i en tilsynéladende naturlig banke påvise Ragnhilds grav (Ragnhildarleiði); sydligere og noget længere borte, nærmere udkanten af tunet, findes Modskeggstomter (Moðskeggstóptir), hvor Torvald Modskegg siges at have bot; endel herfra, höjere oppe og vestligere, findes et klettestrøg Sveinaklettar (ɔ: Drengekletterne), hvor Torvald siges at have dræbt Finnboges sönner ved at knuse deres hoved mod klipperne.

---

[1]) Finnboges saga udtrykker sig (s. 48), tankeløst nok, som om Videdal ikke lå i Nordlændinge fjærding!

Fra Borg ses i nordlig retning ud over Videdalsåens nedre løb. Ved sit udløb deler den sig om en bred, jævn, englignende holm, kaldet Borgarø (Borgarey); det er denne ø, der omtales i Vd. som udsét til stedet for en holmgang [1]).

Foruden Borg nævnes også i Vd. **Mindre Borg** (Borg hin minni) ɔ: Lille Borg; besynderlig nok synes ved den i Heið. oftere forekommende gård Borg, hvor Bardes måg Eyjolv boede, kun denne sidste, ikke meget betydelige ejendom at være ment — s. 392 siges nemlig Eyjolv at bo på **Sydre Borg** (Borg in syðri) — hvorimod den langt anseligere Store Borg slet ikke nævnes.

Til det omtrent midtvejs mellem de to gårde liggende Borgarvirke knytter sig en, som det synes temlig rodfæstet, tradition om, at Barde Gudmundssön efter toget til Hvitåside (M.) herfra har forsvaret sig mod sine Borgfjordske fjender. Desværre er det eneste tilbageværende håndskrift af sagaen på de afgörende steder defekt eller ulæseligt. Dog tyder et og andet på, at Barde virkelig efter sin tilbagekomst fra toget har holdt folk samlede; således synes udtrykket »seta« (besætning, samling af krigsfolk) at forekomme s. 376, og i det følgende ses Barde at tage løfte af forskellige om proviant; hvor man derefter netop kunde vænte at få underretning om, hvorledes forholdene videre havde udviklet sig, er et blad for længst tabt eller udskåret af oldskriftet (se Heið. s. 383). — At Borgarvirke en gang har været brugt som fæstning, kan imidlertid ikke betvivles; dertil bærer stedet for tydelige spor af de arbejder, der ved den lejlighed er bleven udførte for at styrke forsvaret. Nærmer man sig de höjder, som øverst krones af Borgarvirket, ser man, at disse bærer den tilsyneladende firkantede borg, således at denne hæver sig op fra et navnlig mod vest og nord stejlt pyramideformigt grundlag; den består af regelmæssige, lodrette, noget udludende basaltsöjler, der på de fleste steder gör adgang næsten umulig; kun imod øst, hvor ligesom en dalformig fordybning strækker sig op i borgen, og på et enkelt sted imod syd ligger en jævnere skrånende urd (stenskred) op imod borgen. Fra syd bestiges denne sædvanlig; efter at være kommen op på borgen ser man, at denne egenlig er hesteskoformig, kun således at »skoen« er meget bred i forhold til det inde-

[1]) Øen havde, som det ses af A. M., den gang en kort tid været bebot, og bygningerne havde været opførte på et gammelt »heygarðsstæði« (sml. Vd. s. 53: »við stakkgarð þann, er stendr í eyjunni«). De tomter, som man vil påvise som rester af det i Vd. (s. 55) nævnte »sauðahús«, er vel derfor snarest sporene af oven nævnte bebyggelse.

sluttede rum — dalsænkningen. Denne åbner sig mod øst, ud imod den noget bortliggende å og dal. For oven er den hesteskoformige klippe flad og jævn; hvor klippeskrænten ikke er aldeles lodret, har man opstablet anselige stengærder, c. $1^1/_2$ al. brede og udad til flere alen höje — indad til derimod temlig lave —, hvoraf betydelige rester endnu er tilbage. Navnlig hvor skråningen mod syd ligger op til klippeborgens kant, har man måttet have en betydelig stenvæg; den er dog nu faldet sammen, men de svære stendynger her vidne om dens fordums tilværelse, — tæt ved, lidt længere tilbage, findes derimod endnu smukke rester af det på klippevæggen hvilende stengærde. Hele vestervæggen er så lodret, at man her næppe har behøvet nogen tilbygning. På nordsiden igen findes derimod den dog ellers temlig lodrette klippevæg styrket ved et betydeligt, udad til höjt stengærde, der navnlig udmærker sig ved de anselige flade klippeblokke, hvoraf det består. Den af klippeborgen på de tre sider indesluttede lavning er en lille dalformig sænkning, der mod øst har måttet forsvares ved en betydelig stenvæg, da — som mod syd — en jævnere skråning fører herop til; væggen er for största delen nedfalden, men stendyngerne her vidner om den. I dalsænkningen, der til dels er mos- og græsbegrôt, findes længst tilbage to langagtig firkantede af sten opførte tomter (c. 5 × 7 fv.), hvor man antager, at forsvarerne have haft deres tilhold; foran er en fordybning i jorden, som udgives for at have været brönd. Virkets udstrækning fra vest til øst er c. 40 fv., fra nord til syd c. 70 fv. Denne störrelse, der kan synes at have måttet vanskeliggöre et forsvar her, har dog været mindre hinderlig, ved at man kunde lade store partier så godt som ubesatte. — Det nu gængse sagn om Borgarvirke er i alt væsenligt overenstemmende med hvad Povl Vidalin — der, som hjemmehørende her i egnen og til dels opdragen her, må anses for særlig vel underrettet — fortæller [1]), og som efter traditionen skulde stemme med indholdet af Heið. I følge denne beretning skulde Barde, da han efter toget til Borgefjord kunde vænte ufred syd fra, have ladet virket indrette. Samtidig hermed lod han holde udkig fra to af de höjeste tinder i omegnen, hvorfra man kunde se, hvem der nærmede sig over Tvidægra eller Arnarvatnshede. Så snart fjendens nærmelse forkyndtes ham, begav han sig op i virket med sine folk. Her udholdt han med held et par ugers belejring; sluttelig, fortæller nogle, fik han, da hans proviant næsten helt var sluppet op, fjenden til at tro, at

---

[1]) Fornyrði lögbókar s. 625.

han endnu havde rigeligt forraad, i det han slyngede den sidste rest ud iblandt dem, så at de mistvivlende om at udrette noget drog bort [1]). — Fra Borgarvirke, der kan betragtes som det höjeste punkt i Borgarås — det særlige navn på det oftnævnte, på overgangen mellem Vesterhop og Videdal liggende, klippehöjdedrags midtparti — har man naturligvis en vid og smuk udsigt: mod nord ud over havet, mod syd helt ind til jøkelrækken syd for heden med Eriksjøkel forrest.

Følger man forbi Litla Borg vejen langs Videdalså, kommer man inden lang tid til en temlig dybt nedgravet bæk Faksalæk (Faxalækr), der her først ved sit udløb i Videdalså bliver passabel. Bækken, der er afløb fra Vesterhopsvatn, forekommer med samme benævnelse i A. M. (hvor den omtales for laksefangstens skyld). Det kan ikke være noget andet vandløb end dette, som i Heið. (s. 339—40) benævnes Saxalæk(r), og utroligt er det vel heller ikke, at membranen virkelig kan have *F* eller at i al fald grundhåndskriftet har haft *F* og ikke S. En besynderlighed bliver dog tilbage, nemlig at bækken i følge sagaen skal have ligget mellem Asbjarnarnæs og Borg, medens den derimod i virkeligheden ligger en del syd for Borg. Da der imidlertid på hele strækningen kun er dette ene vandløb, nødes man til at antage, at der i den forhåndenværende redaktion af sagaen med hensyn til oftnævnte bæks beliggenhed har indsneget sig en unöjagtighed [2]). — Hinsides Faksalæk afskæres

[1]) Borgarvirke er oftere beskrevet. Af forfattere fra forrige årh. omtales det, foruden hos P. Vidalin, udførligere af Jon Olavssön fra Grunnavig (Antk. Ann. II, s. 173) og Egg. Olavssön (E. O. s. 736); i følge denne sidste forf. var også nogle tilböjelige til at sætte virket i forbindelse med Finnboges ophold paa gården Borg, hvad der er let forklarligt efter de stærke til Store Borg knyttede Finnbogetraditioner. — Om Borgarvirke og de til det knyttede sagn kan i øvrigt efterses Ísl. þjóðs. II, s. 87—88. En beskrivelse af virket findes endvidere i »Norðanfari« 1876, Nr. 43—44. — E. O. angiver basaltvæggens höjde mod nord til 10 fv. I følge E. O. og Jon Olavssön fandtes der endnu den gang vand i kilden i Borgarvirket. — Finn Magnussön meddeler i en håndskreven udsigt over islandske oldtidslævninger (Antkv.-top. arkiv), at nordmanden kaptajn Frisak på en opmålingsrejse på Island har aftegnet denne oldtidslævning.

[2]) Der fortælles i sagaen, hvorledes Barde, da han ved afrejsen fra Asbjarnarnæs ser, at hans moder vil følge med på toget til Borgefjorden, forpurrer dette, i det han sørger for, at hun styrter af hesten i »Saxalæk«, endnu inden ankomsten til Borg. Omendskönt de stedlige forhold som bemærket medføre, at denne begivenhed må antages at være foregået på den anden side Borg, kan dog, som det let vil ses, en tilsvarende forandring i teksten ikke foretages uden at medføre en hel omredaktion af det nærmest til-

mellem denne bæk og åen en bred trekant kaldet Síðunes (efter den lidt længere oppe i dalen liggende gård Síða). Næsset er fladt og ikke særlig stort; omtrent midt i det står en til dels nøgen (opblæst) bakke kaldet Ingemundshol (Ínghóll eller Íngimundarhóll). Under denne, i nordøstlig retning, findes tomter (en mere ligesidig firkantet, samt to langagtig-firkantede, c. 8 fv. lange, stående i retning med dalen). At man her har Vd.'s »Ingimundarhöll«, som udgaven (s. 25) læser, kan næppe betvivles. Landnamsmanden Ingemund gjorde sig i følge sagaen en skåle her den vinter han opholdt sig i Videdal. Ldn. (s. 175) fortæller ligeledes om hans ophold i denne dal, men kalder stedet Íngimundarholt[1]).

Vest for åen følger nu tre under klippehöjdedraget stående gårde, af hvilke den sydligste er **Audunarstad** (Auðunarstaðir); forbi denne gård ligger den för omtalte, forbi Midfjardarvatn og Bessaborg førende vej, ned fra Midfjardarhals. — Noget höjere oppe (sydligere) i dalen forener sig Videdalså, der i sit øvre løb har en mere nordvestlig retning, med den syd fra kommende Fitjaå. Vest for Videdalsåen står, en fjærdingvej oven for åernes foreningspunkt (»åmødet«), Videdalstunge (Víðidalstúnga), dalens bekendteste gård. Uagtet navnet ikke møder i sagaerne, er dette vistnok kun

hørende parti af fortællingen, hvad der altså viser, at sagaen er ført i pennen af en med forholdene i Videdalen just ikke særlig vel kendt forfatter.

[1]) Formerne Ingimundarhóll og Ingimundarholt synes at veksle. Den sidste forekommer således — dog måske påvirket af Ldn. — i en mig af pastor Jon Kristjanssön til Bredebolstad i Vesterhop meddelt genfortælling af et i egnen vel kendt sagn om Ingemund. I følge dette skulde landnamsmanden med sit følge på sin vej vest fra først være kommen til Vesterhop, hvor en höj, Tjaldhóll, neden for tunet på Bredebolstad, ved sit navn skulde minde om, at Ingemund havde opslået sit telt her. Derfra drog han over åsen til Videdal, idet han fulgte afløbet fra Vesterhopsvatn til Videdalså. En höj (hóll) i åsen ud mod Videdal, hvor han byggede sin vinterskåle, bærer derefter navnet Ingimundarholt. En mose ved höjen, hvor Ingemunds hest Faxi græssede om vinteren, benævnes efter ham Ingimundarmýrr (»mýrr«, der er en forældet form, må være forsætlig indsat i den mig meddelte sagnredaktion). Om våren, da isen blev usikker, druknede hesten i bækken, der efter den benævntes Faxalækr. För sin afrejse udtalte Ingemund, at i den mose, hvor hans hest havde gået, skulde græsgang aldrig svigte om vinteren, og i den bæk, hvor hans hest var druknet, skulde intet kreatur omkomme, — spådomme, der efter den almindelige mening har holdt godt stik.

De menneskevenlige ønsker danne en ejendommelig modsætning til de forbandelser, sagnene lægge andre af den gamle tids mænd i munden.

en tilfældighed; af kirkemåldagene ses det nemlig, at gården allerede c. 1300 havde sin kirke og udgjorde en betydelig ejendom. Imidlertid er det et sagn, at gården oprindelig kun skal have været en ubetydelig lille afbyggergård ligesom de mange dels ubeboede, dels beboede smågårde, der nu høre under Videdalstunge; på den tid skal derimod **Svölustad** (Svölustaðir), der nu længe har ligget øde, have været hovedgården. Om denne gård, hvoraf tomter endnu ses et lille stykke vest for Videdalstunge, i tungen mellem de to åer, fortæller A. M., at den havde ligget, hvor der nu var »stekk« fra hovedgården, at den i senere tid havde været bebygget i 6 år, men ellers i lange tider havde ligget øde. Svölustad nævnes oftere i Bdm.; der fortælles der (s. 42) om den voldsomme Uspak, at han efter at have dræbt bonden på Svölustad »går til den gård, der hedder **Borgarhol** (Borgarhóll) og tillyser drabet der«, hvorefter han drager bort og forsvinder for en tid. Det er af dette tydeligt, at Borgarhol må være nabogård til Svölustad; nu kendes imidlertid ingen gård af dette navn; rimeligst er det måske at antage, at der ved Borgarhol menes Storhol eller Dejldarhol, en afbyggergård fra Audunarstad, der skal stå hinsides Fitjaå oven for åernes sammenløb, altså omtrent i linje med Svölustad [1]). — Blandt Videdalstunges tidligere ejere kan den bekendte lovmand og lærde, Povl Vidalin, nævnes, der var født her og også senere som voksen boede her. Navnet Vidalin stammer fra hans morfader, den ved sine latinske arbejder over Island så ansete Arngrim Jonssön, »den lærde«, der havde dannet det af »Videdal«; i Videdalen var han nemlig opfostret.

I den øvre del af dalen står de fleste gårde øst for åen, for största delen afbyggergårde (hjålejer) fra Videdalstunge, der ligledes ejer hedelandet oven for den bebyggede dal, der bruges som avrett for hele bygden. Fra Videdal ligger en vej op på heden, der noget oven for bygden forener sig med en østligere fra Vatnsdal kommende, hvorefter retningen ligger i syd forbi Arnarvatn til Kalmanstunge (M.).

---

[1]) Ingen »Stórhóll« eller »Deildarhóll« findes dog opført i jordebøgerne. — Efter disse og tilsvarende ældre kilder ligger det nærmest at tænke på Kambhóll; denne gård er det utvivlsomt, der i Peters måldage (1394) nævnes Hóll; den omtales som liggende øde, men ellers hørende under Videdalstunge-kirkesogn. I følge A. M. (1706) havde Kambhol da ligget meget over 200 år øde, og tunstedet var ødelagt af Kambå. Mellem denne gård og Svölustad ligger dog én gård, Valdarás.

Et i Grl.'s hist. M. I, s. 479 citeret håndskrift af Björn Jonssön på Skardså: »Undiréttíng um eyði jarðir í Víðidal« 1654 er desværre sporløst forsvundet.

Af gårdene øst for Videdalså kan i den nedre del af dalen mærkes gården **Asgejrså** (Ásgeirsá), der står omtrent over for Audunarstad [1]). En halv mils vej nordligere ligger **Lækjamót**, ved lave grusbanker skilt fra åen — »bækkene« (lækir), der har givet gården navn, kan kun være ubetydelige mosedrag. Her boede i følge Heið. Bardes fosterfader Torarin, men gården er vel i øvrigt mest bekendt som bolig for kristendommens første forkyndere på Island, Torvald vidførle og biskop Frederik.

Med Videdalsåens udløb i Hopet ender Videdalen; som bygdens østlige begrænsning kan den lille **Gljuvrå** (Gljúfrá) regnes, der udspringer på den østlige side af Videdalsfjældet og derefter løber i nordvestlig retning ud i Hopet, noget østligere end Videdalså; på den måde kommer man da til at regne med til Videdalen nogle gårde, f. eks. Miðhóp, der står syd for Hopet, mellem Hopet og Videdalsfjældets nordende, men egenlig ikke i selve dalen [2]). Videdalsfjældets nordligste tinde er en stejl bjærgtop Ásmundarnúp(r); navnet forekommer i ældre tid anvendt som gårdsnavn, således siges det i Heið. (s. 323) om en mand Eyjolv, at han boede på **Asmundargnup** (Ásmundargnúpr), »det er mellem Vatn [3]) og Videdal«. Også i Grt. forekommer Asmundargnup som gårdnavn; i Vd. (s. 28, sml. Ldn. s. 176) nævnes gården alene **Gnup** (Gnúpr). Den har

[1]) Til Asgejrså henfører »Tímatal« (s. 377, sml. rettelserne) det i Sturl. I, s. 213, sml. s. 230 (gl. udg. I a, s. 227, sml. I b, s. 39—40) forekommende Ávellinga-goðorð. Det er dog ikke let at se, hvorledes »Ávellinga-« skulde være afledet af »Ásgeirs-á«; til grund for denne orddannelse ligger snarere stedsnavnet »Vellir« eller en af dets sammensætninger. I en af Fr. Meidell 1873 udgivet prøve af en »Stedviser på Islandskortet« sættes også navnet i forbindelse med »Vellir« i Svarvadardalen (Ef.), og Ávellinga goðorð foreslås, uvist af hvad grund, rettet til »Eyvellinga goðorð«. Som det af Sturl. ses — stedet er meget interessant, som et af dem, der vise, at selv om det enkelte godord ikke havde bestemte grænser, kunde der dog også for godordenes vedkommende göre sig en topografisk forestilling gældende, formodenlig derigennem, at der til tingkredsene altid har været knyttet forestillingen om et vist, naturlig afgrænset område, uagtet ganske vist en til et godord hørende tingmand kunde bo uden for tinget, når han blot boede inden for fjærdingen —, må Ávellinga-godordet imidlertid søges vest for grænselinjen mellem Øfjords og Skagefjords sysler, ja, som det synes, endog netop i Hunavatns syssel; men at finde noget stedsnavn her, hvorefter godordet kan være bleven benævnt, er ikke let.

[2]) Hos Sig. Gudmundssön: Skýrsla um forngripasafn Íslands, II, s. 46—47, findes en beretning om en dysse ved Gljuvrås udløb i Hopet, hvori der fandtes benene af en hest og en mand.

[3]) en lille sø i Vatnsdal, se det følgende.

sandsynligvis ligget hvor ødegården Ásmundskot påvises, i vesterskråningen af fjældpynten; gården, der allerede af A. M. omtales som for længst opgivet, synes at være opslugt af gårdene Gröv (Gröf) og Midhop. Denne beliggenhed passer også med hvad der fortælles Heið. s. 335 om Barde, der på vejen øster fra, da han nærmer sig Gljuvrå, ser Eyjolv ride ud fra gården og derefter møder ham ved vadet ɔ: det over Gljuvrå førende vad — åen passeres sædvanlig omtrent i linje med Midhop.

Hvad der i det nærmest følgende (s. 335—36) berettes i Heið. volder, navnlig sammenholdt med forskellige udtryk senere i sagaen (s. 393) adskillig vanskelighed i topografisk henseende[1]). Sagaen fortæller, at Barde med sit følge, efter at have truffet Eyjolv fra Asmundargnup ved Gljuvrå, fortsatte vejen, til de kom til det sted, som hedder Ask (Askr: þar sem heitir á Ask); der rider tre mænd imod dem, det er Bardes to søstersönner, med hvem en tredje, »en Vatnsdølsk«, var i følge; de var landede (höfðu komit út) vester på i Videdal, og deres fader Gudbrand og moderen boede ude i Videdal, hvor det siden hedder Gudbrandsstad (Guðbrandsstaðir); de to søstersönner slutter sig til Barde, men deres ledsager tager til Videdal (ferr í Víðidal). Barde fortsætter vejen til Lækjamot, hvor han træffer aftale med sin fosterfader og begiver sig derefter hjem til Asbjarnarnæs. — Herimod står, hvad der s. 393 fortælles om Barde, da han, efter udløbet af den ved Hejdarvigene pådragne treårige fredløshed er vendt tilbage til Island, at han begiver sig til Vatnsdal til sine måge, og at han senere hen på året, efter at have holdt bryllup med Snorre godes datter på Vestlandet, igen begiver sig nord på til Vatnsdal og opholder sig hos sin måg Gudbrand.

Her er öjensynlig en delvis forveksling mellem Videdal og den østligere Vatnsdal[2]). Desuden er flere af sagaens udtryk i andre henseender påfaldende. At udrede det rette forhold vanskeliggöres ved, at foruden det her nævnte »Gudbrandsstad i Videdal« kendes fra Vd. et »Gudbrandsstad i Vatnsdal«, medens ingen af de to

[1]) At det her er lykkedes at fremstille et bestemt resultat, skyldes for en stor del værdifulde oplysninger fra pastor Jon Kristianssön på Bredebolstad om denne egns topografi.

[2]) En sådan, vel under nedskrivningen foranlediget, forveksling af Videdal og Vatnsdal er ikke enestående; i Vd. (s. 35) er således Torormstunge (þórormstunga) angivet som liggende i Videdal i steden for i Vatnsdal. Omvendt har et håndskrift af Finnb. (A. M. 510, 4to) en gang (kap. 38) »Vatnsdal« for Videdal.

gårde eller nogen tradition om deres beliggenhed har bevaret sig til nutiden. Hvad sagaens fremstilling på oven nævnte steder angår, antyde udtrykkene »vester på« og — måske — »ude« i forbindelse med Videdal vel, at sagaskriveren har opholdt sig i østligere egne af Nordlandet. Besynderligt er det, at der tales om en landing i Videdal. Op i selve Videdalsåen har sikkert intet skib kunnet nå på grund af Hopets lave vandstand; snarere har man her et eksempel på, at Videdalen er opfattet som strækkende sig helt ud til kysten (Hopsos), men selv da vilde det rigtignok ligge langt nærmere at betegne landingsstedet her efter osen eller Hopet end efter dalen. Imidlertid nogen åbenbar fejl indeholder sagaens udtryksmåde ikke, og forvansket er stedet næppe. — Hvad beliggenheden af Gudbrandsstad angår, kunde den omstændighed, at et Gudbrandsstad i Vatnsdal er kendt fra en anden saga (Vd.) let vække mistanke om, at Heið.'s angivelse af Videdal som stedet for gården måtte bero på en forveksling, — så meget mere, som Bardes på denne gård boende svoger Gudbrand öjensynlig er den samme som den senere (s. 393) nævnte »måg« Gudbrand, som Barde aflægger besøg hos »nord på i Vatnsdal«. Den samme Gudbrand er öjensynlig en af de to måge, som Barde tidligere på somren (se s. 393) har besøgt »i Vatnsdal«. Men da den bekendte Eyjolv på Borg i Videdalen, som i sagaen spiller en stor rolle, er den eneste »måg« af Barde, som der i den foregående del af sagaen har været tale om foruden Gudbrand, ligger den slutning nærmest, at sagaen vel har ret i, at bægge måge boede i samme dal, men at hjemstedet for bægge har været Videdal, hvilket ord altså må indsættes for Vatnsdal to gange s. 393. Denne opfattelse bestyrkes også ved sagaens fremstilling s. 335, hvor ledsageren af Bardes fra udlandet nys ankomne søstersönner netop i modsætning til dem synes at være benævnt »Vatnsdølsk«. Om denne »Vatnsdølske« siges der kort efter, hvor han i selve Videdalen skiller sig fra sine to rejsefæller, at han drager til Videdal. Her må nødvendigvis for Videdal læses Vatnsdal[1]).

[1]) Til de oven anførte grunde mod opfattelsen af Heið.'s og Vd.' Gudbrandsstad som samme gård kommer endnu følgende. Både Heið.'s og Vd.'s Gudbrandsstad skulde være benævnt efter den i vedkommende saga omtalte Gudbrand — i følge Heið. Bardes svoger Gudbrand, i følge Vd. Torstén Ingemundssöns sön Gudbrand. Denne sidste kan ikke godt være den i Heið. omtalte Gudbrand; efter den almindelig antagne kronologi må Gudbrand Torstenssön på Hejdarvigenes tid være død. Om hans sönner vides intet. Han og Barde var søskendebörn; at de var svogre, siges intetsteds.

Hvor i Videdalen Gudbrandsstad har ligget, lader sig næppe afgöre. Vil man lægge vægt på sagaens udtryk (s. 336), at Bardes søstersönner boede ude i Videdal, må man snarest antage, at gården har ligget nord for Asbjarnarnæs, vest for Hopets afløb. Det kan i den henseende fremhæves, at Asbjarnarnæs i en senere tid har været kendt som en usædvanlig stor ejendom med mange ødehjålejer, af hvilke en har ligget nord på i Bjærgene, og at man mener, at osen för har haft et mere østligt udløb end nu. På den anden side kan der i sagaens beretning synes at ligge en antydning af, at søstersönnerne er på vejen fra skibet til deres hjem, da Barde møder dem; i så fald måtte Gudbrandsstad antages at ligge höjere oppe i Videdal. Videdalen synes virkelig fra gammel tid at være usædvanlig rig på ødegårde, hvor det oprindelige navn — for så vidt i det hele noget navn er bevaret — vel næppe for alles vedkommende er kendt.

Det i Heiδ. (s. 335) nævnte stedsnavn Ask, der vel næppe er noget gårdsnavn, kendes ikke og nævnes heller ikke andensteds; efter sammenhængen må det søges mellem Asmundargnup og Lækjamot.

I det man passerer Gljuvrå, betræder man en hel ny bygd **Tingøresvejt** (Þingeyrasveit, Vd., Grt.) eller Tinget (Þíngið), som den nu almindelig benævnes. Det er det neden for Videdalen og Vatnsdalen, nærmest Hunafjorden liggende land. Mod vest begrænses det af Hopet og Hopsos, mod øst af Hunavatn og den sydøst fra kommende Giljå, som falder ud i sidst nævnte sø[1]). En stor del af dette lille landskab er imidlertid optaget af Hopets udstrakte vandflade, og af den øvrige del er igen en betydelig strækning, den så kaldte Tingøresand (Þíngeyrasandr) helt uskikket til bebyggelse. Denne sandstrækning indtager hele kyststrækningen fra Hopsos til Hunavatnsos og når helt op til Hopet, med en længde af vel omtrent en mil og en bredde knap halv så stor. Først med den smalle landstrimmel, der ligger mellem den nordøstlige del af Hopet og Hunavatnets sydlige del, begynder det dyrkelige land.

Den oftere nævnte sø **Hunavatn** (Húnavatn) ligner i form

---

[1]) For vestgrænsens vedkommende ses da bort fra den indskrænkning, som en oprindeligere, mere omfattende betydning af navnet Videdal kan have medført. At et særligt navn for Tingøresvejten først forholdsvis sent er opstået og da har udbredt sig på bekostning af ældre benævnelser (Videdal, Vatnsdal), synes i det hele ikke usandsynligt.

og ejendommeligheder meget Sigridarstadavatn i Vesterhop, men er ikke slet så lang; dens længde kan vel anslås til hen ved en halv mil. Syd fra optager den den middelstore **Vatnsdalså** (Vatnsdalsá); selv har den mere karakter af en bred, rolig flydende flod; mod nord står den gennem en munding (os) i forbindelse med havet. Om navnets oprindelse — af de isbjörneunger (húnar), som Vatnsdalens landnamsmand Ingemund fandt på isen her — fortæller Ldn. og Vd. I oldtiden benyttedes Hunavatn og **Húnavatnsóss** oftere som landingssted for havskibe; således nævner de to nys anførte kilder, at det sted, hvor Ingemunds udmærkede skib Stigande stod oppe, når det var trukket på land, hed **Stígandahróf** (ɔ: Stigandes skur). Ldn. angiver beliggenheden nöjere: Stigandahrov ved **Tingøre** (Þíngeyrar). Tingøre er nu en anselig gård, der ligger på det østlige affald af den brede banke, der skiller mellem Hop og Hunavatn, omtrent ud for hvor Vatnsdalså falder i sidstnævnte sø. Nordøst for gården ved Hunavatnets bred vil man endnu påvise Stigandahrov, det ser ud som en aflang, temlig stor, græsgrot skibsskurs-tomt. — Tingøre var oprindelig navnet på tingstedet for Hunavatns ting (Húnavatns þing), et af Nordlandsfjærdingens fire ting. Som det sædvanlige sted for egnens offenlige sammenkomster omtales det Heið. s. 322 og siges dér at ligge mellem Hop og Hunavatn. I Bsk. s. 171 (Jóns saga helga) nævnes Tingøre som vårtingssted, i det måden, hvorpå stedet først bebyggedes, fortælles. Under et uår i begyndelsen af det 12te århundrede drog nemlig den senere som helgen ansete Jon Ögmundssön, Nordlandets første biskop, til det vårting, som var på Tingøre, og fik folk til at love opbyggelsen af en kirke og en gård dér, samt at alle skulde støtte denne stiftelses fremgang. Biskoppen afmærkede så straks på stedet kirkens grundvold, hvorefter vejret bedredes. En af hans venner, en præst, blev så gårdens første beboer; dog har det rimeligvis straks fra begyndelsen været bestemt, at der her skulde oprettes et kloster. Klostret kom også i stand, men indviedes først 1133, en del år efter biskoppens død. Tingøre kloster, det ældste af Islands klostre, var et benediktinerkloster; det erhvervede sig i tidens løb betydelige ejendomme, som ved reformationens indførelse kom under kronen. Blandt klostrets abbeder må forfatteren af Sverres saga Karl Jonssön nævnes; på hans tid, i den sidste halvdel af det 12te århundrede, synes klosterbrødrene her at have udmærket sig ved boglig sans; således var blandt munkene den gang de bekendte forfattere af Olav Trygvessöns saga Odd og Gunnlaug. Også begyndelsen af det 14de årh.,

da den senere biskop Lavrentius Kalvssön og hans ven, den lærde sagabearbejder Berg Sokkessön, levede som munke her, var en berömmelig tid for klosteret. I den sidste tid er der på Tingøre med stort besvær og bekostning blevet opført en kirke af hugne sten (omtrent som en lille dansk landsbykirke); denne hæver sig øverst på den brede banke mellem søerne og ses i vid omkreds. Den ældre kirke har ligget øst for gården, midt i kirkegården, og var en temlig uanselig græstørvskirke fra begyndelsen af dette århundrede. Ved kirkegårdsindgangen viser man to såkaldte Munkegrave (Múnkaleiði) og i kirken nogle levninger fra den katolske tid; ellers er næsten al tradition her knyttet til lovmanden Lavrits Gottrup, der omkring år 1700 boede her og efter islandske forhold prægtig opbyggede og udstyrede gård og kirke. I kirken har hidtil befundet sig portræter af den Gottrupske familie og (i følge oldsagsbeskrivelserne) af den nordlandske biskop Gudbrand Torlakssön. Gården Tingøre skal i følge sagn aller først have stået noget nordvestligere på et sted, der hedder Trumsalir, hvor en del tomter og indhegninger findes. — Om tingstedets plads vides ikke meget; af sagaerne ses heller ikke meget, sædvanlig nævnes det blot **Hunavatnsting** (Húnavatnsþing) eller, som i Krm. **Hunavatnslejd** (Húnavatnsleið)[1]). Den almindelige mening er, at tinget har været holdt vest for Tingøre ved Hopets nordvestlige bred, men da »ørerne« her har lidt ved sandfog, er det forklarligt, at bodtomter o. d. l. ikke lader sig påvise her. I Hallfr., hvor tingstedet får den udførligste omtale, nævnes et holt ved tingstedet, hvor vejene mødes; det er formodenlig den oftere omtalte banke mellem de to søer, hvor der tæt vest for Tingøregården går en almindelig benyttet vej fra nord til syd, lodret på denne går en anden straks nord for gården (i det der rides tværs over Hunavatn og op over bankerne)[2]).

I Heið. (s. 322—23) nævnes en gård **Bakke** (Bakki) vest for Hunavatn; om denne vides nu intet. Nord for Tingøre ligger kun

[1]) Sandsynligt er det vel også, at det Vd. s. 75 nævnte »leiðmót í Vatnsdal« har været her.

[2]) Præstens oldsagsbeskrivelse taler om et ejendommeligt dobbelt tungærde på Tingøre og formoder, at det mellem gærderne indesluttede rum har været benyttet til de heste, som man ofte skulde benytte; snarere betegner dog vel gærderne tunets udstrækning til forskellige tider. — Endvidere skal gårdens drikkevand med kunst være ledet til. — En »domring« i tunet nordvest for gården har vel ikke længe båret sit navn, da præsten ikke nævner den. — Sig. Gudmundssön går dog ud fra dens ægthed i sin afhandling »Alþingisstaður hinn forni« Kph. 1878. S. 49.

én gård, Gejrastad (Geirastaðir), og denne nævnes allerede i Ldn. (s. 233). Tingøresand er som sagt ubebot, og om ødegårde her vides intet bestemt. Præstens oldsagsberetning nævner, at man i Tingøresand ser sporene af en myremalmsmedje (rauðasmiðja), og at der der i nærheden skal have været en husmandsgård (kot) i gammel tid (í fornöld), som han giver det rigtignok ikke om höj alder vidnende navn Danmörk.

Tager man fra Tingøre retningen syd på langs Vatnsdalsåen, kommer man — navnlig øst for åen — til at passere smukke, flade engstrækninger; vender man sig her og ser ud over engene og åen op mod den, på den svagt hvælvede banke ved søen liggende kirke og Tingøre-gård, har man et aldeles dansk landskab for sig. Øst for åen har man tæt til venstre det smukke, mørke blåliggrönlige Vatnsdalsfjæld; til höjre hinsides åen ses længre i syd Videdalsfjældet. Først en mils vej syd for Tingøre, hvor man kommer i linje med dette fjæld, så at dalen nu er til bægge sider indesluttet af fjældstrøg, begynder efter den almindelige opfattelse **Vatnsdalen** (Vatnsdalr); hvad der ligger nordligere hører, som för nævnt, til Tingøresvejten. Til dels har vel også i ældre tid opfattelsen været den samme; dog findes i forskellige kilder gårdene på bægge sider af åen helt op til Tingøre, endog denne medindbefattet, angivet som liggende i Vatnsdal. Vatnsdal betyder sødal. Den sø, som har givet dalen navn, er dog ingenlunde, som man måske kunde tro, Hunavatn, men en lille sø i mundingen af Vatnsdal i mere indskrænket betydning. Dog er forholdene her ikke uden vanskelighed, da strækningen langs Vatnsdalså har været store ved fjældskred foranledigede omvæltninger underkastet, så at bemældte sø endog efter de sædvanlige angivelser skylder et sådant skred sin oprindelse. Efter at man kommende nord fra har passeret en halv mils vej langs Vatnsdalsfjældet, når man til gården Hnausar. Denne ligger på forholdsvis flad grund noget fra lien, med engstrækninger foran nærmere åen. Lige over for, hinsides Vatnsdalså, ligger gården Svensstad (Sveinsstaðir); noget nordligere ses — skrås over for — Stennæs (Steinnes)[1]. Gården

[1] I Hungrv. (Krstn. s. 65) er blandt de udenlandske biskopper, der i det 11te årh. kom til Island, nævnt en saksisk biskop Bernhard, der opholdt sig 20 år på Island og viede mange genstande og steder, som senere skal have båret vidne om hans fromheds kraft. Han havde to boliger i Vatnsdal: på Giljå og Stensstad (Steinsstaðir). Nogen gård af dette sidste navn findes ikke på dette strøg. Forfatteren af tillægene til Ldn. (Ldn. s. 333) gætter på, at der med Stensstad er ment Stennæs; men er

Hnausars tilblivelse står i forbindelse med et sådant fjældskred, måske det störste af dem, der i den historiske tid har hjemsøgt denne egn. Om dette fjældskred, der fandt sted år 1545, findes i topografisk henseende nöjagtig underretning især i A. M. (fra året 1713). För den tid stod — i linje med hvor nu gården Hnausar er — i lien en gård **Skidastad** (Skíðastaðir, Ldn. 181, Vd. 193; sml. Vd. s. 52, hvor gården ikke er nævnt); men denne begravedes ved et frygteligt fjældskred, hvorved hele tunet styrtede ned over det underliggende flade land. Her løb den gang tæt under lien Vatnsdalså, denne fyldtes og jordmassen bredtes over engene nærmest vest for det gamle leje. Den opdæmmede å brød sig derefter en ny vej, vestligere, hvor den nu løber, hvorved Svensstad og Stennæs mistede en del af deres enge. Med denne angivelse har det vistnok sin rigtighed. Den nedre del af Vatnsdalså i sit nuværende løb benævnes nemlig »Kvísl« (ɔ: arm), hvorimod afløbet fra det under lien liggende Hnausatjörn, der ved denne lejlighed skal være blevet dannet, hedder »Árfar« (ɔ: ålejet). Dette står ud for Stennæs ved en tværarm (Þverkvísl kaldet) i forbindelse med »Kvislen«, men fortsætter i øvrigt sin vej under Vatnsdalsfjældet, til det, lidt østligere end Kvislen, falder ud i Hunavatn i nordvestlig retning. Mellem gården Hnausar og »åfaret« er landet bedækket med ejendommelige store græsvoksede knuder; denne strækning, der kaldes »hnausar«'ne (ɔ: jordklumperne), og som har givet gården navn, er lævningerne af det gamle jordskred. — Det nu beskrevne fjældskred sammenblandes imidlertid jævnlig med et andet, der fandt sted her i nærheden år 1720. Denne gang gik det ud over nabogården mod syd Bjarnastad (Bjarnastaðir), som begravedes; gården er vel bleven genopbygget, men står nu lidt sydligere i lien. Dette fjældskred skal have opdæmmet åen, så at de på bægge sider liggende enge forvandledes til en sø, det såkaldte »Flóð« (ɔ: oversvömmelse), som breder sig i dalmundingen her. At en opdæmning af åen ved denne lejlighed fandt sted, er sikkert nok, en mængde af de oven for (ɔ: sydligere) liggende gårde led ved den deraf foranledigede oversvömmelse betydelig skade på marker og enge; dog

---

det dog ikke rimeligere at antage, at her skal læses Svensstad? — Skulde det stå i forbindelse med denne fromme biskops ophold, hvad præsten i en antikvarisk indberetning 1817 fortæller, at på grænseskellet mellem Stennæs og Svensstad land findes en höjde, kaldet Syngende (Sýngjandi), med spor efter tre tomter, hvor der skal have været rejst boder af kristendomsforkynderne til en tid at synge messe i?

begyndte allerede få år efter oversvömmelsen at falde, efter som åen brød sig nye veje gennem de nedstyrtede masser, og endnu den dag i dag formindskes »flodet« bestandig for den sydlige dels vedkommende. Denne i og for sig rimelige antagelse, at bemældte lille indsø skulde være fuldstændig dannet ved fjældskredet 1720, kunde synes at vinde bestyrkelse ved at A. M. ikke nævner den; imidlertid anfører A. M., hvor omtale af søen måtte væntes, tre småsøer eller kær, som nu ikke skal findes: Hólatjörn (således benævnt efter gården Vatnsdalshólar nordvest for Flodet), samt Körtjörn og Breiðabólstaðartjörn (ved Bredebolstad lidt syd for Vatnsdalsholar)[1]. Dette får betydning ved, at ældre kilder næppe lade tvivl om, at en sø her må have været til allerede ved landets bebyggelse. Når således Melabók (recensionen E. af Ldn.) fortæller, at landnamsmanden Ingemunds hustru Vigdis fødte sin datter, da de på vejen fra Videdal til Vatnsdal var komne til Vatnsende, så kan hermed ikke menes andet end nordenden af denne lille sø. Den har rimeligvis ikke båret andet navn end **Vatn**; således findes den i det mindste benævnt Heið. s. 323, hvor der om gården Asmundargnups beliggenhed siges »det er mellem Vatn og Videdal«; ti at her ved Vatn skulde være ment Hunavatn synes lidet troligt, da oplysningen herved vilde blive langt mindre nöjagtig. At der virkelig lige indtil dannelsen af »Flodet« har været en lille indsø sammesteds, lader den omstændelige skildring i Eggert Olavssöns og Bjarne Povlssöns dagbog (1755) formode, i det der nemlig siges, at efter fjældskredet 1720 tog forelfangsten til i søen, som kaldes Flód; derimod udtaler Horrebow[2]) og Olavius[3]) sig bestemt, som om ingen sø forud havde været dér, hvor »flodet« dannedes. Måske kunde man opstille den formodning, at endnu langt tidligere et uhyre forhistorisk fjældskred havde dannet Vatnsdalsvatn, og at dette i tidernes løb var blevet stærkt formindsket — eller endog, på nær de i A. M. nævnte kær, helt bortledet? — ved åens gradvise bortskylning af jordmasserne, da skredet 1720 tilbageførte en

---

[1]) I følge mundtlig meddelelse skal der virkelig være en tradition om, at Flodet har optaget i sig et ældre til Holatjörn svarende kær; Flodet skal på det tilsvarende sted også være dybere end ellers. Men om, hvorvidt der i sin tid har været nogen forbindelse mellem dette kær og åen, vides intet.

[2]) Tilforladelige Efterretninger om Island, Kbh. 1752, s. 20—21.

[3]) Oeconomisk Reise igiennem .. Island, Kbh. 1780, s. 206.

tidligere tilstand[1]). At dette samme strøg af Vatnsdalen også för landets bebyggelse har været hjemsøgt af voldsomme fjældskred er nemlig tydeligt nok; derom vidne de ejendommelige Vatnsdalshólar, der stående vest for åen når fra Flodet helt op mod Svensstad. Kommende nord fra passerer man sædvanlig Vatnsdalsåen på Skriðuvað (ɔ: fjældskredsvad) neden for (nord for) Flodet og man er da midt i blandt dem. Som Bredefjordsøerne og Tvidæggraseøerne siges de at være utallige; det er större og mindre, kegleformige grus- og sandhöje, der står så tæt, at den enes fod næsten berører den andens, og til den ud for vadet liggende gård Vatnsdalsholar med tilhørende tun bliver der næppe plads, indknebet som den ligger mellem holerne. Da man lige over for i Vatnsdalsfjældet ser en större indsænkning, er det måske ikke for dristigt at gætte på, at de skylder et fjældskred deres oprindelse; men at det skulde være et af de to anførte, som man kan se angivet, er ikke muligt — holerne nævnes allerede i sagatiden. I Sturl. omtales både Hólar i Vatnsdal og Hólavað, og bostedet for den Fakse-Brand, der i Melabok nævnes boende »oven for **Holerne**« (fyrir ofan Hóla, sml. Vd. s. 55 flg., hvor gården ikke er nævnt), må være benævnt efter Vatnsdalsholerne[2]).

Fortsætter man vejen mod syd gennem holerne, passerer man, syd for disse, en lille bæk **Tordisarlæk** (Þórdísarlækr), der løber ud i Flodet. At man her har den i Vd. (s. 26) nævnte Tordisarlæk kan ikke betvivles, og det »vatn«, der i sagaen omtales i forbindelse med Tordisarlæk, kan da ikke være noget andet end det nuværende Flod[3]). Da Ingemund med sit følge kom til Vatns-

[1]) Om sagnets opfattelse af fjældskredene på dette strøg og deres virkninger: se fortællingen om undergangen af Skiðastaðir, Ísl. þjóðs. II, s. 42—44.

[2]) Det kunde ligge nær at antage Fakse-Brands gård for den sydlig mellem holerne liggende gård Vatnsdalshólar; men noget höjere oppe i dalen, mellem Bredebolstad og nabogården mod syd, Knjuk, vises — noget höjere oppe i lien end disse to gårde — tomter og tunsted af en ødegård Faxastaðir, hvor Faksa-Brand siges at have bot.

[3]) Sætningen: »Þórdísarlækr fellr vestan í miðju vatni« kan ganske vist ikke være rigtig; og selv om man retter til: »Þ. fellr vestan í mitt vatn«, får den noget besynderligt ved sig som den står dér, uden at dette »vatn« i forvejen er nævnt, men lige efter at to småsøer længre inde i dalen er nævnte. Det bliver heller ikke bedre ved med nogle håndskrifter at læse »Smiðjuvatn« for »í miðju vatni«, så meget mindre som det her omhandlede »vatn« utvivlsomt aldrig har haft nogen særlig benævnelse. Det er meget troligt, at Melabók, hvor denne sætning ikke findes, (men i steden for bemærkningerne om Tormodslæk og Forslæk — se det følgende) har en rigtigere tekst; men den, for hvem sætningen er løbet i pennen, har

dalså — eller til Vatnsende som Melabók siger —, fødte hans hustru Vigdis en datter Tordis på et sted, som derefter kaldtes **Tordisarholt** (Þórdísarholt); dette navn er ikke bevaret, men må utvivlsomt søges ved Tordisarlæk; ti at samme begivenhed har givet denne navn, kan vel anses som selvfølgeligt. En bekræftelse på navnets ælde kan vel ses i, at der ved bækkens udløb i Flodet findes en Tordisarøre (Þórdísareyri). — Uagtet oprindelsen til navnet Vatnsdal intetsteds angives, kan det vel næppe betvivles, at det er dette nu oftnævnte »vatn«, hvorefter dalen er bleven benævnt, da Vatnsdalen i strængere forstand jo begynder med strøget på bægge sider Flodet, og da Ingemund jo straks ved sin ankomst fra Videdalen stødte på dette og langs dette passerede ind i dalen.

Syd for Tordisarlæk har man endnu at passere en lille, i Flodet løbende bæk, hvorefter man kommer til de tæt ved hinanden, i linje med Flodet stående gårde Miðhús og **Bredebolstad** (Breiðabólstaðr, Vd.). Straks oven for (ɔ: syd for) Flodet hæver sig umiddelbart ved åen et karakteristisk lille fjæld eller klippeknude — en »hnjuk« (hnjúkr); syd for »hnjuken« står den efter fjældknuden benævnte gård, Hallfr.'s **Knjuk** (Knjúkr)[1]. Knjuks nabogård mod syd er **Helgavatn**, der bærer navn efter et mosekær (en vandsamling) nordøst for gården med et ubetydeligt afløb til åen. Helgavatn forekommer i Vd. dels som navnet på en gård, dels som benævnelse på den lille sø, der var et af grænseskellene for Ingemunds landnam. Vest for åen besatte han nemlig hele den del af Vatnsdalen, der lå oven for Helgavatn. Melabók (Vd. s. 191) tilföjer »men Tormodslæk (Þormóðslækr) falder fra vandet — ɔ: søen — i åen«; er denne angivelse rigtig, må Helgavatns afløb (ôs) i ældre tid have båret navnet Tormodslæk — derom vides dog intet nu. — I nærheden af Helgavatn skal i følge Vd. en gård **Sleggjustad** (Sleggjustaðir) have ligget; om den vides nu intet.

Den bedste oversigt over en större del af Vatnsdalen får man, i det man øst for Flodet bevæger sig ind efter. Den viser sig da som en langagtig, noget bugtet dal, mod vest begrænset af höjde-

åbenbart haft forholdene ved den også nu Tordisarlæk benævnte bæk i hovedet. Angående dens udløb i Flodet er ellers at bemærke, at efter den störrelse, dette nu har, falder Tordisarlæk ikke ud midt i søen, men i dennes nordlige del.

[1]) På Knjuk boede i følge Hallfr. Skegg-Åvalde; Melabók, der kalder denne mand Skeggjavald lader ham bo på Ø (at Eyju), nogen gård af dette navn har der næppe ligget i Vatnsdal — med mindre »hnjuken« kan have været opfattet (billedlig betegnet) som en ø.

Ved Hnjuk skal påvises et Grettistak.

drag, der hist og her hæve sig til eller afsluttes med en lille fjældknude; bag ved disse hæver sig igen Videdalsfjældet. Som dalens østlige begrænsning har man bestandig umiddelbart ved sig på venstre hånd det mørke Vatnsdalsfjæld. Skoven, som Vd. omtaler i dalen, er forsvunden. Først møder man her (ɔ: øst for åen) gårdene **Mårstad** (Márstaðir), Grundarkot og **Hjallaland**, med en kun kort indbyrdes afstand — men alle på kortet afsatte noget for sydlig, så at de vistnok kan rykkes en »bæjarleið« mod nord. A. M. angiver, at Grundarkot oprindelig hed Grund, og at gårdens land fra først af har hørt under Mårstad. Om Hjallaland bemærkes sammesteds, at gården er truet af fjældskred, og at den tre gange har været flyttet for sådanne; en af disse gange er formodenlig år 1390, da gården i følge annalerne begravedes under et fjældskred. — Efter Vd. at dömme synes endog alle tre oven nævnte gårde oprindelig at have hørt sammen, men fremstillingen i sagaen er noget uklar, da Hjallaland både bruges som benævnelse på en gård og på en græsrig »hjalle« (fjældafsats), som først noget efter bebyggelsen opdages og da giver anledning til en strid. I følge sagaen var **Grund**, der vel med sandsynlighed kan antages at svare til det nuværende Grundarkot, den først bebyggede af de tre gårde; her boede Ingemunds svoger Jörund hals, der tog land fra Urdarvatn til Mogilslæk og rejste sin gård vest for Jörundarfjæld. Først hans sön Mår (eller Måv) flyttede til Mårstad. **Mogilslæk** (Mógilslækr) må søges nordligere end Mårstad, men navnet på denne bæk er næppe nu bevaret. **Jörundarfjæld** (Jörundarfjall, nu — fell) er navnet på det höjeste parti i Vatnsdalsfjældet (ikke, som på kortet indskrænket til en enkelt knude sydlig i dette). — Medens Mår boede på Mårstad, boede i følge Vd. på gården Hjallaland Torgrim skindhue, der synes at have været Mårs fæster eller at have stået i lignende afhængighedsforhold til ham. Mårs fårehyrde finder en gang nogle af sin herres får, som man længe havde savnet, i en tidligere ukendt, god og skovrig landstrækning, som vel stødte op til Ingemundssönnernes land, men som Mår dog tilegnede sig, da man alene fra hans land havde adgang til den. Den strid, som herved foranlediges mellem Ingemundssönnerne og deres frænde Mår, ender dog med, at Mår får lov til at beholde det omstridte landstykke, fordi man kun fra hans land kunde komme op til det. Denne landstrækning er åbenbart den »hjalle« eller afsats i fjældsiden, som man, midtvejs i lien, ser åbne sig ud imod landet mellem Mårstad og Hjallaland, hvorfra den så strækker sig imod syd, indtagende en jævn, höjtliggende strækning mellem höj-

fjældet og et lavere, men stejlt fjældparti; først omtrent ud for Hvamm, der ligger en god halv mils vej længere oppe i dalen, ender den.

Vejen fra gården Hjallaland ind efter i dalen fører langs Vatnsdalsfjæld, der her bliver stejlt, med lodrette fjældknuder for oven, og fjældsiden ellers bedækket med en karakteristisk ophobning (»urd«) af klippeblokke og store sten. Lidt höjere oppe i dalen, end hvor Helgavatn ligger vest for åen, er vejen lagt mellem fjældskråningen (urden) og en lille sø eller stort kær Urdarpoll (Urðarpollr); ud for kæret falder fra fjældkanten, gennembrydende »hjallen«s nedre væg, en lille bæk Fosslæk(r), der først går i en bugtning i sydlig retning i mosen, men derpå falder i Urdarpoll. I denne lille sø har man selvfølgelig Vd.'s **Urðarvatn,** og i bækken Melabóks **Forslæk(r).** Urdarvatn var nordgrænsen for Ingemunds landnam øst for Vatnsdalså, og i Melabók siges netop Forslæk at falde øst fra ud i denne sø; noget egentligt afløb til åen har Urdarvatn ikke. — **Hvamm** (Hvammr, Finnb., Sturl.), som er Hjallalands nabogård mod syd, er ved en lang »bæjarleið« skilt fra denne. Gården står på græsklædt hvælvet grund med foranliggende enge ved enden af Vatnsdalsfjældets höjere, nordlige del.

Hvamm er ved to mellemliggende gårde skilt fra **Hov** (Hof), dalens i historisk henseende mærkeligste gård, Vatnsdælehövdingen Ingemund den gamles sæde. Nærmer man sig stedet, hvor gården skal søges, møder öjet først ikke andet end store grusbanker (melholt), og man bliver noget forbavset over den plads, Ingemund har valgt sig; men i det man passerer en hals af disse, overraskes man af en hel ny udsigt. I en lille, men forholdsvis bred, jævn dalflade ved foden af lien og til dels skrånende ned fra denne ligger Hov omgiven af to store, stejle, fra lien fremløbende melholt, med den grönne, aldeles jævne dalgrund (tunet) foran, der fortsætter sig helt ned til åen. Fra den af holtene næsten som en ramme indesluttede, luntliggende gård med sine grönne omgivelser fortsættes udsigten forbi karakteristiske i dalen fra bægge sider fremskydende grusbanker til dalbunden — afvekslende ved den her fremskydende höje »tunge« med sidedale til bægge sider, höje lier o. s. v. — Op over gården viser sig et noget mindre, til dels græsgrot holt, kaldet »goðhóll«; her skal Ingemunds store hov (tempel) have stået[1]). — I Vd. (s. 51)

[1]) Den tryllekyndige Groa, som omtales i Vd. (s. 58—59), siges i Melabog (Vd. 194) at bo på Groustad (Gróustaðir) ved Hov. Groustad omtales i A. M. som en hjåleje fra Hov, der c. 1700 var opbygget på en gammel gårdtomt (á fornu gerði).

siges, at noget af det bedste, der hørte til Hovs land, var **Eyjarenge** (Eyjarengi ɔ: øengen); dette kan næppe være andet end den nu såkaldte Bakkeø (Bakkaey), således benævnt efter den nord for Hov liggende gård Bakke. Denne engstrækning ligger vel øst for Vatnsdalså, men ved en sumpig rende (síki) næsten helt afskåret også mod øst[1]). — Vd. fortæller om Ingemund kun ganske i almindelighed, at han efter sin død blev lagt i skib, uden nærmere at angive stedet, hvor han begravedes; derimod siges der senere (s. 67) om Ingemunds sönnesön, den smukke Ingolv, at han forlangte at lade sig begrave i et andet holt, end der hvor hans frænder var begravne, i det han mente, at Vatnsdalsmøerne vilde snarere mindes ham, når han lå så meget nærmere vejen. Traditionen vil lade Ingemund være begravet i Ingimundarholt, i lien mellem Hvamm og nabogården mod syd Eyjolvsstad (Eyjólfsstaðir). Stedet, hvor Ingolv i følge Vd. blev begravet, påvises derimod vest for åen. Vel er det i og for sig heller ikke utroligt, at vejen vest for åen tidligere har været den mest benyttede; den er meget god, og måtte navnlig, ved ikke at have nogen tilsvarende »urd« til den under Vatnsdalsfjældet, have et fortrin. Men på den anden side giver sagaens udtryk ikke anledning til at formode, at hans grav har været så betydelig fjærnet fra familiens gravplads. Stedet, hvor Ingolv jordedes, hedder **Ingolvsholt** (Ingólfsholt), siger sagaen. Dette navn er vel ikke bevaret, men som Ingolvs grav (Ingólfsleiði) angives en nu til dels opbrudt stendysse sydvest for Hvamm, hinsides åen (tæt syd for gården Gilstaðir). Af den antkv. indb. fra Undirfell 1820 ses, at Ingolvslejde netop da i henhold til den fra oldsagskommissionen udgåede rundskrivelse var bleven undersøgt, men uden at man fandt noget spor til begravelse her[2]).

Kort syd for Gilstad ligger gården Kornså (Kornsá); denne, der nu er en smule flyttet, har för stået umiddelbart ved den nordre bred af den lille Kornså, noget för dennes udløb i Vatnsdalså. Gården (og åen), der i Vd. nævnes **Karnså** (Karnsá)[3]), forekommer

[1]) A. M. kalder Bakkaø en holm i åen, der vel benyttedes af beboerne på Bakke, men mod betaling til præsten på Undenfell vest for åen, hvor hen landet hørte.

[2]) Om Ingolvslejde fortælles i en antikv. indb. fra Tingøre 1817, at enhver, der drager forbi, skal kaste en sten på graven »sér til fararheilla«.

Egg. Olavssön og Bj. Povlssön omtaler i deres dagbog slet ikke denne grav, men nævne derimod i Vatnsdalen et Þrándarleiði, »en af sten opkastet tumulus«. — Dog kendes og beskrives Ingolvslejde af Jon Olavssön, Antkv. Ann. II, 175.

[3]) Skulde dette noget besynderlige navn stå i forbindelse med fuglenavnet

oftere i sagaen, dog ikke uden at en vis vaklen i beretningen om begivenhederne her og den her hjemmehørende slægt hist og her er umiskendelig. Den bekendte Vatnsdælehövding Torkel kravlas fader Torgrim boede her og bar efter denne gård navnet Karnsågode (Karnsárgoði). I forbindelse med Karnså ligger det nær at sætte det nogle gange i sagaen forekommende **Karnsnæs** (Karnsnes), hvis bestemmelse dog frembyder flere vanskeligheder. Kampen om hjalle-landet mellem Mår og Torgrim skindhue på den ene side, Ingemundssönnerne på den anden fandt således sted i Karnsnæs, der imidlertid næsten med nødvendighed må antages at have ligget øst for Vatnsdalså, uagtet der er noget påfaldende ved et Karnsnæs øst for åen, et Karnså vest for samme. Mår og Torgrim støder nemlig på fjenden her ved med deres folk at drage Ingemundssönnerne i møde (fra Mårstad af), efter at de har erfaret, at disse er på vejen i mod dem (utvivlsomt udgående fra Hov). Efter at kampen har været nogen tid, kommer folk til fra de omliggende gårde, først og fremmest Ingemundssönnernes frænde Torgrim fra Karnså. Denne sidste beretning lader formode, at man fra Karnså har måttet kunne se, hvad der foregik i Karnsnæs. Hvor Karnsnæs skal søges, er dog ikke let at afgöre; nu forekommer navnet intetsteds. Gående ud fra, at man fra Karnså har kunnet være vidne til kampen, kan man måske med mest sandsynlighed henlægge det til næsset syd for Hvamm. Senere hen i sagaen (s. 56) nævnes en Eyjolv fra Karnsnæs; tör man måske sætte denne mands navn i forbindelse med Hvamms nabogård mod syd Eyjolvsstad? Når der (Vd. s. 35) fortælles, at Torgrim Karnsågodes fader ved giftermålet med Ingemunds datter fik Karsnesland, må det vel rettest anses for en skrivfejl (hvoraf denne sagaredaktion har flere) for Kornsárland. — Under kampen i Karnsnæs styrter Torgrim sig såret i åen — stedet hed derefter **Huvuhyl** (Húfuhylr ɔ: Hueholl, Huehulning); navnet er ikke bevaret.

Syd for Kornså, hinsides den lille å, ligger præstegården Undir-

---

»kárn« SE. II, s. 489. — Udgavens Karnsá, Karnsnes o. s. v. skrives vistnok rettere med *á*. Papirshåndskriftet AM. 559, 4to, som er lagt til grund for udgaven, har afvekslende Karnsnes, Kársnes (hvor dog vel et *n* er udfaldet), Kárnsnes, Karnsá og Kárnsá. Fragmentet AM. 445 b. 4to, det eneste bevarede membranblad af sagaen — dog vel ikke ældre end fra 15de árh. —, har på det eneste sted, hvor noget af de pågældende ord forekomme, utvivlsomt Kornsnes; Melabók har Kornsá og Kárnsá, Ldn. Karnsá. Ordet burde herefter i dansk gengives ved **Kårnså** og **Kårnsnæs**.

fell, sædvanlig kaldet **Undunfell.** Mærkelig nok forekommer gårdsnavnet under denne forvanskede form allerede i Vd., i det der siges, at Ingemunds sön Tore boede på **Nautabú**, »som nu hedder Undunfell«. Gården, der har sit navn efter et »fell« oppe over lien her, er simpelt hen blevet betegnet som liggende »under fjældet«, og derved har forbindelserne »undir fell«, »undir felli« og »undan felli« måttet danne sig, af hvilken sidste et navn Undan- eller Undun-fell igen er opstået. — Om Nautabú minder endnu benævnelsen Nautabúsmóar, der er knyttet til en strækning nord for gården.

Syd for Undirfell, adskilt herfra ved et par mellemliggende gårde, følger **Ås** (Áss), hvor Ingemund i følge Vd. gav den onde Hrollejv og hans tryldekyndige moder Ljot bolig. Gården ligger skrås over for det nordøstligere Hov, dog bag ved store melholt, nær vesterlien. De store fra bægge sider fremskydende grusbanker spærre i det hele næsten dalen her. En af disse lange banker vest for åen kaldes Ljótunarmel(r), dens sydlige mere græsbevoksede del Ljótunarkinn; nogle tomter her — der allerede af A. M. omtales som meget gamle gårdlævninger — udgives for resterne af Ljots gård, der altså således ikke skulde have ligget, hvor gården Ås nu ligger, men betydelig nærmere åen, og nærmere Hov.

Omtrent til i linje med Ås strækker sig øst for åen Vatnsdalsfjældet; ved fjældets sydlige ende står gården Marðarnúp(r), fra hvilken en i begyndelsen temlig stejl vej ligger op over fjældheden til den østligere Svinadal. Under det par timers ridt, som vejen medtager, har man mod nord udsigt først til »hjallen«, derpå over det ved en dalsænkning tvedelte fjæld, mod syd over udstrakte heder. Mardarnup må være den i Finnb. oftere omtalte gård **Gnup** (Gnúpr), hvor en af Finnboge beskyttet, men af Ingemundssönnerne forulæmpet familie bor.

Ud for Mardarnup forgrener Vatnsdalen sig; mod øst udsendes den mindre Gudrunarstadadal (Guðrúnarstaðadalr), mod syd den længere Forsæludal(r) — som dog vel almindelig antages først at begynde oven for Grímstúngur —. Mellem de to dale med tilhørende vandløb indesluttes et höjdedrag, der mod nord udformer sig til en »tunge«. Forrest i tungen på det flade land står gården **Torormstunge** (Þórormstúnga), det må være denne gård, der i Vd. (s. 35) er omtalt som »den nedre **Tunge** (Tunga in neðri) i Videdal, som siden kaldtes Torormstunge«. Videdal må da antages ved en fejlskrift at være indkommet for Vatnsdal, »den nedre Tunge« er gården vel bleven kaldt til forskel fra Grims-

tunge[1]). Oven for Torormstunge i tungens fjældskråning ses tomterne af en gård Jökulstad (Jökulsstaðir), som allerede i A. M. omtales som en gammel ødegård under hovedjorden. Her skal Jökul Ingemundssön have bot. Om ham fortæller Vd. (s. 44), at han boede i Tunge[2]).

Sydvest for Torormstunge ligger **Haukagil**, der er den anden gård syd for Ås, ligesom den liggende vest for åen. Gården ligger under lien, kort nord for ses en stor, bred og brat fjældkløft Haukagil, hvorefter gården har taget navn. Efter Krstn. og Vd. skulde kløften have fået sit navn af, at de to bersærker Hauk, som biskop Frederik fik dræbt ved høstgildet på Haukagil, jordedes her. — Mellem Haukagil og nabogården mod syd Grimstunge får Vatnsdalså et betydeligere tilløb (Álptaskálará) fra en stor og dyb fjældkløft i lien. Afstanden mellem de to gårde er kun kort. **Grimstunger** (Grímstúngur) eller Grimstunge, som gården nu ofte kaldes, ligger ret smukt under lien ved indgangen til den smalle Forsæludal. Her boede Hallfred vandrådeskjalds fader Ottar, og Vd. fortæller om, hvorledes den smukke Ingolv Torstenssön ved en boldleg her gör Valgerd Ottarsdatters bekendtskab, da bolden flyver op til hende i brekken (skråningen), hvor hun sad. Gården står på en jævn grön terrasse — som tunet optager —, der falder af med en græsgrot bakke mod den neden for liggende slettegrund, der navnlig mod sydøst, ind mod Forsæludal, er ualmindelig jævn og af en smuk ind mod bakkeskråningen (brekken) buet form; dette sted må særlig have egnet sig til plads for boldleg eller lignende øvelser.

Fra Grimstunge udgår den meget benyttede Grimstungehede-vej — om hvilken til dels allerede tidligere er talt —, som fører over Grimstunge og Arnarvatns heder til Kalmanstunge i Myre syssel. Opstigningen finder sted oven for gården; heden er forholdsvis jævn og selv i begyndelsen uden stærk skråning; de i begyndelsen forholdsvis frodige strækninger afløses længere inde af magrere, afvekslende med små mosedrag, enkelte vandsamlinger, og i øvrigt stenede, lave holt. Efter en halvanden times vej når man en lille sletteflade, hvor man vil vide, at en gård Skute (Skúti) skal have stået, oven til begrænset af Skútabrekka; her »undir Skúta« tilbringe mange rejsende den første nat. Herefter når man op på

[1]) I A. M. kaldes gården Þóroddstunga eller Vatnsdalstunga.

[2]) I følge sognebeskrivelsen findes i Torormstunge-tun en rund kreds kaldet Lögrétta.

den egenlige höjhede. Længe går udsigten væsenlig nord efter, over Videdals og Vatnsdals fjældene, enkelte fjældtoppe hæve sig længre ude, i nordøst, svagt over höjderanden. Efterhånden begynder större partier af heden syd over at vise sig, og enkelte höjder her dukke op, indtil den store jøkelklynge møder öjet: Langjøkel tæt øst for Eriksjøklen og strækkende sig frem forbi denne, Strut hæver sig bag ved Eriksjøklen, og i sydvest træder endelig Baula med tilhørende fjælde frem. Flere vandløb passeres, ved et af disse (Hólmakvísl, nær Danðsmannskvísl) er det sædvanlige bedested og hvilested for natten for rejsende. Heden er nemlig i det hele kun sparsomt bevokset, og kun de forskellige bækkes nærmeste omgivelser frembyde en noget frodigere græsvegetation. Hedevejen, der i skarpt ridt kan tilbagelægges i c. 15 timer, forlænges meget ved de idelige bugter, den slår.

Forsæludalen (Forsæludalr ɔ: skyggedalen) svarer til sit navn; både på grund af dens retning og endnu mere på grund af dens smalhed, med höje hvælvede lier til bægge sider, når her nemlig mindst tre måneder af vinteren ingen solstråle ned; men i øvrigt er det en ret smuk og græsrig dal. Dalens to gårde: Kot, tidligere Torfastaðir, og Forsæludal(r) — den sidste med en tilhørende hjåleje — ligge bægge øst for åen. Vest for åen findes imidlertid tomterne af det i Grettes saga omtalte **Torhallsstad** (Þórhallsstaðir), hvor Grette måtte bestå sin hårde kamp med gengangeren Glåm, der ved sit spøgeri havde lagt alle gårdene øde oven for Tunge (ɔ: Torormstunge). Allerede i A. M. omtales Þórhallastaðir som almindelig bekendte gårdstomter, hvis forbindelse med Grt. man mindedes, men hvor der i mindst 200 år ingen bebyggelse havde været. Derimod omtales gården i Auduns måldage som endnu bebygget. Tomterne, der ligger en lille halv mil fra Grimstunge, omtrent over for gården Kot, er temlig ubetydelige (bestå af en större og en mindre, langagtige, sammenbyggede). Fra Torhallsstad ses tydelig, oven for (ɔ: syd for) Kot, den ikke langt borte liggende gård Forsæludal. I Vd. nævnes Forsæludal oftere, uden at man dog altid med bestemthed kan se, om det er gården eller blot i almindelighed dalen, der tænkes på. I Forsæludal boede således den for menneskeofringer mistænkte Torolv heljarskæg, indtil han må fortrække. Forsæludal, og som det synes selve den således benævnte gård, var endvidere bolig for Klakka-Orm, der pludselig dukker op i sagaen (Vd., s. 67), hvor talen er om godevalget efter Ingolv Torstenssöns død. Her er tydelig nok på dette sted opstået nogen forvirring i fortællingen, ved at godords-

mødet først er tænkt holdt på Karnså, men dog umiddelbart efter berettes at gå for sig i Forsæludal; ved denne lejlighed dræber den 12årige Torkel kravla storbonden Torkel silvre, en begivenhed, som Melabog netop lader foregå på Karnså. Et par sider længre henne (s. 70) forveksles Klakka-Orm med Torkel kravlas farfader Hallorm. Sagaen går derefter over til at fortælle om et gilde i Forsæludal, hvor Torkel kravla hårdt udæsket dræbte den mundkåde Glæde(r), der blandt andet spottede ham, fordi han under festforberedelserne havde hjulpet arbejdsfolkene på gården. I og for sig falder det naturligere med Melabog at tænke sig gildet holdt i Tor-ormstunge, hvor Torkel netop på den tid havde hjemme og altså lettelig kunde føle sig opfordret til at give tjænestefolkene en håndsrækning; men andre i forbindelse med denne begivenhed nævnte lokaliteter må snarest søges höjere oppe i dalen. Efter at Torkel havde dræbt Glæde(r), løb han ned til åen og skjulte sig i en hule Kravla-hule (Kröfluhellir), der af denne begivenhed skulde have fået sit navn, — under en foss i Vatnsdalså, föjer Melabog til. Nogen efter Torkel kravla benævnt hule skal nu ikke findes. Lidt oven for gården Forsæludal skal der findes en foss i åen, men nogen hule er egenlig ikke her; en slags hule eller grotte skal findes noget længre nede vest for åen.

Efter at være fordreven fra sin første bolig i Forsæludal byggede Torolv heljarskæg (eller heljarskind, som han også og vel rettere kaldes) sig et virke syd på ved **Fredmundarå** (Friðmundará, Vd. s. 49), hvor Ingemundssönnerne senere må angribe ham og hans fæller. Det er omgivet af elvekløfter (árgljúfr), som man kun med besvær kommer over; Torolv flygter, men indhentes og nedhugges grædende på et sted, som derefter benævntes **Gråtsmyr** (Grátsmýrr ɔ: Grådsmose). Længst oppe i Forsæludal ser man to overordenlig store, bratte klippegil, et omtrent i syd, hvorfra Vatnsdalså kommer, et mere i øst, hvor Fredmundarå har sit løb. Den mellemliggende tunge består af stejl klippe eller klippeskred; her antager man, at virket har været. Navnet Gråtsmyr er ikke bevaret [1]).

Mellem den nord for Forsæludal-gården liggende gård Kot og

---

[1]) Vestlig i gilet, hvorfra Vatnsdalså kommer, strækker en hövde sig frem, og her skal påvises en tue Glåmstue (Glámsþúfa), hvor den af en uvætte dræbte Glåm siges først at være fundet — navnet kunde dog snarere tyde på, at hans dysse måtte være her. — Kort oven for skal findes en foss Skessufoss, som da tænkes som bemældte uvættes hjem. — Jon Olavssön nævner (Antkv. Ann. II, s. 176) en Glåmshöj på Grimstungehede nord for Sandfell.

Torormstunge omtaler A. M. et stedsnavn Smedshol (Smiðshóll) i lien, og der tilföjes, at dér mener man har været bebyggelse fordum, men at et fjældskred har ødelagt den. Det synes rimeligt at antage, at den i Vd. (s. 44) omtalte gård **Smedsstad** (Smiðsstaðir), hvor Ingemunds sön Smed boede, har stået her [1]).

I Vd. er omtalt en gård **Gudbrandsstad** (Guðbrandsstaðir) i Vatnsdal, hvor Ingolv Torstenssöns broder Gudbrand boede. Om dennes beliggenhed vides intet. Der fortælles i sagaen (s. 62—65) om to snigmordsforsøg, der göres mod Gudbrand, hvoraf det sidste også medfører hans død. Første gang forsøger snigmorderen Tore at dræbe Gudbrand, i det han går ud af sit hus, men denne undgår hugget, og nu løber Tore ud af gården forfulgt af Gudbrand. Tore sprang over åkløften (árgljúfrin) straks da han kom dertil, men faldt; Gudbrand slynger sværdet efter ham og springer så selv bagefter; han finder ham gennemboret af sværdet og dysser ham der. Senere kommer snigmorderen Svart til Gudbrand, efter forgæves at have søgt at få adgang til broderen Ingolv, og fortæller ham, at hans heste — som han på rejsen syd fra over heden har sluppet løs i **Hvanndalene** (Hvanndalir), hvorefter han har fortsat vejen gående — er blevne borte på heden, og beder Gudbrand lade hans oppakning hente. Denne lader virkelig også Svarts sager og de sammesteds fundne heste føre hjem, og Svart bliver nu hos ham vinteren over. Men om foråret, da Gudbrand med sine folk er undervejs til sæteret, ser Svart lejlighed til at gennembore Gudbrand med et spyd, dog undgår han heller ikke dennes sværd, og bægge dø. Stedet hedder Svartfellsmýrar eller Svartsmýrr (Melabog). Hvad Gudbrandsstad angår, da må gården, hvis man vil lægge vægt på sagaens omtale af »árgljúfr«, søges uden for selve Vatnsdalen, ti her løber åen ingenlunde i noget klippeleje, — enten i en af Vatnsdalens to större sidedale længst imod syd, eller, og dette måske snarest, ved den gennem en fjældkløft ned mod Vatnsdalså strömmende Alftarskálará nord for Grimstunge. Det eneste navn i Vatnsdalsegnen, der kan minde om Gudbrandsstad er et i A. M. forekommende stedsnavn Gullberustaðir eller Gullbergsskriða nordvestlig under Vatnsdalsfjældet (ved gården Öxl). Pastor Jon Kristjanssön (Bredebolstad i Vesterhop) fremsætter den formodning, at Vatnsdæla sagas Gudbrandsstad har været den nu Mardarnup benævnte gård i Vatnsdal, da denne gård længe har vedligeholdt sæterfærd øster på til

---

[1]) Dette gætter man også på nu, på grund af et stedsnavn Smiðssteinn, som endnu er bevaret her.

fjælds, i en retning, hvor på vejen navnet Svartsfell, og mosestrøg om det således benævnte fjæld, skal forekomme. Herimod er dog at indvende, at Mardarnup utvivlsomt omtales i Finnb. under navnet Gnup. — At gården Gudbrandsstad har været til under dette navn, er der dog næppe grund til at betvivle; det kan vel tilmed antages, at bevidstheden herom hos sagaskriveren har foranlediget forvirringen i Hejdarviga saga.

Om beliggenheden af Svart[fell]smýr[a]r har intet kunnet bringes i erfaring med undtagelse af oven nævnte vink.

Hvanndalene må, som det ses af sagaen, søges inde på höjheden. I en til sognebeskrivelsen for Audkula (1873) knyttet beskrivelse af de oven for bygden liggende hedestrækninger nævnes i fjældene ved Langjøklens nordøstende to Hvannavallagil. Ellers synes intet om »Hvanndalir« mindende stedsnavn at være bevaret.

Ganske uden tilknytningspunkt er man med hensyn til bestemmelsen af Hrutastad (Hrútastaðir), hvor i følge Vd. (s. 28) Hrute boede; mon denne alene her nævnte Hrute med samt hans gård ikke kunde være indkommet ved en fejllæsning for Hvate og Hvatastad (Hvatastaðir)? Hvate og Asmund var, beretter Vd., Ingemunds trælle. Disse to omtales også, hvor der er tale om deres landnam, parallelt; Hvate tog land fra Mogilslæk til Giljå — og boede på Hvatastad, föjer Ldn. til —, Asmund fra Helgavatn ud omkring Tingøresvejt. Næsten umiddelbart herefter er det, at Vd. angiver »Hrutastad« som »Hrutes« bolig, Gnup som Asmunds. Ldn. (Melabog indbefattet) kender derimod kun Hvate, og Melabog anfører netop Hvates og Asmunds bolig samtidig. Stedet for Hvatastad kendes i øvrigt heller ikke; den må søges nord for Hnausar, under Vatnsdalsfjældet, hvor der nu findes gårdene Öxl og Brekka.

Giljå (Giljá), nordgrænsen for Hvates landnam, er alt tidligere nævnt som Vatnsdal-Tingøre bygdens ydergrænse mod nordøst. Den lille å kommer fra **Saudadalen** (Sauðadalr, Vd. s. 26, 28), en smal, som sætersted benyttet dal, der strækker sig i sydlig retning op i Vatnsdalsfjældet. I nordvestlig retning søger åen efter sit udløb fra dalen ud mod Hunavatn, i et smalt af stejle grusbanker indesluttet kløftleje. Nær åens udløb står gården Giljå, Store Giljå (Stóra Giljá) nord for åen, Lille Giljå (Litla Giljá) syd for samme. Den nærmest »gilet« (åkløften) stående Store Giljå, der er den betydeligste af de to gårde, anses for at være den i Kristne-saga og fortællingen om Torvald vidførle omtalte gård Giljå, hvor Torvalds fader Kodran boede. Den store sten, hvorfra biskop Frederik fordrev Kodrans skytsånd, vil man påvise nord for gården,

hvor der i temlig afstand fra denne i grusbankeskrænten står en stor klippeblok [1]).

Forbi nordenden af Vatnsdalsfjældet ligger øster ud en vej, benævnt Reykjabraut (Reykjavejen) efter en gård Reykir, der står ud for vestenden af den omtrent en mil lange, men forholdsvis meget smalle sø **Svínavatn**, der skiller mellem de syd for liggende dale og bygden nord for søen. Ud for Reykir hæver sig den pyramideformede fjældtinde Reykjanýpa (eller -nybba), hvormed Vatnsdalsfjældets østre del, det såkaldte Svinadalsfjæld ender; höjt oppe i fjældskråningen ses her tre lyse, gulrøde, langagtige pletter, i farven af slående lighed med solskinspletter; det lyse parti i fjældet bærer navnet »Grettesskjorte« (Grettisskyrta), og sagnet lader det være fremkommet ved, at Grette her en gang har törret sin skjorte [2]). — Øst for Svinadalsfjæld strækker sig **Svinadalen** (Svínadalr) i sydøstlig retning op mod hederne. Dalen er forholdsvis kort, sumpig og uvejsom, gennemströmmet af den lille Svinadalså og mod øst begrænset af et lavere höjdedrag Audkulahals, under hvis nordre ende præstegården Audkula (Auðkúla) står. Der er noget trist ved Audkulas omgivelser, der gör det ganske naturligt, at sagn om spøgeri længe har været knyttet til gården, for hvis beboere Svinavatns is tit viste sig troløs. — Svinavatn siges i Vd. at ligge i Svinadal. Som det fremgår af Vd. og ligefrem siges i Ldn., tog dalen navn af Ingemunds forvildede svin, som her formerede sig så stærkt. I Krm. nævnes én gang (s. 226) i en vise Svinadal og omtales her som bolig for Kormaks nu med Torvald tintén gifte elskede Stengerd. Ellers i sagaen (s. 190, 192) nævnes Sunnudal(r) som Torvalds og Stengerds bolig; men sagaens fuldstændige forvirring med hensyn til alt topografisk — eller, måske rettere sagt, den gennem sagaen gående fuldstændige ligegyldighed for alle stedsbestemmelser — fornægter sig heller ikke her. Den lader ideligt samkvem og tilfældige sammenstød finde sted mellem Kormak i Midfjord, Torvald & Stengerd, samt Torvalds broder Torvard i Fljot (længst mod nordøst i Skagefjord). Noget Sunnudal i disse egne kendes slet ikke; og

[1]) Stenen med dens rævner beskrives af Jon Olavssön, Addit. 44, fol.
Ved denne lejlighed kan det måske bemærkes, at en af de antikvariske indberetninger fra Tingøre 1817 — ligesom flere andre — fortæller om græspletter omkring enkeltstående store stene eller klippeblokke, som man undgår at slå for ikke at vække deres vrede, som bo i vedkommende stene.

[2]) Nærmere om sagnet kan efterses Ísl. þjóðs. II, s. 95, hvor flere lignende sagn om Grette er meddelte.

det er vel næppe for dristigt at antage, at Sunnudal i den prosaiske tekst er en forvanskning af Svinadal, så meget meget mere, som man vel kan antage, at viserne er den kærne, hvorom den på mange steder forvirrede prosaiske tekst har dannet sig.

Mellem Audkuluhals og den østligere Storedalshals strækker sig den mindre betydelige Slettådal (Sléttárdalr) i samme retning som Svinadal. I dalen findes kun to gårde, vest for åen Lille Dal (Litli Dalr), der i følge A. M. næppe oprindelig havde været nogen selvstændig ejendom, øst for åen Store Dal (Stóri Dalr), der står i dalmundingen höjt oppe i halsen. Det er utvivlsomt denne dals navn, der i Heið. forekommer i formen **Slettedal** (Sléttidalr, í Sléttadal); der siges nemlig (s. 323) om en mand, at han boede i Slettedal »op fra Svinavatn, hvor der er to gårde af dette navn«. Da »Slettedal« (ɔ: den jævne dal) giver god mening, tör man vel ikke antage »Slettådal« for dalbenævnelsens oprindelige form.

Øst for Storedalshals løber den store jøkelelv Blanda, der i et nordvestligt løb søger ud mod havet. Den ikke store, omtrent firkantede strækning, der indesluttes mellem Giljå & Hunavatn i vest, Blandas nedre løb i øst, Vatnsdalsfjældet og Svinavatn i syd, samt havet mod nord, benævnes Åsene (Ásar). Landskabet er sumpigt og vandfyldt, gennemstrøget af lave, bakkeformige höjdedrag. Det synes omtrent at svare til oldskrifternes **Kolkumyrar** (Kólkumýrar, eller: Kólgumýrar, Heið., Þorv. víðf.), et navn, som vel endnu skal forekomme, men, som det synes, indskrænket til et enkelt nordøstligt strøg i bygden, hvorimod benævnelsen Hálsar (ɔ: Halsene) i Heið., der i betydning jo omtrent svarer til »åsene«, den gang synes at have været indskrænket til en del af Åse-bygden. Mod nord har Svinavatn et afløb i den lille **Lakså** (Laxá), der til adskillelse fra den nordøstlige å af samme navn stundum kaldes Indre Lakså eller Fremre Lakså. Lakså i Åsene har sit udløb fra søen ikke langt fra dennes nordvestlige hjörne, løber så først imod nord og nordvest — på denne strækning gennemløbende en mindre sø Laksåvatn (Laxárvatn) — og gör derefter en pludselig böjning mod sydvest for sluttelig at falde ud i Hunavatnsos. I landet vest for åen ligger omtrent midt i bygden den i Heið. nævnte gård **Medalhejm** (Meðalheimr), som dér (s. 322) siges at ligge på Kólgumýrar. Længre imod nord, hvor Lakså gör sin stærke bugtning mod syd, ligger **Holt**, der i Vd. omtales som liggende på Kólkumýrar, og hvor mosestrækningerne endnu skal have bevaret deres gamle navn. Þorv. víðf. (s. 46), der kalder gården Holt på Kôlgumýrar, fortæller om den her boende fromme Måne den kristne, der byggede en kirke ved

gården efter at være bleven døbt af biskop Frederik. I den nærliggende å (Laksá) fik han, da en hungersnød truede, rigelig laksefangst, som senere vedblev, i en »hyl« (vandsamling, fordybning) under fossen, som efter ham kaldtes **Månefoss** (Mánafors). I nærheden af kirken levede han som eneboer. Et minde herom var en efter ham **Månegerde** (Mánagerði) benævnt indhegning ved kirkegården, hvor han slog det hø, der behøvedes for hans eneste ko. — På A. M.'s tid (1706) synes man endnu at have vidst lidt besked med Månegerde. I jordebogen omtales nemlig nogle gærdelævninger kort fra gården Holt, hvor der længe havde været stekk; efter en enkelt mands udsagn bar stedet navnet Mánagerði. Nu benævnes en ødegård hinsides (øst for) åen Mánakot. »Hylen« beskriver A. M. som »et af gud dannet stenkar« i en foss i Laksá, hvori laksen falder, når den søger at springe op over fossen; når man da stemmer for det tilløb af åen, der flyder i karret, kommer fisken til at ligge på tör grund. Fossen må være Mánafoss, Laksås eneste foss, der i følge sognebeskrivelsen endnu bærer dette navn [1]).

Også øst for åen omtale sagaerne flere gårde. Omtrent ud for midten af Svinavatn, men noget længre i nord, vel en fjærdingvej borte, hæver sig det lille borgformige Búrfell, under hvilket to derefter benævnte gårde stå. **Búrfell** nævnes i Heið. som en gård, liggende »mellem Svinavatn og Blanda, ude på Halsene«; her boede Erik vidsjå, hvis møde med Barde (s. 335) skildres på en om kendskab til egnen vidnende måde. — I den lave hals nord for Svinavatn står sydøst for Burfell gården Sólheimar; ved bredden af søen findes her en klippeknude eller höj Bejgul (Beigull), der også tydelig ses fra Svinadalens munding syd for søen, navnlig fra Audkula, over for hvilken gård den omtrent står. Bejgul antages at svare til den i Vd. (s. 27, 28) nævnte **Bejgadarhol** (Beigaðarhóll), hvor den Ingemund tilhørende galt Bejgad død af udmattelse efter at have svømmet over søen. Svinavatn ser i øvrigt her ud til kun at være hen ved en halv fjærdingvej bredt. — Smallest er søen for den østlige dels vedkommende; længst imod øst står nord for søen den efter denne benævnte gård **Svínavatn** (Heið. s. 323).

Østgrænsen så vel for bygden syd for Svinavatn (Svinavatnshrepp) som for Åse-svejten dannes af åen **Blanda**. Dette også i oldskrifterne flere gange omtalte anselige rindende vand er en jøkel-

---

[1]) Ved gården Sauðanes nordvest for søen Laxárvatn fandtes år 1834 sammen med lævningerne af et menneskeligt skelet et skålformigt spænde, der nu befinder sig i oldnordisk museum i København.

elv, hvad allerede navnet antyder [1]). Dog nærmer den sig i flere henseender noget til en almindelig storå; således løber den uden forgreninger i et regelmæssigt leje og har sine bestemte, faste vadesteder, som ikke er jøkelelv-vadenes idelige omvekslinger underkastede. Blandà udspringer på vestsiden af Hovsjøkel (Hofsjökull), en höjjøkel af lignende art som Langjøkel, øst for hvilken den ligger. Derfra løber elven i nordnordvestlig retning til bygden, gennem hedestrækninger af lignende beskaffenhed som Arnarvatns-Grimstungeheden og ligesom denne udgörende en del af det store indre höjland.

Langs Blanda og videre mellem Langjøkel og Hovsjøkel til de øvre bygder i Ånæs syssel på Sydlandet fører en af landets længste fjældveje, den såkaldte Kølvej (Kjalvegr). Trods sin længde — den medtager mindst to dögn — benyttedes den dog i ældre tid jævnlig. Senere blev den, ligesom flere af landets udstrakteste eller farligste hedeveje, næsten helt opgivet; og særlig bidrog for denne vejs vedkommende en sørgelig begivenhed i slutningen af forrige århundrede, da fem mennesker med en stor drift får under en efterårsrejse til Nordlandet her omkom, til at afskrække folk fra dens benyttelse [2]). Den nærmeste strækning syd for Blandas kilder, mellem Langjøklen (eller — som den nordre del kaldes — Baldjøklen) og Hovsjøklen, der for störste delen bedækkes af det fra Langjøklen fremvældende Kølhraun (Kjalhraun), danner på dette strøg ligesom skellet mellem Nordlandet og Sydlandet. Denne strækning kaldtes i ældre tid — og kaldes vel til dels endnu — **Kølen** (Kjölr), og efter den har hraunet (så vel som et i dette stående fjæld) og selve hedevejen fået navn. Nordlig i Kølhraunet står fjældet Duvufell (Dúfufell), der ved sit navn minder om Grettes sagas Dúfunesskeið eller, som navnet oprindelig må have lydt, Dúfunefsskeið (**Duvunevsskejd**) [3]).

Ved Langjøklens nordøstre hjörne, mod syd og øst begrænset af Kølhraunet, ligger en lille, græsrig dal med en ved sin vulkanske virksomhed höjst mærkværdig slette Hveravellir (ɔ: Hverevold). De forbavsende dampudstødninger her og de her værende stærkt kogende hverer, til dels springkilder, beskrives både af Eggert Olavssön og Henderson [4]), og navnlig den sidste giver en udførlig skildring

---

[1]) Blanda ɔ: blanding, blandingsdrik (nu navnlig om en blanding af sur valle og vand; men ved at give åen dette navn har man vel navnlig tænkt på mælkevandsblanding, hvis farve det grumsede jøkelvand nærmer sig til).

[2]) Se herom Espolin, XIte D., s. 26 og 29, samt Ísl. þjóðs. I, s. 228—30.

[3]) Af Ldn. s. 194 ses, at stedet har fået navn efter en mand Þórir dúfunef.

[4]) E. O. s. 637—39. — Henderson: Iceland, II, s. 203 flg.

af stedets mærkværdigheder. Mest forbavsende er en lille höj af kiselsinter, hvorfra dampskyer udstødes [1]) med en frygtelig larm og kraft og med en lyd som en hvislende brölen. I kort afstand fra denne Brölehöj (Öskrhóll) findes fire springkilder, af hvilke navnlig den fjærneste har larmende med stærk dampudvikling forbundne udbrud, hvorunder vandet sendes adskillige fod i vejret. Henderson beskriver det som höjst overraskende at se den regelmæssighed, hvormed de idelig gentagne udbrud finder sted. Først giver Brölehöjen signal, straks svarer den store springkilde ved den anden ende af pladsen, og nu kommer også turen til de andre. — Desforuden nævnes en mængde kildebassiner med kogende vand — hvoriblandt et dobbelt saa stort som den store Geysers — og talrige, dampskyer udsendende kløfter i den nærmest liggende del af hraunet.

Den oven nævnte græsrige dal kaldtes i ældre tid **Hvinverjadal** (Hvinverjadalr, også skrevet Vinverjadalr), selve stedet for de varme kilder er det formodenlig, der forekommer under benævnelsen **Reykjavellir**, (Vd. s. 77—78). Hvinverjadal, der i Sturlungetiden, da Kølvejen hyppig befores, var et jævnlig benyttet bedested, har vel aldrig til stadighed været bebot, dog omtaler Ldn. (s. 217—18), at Torgejr den hvinverske — efter hvem dalen tydelig nok har fået navn — på landnamstiden opholdt sig en vinter her. I Vd. (s. 78) omtales en **Tjovadal** (Þjófadalr ɔ: Tyvedal) kort fra Reykjavellir; Sv. Povlssön har vist ret, når han formoder, at der hermed intet andet menes end Hvinverjadal, da navnet tit udtales »Hvinnverjadalr« og da forstås som »Þjófa-dalr« [2]). — I E. O. omtales levninger af et stort hus i dalen, som dog måske kan have været et »sæle«-hus; Henderson omtaler derimod en hule i lavaen, tydelig nok af misdædere indrettet til beboelse i en nyere tid [3]).

Kort oven for Kølhraunet passeres over Blandas kildefloder, man kommer derefter forbi de to bakker (hólar) Vekelshöjene (Vekelshaugar) og følger endnu en tid elvens løb, hvorefter man enten kan dreje mod øst for at komme ned i den øvre del af Skagefjords

[1]) E. O. siger af 3 åbninger, Henderson af 1 åbning.

[2]) Se Sv. Povlssöns utrykte beskr. af de isl. Isbjærge § 17 (ny kgl. saml. nr. 1094 b—c.).

Således opfattes forholdet mellem Hvinverjadal og Tjovadal også i Ísl. þjóðs. II, s. 198. Efter den tidligere (s. 45) omtalte, til sognebeskrivelsen fra Audkula 1873 knyttede beskrivelse af ubygden, kunde det synes, som fandtes der længre mod syd, mellem Kjalhraun og Langjøkel nogle Tjovadale, men beskrivelsen er i denne henseende uklar.

[3]) E. O. (s. 659) nævner også i Kølhraunet en Gretteshule (Grettishellir), af lignende dannelse som Surtshulen, henved 30 fv. lang.

syssel, eller fortsætte vejen mod nord, indtil den bebyggede del af Blandas floddal, hvortil elven baner sig vej gennem en smal kløft, begynder.

Skönt den nordre del af Kølvejen med de nu nævnte steder omkring Blandas kilder naturligst beskrives under Hunavatns syssel, er dog denne hedevej fra gammel tid bleven mest benyttet fra Skagefjorden af, ligesom også Ldn. tilskriver Skagfjordingerne dens opdagelse, hvorfor den også dér særlig kommer til omtale sammen med de øvre egne i Skagefjords syssel.

Hvor man fra Kølvejen drejer af fra Blanda for at komme ned i Skagefjorden, findes et, rigtignok noget foranderligt vad over elven, der benyttes af alle, som på vejen mellem Hvitåsiden (M.) og Skagefjorden passere fjældstrækningen Store Sand (Stórisandr). Om denne gælder det også, at den, uagtet den ligger oven for Hunavatns syssel — nord for Langjøkel — nærmest er kendt og benyttet fra Skagefjorden af. Sv. Povlssön beskriver den (i sin dagbog) som en lang og flere mile bred höjderyg, efter sigende landets höjeste fjældvej. Nordøstlig på Storesand findes i følge samme en stejl grushöj Gretteshöjde (Grettishæð), hvor efter sagnet Grette en gang skulde have forsvaret sig. Herom ved dog sagaen intet. Snarere tör man måske i navnet se et minde om den i Grt. nævnte **Grettestue** (Grettisþúfa), hvor Grettes banemand Torbjörn angel på vejen til altinget nedgravede hans hoved. Fjældvejen, som Torbjörn angel ved denne lejlighed vælger, i sagaen nævnt **Sand(r)**, må nemlig være Store Sand [1]).

Efter at være trådt ned i bygden fortsætter Blanda endnu på en betydelig strækning sit nordnordvestlige løb, inden kysten nås. Skönt åen bestandig her gennemløber en forholdsvis snæver og skarptbegrænset dal, har denne dog besynderlig nok ingen fællesbenævnelse; for den øvre dels vedkommende bærer den navnet Blöndudal, for den nedre: Langedal — og disse navne er tilmed kun knyttede til strækningen øst for åen, medens den vestre bred har de tilsvarende: Bug og Bagåsene. Bug (Bugr ɔ: bugt) kaldes landet vest for Blanda med den der stående række gårde — ved en hals adskilt fra landet vest for — til omtrent ud for Svinavatn, hvor gennem en sænkning i terrænet en vej ligger vest fra ned til Blanda. Nord for hæver sig igen en lav hals, der stryger langs åen, med en række

[1]) Om stedsnavnet Grettishlaup ved et dybt og bredt kløftleje (Blöndugil), som Blanda gennemløber inden sin indtrædelse i bygden, se Ísl. þjóðs. II, s. 96.

gårde i sin østerskråning; denne strækning, der i videre forstand dog må regnes med til Åsebygden, bærer som sagt navnet »Bagåsene« (Bakásar). — Kort för sit udløb vender Blanda sig lige mod vest og danner her den såkaldte **Blönduos** (Blönduós(s)), en langagtig udvidelse af åløbet, hvorefter igen selve udløbet indsnævres af en vest fra fremskydende tange. Denne os eller munding omtales ofte i sagaerne som landingssted for havskibe. I den nyeste tid er handelsskibene igen begyndt at søge til dette sted, efter at Blönduos fra begyndelsen af året 1876 har været avtoriseret som handelssted, handelsbygninger har rejst sig vest for osen, og handel drives nu her hele året rundt. Dog have skibene hidtil ikke benyttet selve osen som landingssted, men ligge uden for, under den så godt som åbne kyst. Lidt inden for osen indsnævres Blandas flodsæng af en klippesnævring, de såkaldte **Klev** (Klif), hvorefter utvivlsomt den i Heið. forekommende gård af samme navn har været benævnt; bonden på Klev (at Klifum) kommer nemlig i følge sagaen netop i strid med en i Blönduos landet Nordmand, og striden opstår under sådanne forhold (i anledning af nogle heste, som Nordmanden har mistet), at man ser, at bonden må have bot i nærheden af landingsstedet [1]. I det første af Jon Olavssön genfortalte stykke af Heið. siges (s. 320) den pågældende bonde at bo på Klejvar ved Blöndubakke (á Kleifum við Blöndubakka). Det med »klif« ofte ensbetydende »kleif« står selvfølgelig kun ved uagtsomhed i steden for sagaens »klif«; ved Blöndubakke er det næppe nødvendigt at tænke på gården Blöndubakke (Blöndubakki), der står nord for åen, men noget fra denne, ude ved kysten; det tilsvarende udtryk kan i sagaen have betegnet bredden af Blanda. — Angående beliggenheden af gården Klev er det måske vanskeligt nu at sige noget bestemt; ganske vist har der stået et afbyggersted (hjáleiga) Klevakot (Klifakot) ikke langt fra Blanda ud for Klevene, og det synes naturligt at antage, at dette har været stedet for den ældre gård Klev. Imidlertid nævner A. M. intet Klif eller Klifakot hverken som bebygget eller ubebygget, hvorved stedets alder bliver tvivlsom; sognebeskrivelsen (1873), der anfører det som liggende på præstegårdens grund, angiver, at det ikke har været bebygget siden begyndelsen af dette århundrede. Gården, hvorunder det har hørt, er Hjaltabakke (—i), Åse-svejtens præstegård, der ligger noget syd for Blönduos, og hvis land strækker sig op til åens bred [2]).

---

[1]) Se Heið. s. 320—21, 327—28, 375.

[2]) Sognebeskrivelsen fra Höskuldstad (hvorunder Blöndubakke hører) gör en

Nord for Blanda har landet nærmest kysten, mellem denne å og den nordligere Lakså, navnet Rævesvejt (Refasveit); derefter begynder **Langedalen** (Lángidalr), landet langs Blanda på denne side, strækkende sig i sydøstlig retning op med åen, begrænset af det anselige og vildtformede Langedalsfjæld, hvorunder gårdene stå. Dalen ender hvor, omtrent ud for Svinavatn, en tværdal, Svartådalen, åbner sig ud mod Blanda; derefter begynder **Blöndudalen** (Blöndudalr), der fortsætter sig videre i samme retning til op mod det indre höjland, ligeledes indesluttet mellem Blanda og sammenhængende höjdedrag (en hals) tæt øst for.

Den nordligste gård i Langedalen **Bredevad** (Breiðavað) nævnes i Heið. og Vd. Noget höjere oppe med åen ligge **Engehlid** (Engihlíð), derefter, igen med et par gårdes mellemrum, **Gedeskard** (Geitaskarð), **Móberg** — og sluttelig, som den øverste (ɔ: sydligste) gård i dalen **Audolvsstad** (Auðólfsstaðir); alle disse gårde kendes, hver for sig, fra omtale i et par sagaer [1]).

Svartådalen (Svartárdalr), der — som sagt — hvor den munder ud i Blandas dal skiller mellem Langedalen og Blöndudalen, frembyder et meget ejendommeligt skue. Nærmest dalmundingen har den på en kort strækning en vest-østlig retning; derefter böjer den pludselig imod syd. Allerede på det nederste strøg viser den sig som en smal af höje fjælde begrænset dal, men dog ingenlunde af noget uvenligt udseende. Fjældsiderne har et grönligt skær, dalgrunden er ligeledes grön og frodig; kun bredderne af den dalen gennemströmmende å — Svartå (Svartá) — er sorte og stenige. I hjörnet mellem det dalen mod nord begrænsende fjæld og höjlandet øst for står, særdeles smukt, på jævn grön grund gården **Bolstadarhlid**

---

anden opfattelse gældende. Da Blöndubakkes land intetsteds når ned til åen, antager man, at den nærmest mundingen nord for åen liggende gård, Enni, er afbygget fra Blöndubakke, og Blöndubakke oprindelig har stået nærmere åen. Da vilde Jon Olavssöns ord kunde opfattes bogstavelig, og Klifgården måtte da søges inden for jorden Ennes enemærker, hvor klippeindsnævringen også hinsides åen bærer navnet Klif. Dog heller ikke her ved man om nogen gård af dette navn.

1) Med hensyn til Langedal bör det måske bemærkes, at man oftere i sagaerne (således Bdm. og Laxd.) finder udtryk som »ud til Langedal«, »ude fra Langedal«, hvor der ved »ud« (»ude fra«) ikke som på Vestlandet og Sydlandet betegnes nogen vestlig retning, men blot en retning ud mod (ude fra) kysten. Denne brug har holdt sig; dog vilde man nu ikke lettelig kunne sige »ud i Vatnsdal«, »ude i Videdal« — sml. Bdm. s. 12, Bdm. C. s. 5, Heið. s. 336.

(Bólstaðarhlíð)[1]). Nu böjer dalen sig med en skarp vending i sydsydøstlig retning, og bliver fra nu af så smal og indkneben mellem fjældene, at man næppe forstår, hvorledes der bliver plads til gårdrækken på bægge sider af åen, ja selve åen har ofte ondt nok ved at bane sig vej. Dalen fortsætter sig i en betydelig længde op mod det indre höjland, hvor Svartå har sit udspring fra nogle indsøer på heden.

Fra en af de nærmeste gårde syd for Bolstadarhlid ligger en meget benyttet vej over den mellemliggende hede øster på til Skagefjords syssel. Det er vejen over det såkaldte **Vatnsskard** (Vatnsskarð) eller Store Vatnsskard (Stóra Vatnsskarð). Det er en henved tre mile lang hedevej, der dog kun höjst uegenlig kan siges at gå gennem et skard eller pas. Hvor heden fra Svartådalen bestiges, har den karakter som en almindelig hals; derefter viser »skardet« sig som en bred, svag sænkning i heden, noget borte, navnlig i nord, hæver sig fjælddrag. Vejen ligger langs sydsiden af et lille dalstrøg, med en sø (vatn), hvorefter skardet må have taget navn. Nu benævnes den dog Vatnshlíðarvatn, efter en nord for søen stående gård **Vatnshlid** (Vatnshlíð, Finnb.).

Fra Bolstadarhlid ligger en lille dal i nordlig retning, som forbinder Svartådalen med Laksådalens bund. **Laksådalen** (Laxárdalr) er en ikke ubetydelig dal, som fra kysten en mils vej nord for Blönduos i sydøstlig retning strækker sig op mellem Langedalsfjældet og de fjældhöjder, der danne affaldet fra höjlandet mellem Hunavatns og Skagefjords syssel; navnet skyldes den dalen gennemströmmende Laksà (Laxá). Laksådalen omtales i Hallfreds saga som sætersted, særlig fra Langedal; den almindelige mening er også, at Laksådalen først sent er bleven bebygget, da den ligger höjt og her hersker ublidt vejrlig. Dog nævnes en gård **Gautsdal** (Gautsdalr), som nu regnes til Laksådalen, allerede i Vatnsdæla saga; denne ligger imidlertid så sydlig, at den måske rettere kunde siges at ligge uden for dalen og nærmere sluttende sig til egnen om Bolstadarhlid.

Mellem Laksà og Blanda nå fjældene ikke helt ud til kysten. Ligesom Blanda antager også Langå för sit udløb en vestlig retning; det lave land nærmest kysten mellem de to åer bærer, som anført, navnet Rævesvejt (Refasveit). — Allerede fra Blönduos af har kysten antaget en nordlig retning, og i en skarpt udpræget nordlig retning fortsætter den sig nu i en betydelig længde, i det en stor halvø her

[1]) På Bolstadarhlid skal en firkantet tomt bære navnet »lögrétta«.

skyder sig ud. Halvøen har, som det sædvanlig er tilfældet på Island med sådanne större ved havet afdelte landstykker, intet fælles navn; Skagestrandshalvøen kunde man måske kalde den efter benævnelsen på dens vestlige kyst. Navnet **Skagestrand** (Skagaströnd) omfatter nemlig hele kystlandet fra Laksåens nordlige brød helt op til halvøens nordende, mod vest beskyllet af Hunafloe (Húnaflói), mod øst begrænset af anselige fjælde — selve kystlandet efter islandske forhold ikke ubetydeligt. Så vel fra Laksådalen som fra flere af Skagestrandens sidedale går hedeveje til halvøens under Skagefjord syssel hørende østkyst. I det hele har vestkysten vel en længde af 4—5 mil.

Nord for Laksâ ligger præstegården **Höskuldsstad** (Höskuldsstaðir)[1]. En mils vej nordligere skærer en af de större sidedale sig ind, mod nord begrænset af sammenhængende fjældstrøg. Hinsides disse er en mindre dal, ligeledes mod nord begrænset af fjældhöjder, hvoraf den mærkelige Spåkonefellsborg (Spákonufellsborg) er den vestligste. Det er et höjt bjærg med et firkantet, på de tre sider aldeles stejlt, og foroven fladt »hoved« (kun mod øst har dette jævnere skråninger). Sydvest for fjældet står gården **Spåkonefell** (Spákonufell), der endnu til dels er, men navnlig tidligere skal have været en i alle henseender fremragende ejendom. Gården omtales i adskillige sagaer som bolig for Tordis spåkone[2]. — Omtrent i linje med Spåkonefell står nede ved kysten handelsstedet Holanæs (Hólanes). Nord for afgrænses en lille vig ved en klippeknude eller hövde (höfði), der skyder sig frem i søen; ved vigens bund ligger et andet handelssted, som sædvanlig benævnes Skagestrands handelssted (Skagastrandar verzlunarstaðr), stundum også Hövde købsted (Höfða kaupstaðr) efter hövden der tæt ved. Med

---

[1] Den antkv. indb. (1820) omtaler, at der i kirkegården her er fundet en runeligsten. Dennes indskrift — hér hvílir sira Marteinn prestr — anføres i Antk. Ann. IV, s. 353. Martin var præst på Höskuldsstad i første halvdel af det 14de årh.

I følge sognebeskrivelsen er i en dysse nær ved Höskuldsstad fundet en hvæssesten, samt et sværd (eller spydsblad), som med liden rimelighed tilskrives nogle spanske sørøvere, der skal være begravede her (Sml. Ísl. þjóðs. II, s. 103).

[2] Mærkelig er den benævnelse Spákonuarfr, som allerede i de middelalderlige vragretsfortegnelser (rekaskrár) forekommer om forstrandsstrækninger i Hunavatns syssel, tilhørende forskellige gejstlige stiftelser. Om hvorledes sagnet vil sætter navnet i forbindelse med Tordis spåkone, se Ísl. þjóðs. II, s. 88 flg.

havne står det sig kun dårlig her, skibene ligge næsten uden beskyttelse under den åbne kyst.

Nord for Spåkonefellsborg fører et skard (Brandaskarð) op til en nu ubebot dal (Hrafndalr), der strækker sig nord på mellem fjældene. I følge sagnet skal her fordum, för den sorte død, have været et helt kirkesogn [1]. — En mils vej nordligere ligger Skagestrandens anden Præstegård Hov (Hof). Den antkv. indb. (1821) fortæller, at der kort fra gården ved den forbiløbende Hovså (Hofsá) i skråningen findes en tomt kaldet Goðatópt, det er en aflang-firkantet hustomt omgivet af en kredsrund gærdeindhegning [2].

Med strækningen oven for Hov, hvor landet i det hele bliver lavere, begynder den såkaldte **Skage** (Skagi), halvøens nordligste del, der omtrent i samme bredde strækker sig endnu en halvanden mils vej mod nord. Derefter antager kysten på omtrent lige så lang en strækning en østlig retning for så at böje mod syd. Skagastrandshalvøen får således form af et bredt og stumpt næs. Medens dens vestlige, noget större del regnes til Hunavatns syssel, hører den østlige del til Skagefjords syssel. Sysselgrænsen, der bestemmes ved de fjældheder, som opfylde halvøens indre, böjer dog efterhånden noget imod øst, så at den længst imod nord falder ved Dejldarhamar (Deildarhamar) nordøstlig på halvøen.

Skagestrandens klima er, som man kan vænte sig, hårdt og barskt, med stærke storme, stræng kulde og næsten årlige besøg af havis. Denne, den grönlandske drivis, hjemsøger i det hele taget samtlige kyststrækninger i Hunavatns syssel — enten landfast, eller drivende om i havet udenfor. Virkningerne er de sædvanlige: husdyrene lider, græsvæksten hæmmes, vejrliget forværres; jo senere den kommer, desto værre [3].

---

[1]) Sognebeskrivelsen fra Hof fortæller, at det omtalte kirkesogn skal være blevet betjænt af præsten fra Hof; de fleste gårdnavne skal nu være glemte, dog nævner han Þúfnavellir, Önstaðir, Ölduhólar.

[2]) Hustomten angives til 4 × 3 fv. indvendig længde, det forlængst nedfaldne gærde til 24 fv.'s omkreds i udvendigt mål. Mellem tomten og gærdet skal være en afstand af 2 fv.

[3]) Sognebeskrivelsen fra Hof omtaler, at halvøens nordkyst bærer spor af at være senere hævet land. Nogle skær ud for halvøens nordvestligste punkt skal først skyldes et jordskælv 1838. — Den antkv. indb. har sagn om en under julefesten sunken gård og om en ved svartedøden ødelagt gård med kirke, bægge længst mod nordvest.

Skagefjords syssel (Skagafjarðar sýsla).

[Indbyggerantal c. 4500].

Den del af Skagestrandshalvøen, som hører til Skagefjords syssel og udgör dettes nordvestlige del, er ikke meget forskellig fra den østre til Hunavatns syssel hørende del. Også for østkystens vedkommende indbefattes den nordligste del (en strækning på henved et par mil) under benævnelsen Skage, og landet er ligeledes her forholdsvis lavt, i almindelighed af et trist og ufrugtbart udseende. Efter Skagen benævnes naturligvis **Skagefjorden** (Skagafjörðr), der — henved 5 mil lang og omtrent halv så bred — skærer sig ind i landet mellem Skagestrandshalvøen mod vest og en endnu större og bredere halvø mod øst. Fjorden har som sædvanlig igen lånt det oven for liggende bebyggede land sit navn[1]). Omtrent midtvejs på fjordens vestkyst skærer sig en dal **Laksådalen** (Laxárdalr) i sydsydvestlig retning op i landet. Det er en ikke meget stor, men dog med adskillige gårde bebygget dal, der mod vest og syd er omgivet af de mellem Hunavatns- og Skagefjords syssel skillende fjældheder; mod øst begrænses den, navnlig for den ydre dels vedkommende, af det karakteristiske fjæld Tindastol (Tindastóll), der mod nord går helt ud til kysten. Det smalle kystland øst for dette fjæld, der benævnes **Reykjastrand** (Reykjaströnd),

---

[1]) På Skagens østkyst er ikke meget, som fortjæner særlig at fremhæves. Også her nævner den antkv. indb. (1821) et »Grettistak« og en »Gullsteinn«; endvidere siges der, at der på klipperne ved gården Keta findes en lille kreds, omgiven af vebånd (lítill hringr, véböndum settr), som kaldes Trölla lögrétta.

er altså ved Tindastolen og Laksådalen fuldstændig adskilt fra Skagen. Tindastolsfjældet benævntes i ældre tid efter landnamsmanden Ejliv örn **Ejlivsfjæld** (Eilifsfell, eller -fjall). Af fortællingen om Torvald vidförle (Bsk. s. 45) ses det, at Ejlivs sön Atle, der utvivlsomt har bebot faderens landnamsjord, boede i Laksådal, og det synes, som selve gården er bleven kaldt »under Ejlivsfjæld«. Nogen gård af dette navn findes ikke, men sandsynligvis har Atle bot på ødegården Atlastad (Atlastaðir), som ligger syd for præstegården Hvamm(r), en af de nordligste gårde østlig i dalen.

Mellem Laksådalen og Reykjastrand skiller, som oven for nævnt, Tindastol. Dette fjæld går med sin nordende så brat ud imod søen, at al samfærdsel her er afbrudt. Nord fra sét, fra søen, skal fjældet tage sig ud som en uhyre tagryg; sét fra Reykjastranden viser det sig som en kompakt fjældmasse, kronet og også andetsteds besat med talrige små, spidse tinder, hvad der naturligvis har givet det dets senere navn. Ligesom folketroen har søgt en overnaturlig forklaring til, at vejen langs kysten så pludselig afbrydes ved fjældets nordende (se Ísl. þjóðs. II, s. 41), har den også beskæftiget sig meget med »ønskestenene« og »naturstenene« i Tindastol; i virkeligheden skal også fjældet indeholde ualmindelig mange sjældne stene, der med stenskredene styrte ned fra dette og igen findes opdrevne i vigene omkring ved fjældets nordlige del (især i Glerhallavík). Over fjældet føre, fra øst til vest, enkelte smådale eller »skard« (skörð), til nød farbare for gående; intet af disse bærer dog nu navnet Kjartansgjå (Kjartansgjá, Bsk. s. 46). — Reykjastranden, der i en længde af godt og vel to mil strækker sig fra Tindastolens nordpynt til Skagefjordens sydvestlige hjörne, er et smalt, höjt, stærkt skrånende kystland mellem fjæld og sø. Den nordligste gård er **Reykir**, som ligger under Tindastolsfjældet, hvor lien dog har en lille strækning fladere land neden for. Gården er vel bekendt fra Grettes saga, hvor den nævnes i forbindelse med **Drangø** (Drangey, nu Drángey), Grettes opholdssted i hans tre sidste fredløshedsår. Denne ubeboede ø ligger nordøst for Reykir i en stiv mils afstand; fra Reykir er forbindelsen med øen kortest og lettest, den beskrives derfor rettest sammen med denne gård og Reykjastranden, uagtet den fra gammel tid har været knyttet til ejendomme øst for fjorden, hvor imidlertid selv de nærmeste gårde har en vej på flere mile ud til øen. Drangø tilhørte indtil Grettes besøg forskellige, mest øst for fjorden boende bønder, men kom nu for största delen i Grettes fjendes (og senere drabsmands) Torbjörn

angels besiddelse. Da denne efter Grettes drab måtte forlade landet, overdrog han Drangø til sin broder Hjalte, hvorved den antages at være bleven knyttet til Holar, hvilken gård øen lige til bispestolens ophævelse hørte under. Nu er den derimod bortsolgt fra gården Holar. Øen afgiver dels vintergræsning for c. 30 får, dels drives der på og ved øen en indbringende fuglefangst.

Drangø hæver sig i lang frastand ude i fjorden som en uhyre, vandret afskåren klippeblok, mindende om Gejrsholmen i Hvalfjord (Bgf.), men langt större. Da den fredløse Grette intetsteds kan finde ly for sine fjender, giver Gudmund den mægtige ham det råd at begive sig ud i Drangø, som er så godt et forsvarssted, at ingen kan komme op i den uden ved hjælp af stiger, og hvor han aldrig vil kunne blive overvældet, når han blot vogter stigen. Navnlig s. 160 beskrives øen udførligere: Den var græsbevokset, men så brat ud mod søen, at man intetsteds kunde komme op, uden hvor stigerne stod; og når den øvre stige var dragen op, kunde intet menneske bestige øen. Om somren var der rigt fuglebjærg, og i øen gik 80 får. — Her slår nu Grette sig til ro med sin broder Illuge og en ledsager, der skal gå dem til hånde, efter at bonden på Reykir har sat dem over på øen.

Sagaens beskrivelse af øen er i det hele nöjagtig, kun synes antallet af får, som øen kan føde, sat temlig höjt; ligeledes foregår bestigningen af øen nu ikke ganske således, som den i sagaen beskrives.

Når man nærmer sig Drangø, ser man, at øen ikke — hvad dens udseende på frastand lader formode — består af hvidgrå klippe, men af en rødbrun, blød og temlig løs sandsten; men fugleskarnet, der i lange striber flyder ned fra enhver lille afsats, giver klippen det omtalte hvidlige udseende. Kort syd for øen hæver sig en fritstående, slank, spidsttilløbende klippe kaldet Kerling; denne »drange« har formodenlig givet øen navn. Nord for øen findes en lignende, men lavere og sværere klippeblok, benævnt Karl (der dog måske tidligere kan have været den betydeligste af de to). — Drangø hæver sig som sagt aldeles lodret op af søen, øens höjde angives til 100 fv.; kun på to steder er der under de stejle klippevægge en smule underland eller fjære. Dens længde er c. 200 fv., og hvor den er bredest, mod nord, er den vel omtrent 50 fv., men på de fleste steder meget smallere, bestandig aftagende mod syd. Randen af overfladen ud mod søen hæver sig i mange hövder med småsænkninger imellem. Den mod syd vendende hövde — øens sydspids — er höjest og stejlest af dem alle og går aldeles lodret

ned mod øen; dette er **Hæringsløb** (Hæringshlaup), hvor i følge Grettes saga (s. 172) den mod Grette udsendte Hæring i rædsel styrtede sig ned. På vestsiden af øen, hvor der i klippeskrænten etsteds findes en smal, skrånende terrasse, mener man, at bestigningen i ældre tid er gået for sig. — Fra søen op til terrassen — underland findes her ikke — må da en stige af betydelig længde haveført. Derefter kan man have gået et stykke vej langs terrassen, hvorefter man så må have benyttet sig af en øvre stige. Nu skilles imidlertid terrassen ved en så godt som ufarbar kløft fra øens øverste del. Denne kløft antager man derfor må i en senere tid have fået sin nuværende skikkelse. Nordvestlig i øen åbner sig en lille vig mellem klipperne; herfra foregår nu altid opstigningen, ad en vej, som man antager først i en senere tid har dannet sig ved fjældskred. Efter først at have passeret en besværlig »fjære« af klippeblokke klatrer man en tid i forskellig retning (først i øst, så i syd) opad i skriderne (de stejle skråninger af løse sten). Derpå kommer, omtrent midtvejs, det farligste sted, hvor det gælder om at passere nogle favne ad en smal sti omkring et klippehjörne, med aldeles lodret klippe for oven og for neden. Hinsides dette sted er under en fremludende klippe en jævn flade kaldet »Gudmunds-alter« (Guðmundar altari), her holder enhver, der bestiger øen, sin bön[1]). Derpå møder man igen »skrider«, indtil man når en dog ikke synderlig höj klipperand, hvorover man kun kan komme ved at hale sig op ved hjælp af en nedhængende tovende, der med en stor jærnnagle er fastslået i klipperandens overflade. Kort her oven for begynder græsgrot skråning, og snart har man nåt øens overflade. Overfladen er jævn bølgeformig, begrot med yppigt græs, hist og her mellem hövderne sænker den sig i småhvammer eller lavninger ned ad som en li, men kun en kort strækning. Syd til i øen, adskilt fra Hæringsløb ved en sådan dalsænkning, er på vestsiden af øen en hövde, hvor tomterne af Grettes bolig (Grettisskáli) påvises; der ses resterne af en lille bygning, nu dog til dels ødelagt af en her opført kredsrund fårefold. Stedet, hvor øen i ældre tid antages at være bestegen, er netop her ud for. Desuden findes på øen et par andre tomter, der skrive sig fra fuglefangerne, der hvert forår gæste øen. Østen til i øen findes på et enkelt sted vand, dog kun lidet, og således at det ikke kan nås af

[1]) »Gudmunds-alter« er naturligvis benævnt efter biskop Gudmund, der indviede hele øen med undtagelse af den nordøstligste del (Heiðnabjarg og Heiðnavík), hvor der heller ingen fuglefangst finder sted.

kreaturer. Man må for at komme til stedet stige noget ned ad skrænten, klavre ned over et par klipperande, og man finder da her en ved en fremludende klippe dannet ikke dyb, men temlig höj grotte; inderst i denne pibler gennem den løse sandsten på 3—4 steder vanddråber frem, der samles i en lille neden under værende fordybning. Det hvert dögn tilkommende vand skal beløbe sig til 2—3 potter. De 30 får, der hver vinter gå på øen, trives uden vand og blive tilmed overordenlig fede. Udsigten fra Drangø, ind over hele Skagefjordsherredet, skal være storártet og glimrende; er man imidlertid uheldig og overraskes under besøget på øen af nordentåge, kan det hænde sig, at man fra øen næppe ser søen under sine fødder. — Medens Drangø den största del af året ligger aldeles ubesøgt af mennesker, rører der sig hvert forår i en seks ugers tid (fra først i maj til slutningen af juni) det största liv og travlhed omkring øen. I denne tid ruger overalt i afsatserne på øens lodrette klippevægge eller i huler under øens overflade svartfugle (langvier, alker, lunder), og desuden er søen trindtom bedækket med disse fugle. Dels lader øens ejer de rugende fugle og deres æg indsamle på sædvanlig vis, dels — og dette efter en langt större målestok — finder her omkring øen en ganske ejendommelig fuglefangst sted, hvori folk fra alle Skagefjordens bygdelag deltage. Man fortöjer nemlig i søen rækker af små flåder eller firkantede brætter, tæt besatte med hestehårssnarer. På hvert tredje eller femte bræt (og flere forbindes i almindelighed ikke) fastbindes en levende fugl for at lokke de i havet omkring svömmende til at sætte sig på brætterne. Her indvikles de i snarerne, og på denne måde kan der daglig göres en rig høst af fangne fugle. Brætterne røgtes jævnlig af fuglefangerne, der sædvanlig under fangsttiden bygge sig små hytter på fjæren under Drangø, og som tillige benytte lejligheden til at drive fiskeri i fjorden. De fødemidler, der ad denne vej erhværves, har tit i trange år været af stor betydning; indtræffer havis ud på foråret, er imidlertid så vel dette erhverv som kystfiskeri, tangbrug o. s. v. forhindret.

Da Grette havde været to år i Drangø, slukkedes hans ild en gång ved uforsigtighed, og han udfører da det vovestykke at svömme i land til gården Reykir — mindst en mil — for at hente ild. Han kommer i land ved **Reykjanæs** (Reykjanes), og efter at have benyttet det varme bad (laug) på Reykir lægger han sig til at sove i en stue på gården, hvorefter bonden næste dag på et fartöj fører ham tilbage til gården. Stedet, hvor Grette først nåede land, må vistnok være det nu såkaldte Reykjadisk(r) —

navnet Reykjanæs er nemlig intetsteds her bevaret —, et lille knapformigt næs, der strækker sig ud i søen nordøst for gården Reykir. Syd for Reykjadisk, tæt ved stranden, findes en temlig hed laug. I følge bonden på Reykir skulde laugen tidligere ikke som nu have haft afløb mod øst, men mod nord, og her skulde der have været indrettet et lille stensat bassin, Grettisker (Gretteskar) kaldet, hvorfra igen et afløb førte[1]). — På Reykir må der i følge Grettes saga i sin tid have været kirke; ti noget efter at Grette og hans broder Illuge var blevén dræbte på Drangø, førtes deres legemer til Reykir på Reykjastrand, hvor de blev begravne ved kirken; og som bevis anføres, at senere, da den derværende kirke blev flyttet, fandtes Grettes ben. Om Illuge fremhæves det særlig, at hans ben senere blev nedgravede nord for kirken. Nu er kirkestedet for denne bygds vedkommende det godt og vel en mil sydligere liggende **Fagranæs** (Fagranes). Her viser man Grettes grav (Grettis leiði), en hvælvet græstørvsforhöjning nord for kirkegården, så tæt op til denne, at gærdet synes at gå tværs over graven. Her vil man så, at Grettes ben skal være nedgravede, da kirken flyttedes fra Reykir (hvorom dog intet nærmere ses af sagaen).

Vest for den sydligste del af Reykjastranden er fjældbegrænsningen ikke så sammenhængende, og der åbner sig her en lille dal ind mellem disse (fjældene); gennem denne (det såkaldte Gönguskarð) kommer man til gårdene vest for Tindastol og ind i den oven for nævnte Laksådal[2]). Gennem denne dal søger også, i nordøstlig retning, Gönguskardså (Gönguskarðsá) ud mod søen. I oldskrifterne er undertiden talt om havskibes landing i **Gönguskardsos** (Gönguskarðsóss); siden den tid må der dog være foregået en forandring med åens udløb; nu er nemlig dette spærret af sandbanker[3]). — Gönguskardså kan ved sit udløb betragtes som Reykjastrandens sydgrænse; kort syd for møder Skagefjordens sydvestligste vig, en lille bugt Saudåkrog (Sauðárkrókr), hvor der siden 1873 har været opført handelsbygninger, hvorfra der i de senere år er drevet handel hele året rundt.

Op fra Skagefjordens bund strækker sig i en bredde af et par

[1]) Sml. dog sognebeskr., der ikke ved noget om en tidligere badeindretning her.

[2]) Dog nævnes ofte denne dals forgreninger under ét Gönguskörð (flt.).

[3]) Syd for findes nogle gamle tomter, som efter købmandsboder, der benævnes Hæringsbúðir; navnet minder om den i Grettes saga omtalte Hæring, der netop landede i Gönguskardsos (Grt. s. 171).

mil og af en 5—6 miles længde syslets hoveddel, sædvanlig benævnt herredet (hérað), — mod syd afsluttet af de såkaldte Skagefjordsdale, som fortsætte sig endnu et stykke ind mellem höjlandets fjælde, så at denne bygd får en for en fjorddal ualmindelig udstrækning. I hele sin længde gennemströmmes den af den store jøkelelv Herredsvandene (Héraðsvötn), der har sine kilder i de fra Hovsjøkel kommende Østre og Vestre Jøkelså og kaldtes i ældre tid også selv **Jøkelså** (Jökulsá). Straks ved deres indtræden i herredet forene de to Jøkelsåer sig; endnu en strækning indsnævres elven af et klippeleje, men snart begynder den at flyde i lave omgivelser, hvor den på jøkelvandes vis kan kaste sig snart til den ene, snart til den anden side, med idelig skiftende leje. Dog er de ødelæggelser, elven herved har anrettet, ikke af stor betydning, ligesom den i voldsomhed og uhyggelighed ikke kan sammenlignes med sydøstlandets berygtede jøkelelve. Et par mil fra kysten deler den sig om det noget höjere Hegranes, som herved forvandles til en ø, i det Herredsvandene i to arme falder i søen, øst og vest for dette.

Skagefjordsbygden har ord for at være en af de smukkeste på Island. Man beundrer ikke alene den smukke fjældindfatning — navnlig mod øst begrænses egnen af höje fjældmasser med mangfoldige smådale og sænkninger, der adskille de forskellige fjældtoppe —, men navnlig de udstrakte græsrige sletter på bægge sider Herredsvandene og herredets tætte bebyggelse med 3—4 gårdrækker på hver side af elven, medens 1—2 ellers plejer at være det sædvanlige.

Uagtet Skagefjorden i følge sin naturlige beskaffenhed stadig må have haft en forholdsvis talrig befolkning, spiller disse egne dog i den egenlige sagatid næsten ingen rolle, hvad enten det nu kommer af de daværende hövdingers ædle karakter, som nogle vil mene, eller af andre grunde. I Sturlungetiden er derimod lige det modsatte tilfældet, flere af de mest afgörende begivenheder foregå her, og Skagfjordingerne går forrest, hvad tilslutning til hövdingen og sammenhold med hensyn til angreb og forsvar angår. For de senere tiders vedkommende har man hos disse egnes befolkning ment snarere at kunne finde spor af Sturlungetidens folk end af den ældre spagfærdige tids. Men i øvrigt gælder det om hele Nordlandets befolkning, at de i modsætning til beboerne af andre dele af landet udmærke sig ved et livligt og energisk temperament.

Det store Skagefjordsherred falder i forskellige mindre dele hver med sin særlige benævnelse. Nordvestligst, ude ved fjorden,

mellem Reykjastranden og Herredsvandenes vestre udløb, ligger den lille Borgarsvejt omkring den ikke ubetydelige sø Miklavatn, som gennem Herredsvandenes vestre arm står i forbindelse med havet. Fra syd optager Miklavatn Sæmundarå (Sæmundará, Ldn: Sæmundarlækr), en mindre å, der har sit udspring i den Hunavatns og Skagefjords syssel forbindende dalsænkning Vatnsskard, og som efter et par miles løb i nordlig retning falder ud i oven nævnte sø. Strækningen vest for åen, landet nærmest under den sammenhængende vestlige fjældbegrænsning, bærer navnet **Sæmundarhlíð**; i følge oldskrifterne skal Sæmundarhlid bære navn efter landnamsmanden Sæmund, som Ldn. (s. 188) lader bo på Sæmundarstaðir, hvor hans sön Gejrmund boede efter ham. Denne gård er utvivlsomt det nuværende Geirmundarstaðir, der ligger omtrent midt i bygden. Noget nordligere, en halv mils vej syd for Miklavatn, ligger præstegården Reynestad (Reynistaðr), eller, som stedet i ældre tid kaldtes, **Stad i Reynenæs** (Staðr í Reyni(s)nesi). Det pågældende næs dannes ved en bugtning mod øst af Sæmundarå. I Sturlungetiden er denne gård et jævnligt hövdingesæde; den købes således af Gissur jarl, som døde her (1268) og skal ligge begravet her[1]). I slutningen af det 13de århundrede oprettedes her et benediktiner nonnekloster, som bestod indtil reformationen. Alle minder fra en ældre tid synes imidlertid — med undtagelse af et enkelt stedsnavn (Klaustrbrekka) — forsvundne. Efter gården kaldes den omliggende nordlige del af Sæmundarhlid sædvanlig Stadarsvejt (Staðarsveit).

Ved den sydlige halvdel af Sæmundarhlid findes intet særlig at bemærke. Vatnsskard, der afslutter lien mod syd, er allerede nævnt ved beskrivelsen af Hunavatns syssel. Omtrent midt over den hedesænkning, der udgör skardet, ligger sysselgrænsen. Den østlige til Skagefjords syssel hørende del kommer nærmere til omtale i Tord hredes saga (s. 31—32) i anledning af en kamp, der her leveres. Da Tord på sin færd vest fra er nåt til skardmundingen ud mod Skagefjorden, bliver han og hans ledsagere uenige om vejen. Tord sætter dog igennem, at man vælger vejen forbi **Grindarhólar**; her overraskes han af sine fjender, medens han holder hvil ved **Arnarstape** (Arnarstapi)[2]). Navnet Grindarholar kendes nu ikke, men østlig i skardet skilles virkelig vejene, og når man dér vælger

---

[1]) Sml. Grl. hist. M. I., s. 479.

[2]) I følge en antikv. indberetning af Espolin (1818) mente man at have fundet benene af de tre mænd, der faldt for Tord hrede her.

den almindelige, får man på venstre hånd en række grushöje »Fosshólar«, som rimeligvis er de i sagaen omtalte. Et stykke længre fremme fører vejen umiddelbart forbi en kegleformig höj **Arnstape** (—i), der utvivlsomt er sagaens Arnarstape. — Ved et enkelt fjæld er den østlige del af Vatnsskard adskilt fra det nordligere og smallere **Reykjaskard** (—ð, Grt. s. 159)[1].

Efter nedstigningen fra Vatnsskard er man snart ved den under lien stående gård **Videmyre** (Víðimýri, ældre: -mýrr), en anselig gård, der også i Sturlungetiden hørte blandt Skagefjordens hövdingesæder. Man vil i en tomt ved gården finde spor af det fordums virke; i nærheden af gården vises Hestavígshamar, — som det siges, svarende til den i Sturl. nævnte Hestetingshammer (Hestaþíngshamarr), hvor Skagfjordingerne valgte Brand Kolbenssön til hövding; — dog også østlig i herredet (på Flugumyre) påviser man en Hestavígshamar. — Omtrent fra Videmyre strækker sig mod nord til hen mod Reynestad, parallelt med Sæmundarhlid, men øst for Sæmundarå, et höjdedrag **Langholt** (Lángholt)[2], i og om hvilket adskillige gårde ligge. En halv mils vej nord for Videmyre står i skråningen af et mindre holt øst for Langholt den fra Sturl. bekendte gård Geldíngaholt; nord herfor ligger på sletten øst for Langholt præstegården **Glaumbæ(r)**.

Øst for Langholt strækker sig den midterste, laveste og græsrigeste del af Skagefjordsherredet; denne engslettes centrale del er den mod øst og vest af vandløb begrænsede Vallholm (Vallhólmr) eller Holm (Hólmr), der mod syd går over i et höjere land, den såkaldte Tunge (Túnga), der strækker sig helt op mod Skagefjordsdalene. Mod øst begrænses tungen og Vallholmen af jøkelelven Herredsvandene, mod vest af åen Svartå (—á)[3], der har sit udspring længst mod sydvest i bygden. Navnet Svartå bærer den imidlertid kun for den øvre dels vedkommende; sydøst for Videmyre, omtrent på grænsen mellem Tungen og Holmen, får den navnet Husøkvisl (Húseyjarkvísl), nordligere får den endnu andre navne og falder sluttelig i Herredsvandene syd for Hegranæsset. Mellem

[1]) Efter denne kamp rider Tord først til Langedalen (Bolstadarhlid og Engehlid). Derefter rider han »nord over Skardene (Skörð) til Skagefjord« til et ved den sydøstlige del af fjorden liggende skib. Udgiveren har (ÞH. s. 34) rettet håndskriftets »skaurd« til »Skarð«, men vistnok uden nødvendighed; talen er nemlig her næppe om Vatnsskarð, men om de för nævnte Gönguskörð.

[2]) Grt. Langholt, Ldn. Lángaholt.

[3]) i E. O. kaldet Tungeå.

Vallholmen og Tungen ses spor af et gammelt åleje, og det er en almindelig mening, at Herredsvandene — eller Jøkelså som elven i ældre tid kaldtes — tidligere, i steden for som nu at fortsætte vejen mod nord, øst for Holmen, har skilt Tungen fra Holmen, optaget Svartå i sig og så gennem Husøkvisl har fortsat vejen mod nord, vest for Holmen, hvorefter elven da ligesom nu må have delt sig om Hegranæsset. Dette synes virkelig at bestyrkes ved flere angivelser i sagaerne. Således ser man af Sturl. (gl. udg. IX, s. 27), at der ved gården Langamyre, som ligger vestlig i Vallholm ved Husøkvisl, var et overfartssted over Jøkelså, hvilken benævnelse på dette sted nødvendig må gælde det nu Husøkvisl benævnte vandløb, og navnet Jøkelså kan det kun have båret, for så vidt Herredsvandene helt eller til dels har haft deres løb herigennem, da Svartå ikke er nogen jøkelelv. Et sådant løb for Jøkelsås vedkommende synes ogsaa at fremgå af den måde, hvorpå **Vallalaug** findes omtalt i kilderne. Vallalaug var i ældre tider et til møder og offenlige sammenkomster hyppig benyttet sted. I det 15de årh. holdtes her ting, og stedet var da, som det synes, herredets almindelige tingsted. Senere holdtes her tre hreppers ting[1]). Som det fremgår af navnet, var her en varm kilde. Vallalaug er nu beliggende sydlig i Holmen. Sydvestligst i Vallholm ligger et langstrakt holt Vallholt med en derefter benævnt gård (Ydre og Sydre V.) ved hver ende. På sletten øst for dette er grunden overordenlig sumpig og moradsig, så at man med besvær når Vallalaug, der er en midt i engen øst for holtet liggende lille vandsamling eller dam. Midt i kæret ses det fremvældende laugavand, men mosevandet er nu så overvejende, at vandsamlingen næppe er lunken. Rundt om dette kær, navnlig mod nordøst, ses hist og her ophöjede og mørkere tuepletter, i hvilke man vil se lævninger af tingboder. Stedet synes nu overordenlig uhensigtsmæssigt til offenlige møder; dog kan forholdene i den af gamle åløb gennemskårne Vallholm mange gange have forandret sig siden fristatstiden. Medens Vallalaug nu

[1]) På tinget ved Vallalaug i Skagefjord lod biskoppen på Holar Jon Vilhelmssön år 1431 oplæse et beskyttelsesbrev for nogle forbryderiske Englændere. (Årstallet ses af selve brevet, der er bevaret i biskoppens conceptbog AM. 235, 4to; sml. Hist. eccl. II, s. 579—80 og Espolins årbøger, hvor brevet henfores til år 1434 eller 1435.) — På et tre hreppers ting ved Vallalaug foretoges 1551 sagen mod Jon Aressöns efterlevende barnemoder (concubine). Som tre hreppers ting omtales Vallalaug endvidere i et brev fra 1606 (AM.ske diplomsamling LX, 17), ligesom også traditionen om Vallalaug som tre hreppers tingsted endnu er levende.

altså ligger på det flade land mellem Svartå-Husøkvisl mod vest, Herredsvandene (Jøkelså) mod øst, forudsættes Vallalaug i det mindste ét sted i Sturl. (gl. udg. VI, s. 13) liggende øst for Jøkelså. Sturla Sighvatssön må nemlig drage nord (ɔ: øst) over Herredsvandene (vötn) for at komme til Vallalaug.

Hvis der af hvad der fortælles i Ljósv. (s. 92) tör sluttes, at vejen øst for Herredsvandene til Hegranæs — hvor Skagefjordens vårtingsted var — lå over Vallalaug, vilde også deraf naturlig fremgå, at denne del af Holmen den gang ikke ved noget betydeligere vandløb kan have været skilt fra herredets østre del. De kapitler af Ljosvetninga saga, hvor Vallalaug omtales, er imidlertid meget uklare. I 25de kapitel fortælles om en retssag, der skal foretages på Hegranæs ting; og at retssagen virkelig ogsaa kommer til behandling her, ses så vel af fortællingen i kapitel 27, hvor en del af de tingbesøgende kommer søvejs fra og kan lande umiddelbart ved det nær fjorden liggende tingsted, som også af et sted senere i sagaen, hvor hvad der på dette ting er sket siges at være foregået på Hegranæs ting. Ikke desto mindre siges i overskrifterne til kapitel 26 og kap. 27 denne sag at foregå paa Vallalaug ting[1]). Sagaens overskrifter er dog tagne fra et meget ungt håndskrift, og dem kan man næppe tillægge nogen betydning. For kap. 27's vedkommende er overskriften endog i ligefrem modstrid med hvad der fortælles i selve kapitlet. I kapitel 26 siges, at den ene af hövdingerne (Torvard) med sit parti efter at have spist nadver på Miklabæ rider til Vallalaug for at komme til tingstedet för modparten. Han får hjælp til tingudrustningen fra Miklabæ og lejrer sig med sine folk for fredens skyld på grænsen af tingområdet. Skal teksten her gælde for ufordærvet, må ordene opfattes som antydende, at Torvard om aftenen efter nadver rider til Vallalaug og først næste morgen derfra til tinget. Det vil da være let at forstå, at man senere hen, da man kendte Vallalaug som tingsted, forstod sagaens uklare udtryk, som om Vallalaug også her var angivet som selve tingstedet, og dannede kapiteloverskrifterne i overensstemmelse hermed. Finder man (og vistnok med rette) denne fortolkning af sagaens ord for tvungen, må man antage, at allerede sagaskriveren på dette sted har forblandet et yngre, den gang mere benyttet eller i al fald ham mere bekendt tingsted Vallalaug med det ældre vår-

---

[1]) Vallnalaug, som der på først nævnte sted står, er en yngre, men fejlagtig form, i det i stedsnavne af hankön et *n* meget hyppig har indsneget sig i ef. flt. — og derfra igen i de andre forh.s former i flt. — i analogi med ef. flt.s former af visse hunk.'s og intk.'s ord.

tingsted Hegranæsting, hvor den pågældende retssag af hele sammenhængen tydelig nok ses at være forhandlet[1]).

Som tilfældet er med jøkelelve i almindelighed, er vadestederne over Herredsvandene meget foranderlige. Hist og her findes dog også færgested over elven, således ved gården Vellir nordøst for Vallholt — også i Holmen (Vallholm), som vel, ligesom Vallholt og Vallalaug, er bleven benævnt efter denne gård.

Tungen (Túnga), som Holmen mod syd går over i, udformer sig som et höjdedrag, der fylder strækningen mellem Svartå og Herredsvandene. Denne tilligemed strækningen vest for Svartå benævnes Tungesvejt (Túngusveit). Blandt gårdene i Tungen kan mærkes **Stensstad** (Steinsstaðir) mod nordvest; både her og ved den nærliggende (nordvestligere) gård Reykir findes varme kilder. Om landnamsmanden på Stensstad fortælles det, at han ventede efter døden at skulle bo i Mælefell (Mælifell). Dette höje, spidst tilløbende fjæld — nu sædvanlig benævnt Mælefellshnjuk (Mælifellshnjúkr), da navnet Mælefell er gået over på den under fjældet stående gård (præstegården) — hæver sig, synligt i en vid omkreds, hinsides Svartå, sydvest for Stensstad[2]). Her begrænses Tunge-

---

[1]) Også dr. Scheving har — som det fremgår af optegnelser i hans i Reykjavig opbevarede håndskriftsamling — set, at her i sagaen med dens kapiteloverskrifter var en modsigelse, og foreslår i overskriften til kap. 26 at udelade det sidste ord »þings« og i overskriften over kap. 27 at sætte »Hegraness« i steden for »Vallalaugar«.

[2]) I Finn Magnussöns samlinger til oplysning om islandske runeindskrifter (nu i prof. Thorsens besiddelse) findes aftegnet et brudstykke af en runeligsten fra Reykir i Skagefjord — sandsynligvis oven nævnte gård af dette navn, da her er kirke, og da stenen fra Reykir nævnes i forbindelse med en lignende fra Mælefell. — Også fra Mælefell findes en runeligsten aftegnet i Finn Magnussöns samlinger.

Fra Mælefell og Reykir findes adskillige genstande i Oldnordisk museum i Kbh. Af sognepræsten nedsendtes således år 1857 fire udskårne træstykker. To af disse ere fyrreplanker (söjler eller »stoðir«, som de kaldes i museumsprotokollen), omtrent 5 f. lange, 1 f. brede og 3" tykke, buede på forsiden og der prydede med udskårne slyngninger og dyrefigurer; på hver af dem er også på den ene smalle side indskåret en fals, og bægge har hen mod den ene ende et aflangt hul. De to andre træstykker er udskårne fyrrebrætter, det ene prydet med slyngninger og blade, det andet med palmetlignende ornamenter. Alle skal de have været brugte som gavl på en sæng; men i museumsprotokollen fremhæves, at de åbenbart er fra en forskellig tid og de to først nævnte fyrreplanker vistnok meget ældre end de andre to stykker. — Sig. Gudmundssön, der i »Forngripasafn Íslands« II, s. 18, sml. s. 111 omtaler de to fyrreplanker (hvoraf den ene

svejten i hele sin længde af fjælde, der kun afbrydes hist og her ved forskellige smådale, der i sydvestlig retning skærer sig ind i höjlandet. En sådan dal er den af Mælefellshnjuk mod syd begrænsede Mælefellsdal (Mælifellsdalr), hvorigennem en hedevej ligger op. Den almindeligste vej syd på (til Kølvejen eller Store Sand) ligger dog gennem den noget sydligere, ligeledes ubeboede Gilhagadal(r), hvorfra man kommer op på den ikke lange, men temlig höje fjældvej Lille Sand (Litli Sandr).

Mod syd går Tungesvejten over i Skagefjordsdalene (Skagafjarðardalir). Den vestligste af disse er Svartådalen (Svartárdalr), hvorfra den Tungesvejten gennemströmmende Svartå har sit udspring[1]). Medens denne forholdsvis ubetydelige dal har en sydvestlig retning, ligge mere lige i syd to större dale Vesterdalen (Vestrdalr) og Østerdalen (Austrdalr), gennemströmmede af Vestre og Østre Jøkelså (Jökulsá vestri og J. eystri), der ved sydenden af den höje »Tunge« forene sig til Herredsvandene. Disse dale er lange, smalle og indsnævrede mellem höje fjælde. Den ubebyggede del af de af Jøkelsåerne gennemtrömmede dale strækker sig langt op i de oven for bygden liggende udstrakte heder, oven for hvilke igen den store Hovsjøkel, hvorfra Jøkelåerne have deres udspring, breder sig. Nord for jøklen skal findes hraunstrækninger, hvorover en fra de øvre dale i Øfjords syssel til Kølvejen førende fjældvej, den såkaldte Vatnahjallavej (—vegr) ligger. Den nedre beboede del af dalene, Vester- og Østerdalen i snævrere forstand, kaldtes i ældre tid **Goddalene** (Goðdalir, også Guðdalir), et navn, der nu er særlig knyttet til en i Vesterdalen liggende gård (præstegården). Som en fortsættelse af Vesterdalen regnes Hovsdalen (Hofsdalr), medens derimod den egenlige af Vestre Jøkelså gennemløbne dal oven for bygden kun er som en snæver kløft. Den øverste gård i dalen vest for åen er **Hov** (Hof), tidligere hovedgården her i egnen. — A. M, fortæller, at der i avretten oven for Hov fandtes et sted »Hrauntuekloster« (Hraunþúfuklaustr), hvor der sås lævninger af vidtløftige indhegninger og tomter, som om der havde været en storgård; derom vidstes dog intet, kun fortaltes, at kirkeklokken i Goddale skulde være fundet her. Det er formodenlig samme tomter,

---

er afbildet i Worsåes »Nordiske Oldsager« (1859) nr. 508), angiver, at de er rester af skålen på Mælefell.

Desuden ejer museet resterne af en i sin tid rigt udstyret messehagel fra Reykir og en helgenfigur (biskop i embedsdragt) i træ fra samme kirke.

[1]) Denne Svartådal er nævnt Ldn. s. 190, den Hv. tilhørende derimod s. 189.

man tænker på, når man nu fortæller, at lævninger af det gamle Hov skal kunde påvises langt höjere oppe og nærmere jøklen. E. O. (s. 736) synes at have kendt en hovtomt ved gården Hov. — Den øverste gård i Vesterdalen, og i det hele i Skagefjordsdalene, er Torljotsstad (Þorljótssstaðir). Sig. Gudmundssön[1]) omtaler et mærkeligt fund herfra, i det man efter et fjældskred nord for gården fandt oven på den nedstyrtede jordmasse seks menneske-hovedskaller, samt en broncenål med dyrehoved og et sølvbrystsmykke, men ingen menneskeben eller andre spor af skeletterne. Forf. gætter på, at der her har været en oldtidsbegravelse, hvor ligene har ligget fra nordøst til sydvest, og at fjældskredet, da det styrtede ned, netop har kunnet nå at tage hovederne med, men ikke mere[2]).

Fra den øverste gård i Østerdalen fører en fjældvej (over Nýjabæjarfjall) til en af de øvre dale i Øfjorden. Kirkestedet i Østerdalen er Ábær, måldagernes (og Ldn.'s) »millum á«. Mod nord begrænses Åbæ-sogn af en stejl kløft Merkigil. Sv. Povlssön

---

[1]) Skýrsla um forngripasafn Íslands, II, s. 130—31.

[2]) Et og andet med hensyn til Ldn.'s angivelser om landnamenes udstrækning for Skagefjordens øvre dels vedkommende kan måske synes noget besynderligt. »Torvid tog land fra Mælefellså til Giljå« siges der (Ldn. s. 190). Giljå er nu navnet på en å langt oppe i Skagefjordsdalene; den løber øst og nord for den på kortet afsatte Giljamule og falder i Hovså, der igen forener sig med Vestre Jøkelså. Dette kan imidlertid ikke være den i Ldn. nævnte Giljá (eller Gilá, som der på sine steder læses). Fra »Giljå« over Vester- og Østerdalen og videre mod nordøst (til Norderå) strakte nemlig i følge Ldn. Eriks landnam sig, og han var i stand til af sit landområde at tildele Hrosskell hele Svartådal (ɔ: den af Svartå i dens øverste løb gennemströmmede sidedal) og Hrejdar en del af Tungen med Stensstad. Ldn.'s Giljå er utvivlsomt det Gilhagadal gennemströmmende vandløb, nu benævnt Gljuvrå (Gljúfrá betyder ligesom Giljá: kleftå). — Angående Torvids landnam er der ellers den besynderlighed, at netop den af ham tagne strækning kort efter (Ldn. s. 191) angives som Vekels landnam, kun anføres ydergrænserne her i omvendt orden »fra Giljå til Mælefellså«. Man kan her antage, enten at Vekell er bleven den endelige bebygger, i det Torvids bosættelse kun har været midlertidig, eller at de to mænds landområde har ligget parallelt. Oplysende i den henseende kan det måske være at holde sig forholdene i Skagefjordsherredets vestlige del for öje. Det terrasseformige land falder helt igennem i flere forskellige dele, hver med sit særlige navn. Således kaldes (i følge Sv. Povlssön) Langholtets fortsættelse mod syd Neðri bygð, Sæmundarhlids Efri bygð. Denne sidste (Øvre bygd) standser ved Mælefellsdal. Nedre bygd fortsættes af Frambygð, der — vest for Svartå — strækker sig til Svartådal og Gilhagadal; Tungesvejt tages da i mindre omfattende betydning end oven for og indskrænkes til selve Tungen.

beretter i sine dagbøger om en over Merkegil førende farlig vej, at der her ved den søndre kant af gilet står en af biskop Gudmund indviet varde, hvor enhver vejfarende første gang skal ofre et par sten mod aldrig at komme til nogen skade i gilet. — Efter Vestre og Østre Jøkelsås forening til Herredsvandene er landet øst for elven en mils vej nord efter begrænset af en lavere og mere jævnt skrånende li, indtil en sidedal fra Skagefjordsherredet **Norderådal** (Norðrárdalr) skyder sig i østlig retning ind mellem fjældene. Langs den oven nævnte li står en række gårde, af hvilke **Flatatunge** (Flatatúnga) er den nordligste. Ud for denne gård forlader Herredsvandene deres dybe klippeleje for nu at brede sig over flade ører; lidt nordligere modtager de østen fra tilløb af Norderå (Norðrá), hvorved »øre«-dannelsen her endnu mere befordres. Fra Norderådalen skilles Flatatunge mod nordøst ved en lavere, hvælvet höjde eller en mindre hals. Gården med de nærmest tilstødende partier af Norderådalen kommer særlig til omtale i Tord hredes saga (s. 40—42), i anledning af at Tord en tid lang opholder sig hos bonden her for at bygge ham en skåle. Denne skåle stod i følge sagaen endnu ind i det 14de århundrede. Ja fjæle fra skålen prydede med udskåret arbejde af Tord hrede mener man endnu den dag i dag at have bevaret på Flatatunge. En del af fjælene skal i en senere tid være komne til den i Vesterdalen liggende gård Bjarnastadahlid; i Flatatunge er nu fem bevarede, der beklæde den indvendige side af badstutaget. Da de er sammenföjede uden hensyn til billederne, er flere figurer ufuldstændige og betydningen af fremstillingen uklar. De fem fjæle er delte i langagtig-firkantede felter, helt eller til dels udfyldte med figurer, hvis omrids er angivne ved udskæring (furer) i træet. Billederne skrive sig utvivlsomt fra middelalderen: der forekommer munke eller andre gejstlige med kors i hænderne, og vistnok også biskopper; nogle skikkelser synes bedende at fremstrække hænderne; en nøgen, på hug siddende figur holder tommelfingeren til munden. To skikkelser i side dragter synes at holde en vægtskål, en anden et sværd; etsteds ses forskellige afhugne lemmer[1]).

---

[1]) Billederne i Bjarnastadahlid ere af samme art; man ser dele af nøgne menneskeskikkelser, underdelen af en hest, forskellige forsiringer o. s. v. Også her bruges fjælene som indre tagbeklædning i et græstørvs-hus., og uheldigvis skal for nylig billedsiden på adskillige fjæle være vendt ind ad mod taget.

På oven nævnte fjæle er altså figurerne fremstillede i ikke ophöjet arbejde.

Fra Norderådalen fører to hedeveje til Øfjords syssel: til Hörgådalen (Hörgárdalr) og Öksnadalen (Öxnadalr), af hvilke den sidste er den mest benyttede og også den i den ældre literatur oftest omtalte. »Hederne« udgå som de øverste forgreninger fra selve dalen; den omtrent 3 mile lange Öknadalshede viser sig således kun som en smal dal — undertiden næsten kun en kløft mellem fjældene —, der forbinder Norderådalen med den nordøstligere Öksnadal. Den af de mange rivende fjældbække ilde medhandlede Norderådal har en række gårde til hver side. Aller øverst i dalen, hvor Hörgådalsheden som en sidedal går mod nordøst (Öksnadalshedevejen går mere lige i øst), ligger gården **Halvdanartunge** (Hálfdanartunga, nu Hálfdánartúngur). Denne omtales i Ljósv. (s. 58—59) på en sådan måde, at retningen fra Halvdanartunge til steder i Øfjords og Tingø syssel angives, men på det første sted står i udgaven fejlagtig »austan« for »vestan«[1]). Gården omtales i A. M. som en, der fra gammel tid har ligget øde. — I Ldn. nævnes en del steder i Norderådal, hvis navne dog alle nu er glemte, deriblandt Torbrandsstad (Þorbrandsstaðir), hvis første beboer udmærkede sig ved sin storartede gæstfrihed over for alle rejsende; Torbrandsstad gætter man på har været det nuværende Ydre Kot (Ytri Kot), da alfarvejen netop fører umiddelbart forbi denne gård[2]). Noget neden for Ydre Kot findes et mindre næs Gvendarnes, som antages at være det i Ljósv. (s. 91) omtalte **Svínanes**, da intet andet næs dannes af Norderå. — Skrås over for ses syd for åen, temlig höjt oppe i lien, gården **Egilså** (Egilsá). Tord hredes saga fortæller, hvorledes Tord en gang, da han kommer fra Øfjorden over Hörgådalshede og agter sig til Flatatunge, i nærheden af Egilså bliver overfalden af en overlegen fjendtlig styrke. Beskrivelsen passer meget godt. Ud for Egilså rider man netop over åens udstrakte sten-»ører«; vest for gården, hinsides åen Egilså, vil man under lien vise en höj (hóll), hvor Tords kamp skal have stået.

Fra Norderådalens munding strækker sig nord efter, lige til ud for Hegranæsset, en höj, stejl fjældvæg, dog afbrudt ved forskellige, små tværdale, der give fjældgrupperne et smukt og afvekslende udseende. Neden for ligge forholdsvis brede, græsrige engsletter, der mod vest begrænses af Herredsvandene. Hele denne bygd med

---

[1]) »Austan« har den til grundlag for udgaven liggende klasse papirshåndskrifter, men i pergamentsbrudstykket AM. 561, 4to C. findes ganske rigtig »vestan«.

[2]) Ldn.'s Hökustaðir er formodenlig Fremri Kot.

sin sædvanlig dobbelte række af gårde bærer navnet **Blönduhlid** (Blönduhlíð), som vel må afledes af det bekendte, som benævnelse for jøkelelve brugelige ord »Blanda«, skönt Herredsvandene ikke findes benævnt således. De enkelte partier af Blönduhlidsfjældene bærer som sædvanlig navn efter de nærmest liggende gårde. Således hæver sig på grænsen af Blönduhlid og Norderådalen Silvrastadafjæld (med en fra folkesagnene bekendt hule eller grotte Skeljúngshellir), hvorunder gården **Silvrastad** (Silfrastaðir) står, den sydligste gård i Blönduhliden, tæt syd for den lille Bolstadarå (Bólstaðará). Et par »bæjarlede« nordligere ligger Ulvstad (Úlfstaðir), kendt fra Sturlunge saga, hvor i det hele adskillige af de herværende gårde nævnes, da Blönduhlidssvejten i Sturlungetiden var skuepladsen for flere af de voldsomste og følgerigste optrin i denne »økse- og sværdtid«. Efter Ulvstad følger igen med kort indbyrdes afstand 3—4 gårde, för Videvellir (Víðivellir, ɔ: Videvold) nås, som i samme saga nævnes i forbindelse med det her nær ved liggende **Örlygsstad** (Örlygsstaðir). Dette sted er noksom bekendt af Sturlungernes nederlag her 1238, hvor Snorre Sturlassöns broder Sighvat, dennes søn Sturla og tre andre sönner lide døden. Sejrherrerne var Gissur Torvaldssön og Kolbén unge. Örlygsstad beskrives i Sturl. som en af et lavt gærde indhegnet plads, hvor der stod et fårehus. Stedet er endnu vel bekendt under sit gamle navn. Medens Videvellir ligger ved foden af den brede li, findes Örlygsstad noget höjere oppe i lien i nordøstlig retning. Der strækker sig fra Videvellir her op imod et mosedrag, der afsluttes længst i nord med en lille sænkning, mod nord og syd omgivet af lave banker, så at stedet hverken kan ses fra Videvellir eller fra den straks nordvest for (neden for bankerne) liggende gård Miklebæ. I den lille dalsænknings tuede hedegrund ses levningerne af et gammelt rundagtigt tungærde, omtrent 50 fv. i diameter; den indesluttede plads fremviser endnu et par gamle tomter. Dette er Örlygsstad. Stedet synes ikke i nogen som helst henseende egnet til forsvarssted; og hvor vidt det i sin tid er bleven valgt i følge nogen bestemt plan, er vel også tvivlsomt, når man ser hen til den mangel på overblik og førerdygtighed, der her som næsten overalt i Sturlungetiden gör sig gældende hos hövdingerne[1]).

[1]) I A. M. omtales Örlygsstad som en gammel indhegnet plads (gerði), hvor man antog, at der aldrig havde været nogen bebyggelse, men at det rimeligvis havde været et »þrælsgerði« (»gerði« betyder »indhegnet jordstykke«, »þrælsgerði« kan vel altså oversættes »trælleland«). Sådant

Den alt nævnte, kort nord for Videvellir liggende, gård **Miklebæ** (Miklibær), ligesom Videvellir på grænsen mellem dalslette og liskråning, er egnens præstegård og kirkested. (Blandt præsterne her kan mærkes Thorvaldsens farfader Torvald Gottskalkssön fra 1748—62.) Foruden i Sturl. forekommer dette Miklebæ i Ljósv., men må i øvrigt ikke forveksles med en nordligere liggende gård af samme navn.

Noget nord for Miklebæ skærer sig en sidedal Djupedal (Djúpidalr, opr. Djúpárdalr) ind mellem fjældene. Fra den kommer en ikke stor, men meget urolig og foranderlig å, Djupedalså (Djúpadalsá, opr. Djúpá), der til forskellige tider i meget forskellig retning har søgt ud mod Herredsvandene. Oprindelig böjede den efter at være nåt foden af lien i sydvestlig retning og dannede herved et fra det lavere neden for liggende land afskåret næs. Senere har åen til forskellige tider antaget en mere vestlig eller endog stærkt vestlig retning, i det den på mangfoldig vis forgrener sig over slettelandet, hvor den betegner sin vej ved vidtstrakte ørér. Næsset — skönt ikke længer noget næs — har dog bevaret sit navn; nu som för hedder det **Haugsnes**, og til stedet er mindet om en af Sturlungetidens store kampe knyttet. Her eller nöjagtigere på sletten (»grundin«) neden for udkæmpedes den langvarige strid mellem de to medbejlere, den Skagfjordske hövding Brand Kolbénssön og Sturlungen Tord kakale, der ender med Brands fald. Brands folk drives på flugt, og Brand selv søger at undkomme til hest, men gribes »mellem Grundene«, og han føres op på »grunden«, hvor han hugges ned; på stedet, hvor han faldt, oprejstes et krucifiks (róða), hvorefter stedet senere benævntes Rodugrund (Róðugrund). Rodugrund antages at svare til den nuværende gård Sydsta Grund (ɔ: Sydligste Gr.), der står i Djupedalså-»ørerne«, vest for Haugsnæs; gården har dog på grund af åen måttet flyttes noget mod nord, men på den forladte plads skal være opstået et nyt Rodugrund. Fra den nordligere liggende gård Midgrund

»trælleland« omtales i A. M. for Skagefjords syssel påfaldende hyppig, medens noget tilsvarende med få undtagelser ikke andensteds synes at være kendt. Den ene gang efter den anden siges der, hvor tomter eller indhegninger (girðinger) forekomme, at her sandsynligvis har været »trællegærde«, men ingen egenlig bebyggelse. Ved sådanne »trællegærder« kan vel ikke menes andet end pletter, der af vedkommende gårdsherre var overladt trællene til opførelse af deres boliger, og som både på grund af bygningernes ubetydelighed og bebyggelsens mere foreløbige karakter ikke kunde sættes i klasse med almindelige afbyggersteder eller husmandspladse.

(Miðgrund) er Sydsta Grund nu adskilt ved en arm (tidligere hovedløbet) af Djupedalså. De to gårde Sydsta Grund og Midgrund er det formodenlig, der i Sturl. omtales som »Grundene«; nogen å synes da ikke at have adskilt dem, og det er vel rimeligt nok, at de oprindelig kan have udgjort én jord. Helt forskellig fra disse er derimod den langt nordligere »Yderste Grund«.

Hinsides den indre del af Djupedalså-ørerne ses gården **Flugumyre** (Flugumýri, ældre —mýrr) med sit anselige, slettelignende tun, omgivet af mosestrækninger, på fladerne neden for lien under det sammentrykte, spidsttilløbende fjæld Glóðafeykir. Til Flugumyre når man kun med besvær den lige vej over moserne; ellers må man enten søge sig vej oppe i lien eller langs åen. Gården, der i Sturlungetiden oftere var hövdingesæde, er især bleven bekendt ved den rystende Flugumyre-brand (Flugumýrar brenna), et med mordbrand forenet overfald, der udførtes af Gissur Torvaldssöns fjender, medens han her holdt sin sön Halls bryllup med Sturla Tordssöns datter Ingebjörg. Ved denne lejlighed omkom Gissurs hustru og hans tre sönner, medens han som ved et vidunder og hjulpet af sin store snildhed reddes. Tæt sydvest for gården står kirken; tidligere, mener man, har gården måske stået umiddelbart øst for kirken, da man ved gravning i en her anlagt kartoffelhave stundum finder jærn- og kobberstykker, og da der øst for haven findes en af de for gamle gård-pladse karakteristiske askehöje. Kirken bliver som bekendt efter branden sluttelig et tilflugtssted for Gissur; man kunde i øvrigt efter fremstillingen i Sturl. ledes til at tro, at afstanden mellem kirke og gård da måtte have været noget större. Oven for gården oppe i lien findes en höj, Virkishóll; her vil man i en kredsformig stenrække nær dennes top se lævningerne af et virke fra hin urolige tid. Mellem Virkeshôl og den sydligere, lige over for liggende Byghôl (Bygghóll, se Sturl.) strækker et smalt mosedrag sig op i lien, böjer sig bag om Byghol og ligger som en lille krum dal (Þjófadalr) ind mellem melerne. Her, siger man, skjulte brandstifterne sig; i al fald ses det af Sturl., at de ad denne vej er komne ned mod gården — om at skjule sig för angrebet er der derimod i følge sagaen ikke tale[1]).

Nord for Flugumyre skærer sig mod øst en sidedal ind, mod

[1]) I følge sognebeskr. (1845) påvistes på Flugumyre, foruden rester af virket, Flugufen (se Ldn.) og Hestavígshamar. — Virket omtales også i en antikv. indberetn. af Espolin (1818); det beskrives som firkantet, rummende c. 100 mand, og omtales som i følge tradition bygget af Kolbén unge.

syd begrænset af Glodafeyke-fjældet; fra denne dal (Hvammsdalr) kommer en å (Hvammsá, ældre: Glóðafeykisá), med hvilken nu Djupadalså delvis forener sig. Igen en mils vej nordligere åbner Tværådalen (Þverárdalr) sig ud mod Skagefjordsherredet. Den gennemströmmes af en mindre å Tværå (Þverá), der nu falder i Herredsvandene omtrent ud for Hegranæssets sydspidse. Dalen selv er ubebot, men under lien står nord for åen gården Tværå (Þverá), syd for åen og lidt vestligere Yderste Grund (Yzta Grund), der må være den i Tord hredes saga nævnte gård Grund. I sagaen omtales en mægtig mand Össur, som første gang han nævnes siges at bo på Grund, men som hvis bolig ellers Tværå i det følgende regelmæssig angives. Til Yderste Grund er nu traditionen om ham knyttet; her findes en Össurs lovrette (Össurar lögrétta), en firkantet tomt c. 12 fv. på hver led, og en Össurs höj (Össurar hóll). Grund og Tværå antages almindelig oprindelig at have udgjort én jord, og det lader sig med sikkerhed slutte, at åen Tværå først senere har fået sit nuværende løb mellem de to gårde; oprindelig har den böjet mod syd mellem Grund og nabogården mod øst (Frostastaðir). Forestillingen herom har vel foresvævet sagaskriveren og foranlediget den tilsyneladende modsigelse i angivelsen af Össurs bolig (måske hovedgården alt tidlig kan være flyttet fra Grund til Tværå). Denne gård Tværå er ligeledes nævnt i Laxd. (s. 340).

Landet nord for Tværå regnes endnu til Blönduhliden; dog betragtes störste delen af den øst for Hegranæs liggende strækning, hvor de mod øst begrænsende fjælde gå over i lavere höjdedrag, som udgörende en egen lille bygd, der mod nord ved udløbet af Herredsvandenes østerarm går over i Vidvigsvejten. Også her findes sidedale mod øst, af hvilke den af Gljuvrå (Gljúfrá) gennemströmmede Gljuvrådal er den nordligste. Mellem Gljuvrå og Tværå ligger gården Hovstad (Hofstaðir). Ldn. (s. 195) fortæller, at landnamsmanden mellem disse to åer boede på Kollsvensstad (Kollsveinsstaðir), men holdt ofring (hafði blót) på Hovstad. Vest for den nuværende gård Hovstad viser man en gammel græstørvsindhegning, omtrent af störrelse som et fårehus-tun; her antager man, at hovet har ståët — hertil strækker sig nemlig en gammel ophöjet vej (göngugarðr), der ligger tværs over moseskråningen udgående fra den et par »bæjarlede« sydligere ødegård Kollsvensstad, og som i følge tradition skal være bygget og brugt som vej til hovet[1]. —

[1]) Ødegården Kollsvensstad har ligget øst for Sydre Brekka, der ligger ved

Mellem Hovstad og den noget sydligere gård Svadastad (Svaðastaðir) findes i lien nogle banker, **Urdskrideholar** (Urðskriðuhólar). Navnet er kendt fra Laxd. (s. 340), hvor der fortælles, at da hövdingen Torvald på Hov i Hjaltadal rider fra sin gård til et møde på Tværå, løb den af ham beskyttede drabsmand Torolv ned fra lien og sluttede sig til ham, da han med sin flok kom forbi Urdskrideholer.

Mellem Blönduhliden, Holmen og Stadar-Borgarsvejten (Sæmundarhlid) ligger som en virkelig ø, omsluttet af Herredsvandenes to arme og fjorden, det alt oftere nævnte **Hegranæs** (Hegranes). Øen er hen ved 2 mile lang, ½—1 mil bred, höjest imod nord, hvor den med en klippeodde strækker sig frem i søen. Beskaffenheden er ganske ejendommelig; fra nord til syd stryge lave klipperygge adskilte ved mosestrøg med en del småsøer. Herredsvandene passeres her ved hjælp af færge; så vel den vestre som den østre arm viser sig som en et par hundrede alen bred, rolig jøkelflod i et sandet leje, hvorover hestene til dels vadende kan komme.

Hegranæsset udgör nu et eget præstekald; præstegården, der ligger østlig i næsset noget imod syd, benævnes sædvanlig fejlagtig Rípr, som i virkeligheden er ejeformen af stedets navn Ríp, som betyder »klippespids« [1]). — Længere mod nord breder sig græsrige enge langs Herredsvandenes østerarm, og der åbner sig her udsigt over et venligt parti så vel ud mod søen som ind over »herredet« med fjældene i det fjærne. Her i den nordøstlige del af Hegranæsset må stedet for **Hegranæs ting** (Hegraness þing) søges. Dette var et af Nordlandets fire vårting; efter det bar det nuværende Skagefjords syssel i sin tid navn, og som tingsted nævnes det i adskillige sagaer. Både vår- og høstting holdtes her, og det ses at være benyttet endnu ind i det 14de årh. (således i følge Espolin 1306) [2]).

Herredsvandenes østre arm, nordøst for gården Framnes, nordvest for Tværå gård.

Det er rimeligvis om denne gård Hovstad, at Sig. Gudmundssön i sin beskrivelse af altingsstedet (s. 32, sml. s. 56) anfører, at der på H. findes et fårehus benævnt Valhöll.

[1]) Se Jón Þorkelsson, Supplement til islandske Ordbøger.

[2]) Besynderlig nok angå de to eneste retssager, om hvis foretagelse på Hegranæs ting sagaerne ved udførligere at berette, personer, af hvilke hverken sagsøgeren eller sagvolderen kan antages at have tilhørt denne tingkreds. Særlig gælder dette om den første sag, den allerede (s. 67) ved Vallalaug omtalte retssag, der opstår mellem en hövding fra Øfjords syssel og en fra Tinge syssel angående en i Fnjoskedal i Tinge syssel

Nærmest ligger tingstedet ved den nord for Ås (Ás) liggende gård Gard (Garðr)[1].

Efter en halv times ridt fra Ås får man på venstre hånd en lille sø Gardsvatn, så grund, at man kan ride over dens nordøstlige del. Vest for søens nordende ses i liskråningen gården Gard. Kort nord for gården rides gennem en lille sænkning (skarð) op på bankerne, der her falder stejlt af mod sletten, og man befinder sig nu på det gamle tingsted. Hegranæssøens höjere midtparti falder på hele denne strækning af mod øst med stejle grusbanker; mod nord ser man ikke langt borte fjorden, mod øst elven. Det mellemliggende flade land ind til Gardsvatn er en 4—500 fv. bred strækning, hvis yderste del, nogle hundrede favne bred, der strækker sig umiddelbart op under tingstedet, viser tydelige spor af at være beskyllet af havet, der endnu undertiden i storm skal gå herop. Denne strækning kan godt tænkes tidligere til stadighed at have været under vand blot ved et noget forskelligt udløb af elvens østre arm. At elven tidligere har haft et udløb, så at man har kunnet lande umiddelbart ved tingstedet, synes at fremgå af Ljósv. (s. 93 — på det i øvrigt i flere henseender besynderlige sted, der tidligere er omtalt i anledning af Vallalaug), i det sagaen lader et större ude fra fjorden kommende rofartöj lande umiddelbart ved, snarere end i nærheden af, tingstedet. På tingstedet ses endnu adskillige lævninger fra gammel tid. Langs bankeskrænten umiddelbart ved dennes kant findes en betydelig række af anselige bod-

foregået kamp. Den anden er en Øfjordsk drabssag, i anledning af hvilken den i Øfjorden hjemmehørende hövding Viga-Glum stævnes til Hegranæs ting. Ved denne lejlighed (VGl. s. 385—86) siges det udtrykkelig, at Hegranæs ting af modparten vælges som det ting, hvor denne havde bedst udsigt til at stå sig. Men at denne selv (en Øfjordsk storbonde) skulde høre til Hegranæs ting, siges der intet om. Har han været fremmed i tingkredsen, vil også dette tilfælde ligesom det først omtalte næppe kunne lade sig bringe i overensstemmelse med Grágåsens regler for vårtingene (Grg. § 56—58). — Interessant er dette sidste sted ved, at domstolen ses fungerende om natten, så at, da sagen ikke er foretagen, för »sol er kommen på tingvold«, kan den ikke pådömmes.

Ved samme lejlighed kan det måske fremhæves, at Hegranæs ting, uagtet det ikke nævnes ved navn, öjensynlig er det ting, der omtales i Svarfd. s. 153—55.

[1]) Ás, østlig i Hegranæs, findes afsat på kortet; gårdmærket for Garðr er vistnok også afsat, men nordvest for Ás. Blandt øde-pladserne (hjáleigur) under denne sidste gård er Hegrastaðir, noget nordligere og höjere oppe i åsen, hvorunder gården Ås står. På Hegrastad skal landnamsmanden have bot, og dér skal hovedgården oprindelig have stået.

tomter (15; fra 5—9 fv. lange), af enkelte står kun rester tilbage på grund af skræntens nedstyrtning. Hist og her findes smalle sænkninger mellem skræntens banker; en af disse, omtrent hvor den gamle søgrænse og den indenfor liggende engbund støder sammen, må særlig have egnet sig til opstigning og benyttes sædvanlig således endnu. Nord for dette punkt ligger vel omtrent to tredjedele af det hele med bodtomter bedækkede land. Kort nordvest for opstigningsstedet bag ved en anselig bodtomt findes en lille kredsformig tomt, 4 fv. i diameter, (domringen?). Bag ved den første langs skrænten stående række bodtomter findes endnu c. 25 tomter fordelte i 3—4 rækker over en temlig betydelig strækning (dog når skræntrækken længst imod nord og syd); nu er rimeligvis en del ødelagte, ved at man i sin tid midt imellem dem har opført en »stekk« (lammesti) og indhegnet den nærmeste plads heromkring med et tun; — grunden er ellers hedeslette (mo).

I Grt. (s. 163) omtales Hegranæs ting, som om folk fra visse herreder skulde søge hertil; dog synes forfatteren helt at have glemt fristatstidens tingforhold, således taler han om en lovrette på Hegranæsting, i det han formodenlig bruger ordet i samme betydning som domstol[1]).

I det Hegranæs ting kom til at betegne det til Skagefjords syssel svarende distrikt, blev også senere »Hegranæs syssel« undertiden brugt som benævnelse på dette.

Mod nordøst går som berørt Blönduhliden gennem egnen omkring Hovstad over i Vidvig-svejt (Viðvíkrsveit). Fra Hovstad fører vejen mod nordøst over en lille hals, hvorefter man har udsigt over hele denne lille bygd, der strækker sig fra Skagefjordens sydøstlige hjörne godt og vel en mils vej mod nord til Kolbensåens munding. Mod øst går den over i de to dale **Hjaltadalen** (Hjaltadalr) og **Kolbensdalen** (Kolbeinsdalr); mod nord standses udsigten af sammenhængende fjælde. Hver af de to dale gennemströmmes af en å, Hjaltadalså og Kolbensdalså, der i Vigvigsvejten forene sig og under navnet Kolbenså (Kolbeinsá) falde i fjorden. **Kolbensåos** (Kolbeinsáróss) var i ældre tid et oftere benyttet landingsstad; på en lille tange syd for åmundingen skal man endnu se tomter af købmandsboder. Ud for mundingen ligger en lille holm **Elinarholm** (Elínarhólmi, ældre -hólmr). Vidvigsvejten er en fugtig og græsrig bygd, tidligere tillige skovrig, men herom

---

[1]) Nu ved man intet om nogen »lovrette« på tingstedet. E. O. (s. 736) anfører blandt alderdomslævninger den »gamle laugrettr« (!) på Hegrenæs.

minde kun ubetydelige lævninger ved Brimnes og Vidvig (sml. Ldn. s. 194: Brimnesskógar); man vil påvise sporene af en ryddet vej, der skal have ligget fra Kolbensåos helt op imod Vidvig gennem skoven, og som benævnes Vognvej (Vagnbraut). **Vidvig** (Viðvík) nu præstegård, ligger en mils vej fra Kolbensåens udløb på sletteland syd for Hjaltadalså. Her boede i følge Grt. Grettes drabsmand Torbjörn angel; sagaen fortæller, at den dræbte Grettes hoved forvaredes i et udebur, som kaldtes Grettisbúr, — om dette ved man intet nu, derimod vises nordvest for gården ved et udhus en sten, hvorunder Torbjörns trylleкyndige fostermoder siges at være begravet. — Egnen omkring Vidvig er skuepladsen for en del af Tord hredes bedrifter. En af kampene med sin Modstander Össur udfægter han ved **Gardshvamm** (Garðshvammr) nær Vidvig, hvor Össur med sine folk har lagt sig på lur. Navnet Gardshvamm er ikke bevaret, men stedet for kampen påvises noget øst for Vidvig. (Tröllabakki hedder stedet, hvor Tord først skal have værget sig med sten, og lige over for, hinsides åen, viser man de faldnes dysser.)

I Vidvigsvejten skilles de to åer fra hinanden ved en hvælvet »tunge«, der efterhånden mod øst går over i de de to dale adskillende fjælde. Hjaltadalen, der for den nedre dels vedkommende har en vest-østlig retning, böjer höjere oppe mod sydsydøst, hvor den lang og smal fortsætter sig dybt ind mellem fjældene. Den stride Hjaltadalså — næsten med lidt jøkelvandsfarve — løber længe mellem grusbanker, medens gårdene står først höjere oppe i lien. Fjældbegrænsningen er navnlig ind mod dalbunden höjst ejendommelig, bestående af höje, stærkt sønderskårne fjælde med smådale og sænkninger imellem, der i flere rækker stå bag ved hinanden og synes at fylde en stor strækinng mod øst, for de höjere toppes vedkommende bedækkede med evig sne. Henved en mil sydøst for Vidvig, hvor en sidedal skærer sig mod syd, står gården **Kalvsstad** (Kálfsstaðir, ÞH.). Herefter drejer Hjaltadalen bestemt imod syd; vest for åen en mils vej længre inde ligger **Reykir** med en varm kilde (laug), der i Laxd. (s. 338) omtales som brugt til badning. Længst inde i dalen fører en besværlig fjældvej over Hjaltadalshede til Hörgådalen i Øfjords syssel.

Øst for åen er **Hólar** ubetinget den mærkeligste gård. Hvor Hjaltadalen gör sin böjning mod syd, hæver sig et anseligt, rødligt fjæld (Hólabyrða), der ligesom afslutter dalen mod øst; under dette står gården på lave græsgroede banker, der har givet gården navn. Kort syd for Holar ses gården **Hov** (Hof) ved mundingen af en

lille sidedal. Hov er en husmandsplads (hjáleiga) under Holar; her antages dog hovedgården oprindelig at have stået og først senere at være flyttet til Holar. På Hov i Hjaltadal boede i følge Ldn. landnamsmanden Hjalte Tordssön og efter ham hans sönner Torvald og Tord, der holdt det berömte arvegilde efter deres fader, hvortil c. 1500 mennesker var indbudte. Hvor tidlig bebyggelsen her er ophørt, er ikke godt at vide; ved begyndelsen af det 12te årh. nævnes en anset præst Illuge som ejer af Holar. A. M. (1709) angiver, at Hola-gårdens stekk og fårehus hedder »Hovet«: der skal gården i følge traditionen oprindelig have stået, og man ser tydelige spor af bebyggelse; men siden Holar grundedes, ved ingen, at der har været gård på »Hovet«. Hov bebyggedes påny i begyndelsen af dette århundrede; da påviste man (i følge sognebeskr.) endnu lævninger af gudehovet, man så også tomter af Hjaltesönnernes drikkeskåle og kendte stedsnavnene Blótsteinn og Goðalág. Af hovtomterne, som også Jon Olavssön fra Grunnavig (se lexicon: Hof) kender, ser man nu intet; derimod vises skåletomten — dog ikke saa forfærdelig stor —, og en »gudedal« (goðadæld), hvor guderne vaskedes. Så vidt man kan forstå, mener Jon Olavssön, at indretningen her omtrent har været den samme som i gudehovet i Midfjord (Hv.).

År 1106 fik Nordlandet sin egen biskop, og da den oven nævnte præst Illuge, for at sagen kunde gennemføres, tilbød at afstå sin fædrenegård, blev Holar bispesæde. Fra den tid og til 1801, da bispestolen og den dermed forbundne skole ophævedes, havde stedet sin glansperiode. Gården synes at have været en udmærket ejendom med et efter islandske forhold storartet landbrug. Foruden den lærde skole, der i det mindste fra reformationstiden af var regelmæssig knyttet til bispestolen, fandtes her et bogtrykkeri, der allerede grundlagdes för reformationen, og som med en del afbrydelser virkede til slutningen af forrige århundrede [1]). Ved midten af forrige århundrede genopførtes kirken efter en plan, der gjorde den til den langt anseligste på hele landet; og endnu, da den kun overgås af Reykjavigs, pege Nordlændingerne med stor selvfølelse hen på denne bygning med dens mange minder fra ældre tid som bevis på hvad man i denne landsdel har formået. Kirken, der desværre nu er hvidtet udvendig, er opført af smukt tilhugne, røde sandstensblokke, hentede fra fjældet Holabyrde. Den har nu intet tårn, men en smallere udbygning mod vest, hvor klokkerne hænger, og hvor-

[1]) Se herom: Jón Jónsson Borgfirðingur, Söguágrip um prentsmiðjur og prentara á Íslandi. Rkv. 1867.

igennem indgangen er. Taget er et tømmertag. Bygningens længde er 15 fv. Den anselige, lange kirkehal har fladt gibset loft. Kirken er forholdsvis rig på lævninger fra den katolske tid. Her findes således en större altertavle med flöje, hvor i udskåret træarbejde mange scener af Kristi lidelse fremstilles; over korskranken findes en endnu ældre alabasteraltertavle med fremstillinger af lignende indhold. Et alterforhæng fremstiller de tre islandske helgene; flere lævninger af andre forhængstæpper findes også. Som islandsk arbejde kan fremhæves en meget smuk døbefont fra det 17de årh. af grågrön sten fra Tindastolen. Det interessanteste af hvad kirken indeslutter er dog dens portrætgalleri; her findes billeder af syv biskopper — til dels med familie: to af den energiske og for bogtrykkeriet virksomme Gudbrand Torlakssön (1571—1627), ét af Torlak Skulessön (udsyt), to (det ene en epitaphtavle) af Gisle Torlakssön med hans forskellige hustruer, der er afbildede i gammeldags islandsk dragt, ét af hver af de følgende biskopper: Stén Jonssön, Haldor Brynjulvssön, Gisle Magnussön (kirkens genopbygger), og endelig ét af den sidste Hola-biskop Sigurd Stefanssön. Også et par andre portrætter, deriblandt stiftamtmand Gyldenløves, findes i kirken. I koret og på kirkegården findes ligstene over biskopperne. — Om kirken med sit inventarium længe vil blive bevaret i sin nuværende tilstand er vel i øvrigt tvivlsomt, da denne tillige med gården ved bispestolens nedlæggelse solgtes til privatmænd. Holar er nu anneks til Vidvig. Biskopstidens huse er forsvundne; i tunet står et par velbyggede landgårde (bæir), hvoraf den nedre (vest for kirken) er den ældre; dog huskes endnu stedet for de til bispegården hørende bygninger (biskopsstue, præstestue, skole, prentværk).

På Holar knytter traditionen sig naturlig nok til to mænd, biskop Gudmund »den gode« og den sidste katolske biskop Jon Aressön. Bægge førte et uroligt liv. Den første, der fra 1203—37 forestod bispedömmet, lå i idelige stridigheder med de verdslige hövdinger i anledning af den hårdnakkethed, hvormed han stod fast på hvad han mente kristendommen krævede af ham og andre. Foragtet og forhånet måtte han ofte flakke om fjærnt fra sit bispesæde, men at folkets masse så op til ham med ærefrygt, bevises noksom af den kraft, som hans indvielser antoges at have, — i så godt som enhver egn af landet træffer man af ham indviede og efter ham benævnte kilder, fjældveje, fuglebjærge o. s. v. Også på Holar er en Gudmundskilde (Guðmundarlind), men desuden findes oven for gården temlig höjt oppe i fjældet Holabyrde en sænkning (Gvendarskál), hvor lævningerne af et af biskop Gudmund opført alter påvises;

fra gården og helt op til alterstedet ses sporene af en ophöjet vej, som man fortæller skal være bleven benyttet af biskop Gudmund, der hver fredag i fasten og ellers ofte forrettede sin andagt her.

At man med forkærlighed har dvælet ved mindet om Jon Aressön, hvis modstand mod den fra Danmark fremtrængende reformation fik en så stærk national farve, er i og for sig forklarligt nok; men desuden har han på Holar efterladt sig ejendommelige spor af sin krigerske færd. Da forholdene begyndte at se noget truende ud, byggede han her et virke, som han kaldte »slot«, indrettede sig löngange o. s. v. Navnet »Slot« er endnu knyttet til en lille höj nord for kirken; forbi »slottet« strækker sig fra kirkegården en sænkning, der siges at være sporene af hans löngang, hen imod en lille bæk, hvorfra det var let at undslippe mellem holerne. (Hinsides bækken vises tomten af Jon Aressöns hesthus.)

Straks vest for Holar ligger en lille sidedal, Videnæsdalen, op i nordøstlig retning, gennemströmmet af en i Hjaltadalsåen faldende å [1]). Dalen tager navn efter den vest for åen mellem denne og Hjaltadalsåen indesluttede nedre strækning, der benævnes **Videnæs** (Víðines); her står nu en gård af samme navn. Neden for gården ligger græsgroede strækninger, hvorover vejen til Holar fører. Her falder hövdingen Kolbén Tumessön, ramt af et stenkast, da han med sine folk vil hindre sin fjende biskop Gudmund med følge i at forlade bispegården. Vest for de omtalte græsstrækninger (Videnæsørerne) er et lille holt (Laufskálaholt), det sidste på vejen ind til Holar. Da Nordlændingerne efter biskop Jon Aressöns og hans to sönners henrettelse i Skålholt førte ligene til Holar, modtoges toget her med klokkeklang fra bispesædet, eller — som sagnet lyder — ringede klokkerne af sig selv.

Imod vest strækker sig nu den tidligere nævnte tunge. På sydsiden af denne står tre gårde, af hvilke den vestligste er Nedre Ås (Neðri Ás); her påvises tomtelævninger af den gamle kirke, Islands første, som Torvard Spak-Bödvarssön lod bygge på sin gård Ås (Áss) ved Hjaltadal, efter at Torvald vidførle og biskop Frederik havde bevæget ham til at antage troen [2]).

Nord for tungen strækker sig i nordøstlig retning Kolbénsdalen. Den temlig tæt bebyggede dal er smal og ikke nær så lang som Hjaltadal; mod øst spalter den sig i to sidedale, af hvilke Heljardal(r) er den nordligste. Gennem denne ligger en fjældvej

---

[1]) Oven for dalen et Grettistak.

[2]) Krstn. (Bsk. s. 6—7), sml. Þorv. víðf. (Bsk. s. 42—44).

over **Heljardalshede** (-heiði; ældre: -heiðr, Laxd.) til Svarvadardalen i Øfjords syssel. Vejen er kort, men besværlig, og heden berygtet for sit slette vejr. Snart svinder dalen ind til en kløft; op langs denne går det ad stier med lodrette affald, stundum ad besynderlige smalle rygge med kløfter til bægge sider. Besværligheden foröges ved at stien op til heden ligger i »urd« (samling af klippebrokker) og er fuld af løse sten. Heden selv er egenlig kun en smal ryg eller hals, med snedynger og sneflader hist og her i skråningerne, hvorover rides. Den mellem Skagefjords og Øfjords syssel skillende bjærgkæde med sine mange sidegrene er ualmindelig höj og stejl. Den skal også danne en slags grænse med hensyn til vejrliget, således at den vind (nordøst-), der er regnvind øst for fjældene, giver tört vejr vest for disse. En lignende, men langt mere gennemgribende forskel bevirker som bekendt det indre höjland med hensyn til Nordlandets og Sydlandets vejrlig. Til bægge sider for heden ses höjere nøgne, sneplettede toppe. Snart ses forude til bægge sider rygge og toppe, som angive omridsene for en dal, indtil selve dalen (Svarvadardal) viser sig.

Af gårdene nord for Kolbénsdalså kan den fjærde fra øst Svidning (Sviðningr) nævnes, fordi den står på de fra Tord hredes saga kendte **Svidgrimsholar** (Sviðgrímshólar). Sagaen fortæller (s. 44—45), at Tord en dag under sit ophold på en vestligere liggende gård begiver sig med et par ledsagere ud i Svidgrimsholerne — »ud« er vistnok her ikke på sin plads — for at se til sin hest; han går op i lien for at lede efter den. Da kommer fjenderne over ham, og han forsøger nu at nå **Skeggjahamar(r)**, hvorfra han så på sit spyd lader sig glide over sneen ned på holerne, og her står nu kampen. Skeggjahamar svarer formodenlig til den oven for Svidgrimsholar værende Hreduklett(r), men i øvrigt vil man nu göre det til, at Tord på sit spyd er gledet endogså over den islagte å, og først på Hreðuhólar i »tungen«, syd for åen, skal så striden være udkæmpet.

Den vestligste gård nord for Kolbensdalså er landnamsjorden Slejtubjarnarstad (Sleitubjarnarstaðir, Ldn.: Sléttubjarnarstaðir). Efter de to åers forening tilhører landet nord for åen (Kolbénså) en anden bygd **Oslandshliden** (Óslandshlíð), der begynder, hvor de Kolbensdalen mod nord begrænsende fjælde tage en nordvestlig retning. Mellem fjæld og fjord er der her et smalt, men tæt bebygget stykke land. Sydøstligst i Oslandshliden står **Miklebæ** (Miklibær), en gård, der foruden i Laxd. også i Tord hredes saga oftere kommer

til omtale. Hos bonden her opholder Tord hrede sig i længere tid[1]) og bliver sluttelig gift med dennes enke, hvorefter han selv overtager gården. Om Tord siges i sagaen kun i almindelighed, at han døde af sygdom; hans gravhöj har man senere med stor bestemthed villet påvise[2]). — I Laxd. (s. 334 flg.) nævnes Miklebæ i forbindelse med de derefter følgende under lien stående gårde **Tuvur** (Þúfur ɔ: tuer) og **Marbæle** (Marbæli) i anledning af et mellem beboerne af Tuvur og Marbæle opstået fjendskab, som medfører et drab, i hvilken anledning Bolle Bollesön i følge sagaen indblander sig i sagen. Nærmere åmundingen står **Osland** (Ósland, ÞH.), oprindelig en meget stor ejendom, så at fire andre har kunnet udskilles fra denne (på kortet er gården vistnok for langt fjærnet fra åen)[3]).

Hvor Oslandshliden ender, skærer sig ind mod øst, adskilte ved et smalt fjæld, to parallele dale **Dejldardal** (Deildardalr) og **Unadal(r)**. Bægge dale er beboede; navnlig den smalle Unadal er berygtet for de voldsomme vestenstorme, den hjemsøges af. Oven for dalene ligger den lille Unadals- eller Dejldardalsjøkel, over hvilken der ligger vej til Svarvadardal i Øfjords syssel. I Svarfd. (s. 136), hvor første gang islandske forhold omtales — umiddelbart efter en stor lakune, som har indeholdt beretningens hoveddel —, fortælles om en kamp i Dejldardal ved Stavsholt (Stáfsholt) mellem to partier af Svarvadardalens beboere; af mangel på andre våben kæmpede man med knipler. Stedsnavnet Stavsholt svarer utvivlsomt til Ldn.'s **Stavshol** (Stafshóll, s. 200—1) og til den nuværende gård Stavshol (nu også Stafnshóll, men f. eks. i 16de årh., Tímarit I, s. 39, Stafshóll). Gården ligger ved fjældhjörnet mellem Oslandshliden og det Dejldardalen mod syd begrænsende fjæld; i fjældet her oven for findes endnu lidt kratskov, og Svarvadardalsmændene har vel da været beskæftiget med skovhugst her, da striden imellem dem brød

---

[1]) dog er der i sagaerne en vis vaklen mellem »Miklibær« og »Ósland«.

[2]) Se herom Jon Olavssön i Antk. Ann. II, s. 179, og Povl Vidalin: Fornyrði Lögbókar s. 43. P. Vidalin angiver, at »år 1723 eller 1724 åbnedes Tord hredes grav (leiði), som har været almindelig bekendt efter uimodsagt beretning mand fra mand. Gravlægningen var den i den hedenske tid sædvanlige: kul under liget, stene regelmæssig opstablede rundt omkring, en större sten lagt over og denne igen omgivet med småsten.« Af liget fandtes kun et skalderblad og stykker af et ribben. I følge Jon Olavssön optoges tillige af graven et stærkt forrustet stykke jærn.

[3]) I steden for Ásland, bolig for Þorgrímr grái (Svarfd. s. 148), bör vistnok foretrækkes læsemåden Ósland; ti at ÞH. (s. 40, i modsætning til s. 38) nævner en Þorgrímr på Ás, kan næppe tillægges nogen betydning.

ud. — I Unadal boede den i Vd. (og Ldn.) omtalte Une, hvis sön Hrollejv dræber.

Fra ud for Dejldardal og nord på til hinsides forbjærget Tordarhövde bærer kysten navnet **Hövdastrand** (Höfðaströnd). Her ligger, ligesom på Skagastranden, to handelspladser ganske nær hinanden; Gravarôs (Grafarós) ved udløbet af den Dejldardal gennemströmmende å, der nede i bygden benævnes Gravarå (Grafará), Hovsôs (Hofsós) ved mundingen af Unadalsåen, der i sit nedre løb får navnet Hovså (Hofsá). Nord for Hovså står **Hov** (Hof), Hov på Hövdastrand, som den kaldes til adskillelse fra de mange åndre gårde med samme navn [1]).

En mils vej nordvest for de nys nævnte handelspladser hæver sig det ejendommelige forbjærg Tordarhövde (Þórðarhöfði), en bred, aldeles fritstående klippe, der kun ved to smalle sandrev, hvorimellem der ligger en fersk sø Hövdavatn (Höfðavatn), er forbundet med fastlandet. Nordøst for Hövdavatn ligger gården **Hövde** (Höfði), hvorefter Hövdastranden har taget navn. Nordvest for Tordarhövde, henved en mil fra land, ligger den smalle, stejle, men foroven græsrige ø **Malmø** (Málmey), bebygget ved en nordøstlig i øen stående gård. Denne ø i forening med Drangø og Tordarhövde, synlige fra næsten hele Skagefjordsherredet, smykke i höj grad fjorden. Malmø synes at hvile på vandet aldeles af form som et masteløst panserskib med stavnen vendt mod nordvest. Tordarhövde synes selv en höj ø. På Malmø opholdt biskop Gudmund med følge sig en vinter, da hans modstandere havde tvunget ham til at forlade bispegården, og herfra foretage biskopsmændene et overfald på de egenmægtige bestyrere af Holar, der koster hövdingen Tume Sighvatssön livet [2]).

Mod øst begrænses kystlandet her og for hele den følgende bygds vedkommende af en af smådale stærkt indskåren fjældstrækning. Nordøst for Hövde skærer sig således den lille, men dog af et par gårde bebyggede **Hrollejvsdal** (Hrolleifsdalr) ind i sydøstlig retning. Syd for den dalen gennemströmmende å står gården Tværå

---

[1]) Den antkv. indb. (1818) omtaler et »paxspjald« i Hovs kirke; det beskrives som en midt i alteret indlagt firkantet stén, 7 tommer lang, 8 tommer bred.

[2]) Om en til Malmø knyttet overtro, der har holdt sig indtil ind i dette årh., at ingen bonde tör bo her mere end 19 år, se Ísl. Þjóðs. I, s. 516—18. Heste skulde man heller ikke turde holde på øen. — Sagnet, der knytter sig til den på kortet afsatte Mannskaðahóll i Hövde sogn, fortælles i Espolins årbøger II þ., s. 34. De engelske sørøvere, af hvis drab höjen skal have fået navn, skal ligge begravne i fem dysser, der endnu påvises.

(Þverá), hvor man mener, at den i Vatnsdæla saga omtalte onde Hrollejv har bot.

Lavlandet vest og nord for Hrollejvsdalsmundingen, til hvor den den lille mod nord strömmende Stavå (Stafá) danner grænsen mod en ny bygd, benævnes **Slettahlid** (Sléttahlíð)[1]. I Grt. (s. 162) nævnes en gård **Bréðå** (Breiðá) i Slettahlid; det må vel være gården Bræðrá, der står ved fjældhjörnet sydvest for Hrollejvsdalens munding. Nord for Hrollejvsdal skærer sig ind, parallelt med denne, en mindre, ubebygget dal Skálárdalr (Skålådal), der antages at svare til Ldn.'s Fridlejvsdal (Friðleifsdalr). — Den vestligste pynt af Slettahliden er det også temlig anselige forbjærg Hrollejvshövde (Hrolleifshöfði); vestlig i hövden viser man i følge den antkv. indb. (1818) sporene af et »Hrollejvsvirke«, og sognebeskrivelsen fortæller, at man fra den øvre del af Hrollejvsdal kan forfølge sporene af en ophöjet vej ned gennem hele dalen langs sydsiden af åen, dernæst hinsides denne helt ud i Hrollejvshövde; vejen kaldes Hrollejvs vej (göngugarðr Hrolleifs), og ad denne skal Hrollejv have gået til sine får i Hrollejvshövde, da han boede på Tværå.

Slettahliden er nu skovløs, men stedsnavne og andre tegn skal antyde en endog ualmindelig skovrigdom i ældre tid for denne bygd. — Under et höjdedrag i lavlandet står præstegården Fell, bekendt af folkesagnene om den her hjemmehørende tryldekyndige præst Halvdan (Ísl. Þjóðs. I, s. 515 flg.).

Ikke alene mod vest, men også mod nord beskylles Slettahliden af havet, i det kysten her gör en böjning mod øst. Den i forhold til sin længde temlig brede halvø, som adskiller Skagefjords og Øfjords syssel, begynder nemlig nu at indsnævres. Nordøst for Slettahliden afsættes dog kun en mindre bugt, hvorefter kysten igen tager en nordlig retning og halvøen ender nu med et stumpt næs, hvoraf imidlertid den större del hører under Øfjords syssel. Sysselgrænsen har her en nordvestlig retning, følgende de mod havet stejlt affaldende fjælde, der mod nordøst begrænse det omkring nævnte indbugtning af havet liggende beboelige land. Denne Skagefjordens nordøstligste bygd, ligesom Slettahliden ikke af nogen stor udstrækning, er de såkaldte **Fljöt'er** (Fljót); oven for (ɔ: syd for) Fljotbygden ligger igen den lille bygd **Stivla** (Stífla). Bygden Fljot falder vel i to afdelinger: Vester- og Øster-Fljôt, men selv om hver

---

[1]) Således hedder navnet i oldskrifterne besynderlig nok også uden for nf. — Undertiden forekommer dobbelte former: Tímarit I, s. 39 (1587): í Slettahlíð, men II, s. 41: í Slettahlíð (1540).

af disse bruges ordet altid i flertal. Navnet — ordet fljót bruges nu til dags i betydning »flod« — må bygden have fået af den omstændighed, at de bygden gennemströmmende vandløb umiddelbart för deres udløb i havet gennemløbe indsøer, som da er bleven opfattede som bredninger af selve åerne. — Ud mod søen ordne Fljotbygdens to dele sig om to vige, hvoraf den nordligste har en sydøstlig, den sydligste en mere sydlig retning; ind mod land deles bygden ved et mod nord fremløbende fjæld, ved hvis nordvestre hjörne præstegården Bard (Barð, benævnt efter fjældet) står. Op fra denne del af bygden, Vester-Fljot, strækker Flokedalen (Flókadalr) sig, gennemløbet af en å Flokedalså, der yderst i dalen gennemløber den lille sø Flokadalsvatn og derefter gennem en lignende sø (Hólmsvatn) falder i havet. Dalen bærer navn efter den bekendte Ravne-Floke, Islands tredje opdager, der sluttelig som sit landnam tog den vestligste del af Fljot-bygden (Ldn. s. 200). Mellem Holmsvatn og det nordøstligere, langt större Miklavatn ligger gården Haganes. Den nordøstligste del af Miklavatn skal bære navnet Havnefjord (Hafnarfjörðr), og her oven for påviser man nogle gamle tomter, som udgives for fire langskibsnøst (skibsskure).

Nord for Miklavatn står nu — til hvor sysselgrænsen falder, en halv mil eller mere nord på — kun én gård. Fra denne syslets nordligste del ligger en kort fjældvej til Siglufjord i Øfjords syssel. — Langs bægge sider af Miklavatn ligger en række gårde og desuden oven for (o: syd for) søen adskillige, tæt ved hinanden stående gårde, indtil Stivla-bygden begynder. Blandt disse er Holt, hvor der i tunet findes en Tinghôl (þínghóll). Om tingforhold i Fljôt vides ellers kun, at der i Sturl. omtales et folkerigt, vel beliggende Fljotamannagodord (Fljótamannagoðorð). På Holts kirkegård skal findes en, dog på grund af slid ulæselig runeligsten.

Stivla er en lille, af fjælde tæt omgiven dal, der mod nord adskilles fra Øster-Fljot ved et höjdedrag (Stífluhólar), som formodenlig har givet bygden navn, i det disse banker ligesom aflukke dalen; nærmest synes disse höjder at være fremkomne ved et forhistorisk fjældskred fra fjældene mod øst. Fra Stivlas sydøstligste forgrening ligger små fjældveje til Olavsfjord og Svarvadardal i Øfjords syssel. Mod syd ender Stivla i to ved et fjæld adskilte smådale Mjóafellsdal(r) og Tungedal (Túngudalr). Fra smådalene i sydøst kommer den Stivla gennemströmmende å (Stífluá), der fra Tungedalen optager Tungeá (Túnguá) og derefter fortsætter sin vej mod nord gennem en lille sø, hvorefter den baner sig vej gennem Stivla-holerne; den får nu navnet Fljôta-å og løber gennem

Miklavatn til søen [1]. Blandt gårdene øst for Stivla-å er præstegården **Knappstad** (Knappstaðir). Gården har navn efter landnamsmanden Tord knapp. Nær ved gården vil man påvise sporene af et gudehus, tilhørende den Torhall knapp, hvis omvendelseshistorie fortælles i Olav Trygvessöns saga (Flatb. I, s. 438—40). Den ret anselige hustomt, som vender omtrent i nord og syd, findes på en lille höj haldet Godahôl (Goðahóll), som igen synes at have været omgivet af et græstørvsgærde; omkring dette gærde vil man finde talrige spor af kul og kulaske i jorden. Landet, hvor höjen står, hører dog nu ikke under Knappstad, men under nabogården mod nord [2].

Som fast næringsvej ved siden af landbruget må for Fljoternes og Slettahlídens beboeres vedkommende fiskeriet, navnlig håkarlefiskeriet, nævnes. — Som tegn på det mere udprægede polarklima kan fremhæves, at skiløben her er almindelig kendt og udøvet. For Slettahlidens vedkommende nævner sognebeskrivelsen, at drivtømmer undertiden i ret anselig mængde fås.

Om Fljot og Slettahliden gælder det, så vel som om den lige over for liggende »Skage«-bygd, at havisen er en stadig gæst; næsten årlig mælder den sig, og bestandig er dens besøg ledsaget af de sædvanlige ulæmper: vejrliget forværres, mennesker og kvæg befinde sig ilde, plantevæksten hæmmes, og udbytte af havet hindres, — så at tidligere ofte herved uår og hungersdød er bleven foranlediget.

---

[1]) Tungeå synes i Ldn. (s. 200—201) at have en mere omfattende betydning end nu, Mjoadalså må vistnok svare til den Mjoafellsdal gennemstömmende å.

[2]) Sammen med Tord knapp kom landnamsmanden Helge navar; han tog, som det tydelig ses, som sit landnam den vestre del af Øster Fljot og noget af Vester Fljot, så Ldn.'s »fyrir austan« (s. 201) synes mere passende at kunne ombyttes med »fyrir vestan«. Hans gravhöj, dog vistnok en naturlig höj, vil man påvise i nærheden af Haganæs. — På foregivne oldtidsbegravelser er her i det hele ingen mangel; under en af de to »Flokestene« i Flokedalen skal Floke således ligge. — I nærheden af Stavå vil man påvise dysser stammende fra en kamp mellem Fljotamænd og Svarvdælinger — sml. Ldn. s. 203 —; en stor sten, Lurkasteinn, som andre kalde et »Grettestag«, skal have fået navn af kampen (den antkv. indb. 1817 henviser til Svarfd.!).

Også i Fljot, navnlig i den nordligste del, har der tidligere været en del skov. Sognebeskrivelsen hidleder skovenes ødelæggelse her fra vulkanåret 1783, hvorefter de begyndte stærkt at visne ned.

Øfjords syssel (Eyjafjarðar sýsla).

[Indbyggerantal c. 5000.]

Under Øfjords syssel hører nordenden af den mellem Skagefjorden og Øfjorden skillende halvø, hvis vestkyst i det nærmest foregående er beskrevet. Ude ved kysten, nordøst for Fljot-bygden, endnu inden nordspidsen er nåt, ligger en lille bygd **Ulvsdalene** (Úlfsdalir), der siden år 1826 også i verdslig henseende hører til Øfjords syssel. De tre her værende gårde, som tidligere regnedes til Skagefjords syssel, ligger i to smådale, indknebne mellem höje og stejle fjælde. — Bratte og utilgængelige fjælde afslutte i det hele halvøen mod nord, skarpere udprægede, jo nærmere man kommer søen. Bebyggelsen samler sig i denne den nordvestligste del af Øfjords syssel om de tre små fjorde Siglufjord, Hedinsfjord og Olavsfjord, der i retning fra nordøst til sydvest skære sig ind i landet. Nordøstligst, kun ved en enkelt fjældpynt skilt fra Ulvsdalene, ligger **Siglufjord** (Siglufjörðr), der omtrent i retning fra nord til syd skærer sig ind fra det åbne hav. På vestsiden af Siglufjord, omtrent midtvejs, ligger præstegården Hvannøre (Hvanneyri). Neden for gården skærer sig frem i fjorden en øre, på sydsiden af hvilken handelspladsen Siglufjord står, inden for øren findes nemlig en rummelig og god havn. Øren antager man er den i Ldn. (s. 202) nævnte Tormodsøre (Þormóðseyrr). Omkring fjordbunden ligger flere gårde, og fra dalen oven for udgår den til Fljot i Skagefjorden førende vej over Siglufjordsskard (Siglufjarðarskarð). Fra vestsiden af fjorden fører også veje, men rigtignok næsten kun for fodgængere, til Ulvsdalene. Øst for fjorden strækker sig længst ude fra Siglunæsmule (Siglunessmúli) en pynt frem, under hvilken gården

Siglunes står. Ved Siglunæs skal endnu de i Svarfd. (s. 137) nævnte **Svarthövdestene** (Svarthöfðasteinar) påvises; om oprindelsen til navnene Siglunæs og Siglufjord beretter i øvrigt Svarfd. på det anførte sted noget forskelligt fra Ldn. — Siglufjord er en hovedstation for håkarlefiskeriet, der med stor iver drives herfra fra det tidlige forår til ud på somren.

Ved et stejlt affaldende næs er Siglufjord adskilt fra den smalle lille **Hedinsfjord** (Héðinsfjörðr), der kan regnes som en forgrening eller bifjord af **Øfjorden** (Eyjafjörðr), i det denne lange, forholdsvis smalle fjord, der i en længde af 7 mil skærer sig i sydøstlig retning ind i landet, sædvanlig antages at begynde ved Siglunæs. Oven for Hedinsfjord, kun adskilt fra fjordbunden ved et smalt sandrev, ligger en lille indsø, hvorigennem den fjorddalen gennemløbende å falder ud i fjorden. Under tidligere tiders ugunstigere forhold lå Hedinsfjordens gårde ofte for störste delen øde på grund af de her herskende hårde vintre.

Mellem Hedinsfjord og Olavsfjord skiller et noget bredere, ligeledes af fjælde ganske opfyldt næs. Mod nordøst, ud imod søen, åbner dog fjældet plads for et par små dalstrøg Hvanndalene (Hvanndalir), af hvilke det störste indeslutter en gård af samme navn, der står næsten aldeles afskåret fra forbindelse med omverdenen. Olavius (s. 288) beretter, at man her viste ham en »Ódáinsakr« (Udødelighedsager), således kaldet, fordi man antog, at der her voksede urter, som skærmede mod døden. Om Hvanndalene opkom strid mellem de to landnamsmænd, hvis besiddelser her stødte sammen; herom minder måske navnet »Trætteskær« (Þrætusker), hvor sogne- og hreppsgrænsen netop falder.

Olavsfjord (Ólafsfjörðr) er ligesom Hedinsfjord kun en halv mil lang; men dalstrøgene oven for er langt betydeligere, på hen ved et par mils længde. Også oven for Olavsfjord ligger en kun ved sandrev fra fjorden adskilt indsø, der gennemløbes af en bygden gennemströmmende å. Uagtet denne indsø har færskt vand, er der dog den mærkelighed ved det, at man her fanger jævnlig og i stor mængde forskellige arter af saltvandsfisk, der antages som små unger at gå op i søen gennem osen (udløbet). De således fangede fisk skal have en ejendommelig behagelig smag. Vest for fjorden ligger gården Gunnolvså (Gunnólfsá, nu sædvanlig Ytri Á). Denne nævnes besynderlig nok i Ldn. (s. 203) som bolig for landnamsmanden på østsiden af fjorden. I ÞH. (II, s. 61) nævnes samme gård Gunnulvsstad (Gunnúlfsstaðir). Omtrent midsvejs i fjorddalen, vest for åen, ligger præstegården **Kviabekk** (Kvíabekkr).

Herfra udgår en dog mindre benyttet fjældvej (Ólafsfjarðarskarð) til Fljot. Fra dalbunden længst inde ligger derimod en både kortere og bekvemmere vej til Stivla i Skagefjorden. — Øst for åen kan mærkes den i Svarfd. (s. 192) nævnte gård **Karlsstad** (Karl(s)-staðir) nord for Reykir[1]. — Gennem forskellige fra sidedalene mod sydøst udgående fjældveje står bygden i forbindelse med den sydligere liggende Svarvadardal.

Med mulen, der afslutter Olavsfjordens stejle fjældbegrænsning mod øst, ender denne bygd. Den såkaldte Upsastrand (Upsaströnd), som kysten syd efter indtil Svarvadardalens munding kaldes, regnes til Svarvadardals hrepp. Denne kyststrækning, vel henved 1½ mil med retning omtrent fra nord til syd, er næsten aldeles ufarbar selv for gående mænd, i den grad strække fjældene sig umiddelbart ud til søen. Dog findes her langs kysten en række gårde, i reglen stående hvor fjældet giver plads for et lille dalstrøg. Blandt disse er **Karlså** (Karlsá), en mils vej syd for Olavsfjordsmulen, nord for en lille fra Karlsådalen kommende å. Sydlig på Upsastranden ligger præstegården **Upsir**, hvorefter bygden benævnes. I følge Svarfd. boede hövdingen Karl den røde på Upsir, men da han aner sin nær forestående død, befaler han, at man skal føre hans lig ud på »Stranden« hinsides den derværende å: derfra var der en god udsigt til de ind og ud gennem fjorden sejlende skibe. Dette sker også; han og nogle med ham faldne Nordmænd lægges i skib her, og stedet kaldtes derefter Karlså. I en nyere udfyldning til Svarvdæla saga (Svarfd. s. 197) siges derimod, at Karl den røde boede på Karlså, således som også Ldn. (s. 208) angiver. Den antkv. indb. (1818—20) beretter, at i en uanselig höj Bygghóll ude ved kysten i Karlsås land skal i følge ældgammel tradition en bonde fra Karlså ved navn »Rød« (Rauðr) i den hedenske tid være höjlagt, for at han kunde se sejladsen ud og ind gennem Øfjord.

Upsastranden går mod syd over i Svarvadardalen, således at Upsasognets sydligste gårde stå i mundingen af denne dal, nord for åen. Herhen må vel allerede den syd for Upsir stående gård

[1] To omtrent midtvejs i bygden på hver sin side af åen stående store höje (melhólar) benævnes — i følge den antkv. indb. 1817 — Karl og Vemunde, efter to af de i Svarfd. nævnte personer, Karl og Vemund(r), af hvilke den første er den fra sagaen velbekendte Karl »den unge«, der i slutningen af sit liv flyttede til Olavsfjorden, og efter hvem den oven nævnte gård Karlsstad i følge sagaen skal være benævnt. Vemund er i sagaen kun kortelig omtalt som hjemmehørende i Olavsfjord; efter ham skal i følge traditionen gården Vemundarstad (-staðir) have fået navn. De siges at ligge begravede i de nævnte höje i deres skibe. — Höjene er dog utvivlsomt dannede af naturen.

Brimnes regnes. Oven for Upsir og Brimnæs åbner fjældet plads for en lille dal, Upsadal, hvorfra en efter Brimnæs benævnt å (Brimnessá) løber i søen mellem de to gårde. Håndskrifternes læsemåder Gervinessá og Gumnessá (Svarfd. s. 175) er öjensynlig en forvanskning for Brimnessá, da ingen anden end den nys omtalte **Brimnæså** kan være ment. Ved **Hyltinga naust** (flt.) her falder Karl den røde [1]). — Sydøst for Brimnæs ligger **Böggestad** (Böggistaðir, Svarfd. s. 192, eller — s. 171 — Böggstaðir; nu sædvanlig Böggustaðir eller — med den nöjagtige form — Böggvisstaðir). Den til gården hørende, nord for Svarvadardalsåens munding liggende, kyststrækning, den såkaldte Böggestadasand, frembyder gode landingspladser og er rig på drivtømmer; det må være denne strækning, der i Svarfd. (s. 171) benævnes **Sand** (Sandr), medens det forangående **Strand** vel må kunne omfatte hele Upsastranden. — **Gejravelde** (Geiravellir) ved Böggestad, således benævnt efter et her begået drab, kendes næppe længer under dette navn. — Ganske kort fra Böggestad følger Hrappstad (Hrappstaðir); egenlig hedder gården, som det ses af Svarfd. s. 192, **Hravnsstad** (Hrafnsstaðir).

Den alt oftere nævnte **Svarvadardal** (Svarfaðardalr) er en af en middelstor å gennemløbet dal, der i en længde af henved 3 mil strækker sig i sydvestlig retning fra kysten ind i landet. Sit navn skylder den landnamsmanden Torsten »svörfr« eller »svarfaðr«. Åen, **Svarvadardalså** (Svarfaðardalsá), tager navn efter dalen; dens munding, **Svarvadardalsøs** (Svarfaðardalsóss), findes omtalt som landingssted for skibe.

Øst for Svarvadardalsos, kort fra søen, findes en höjde Melshorn, som i de nys anførte topografiske optegnelser angives som svarende til **Melshövde** (Melshöfði, Svarfd. s. 147), der i sagaen angives som landingssted for skibe.

Selve Svarvadardalen er både frodig og tæt bebygget, men til bægge sider begrænses den af höje, stejle fjælde, der navnlig i den øvre del af dalen vise sig som pyramideformede tinder, den ene ved siden af den anden, skilte ved næppe bemærkelige smådale. Fra dalbunden fører korte, om end besværlige fjældveje til Kolbénsdalen og Dejldardalen i Skagefjord [2]). Mest befaret er den til Kolbéns-

---

[1]) I følge nogle håndskrevne samlinger til Svarvadardalens topografi (i pastor Povl Jonssöns besiddelse) kendes og påvises Hyltinga-nausterne endnu, kort syd for Brimnæså ved strandbredden. Og en sænkning (lág) aldeles svarende til den »dal«, hvori Ljotolv lurede på Karl, skal kunne påvises fra Brimnæsgårdens tun ned mod søen.

[2]) Kortets angivelser for Svarvadardalens vedkommende er næppe rigtige med

dalen førende Heljardalshede. Nederst i denne fører vejen ad en kamformig ås **Kamb** (Kambr), der må være det i Svarfd. omtalte Kamb(r), en af ydergrænserne for Torstens landnam. Blandt Svarvadardalens sidedale mod syd må først — kun skilt fra den op fra dalbunden liggende hede ved den ubebyggede Vivilsdal (Vífilsdalr) — mærkes den lille Vatnsdal(r), der i følge Svarfd. oprindelig synes at have været brugt som en art almenning (eller som sætersted fra Brekka), men som nu tilhører de to nærmest neden for liggende gårde: Kot (øverste gård) og **Skejd** (Skeið, Laxd. s. 348), Svarvadardalens øverste gårde syd for åen. Vatnsdalen har sit navn af en i den liggende sø, fra hvilken en lille å **Vatnsdalså** (-á), der falder i Svarvadardalsåen, har sit udspring. I søen er ingen holme [Svarfd. s. 139 taler om de Vatnsdals holme, der kaldes Víðihólmar], men nord for søen i dalmundingen er nogle banker, der kaldes Vatnsdalshólar; her skal findes en Víðivallalág.

Øst for Skejd følger syd for Svarvadardalså gårdene **Hæringsstad** (Hæringsstaðir), **Búrfell** og **Melar**, alle tre kendte fra Svarfd. Ud for Burfell, ned mod åen, findes grusbanker (Búrfellsmelar), der så vel efter form som beliggenhed svare til Svarfd.'s **Krókamelar** et navn, der næppe nu er bevaret. Klauve har i følge sagaen (s. 156) en kamp ved Krokamelar lige over for Burfellshusene ɔ: Burfellsgårdens huse; at Klauve for at komme hertil rider — — efter en samtale med den længre ude i dalen boende Karl den røde — ud efter dalen, kan ikke forholde sig rigtig, — her må læses »op« (upp).

Smådalene, som strækker sig mod syd, henholdsvis fra Burfell og Melar, skilles ved det stejle Tejgarfjæld (Teigarfjall). Under fjældet vil man påvise sporene af en gård, der antages at svare til den i Svarfd. (s. 149) nævnte gård **Teigsfjall**. Det i samme saga (s. 155) nævnte **Tejgarhøvde** (Teigarhöfði) må også søges her i nærheden, måske hvor der ud mod åen ikke langt herfra findes en höjde benævnt »höfði«.

Ud for Melars nabogård mod øst danner der sig mellem Svarvadardalså og den syd fra kommende Skidadalså en »tunge«, en ikke ubetydelig til dels kvistgrot strækning (nu af de nærmest boende sædvanlig benævnt i flt. túngurnar); hustomter påvises her flere steder, og tværs over tungen ligger en indhegning (þvergarðr). Dette

hensyn til alle enkeltheder; således er utvivlsomt syd for åen, på strækningen mellem Skidadal og dalbunden, afsat én sidedal for meget og ét gårdmærke for meget.

må være den i Svarfd. omtalte **Tunge** (Tunga). Her skal der i følge sagaen (s. 141) være bygget et skib. Skov findes nu lige så lidt her som andetsteds i dalen — om den ellers nogensinde har været her; beretningen om skibsbygningen bærer i hvert fald præg af udsmykning eller opdigtelse. I denne tunge holdtes i følge Svarfd. (s. 149) den årlige fordeling af de fra fjældgræsgangene sammendrevne får, og det i sagaen nævnte **Tungugerde** (Tungugerði, s. 176)), hvor der holdtes hestekamp, må vel også søges her.

Vest (eller nord) for Svarvadardalså skærer sig ligeledes små sidedale ind mellem höje, stejle fjælde; fremfor alle udmærker sig et anseligt, rødligt, kileformet trapfjæld, ud for hvilket de øverste gårde ligge. Øst for dette skærer sig en sådan mindre dal ind; derefter begrænses hoveddalen på en strækning af en höj, stejlt affaldende fjældterrasse, der her danner den nedre del af fjældet. Blandt de neden under liggende gårde er **Klauvabrekka** (Klaufabrekka eller -brekkur), vel bekendt fra Svarfd. som den urolige Klauves bolig. Efter gården (eller rettere den oven for liggende li) har en til Olavsfjorden og Stivla i Skagefjorden førende fjældvej fået navn. Svarfd. fortæller (s. 150), at Klauve efter at have bot en tid på Melar blev nødt til at flytte til Klauvabrekkur neden (!) for åen oppe i dalen; først hed gården **Klauvanæs** (Klaufanes) og stod nede ved åen [1]). Den flade engstrækning foran Klauvabrekka ned mod åen kaldes stadig »nes«, og man vil påvise tomterne af den gamle gård her. Navnet »Klaufabrekkur« må jo oprindelig betegne fjældskråningen oven for gården, altså vel ganske den samme strækning som i Svarfd. (s. 157) benævnes **Klauvahlid** (Klaufahlíð). — I Svarfd. (s. 191) fortælles, at man for at få ende på Klauves gengang brændte hans lig og sænkede asken i en kogende kilde (hverr) syd for gårdens tungærde. Nogen »hver« findes her ikke, men i udkanten af tunet sydvest for gården er en sænkning, hvis bund optages af en dyb, her forsvindende mosebæk; stedet kaldes »Klaufapollr«, og her siges Klauves aske at være nedsænket. — Også i VL. omtales Klauvabrekka, og der berettes, hvorledes den her boende mand, Halle, på hjemvejen fra et besøg længre ude i dalen, ved hvilken lejlighed han havde lagt vejen over **Hörðabrekka** dræbtes i nærheden af sin gård. Dette stedsnavn kendes ikke nu, men må vel søges i selve Svarvadardal, lidt uden for Klauvabrekka.

Noget østligere end Klauvabrekka, lige over for Tejgarfjæld,

---

[1]) Hvis sagaens »fyrir neðan ána« ikke er forvansket, må det vel have hensyn til, at dalens vestside ligger lavere end østsiden.

ligger **Urðir** (þH., Svarfd.), en gård, om hvis bygninger der i Svarfd. s. 155 bruges betegnelsen Urðarhús.

Omtrent ud for Skidadalens munding afsættes mod nord en noget större sidedal, Bakkadalen (Bakkadalr)[1]); derefter antager Svarvadardalen, som for den øverste dels vedkommende har haft en retning nærmest fra vest til øst, en mere nordlig retning. Bakkadalen, der egenlig kun for den østlige halvdels vedkommende bærer dette navn, gennemströmmes af en lille å. Ud for dalmundingen øst for åen ligger gården **Stendör** (Steindyr); længre ud efter og nær Svarvadardalsåens bred følger **Bakke** (Bakki)[2]). På Stendör boede i følge Svarfd. den mellem bægge partier vaklende Gris, der sluttelig dræbes her af Karl den røde. I den anledning kommer det til kamp mellem Karl og Ljotolv gode, der omtrent samtidig er gået over åen på **Bakkavað** og nu nærmer sig. De mødes på **Kumlatejg** (Kumlateigr), og da det begynder at gå Ljotolv uheldig, vil denne først trække sig tilbage ad **Blejkjudal** (Bleikjudalr) øst for Bakke-gærdet (fyrir utan Bakkagarð), derpå ud gennem **Navarsdal** (Nafarsdalr) øst for kampstedet (fyrir utan teiginn) — men bægge steder står den døde Klauve ham i vejen; efter en fornyet kamp, hvor Klauve viser sig blandt fjenderne, flygter derpå Ljotolv. Navnet Kumlatejg (ɔ: höj-marken) er næppe bevaret, men stedet må have været i nærheden af Bakke[3]). Fra tunet ned mod åen skal der her ligge tre sænkninger eller pas (skörð), hvoraf det ene endnu siges at hedde Navarsdal; også Bleikjudal påvises blandt disse (nordligst, nu benævnt Bakkadal(r)). Et efter gården benævnt vad skal endnu findes ud for Bakke, lige som i det hele så vel angivelserne af vadestederne over åen som sagaens øvrige fremstilling vidner om detailleret lokalkundskab.

Følges gårdrækken videre nord efter i dalen, vest for åen, kommer man forbi de to gårde Garðshorn til **Grund**, en af de i Svarfd. hyppigst nævnte gårde[4]). På Grund boede landnamsmanden Torsten

[1]) eller Tværådalen (þverárdalr). Overordenlig forvirrende er det, at sidedalene i Svarvadardalen have med få undtagelser to navne hver, et for hver side af dalen.

[2]) De to gårdes beliggenhed er vistnok på kortet unöjagtig angivet.

[3]) I de för nævnte samlinger til Svarvadardalens topografi siges dog rigtignok Kumlatejg at ligge nord for gården Bakke ved tunet.

[4]) Mellem höjderne oven for Grund ligger en lille sø (tjörn), mærkelig i følge sognebeskr. af den voldsomhed, hvormed den hvert forår (i juni eller för) sprænger isen af sig. — På Grund var der i følge VL. kirke; at dette er rigtigt, ses af Auduns máldage.

svarvad og hans sön Karl den røde; Karl flytter vel efter faderens død til Upsir, men efter hans sidste ønske flytter enken tilbage til Grund, og her har også sönnen, den yngre Karl en tid sit hjem. I Svarfd. (s. 141) fortælles, at der til køl for det skib, som byggedes oppe i »tungen«, anvendtes et træ (eyk), som stod nede i **Egebrekka** (Eykibrekka) oven for **Bladsgerde** (Blaðsgerði); denne »eg« førtes ud i vandløbet (síki) syd for og neden for Grund, hvorefter stedet kaldtes **Egesik** (Eykisík). De her nævnte steder må søges i omegnen af Grund. Navnene Eykebrekka og Eykesik er vel ikke bevarede, men i følge egnens naturlige beskaffenhed kan de pågældende lokaliteter, hvorpå der i sagaen er tænkt, med temlig sikkerhed påpeges[1]). — Senere i sagaen (s. 166) omtales et sted **Blakksgerde** (Blakksgerði — eller Blaðsgerði, som ét håndskrift har) — nede på melerne lige over for Blakksgerde blev nemlig Torsten svarvad begravet —, som utvivlsomt må være samme lokalitet som Bladsgerde. Blakksgerde synes dog at være den rigtigere form; nu hedder stedet nemlig Blakksgerde eller Blængsgerde (—gerði). Således benævnes et lille græsgrot stykke land sydvest for Grund. A. M. omtaler det som et lille indhegnet landstykke med en hustomt, men så ubetydelig, at man ikke antog, at her nogen sinde havde været bebyggelse. Man taler nu om, at her skal have været tingsted eller »lögrétta« i ældre tid. Hvorledes dette end forholder sig, ses det virkelig af Svarfd., at Svarvadardal har haft sit eget tingsted — ja, kan man tro sagaen, endog sit eget vårting. S. 137 omtales en »lovmand« Höskuld i dalen; dér holdtes jævnlig ting, siger sagaen, og man kan endnu se sporene dér. S. 148 omtales et vårting på **Höskuldsstad** (Höskuldsstaðir), hvoraf det ses, at sagaen tænker sig lovmandens bolig som tingstedet, og det sted, hvor sporene (ɔ: bodtomterne) endnu da skulde kunne ses. Men uheldigvis kendes ingen gård eller ødegård af dette navn i Svarvadardalen. Da der senere hen i sagaen (s. 183) omtales et **Tingvad** (Þingavað) ganske nær ved (rigtignok lidt uden for) den lige over for Grund stående gård Hov, kunde man måske deri se et vink om, at traditionen ikke havde så ganske uret ved at ville henlægge tingstedet til omegnen af Blængsgerde. Vadet anses for at svare til det nuværende Gravarvad (Grafarvað)

[1]) I følge de håndskrevne samlinger til Svarvadardalens topografi skal navnet Eykisíki virkelig bruges om Svarvadardalsås vestligste forgrening ud for Grund.

ud for gården Grund (benævnt efter den omtrent lige over for liggende gård Gröf)[1]).

Straks nord for Grund, så at tunene kun er skilte ved et fjældskred, står gården **Brekka**, hjemstedet for en af Svarvdælasagas hovedpersoner, den ulykkelige Ingveld fagerkind. Hendes fader, gårdens ejer, er Asgejr rødfeld, en af hendes brødre den senere så berömte Torlejv jarleskjald.

Noget nord for Brekka følger det i VLj. nævnte Tjörn, nu præstegård. Nord for Tjörn ligger **Ingvarastad** (Ingvarastaðir, nu alm. Ingvarir); gården, der nævnes i Svarfd. s. 192, synes at bære navn efter en Ingveld. Hinsides Ingvarastad skærer sig den lille **Holtsdal(r)** ind mod vest. Dalen gennemströmmes af en lille å, syd for hvilken står gården Sydre (Syðra) Holt; nord for åen ligger den i Svarfd. nævnte gård **Ydre Holt** (Ytra Holt). Ydre Holt er den nordligste gård i Tjörn-sogn, nord for denne begynder Upsa sogn.

Af Svarvadardalens sidedale er ubetinget den betydeligste **Skidadal** (Skíðadalr). Udgående fra østsiden af hoveddalen, omtrent hvor denne begynder at antage en mere nordlig retning, strækker den sig først imod syd, så imod vest et par mil ind mellem fjældene. Dalen, der nu, navnlig øst for åen, indeslutter adskillige gårde, skal i følge Svarfd. (s. 171) af den Svarvdælske hövding Ljotolv være overdraget hans tro mand Skide, efter hvilken dalen bærer navn, og den gang skal der have været tæt skov op fra »tungen«. Skide boede i følge sagaen på **Mödruvold** (Möðruvellir); nogen sådan gård kendes nu ikke, men den svarer utvivlsomt til ødegården Skidastad (Skíðastaðir), hvis tomter påvises vest for den dalen gennemströmmende å. Der står her, langs dalens vestside, tre gårde; den midterste af dem er Mårstad (Márstaðir); ved grænseskellet mod nord påvises stedet for Skidastad, som allerede A. M. omtaler som en gammel af fjældskred tilintetgjort ødegård, og som i følge traditionen har været grundet af Skide[2]). — Blandt de øvre

[1]) Om Blængsgerde beretter Olavius, at det skal have tjænt til trællebolig; altså har man også her et af de i Skagefjorden så almindelige »Trællegerder«.

[2]) Blandt navnene i Skidadal kan for dets ejendommeligheds skyld mærkes »Heiðinna manna dalr«; således benævnes en lille sidedal, der afslutter mod syd den østlige del af Skidadal. — Den antkv. indb. (1818) fortæller, at der ved Skidadalens nordøstre hjörne findes spor af mange gærder, som skære hinanden (agerfurer?), og at man vilde vide, at sådanne gærder havde været brugte i fordums tid til dyrkning af de vækster, man bryggede øl eller mundgåt af.

gårde øst for Skidadalså er **Hnuk** (Hnjúkr), i hvis land ødegården **Håvardsstad** (Hávarðsstaðir) skal kunne påvises — den omtales dog ikke i A. M., Olavius derimod har den —. Det er vistnok på denne gård, der tænkes, når der i Háv. (s. 52) fortælles, at den gamle Håvard efter at have solgt sine ejendomme i Vestfjordene begiver sig med sin hustru til Svarvadardalen og flytter op i den dal, der hedder **Oksedal** (Oxadalr), hvor de nogle år boede på den af Håvard anlagte gård Håvardsstad. Navnet Oksedal er utvivlsomt tabt; sandsynligvis har en af sidedalene fra Skidadal været benævnt således. At navnet ikke, hvad man ellers let kunde formode, er opstået ved fejlskrivning for Skidadal, ses af Sturl. (gl. udg. 3 þ. s. 144), hvor det fremgår, at Oksedal (Uxadalr) har været en sidedal (eller sidedals forgrening) fra Svarvadardal.

Neden for (nord for) Skidadal bliver dalbegrænsningen lavere og mindre vild. Blandt de første gårde her, øst for Svarvadardalså, er Skeggstaðir — der i den nyere tid er bleven genopbygget på tomterne af en gammel ødegård af samme navn, og som formodenlig svarer til det i Svarfd. nævnte **Skeggjastad** (Skeggjastaðir) — og **Hovså** (Hofsá). Den sidste tager navn efter en Hovsdalen gennemströmmende å, syd (vest) for hvilken den ligger. Hovsdalen (Hofsdalr), en lille sidedal, der mod syd strækker sig op mellem fjældene, benævnes igen efter den hinsides åen, nord for dalmundingen stående gård **Hov** (Hof). Gården, der ligger lige over for Grund, og som i følge Svarfd. beboedes af Ljotolv gode, hører til en af de i sagaen oftest nævnte gårde. Dens navn tyder på, at her i oldtiden har stået et tempel. Som stedet for gudehuset påviser man i tunet, kort nord for gården, en lav höj, hvis kant for oven er omgiven med et græstørvsgærde, inden for dette ses igen en mindre kredsrund tomt »goðatópt«; diametren af de to indhegninger eller tomter er 10 og 5 fv. Oppe i Hovsåen findes desuden en lille foss Goðafoss. I VLj. nævnes s. 207 Hov, men s. 218 Hovså som bolig for den i sagaen optrædende Björn Torgrimssön. — Da det i »tungen« og af »egen« fra Egebrekka byggede skib er helt færdigt, føres det om vinteren ad isen til lige over for Hov, hvor det bliver stående, indtil det benyttes til en udenlandsrejse, støttet af med skibsstolper, på et sted, som heraf fik navnet **Skordumyre** (Skorðumýrr). At dette sted har ligget øst for åen, lige neden for Hov, ses af s. 169, hvor der fortælles om Skides mishandling, hvorledes han efter at være greben på Hov slæbes bunden til halen på en hest ned over Skordu-

myre, hvor skoven da var hugget om, så at kun stubbene stode tilbage[1]).

Nord for Hov ligger (foruden endnu en gård) **Grøv** (Gröf; Svarfd. s. 172: Grafarhús); derpå kommer **Vellir** (ɔ: Vold), bolig for Valla-Ljot, benævnt efter gården og hovedperson i den efter ham benævnte saga. — Den udmaling af lokaliteterne, der findes i VLj. (s. 223: fårehuset oven for gården nær en tunge mellem to gil i skoven) synes virkelig at svare til de virkelige forhold. På Vellir findes en lav höj med stor firkantet tomt, kaldet »lögrétta«.

I VLj. (s. 219) omtales en **Saudadal** (Sauðadalr), der må være en således benævnt lille dal i fjældet oven for Vellir, da den er den eneste dal af dette navn i hele Svarvadardal. I følge sagaen skulde man vel snarest søge denne dal vest for åen i nærheden af Tjörn, men netop her findes ikke en gang den mindste dalsænkning[2]).

Fra det höje og stejle fjæld, hvorunder Vellir ligger, strækker sig mod nord en lille hals kaldet hamren (hamar); denne er igen ved en mindre dal (Halsdalen) skilt fra en noget större hals, der går fra fjældene helt ud mod søen, og som kan siges at danne

---

[1]) I følge de oftere nævnte samlinger til Svarvadardalens topografi skulde Skordumyre endnu påvises under benævnelse Skriðumýri, neden for Hov, lige overfor Grund.

[2]) Nord for Vellir ligger Sakka; mellem denne og nabogården mod nord på bredden af Svarvadardalså findes en höjde Ingolvshövde (Íngólfshöfði), hvori sagnet har villet lade en Ingolv være skiblagt. At denne Ingolv, som Olavius (s. 292—93) beretter, skulde være omtalt i Svarfd., stemmer ikke med, hvad man nu kender til sagaen, og må vel grunde sig på en forveksling. I en nærliggende höj, Haushóll, hvor Ingolvs folk efter sagnet vare begravede, skal man i følge Olavius på hans tid have fundet adskillige oldsager (hesteben, et sværd, en sølvnål, nogle messingdopper), som vandet havde blottet, — efter den antkv. indb. dog kun et spydblad. Derimod ved den antkv. indb. at fortælle om Ingolvshövde et af de ikke ualmindelige sagn om kirkelige genstande opgravede af höje. — Med hensyn til sagnet om Ingolv fortjæner dog måske opmærksomhed hvad Olavius beretter om Ingolvsnaust ved åen, at det forekommer i gården Sakkas gamle landemærke-dokument, og at tomterne af dette skibsskur til kort för hans tid skal have været at se.

I Svarfd. (s. 138) nævnes en gård **Hraun**, der i følge sammenhængen må antages at have ligget i Svarvadardalen. Nu findes ingen gård af dette navn her. Imidlertid kan det bemærkes, at sognebeskrivelsen fra Tjörn, der omfatter den störste del af dalen, meget hyppig om fjældskråningerne bruger udtrykket hraun omtrent i betydning af urð. Er denne brug af ordet sædvanlig i dalen, kan det let antages, at en af de under fjældskråningerne stående gårde tidligere har båret navnet Hraun.

Svarvadardalens østgrænse længst imod nord. Efter at være kommen over hamren har man udsigt over den nederste, bredere og fladere del af Svarvadardalen, samt åens udløb i fjorden. På denne side åen, på flad mark, ses gården **Hrísar** (nu: Hrísir, opr. Hrís); hvis det er denne gård, som er ment med VL.'s »á Rísum« (s. 219), synes beliggenheden noget uklart opfattet. — I Laxd. (s. 358—60) fortælles om en kamp, Bolle den yngre havde i **Hestanes** ved Svarvadardalså; dette viser sig i følge sammenhængen at svare til den nu såkaldte Hestnæstange (Hestnesstángi), der strækker sig ud i åen inden for Hrisar; tæt her ved er der — hvad der stemmer med sagaens fremstilling — vad over åen. Den oven nævnte större hals (efter en gård hinsides halsen benævnt Hámundarstaðaháls) ender ud mod fjorden med en höjde Halshövde (Hálshöfði), der af nogle antages at svare til den i Svarfd. (s. 147) nævnte Melshövde. Vestlig i denne hals ligger den derefter benævnte gård **Hals** (Háls). Straks efter at man er kommen over halsens ryg, viser sig tomter af et ødested (Hálskot). Neden for disse nær søen er store tomter og et godt tunsted; her mener man, at den i VLj. (s. 219) nævnte gård **Dalsbæ(r)** har stået.

Ud for Svarvadardalen, men i henseende til kirkesogn og hrepp sluttende sig til bygden hinsides halsen, ligger **Hrisø** (Hrisey), en ¾ mil lang, men, hvor den er bredest, knap halv så bred ø, der i retning fra nordvest til sydøst ligger tilsyneladende midt i fjorden, dog i virkeligheden noget nærmere vestkysten, fra hvilken den er skilt ved et omtrent ½ mil bredt stræde. Øen har nu to gårde, tidligere skal den have haft 2—3 flere. Dette er Øfjordens eneste ø, hvad der efter fjordens navn falder noget besynderligt; man må antage, enten, at fjorden er bleven benævnt efter denne i forbindelse med de to temlig langt uden for beliggende øer (Grimsø og Flatø), eller, og dette måske snarere, efter de i mundingen af Øfjordså liggende flade holme.

Den oven nævnte hals, Hámundarstaðaháls, har navn efter **Håmundarstad** (Hámundarstaðir), som er den nærmeste gård øst for halsen. Her tilbragte den Øfjordske landnamsmand Helge den magre sin første vinter; efter hans svigersön Håmund heljarskind er gården benævnt. — Øst for Håmundarstad er gårdene **Krossar** (Laxd. s. 356, nu ofte Krossir) og **Hella**, den sidste nordligst og nærmest kysten. En fjærdingvej øst for Hella, hinsides en å, står ude ved kysten **Birnunes** (på kortet fejlagtig benævnt Brimnes). I Svarfd. (s. 143—44) fortælles det, hvorledes bonden på Birnunæs fornlæmper sin nabo på Hella, indtil Klauve dræber ham,

en gang da han efter sædvane lader sit kvæg græsse på Hellas marker. Stedet, hvor han dræbtes, der herefter fik navnet **Hranarek,** må søges i Hellas land.

Fortsætter man fra Krossar vejen mod øst, passerer man snart åen, syd for hvis munding Birnunæs ligger; det er Torvaldsdalså (þorvaldsdalsá), en vel ikke stor, men temlig urolig å, hvorfor den er forsynet med en bro. Åen kommer fra en mindre dal **Torvaldsdal** (þorvaldsdalr), der i en længde af omtrent en mil her strækker sig mod syd ind mellem fjældene. Dalen bærer ved siden af Torvaldsdal i A. M. navnet **Torhallsdal** (þórhallsdalr), og under dette navn forekommer den i Håvards saga. Efter at Håvard nogle år har bot på Håvardsstad i Skidadal rejser han med sin hustru Bjargø og en slægtning Torhall til Norge, hvor de bliver døbte. Her dør Bjargø, Håvard og Torhall vender derimod tilbage til Island, hvor Håvard bosætter sig i den nedre del af Torhallsdal. Efter hans død flytter Torhall höjere op i dalen, hvor gården **Torhallsstad** (þórhallsstaðir) anlægges, og her bygges en kirke. I dalen findes flere gårde, desuden påvises som ødegårde de to her nævnte, der nu benævnes Håvardsstad (Hávarðsstaðir) og Torhallekot (þórhallakot — i følge Olavius i sin tid præstegård —), bægge øst for åen, ikke langt fra hinanden.

Efter at være passeret Torvaldsdalså har man for sig en smal kyststrækning, mod øst begrænset af fjorden, mod vest af en anselig fjældmasse, hvis nordlige del skiller Torvaldsdalen fra kystlandet, medens den mod syd er forbunden med fjældene mod vest. Fjældmassens nordligste pynt er **Kötlufjall** (Svarfd. s. 143); om den Katla, som fjældet bærer navn efter, fortæller sagnet, at hun var en troldkvinde, der boede i en gennem hele fjældet gående hule, og at hun ligger begravet i höjen Kötluhóll ved fjældets fod. Kötlufjall antages i almindelighed at være det samme som det i Ldn. (s. 206) nævnte Sólarfjall[1]). — Nord for Kötlufjall står præstegården Större Åskog (Stærri Árskógr), Vemundar sagas **Åskog** Askógr, andre hdskr.: Árskógr). Kysten fra Större Åskog til hen mod Hörgå mod syd (til Reistará) benævntes i ældre tid **Galma-**

---

[1]) **Pastor Povl Jonssön, indtil for nylig præst på Vellir, hvem jeg skylder mange gode oplysninger om Svarvadardalens topografi, erklærer dog, at han efter anstillet undersøgelse er kommen til den overbevisning, at det nordligere Hámundarstaðafjall er Sólarfjall. Herfra, men ikke fra Kötlufjall er en fortrinlig udsigt ind efter Øfjord; på Håmundarstadafjæld skinner desuden solen først om morgenen og senest om aftenen.**

strand (Gálmaströnd, eller hyppigere Gálmarströnd), nu benævnes den sædvanlig efter Åskog (eller Skog).

Ved et lille höjdedrag er Större Åskog adskilt fra det sydøstligere **Kalvskind** (Kálfskinn) — nu delt i to gårde. Kalvskind må tidligere have været en mindst jævnt god gård; i de norske kongesagaer omtales den vel som lille og fattig, men öjensynlig for at göre virkningen af det fortalte desto större: at den fra det norske hof bortsendte kong Hrærek, der forgæves havde søgt at leve hos to af de största islandske hövdinger, først her følte sig tilfreds, — ti her æredes han höjest af alle. Den omtalte kong Hrærek, den eneste konge, der hviler i Islands jord, var en af Olav den helliges uforsonligste fjender, der efter at være bleven blindet af kongen flere gange stræbte ham efter livet, hvorfor kong Olav lod ham føre til Island. Efter et års ophold på Kalvskind døde Hrærek. Hans gravhöj vises nordvest for tunet på Kalvskind; den antkv. indb. (1821) omtaler et forgæves forsøg på at udgrave den. Nærmere søen, neden for Kalvskind, står det i VGl. nævnte **Hage** (Hagi), nu ligeledes delt i to gårde[1]). — Syd efter fortsættes vejen, aldrig langt fra stranden, — fiskeriet er for denne egns beboere, så vel som for hele Svarvadardalens, af ikke ringe betydning — indtil gården **Arnarnes** (Vem.) passeres. Syd for denne følger en mindre ås. Dog snart har man foran sig Hörgåens sletter og enge, og mod vest de Hörgådalen begrænsende fjælde.

Hörgåen (Hörgá) er en ikke ubetydelig å, der i roligt, men dog strömkraftigt løb søger ud mod fjorden i nordøstlig retning. Til helt ud mod fjorden bevarer det åen omgivende parti karakteren af en samlet dal, og hele denne strækning benævnes også i sagaerne **Hörgådal** (Hörgárdalr), et navn, der nu sædvanlig er indskrænket til en af de to störste af sidedalene, hvorfra Hörgåen får sit tilløb.

Nord for åen, uden for dalmundingen, står gården Hov (Hof), der ved sit navn vidner om, at her i oldtiden må have været et tempel; syd for gården skal nu en strækning være benævnt goðavöllr[2]). Sydvestligere, omtrent i dalmundingen, ligger egnens

---

[1]) Sognebeskr. for Större Åskog fremhæver de mange og forbavsende vidtløftige landemærke- og »göngu«-gærder fra ældre tid.

[2]) Sognebeskrivelsen (for Möðruvalla sogn) anfører, at der mellem gårdene Brekkugerði og Hvamm(r) er en mark (reitur) Brennla, hvor fordum ligene efter en der holdt kamp blev brændte på et sted som kaldes Svardela (sic?!). — A. M. nævner ved gården Ytri Bakki et »þrælsgerði«.
Oven nævnte sted Brennla, eller »Svardela«, er det rimeligvis, som

bekendteste gård **Mödruvold** (Möðruvellir) — til forskel fra andre gårde af samme navn, navnlig den længre inde i Øfjordsbygden beliggende, benævnt Mödruvold i Hörgådal. I de ældre sagaer nævnes dog gården kun sjælden (vistnok kun VGl. s. 392), først i Sturlungetiden begynder den at spille nogen rolle, men især det her oprettede kloster har givet den betydning. Klosteret (et avgustinerkloster) grundlagdes 1296 af den daværende biskop på Holar; det skulde forestås af en prior, der skulde erkende biskoppen på Holar som klostrets abbed og rette overhoved. Denne bestemmelse medførte for klosteret en ejendommelig afhængighed af den Nordlandske biskop, hvorom dets historie i flere henseender vidner. Ved reformationen kom også dette kloster med sine ejendomme under kronen[1]). År 1783 bestemtes Mödruvolde kloster til bolig for amtmanden over Nord- og Øst-amtet. Efter en brand år 1826 byggedes der ved siden af den på islandsk vis opførte gård, der har beholdt sit navn, for amtmanden et stenhus, som efter den daværende konge kaldtes Frederiksgave (Friðriksgáfa). Denne bygning brændte i foråret 1874, og det tillodes da amtmanden fremtidig at tage ophold på handelspladsen Akerøre. Af bygningen står kun murene tilbage, men man tænker på at göre stedet til sæde for en skole (real-, landbrugs-, eller med tiden vel endog latinskole?), hvorved man vilde imødekomme et længe næret ønske hos Nordlændingerne. Foreløbig er en lov om oprettelse af en realskole her vedtaget.

Af lævninger fra ældre tid findes her ingen; i denne henseende er forholdene endog særlig uheldige, da Mödruvolde-kloster påfaldende ofte har været hjemsøgt af ildsvåde. To sådanne fra den nyere tid ere alt nævnte. Allerede år 1316 afbrændte imidlertid — ved de beskænkede munkes uforsigtighed — klosteret og kirken fuldstændig. År 1712 brændte næsten hele gården, den gang bebot af egnens sysselmand. Endelig, år 1865, brændte hele den nyrestavrerede kirke med så godt som alt inventar; den var nemlig tillige ulykkeligvis bleven forsynet med en kakkelovn, og dennes benyttelse foranledigede ilden. Kirken, der hurtig genopbyggedes, led ingen skade ved den amtmandsboligen 1874 overgåede brand og står nu tilbage som et minde om stedets svundne herlighed,

---

hr. docent G. Brynjúlfsson (i følge velvillig meddelelse) af ejeren af gården Hof har hørt benævne Svarfdælagröf; han mener, at navnet sigter til en her forefalden kamp mellem Svarvdælerne og Hörgdælerne, der snarest må henføres til den tid, da Viga-Glum boede i Hörgådalen.

[1]) Antkv. Annaler IV, s. 350 omtale en runesten fra dette kloster.

idet den både efter sin störrelse og hele udstyring må regnes blandt landets anseligste tømmerkirker.

Hörgådalen er for den ydre dels vedkommende en forholdsvis bred dal, hvis side enggrund af Hörgåen sønderdeles i flade øer; til bægge sider hæver sig höje fjælde, længre ind i mod dalbunden ses talrige af kløfter og tværdale sønderskårne fjælde; hist og her krones fjældtoppene af sne. Efterhånden som man kommer ind efter i dalen, ser man tydeligere den fremspringende forside af et fjæld, hvorom hoveddalen ligesom forgrener sig i to sidedale i sydvestlig retning. Fra den vestligste af disse, Hörgådalen i snævrere forstand, kommer Hörgåen, den sydligste, **Öksnadalen** (Öxnadalr), gennemløbes af Öksnadalså (Öxnadalsá), Hörgås vigtigste tilløb. Oplivende er det hist og her at se træer plantede ved gårdene, af hvilke navnlig rönnebærtræerne ofte opnå en ret anselig störrelse. — Blandt de under lierne stående gårde kan nord for Hörgå mærkes det en lille mil sydvest for Mödruvold stående **Fornhage** (Fornhagi), hvor i følge VGl. Hörgådalens ældste kirke i sin tid var, ved hvilken blandt andet Viga-Glum jordedes. I følge den antkv. indb. (1821) vil man ved Fornhage påvise en Glumshöj (Glúmshóll), hvor Glum skal være höjlagt. — En fjærdingvej længre mod sydvest findes den fra Sturl. bekendte gård **Langehlid** (Lönguhlíð), og endnu en fjærdingvej længre inde i dalen **Öksnhöl** (Öxnhóll, Vem.)[1]. Bægge de sidst nævnte gårde skal i følge sognebeskrivelsen i sin tid være blevne ødelagte af fjældskred.

Omtrent ved Öksnhol forgrener hoveddalen sig i de to sidedale, af hvilke Hörgådalen igen udsender mod nordvest og vest to smådale, Barkådalen (Barkárdalr) og **Mørkådalen** (Myrkárdalr). I Mørkådalen, måske på selve den således benævnte gård, bosatte sig for en tid Viga-Glum, en gang Øfjordens mægtigste hövding, men sluttelig overvældet af sine fjender; fordreven af et fjældskred herfra flyttede han til en gård i Öksnadalen. På **Mørkå** (Myrká) — i Hörgådalen, som fortællingen om Orm Storolvssön udtrykker sig — havde den for sin styrke bekendte Toralv Skolmssön hjemme. — Efter afsættelsen af disse sidedale fortsætter Hörgådalen sig endnu en mils vej eller mere mod sydvest og går da over i fjældvejen

[1]) Den antkv. indb. (1821) beretter, at der kort fra Öksnhol findes en indhegnet plads kaldet »lögrétta«, hvor der efter nogles mening skal have været herredsting fordum, medens andre antage, at stedet har været benævnt »lögrétt«; og at her kan have været fåresamlingssted synes både i følge beliggenheden og stedets udseende rimeligt.

Hörgådalshede (Hörgárdalsheiðr, nu —heiði), der — af samme længde som Öksnadalshedevejen — ligesom denne udmunder i Norderådalen i Skagefjord. Mod nordvest udgår fra Hörgådalens bund en besværligere og mindre benyttet vej til Hjaltadalen (Skg.).

Hoveddalens anden större forgrening Öksnadalen er for de fleste rejsende ulige mere bekendt, da den sædvanlige vej mellem Øfjords og Skagefjords sysler falder her igennem. Den et par mile lange, smalle dal gör et mere mørkt og ensformigt indtryk, begrænset så vel mod nord som mod syd af ubrudte fjældmasser, der dog hist og her hæve sig i karakteristiske former (tinder, spir). Især nord (eller: vest) for åen står under fjældene en tæt række af gårde; blandt disse kan noget inde i dalen mærkes **Bakke** (Bakki), i Sturlungetiden Gudmund dyres befæstede gård. En mils vej længre inde står **Tværbrekka** (Þverbrekka), hvor Viga-Glum tilbragte slutningen af sit liv. Længst inde forgrener Öksnadalen sig i flere smådale, hvoraf den ene er den allerede tidligere (under Skg.) omtalte **Öksnadalshede** (Öxnadalsheiðr, nu: —heiði), der som en smal dal med vandløb i bunden eller kroget kløft mellem fjældene forbinder Öksnadalen og Norderådalen. Længden af selve heden overstiger næppe 1½ mil, og da den ingen særlige vanskeligheder frembyder, har den fra gammel tid afgivet hovedforbindelsen mellem Nordlandets østlige og vestlige del; ja det ses endog af flere sagaer (VGl. Vem.), at Øfjordingernes sædvanlige vej til og fra altinget lå over Öksnadalshede. Hededalens munding skjules af holt eller höjdeskråninger, hvorover vejen ligger. Forrest i höjderne står en klippeblok, kaldet **Lurkasten** (Lurkasteinn), med en varde, der får sin tilvækst af enhver for første gang forbirejsende. Tord hredes saga fortæller (s. 56—57) om en kamp, som Tord består ved Lurkasten; hans modstander Sörle skulde i følge sagaen være höjlagt på selve kampstedet i en af bankerne. Denne höj vil man påvise i nærheden af Lurkasten (antkv. indb.).

Syd (ɔ: Øst) for Öksnadalså står omtrent midtvejs i dalen **Tværå** (Þverá, ÞH. s. 57); nord for denne gård kommer Stenstad (Steinstaðir), dalens anseligste gård, lige over for Bakke[1]).

Straks uden for Öksnadalens munding, hinsides — på kortet fejlagtig vest for — en rivende lille å ligger den derefter benævnte

---

[1]) Den antkv. indb. (1820) omtaler en mængde höje ved Gloppa, den øverste gård i Öksnadal øst for åen, der antoges for gravhöje, og fortæller et dertil herende sagn om, at her skal have stået en kamp mellem Skagfjordingerne, der havde røvet på Kalvskind, og bonden Kalv på Kalvskind,

præstegård **Bægeså** (Bægisá), som vel er den i Ljósv. nævnte gård Bæsá ɔ: Bægisá, uagtet der også vest for åen ligger en gård af dette navn — Syðri Bægisá kaldt i modsætning til præstegården Ytri Bægisá. — Fra Bægeså af og ud efter kaldes strækningen syd for Hörgå Telemarken (Þelamörk). Blandt gårdene her kan mærkes **Vindhejmar** (Vindheimar, Vem), ved et par gårde skilt fra Bægeså. En del længre ude følger **Laugaland**, og snart taber fjældskråningen sig i en lav hals, der afslutter Hörgådalens sydlige begrænsning[1]).

Hvor Hörgåen på den sidste strækning før sit udløb til bægge sider er begrænset af lavland, ligger syd for åen gården **Lón** (VGl.), nu sædvanlig benævnt Skipalón, hvis driftige beboer, en ualmindelig dygtig håndværker, har indrettet den næsten som en købstadgård. Sydøst for Skipalon, nær ved fjorden, ligger gården Gæsir, lidt nord for denne ligger Gåsøre (Gáseyri, nu sædvanlig Toppeyri), hvor talrige bodtomter findes, — minder om den tid, da handelen ved **Gåsar** (Gásar, Gásir, senere Gæsir) stod i sin fulde flor. Gåsar eller Gåsøre var gennem hele middelalderen eller i al fald til ind i det 15de århundrede Nordlandets mest besøgte handelsplads; skibes ankomst hertil eller afgang herfra og de her stående boder omtales hyppig i kilderne — boderne har dog vel kun været

---

der faldt her, men hævnedes af sin senere ankomne frænde Össur på Arnarnæs.

Også på Hörgådalshede vil man ifg. den antkv. indb. påvise gravhöje stammende fra et slag.

[1]) I en fra de øvrige håndskrifter meget afvigende bearbejdelse af Ljósv., AM. 561 C. 4to, nævnes to nær Laugaland liggende gårde, Steði og Skúta. Den første af disse gårde, der nu sædvanligvis skrives »Stedji«, ligger lidt længre inde i dalen end Laugaland; den sidste, der må svare til den måske lidt nærmere dalmundingen liggende gård »Skútar«, benævnes i håndskriftet »á Skútu fyrir ofan Laugaland«. Samme håndskrift, der benævner »Akra-Tore« Þorgils akrakarl, siger, at han boede »at Ökrum í Hörgárdal«. »Uagtet ingen gård Akrar nu findes i Hörgådal og jordebøgerne heller ikke her omtale nogen ødegård af dette navn, er sagaens angivelse dog utvivlsomt rigtig, da der i en fortegnelse (AM. 276, 4to) over Modruvold-klosters ejendomme 1447 blandt klostrets ødegårde opføres »avkrom«, som efter rækkefølgen med stor sandsynlighed kan antages at have ligget i den ydre del af Hörgådal nord for åen. — At min opmærksomhed er bleven henledet på disse — og flere i det følgende nævnte — ejendommeligheder ved dette håndskrift, skyldes hr. stud. mag. Gudm. Torlakssöns velvilje.

Hvor der i Vem. s. 266 forekommer udtrykket »fyrí utan Laugaland á Melunum«, må »Melar« ikke opfattes som noget egennavn.

beboede, så længe skibene lå her. Et besøg af munkene i boderne her har det vel været, som foranledigede Mödruvolde klosters brand i midten af september 1316; det fortælles nemlig, at klosterbrødrene var komne drukne hjem fra Gåsøre om natten, da de ved uforsigtig omgang med lys antændte kirken. Af bodtomter ses der ved Gåsøre en overordenlig mængde, så mange at man efter dette at dömme ubetinget burde antage Gåsar for den i sin tid mest besøgte handelsplads på hele Island. Her strækker sig frem i fjorden et lille stumpt næs Krogsøre (Krókseyri), foran dette ligger en grusbanke (øre) af samme form, hvortil navnet Gåsøre, for så vidt det bruges, er knyttet. Mellem Gåsøre og Kroksøre er flad lerstrand, som ved ebbetid næsten er tör; kun lidt fra Hörgå kommende vand søger sig da en udvej gennem en ôs (munding) ved ørens sydlige ende. Midt for ender næsset Kroksøre med en lav klippeknude (Skipaklett(r), og det synes ikke urimeligt, at skibene fordum ved höjvande har kunnet lægge sig her og i det hele overalt i lerstranden. Bodtomterne bedække hele den øvre del af det lille næs Kroksøre; desuden findes de hist og her i det lavere land til bægge sider, samt i en enkelt række langs strandbredden nærmest osen. Egenlig kun de to sidste afdelinger har udseende af de sædvanlige enkelte, firkantede tomter. Midtpartiet, hvor væggene er langt tykkere og större, gör mere indtrykket af at være lævningerne af 4—5 umiddelbart ved siden af hinanden stående gårde: hver tomt er meget stor, uregelmæssig firkantet og ligesom indvendig afdelt i 4—5 småhuse eller mindre tomter. Kan gården Gæsir antages oprindelig at have stået her? Oven for disse sidst omtalte tomter findes en kredsrund indhegning med en aflang firkantet tomt, der almindelig — og vistnok med rette — betegnes som kirke og kirkegård. At der har været kirke her ses af annalernes bemærkning ved år 1359 »kirken på Gåsøre brødes« (ɔ: af uvejr). — Vil man göre alle småtomter til særlige boder, får man mindst 50[1]).

Syd for Gæsir ved gården Dagverdarøre (Dagverðareyri) står — på en höjde, Grettisklöpp kaldet — et »Grettestag«, en klippeblok med nævestore fordybninger øverst på to af siderne; de antages indhuggede af menneskehånd, for at man (ɔ: Grette) således lettere kunde tumle med stenen.

Strækningen fra Hörgådalens munding syd efter langs kysten indtil Gleråen bærer navnet **Kræklingahlíð.** Landnamsmanden her boede på Hanatún, som må søges syd for præstegården Glæsebæ

[1]) I følge Olavius' beskrivelse af Gáseyri (s. 353) fandtes her 36 tomter.

(Glæsibær, sydøst for Dagverdarøre)[1]; hans sön var Snorre »Hlidmændenes gode« (Hlíðmanna- eller Hlíðarmanna-goði), hvis tilnavn naturligvis er dannet af Kræklinga»hliden«[2]. I Vemunds & Viga-Skutas saga nævnes gården **Hol** (Hóll) i Kræklingahlid; hermed kan enten være ment Brennihóll, der nu er delt mellem to gårde, eller Sólborgarhóll, dog vel snarest den første som den anseligere jord[3]. — Til de sydlige gårde i Kræklingahlid hører den oppe i lien liggende Lögmannshlíð, som vel er den i Ljósv. s. 98 nævnte gård **Hlíð**. — Efter den lille Glerå (Glerá) bærer en nord for åen liggende jord navn, om hvilken A. M. angiver, at den vel bærer to gårde, men som dog ligge inden for samme tungærde og bægge benævnes med samme navn (Glerá eller, sædvanligere, Á; nu hedde de Neðri og Efri Glerá). Besynderlig nok taler allerede Grt. (s. 13, og Ldn.) om to Glerå-gårde og kalder den ene **Nordre** (Nyrðri), den anden **Sydre** (Syðri) **Glerå**.

Hvor Glerå falder i fjorden, har syd for udløbet dannet sig et fladt næs **Oddøre** (Oddeyri; ældre: Oddeyrr eller Oddaeyrr), der afgrænser fjordens inderste del, den såkaldte Poll (pollr), som ved denne beskyttelse bliver en sikker og god havn. På det smalle kystland vest for fjordens inderste del har købstaden **Akerøre** (Akreyri) eller Øfjord rejst sig. Oddøre tilhører nu det bekendte Grånefjelag (Gránufélag), et indenlandsk handelsselskab, der i få år har svunget sig op til en betydelig höjde, og på næsset er nu dets herværende handelsbygninger opførte. En tid i middelalderen var Oddøre tingsted; således omtaler annalerne ved år 1305 en begivenhed, der forefaldt på Oddøreting (Oddeyrarþing). I Ljósv. (s. 37) omtales et »hesteting« på Oddøre, men ved en unöjagtighed kaldes det dér »Oddøre i Hörgådal«[4]. — Mellem Oddøre og købstaden ligger et stort transmelteri. Akerøre er nemlig hovedstationen for Nordlandets anselige flåde af håkarleskibe, og man har her til gensidig sikring fået indrettet et søforsikringsselskab, hvorved tabet af et sådant efter islandske forhold kostbart dækfartöj

[1] A. M. omtaler her en gammel ødegård Hanatún, almindelig kaldet Hanastaðir.

[2] Snorri Hlíðarmannagoði deltager i tinget på »Fjosatunge« ting (ST.), se Ljosv. s. 13.

[3] I Tímarit II, 43 nævnes (1540) Hóll í Kræklingahlíð fyrir ofan Skjaldarvik.

[4] År 1551 holdtes en art »fjærdingsting« på Oddøre, i det de af kongen i anledning af reformationsurolighederne på Island udsendte befalingsmænd stævnede folk fra hele Nordlandet herhen for at sværge kongen lydighed.

bliver mindre føleligt for ejeren. — Akerøre, der bærer navn efter den smalle kyststrimmel, på hvilken handelshusene stå, hørte til de handelspladser, som 1786 fik købstadsret. Først år 1862 blev dog Akerøre en virkelig købstad med særlig forvaltning. Byen, der nu har omtrent 400 indbyggere, har fire större handelsetablissementer, et respektabelt værtshus, to bogtrykkerier, et hospital, et apotek, en forberedelsesskole og er sæde for forskellige embedsmænd, deriblandt amtmanden over Nord- og Østerlandet. Også en ganske net tømmerkirke findes; byens præst har imidlertid hidtil bot på præstegården i landsognet. Akerøre optræder som Nordlandets hovedstad og kan også med en vis ret göre fordring på dette navn; den danner i virkeligheden foreningspunktet for denne landsdels livlige befolkning, og der rører sig her en ikke ringe alménånd. Byen har kun snæver plads at udvide sig på; bygningerne ligge væsenlig i to rækker, af hvilke de i anden række allerede til dels ligge oppe i skrænten. Akerøre er et af de få steder på Nordlandet, hvor kartoffelavl har nåt nogen betydelig udvikling; byen er også mærkelig af enkelte meget store rönnebærtræer, der findes her.

Hvor købstaden nu breder sig, har oprindelig gårdene Eyrarlands og Nausts land stødt sammen, og på denne sidste, syd for Akerøre liggende, jords grund antages handelshusene oprindelig at være byggede[1]).

Gården **Naust** (Ljósv. Fbr.) ligger, temlig höjt i skråningen, omtrent ud for hvor **Øfjordså** (Eyjafjarðará) falder i søen. Ved sit udløb er denne middelstore å, der udspringer længst oppe i Øfjordsdalen, og som derefter i et roligt løb fra syd til nord gennemströmmer hele Øfjordsbygden, meget bred, i det den deler sig i en mængde arme, de såkaldte »vaðlar«, som omslutte flade, græsgroede øer eller holme. I Ljósv. (s. 68—69), hvor vadlerne nærmere omtales, berettes, at en på Naust boende kone kaldtes »Vadlaenken« [2]). Efter vadlerne er herredets tingsted (og senere selve

---

[1]) Ved gården Eyrarland fandtes c. år 1815 ved gravning i jorden en lille broncefigur, forestillende en skægget mand med spids hue, siddende på en stol. Denne, der oprindelig antoges for et Torsbillede (se det svenske tidsskr. »Idunna«, 8de h. tab. II, fig. 3, hvor den er afbildet), anses nu for en middelalderlig kunstgenstand (skakbrik?).

[2]) I Ljósv. s. 111 fortælles det, at den dræbte Torgejr Håvar(d)ssöns hoved begravedes ved **Vaðilshorn**; af Fóstbr. (s. 51) ses, at hovedet nedgravedes ved en tue kort fra Naust. Vaðilshorn betegner vel altså et punkt ved fjordens inderste del (på vestsiden), hvor vadlerne går over i denne. Dette passer også med bemærkningen i Ljósv., at stedet var meget be-

herredet) blevet benævnt Vadlating, uagtet tinget ikke har været holdt på en af holmene i selve vadlerne, men øst for disse. Over vadlerne ligger den sædvanligst benyttede vej mellem landet øst og vest for åen, og hovedvejen fører netop over den sydligste og störste af vadal-holmene, den såkaldte Stadarø (Staðarey), tidligere **Torunnarø** (Þórunnarey), så at fortællingen i Ldn. (s. 207) om, at der her fødtes landnamsmanden Helge den magre en datter, da han var ved at flytte vest over åen, falder meget naturlig. Efter denne lille pige Torunn bærer øen navn.

Den egenlige Øfjordsbygd (Eyjafjörðr), landet, der fra fjordbunden strækker sig op mod syd, til hvor hoveddalen opløser sig i forgreninger, er et ualmindelig smukt landskab, og måske den smukkeste af alle Islands fjordbygder. Midt gennem den forholdsvis brede dalslette glider åen frem, til bægge sider indfattet af et grönt engbælte. Så vel forude som til bægge sider åbner udsigten sig til mindre sidedale, og desuden er de bygden begrænsende fjælde idelig gennemskårne af tværdale, hvorved de næsten alle mere eller mindre får kegle- eller pyramideform, — ofte er de stejle, svære fjældmasser, men dog med et grönligt skær af græsvækst hist og her. Alt dette giver Øfjordsbygden et mere afvekslende og livligt udseende end sædvanlig er tilfældet. Egnen er stærkt bebygget, da koholdet her kan være forholdsvis stort. Til bægge sider af åen ligger i tæt række historisk bekendte gårde. Næsten hele egnen bebyggedes oprindelig af Helge den magres slægt, og flere berömte hövdinger havde i den følgende tid hjemme her. Et bevis på den betydning, man i ældre tid tillagde dette herred, kan man måske finde i, at hos Are (Islb. s. 17) Nordlændingefjærdingen benævnes **Øfjordingefjærding** (Ayfirþínga fjórþúngr).

Vest for åen, omtrent en halv mil fra mundingen, ligger Helge den magres gård **Kristnes**, der desuden omtales i adskillige andre sagaer. — Syd for Kristnæs, og noget höjere, følger **Kropp(r)**, bekendt fra Vemunds saga. Skilt fra Kropp ved en enkelt gård ligger **Ravnegil** (Hrafnagil), hidtil bolig for præsten på Akerøre. I Tord hredes saga omtales en af Tord bygget skåle på Ravnegil, som endnu den gang stod. Hovedgårdene i Øfjord synes i det hele taget langt ned i tiden at have bevaret den slags store bygninger (sovehuse ɔ: sængestuer); nu er de dog alle forsvundne. Fælles for dem alle skal have været, at de vendte bredsiden ud

færdet; fra Naust rides nemlig over vadlerne på det almindelige vadested over åen.

mod gårdspladsen; træværkets konstruktion var ejendommelig og sængene ofte lukkede sænge; störrelsen synes ellers at have været det eneste, som disse skåler — med vinduer i taget og uden panelbeklædning — har haft forud for de sædvanlige islandske huse. Dog skal træværket ofte have været rigt udskåret, og skålerne har måske i bedre dage været indvendig helt panelede. Af skålen på Ravnegil er nu kun enkelte udskårne stolper tilbage.

Så vel Ravnegil som de nærmest foregående gårde og næsten alle de i det følgende i Øfjorden nævnte forekommer i den kreds af sagaer, for hvilke det nordøstlige Island er skuepladsen, og af hvilke først og fremmest Viga-Glums saga og Ljosvetninga saga, men også Vemunds saga og Valla-Ljots saga angår Øfjorden. — I VGl. omtales nogle gange **Ravnegilslaug** (Hrafnagilslaug); herved tænkes måske snarest på en lille lunken kilde syd for tunet; dog findes en anden og hedere noget nord for Ravnegil, og flere andre fremdeles på strækningen nord for langs dalskråningen.

Fortsættes vejen fra Ravnegil syd efter, kommer man først forbi gården **Stokkalade** (Stokkahlaða, —hlöður; nu Stokkahlaðir); derefter møder de to gårde **Espehol** (Espihóll), af hvilke den sydligste, som nu er den mindste, er den oprindelige. Gårdene ligger tæt ved siden af hinanden adskilte ved — og i sin tid benævnte efter — en langagtig, mod siderne og navnlig mod østenden temlig brat affaldende sten- og grusbakke, der strækker sig frem mod åen. I Viga-Glums saga, hvor de fra Håmund heljarskind nedstammende Espeholsfolk spille en vigtig rolle som modstandere af Glum, omtales en kamp ved denne höj (»hôl«en), i det Espeholsfolkene vil forhindre Glums parti fra at passere åen på et derværende vad, som i følge sagaen imidlertid senere skulde være aflagt. Nu er forholdene dog ikke meget forskellige fra på Viga-Glums tid. Langs nordsiden af holen strækker sig en mængde gamle ridestier ned mod åen; ud for holen ligger i åen en lille flad sandholm, og over denne er endnu et godt vad over mod den lige over for liggende gård. — Den næste mærkelige gård, der syd efter møder, er den kun kort herfra liggende **Grund**, fra gammel tid en af egnens hovedgårde, der ligger under fjældet med et stort, svagt hvælvet tun foran sig og der neden for igen brede engstrækninger langs åen. Uden at spille nogen rolle i de ældre sagaer kommer gården først til nærmere omtale i Sturl. Der var et virke her, hvorom dog nu intet nærmere vides, og i en årrække var gården sæde for Sighvat Sturlassön. Også Grund har haft sin skåle, som nu er forsvunden, men om hvis störrelse man endnu

véd at fortælle. Til den knytter sig mindet om en större kamp, da Øfjordingerne nemlig ved midten af det 14de årh. her overfaldt og dræbte de ilde lidte landstyrere hirdstyreren Smed Andressön og lovmanden Jon »skråvejva« (ɔ: skræmsel) efter en hård kamp, under hvilken hirdstyreren forsvarede sig i skålen til det yderste [1]). Om Grundar-Helga — moder til den tidligere omtalte, berömte Vestlandske hövding Björn jorsalafar — den mandige kvinde, som den gang boede på Grund, og som var den, der samlede Øfjordingerne til overfaldet, bevares en levende erindring, og til hende har fornemlig traditionen knyttet sig. I Helguhóll, en höj bag ved gården, skal hun have ladet sig höjlægge [2]). Blandt de senere besiddere af Grund kan fremhæves Loft den riges sön Erik, i første halvdel af det 15de årh., — og, fra det 16de årh., den bekendte Nordlandske biskop Jon Aressöns datter Torun, sædvanlig kaldet hustru Torun. Den antk. indb. beretter, at der i tunet ved Grund skal findes en höj »Danski hóll«, således benævnt, fordi Torun dér skulde have ladet dysse nogle danske, som hun havde ladet dræbe til hævn for sin henrettede fader. Herom vides dog ellers intet; derimod er det bekendt, at hun omfatttede sin faders minde med stor kærlighed, og sagnet lader hende have særlig del i den hævn, der af Nordlænderne på Sydlandet tages over de henrettede [3]).

---

[1]) P. Vidalin, Fornyrði s. 38—39, beskriver to sværd, der sagdes fra den kamp at have været opbevarede på Grund.

[2]) Om Grundar-Helga findes adskilligt i den på latin skrevne antkv. indb. 1817. I Ísl. þjóðs. II, s. 110-12, fortælles sagnene om hende noget forskellig.

Et »Grettistak« findes i Grundarfjæld.

[3]) Næppe er fra nogen islandsk kirke eller gård nedsendt så mange genstande til Oldnordisk museum i København som fra Grund. Også betragtningen af disse lader formode, at denne gård gennem vekslende tider længe har været sæde for slægter, der både har haft evne og vilje til at værne om ejendommens nedarvede anseelse. Dog at museet er kommet i besiddelse af så meget af de ved denne gård opbevarede genstande af antikvarisk interesse, skyldes en af gårdens beboere i dette århundrede, tømmermester Olav Briem, der ved sit nære forhold til Finn Magnussön fandt sig opfordret til at sende hvad han kunde.

Mærkeligst af alle de i museet værende genstande fra Grund er de to bekendte, rigt udskårne armstole, der tillige med flere andre sager — hvilket alt var købt af O. Briem ved en avktion over den nys ombygte Grund-kirkes gamle inventarium — nedsendtes i året 1843. Disse, der, blandt andre steder, er afbildede i Antkv. tidsskrift 1843—45, er på forskellig måde prydede med udskårne drager og alskens slyngeværk, løvværk o. d. l., samt med billedlige fremstillinger for största delen i runde medailloner. Således fremstilles på den ene stol en konge, en kriger,

Lidt syd for tunet ved Grund ligger i engen en langagtig, lav höj Spjaldhage (Spjaldhagi), der mindes som et fordums tingsted.

---

gejstlige m. m.; den anden stol bærer blandt andet de tolv himmeltegn med indristet forklaring dels med runer, dels med bogstaver. Denne stol bærer desuden øverst på rygstykkets forside, på en med rosetter prydet liste, følgende runeindskrift fordelt i mellemrummene mellem rosetterne: HVSTRV ÞORVNN A STOLEN EN BENEDICTT NARFA, hvilken indskrift synes at være ufuldstændig; formodenlig mangler »son gaf« (eller »son risti«), der da må være udeladt af mangel på plads. Jon Sigurdssön (i en note til beskrivelsen af brudstykkerne af en meget lignende stol: Forngripasafn Íslands I, s. 63) har sikkert ret i den antagelse, at »hustru Torun« er biskop Jon Aressöns datter Torun, husfrue på Grund i en årrække og netop særlig kendt under denne benævnelse. På grund af stolenes alderdomlige udseende kunde man fristes til at antage denne linje for senere indskåret, dog taler runetegnenes form og udførelse næppe herfor. Hvis virkelig stolene først skriver sig fra katholicismens aller sidste tid, har vi her et forbavsende eksempel på uforandret vedligeholdelse af smag og stil på et afsides sted længe efter, at nye former anden steds var komne i brug. Dog fortjænte sagen sikkert nærmere undersøgelse, og en nöjere betragtning, foruden af selve ornamenterne, af våben og dragter samt de øvrige fremstillinger måtte vel kunne bringe spørgsmålet til afgörelse. — Stolene er først beskrevne i Antkv. Tidsskr. 1843—45; nöjagtig oplysning om indskrifterne (deriblandt også et senere i et stykke af bagklædningen fundet runealfabet) findes i Stephens' Runehal. Mærkes kan, at i følge et inventarieregister af år 1613 (AM. s. 272, 4to) var den gang i Grund kirke »stolar 3 skornir«. År 1461 var her »einn stoll«, for de ældre måldagers vedkommende (fra 14de årh.) nævnes ingen sådan.

Samtidig med stolene nedsendtes år 1843 to alterbordsbilleder (antemensale og predella), malede for Grund kirke og bægge med indskrift »Erikir lopts son han eigar«, altså fra midten af det 15de årh., — men temlig råt udførte.

Fra Grund må også de år 1852 fra tømmermester Briem nedsendte sager være komne, nemlig: to emaillerede tavler (12 × 7 t., kobberplader på egetræs bund), nogle udskårne helgenbilleder samt to store processions lysestager af træ, næsten tre alen höje. De to emaillerede og forgyldte tavler er ret interessante, de har oprindelig været bestemte til bind for en evangeliebog, dog har de rimeligvis aldrig været anvendte således, men derimod som en art kortavler eller stående på alteret (på hver af dem er fremstillet en kristusfigur i ophöjet arbejde, desuden ses helgene, engle, evangelistsymbolerne). Det er utvivlsomt disse, der i Auduns måldage (år 1318) er nævnt som »texta spiolld II, af messing smellt«; i en inventariefortegnelse fra år 1613 (AM. s. 272, 4to) beskrives de ganske tydelig, de stod da på alteret og regnedes til kirkens gamle inventarium.

År 1858 kom en ny sending, deriblandt et med slyngninger udskåret træstykke (fjæl), der findes betegnet som »den ene side af gavlen af et gammelt hus ved Grund kirke«.

Af tomter ses her intet spor; dog vil sognebekr. vide, at her skal have været en »domring«. Den antkv. indb. beretter, at her har været holdt tre hreppers ting og eksekveret dødsstraffe. De dömte er rimeligvis blevne aflivede ikke langt herfra, ved gården Möðrufell, hvor en Gálghamar forefindes og et halshugningssted har været påvist. Disse omstændigheder tyder på, at der her er tale om et tingsted fra nyere tid; at der i frihedstiden har været holdt ting her, vides derimod ikke. År 1372 omtale annalerne et stort ting på Spjaldhage; også ved årene 1491 og 1569 nævnes Spjaldhage som tingsted, — 1553 som »almindeligt tre hreppers ting« (se den Arnamagnæanske diplomsamling LIII, 3).

Lidt syd for Grund skærer sig mod vest ind mellem fjældene en sidedal Skjalgdal (Skjálgdalr, nu sædv: Skjóldalr); fra den ligger en vej over fjældene til Öksnadalen. Nær dalmundingen ligger nord for Skjalgdalsåen **Möðrufell,** en gård, der i sin tid var et af landets fire hospitaler for spedalske; i øvrigt findes den nævnt i et par sagaer (VGl. Ljósv.). — Lidt længre oppe i bygden skærer en noget större sidedal med mange små tværdale sig ind i höjlandet i sydvestlig retning; dette er Djupedal (Djúpidalr), et navn, der dog nu ikke bruges om dalen i sin helhed. Dalen gennemløbes af den i Øfjordsåen faldende **Djupedalså** (Djúpadalsá, VGl. s. 356). Nord for åen står blandt andre gårde Storedal (Stóridalr), sagaens **Djupedal** (Djúpidalr), hvor i følge VGl. et af de tre gudehuse (hov) fandtes, i hvilke Glum skulde aflægge ed paa ikke at have begået et drab, hvorfor han mistænktes. Fårehusene yderst i tunet på Storedal kaldes »goðahús«, og her skal hovet i følge traditionen have stået — man vil påvise en mængde gamle ridestier fra dalmundingen til dette punkt. Ellers er al erindring her knyttet til »Dalskegg(r)«; saaledes benævntes i følge annalerne en af de ivrigste deltagere i Nordlændingernes overfald på den forargelige Skålholtsbiskop Jon Gerrikssön i første halvdel af det 15de årh. Her på gården, hvor Dalskegg boede, har der dannet sig et sagn om, at han skal være bleven dræbt til hævn for bispens drab; ja man vil endog i en af de gammeldags bygninger vise stedet, hvor drabet foregik.

Ligesom Skagefjorden i sin øvre del forgrener sig i Skagefjordsdalene, kunde man for Øfjordens vedkommende tale om en lignende forgrening i dale. Djupedalen måtte da betragtes som den vestligste, Øfjordsdalen er Øfjordens fortsættelse mod syd, mod sydøst afsættes Sölvadalen. — Under det mellem Djupedalsåen og Øfjordsåen afskårne fjælds østende ligger præstegården **Saurbæ(r).** Om gården, der omtales i VGl. og Ljósv., er ellers i følge kilderne intet

særligt at mærke. Ikke des mindre vil man ved Saurbæ påvise tomterne af et hedensk gudehus, som skal have tilhørt Hlenne den gamle. Tomten har form af en aflang kreds (30 × 22 al.) med temlig brede, stærkt sammensunkne vægge, måske med indgang fra den østlige, ud mod åen vendende side. Hlenne har imidlertid næppe bot på Saurbæ som hedning. Kristne-saga nævner ham som en af de allerførste, der lod sig døbe, nemlig allerede ved biskop Frederiks og Torvald vidførles kristendomsforkyndelse, henved 20 år för kristendommens vedtagelse på altinget (år 1000). Om hans bolig anføres her intet. VGl. nævner derimod udtrykkelig Hlenne som boende på en anden gård i Øfjorden (Víðines), Saurbæ derimod som bebot af en ætling af landnamsslægten (den i øvrigt allerede da til Mödruvellir hinsides åen overflyttede familie). Ljósv., der kalder ham Hlenne den spage, lader ham vel bo på Saurbæ, men i hans alderdom og efter at gården var opgiven af den sidste herboende ætling af landnamsslægten. Tilbage bliver således kun fortællingen om Torvald vidførle, der allerede paa et tidligere tidspunkt kalder ham »Hlenne i Saurbæ«, men vel kun ved en unöjagtighed.[1])

Ud for Saurbæ skiller Sölvadalen sig ud fra hovedbygden, og Øfjordsbygdens fortsættelse kaldes herefter **Øfjordsdalen** (Eyjafjarðardalr). Denne temlig tæt bebyggede dal strækker sig endnu et par mil mod syd, omgiven af höje fjælde, med enkelte sidedale, især mod vest. Efterhånden aftager fjældenes höjde, og de gå nu gradvis over i det indre höjland, i hvilket også dalen sluttelig taber sig som en ubetydelig sænkning. Fra Øfjordsdalens störste sidedal, den mod vest udgående Villingedal, ligger en forholdsvis kort, men vanskelig fjældvej (over Nyjabæjarfjall) til Østerdalen i Skagefjordssyssel. Sydligere, fra en af Øfjordsdalens sydvestligste forgreninger, udgår den lange og besværlige Vatnahjallavej, ad hvilken man efter en anstrængende tre dages rejse nord om Hovsjøkel og sluttelig ad Kølvejen når ned til de øverste hrepper i Ånæssyssel. Men denne Vej, der kun kan befares i den bedste sommertid, og som fører over tre jøkelåer, benyttes kun sjælden.

Blandt gårdene vest for åen kan mærkes »Lejregård« (Hleiðrargarðr, Nj.; nu Hleiðargarðr). Sydligere er **Skaldstad** (Skáld-

---

[1]) Om Hlenne se i øvrigt Gudbr. Vigfussöns »Tímatal«.

Finn Jonssön anfører i sin kirkebistorie (Hist. eccl. IV, 28), at der i Saurbæ c. år 1200 grundedes et kloster, men at det kun førte en kortvarig tilværelse, omtrent som Hitardals kloster (M.).

staðir, VGl. — den nordligste gård i Hola sogn vest for åen —); syd for Skaldstad følger **Jorunnarstad** (Jórunnarstaðir, VGl.) og derefter, ved mundingen af Villingadal, Leyning(r). Blandt ødehjålejerne fra Leyning er en benævnt Tjarnargerði. Her kunde man muligvis søge den i VGl. s. 364 nævnte gård **Tjörn**, der næppe er den samme som det i sagaen tidligere nævnte Tjarnir[1]). Syd for Villingadalen ligger **Torvufell** (Torfufell, VGl., VLj.). — Blandt gårdene øst for åen er **Tjarnir** (VGl. s. 349) den sydligste; i følge mundtlig meddelelse skal der over for Tjarnir findes tomter af en gammel ødegård **Granastad** (Granastaðir), hvor vel så den i Vem. nævnte gård af samme navn måtte søges, — nogen sådan nævnes imidlertid ikke i A. M. Omtrent midtvejs i dalen øst for åen ligger den anselige gård **Hólar** (VGl., lige over for Skaldstad). Nord for Holar følger **Arnarstad** (Arnarstaðir, Ljósv.); derefter kommer, med overspringelse af én gård, **Æsustad** (Æsustaðir, VGl.), og, igen med forbigaaelse af én gård, **Gnúpufell**; denne sidste betragtes dog som liggende uden for Øfjordsdalen.

Gnupufell, i VGl. kaldet Gnúpafell, nu Núpafell, står tæt under den fremskudte hals fra det mellem Øfjordsåen og Nupåen (Núpá) — VLj.'s **Gnupufellså** (Gnúpufellså) — afgrænsede fjæld, der mod nord løber til i en karakteristisk, stejl tinde. Dalen, hvorfra Nupå kommer, er den oftere nævnte **Sölvadal(r)**, der bevarer dette navn lige til dalmundingen. Nord for Sölvadalen ligger den fra sagatiden berømte gård **Mödruvold** (Möðruvellir). De to gårde ligge så nær ved hinanden, og bægge i så kort afstand fra det vestligere Saurbæ, hinsides Øfjordså, at man tydelig ser fra den ene til den anden, og åerne er så små, at de ingen hindring lægger i vejen for samfærdslen. På Gnupafell omtaler Ldn. et stort hov; i følge VGl. (s. 388) var hovet på Gnupufell et af de tre templer i Øfjord, hvor Glum skulde aflægge ed for at rense sig for beskyldningen for at have dræbt Torvald krôk. Om hovets plads ved man nu ingen

---

[1]) I de såkaldte Leyníngshólar i nærheden af Leyning har man villet påvise en gammel begravelse, et såkaldt »völvuleiði«; graven kendes dog kun i forstyrret tilstand, og den kisteformige overligger, på hvilken nogle ulæselige runetegn skal findes, er sønderbrudt. Nærmere herom kan i øvrigt ses Nordisk Tidsskr. for Oldk. II, s. 312—13; se også Årb. for nord. Oldk. 1876, s. 99—100. Jonas Hallgrimssön, som besøgte stedet 1839, erklærer i et brev til Finn Magnussön runerne for ulæselige; oven for indskriften skal imidlertid findes et lille kors. — Præsten fra Saurbæ angiver i et brev til F. M. 1833, at graven også kaldtes »nunnuleiði«. — Mærkes kan, at en ødehjåleje fra Jorunnarstad bærer navnet Nunnugerði.

besked. I den antkv. indb. (1817) fortælles, at på et sted oven for gården Nupufell, benævnt Goðasund antoges det i Ldn. omtalte store hov at have stået, men af tomter sås intet spor. I Ljósv. fortælles, hvorledes to på Gnupufell boende brødre havde pådraget sig den på Mödruvold boende hövding Gudmund den riges fjendskab ved at dræbe en af hans mænd. Han satte straks efter gerningsmændene, der søgte tilflugt på Saurbæ. Beboeren af denne gård måtte forpligte sig til at sende drabsmændene over i **Øreskov** (Eyrarskógr). Denne benytter imidlertid en list. Han var netop i begreb med at sende en huskarl op i **Seljadal(r)** med kalve; nu bliver de to forfulgte skjulte hver i sin tremmekasse og tildækkede med hø, øverst i hver kasse lægges en kalv, og således føres de på en lasthest over åen til skoven, hvorfra de undkommer til Gnupufell. Da Gudmund mærker dette, truer han med at indebrænde alle på Gnupufell og lader sig først bevæge til at afstå fra sit forsæt, da han ser, at hans hustru og sön har sluttet sig til de med dem beslægtede beboere af Gnupufell. Den her omtalte skov må have stået på ørerne mellem Øfjordså og Gnupufellså, dog ses det af sagaen, at der også nord for åen har været skov, som må have strakt sig helt nord for Mödruvold. Øreskov må vel være den samme som de i Sturl. omtalte Gnupufellsskove (Gnúpufellsskógar); hvor store de har været, ses af beretningen om, at det rygte en gang var udspredt, at en fra Sønderlandet ankommen høvding med hundrede mand opholdt sig i Gnupufellsskovene. Traditionen om, at denne skov, hvoraf nu ikke mindste spor findes, skal have været bevaret temlig langt ned i tiden og være bleven ødelagt i en enkelt storm- og frostnat, bekræftes af E. O. (s. 734), der henfører denne begivenhed til begyndelsen af det 17de årh. — I den nyere tid er gården Nupufell bleven bekendt af, at det oprindelig af biskop Jon Aressön oprettede bogtrykkeri en tid lang i slutningen af det 16de årh. havde sit sæde her. Pladsen for den dertil anvendte bygning vil man endnu påvise.

Seljadalen, hvorhen kalvene fra Saurbæ skulde føres, antages utvivlsomt at have været Sölvadal; i denne af flere gårde bebyggede dal findes også en ved navn Seljahlíð. Enten er da »Seljadal« en fordrejelse for »Sölvadal«, eller, hvad rimeligere er, varianten »sel« (sæter) for »Seljadal« — nogen sådan kendes nemlig ikke — er at foretrække. Sölvadal omtales i Ldn. (s. 206) som det sted, hvor Helge den magre fandt sine forvildede svin, hvoriblandt galten Sölve.

Den alt nævnte gård Mödruvold, til forskel fra »Möðruvellir

i Hörgárdal« ofte benævnt »Möðruvellir i Eyjafirði« [1]), ligger smukt på en svagt skrånende græsflade under det her Øfjordsbygden mod øst begrænsende fjæld, med Gnupufellsfjældet syd for, og Sölvadalen, hvis bund og sider begrænses af flere fjælde, i sydøst. Sin Berømmelse skylder gården især Gudmund »den rige« (ɔ: den mægtige). Denne omkring år 1000 levende hövding, den bekendteste af Mödruvolds ejere, berøres i en stor mængde sagaer, spiller selv en hovedrolle i flere, navnlig i Ljosvetninga saga, og var utvivlsomt på sin tid den anseteste af Nordlandets hövdinger. Fra først af kan vel i øvrigt slægten ikke have hørt til de anseligste, stamfaderen var nemlig Ravne-Flokes ledsager Torolv »smör«; men hans sön blev gift med en af Helge den magres døtre og fik land i Øfjorden, hvor Saurbæ nu en tid blev slægtens hjem. Om Gudmunds fader Eyjolv, der i følge Ldn. (s. 222: E.) havde købt Mödruvold af Gnupufells-landnamsmanden, fortæller VLj. (s. 205), at han druknede i Gnupufellså og blev jordet i tunet på Mödruvold. I følge den antkv. indb. vises hans höj (Eyjólfs haugr eller hóll) endnu nær gården. Om Gudmunds magt og rigdom nærede man allerede tidlig overdrevne forestillinger, som det ses af Ljósv. (s. 13), hvor der fortælles, at han havde 100 tjænestefolk og 100 kør. Senere sammensmeltede traditionen om Gudmund til dels med den om Loft den rige, Mödruvolds ejer i første del af det 15de årh. (fader til Olöv den rige), så at det om dem begge fortælles, at der, hvor tre nærliggende mindre gårde Kálfagerði, Fjósakot, Stekkjarflatir (eller —kot?) nu findes, lå tidligere udhuse fra Mödruvold af den ved navnene antydede art. Tidligere skal mange minder om den fordums pragt og herlighed have været at se på Mödruvold. Nu er kun at mærke i kirken en altertavle fra den katolske tid, af forgyldt og til dels malet alabast med forskellige billeder af Kristi liv m. m. i ophöjet arbejde; nylig er den dog bleven til dels ødelagt ved jordskælv. Over tavlen hænger et mærkeligt, vistnok meget gammelt maleri (kalkmaleri?) med forskellige scener af gudeligt indhold [2]).

---

[1]) Navnet, der er fælles for mange gårde på Island, kommer af »maðra«, en lille hvidgul markblomst.

[2]) Som det af den antkv. indb. og én bemærkning i sognebeskrivelsen for Saurbæ sogn ses, skal der være en tradition om, at man fra Mödruvold oprindelig har haft sætersted ved Lauga(r)fell, 6—7 mil fra gården, oven for Tormodstadadal (en sidedal fra Sölvadal). Da der tillige fortaltes, at der ved Laugafell fandtes et kunstig udhugget bad med ukendte skrifttegn omkring, lod den kgl. kommission til oldsagers bevaring 1819 gennem amtmanden på Nordlandet foretage en undersøgelse af stedet, der dog ikke

Fra Mödrevold ligger vejen nord efter langs fjældskråningens nedre del øst for åen; fjældene er her ikke höje, men sønderdelte ved flere smådale; engstrækningen langs åen og i det hele lavlandet bliver fugtigere og mere moseartet, jo længre man kommer ud efter. — Omtrent ud for Djupedalsåens udløb i Øfjordså ligger øst for åen en større græs- og stenhöj Arnarhóll, der i Ldn. (s. 221—22) er nævnt som grænseskel; syd for denne höj vises tomterne af **Videnæs** (Víðines), hvor Hlenne den gamle i følge VGl. boede. I A. M. anføres Videnæs som ødehjåleje fra **Öxnafell** (VGl.), en gård, som ligger lidt østligere, höjere oppe i skrænten. Efter at på vejen nord efter tre nær ved hinanden liggende gårde er passerede møder man, omtrent lige over for Grund, de to gårde **Hamar(r)** med den mellemliggende og noget höjere i skrænten stående gård Kamb(r), VGl.'s **Hanakamb(r)**, hvor Gudmund den riges og broderen Ejnars moder boede, den gang sönnerne fortrængte Glum fra hans fædrenegård Tværå; sydligst ligger Store Hamar, — hvilken af de to gårde Hamar der er det i VGl. nævnte Hamar, er ikke let at se[1]. — Nord for Lille Hamar følger **Hripkelsstad** (Hripkelsstaðir, nu Refkelstaðir), ved Tværåens sydlige bred, og lige over for, nord for åen, den bekendte gård Munketværå. På Hripkelsstad var der i følge VGl. (s. 335) et hov for guden Frey. Pladsen for dette vil man endnu påvise i tunet nord for gården, hvor en höj skyder sig frem mod det lavere foran liggende land. I dennes vestligste del ses en ikke stor firkantet tomt; tidligere har fjoset (kostalden) stået her, og traditionen vil, at fjoset netop skal være bleven sat på gudehusets plads. — Den nævnte lille å Tværå (Þverá) har sit udspring fra en lille dal i fjældstrækningen øst for gården Munketværå; fra sydøst får den et större tilløb fra Mjadmådalen ved foreningen med den dalen gennemströmmende Mjadmå (Mjaðmá). Lidt øst for Munketværå forene de to åer sig, idet Tværå umiddelbart för sammenløbet danner en temlig höj foss Goðafoss (som man i følge sagnet skal have ofret til), hvorefter de forenede åer

førte til noget resultat. På Bj. Gunnlaugssöns kort findes imidlertid Laugafell (fejlagtig?) afsat i nærheden af Vatnahjallavejen.

[1]) Pastor Thorlacius i Saurbæ omtaler i et brev til Finn Magnussön (12/6 1828), at der hidtil på gården Store Hamar på hver side af hovedindgangen (karldyrr) havde stået en »höjsædesstøtte« (öndvegissúla); de var runde og og forsynede med en knap. — Navn af »höjsædessöjler« kan dog næppe med rette have tilkommet dem; snarere har de vel svaret til hvad man i ældre tid kaldte »brandar«. — Sådanne »höjsædesstøtter« i Øfjords syssel omtales nærmere i E. O. s. 690—91.

under navnet Tværå fortsætter løbet langs sydsiden af gårdens tun og videre mod vest ud mod Øfjordså, hvor Tværå inden sit udløb i åen forgrener sig vidt over sletten i sten- og grusleje (ører). Den oven nævnte gård Munketværå (Múnkaþverá), i sagaerne alene **Tværå** (Þverá) eller bestemtere Øvre (Efri) Tværå, der naturligvis har taget navn af den forbiflydende å, hører til egnens bekendteste gårde. Viga-Glums saga handler for en stor om, hvorledes Glum, der var født arving til denne gård, må stride for at komme i uomtvistet besiddelse af denne sin fædrenearv, og så senere igen bliver fortrængt af Gudmund den mægtiges broder Ejnar, der hidtil havde bot på Saurbæ, men som efter denne gård sædvanlig benævnes Ejnar »Tværæing«. Hans sönnesön Ejnar Jærnskeggessön, der spiller en rolle i den sidste del af Ljosvetninga saga, benævnes også med dette tilnavn. — År 1155 oprettedes på Tværå et benediktiner-munkekloster, som bestod til reformationen, da det inddroges under kronen, men hvorom gårdens senere benævnelse endnu minder. Blandt klosterets abbeder kan bemærkes den ved sine literære arbejder bekendte Berg Sokkessön (munk fra Tingøre) i begyndelsen af det 14de århundrede. År 1429 opbrændte under en heftig ildløs kirken og klosteret med alt inventarium; rimeligvis er det da også gået stærkt ud over håndskrifter og brevskaber, af hvilke sidste her i følge sagnet skal have været en rig samling. — Gården ligger på skråningens nederste og laveste del med engstrækninger foran sig. Kirken er ny og ret pyntelig, gården så ny, at intet gammelt er tilbage; og også traditionen er for största delen tabt[1]). — Ved Munketværå vil man påvise en hovtomt, ja oven i købet tillige en »blótkelda«; tomten ser imidlertid noget mistænkelig ud, og hele traditionen er vistnok opstået ved en misforståelse af kilderne. Ldn. fortæller vel, at der på Øvre Tverå byggedes et stort hov, men af VGl. (s. 335) fremgår det tydelig, at dette, til Frey indviede, hov stod syd for åen på [det senere] Hripkelsstad, der vel da ikke var nogen selvstændig gård. I dette hov må det være, at Glums medbejler Torkel den höje ved sin fordrivelse fra Tværå ofrer en okse til Frey for at få hævn (VGl. s. 348); dette hov gjorde stedet så helligt, at ingen fredløs måtte opholde sig på Tværå (VGl. s. 371).

---

[1]) På Munketværå fandtes (og findes vel endnu?) en runeligsten, som i følge sagnet var lagt over Elin »blåhose«, moder til biskop Jon Aressön, der var født, af fattig slægt, på en gård her i nærheden. Af stenens indskrift fremgår det imidlertid, at den vel er lagt i den katolske tid, men over en kvinde ved navn Vigdis Arnesdatter. — Indskriften er meddelt i Antkv. Ann. IV, s. 350—51.

Dette samme hov, der her kaldes hovet på Tværå, er et af de tre templer, hvori Glum aflægger sin bekendte renselsesed (VGl. s. 388)[1]).

Det er tidligere nævnt, at Tværå får et væsenligt tilløb fra den Mjadmådalen gennemströmmende å. Denne **Mjadmådal** (Mjaðmárdalr) omtales udførligere ved en både i Vem. (ɔ: Vemunds og Viga-Skutas saga) og VGl. optagen enslydende beretning om et baghold, som Glum lokkes i her[2]). Dalen er lang og smal, og noget bugtet, så at man langtfra kan overse den i sin hele længde; nu findes her ingen skov. Langs gennem dalen ligger en dyb og stejl kløft, hvori åen løber, bredderne er stejle klippeskrænter med småafsatser. I dalens begyndelse findes to tomter, der bægge benævnes Glumstad (Ytri og Fremri Glúmstaðir), og som antages at være sætertomter. I de to oven nævnte sagaer berettes, hvorledes en af Glums fjende Skuta udsendt fredsløs fik lokket Glum til på en bestemt tid at indfinde sig i Mjadmådalen, hvor Glum havde sine sæter. Ved sin ankomst til sæteret træffer nu den ubevæbnede Glum Skuta og må frelse sig ved at springe i åkløften. Da Skuta ser Glums kappe drive i åen, gennemborer han den, men opdager nu, at Glum ikke er her, men derimod har frelst sig ved at springe ned på en afsats. At Skuta har kunnet tro at have Glum for sig svömmende i den rivende mellem klippestykker og sten løbende, ikke dybe å, er i øvrigt ikke meget troligt. Glum priser nu i et vers buskene syd for åen, der har frelst ham.

I VGl. (s. 340—43) omtales som Tværå-lands störste fortrin en ager **Vitadsgjave** (Vitaðsgjafi ɔ: det sikres giver, i følge Jon Torkelssöns ordsamling), som aldrig var gold; den vakte derfor også andres begærlighed så meget, at Glum ved drab måtte hævde den for sin moder. Denne ager antages i almindelighed for at være en i Øfjordså ud for Hripkelsstad liggende holm Stángarhólmi, som til dels er bevokset med »mel«, så kaldet »vildt korn«[3]). En

---

[1]) Medens ellers herredets hovedting og som det synes Øfjordsbygdens (»Øfjordens«) eneste ting har været det ikke meget nordligere Vadlating, nævnes i Sturl. (I s. 146, gl. udg. s. 151) Tværålejd (Þverárleið) i Øfjord. Hvorledes det end forholder sig hermed, efter denne gård, den gang kloster, kan det næppe have taget navn.

[2]) I VGl. kaldes dalen i teksten fejlagtig Miðardalr; det samme gælder et senere sted (s. 368), hvor Mjadmådal er omtalt.

[3]) »Melr« er intet andet end vor almindelige marhalm (elymus arenarius), hvis ruggræslignende blomsterstand indeslutter frø, der endnu i visse egne af landet (Vester-Skaftafells syssel) — törret og malet til mel — bruges som surrogat for korn.

sådan opfattelse af agrens beliggenhed har allerede E. O. (s. 681) haft. Men herimod strider rigtignok, at man i følge VGl. skulde syd over åen for fra Tværå at komme til Vitadsgjave.

Tæt nord for Munketværå ligger den tilhørende husmandsplads (hjáleiga) **Borgarhóll**; her måtte Glums moder som enke opslå sin bolig, da hovmodige slægtninge fortrængte hende fra Tværå og hendes sön Glum endnu var for ung til at hjælpe hende.

Blandt Glums kampe var den betydningsfuldeste en han holdt med Esphælingerne (Espeholsmændene) på **Hrisatejg** (Hrísateigr ɔ: Rismarken). Fra Espehol går de over åen på **Knarrarvað** for at foretage en stævning på den nordøst for Tværå liggende gård Uppsalir; men Glum, der fra sin gård har set dem gå over åen, søger at forhale deres ridt og begynder sluttelig en kamp med dem, hvorved 10 mand i det hele faldt; denne kamp siges at være holdt på Hrisatejg. Det sædvanlige vad over Øfjordså på denne strækning er Maríugerðivað (således kaldet efter en ødehjåleje her) lidt nord for Munketværå; her må vel snarest Knarrarvad søges. På engen ud for vadet, i retning af Uppsalir, må sandsynligvis Hrisatejg have ligget, — »ris« søges nu forgæves her.

På strækningen nord for Munketværå ligger gårdene ganske overordenlig tæt. Blandt disse er allerede nævnt **Uppsalir**, som fra Tværå ses temlig höjt oppe i skråningen. Fra Uppsalir en fjærdingvej mod nord til henimod gården Öngulstad strækker sig i fjældskråningen en afsats, som antages at være den **Rødehjalle** (Rauðahjalli), hvor den fra Tingøsyssel kommende Skuta lader sine folk blive tilbage, medens han selv fortsætter vejen ind langs lien (formodenlig höjere oppe end sædvanlig) for at overraske Glum i Mjadmådal. — Rødehjalles beliggenhed ses i øvrigt af Sturl., hvor der i anledning af forhandlingerne forud for kampen på Tværå-ører nævnes, at det ene parti opholder sig på »Rødehjalle oven for Kaup-pang« (K. ligger lidt nordligere). Nord for Uppsalir følger de to gårde **Laugaland** (VGl.)[1]).

Igen lidt nordligere, men dog med adskillige gårdes mellemrum ligger **Öngulstad** (Öngul- [eller Aungul-] staðir, VGl.). Lige over for Öngulstad står hinsides åen Kropp. I Vem. (s. 277—78) for-

[1]) I VGl. s. 369 er nævnt en **Laugardal**(r), som i følge sammenhængen snarest må søges sydøst for Munketværå; men hverken nord eller syd for gården findes nogen Laugardal, og navnet er vistnok fejlskrevet (for Tværådal eller Mjadmådal?). I anledning af den sammesteds nævnte laug kan mærkes, at der ikke langt fra Munketværå findes et par varme kilder.

tælles om en kamp ved åen mellem folkene fra Kropp og nogle øst for åen værende Tingøinger. En af mændene fra Kropp slipper over den islagte å og skjuler sig på et sted, som benævntes **Kårapoll** (Kárapollr), indtil han fik lejlighed til at tilföje en af modparten et sår, hvorefter det lykkes ham at slippe tilbage over åen. Kårapoll er nu navnet på en fordybning i engen øst for åen lige over for Kropp; ud for denne gård er åen temlig bred og deler sig om en flad sandholm.

Fra en dal, der noget nord for Öngulstad i sydøstlig retning skærer sig ind i fjældet, kommer en lille å Tværå (Þverá), der efter at være trådt ned på sletten vender sig mod vest og gennem en bred ved åen frembragt grus- og stenstrækning i mange arme søger ud mod Øfjordså. Syd for åen står i brinken ud mod det flade land den efter åen benævnte gård Tværå (Þverá), til forskel fra den för omtalte benævnt Ydre (Ytri) Tværå. På disse grusstrækninger, **Tværåører** (Þveráreyrar) stod en af Sturlungetidens vigtigere kampe, mellem Ravn Oddssön og Eyjolv Torstenssön på den ene side, Torvald Torarinssön, Torgils skarde og Sturla Tordssön på den anden.

Den nævnte lille å Tværå danner grænsen mellem to sogne (dog bægge forenede med Ravnegilssogn vest for åen) og to småbygder; strækningen syd for til noget syd for Munketværå kaldes Stadarbygd (Staðarbygð), stykket nord for Tværå ud til fjorden Kaupangssvejt (Kaupángssveit). Kaupangssvejten, der er sid og fugtig, må svare til det i VGl. (og Vem.) nævnte **Fiskilækjarhverve** (Fiskilækjarhverfi), navnene Fiskilækr og et derefter benævnt fjæld Fiskilækarfjall er endnu bevarede. Fjældstrækningen, som begrænser denne bygd mod øst, kaldes **Vadlahede** (Vaðla-, Vöðla- og Vöðluheiðr, nu —heiði). Over fjældet eller fjældheden fører to veje, bægge til Fnjoskadal i Sønder-Tingø syssel. Den ene, Tingmannavej (Þíngmannavegr), udgår omtrent ved fjordens sydøstlige hjörne og ligger herfra i nordøstlig retning over heden. Den anden, Bildsåkardsvejen, (Bíldsárskarðsvegr) går tæt forbi den noget sydligere stående gård Kaupang. Bildsåen (Bíldsá), hvorefter denne vej benævnes, er en lille, fra en kløft i fjældet kommende å, der forbi nordsiden af Kaupangs tun søger sig vej ned til Øfjordså. I følge Ldn. (s. 207) sad Helge den magre efter sin ankomst til Island en vinter ved Bildså. Om der nogen sinde har været en gård af dette navn er uvist; nu findes i alt fald ingen. Lidt sydligere end Bildsåkløften ses en anden noget större kløft (i fjældet, som her kaldes Fiskilækjarfjall), hvorigennem vandløbet Fiskilæk (Fiskilækr) løber

ned og søger udløb i Øfjordså lidt syd for Kaupang. Ikke heller af dette navn findes nogen gård, hvad man i følge Ldn. kunde tro.

Den temlig lavt i skråningen under Vadlahede liggende gård **Kaupang** (Kaupángr ɔ: Købing) får ved den omtale, stedet er genstand for i flere sagaer, en særlig betydning. I VGl. (s. 394 ffg.) fortælles om en kamp på selve tinget, som Glum en gang havde at bestå, da han skulde indvie høsttinget, og der siges der, at tingstedet er øst for fjorden kort fra Kaupang. At dette tingsted har været egnens vårtingssted **Vadla-ting** (Vǫdla-, Vǫðluþing), fremgår ikke alene af Ldn. (E. s. 209—10), der omtaler samme begivenhed som foregået på Vadlating, men ogsaa af en beretning i Vem., hvoraf det ses, at Vadlating lå ved eller »i« Kaupang, — ti Kaupang synes virkelig her at tages som navnet på mere end en gård. Der fortælles (Vem. s. 274) om en mand fra Tingø syssel, der optræder forklædt (selve sagaens hovedperson Vemund), at han agter sig til Vadlating; han rejser nu, til han kommer »i Kaupang« til en mand, som hed Tord, en velstående bonde, der boede på **Vellir**; her vil han afvænte tingets begyndelse og beder bonden om arbejde. Han bliver nu sat til at bygge et gærde om tunet, for at forhindre tingmændenes heste i at græsse på tunet. Men den fremmede benytter lejligheden til at ødelægge en af sine uvenners bodtomter og narre hans folk til at skære græstørv til istandsættelsen på bondens tun, — for således at kunne få en retssag ud af det hele. — Ved siden af den oplysning om Vadlatings beliggenhed, som dette sted giver, medfører beretningen ved den måde, hvorpå Vellir og Kaupang omtales, nye vanskeligheder. Nogen gård Vellir kendes ikke her omkring. I tunet ved Kaupang findes vel et par ødehjålejer; men at Vellir skulde have været en husmandsplads, passer kun dårlig med sagaens omtale af den dér boende bonde. Endvidere ligger det fordums tingsted (altså Vadlating), der er vel kendt, ikke umiddelbart ved Kaupang, hvor der ikke er spor af bodtomter, men noget nordligere. Vil man holde sig til fremstillingen i Vem., må man derfor snarest antage, at ordet »kaupángr«, der betyder »købstad«, »handelsplads«, her ikke oprindelig har betegnet nogen enkelt gård, men den nærmeste strækning sydøst for fjorden. Men rimeligere er det vel, at fremstillingen i Vem. grunder sig på en fejllæsning af eller fejlskrift i det til grund liggende håndskrift; oprindelig har der formodenlig i teksten stået, at Tord boede »i Kaupang på volden (ɔ: tingvolden, tingstedet)«, en beretning, som da måtte skyldes en forfatter, som ikke personlig kendte de særlige forhold. Også i Ljósv. (s. 76) nævnes Kaupang, men på en måde,

der intet afgör; der angives, at et forårsmøde, som i ældre tid var ved Hals (ST.), nu (på sagaens affattelsestid) er i Kaupang.

Mellem Kaupang og fjordbunden er ikke nogen lang strækning; dog står her ikke mindre end fire gårde. Nordligst af dem er den omtrent i linje med fjordbunden stående Lille (Litla) Eyrarland. Noget sydvest for denne gård, mellem den og Kaupang (de andre gårde ligge nemlig noget höjere oppe), strækker sig op gennem skråningen i retning fra sydvest til nordøst en smal og stejl »hvamm« eller dalfure, kaldet »Búðarlág« (ɔ: boddalen), og her findes de eneste bodtomter, man kender til i Øfjorden. At man her har stedet for Vadlating, kan vel altså ikke betvivles. Forholdene her passer godt til beskrivelsen i VGl. (s. 394—95). Glum, der den gang bor i Öksnadalen, sejler på et fartöj ind gennem fjorden, går i land og begiver sig til boderne. Mellem fjorden og boderne var der stejle grusbanker (melar brattir ok lausgrýttir). Då Glum kom lige over for sin modstanders Ejnar Eyjolvssöns bod, løb folk til og stødte ham og hans folk ned fra melerne, så at Glum rullede ned på øren. En af Glums parti springer nu i land, løber op ad grusskrænten og slynger en åre mod Gudmund den mægtige, og nu begynder en hård kamp. »Boddalen« åbner sig ud mod åen, men ikke bredere, end at der netop bliver plads for udladningen af det lille bækkedrag, som den dølger i sig; til bægge sider af mundingen er höje, stejle banker af løse sten eller grus. Nu er ud for dalmundingen en »ós« ɔ: et bredt udløb for forskellige vanddrag i engene; da vadal-holmene bestandig skal tiltage nord efter, er det ikke umuligt, at man fra først af har kunnet sejle til tingstedet. Nu ligger det i linje med vadal-holmenes ydre del. Noget oppe i »boddalen« findes bodtomterne, mest på den nordlige skråning; her ses først et par isolerede, dernæst et stort kompleks temlig anselige tomter, mindst 5—6, dernæst flere mindre tydelige, og øverst oppe påny et kompleks af til dels meget utydelige og ved senere gravninger ødelagte tomter; de anseligste af disse sidste tomter synes at have været omgivne af et fælles gærde. På den sydlige skråning ses to sikre tomter foruden spor til flere; i alt findes nu 10—12 tomter. Lidt syd for »Boddalen« ligger Tingmannavejen op på Vadlahede.

At Vadla-tingsted — således benævnt naturligvis efter de nærliggende vaðlar — tillige har været stedet for Vadlalejd (Vöðlaleið, Vem.) og Øfjordslejd (Eyjafjarðarleið, Vem.) eller Øfjordingelejd (Eyfirðingaleið, Ljósv.) kan ikke betvivles. — Fra Sturlungetiden haves en beretning om, at den Öksnadalske hövding Gudmund

dyre havde nedlagt Vadlating, så at retssager der ikke længer kunde forfølges, på grund af de mange stridigheder, som her foranledigedes. Ikke meget senere er det, at i samme kilde »Tværålejd i Øfjord« nævnes. Skulde Tværålejd være, hvad der efter ophævelsen af Vadlating var bleven tilbage? I hvert fald må det vel have navn efter den noget sydligere Ydre Tværå, og tinget kan næppe antages at have bestået samtidig med Vadla ting eller være noget fra dette helt forskjelligt ting (Sml. oven for s. 122, anm. 1).

Efter Islands underkastelse under den norske konge optræder Vadla-ting som et af landets tingdistrikter eller herreder, omtrent svarende til det nuværende Øfjords syssel.

Ljosvetninga saga, der som de andre kilder går ud fra betragtningen af Vadlating som Øfjordens hovedting (Ljósv. s. 45, 56), behandler på det eneste sted i sagaen, hvor Vadlating nærmere omtales, de stedlige forhold på en besynderlig måde. End mere forvirret bliver fremstillingen ved udgavens tekst, i det öjensynlig de i noterne efter håndskriftet B. anførte læsemåder overalt er at foretrække. Men selv når dette håndskrift (AM. s. 514, 4to) lægges til grund, er sammenhængen ikke let at forstå. Gudmund den mægtige har fået sig overdraget søgsmålet i anledning af et i Tingø syssel foretaget overfald og stævner nu den pågældende til Vadlating, uden at betænke at denne ikke længer hører hjemme i Nordlændingefjærdingen. Heraf beslutter modparten at benytte sig og, om fornødent med magt, at forhindre domfældelsen. Den Østfjordske hövding Torkel Gejtessön, der har antaget sig den sagsøgte, udkaster nu en plan til hemmelig at møde op på tinget med en betydelig styrke. Selv femte vælger han den sædvanlige vej til tinget, men hele den øvrige styrke sendes ad afsides fjældveje til den skovrige, øst for Vadlahede liggende Fnjoskadal. Torkel ankommer til Akerøre (Akreyrr); han har et møde med sine mænd, uden at nogen mærker det. Selv rider han så med sine få ledsagere til tings; med sine folk gör han aftale om, at han, hvis han behøver hjælp, vil gå op på den mellem dem og tinget værende höj og svinge sin økse, — til tegn på at de skal styrte frem. På tinget vækker det megen opsigt, at Torkel kommer kun selv femte; Gudmund den mægtige fatter mistanke og søger underretning på de gårde, hvor Torkel har gæstet, men ingensteds har de været flere end fem i følge. Gudmund bereder sig nu til at drive sagen igennem [1]), men i det af-

---

[1]) »í Norðlendíngadóm« har sagaen fejlagtig, som om talen var om en retssag på altinget.

görende öjeblik svinger Torkel sin økse oppe på höjen, og hans talrige flok styrter nu frem på tinget og splitter domstolen. Derefter stævner bægge parter sagen til altinget. Beskrivelsen så vel af Torkels og hans mænds tingrejse som af forholdene omkring selve tingstedet passer unægtelig langt bedre, forudsat at tinget havde været holdt i selve Fnjoskadalen; med Vadlatings beliggenhed og omgivelser lader skildringen sig næppe bringe i overensstemmelse. Rigtignok nævnes der i fortællingen et Akerøre, men uagtet det kan have sin vanskelighed at godtgöre tilstedeværelsen af et Akerøre i eller ved Fnjoskadalen, medens derimod Akerøre i Øfjorden er velbekendt, hjælper dette dog ikke meget, da det er uforståeligt, hvad Torkel skulde have at göre på Akerøre vest for Øfjorden, og da en hemmelig forbindelse med hans mænd derfra vilde være næsten umulig for ham. Et skjulested vilde de vel også vanskelig kunne finde i nærheden af Vadlà ting. Når nu hertil kommer, at der et sted tidligere i sagaen (s. 10—12) sikkert er tale om et vårtingsted i Fnjoskadal, er det måske ikke for dristigt at antage, at fortællingen også her (s. 29) oprindelig har lydt om begivenheder på et Fnjoskadals-vårting. — Hvad ellers kan synes at bestyrke dette, vil ved beskrivelsen af Fnjoskadalen blive anført.

Indtil år 1852 var Lille Eyrarland den nordligste gård i Øfjords syssels vestlige del, så at altså fjorden i hele sin længde skilte mellem Øfjords syssel og Sønder Tingø syssel. Men da rykkedes grænsen her et lille stykke mod nord, så at de to nærmest nord for Lille Eyrarland liggende gårde, der alt tidligere i gejstlig henseende havde hørt til Øfjords syssel, nu også i verdslig henseende henlagdes under dette. Fra kysten går grænsen imod øst indtil Vadlahede; derefter danner denne og dens fortsættelser syd efter grænsen, indtil hvor det indre uskiftede höjland breder sig.

Grimsø (Grímsey). Til Øfjords syssel regnes den langt i nordøst under polarkredsen liggende ø Grimsø, uagtet denne i følge sin beliggenhed nærmest slutter sig til Sønder Tingø syssel, navnlig til dette syssels vestlige del, fra hvis nordkyst øen er skilt ved et 6 mile bredt hav, Vem.'s **Grimsøsund** (Grímseyjarsund). Grimsø, der er henved ½ mil lang og — på det bredeste sted — omtrent ¼ mil bred, ligger i retning fra nordvest til sydøst, mod bægge ender spidst tilløbende. Mod søen falder øen stejlt af, navnlig består hele østkysten af stejle, nogle hundrede fod höje klipper; mod vest er den derimod lavere, og her findes flere landingspladser, hvoraf den bedste er vigen længst mod sydvest. På øen findes 10 gårde, af hvilke præstegården er den ene. Beboernes tal er først i de

sidste år begyndt at nærme sig hundrede. Deres væsenligste erhvervskilder er fiskeri og fuglefangst (i fuglebjærgene på øens østkyst); nogle får holdes også, derimod er desværre koholdet på øen i de senere år aldeles ophørt. Idelige storme og så at sige årlige besøg af havisen hjemsøge den. Dog er havets temperatur forholdsvis höj, da øens kyster beskylles af Golfströmmen (Se herom de interessante meddelelser i Geogr. tidsskrift II, 1878). — De ejendommelige livsvilkår på øen gör, at en egen slags skørbug (»Grímseyjarvatn«) hersker her, nu dog ikke så almindelig som tidligere. — Af Grimsøs afsides beliggenhed følger, at beboerne kun sjælden har nogen forbindelse med det faste land; to rejser i løbet af hver sommer ind til Akerøre er det for Grimsøbønderne sædvanlige. Til ulæmperne ved øen hører også vanskeligheden ved at få eller i længre tid beholde nogen præst, skönt det lille kald ved forskellige begunstigelser og læmpelser søges gjort mere tillokkende.

Om Grimsøs første besættelse vides intet; i Heimskr. (s. 370—71), hvor der fortælles om Olav den helliges mislykkede forsøg på at få fast fod på Island, omtales Grimsø som en art fælleseje (almenning) for Nordlandet. At øen dog allerede tidlig har været bebot, ses så vel af Ljósv. (s. 73), hvor beboere af Grimsø omtales, som af Vem. (s. 250); af dette sidste sted fremgår imidlertid tillige, at forskellige beboere af det lige over for liggende fastland (Sønder-Tingø syssel) havde forstrandsrettigheder her [1]. — I Sturlungetiden spiller øen en noget större rolle. Her søger biskop Gudmund med sin skare tilflugt, efter at biskopsmændene fra Malmø af har overfaldet de egenmægtige bestyrere af Hola bispestol. Den Øfjordske hövding Sighvat Sturlassön, hvis sön Tume var bleven dræbt af biskopsmændene, samlede imidlertid snart efter en hel lille hær, med hvilken han drog til Grimsø; det kom til en hård kamp ved landstigningen, men biskoppens mænd blev overvundne, og han selv førtes fangen bort. Senere dræbes en af mordbrænderne fra Flugumyre her på øen.

På Grimsø har der dannet sig sagn om, at landnamsmanden Grim skal have bot i Grenevig (Grenivík — øens sydligste gård)

[1]) Hvor i VLj. s. 225—26 talen er om Grimsø, synes en delvis forveksling med Hrisø i Øfjorden at være tilstede. Der tales således om, at øens fiskere ser et fartöj komme på fjorden (ɔ: Øfjord) [inn eptir firðinum må i hvert fald rettes til út e. f.], hvad der kun kan passe på fiskere i nærheden af Hrisø, ikke på Grimsøfiskerne, hvis sædvanlige stade er en mils vej syd for øen. — Også hvor i Vem. s. 267 Grimsø nævnes, kunde man fristes til at tro på en forveksling, så at denne øs navn her fejlagtig var indkommet for Hrisø (Hrísey), som er nævnt kort i forvejen, og hvor den her omhandlede begivenhed foregår.

og bygget et hov på klippekanten dér, på et sted, som senere benævntes Kirkehól (Kirkjuhóll); bygningen kastedes senere af en storm i søen, og et hov byggedes derefter på Miðgarðar (præstegården). Dette hov forandredes senere efter til en kirke, som længe efter indviedes af biskop Gudmund under dennes ophold på øen; et fartöj, der skal have forfulgt ham, gik under midt i sundet (ɔ: »Grímseyjarsund«, nu Flateyjarleið), på et sted, som derefter benævnes »Sturlungaboðar«.

Endnu langt nordligere end Grimsø, 12 mil nordvest for denne ø siges der, ligger **Kolbénsø** (Kolbeinsey) eller — med en hollandsk benævnelse — Mewenklint, der dog er så godt som ubekendt, og som, i det mindste nu, heller ikke regnes til Island, hvorimod øen i ældre tid omtales som nærmest hørende til dette land. Ldn. (s. 26) nævner den; i Svarfd. (s. 156) fortælles oprindelsen til navnet. I følge denne sidste kilde skulde øen have taget navn efter landnamsmanden i Kolbensdal (Skg.), som forbitret over udfaldet af en strid, som han havde med sin frænde Une, gik om bord på sit skib og sejlede ud på havet, hvor han led skibbrud og druknede ved den efter ham benævnte ø — et skær nordvest for Grimsø. I slutningen af det 16de århundrede skal øen være bleven besøgt af nogle unge mænd fra Hvanndalene (Ef.) efter tilskyndelse af den ihærdige Nordlandske biskop Gudbrand Torlakssön; den beskrives som en nøgen klippe, hvor der vrimlede af fugle, som rolig lod sig gribe [1]). Noget senere skal øen i en årrække regelmæssig være bleven besøgt af en bonde fra Grimsø Jon Stolpe. — For den følgende tid er det kun de hollandske sømænd, der har vidst noget om Kolbensø at fortælle, indtil i løbet af den sidste menneskealder vel også islandske håkarleskibe har haft lejlighed til at komme øen på nært hold.

I følge sagnet skulde den Kolbén, efter hvem Kolbensø benævntes, have været en broder til Grim i Grimsø, og sognebeskrivelsen (b.) for Grimsø véd efter sagnet at berette noget om disse brødres mellemværende. Sognebeskr. anfører også, at der, efter hvad man formoder, skal findes gejrfugle ved et skær her i nærheden.

På grund af den temlig forskelligartede beliggenhed bliver forholdene i den nordvestlige del af Øfjords syssel noget ulige fra dem i syslets hoveddel, den egentlige Øfjords bygd. Hist er vejrliget fugtigere, råere og hårdere — navnlig når havisen gör sin ind-

---

[1]) Se Ísl. Þjóðs. II, s. 125—27.
Om Mewenklint og dens beliggenhed sml. Löwenörns »Beskrivelse over den iislandske Kyst og de derværende Havne«, 3die H., Kbh. 1821 — hvor også en afbildning af denne klippeholms omrids findes.

flydelse gældende; ti ellers kan kulden inde i herredet blive fuldt så stærk. Men her har man dog selv da et langt behageligere vejrlig, og Øfjordsbygdens klima er i det hele taget måske fuldt så tiltalende som Sydlandets. Om vinteren har man vel en forholdsvis stærk kulde, men tillige roligere og klarere vejr; om somren har man talrige smukke, varme dage. Havisen er ikke alene for de nordvestligste egne, men for hele syslet en stor plage. Ofte kommer den adskillige år i rad, men kan da også til gengæld blive lige så længe borte; når den — sædvanlig ud på foråret — ankommer, ligger den snart nogle uger, snart flere måneder, inden den går. Den fylder ofte hele den lange fjord og medfører i det hele alle sine skadelige virkninger. I det hele må dog Øfjorden anses for en af landets begunstigede egne. — Fiskeri (ɔ: torskefangst) har indtil den nyeste tid ikke været drevet i noget stort omfang, da fisken mest indtraf i sommertiden, hvor høbjærgningen lagde beslag på alles kræfter. Og medens der endnu fra Skagefjorden ganske almindelig sendes folk til Sydlandet for at deltage i vinter- og vårfiskeriet dér, er det kun ganske undtagelsesvis, at mænd fra Øfjorden begiver sig derhen. Landbruget er derfor — hvad der kun kan være til held for dette — bøndernes vigtigste beskæftigelse. [At håkarlefangsten drives med iver fra Øfjorden, er allerede tidligere nævnt; sælfangst og sildefangst er der undertiden anledning til i fjorden.] — Øfjorden har længe været bekendt for sin husflid, i det kvinderne her i modsætning til de fleste andre egne af landet for en del tilvirke ulden til udførselsgenstande (strikkede). Til kvindernes beskæftigelse hører også her — som i andre egne — i sommertiden at drage til fjælds for at samle det nærende islandske mos (fjallagras).

Sønder-Tingø syssel (Suðr-Þíngeyjar sýsla).

[Indbyggerantal c. 4500.]

Først 1841 deltes Islands nordøstligste retsdistrikt Norder-syssel (Norðr-sýsla) eller Tingø syssel (Þíngeyjar sýsla) i to sysler Sønder-Tingø syssel og Norder-Tingø syssel, eller — som de efter deres beliggenhed snarere burde benævnes — Vester- og Øster-Tingø syssel, og allerede år 1851 genforenedes de to sysler til én jurisdiktion. Hele denne strækning er det også, der i ældre tid sammenfattes under benævnelsen **Tingø ting** (Þingeyjar þing) eller **Eyjar ting** (Eyjar þing ɔ: Ø ting, Járns.). Imidlertid er dog i den nyeste tid (ved lov af år 1877) Tingø syssel i kommunal henseende igen bleven delt i to syssel-kommuner med de tidligere grænser. Og i hvert fald vilde praktiske hensyn tale for at bibeholde adskillelsen her, for at lette overblikket over de mange bygder i dette store distrikt. Tingø syssel overgår nemlig i fladeindhold alle landets andre sysler, og hvad kyststrækningens længde angår står det vel kun tilbage for Skaftafells syssel.

Indtil år 1852 dannede, som tidligere (s. 128) anført, Øfjorden i hele sin længde grænsen mellem Øfjords syssel og Sønder-Tingø syssel, og den hele forandring, som da skete, bestod i, at de to sydligste gårde øst for fjorden henlagdes til Øfjords syssel. Øfjorden danner altså endnu så godt som helt ind til fjordbunden Sønder-Tingø syssels vestgrænse; derefter dannes vestgrænsen mellem de to sysler af Vadlahede og dens sydlige fortsættelser. Mod nord begrænses Sønder-Tingø syssel af havet, mod øst af Norder-Tingø syssel, mod syd af det indre höjland, i det dog bebyggelsen for

dette distrikts vedkommende strækker sig ualmindelig langt ind i landet.

Medens på Øfjordens vestkyst flere fjorde og adskillige större dale strække sig ind i landet, er fjordens østkyst kun lidet indskåren. Fjorde findes her slet ikke, og kun ét sted afbrydes den tæt ud mod kysten gående sammenhængende fjældmasse ved et dalstrøg, i det Fnjoskåen omtrent midtvejs på østkysten bryder sig vej ud til fjorden. Den et par mile lange kystrand, der fra syslets sydgrænse ligger nord på langs Øfjordens østkyst til Fnjoskåens munding, benævnes Svalbardsstrand (Svalbarðsströnd), mod øst begrænset af Vadlahede, der som en svær hals skyder sig frem mellem kysten og den øst for liggende Fnjoskadal. Vejen nord på går ad ubanede stier langs den stejle skråning. Det smalle underland langs kysten giver kun plads for en enkelt række gårde; den sydlige, större halvdel af disse, til bægge sider for kirkestedet **Svalbard** (Svalbarð), udgör i gejstlig henseende et annekssogn til Glæsebæ i Øfjords syssel. Foruden Svalbard, der nævnes i Ljósv., er der ikke mange punkter her, der fortjæne særlig at fremhæves. Det i Ldn. (s. 206) nævnte **Galtarhamar(r)**, hvor Helge den magre landede på sin sejlads længre ind i Øfjorden, må vistnok søges i Svalbards sogn, men navnet synes at være glemt. Ved gården Gautstad (Gautstaðir) noget nord for Svalbard omtaler den antkv. indb. (1817) syd for tunet et sted kaldet Tinggerde (Þinggerði), bestående af en gammel »domring« med spor af en tomt i midten; dér skal langt ned i tiden have været afsagt domme, og i et vandhul der i nærheden skal en kvinde være druknet på grund af barnefødsel i dølgsmål og udsættelse af barnet. Tingstedet er, hvad også denne sidste beretning tyder på, utvivlsomt af nyere oprindelse. — Omtrent på grænsen af Svalbards sogn og det nordligere Løvås sogn skyder et lille næs Knararnes sig frem i fjorden; stedet er bekendt som en ypperlig landingsplads, og her er udmærket læ for skibe under alle vinde. Det er vel rimeligst her at søge det **Knararøre** (Knarareyrr) i Øfjord, som omtales i Vem.; et landingssted af samme navn forekommer Finnb. (kap. 10).

En mils vej nord for sognegrænsen mod syd ligger præstegården **Løvås** (Laufás(s)), der hvad selve bygningerne og kirken angår er noget ualmindeligt i henseende til pyntelighed og net udstyring. Også beliggenheden er smuk. Gården ligger umiddelbart syd for Fnjoskadalsmundingen i fjældskråningen ud mod fjorden; bag ved gården hæver sig en spidst tilløbende fjældtop; neden for ses Fnjoskåens vidt forgrenede mundinger, der omslutte flere græs-

grøede holme med rigt æderfuglevarp [1]). Den oftere nævnte **Fnjoská** (Fnjóská, ældre: Hnjóská) har et ret ejendommeligt løb, i det den efter lige fra sit udspring at have haft en afgjort nordlig retning, pludselig på den aller sidste strækning böjer mod vest og søger ud mod Øfjorden. For dette sidste stykkes vedkommende indsnævres den af åen gennemløbne dal betydelig, og sluttelig må Fnjoskåen gennem et dybt kløftleje bryde sig en udvej, hvorefter den forgrener sig vidt ud over det flade land. Gårdene nord og syd for Fnjoská under dette dens nedre løb regnes til Løvås sogn, og denne lille bygd, sædvanlig kaldet Dalmundingen (Dalsmynni), der strængt taget udgör Fnjoska- (eller Hnjoska-) dalens nederste del, indbefattes i almindelighed ikke under benævnelsen Fnjoskadal. Blandt de herværende gårde er kun at mærke **Tværå** (Þverá), den østligste gård nord for åen, der i kilderne (Vem., Ljósv.) kaldes Tværå i Hnjoskadal; den lille å, hvorefter gården har navn, danner østgrænsen for Løvås sogn [2]).

Noget uden for Fnjoskåmundingen ses fra Løvås i nordvest en hvælvet, græsgrot höjde (höfði) skyde sig frem i fjorden, hvor den ender med en lavere næsagtig fortsættelse mod syd. I den sydlige skråning står den efter höjden benævnte gård **Hövde** (Höfði); og efter samme fritstående höjde har endvidere det omliggende lille bygdelag fået navnet **Hövdahverve** (Höfðahverfi) [3]). Hövde, nu præstegård, var i oldtiden hövdingesæde, og »hövdens« vestlige lier må den gang have haft et mere smilende udseende end nu — efter det ejendommelig stemningsfulde lille vers at dömme, som landnamsmandens sön Hallstén Tengilssön kvad, da han en gang ved sin ankomst til Island erfarede sin faders død [4]). Gården omtales i øvrigt i flere sagaer (Vem., Ljósv., þH.). Vest for hövden,

---

[1]) I følge Nj. (s. 506) var Løvåsingegodordet (Laufæsingagoðorð) et af de ny godord, der optoges ved femterdommens indstiftelse.

[2]) Hinsides Fnjoskåmundingen ligger den til Løvås sogn hørende gård Nes. Den antkv. indb. (1820) fortæller, at der her i nærheden findes nogle gamle, aflang-firkantede tomter af betydelig störrelse, hvor man antog folk i gamle dage havde holdt deres forlystelser (gleðileikar).

[3]) Sognebeskrivelserne for det nordøstlige Island synes gennemgående at have en tilböjelighed til at lade en form »hverf« gælde som nf. i steden for »hverfi«.

[4]) Drúpir Höfði (ɔ: gården),
dauðr er Þengill,
hlæja hlíðir
við Hallsteini.

på en flad sten- og grusstrækning, ligger nu en stor del af Øfjordens håkarleskibe optrukne, når de ikke er i brug. Nord for hövden indtager bygden kun en smal strækning, för höjder og fjælde igen hæve sig; mod øst er derimod lavlandet noget bredere; blandt gårdene her kan mærkes **Bårdartjörn** (Bárðartjörn, Vem: Borðatjörn) og, øst for denne, **Grytubakke** (Grýtubakki, Ljósv. Grítub.).

Nord for »Dalmundingen« og Hövdahverve hæver landet sig igen som en sammenhængende fjældmasse med flere snebedækte toppe og med stejlt kystaffald. Hele kyststrækningen fra nord for »hövden« til Øfjordens nordøstlige begrænsning, den såkaldte Låtrastrand (Látraströnd), er derfor så godt som uden underland, og vejen mellem de enkelte gårde er på grund af de stejle fjældskråninger, rivende vandløb og mange kløfter overmåde besværlig. — Ved forbjærget Gjögratå (—tá), fordum **Reynisnes**, — omtrent i linje med Hedinsfjorden — afgrænses Øfjorden på denne side, i det kystlinjen her gör en pludselig böjning fra nord til øst.

Øst for Gjögratå begynder et nyt præstekald, hvis vestlige del udgöres af de såkaldte Fjorde (Firðir). Denne lille bygd ligger overordenlig afsides og næsten helt afskåren fra omverdenen. Mod nord beskylles kysten af det åbne hav; fjordene, hvorefter bygden har taget navn, er kun nogle mindre indskæringer, oven for hvilke der i reglen kun er plads for en enkelt eller ganske få gårde; på de fleste steder gå de höje, stejle fjælde helt ud til søen, og som en sammenhængende mur skiller fjældmassen, hvorfra disse er forgreninger, mellem denne bygd og nabobygderne mod øst, syd og vest. Blandt de omtalte indskæringer af havet fortjæne (og have) kun småfjordene **Torgejrsfjord** (Þorgeirsfjörðr, Bdm.) og Hvalvatnsfjord (Hvalvatnsfjörðr) navn af fjorde. Op fra den sidste ligger en meget besværlig vej mod syd over fjældene til Hövdahverve. I Hvalvatnsfjorden vest for mundingen af en her i fjorden faldende å ligger gården Øre (Eyri), også kaldet **Arnarøre** (Arnareyri, ældre —eyrr); her har man da rimeligvis det i Finnb. (kap. 22) nævnte Arnarøre, hvor Finnboge efter sit ophold i Norge lander. Som variant forekommer imidlertid Knararøre. — Ved et mod søen fremskydende fjæld er »Fjordene« skilt fra Flatødalen, der tilligemed den foranliggende Flate udgör præstekaldets anden del. Øst for »Fjordene« antager kystlinjen en sydøstlig retning, og en större bugt **Skjalvande** (Skjálfandi) eller Skjalvandafloe (Skjálfandaflói ɔ: Skjalvandabugt) — af hvilken sidste form

for navnet den første vel kun er en afkortning[1]) — begynder at udforme sig. Ud mod en mindre indbugtning af denne store bugt, ved dens nordvestlige hjörne, ligger den nævnte **Flatødal** (Flateyjardalr), egenlig kun selve kyststrækningen eller dalmundingen, i det dalstrøget længre fra kysten benævnes **Flatødalshede** (Flateyjardalsheiði, ældre —heiðr). Langs søen ligger derfor også dalens gårde. — Også Flatødalen har sin helt, nemlig Finnboge den stærke, om hvis bedrifter jo rigtignok kun en alt andet end pålidelig saga giver underretning. Her, hvor Finnboges hjemstavn var, omfattes han med megen interesse; dog synes ingen virkelig tradition af nogen art at være bevaret, men adskillige forvirrede forsøg på stedfæstning af de i sagaen nævnte lokaliteter göres. Vestligst i dalen skyder en hövde sig frem mod søen; inden for denne ligger to gårde Vík og **Jøkelså** (Jökulsá). Vik (ɔ: Vig), dalens nordvestligste gård, må vel være den Finnb. kap. 36 nævnte lokalitet Vík, hvor en variant har Eyri. Også gården Jøkelså nævnes i sagaen (Finnb. s. 210). Sydøst for Jøkelså ligger **Brettingsstad** (Brettíngsstaðir), nu dalens anseligste gård, i følge Finnb. tilholdsstedet for Finnboges uvenner. I linje med Brettingsstad, lidt østligere, ligger gården Hov (Hof), rigtignok ikke nævnt i sagaen, men dog ikke uden interesse. Denne gård, der ligger omtrent midt i dalmundingen, ligesom beskyttet af en indadtil græsgrot hövde, som hæver sig op fra søbredden her, har nemlig i sit tun en dél tomter af noget usædvanlig art. Alle ligge de nordøst for gården. En af disse udgives for hovtomt; det er en aflangfirkantet tomt, hvis langvægge er c. 6 fv. Men desuden er tunet opfyldt af gamle tomter, om hvis oprindelse intet vides; mindst 6—8 af disse, hvoraf én meget anselig, langt större end »hovtomten«, ligne ganske bodtomter; desuden ses også spor af en kredsformig tomt. Skulde man her have levningerne af et tingsted? Kilderne mælde intet om noget sådant, lige så lidt som om noget hov i Flatødalen. Dog angiver rigtignok Finnb., at Finnboges fader Asbjörn havde godord i Flatødalen. Foruden de nævnte gårde findes der i selve Flatødalen endnu kun én, nemlig **Øre** (Eyri, ældre Eyrr), der ligger sydøst for Hov, under dalens østlige fjældbegrænsning og tæt ved søen. På Øre boede i følge Finnbogesaga hövdingen Asbjörn, hvis sön udsættes, men findes af den fattige bonde på **Tofter** (Tóptir ɔ: tomter), hos hvem barnet

[1]) Dog opfatter ikke Ldn. (s. 17—18) forholdet således. Måske virkelig også bugten kan være benævnt Skjálfandi ɔ: dirrende, af bølgebevægelsen.

opfostres under navnet Urdarkött (ɔ: Urdekat, — fordi han var funden i en urd), indtil dets rette herkomst opdages. Senere får ynglingen navnet Finnboge — efter en norsk søfarende, hvis liv han har frelst. Tofter og Øre kan efter sagaen antages at have været nabogårde; men om beliggenheden af den første af disse vides ellers intet. Øre, der nu kun er en tarvelig gård, står tæt under et grus- og stenfjæld, der danner ligesom den nederste terrasse af et större bagved liggende fjæld. Det nævnte lavere, men dog ingenlunde uanselige fjæld kaldes besynderlig nok Eyrarurð, medens »urð« ellers betegner blot en dynge eller skrænt af løse sten. Oppe på dette fjæld, lige oven for gården Øre, skal findes græsstrækninger; temlig usandsynligt er det dog vel, når man mener, at gården Tofter skal have stået her; man vil imidlertid se spor af gærder og enkelte tuer, der kan tyde på hustomter, her.

Flatødalen er foruden en afsides også en fattig bygd; hårde vintre og havis trykke de få beboere; adgang til fiskeri (særlig håkarlefangst) og drivtømmer høre til de få fortrin, som beliggenheden medfører. — Nok så heldig stillede er beboerne af den ud for Flatødalen, kun en halv mil fra land, liggende **Flatø** (Flatey), der både er ret græsrig og giver adgang til forskelligt erhverv. Øen, der tæller oprindelig 4 (nu vistnok 6) gårde, er stedet for en kirke, hvortil man også fra Flatødalen søger [1]).

Flatødalen, der til bægge sider begrænses af fjælde, trækker sig snart sammen til en ensformig, smal og jævn dal, indesluttet

---

[1]) Ud for Vík i Flatødal ligger et skær Gunnbjarnarsker, hvortil i følge sognebeskrivelsen (1839) den bekendte Gunnbjörnsvise med tilhørende sagn — der i Ísl. Þjóðs. II, s. 113—118 fortælles om Axlar-Björn, i Grl. hist. M. I, s. 110—16 sættes i forbindelse med Björn jorsalafare fra Vatnsfjord — er knyttet: Gunnbjörn boede på Vik — »nær Sturlungetiden måske« —; folk, der kom til ham, plejede han at myrde, når der var udsigt til vinding. En gæst, der en gang kom til ham, hørte imidlertid en gammel kone kvæde dette »vuggekvæde«:

gisti þeir ekki hjá Gunnbirni,
sem klæðin hafa góð,
ekur hann þeim í Iglutjörn,
og kurriró —

og undflyede i tide. Nu beredte man sig til at angribe Gunnbjörn, men han flyede gennem en underjordisk gang, som han havde anlagt fra sin gård ned til stranden; herfra tog han sin tilflugt til Gunnbjörnsskær, hvor han blev dræbt. Spor af gangen vil man til hen mod vore tider have set. Iglutjörn påvises oppe på fjældet langt sydvest for gården.

mellem lynggroede skråninger, bag ved hvilke en sammenhængende række af blå eller brune, sneplettede fjælde hæver sig. Gennem denne dal ligger Flatødalshede-vejen mod syd til Fnjoskadalen, i det man umærkelig føres fra bygden over i »heden«. Hededalen gennemströmmes af en å Flatødalså (Flateyjardalsá, Dalsá), der øst fra modtager et tilløb Jøkelså (Jökulsá). Af de til Flatødalsbygden hørende gårde står en, vekselvis bebygget og ødeliggende, nordlig i Flatødalsheden, vest for åen. En spredt bebyggelse findes overhovedet hele vejen syd efter gennem hededalen. Den næste gård, man støder på vest for åen, er »Hedehusene« (Heiðarhús), der ligger omtrent lige over for Grímsland, men bægge er utvivlsomt på kortet aflagt for langt imod syd. På Heiðarhús boede i følge Finnb. en smålig bonde, med hvem Finnboge kom i strid i anledning af sine stodhestes græsning på Flatødalsheden. Først en del sydligere møder den lille Jøkelså, der her falder i Flatødalsåen. Nu følger et parti af heden, der i Finnb. får en nærmere omtale, nemlig höjderne **Finnbogakam** (Finnbogakambr) og **Almannakam** (Almannakambr), samt den af Finnboge løftede stén. Flatødalsåen gennemløber for denne sin øvre (ɔ: sydre) dels vedkommende en ejendommelig kløft i dalfladen, bred nok til at vejen en længre strækning ligger gennem denne. I den flade kløftbund, øst for åen, nær kløftens nordre ende står stenen, Finnbogesten (Finnbogasteinn) som den kaldes, straks hinsides (syd for) Jøkelså. Det er en stenblok lig et sædvanligt »Grettestag« og skal ligesom disse have stået på underliggere, hvad der jo i øvrigt ikke stemmer med sagaens fortælling [1]). Kort efter at man nord fra er passeret ind i den nævnte kløft og over Jøkelså, får man på höjre hånd en stejl, fremspringende klippe, som ved en indsænkning til dels er adskilt fra den bag ved liggende vestre kløftvæg. Dette er Finnbogekam; dens forreste pynt angives som stedet, hvorfra Finnboge forsvarede sig mod de 15 mænd, der, som sagaen fortæller, havde lagt sig i baghold for ham, da han en gang var på vejen hjem til Øre. For den sydlige dels vedkommende begrænses denne kløft, der når syd på til hen mod gården Krókar, og øst for hvilken gården Kambsmýrar ses, mod vest af en sandryg, langs hvilken vejen så ligger; denne langstrakte banke er Almannakam. Derefter er endnu kun en kortere strækning, för gården Tværå nås — og dermed stedet, hvor Fnjoskadal går over i »Dalmundingen« [2]).

---

1) En anden, större Finnbogestén vises nordligere på heden.

2) Vejen fra Tværå ud i Flatødalen udkræver omtrent 5 timers ridt.

Fnjoskadalen (Fnjóskadalr), ældre **Hnjoskadal** (Hnjóskadalr), i hvis nedre del man her stiger ned fra heden, er allerede tidligere nævnt, og ved samme lejlighed omtaltes forelobig den dalen gennemströmmende Fnjoskå (ældre Hnjoskå). Med undtagelse af dalens allernederste parti, den fra øst til vest liggende »Dalmunding«, strækker den lange, smalle Fnjoskadal sig — i en længde af 5 mil — i retning fra nord til syd op mod det indre höjland, længst imod syd forgrenende sig i tre ubeboede sidedale, af hvilke den vestligste endog skal være lige så lang som hoveddalen [1]). Af tilløb fra disse dale dannes Fnjoskåen, der altså har en betydelig strækning at gennemløbe, inden den kan udmunde i Øfjorden. Skönt ved midsommerstid af udseende og karakter kun som en middelstor å skal Fnjoskåen virkelig en stor del af året føre en betydelig vandmasse og ved forårstid regelmæssig være ufarbar for ridende, og selv i sommertiden befares den kun på regelmæssige vad, hvoraf der rigtignok er adskillige. Til bægge sider begrænses Fnjoskadalen af sammenhængende fjældhöjder; kun mod øst afbrydes disse ét sted — omtrent midtvejs — kendelig af en tværdal **Ljosavatnsskard** (Ljósavatnsskarð), der danner en bekvem forbindelse mellem Fnjoskadalen og den øst for liggende bygd; dog findes foruden dette pas til bægge sider flere mindre »skår« (skörð), hvorigennem vej ligger over fjældene. Den nedre, nord for mundingen af Ljosavatnsskardet liggende del af Fnjoskadalen står i henseende til naturskönhed tilbage for den øvre (sydligere) del, hvor den stærkere udprægede fjældbegrænsning og den frodige skovvækst meddeler egnen en ejendommelig skönhed. Også den nedre del af dalen er dog en ret kön bygd, med en tæt række af gårde på hver side af åen. Denne del af dalen er skuepladsen for den i Ljósv. s. 80—88 omtalte kamp mellem Eyjolv Gudmundssön (senere kaldet »den halte«) og Ljosvetningerne. Den nordligste af de ved denne lejlighed nævnte gårde i Fnjoskadal er **Dravlastad** (Draflastaðir) [2]), der ligger vest for åen, et par »gårdlængder« syd for hvor Fnjoskadalen går over i Dalmundingen. På Dravlastad får Eyjolv underretning om, at hans fjender har samlet sig på den, hinsides åen, sydøst for Dravlastad liggende gård **Vejsa** (Veisa) [3]). Eyjolv og hans mænd

---

[1]) Særlig om denne, men vistnok i det hele om alle tre sidedale gælder det. at de på kortet ikke have fået den tilbørlige længde.

[2]) også nævnt Ljósv. s. 73.

[3]) Blandt de mange besynderligheder i Ljósv. kan mærkes, at to af hovedophavsmændene til striden med Eyjolv, de på Vejsa opfostrede unge mænd Höskuld Torvardssön og Brand Gunnstejnssön, siges (s. 73) at stå i nöje

søger forgæves at komme over åen, folkene fra Vejsa med deres overlegne styrke er ham overalt i vejen. Ved denne lejlighed nævnes vadestederne **Hestavad** (-vað) og **Tredjungavad** (Þriðjungavað), af hvilket sikkert det første, og måske også det andet har ligget på strækningen nord for Ljosavatnsskardet; dog er intet af navnene bevaret. Bægge partier får efterhånden forstærkning, og sluttelig drager en betydelig styrke Ljosvetningerne til undsætning ned langs bægge sider af åen. Nu kommer det til den afgörende kamp ved höjen **Kakalahöl** (Kakalahóll), hvor der var en fugtig mose og et vandløb (lækjarfall). Denne höj skulde man efter sagaens fremstilling måske snarest søge øst for åen; rigtigst bliver det dog vistnok at antage, at den har ligget vest for åen, hvad heller ikke ligefrem modsiges af sagaen. Øst for åen findes der nemlig på hele strækningen nord for skardet intet sted, som passer til sagaens beskrivelse; vest for åen er der heller ikke mange höje eller bakker at vælge imellem. Ubetinget bedst passer til sagaens beskrivelse den såkaldte Orrustuhóll (ɔ: kamphöj), der også ved sit navn minder om en her stedfunden kamp. Det er en höj og stejl grusbanke, der strækker sig ud mod åen, syd for gården Dæle (Dæli), omtrent lige over for Vejsa. Mellem höjen og åen findes mosedrag, og tæt under höjen ligger et kær, der ved et dyndfuldt udløb står i forbindelse med åen. I Finnb. (kap. 38), hvor der hentydes til samme begivenhed, kaldes höjen Melrakkahóll, men dette navn er lige så lidt som Kakalahóll bevaret. — Blandt de sydligere gårde vest for åen i denne del af dalen er den omtrent i linje med Ljosavatnsskardet stående gård **Nés** (Ljósv. s. 86). — Øst for åen kan foruden Vejsa nævnes **Fornastad** (Fornastaðir), hvor i følge Ljósv. Torgejr godes sönnesön Torvard Höskuldssön, som den gang stod i spidsen for Ljosvetningerne, boede — en gård, der måske rettere kan siges at ligge i Ljosavatnsskard.

Sydvest for Fornastad, på grænsen mellem Fnjóskadal og Ljosavatnsskard, ligger præstegården **Hals** (Háls)[1]. Den anselige gård, der står under pynten af et mod nord fremløbende fjæld, som begrænser Ljosavatnsskardet mod syd, har i sin umiddelbare nærhed flere stedsnavne, der minde om tingforhold. Således ligger nord for

forhold til Tverøingerne (Eyjolvs slægtninge); skulde dette navn ikke være forvansket? — S. 74 siges, at Höskuld efter et besøg på et norsk skib »tók sér ferju, ok fór síðan heim« — det skal utvivlsomt være »tók sér fari«.

[1]) I følge E. O. (s. 663) fandtes i nærheden af Hals spor til tidligere tiders udsmeltning af myremalm.

gården umiddelbart ved tunet en höj, Tinghôl (þínghóll), der igen mod øst og nord begrænses af en lille bæk Tingmannalæk (þíngmannalækr), som, kommende fra Ljosavatnsskardet, søger ud imod Fnjoskå. Dog findes ikke ved Hals spor af tomter eller andet om et gammelt tingsted vidnende. Heller ikke literaturen giver noget vink. Vel omtales i Ljósv. (s. 76) en forårssammenkomst (einmánaðar-samkoma), som i følge sagaen oprindelig holdtes på Hals, men senere flyttedes til Kaupang (Ef.); men disse for Nord- og Østlandet ejendommelige sammenkomster havde ikke karakter af tingmøder. Det kan i og for sig næppe antages, at noget af fristatstidens ting har været holdt hjemme på denne fra gammel tid bestående gård, og havde det været tilfælde, vilde sikkert i en eller anden form bestemte angivelser derom være bevaret i oldskrifterne. Sandsynligst er det, at navnet Tinghol stammer fra en senere tids tingvæsen. — Navnet Tingmannalæk [1]) står måske i forbindelse med benævnelsen Tingmannavej (þíngmannavegr), som den vej, hvis ene endepunkt er ved vadlerne i Øfjorden, her begynder at antage. Det er den fra Ljosavatnsskardet kommende hovedvej, der fra Hals ligger i sydvestlig retning, over Fnjoskå og videre over Vadla-hede forbi det gamle Vadla-tingsted, om hvilket dens navn utvivlsomt minder. Denne vej er det, som i Ljósv. (s. 83) kaldes Tingmannalejd (þíngmannaleið).

Hals er nu tingsted, og da et utvivlsomt fra den gamle tid stammende tingsted findes kun kort herfra, er det rimeligt nok, at tinget — under forandrede forhold — i en forholdsvis tidlig tid er bleven flyttet hjem til gården. Stedet for dette ældre ting er Lejdarnæs (Leiðarnes), vestnordvest for Hals ved Fnjoskåens østlige bred, hvis navn allerede minder om, at ting (ɔ: høstting = leið) har været afholdt her. Som tingsted viser det sig også ved sine mange bodtomter. Det forholdsvis brede og flade næs, der dannes ved en bugtning af åen, ligger omtrent ud for et punkt midt mellem de to vest for åen stående gårde Nes og Ljótstaðir, men noget syd for Tingmannalæks udløb i Fnjoskå. Mod øst begrænses det af höje og stejle grusbanker; selv er det græsgrôt, men ved en terrasse delt ligesom i to afdelinger. De ikke få bodtomter er hovedsagelig anbragte i to rækker — fra nord til syd —: den øverste langs terrassens kant, den anden på fladen neden for; desuden findes spor til, at en tredje, yderste række har været langs næssets skrænt ud mod åen, og flere

[1]) þíngmannalækr nævnes allerede i Anduns máldage (fra begyndelsen af det 14de årh.).

bodtomter findes endvidere spredte mellem de to hovedrækker. Med sikkerhed kan endnu påvises omtrent 20 bodtomter, og desuden 10 mere eller mindre usikre. Flere af boderne har været dobbelte eller sammenbyggede og andre haft i det mindste en tilbygning ved den ene langvæg. Om indgangen kan ikke siges noget bestemt; dér, hvor der endnu ses spor af den, synes den i de fleste tilfælde at have vendt ud mod sletten neden for terrassen. Mellem boderne findes på to steder hustomter fra en senere tid; men det er temlig let at adskille dem fra bodtomterne; de synes at være byggede på gamle bodtomter og har altså ødelagt flere sådanne. Den sydligste tomt i den nedre række har en sådan form, at det er vanskeligt at afgöre, om det har været en kredsformig tomt (domring?) eller en almindelig bodtomt, der efterhånden har fået en rundagtig form. Imellem og i tomterne ses en mængde gamle kulgrave; nu er imidlertid skoven forsvunden. — Om Lejdarnæs, der ligger i Hals' land, siger A. M., at her findes en mængde tomter, men ingen indhegninger, så folk formoder, at her har været et gammelt tingsted; tomterne var den gang bevoksede med storskov.

Det synes næppe for dristigt her at søge det i sagaerne oftere nævnte **Ljosvetninga-lejd** (Ljósvetninga leið), for hvilket intet andet sted kan påpeges. Ljosavatn, hvor stamfaderen for Ljosvetningernes hövdingeslægt boede, ligger østlig i Ljosavatnsskardet; herfra udbredte slægten sig blandt andet også over adskillige af gårdene i Fnjoskadalen. Hovedstedet, hvor Ljosvetningalejd kommer til omtale, er Ljósv. s. 7—8, i det det af sammenhængen tydelig fremgår, at det var h e r, at Gudmund den mægtige og Torgejr Ljosvetningagode agtede — ved til samme tid og sted at ansætte Eyfirdinga, Reykdæla og Ljosvetninga lejdmøder — i forening at holde det tredobbelte »lejd«, hvor de vilde opnå fredlysning for den fredløse Sölmund. Da Torgejr godes sönner umiddelbart för lejdmødet dræber Sölmund, mislykkes imidlertid planen, og det kommer tilmed til en for Gudmund og Torgejr ikke synderlig hæderlig kamp med Torgejrs sönner. Denne kamp er det sikkert, som Nj. (s. 618) hentyder til, hvor der fortælles, at Torkel håk, den bekendteste af Torgejrs sönner, offenlig havde spottet over Gudmund i anledning af den sejr, han og hans brødre havde vundet over Gudmund på Ljosvetningalejd [1]. — Et tilfælde af beslægtet art omtales Vem. s. 292. Her er det en fredløs fra Sønderlandet, der beder den Øfjordske hövding Eyjulv

[1]) Gudb. Vigfussön (Safn. t. s. Í., I, s. 487) henførør dog denne kamp til en senere tid.

Valgerdssön (Gudmunds fader) om tilladelse til at bosætte sig »i herredet der nord på«. Eyjulv forsøger at få hans fredløshed hævet ved at lade ham fredlyse på Hegranæs lejd, Vadla lejd (= Eyfirdinga lejd) og Ljosvetninga lejd; gör ingen indsigelse på noget af disse tre møder, har den skyldige opnåt fred. På de to første møder går alt godt, men på Ljosvetninga lejd bliver den fredløse dræbt, og drabsmanden undflyr til skoven. Her nævnes imidlertid, som det vil ses, i steden for Reykdæla lejd Hegranæs lejd. — Endnu en gang nævnes Ljosvetninga lejd i Vem. (s. 259). Der fortælles, hvorledes den Øfjordske storbonde Stengrim fra Kropp, da han en sommer holdt hestekamp på Ljosvetningalejd med en bonde fra Hnjoskadalen, blev forhånet af sine fjender fra Reykjadalen (østligere i Sønder-Tinge syssel), som ligeledes var til stede her.

Den fra Ljosavatnsskard udgående forbi Hals førende hovedvej til Øfjorden ligger, som tidligere nævnt, fra Hals i sydvestlig retning. Men kun kort følges Fnjoskadalens østside, hvorefter vejen ligger ned mod et vad over Fnjoskå lige over for gården Hroarstad (Hróarstaðir), hvorfra opstigningen til Vadlahede ad Tingmannavej nu finder sted. Tidligere skal det til Tingmannavej hørende vad over Fnjoskå have været noget sydligere, lidt neden for (nord for) gården **Vetrlidastad** (Vetrliðastaðir, Vem.). Dette vadested — som skal have båret navnet Tingmannavad (Þíngmannavað) — nævnes i Vem. under forskellige kortere former, af hvilke vel **Tingvad** (Þíngvað) er at foretrække.

Vejen fra Hals opefter i Fnjoskadalen øst for åen er ualmindelig smuk. Straks efter at være drejet mod syd ind i dalen kommer man til en af Islands bekendteste skove Hals-skov (Háls skógr), der indtager en temlig betydelig strækning. Vejen snor sig her i fjældskråningen mellem et temlig tæt og höjt krat, rigtignok alt bestående af buske, men disse ofte indtil 8—9 al. höje. Efter den beskrivelse, Olavius (s. 361) giver af denne skov, synes man her at have et af de sjældne tilfælde, hvor en islandsk skov i den nyere tid er vokset til igen. Ned imod åen ligge hist og her små græsflader. Længst imod syd begrænses udsigten op gennem den smalle, af fjældhalse indesluttede dal af et höjdedrag, vest for hvilket **Blejksmyrardal** (Bleiksmýrardalr) åbner sig ud imod dalen. Blejksmyrardal er en ubebot hededal af en betydelig længde. Endnu noget sydligere deler hoveddalen sig igen i en mindre vestlig og en större østlig dal (Hjaltadalr og Timbrvall(n)adalr), ligeledes bægge ubeboede. Mellem Blejksmyrardal, der nævnes i Ljósv., og Sölvadalen i Øfjords syssel skal der ses spor af en gammel vej; man gætter på, at en

stigning her kan have båret navnet **Brynjubrekka**, der forekommer i Ljósv. i forbindelse med **Hellugnúpsskarð**, hvor Gudmund den mægtige angiver den vej, han har valgt for at kunne overfalde den i Bårdardalen øst for Fnjoskadal boende Torkel håk. Andre antager, at Brynjubrekka har betegnet selve opstigningen til Hellugnupsskard. Over Hellugnupsskard, Vem. s. 302: Gnúpsskarð — navnet er dog næppe mere brugeligt, — fører den eneste vej fra Fnjoskadal til Bårdardal syd for Ljosavatnsskard. Det er den nu såkaldte Vall(n)afjalls vej, der ligger fra den ved forgreningen af Hjaltadal og Timbrvalladal stående gård Sörlastad (Sörlastaðir) over fjældet mod øst.

Af de i den øvre del af Fnjoskadalen liggende gårde fortjæne flere en nærmere omtale som bekendte fra sagaliteraturen. Af disse er Vetrlidastad allerede nævnt. Fra Ljósv. kendes **Vaglar** (nu: Vaglir), Hals' nabogård mod syd, der ligger i fjældskråningen øst for åen, med skoven under sig. Syd for Vaglar følger Lund(r); her boede Fnjoskadalens landnamsmand, om hvilken Ldn. fortæller, at han tilbad lunden. Nu er dog netop gårdens omgivelser skovløse. Dog har gården part i en temlig betydelig skovstrækning, der begynder noget syd for gården og derfra strækker sig op efter i dalen. Sydvest for Lund, hinsides åen, et par gårdlængder syd for Vetrlidastad ligger **Fjósatunga**, og igen et par gårdlængder syd for denne gård **Illugastad** (Illugastaðir), ud for hvilken omtrent den nys omtalte skov ender. — Til Fjosatunga fører den tidligere (s. 124) nævnte Bildsåskardsvej, der udgår fra Kaupang i Øfjorden, lidt sydligere end Tingmannavej, og ligesom denne fører over Vadlahede. Efter navnet at dömme skulde man snarest i Bildsåskard søge **Beljarskarð** (Ljósv. s. 83), som nu ikke kendes [1]).

Bægge de oven nævnte stedsnavne Fjosatunga og Illugastad forekommer i Ljósv., i et af denne ofte uklare sagas allervanskeligste kapitler (kap. 4). Der fortælles her (s. 10—13) om et ting (ɔ: vårting), der holdes, efter at Torgejr godes sönner så heldig har tilintetgjort deres faders og Gudmund den mægtiges forsøg på at få den fredløse Sölmund fredlyst på Ljosvetningalejd. Selv har de på en udfordrende måde dræbt Sölmund, og nu beslutter de at

---

[1]) Den særlig afvigende bearbejdelse af Ljósv. (AM. 561 C. 4to) lader Gudmund den mægtige udførlig angive for spejderen Torbjörn rindil, hvilken vej han skal vælge til Torbjörn håk: han skulde stige op fra Kaupang (Ef.) og gennem Reykjaskarð og derefter Hellugnupsskard nå Bårdardalen. Reykjaskard er en sænkning i fjældet, der fra Vadlahede ligger ned mod gården Reykir i Fnjoskadal nær Blejksmyrardals munding.

anlægge sag i anledning af den kamp, der efter den fredløses drab udspandt sig mellem dem på den ene side, Gudmund og Torgejr på den anden, og hvori en af deres mænd faldt. På tinget møder dels Gudmund og Torgejr med følge, dels Torgejrssönnerne med mange folk — en af dem, Tjörve, har opholdt sig i Guddalene (Skg.) og kommer nu derfra, »austan« siger sagaen fejlagtig for »vestan«. Den mægtige Ofejg Jarngerdssön fra egnen omkring Reykjadal, der her optræder mæglende, synes eftes Ljósv. nærmest at have været Gudmunds tingmand [1]). Vanskeligere er det at se, i hvad egenskab Snorre Hlidarmannagode (Ef.) giver møde her på tinget, vel snarest også som mægler, til fordel for Gudmund. — Foruden disse hövdinger nævnes blandt deltagerne i tinget Arnstén fra Öksarfjord (Nþ.), om hvem det anføres, at han ejede den ene tredjedel af Torgejrs godord (ɔ: Ljosvetninge godord), Torgejrssönnerne den anden, og Torgejr selv ligeledes kun en tredjedel. Det at få den afgörende indflydelse ved udnævnelsen af kviden og dommerne for dette godords vedkommende spiller i det følgende en sådan rolle, at kun et enkelt godord synes at have været repræsenteret på dette vårting. Man kunde derefter formode her at have et af de for en mindre tingkreds — svarende til et godord — oprettede vårting, på hvilke sagaliteraturen frembyder flere eksempler, men som dog må anses for uregelmæssige eller i al fald private, i modsætning til de i loven påbudte vårting, hvoraf hvert var fælles for en af de, tre godord omfattende tingkredse, hvori landet var delt. — Torgejrssönnerne betragter alt som vundet, hvis de kan få de dette godord tilkommende udnævnelser i deres hånd; derfor tvinger de Arnstén til at afstå sig hans andel i godordet. Da nu Torgejr tøvede med at udnævne dommere, gik en af brødrene — efter overtagelsen af Arnsténs godord — til tingskrænten, erklærede Torgejr for at have forbrudt godordet, nævnte vidner derpå, og udnævnte siden dommere. »De holdt da ting i Fjosatunge op fra Illugastad,« fortæller sagaen. »ti de nåede ikke frem på vårtinget; de red ned på tinget for at træffe Torgejr og lod domstolen være samlet imidlertid, og det tegnede da til kamp.« Et forlig bliver imidlertid bragt i stand af Snorre Hlidarmannagode, dog således, at fordelen er på Torgejrssönnernes side.

Indholdet af de ovenstående, i anførselstegn satte ord kan næppe forstås anderledes end som en beretning om, at Torgejrssönnerne efter at have tiltrodset sig Arnsténs godord ikke kan

[1]) eller fortrængt af Gudmund fra hövdingskabet? se Ljósv. s. 17 og s. 68.

drive domstolens nedsættelse igennem på det egenlige vårtingssted og derfor forlægger stedet for de af dem udøvede tingforretninger til en plads noget höjere oppe i dalen end det tingsted, hvor Gudmund og Torgejr er, og som i følge sammenhængen nødvendig må tænkes også at have ligget i Fnjoskadalen. — Det oven anførte sted i Ljósv. kræver dog nødvendigvis en rettelse. Fjosatunge ligger ikke oven for (upp frá) Illugastad, men netop neden for (dog med et par mellemliggende gårde). Enten kunde man antage, at upp frá var fejlagtig for út frá eller et lignende udtryk for »neden for«, og meningen vilde da være, at det af brødrene valgte tingsted var Fjosatunge, medens der så ikke i fortællingen vilde være nogen angivelse af stedet for det sædvanlige vårting, hvor Gudmund og Torgejr opholdt sig. Eller man kunde — overensstemmende med kapiteloverskriften — antage, at det egenlige vårtingsted var Fjosatunge, og at brødrene herfra havde forlagt deres ting til oven for Illugastad. Man måtte da — hvad der dog vel er usandsynligere — antage, at »í Fjósatungu« var ved en misforståelse senere indskudt, af en, som vidste, at Fnjoskadalens gamle vårtingssted var Fjosatunge.

De foregivne lævninger af Fjosatunge-ting (Fjósatúnguþing) — en sådan benævnelse kendes kun fra den ikke oprindelige overskrift til kap. 4 i Ljósv. — gör ikke sagen klarere. Sådanne forevises nemlig, men øst for åen. Den tidligere nævnte skovstrækning, der fra Lund strækker sig syd efter, bærer forskellige navne efter de forskellige gårde, der har part i den. Midterpartiet, der ligger lige over for gården Fjosatunge, og som ejes af denne gård, benævnes således Fjosatungeskov. Her findes ud for gården, øst for åen, forskellige tomter. Skrænten falder her stejlt af mod åen, der ofte graver bort af den østlige bred, hvad også de her endnu tilbageværende tomter vidne om. Yderst ved skrænten ses således halvdelen af en cirkelrund tomt (domring?), 4 fv. i diameter, hvis anden halvdel åen öjensynlig har bortrevet; umiddelbart nord for denne findes, i retning fra nord til syd, halvdelen af en större bod (langvæggen 6 fv.), der på lignende måde er bleven medtaget af åens nedbrydende kraft. Noget nordligere og höjere oppe i skråningen forekommer endnu en langagtig-firkantet tomt. Ud for denne, ved skrænten, ses flere tomter, der imidlertid udgives for lævninger af en forhenværende gård (Litlu Þórðarstaðir, som jordebøgerne dog ikke kende). Hvad der foruden disse tomter støtter, at man her virkelig har lævninger af et tingsted for sig, er flere om tingforhold mindende stedsnavne, således Búðargil eller Búðartúngugil,

navnet på to kløfter, som lidt nordligere strækker sig ned gennem fjældet, og som ved liens begyndelse forener sig efter at have dannet en lille tunge. Efter dem benævnes rimeligvis en höj neden for Búðarhóll og en höjde ved skrænten Búðarhöfði.

At der har været afholdt vårting i Fnjoskadalen må efter oven anførte beretning i Ljósv. anses for sikkert. — Dette vårtingssted har utvivlsomt været omtalt endnu en gang i Ljósv., nemlig kap. 10 og 11 (s. 28—31). Her har det imidlertid karakteren af et for hele tingkredsen fælles vårting, en stilling, som det dog vistnok kun undtagelsesvis og for en kort tid kan have haft, da tingkredsens rette hovedting, Tingø-ting, allerede tidligere nævnes og har en så langt bekvemmere beliggenhed, at man ikke let under sædvanlige forhold kunde tænke på at opgive det for det, for flertallet af de tingbesøgende, så langt mere afsides Fnjoskadalsting. Der fortælles her, hvorledes Gudmund den mægtige i anledning af en i Reykjadalsegnen begået voldsgerning indstævner den skyldige til vårtinget, uden at betænke at denne ikke længer hører til Nordlændingefjærdingen. I løbet af fortællingen siges nu, at denne sag var anlagt ved Vadlating, — men allerede tidligere (s. 127—28), ved beskrivelsen af Vadla tingsted, er det fremhævet, at denne angivelse står ganske uden sammenhæng med det efterfølgende, som indeholder en i det enkelte gående beskrivelse af vejen øst fra til tinget, der tydelig nok viser, at dette må have ligget i Fnjoskadalen: Gudmunds modpart Torkel Gejtessön (fra Østerlandet) rider med få ledsagere den sædvanlige vej vester på til tinget, men sender sin hovedstyrke, der har tælte af samme farve som skoven, ad hemmelige veje til Blejksmyrardal[1]) og derfra ned gennem Fnjoskadal. Torkel rider til **Akerøre** (Akreyrr) og har nu et hemmeligt møde med sine mænd, hvorunder han opfordrer dem til, når han svinger sin økse oppe på den höj, som var mellem dem og tinget, da at bryde frem. Derefter rider Torkel med sine få ledsagere til tinget, og nu begynder forhandlingerne, under hvilke han, således som aftalen var, i det afgörende öjeblik kalder sine folk til hjælp. — At dette ting skulde være holdt i Øfjorden er, som oven for fremhævet, efter fremstillingen i Ljósv. ligefrem umuligt. Tingstedet må have ligget i Fnjoskadalen og har vel oprindelig ikke været nævnt ved navn i sagaen, ligesom tilfældet har været med det i kap. 4 omhandlede Fnjoskadalsting (»Fjosatungeting«). I den øvre del af dalen har tingstedet næppe været, da Torkels mænd synes at have haft et ikke ubetydeligt

[1]) »ok fyrir neðan heiði« föjer sagaen til; menes hermed Vadlahede?

stykke af denne at passere. I dalens midterparti haves jo desuden et gammelt tingsted (Leiðarnes) med talrige bodtomter, der synes som selvskrevet til sædet for ethvert större ting i denne egn. — Hvis man ikke var så meget i forlegenhed med bestemmelsen af Akerøre, vilde sagaens omtale af dette sted være afgörende for spörgsmålet om tingstedets beliggenhed. De få vink, der desangående kan gives, tale dog også for at søge tingstedet i Fnjoskadalens midtparti. Sydøst for Hals, i Ljosavatnsskard, findes et stedsnavn Akr, hvor der i sin tid har været bygget en hjåleje (et afbyggersted), til andre tider været sæter fra præstegården; kort fra Akr bærer en lille slette navnet »Eyrarflatir«. Muligvis har man her Ljósv.'s Akreyrr, i al fald er der næppe noget andet navn i disse egne, der minder om det.

Således som forholdene altså stiller sig, synes det naturligst at antage: at de to i Ljósv. kap. 4 og kap. 10 nævnte vårting bægge har været holdte i Fnjoskadalen og bægge på samme sted, — da intet tvinger til at antage det modsatte, som vilde være höjst besynderligt —; at dette sted har været det samme som ellers benyttedes til Ljosvetningalejd, nemlig Lejdarnæs [Her kan der altså muligvis i længre tid have været vårting for en snævrere kreds, ja en tid endog vårting for hele tingkredsen ɔ: Tingøting]; at tomterne i Fjosatungeskov, hvis det er ægte tingstedslævninger, ikke er rester af noget regelmæssigt tingsted, men skylder undtagelsesforhold deres tilblivelse — muligvis Torgejrssönnernes i Ljósv. kap. 4 omtalte særlige tinghold?

Antages det i Ljósv. kap. 10 omtalte ting at have været holdt på Lejdarnæs, må Torkel Gejtessöns folk snarest have været skjulte i Hals skov. Besynderlig nok findes der her omkring flere stedsnavne, der minder om Brand (Brandsdalr, Brandsgil, Brandshús — et fårehus på Vaglar); således hed den voldsmand, Torkel Gejtessön beskyttede, men om hvis tilstedeværelse i Torkels flok sagaen rigtignok intet mælder.

Mellem Fnjoskadal og de østligere egne er, som oftere nævnt, det smukke og bekvemme Ljosavatnsskard en ypperlig forbindelsesvej. Dette, der aldeles har karakter af en smal dal, skærer sig omtrent midtvejs i sydøstlig retning ind gennem den ellers fra det indre höjland til helt ud til kysten sammenhængende fjældmasse. Dalens vestlige del, nærmest Hals, er græsrig og bakket; her har man de to gårde **Tjarnir**, Lille (Litlu) Tjarnir — forbi hvilken den sædvanlige vej fører — nordligst, Store (Stóru) Tjarnir — ved hvilken der findes en varm kilde (laug) — sydligere i dalen

Den i Vem. og Ljósv. nævnte gård Tjarnir er snarest Lille Tjarnir. Store Tjarnir synes nemlig at måtte svare til den i Vem. oftere (s. 255—65) forekommende gård **Laugar**; tilstedeværelsen af en »laug« ved gården gör det jo også forklarligt, at den tidiigere kan have været benævnt herefter, og de nöjagtige angivelser i sagaen, hvor denne gård Laugar nævnes, tillader næppe antagelsen af nogen forveksling [1]). — Den østlige del af dalen optages næsten helt af den fra øst til vest liggende sø Ljósavatn, langs hvis nordlige bred vejen går. Noget øst for søen ligger den efter denne benævnte gård **Ljosavatn** (Ljósavatn). Som bolig for Torgejr gode, hvis berømteste gerning er gennemførelsen af kristendommens vedtagelse på altinget år 1000, men som desuden spiller en stor rolle i Vem. og Ljósv., er gården bleven meget bekendt. Man vil i tunet vise gudehusets plads; oven for, uden for tunet, findes en fra fjældet udgående höj Tinghôl (Þínghóll) — om navnets ælde vides intet; det må vel snarest henføres til en senere tid end fristatstiden, og med hensyn hertil kan bemærkes, at gården også nu er tingsted [2]).

Gården Ljosavatn ligger ud mod en lille dalslette, der mod øst begrænses af den store elv **Skjalvandafljot** (Skjálfandafljót, Fljótið). Denne, en af Islands allerlængste elve, udspringer helt nede ved det nordvestlige hjörne af den store Vatnajøkel, som optager en stor del af landets sydøstlige del. Under hele sit løb bevarer den en nordlig retning, indtil den udmunder i den store, efter den benævnte bugt Skjalvandafloe. På sit nedre løb begrænser den mod vest bygden **Kinn**; oven for Ljosavatnssletten kaldes derimod bygden på bægge sider elven **Bårdardal** (Bárðardalr) [3]).

---

[1]) Med hensyn til Omtalen af Tjarnir kan det synes påfaldende, at Ljósv. (s. 73) betragter denne gård som liggende nord for Fnjoskadal; men således bruges netop i disse egne nord omtrent i betydning af øst. — Derimod kan det umulig forholde sig rigtig, når samme saga (s. 23) om en mand fra Reykjadalen bruger udtrykket: »han red nord til Hnjoskadal.«

[2]) Jon Olavssön fra Grunnavig omtaler (Antk. Ann. II, s. 183) Torgejr godes höj kort sydøst for Ljosavatnsgård. Om den vides næppe noget nu. En basaltsöjle med runeindskrift, der oprindelig var funden i kirkegården, men som en tid lang benyttedes på gården som pæl til at binde heste ved, antoges at være Torgejrs gravsten; ved nærmere eftersyn har den imidlertid vist sig at være lagt over en kvinde ved navn Haldora (se Antkv. Ann. IV, s. 352).

[3]) Egnen omkring Skjalvandafljot, særlig fra Bårdardalen og op efter, gengiver kortet ikke ganske nöjagtig. Flere ved forgreninger af Fljotet dannede øer mangle; afstanden mellem de forskellige gårde er snart for kort, snart for lang; og strækningerne omkring Fljotet, oven for bygden, særlig øst for dette skal nærmest have karakteren af at være aflagte efter et løst skön.

— Bårdardal vest for Fljotet er en smuk bygd. For den ydre dels vedkommende trækker fjældbegrænsningen sig tilbage og aftager i höjde, så at den omtalte lille slette — begrænset af Ljosavatns-skardet mod øst, Kinn'en mod nord, fremkommer. Ud for Ljosavatnsgården findes i elven en af Islands bekendteste fosser, Godafoss (Goðafoss). Skumtågen fra den ses ikke alene fra Ljosavatn, men endog oppe i Bårdardal i mere end en mils afstand. Helt ud mod bredden er terrænet her aldeles jævnt, så at man uden vanskelighed kan komme ganske nær og betragte fossen fra nogle klippeblokke, der i kort afstand rage frem neden for (ɔ: nord for) fossen. Denne er ikke særlig höj, men dog imponerende, da den brede, vandrige elv her med sin samlede vandmasse i et halvmåneformigt fald styrter ned over stejle klipper. Er elven mindre vandrig, kan dette store fald opløse sig i flere mere eller mindre adskilte og forskelligartede. Godafoss skal i følge sagnet have fået navn af, at Torgejr efter antagelsen af kristendommen kastede sine afguder heri. Efter den almindelige opfattelse er det denne foss, der tales om i Grettes saga, hvor Grettes æventyr med troldene i Bårdardal berettes; dette kan dog være tvivlsomt nok, som senere nærmere skal berøres. Sagaens beskrivelse af fossens omgivelser passer kun dårlig til Godafoss. Fljotet er neden for fossen til bægge sider indesluttet af ikke meget höje klippevægge, under hvilke man kan nærme sig forholdsvis nær til fossen. Når vandmassen er mindre, deles fossen af en klippe, der vel er stejl, men heller ikke meget höj — og naturligvis ikke tilgængelig fra land. Nogen egenlig hule findes intetsteds, men under denne klippe skal der være en slags grotte, som man til visse tider endog skal have kunnet besøge fra land, ved at gå bag ved den i en lille bue nedfaldende foss.

Sydøst for Ljosavatn på grænsen mellem den oftere nævnte lille slette og Bårdardalsmundingen, ligger **Öksarå** (Öxará), Torkel håks gård, nu ingenlunde noget hövdingesæde at se til[1]. — Ned gennem Bårdardal står vest for Fljotet en enkelt række gårde, af hvilke **Eyjardalså** (Eyjar- eller Eyjadalsá) oprindelig har været den nordligste, hvorefter så **Sandhaugar** (Grt. urigtig Sauðhagar) har fulgt, i det de to gårde nord og syd for Eyjardalså bægge i en

[1] Den særlig afvigende bearbejdelse af Ljósv. (AM. 561 C. 410) beretter, at da Torbjörn rindil kom til Torkel håk, fandt han denne ene, da hans huskarl var ved hearbejde på Landamot (þar sem heitir at Landamóti). Landamot er en selvstændig gård, der ligger omtrent over for Öksarå, men hinsides Ljosavatnsskards munding, hvor fjældsiden böjer mod nord.

senere tid er afbyggede fra denne. På Eyjardalså var til for en snes år siden kirke og præstegård. Åen, hvorefter gården bærer navn, kommer syd for gården ned fra fjældet og løber så i nordøstlig retning ud i Fljotet. I Grettes saga (s. 148 ffg.) fortælles, hvorledes man på Sandhaugar i flere år var bleven plaget meget af trolde. To år i træk var en mand forsvunden fra gården, medens konen julenat var til gudstjæneste på Eyjardalså. Den tredje jul kommer Grette til Sandhaugar og tilbyder sig at være hjemme, medens hun besøger messen; da hun ikke kan komme over den isfyldte å, vader han over med hende og hendes datter og vender derefter tilbage, medens kvinderne bliver på Eyjardalså om natten. Samme nat kommer en troldkvinde til Sandhaugar, og med hende har Grette en svær kamp. Hun slæber ham ned til åen og agter at styrte ham ned af klipperne dér. Dog lykkes det ham at afhugge hendes ene arm, og hun styrter sig nu fra klipperne ned i fossen, medens Grette en tid bliver afmægtig liggende på klippekanten. Senere hen beder Grette præsten fra Eyjardalså følge med sig til fossen; han styrter sig nu i fossen og baner sig vej til troldenes herunder værende hule, medens præsten skal bevogte et fra den 150 alen höje, stejle klippe nedhængende tov og hale ham op ved hjælp af dette. Da præsten under Grettes kamp i hulen flygter forfærdet, må denne dog hjælpe sig selv. Han kommer op med de tidligere dræbtes ben, og disse jordes ved Eyjardalså kirke. At der i hele denne fortælling ikke tales om nogen anden å end Eyjardalsåen og en i denne værende foss er indlysende; Skjalvandafljot og fosserne i denne elv berøres ikke med et ord, og på dem kan der næppe heller i sagnet oprindelig være tænkt på grund af de pågældende steders indbyrdes beliggenhed. Dette bekræftes også ved den stedlige opfattelse af kampen. Noget nord for den nuværende gård Sandhaugar vises et sted, hvor gården oprindelig skal have ligget. Fra tunstedet her begynder en smal, græsgrot flad fordybning »Grettislág« kaldet, der — af udseende omtrent som et udtörret bækkeleje — fortsætter sig ud gennem hoveddalen, omtrent parallel med Fljotet, indtil ud for gården Eyjardalså, hvor den udmunder i Eyjardalsåen. Hele denne strækning skal i følge sagnet troldkonen under idelig kamp have slæbt Grette. Beskrivelsen af fossen med omgivelser passer rigtignok kun dårlig til forholdene ved denne å. Under almindelige forhold er Eyjardalså en temlig ubetydelig å, der efter at være trådt ned fra fjældet løber i et temlig fladt sand- og grusleje; i tøbrud skal den imidlertid kunne

vokse meget. Ned gennem fjældet løber den ganske vist i et kløftleje, og endogså en foss findes her. Dog har forholdene her næppe haft indflydelse på sagaskriverens skildring, der vistnok udelukkende skyldes fri fantasi, måske påvirket af bevidstheden om tilstedeværelsen af en stor foss i Bårdardalen. Men lige så sikkert synes det, at sagnet oprindelig har lydt om en troldkvinde i Eyjardalsåkløften, der forulæmpede beboerne af nabogården Sandhaugar; — tænktes hun boende i Godafoss, vilde det være urimeligt ikke at lade hende hente sig føde i en af de nærmere gårde.

Medens grunden hidtil har været temlig ufrugtbar hedeslette, udbreder sig noget oven for Sandhaugar jævne græsflader, der strækker sig fra fjæld til Fljot, på samme tid som fjældbegrænsningen mod vest — der bærer navn efter Sandhaugars nabogård mod syd Stóru Vellir — bliver mere udpræget. Over dette fjæld (Vall(n)afjall) fører som tidligere nævnt den eneste vej, der med undtagelse af Ljosavatnsskards-vejen forbinder Fnjoskadalen med Bårdardal. Omtrent midtvejs mellem Sandhaugar og Vellir vil traditionen påvise stedet for en fordums gård **Grund**, der da vel må være den i Vem. (s. 255) således benævnte gård. Ud for Grund ligger i Fljotet en ikke ubetydelig ø Vall(n)aey; ved dennes sydspids har der tidligere ført et vad over elven, og endnu ses mange ridestier fra bægge sider ligge ned mod dette. Her skal det i Vem. (s. 303) nævnte **Eyjarvað** have været. Da elven her er flere hundrede alen bred, synes det temlig utroligt, at Skuta, som sagaen fortæller, skulde have skudt et spyd over vadet.

Oven for Store Vellir er endnu en næsten lige så lang strækning af dalen bebygget, og der findes her vest for elven ikke ubetydelig skov; men efterhånden bliver dalen smallere, og omtrent fire mil fra Bårdardalens munding ophører bebyggelsen. De to sydligste gårde står dog ikke i selve Bårdardal, men i en tvegrenet sidedal, der i sydvestlig retning strækker sig op fra Fljotet. Den sydligste af disse forgreninger hedder Isolvsdal (Ísólfsdalr), og her ligger gården Ishóll. Den herfra kommende å optages af en fra den anden sidedal (Mjófidalr) kommende, som derpå fortsætter sit løb ud mod Fljotet og således afskærer en »tunge«, hvori gården Litla Túnga står. Denne sidste antages at være den i Vem. (s. 302) nævnte gård **Isolvstunge** (Ísólfstúnga). Noget syd for Isolvstunge findes det bedste vad (Hrafnabjargavað) over Fljotet.

Med bebyggelsen ophører også navnet Bårdardal, og Skjalvandafljotsdalen får nu på en længre strækning navnet **Kroksdal** (Krók-

eller Króksdalr, Ljósv. fejlagtig: Krossdalr) [1]). Mod øst begrænses denne af det uhyre Ódáðahraun, mod vest af hedestrækninger, indtil höjere oppe (hinsides Kiðagil) ørkenstrækningen Sprengesand (Sprengisandr) begynder [2]). Langs Skjalvandafljots vestlige bred og senere fremdeles bestandig vest for Fljotet ligger Islands længste og farligste hedevej, Sprengesandsvejen (Sprengisandsvegr — en vej, på hvilken man er udsat for at sprænge hestene). Omtrent fire dage er man om at nå de øverste gårde i Ånæs syssel. Den egenlige Sprengesand, vejens nordligste halvdel fra Kidagil til Tjorsåens kilder, skildres som den trøstesløseste ørken uden et eneste græsstrå — en strækning på vel henved en snes mil. Omtrent hvor vandskellet mellem Skjalvandafljot og Tjorså er, passerer man mellem Arnarfells- (også kaldet Hovs-) jøkel og Túngnafellsjøkel syd efter; et østligere og smallere skard, mellem Tungnafellsjøkel og Vatnajøkels nordvestlige hjörne, anses for at være det i Ldn. omtalte **Vonarskarð** [3]).

Mod øst begrænses Bårdardalen af den jævnt hvælvede **Fljotshede** (Fljótsheiði, ældre: -heiðr) med dens sydlige fortsættelse Myvatnshede (Mývatnsheiði). Over heden fører flere veje fra Bårdardalen øst på — udgående fra Fljotets forskellige vad eller færgesteder. Blandt gårdene her kan mærkes **Lundarbrekka** (Ljósv.: Lundabrekka), en tre fjærdingvej sydligere end Store Vellir. Om gården »Fjörleifartóptir í Bárðardal«, som Vem. s. 265 nævner, vides nu intet [4]).

---

[1]) Nogen Krossdalr findes ikke. Króksdalr har formodenlig en mere østvestlig retning, end kortet angiver. Nogen vej fra Kroksdal til Blejksmyrardal (se Ljósv. s. 29) er nu ikke brugelig.

[2]) Oven for Kroksdal benævnes dalsænkningen, hvori Fljotet flyder, Fljótsdalr. Dette navn anføres her nærmest som forekommende i den opdigtede Hrana hrings saga, hvis forf. nöje har holdt sig til de topografiske forhold, som de var. Således kan det fremhæves, at Rángá benævnes den Isolvsdalen gennemströmmende å i sit øvre løb, til hvor den falder ud i en lille sø. Ligeledes: at allerede A. M. angiver Horn- eller Hofgardr som en gammel ødegård oven for Ishôl, hvor der var mange tomter, og hvor der skulde have ligget en stor gård. Samme kilde nævner også Helgastadir langt ovenfor bygden ved Skjalvandafljots vestlige bred. Her skulde i følge sagn have været gård og kirke.

Angående Hrana hrings saga kan henvises til en recension af Maurer: Germania 20de årg. 1875, s. 207—23.

[3]) Sprengesand kaldes i Vem. s. 244 »sandleið«, i Hrk. og Sturl. Sandr; rimeligvis er det samme vej, som Nj. benævner Gásasandr.

[4]) Et par mil nord for Lundarbrekka, omtrent over for Eyjardalså, ligger

Skjalvandafljots-dalen nord for Ljosavatnsskard har i modsætning til Bårdardalen ingen fælles benævnelse. Vest for Fljotet, hvor de fleste gårde findes, kaldes bygden **Kinn** (ɔ: Kind) eller **Køldukinn** (ældre: Kaldakinn, ɔ: Koldekind). Den smalle beboede strækning nærmest Fljotet begrænses her af en sammenhængende fjældli, hvorefter bygden har taget navn. Som det lille vers Ldn. s. 223 viser, følte egnens første bebygger sig så lidet tiltalt af stedet, at han frivillig opgav sit landnam; i al fald den sydlige del af Kinn'en har dog intet afskrækkende ved sig. — Den naturlige grænse mod syd dannes af en lile å **Djupå** (Djúpá, Finnb.). Sydligst i bygden, nord for Djupå, hæver sig mellem Kinn-fjældene (Kinnarfjöll) og Fljotet et lille jævnt hvælvet fjæld — Fell eller Kinnarfell —, der følger bygdens retning fra nord til syd. Sydlig under »Fell«ets østside står gården Fremsta Fell. Dette antages for at være den i Ljósv. og Finnb. nævnte gård **Fell**, hvor Torgejr godes som drömmetyder og fremsynet bekendte sön Drömme-Finne boede. Hos ham aflægger i følge Finnb. Urdarkött og styrmanden Finnboge et besøg [1]). Straks efter bortrejsen bliver Finnboge syg og dør ved en i »Fell«et stående sten **Finnbogastén** (Finnbogasteinn), under hvilken han bliver begravet. Denne sten viser man på Fell'ets vestside midt oppe i fjældskråningen (omtrent over for Finnstaðir).

Kalvborgarå (Kálfborgará). Neden for denne gård fandtes år 1869 en interessant begravelsespads fra den hedenske tid. Der lå her i en række fra nord til syd fem grave eller dysser, med retning omtrent fra øst til vest. Den sydligste grav indeholdt kun menneskebén, den næste: menneskebén, nogle spænder, en broncenål og glasperler, den tredje: menneskebén og et spydblad, den fjærde: ben af to heste og to jærnspænder, den femte: menneskebén. Hestene havde i böjet stilling været lagt i en kredsrund dysse bestående af store sten, menneskegravene var aflang-firkantede, omgivne af sten og bedækkede med ophobede, løse sten. Se herom: Skýsla um forngripasafn Íslands II, s. 131—34, 164. Meddeleren (Sig. Gudmundssön) gætter på, at man her har begravet: mand og hustru med heste og tjænestefolk — hvad jo virkelig adskilligt taler for.

Jon Olavssön fra Grunnavig anfører (Add. 44, fol.), at der på Lundarbrekka skal have været en lund med en kreds om. Sml. samme forf.s ytringer Antkv. Ann. II, s. 188.

[1]) Besøget finder sted under en rejse, som de foretage for at indkræve gæld »nord på i Dalene« ɔ: dalstrøgene østligere end Flateyjardal, således at vel endog Fnjoskadal kan regnes til disse.

På Fremsta Fell, hvor der skal have været et kapel, findes (i følge indb. fra sysselmanden 1852, Oldn. museums arkiv) en sten med oval fordybning — en »blótbolli« ɔ: et vievandskar.

Ud for Fell'et danner Skjalvandafljot ved forgrening en ikke ubetydelig ø Tingø (Þíngey), hvor et af fristatens 13 regelmæssige vårting holdtes. Efter dette nævntes Islands nordøstligste landsdel senere **Tingø-ting** (Þingeyjarþing). En kortere form af navnet er *Ø*-ting: **Eyjarting** (Eyjarþing, Vem. s. 313; fejlagtig: Eyrarþing, Vem. s. 316—17). Den eneste saga, der omtaler dette tingsted, er Vemunds & Viga-Skutas saga (Vem.) på de anførte steder. Først fortælles, hvorledes et snigmordsforsøg på den ved Myvatn (østlig i syslet) boende Viga-Skuta påtales på Eyjarting. Senere berettes om et mislykket overfald på den samme Viga-Skuta. Torgejr gode samler nemlig folk på vårtinget og rider Skuta i møde for at overraske ham på hans vej til tinget (dette ting kaldes her fejlagtig Eyrarting for Eyjarting; det er öjensynlig dette samme ting, som Torgejr bryder op fra, og som altså her betegnes som vårting). Skuta lader sig dog ikke narre, og de to modstanderes mellemværende bliver nu i mindelighed afgjort på tinget. — Rimeligvis er det dog også Eyjarting, der hentydes til, når der i tillæget til Ldn. (s. 324) fortælles om en hövding fra den nordlige del af Østlandet (Bjarne Skeggbroddessön — også tilhørende den ældre sagatid), at han druknede selv syvende i Skjalvandebugten, da han drog til tings.

Den sparsomme omtale af tinget berettiger dog ikke til at slutte, at det kun for en tid skulde have været det regelmæssige vårtingssted. Tværtimod med undtagelse af måske en enkelt midlertidig afbrydelse (se s. 147) har utvivlsomt Tingø gennem hele fristatstiden været samlingsstedet for de til Nordlandete fjærde tingdistrikt hørende. Straks i »Jærnside« (Járns., mindre rigtig: Hákb.) nævnes også den omliggende landsdel Eyjarting (ɔ: Øting), i Jónsb. Tingøting.

Efter at man øst for Kinnarfell på et derværende vad er redet over Fljotets vestlige forgrening, befinder man sig på den fra syd til nord liggende Tingø, hvis overflade væsenlig består af mager hedeslette. Et og andet foruden selve øens navn minder endnu om dens tidligere bestemmelse. Straks efter at være kommen over vadestedet træffer man på en smal sænkning, der herfra strækker sig nord efter, gennemfuret af gamle ridestier; denne benævnes Þínglág (ɔ: Tingsænkning). Efter at være redet en temlig betydelig strækning i nordøstlig retning får man på höjre hånd de såkaldte Tingvolde (Þíngvellir), hvor tinget har været holdt. Tingstedet hører imidlertid ikke til de bedst bevarede, idet anlæggelsen af en — nu igen opgivet — gård her naturlig har måttet medføre en ikke ringe forstyrrelse. Selve gården synes således at have været bygget oven på

en ældre tomt. Foruden uklare spor af flere tomter ses dog endnu rester af 5—6 bodtomter — med retning fra nord til syd —, der alle udmærke sig ved deres påfaldende længde, og endog til dels synes at have udgjort hele bodrækker. Vanskeligt at afgöre er det vel, fra hvad tid to besynderlige gamle omgærdinger skriver sig, af hvilke gærder det yderste i en regelmæssig bue strækker sig uden om alle tomterne, så at bægge arme ende ved Fljotets østlige forgrening; inden for dette løber et mindre, og mindre anseligt, gærde, hvis arme ligeledes ende ved Fljotet; denne omgærding, uden for hvilken så godt som alle bodtomterne ligge, har en besynderlig poseformig dannelse, i det armene ved Fljotet stærkt nærme sig hinanden. — Ved tingstedet skal der være to klippeblokke, hvor en galge siges at have været anbragt. Er denne tradition pålidelig, må tingstedet have været brugt også efter underkastelsen. Dette samme synes at fremgå af den omtale, stedet får i Auduns måldage (1318). Dér anføres om den øst for liggende Helgastad-kirke, at den ejer »den halve Tingø og desuden tingstedet« (Tímarit II, s. 75). — Fra den øst for liggende Fljotshede fører mange gamle ridestier ned mod Tingø.

Nordøst for Tingø ligger én mindre ø Skuldatingsø (Skuldaþíngsey ɔ: Betalings- eller Omsætnings-ting øen). Maurer (Island s. 179) gör opmærksom på, at der i dette navn er bevaret en erindring om vårtingsordningen i fristatstiden, hvor der ved siden af søgsmålstinget (sóknarþing) var foreskrevet afholdelsen af et forretningsting til afvikling af gældsposter (skuldaþing eller skuldamót), og det ses da af forholdene her, at forretningstinget undertiden er bleven holdt på et eget sted [1]).

Efterhånden som Skjalvandafljot nærmer sig nordkysten, böjer elven svagt imod vest, til den sluttelig falder i søen ved Skjalvandabugtens sydvestlige hjörne. Det gamle udløb skal have været lidt vestligere end det nuværende, og man skal der se spor af gamle skibsskure (naust). Virkelig véd også Ldn. at berette om forskellige landinger i Skjalvandafljotsôs (Skjálfandafljótsóss). — Fra Skjalvandafljots udløb, mod nordvest til Flatødalens østlige begrænsning (fjældet

[1]) I følge Helgastada sognebeskr. (1839) melder traditionen endnu, at der på Skuldaþíngsey har været holdt »skulda kröfu þing«. — I følge samme kilde ejer Helgastaðir endnu den halve Tingø, Grenjaðarstaðir, Einarstaðir og Fljótsbakki den halve; den bruges som avrett om somren, til græsning om vintren, når Fljotet fryser til. Der ses spor af tingsted, tomter og domring.

Ódeila), ligger langs kysten höje og stejle fjælde. Denne et par mil lange strækning, hvor nogle småvige hist og her skærer sig ind, benævnes tilsammen Natfarevigene (Náttfaravíkr), skönt navnet Natfarevig (Náttfaravík) egenlig kun tilkommer vigen nærmest Skjalvandafljot. Denne strækning er almenning med undtagelse af dens sydøstlige del, hvor et par gårde findes. Natfarevig bærer som bekendt i følge Ldn. navn efter Gardars uheldige ledsager Natfare. Om en herværende klippe, der skulde være den til sten forvandlede Natfare, beretter allerede Egg. Olavssön (Enarrationes s. 120). På et udførligt kort — i Oldn. museums antkv.-topogr. arkiv — over Natfarevigene ses i den egenlige Natfarevig »Náttfari« som en fritstående klippe oppe på land i strandkanten; lidt øst for findes ved strandbredden to til sten forvandlede nattrolde (Karl og Korling, to »dranger«).

Medens vestkysten af den brede Skjalvande-bugt[1]) er begrænset af de höje, sneplettede Nattfarevigs-fjælde (Víknafjöll, som de kaldes) og landet også mod øst falder stejlt af mod kysten, strækker sig op fra bugtens inderste del en bred dal Adaldal (Aðaldalr) eller Adalreykjadal (Aðalreykjadalr), der ikke som de fleste andre dale har nogen tydelig fjældbegrænsning eller samler sig om et dalen gennemströmmende vandløb, men udgör et stykke lavland nærmest kysten, hvori flere smådale munde ud. For den allernederste dels vedkommende udgöres Adaldalens vestlige begrænsning af Skjalvandafljot, dens østlige af mundingen og det nedre løb af den ellers østlig i dalen løbende Laksá (Laxá). Höjere oppe begrænses dalen mod øst af en jævnthvælvet hedehals Hvammshede (Hvammsheiði), medens mod vest Fljotshedens nordligste udløber dukker frem, hvorefter denne hede — som en noget höjere og stejlere hals — syd efter skiller mellem denne dal og Skjalvandafljots dalen. Endnu et par mil fra kysten er Adaldalen den samme brede slette, men så afsluttes den, idet forskellige höjdedrag indsnævre og sønderdele lavlandet. Længst imod øst lukke klipperne sig så tæt omkring Laksá, at denne netop ad en snæver kløft kan knibe sig igennem. Omtrent midt for strækker en lille ubebot dal sig op mellem fjældene. Vestligst fortsættes hoveddalen i en mindre og snævrere dal, den egenlige **Reykjadal** (Reykjadalr, stundum: Reykjardalr). I oldskrifterne, således Ldn., bruges dog navnet Reykjadal ikke alene om denne,

---

[1]) Skjálfandi ɔ: skælvende — af vandets bevægelse? Eller er navnet gået over på bugten fra elven (Skjálfanda-fljót), der nok på grund af sine fosser kunde fortjæne dette navn?

men også om hoveddalen: Adalreykjadal; ja ordet »Reykdælar« synes i sagaerne endog tillige at omfatte beboerne af et par af de nærmeste småbygder mod øst (Reykjahverve og Laksådal). — Medens Reykjadalen mod vest begrænses af Fljotshede, skiller en anden hede eller rettere hals den fra nabobygden mod øst. Mod nord regnes dalen kun at nå til søen Vestmannsvatn; medens således den dalen gennemströmmende å indtil sit udløb i søen benævnes Reykjadalså, har søens afløb nord efter til Lakså et andet navn[1]).

Hele denne egn er skuepladsen for en betydelig del af Vemunds & Viga-Skutas saga og flere partier af Ljosvetninga saga. — I Vem. (s. 231) nævnes således den för nævnte i Reykjadalsmundingen liggende sø **Vestmannsvatn**, rigtignok i den fejlagtige form Vestmersvatn. Øst for Reykjadalsåen findes oven for søen på en forholdsvis lang strækning ingen gårde, men derefter følge de med korte indbyrdes mellemrum. Den anden i rækken af disse er gården Öndolvstad (Öndólfstaðir), der står under en höjde i lien kaldet Öndólfstaðaöxl. Denne gård er utvivlsomt — hvad også A. M. bekræfter — den i Vem. (s. 244, 264) nævnte **Öndorsstad** (Öndórsstaðir), den voldsomme og urolige Vemunds bolig. På andre steder i sagaen (s. 255, 256) nævnes Vemunds gård **Fell** (undir Felli); men rimeligst er det vel, at denne betegnelse gælder samme gård (Öndorsstad), på hvilken den jo også i følge ovenstående vil kunne passe. Dog findes ude i Adaldalen et par gårde af navnet Fjall, af hvilke den ene i Bsk. (s. 511—12) benævnes undir Fjalli og i Sturl. vekselvis undir Fjalli og undir Felli. — Efter Öndolvstad følge de to gårde **Laugar**, Store (Stóru) Laugar nordligst. Forbi Store Laugar fører en vej, der ligger over halsen i østlig retning og således sætter Reykjadalen i forbindelse med Laksådalen og Myvatnsegnen; mod vest fortsættes vejen over Fljotshede til Ljosavatnsskardet. Laugar nævnes én gang i Vem. (s. 316), så fremt ordet ellers her skal forstås som et egennavn, ti den umiddelbart efter nævnte gård **Reykir** må netop betegne selve gården Laugar. I lien øst for Store Laugar findes mange varme kilder[2]). Aller øverst i dalen mod øst ejer Store Laugar en landstrækning i heden, kaldet Laugatúnga; efter at gården en tid lang havde haft sæter her, er her nu bygget en gård Laugasel. Her mener man med temlig sikkerhed at kunne søge Vem.'s **Otveginstunge**

[1]) På kortet har »Aðalreykjadalr« mindre rigtig fået samme udstrækning som »Reykjadalr« i den ældre, mere omfattende betydning.

[2]) Dalens navn bestyrker denne opfattelse af navnet Reykir; »Reykjadal«, selv i videste forstand, kan kun tage navn efter disse hverer.

(Óþveginstúnga, s. 239), hvor fåretyven Hånev boede. Dette bestyrkes især ved de herværende stedsnavne Óþveginsás og Óþveginslækr.

Af gårdene vest for åen kan mærkes, over for Laugar, Bredemyre (Breiðamýri), da dette rimeligvis er den i Vem. (s. 298, 301) nævnte gård Myre (Mýrr). Nordligere, omtrent over for Öndolvstad, ligger Ejnarsstad (Einarsstaðir), hvor landnamsmanden Ketil først boede, og senere hans sönnesön Ejnar Konalssön — Gudmund den mægtiges fosterfader og fortrolige ven. — Igen noget nordligere ligger præstegården Helgastad (Helgastaðir), ikke langt syd for Vestmanns-søen. Her boede og höjlagdes landnamsmanden Eyvind, Ketils broder. I Sturlungetiden er Helgastad skuepladsen for et af de mange bevægede optrin i biskop Gudmund den godes liv. Medens han var beskæftiget med at indvie kirken her, overfaldtes han af et par Nordlandske hövdinger; hans følge forskansede sig på kirkegården og forsvarede sig en tid lang, men sluttelig måtte dog biskoppen flygte ind i kirken og her overgive sig. Kirken her er for nogle år siden nedlagt; tomten af den fordums græstørvskirke ses dog kort fra gården, omgiven af et snævert kirkegårdsgærde.

Som Adaldalens vestlige begrænsning nævntes for den øvre dels vedkommende Fljotshede, for den nordligste dels derimod selve Skjalvandafljot. Som en i störrelse jævnt aftagende hals fortsætter Fljotsheden sig temlig langt imod nord mellem Adaldal og Skjalvandafljots-dalen, indtil den går over i Adaldalens lavland. Langs hedens østside står flere gårde, af hvilke Mylaugsstad (Mýlaugsstaðir, A. M. Mýlastaðir), nævnes i Vem. Nord for denne ligge de to, under Reykjadalen anførte gårde Fjall. — Også på strækningen mellem Skjalvandafljot og Fljotshedens nordligste del findes flere gårde; Rødeskride (Raudaskriða), efter hvilken bygden benævnes Skriduhverve (Skriðuhverfi), forekommer i Vem., men i flertalsform: Rauðaskriður. Vemunds saga omtaler gårdene Mylaugsstad og Rødeskride som nabogårde — dog er de adskilte ved Fljotshede.

Adaldalens fleste gårde er dog fordelte på bægge sider af den anselige, vandrige Lakså (Laxá), Myvatns-søens afløb, der — under sit henved 5 mile lange løb — i en del bugtninger, men dog hovedsagelig med retning mod nordnordvest søger ud mod havet. Efter under sit øvre løb at have gennemløbet den såkaldte Laksådal bryder den sig vej gennem klipperne ud i Adaldal og gennemløber dernæst dennes østlige del. — Fra Myvatn af til helt ud i Adal-

dalens ydre del har en forhistorisk lavaflod fulgt åens leje. Nu er vel hraunet (lavamarken) på de fleste steder bevokset med frodigt græs; dog ser man overalt sorte klipper stikke frem, og åens bund er opfyldt med hraunsten. Længst ude i dalen breder lavafloden sig til et betydeligt hraun, der optager den största del af dalen. Nærmest kysten findes sandstrækninger.

Efter at være trængt ned i Adaldalen böjer Lakså først mod vest; her står noget syd for åen den vel holdte præstegård **Grenjadarstad** (Grenjaðarstaðr), omtrent ud for mundingen af en lille ubebot dal, der strækker sig op i den mellem Laksådal og Reykjadal skillende hede[1]). — Kort vest for Grenjadarstad ligger en anden præstegård Mule (Múli). Denne gård, der står lidt höjere end Grenjadarstad, under affaldet af det, den nysnævnte lille dal mod vest begrænsende, höjdedrag, forekommer i Vem. under navnet **Fellsmule** (Fellsmúli)[2]). — Ud for denne gård antager Lakså igen en bestemt nordlig retning; en mils vej nordligere, hvor den slår en lille bugt mod øst, står i et næs vest for åen den derefter benævnte præstegård Nes. Nordvest for præstegården ligger en under denne hørende husmandsplads (hjáleiga) **Jarlstad** (Jarl-

---

[1]) Blandt Grenjadarstads ødehjålejer nævner A. M. to ved navn Holt, af hvilke den ene, Vestara Holt, syd for præstegårdens tun, havde bestået så længe folk mindedes. Måske man her må søge den i Vem. (s. 245) nævnte gård **Holt**, der rigtignok i følge sagaen skulde ligge i Laksådal; men i bemældte dal kendes dette stedsnavn ikke.

En på Grenjadarstad kirkegård funden runeligsten med længre indskrift er omtalt i Antkv. Ann. IV, s. 351. [I følge senere læsninger af dr. Scheving og Jonas Hallgrimssön (i Finn Magnussöns prof. Thorsen tilhørende samlinger til islandske runeindskrifter) lyder indskriftens slutning SMAKKE SIGAND VES, hvor dr. Scheving antager en omsætning af A og N i SIGAND, som han opfatter som et navneord (velsignelse).]

[2]) Den allerede nogle gange nævnte hede, hvis nordligste udløber den oven for præstegården fremløbende »mule« er, og som under forskellige navne (Mulehede, Laksådalshede) syd efter danner grænsen mellem Laksådal og Reykjadal, benævnes i Ldn. (udg. 1843) Hraunaheiðr. Dog er vistnok B.'s læsemåde Kraunaheiðr at foretrække, da der ikke på denne hede findes noget hraun, og da derimod en til Mule hørende hjåleje sydøst for præstegården — i følge A. M. »bygð fyrir manna minni« — bærer navnet Kraunastaðir. (Denne form af navnet findes også i det såkaldte »Sigurðar registr« fra begyndelsen af det 16de årh.) Dr. Scheving fremsætter, i nogle efterladte papirer, den mening, at Krauni er et mandsnavn.

Om en på Mule kirkegård funden runeligsten se Antkv. Ann. IV, s. 352.

staðir); dette er sikkerlig den i Vem. nævnte gård Jarlstad, skönt der også i Bårdardalen forekommer en gård af dette navn. Én gang (s. 255) står i Vem. fejlagtig Álstaðir for Jarlstaðir.

Øst for Lakså begrænses Adaldal af Hvammshede (—heiði), en jævnt hvælvet, til dels græsklædt hals. Den sydligste gård øst for åen er Presthvamm(r), der står i skråningen af Hvammshede, omtrent over for Grenjadarstad. Denne ejendom antages at have afgivet bolig for hövdingen Askel gode, der i Vem. siges at bo i **Hvamm(r)**. Dog antager man, at Askels gård har stået noget sydligere, umiddelbart nord for, hvor Laksåen bryder sig vej fra Laksådalen gennem klipperne. Her ses i hedeskråningen tomterne af en ældre gård. I A. M. omtales disse som lævninger af en gammel ødegård Ásgilsstaðir[1]). I det Laksåen træder ned fra Laksådalen, danner den en mængde smukke småfosser, adskilte ved kratbevoksede småholme. Her har tidligere ligget en bro over åen, hvoraf spor stadig sås; nu er der på dette sted bygget en ny bro. — En mils vej længre mod nord, syd for Nes, ligger øst for åen **Hage** (Hagi, Ljósv.). Igen et godt stykke nordligere følger Núpar, Ljósv.'s **Gnúpar**. Så vel Hage som Gnupar siges i sagaen at ligge i Reykjadal, der jo i oldskrifterne omfatter Adaldalen tillige. Núpar er Adaldalens nordligste gård øst for åen; en halv mil nordligere afskæres Hvammshedes nordligste spids mellem Lakså og det sydøst fra kommende tilløb Mýrarkvísl, og derefter danner selve Lakså Adaldalens østlige begrænsning.

Nord for Myrarkvisls forening med Lakså står — som nærmeste gård ved åmundingen — disse egnes rigeste gård Laksamyre (Laxamýri). Denne ejendom, der ved det dertil hørende laksefiskeri og nogle æderdunsholme i Laksåen giver sin besidder efter islandske forhold storartede indtægter, skal også af den nuværende ejer være udstyret med bygninger (af tømmer og sten), der langt overgå de sædvanlige islandske og er et sådant »hövdingesæde« værdige. Gården forekommer utvivlsomt i Ljósv. (s. 22) under benævnelsen **Myre** (Mýrr) — i kapiteloverskriften angives der endog ligefrem, at der hermed menes Laksamyre. Når det om den her hjemme-

[1]) I Vem. (s. 275 flg.) fortælles, hvorledes Askel gode, da han på en rejse til Øfjorden kom forbi Leyningsbakke (—i), ønskede at blive begravet her. På denne rejse bliver han såret, og da man er kommen med ham tilbage over Fljotshede, dør han, hvorefter han bliver jordfæstet, som han har ønsket det. Det er heraf temlig klart, at Leyningsbakke må have ligget øst for Fljotshede; men i øvrigt kendes stedet ikke, og navnet er næppe bevaret.

hørende urolige Vödu-Brand s. 23 siges, at han hjemmefra red »nord til Hnjoskadal«, må »norðr« være fejlagtig, måske for »norðan«. — Med denne gård begynder en ny bygd **Tjörnæs** (Ljósv.), Sønder-Tingø syssels nordøstligste, der fra Laksås munding strækker sig mod nordøst, langs Skjalvandebugtens østside — mod øst begrænset først af Reykjahede, længre mod nord af den höje fjældmasse Tungehede, der når helt ud til den yderste tange af det mellem Skjalvandebugten og den nordøstligere Aksarfjord skillende brede næs, men som dog langs Skjalvandebugten lader plads fór en smal strækning fladt og ret frugtbart land. Men selv her falder dog kystlandet langs Tungehede stejlt af mod søen[1]. — Her ligger en god halv mil nordøst for Laksamyre handelspladsen **Husavig** (Húsavík) ved en lille vig af Skjalvande. Foruden de til et handelsetablissement hørende bygninger findes her endnu et par tømmerhuse; et af disse har længe været benyttet af sysselmanden i Tingø syssel, medens denne boede her. Lidt nordligere ligger egnens præstegård, hvilken gård navnet Husavig oprindelig tilkommer. I følge Ldn. tilbragte Islands anden opdager Gardar den vinter, han var på Island, i Husavig. I sagaerne omtales Husavig oftere som havn (landingssted for havskibe). Ét sted (Vem. s. 233), hvor en sådan landing nævnes, står utvivlsomt fejlagtig for Húsavík Hrossavík. En særlig betydning har Husavig-havn som udførselssted for svovlet fra minerne i Tingø syssel, når disse drives.

I en nyere tid er egnen om Husavig bleven bekendt ved et temlig stærkt jordskælv, som fandt sted her år 1872. En anden interesse frembyder kysten en mils vej nordligere (ved gården Hallbjarnarstaðir) ved de herværende tuflag, der gemme talrige forsteninger af muslinger og snegle. — Med undtagelse af en holm uden for Husavig og et par ubeboede småøer nord for Tjörnæs er nordkysten fra Skjalvande og øst efter ganske uden øer[2].

Mod syd går Tjörnæs over i en mindre, bebôt dal, der i syd-

---

[1]) I Ldn. (s. 230) tages dog, som det synes, Tjörnes i snævrere betydning om selve det i søen fremskydende næs.

Uagtet »Tjörnes« så godt som altid skrives med enkelt *n*, må navnet dog vel antages sammensat af »tjörn« (kær, sø) og »nes«.

[2]) De to ubeboede småøer nord for Tjörnæs benævnes Mánáreyjar, efter en gård Máná inde på næsset. I en fortegnelse over Hola-bispestols strandrettigheder fra år 1446 (AM. s. 276, 4to) anføres, at bispestolen havde ret til saltbrænding på hele Månå forstrand (um alla Mánár reka). — Sml. artiklen »Um salltgiörd« i »Rit þess Islenzka Lærdómslista Felags« I. 1781.

østlig retning strækker sig op mellem Hvammsheden og den store, øst for liggende Reykjahede. Her dannes den syd for Laksamyre i Lakså faldende å Mýrarkvísl ved tilløb af forskellige smååer, gennemløber dalen i nordvestlig retning og forener sig derefter med hovedåen. Den nævnte dal indeslutter en lille bygd **Reykjahverve** (Reykjahverfi), der også i sagaerne forekommer under denne benævnelse. Nordligst i Reykjahverve ligger, vest for åen, **Skörð**, en gård, der i Ljósv. nævnes som bolig for den mægtige Ofejg Jarngerdssön, hvis forhold til Gudmund den mægtige sagaen skildrer på en ejendommelig måde, så at det er tydelig at mærke, at Ofejg ikke ret kan undertrykke sin fortrydelse over at være trængt til side af Gudmund, der sikkert må have haft hövdingskab der på egnen (Reykdæla godord helt eller delvis? gennem Ejnar Konalssön?), hvad enten nu Ofejg har været hans tingmand eller ej (måske medejer af godord?). Foruden Ofejgs gård nævnes også i Vem. et **Ydre Skörd** (Ytri Skörð), som formodenlig svarer til en ødegård under Skörd, Litlu Skörð, der anføres i A. M. — En mils vej sydligere ligger oppe i dalen Store (Stóru) Reykir, indtil for nylig meget bekendt af de herværende varme kilder. En husmandsplads under Store Reykir, hvis bebyggelse først i en senere tid er genoptaget, er den umiddelbart ved tunet liggende Lille (Litlu) Reykir; bægge gårde **Reykir** forekomme i Ljósv. (s. 3, 17, 27). Blandt de sydøst for Store Reykir, i smilende omgivelser, liggende varme kilder har flere et regelmæssigt bassin med lodret nedgående kilderør. En af dem, den såkaldte Oksehver (Uxahver) har endog indtil for få år siden været en springkilde, der med mellemrum af knap 5 minutter kastede en tyk vandsöjle et par mandshöjder i vejret. Men efter jordskælvet 1872 ophørte dens virksomhed.

Skönt Reykjahverve ikke, så vidt man kan se, har været ligefrem indbefattet i »Reykjadal« — i dette navns ældre, mere omfattende betydning, benævnes dog beboerne af denne bygd i Ljósv. (s. 19, 21.) Reykdæler (Reykdælar). — For den følgende bygds Laksådalens vedkommende gör, som det senere skal vises, et lignende forhold sig gældende.

Laksådal (Laxárdalr) kaldes den smalle af Lakså gennemströmmede dal, der ligger, i retning fra syd til nord, fra åens udtrædelse af Myvatnsbygden til den træder ned i Adaldalen. Fra den egenlige Reykjadal er Laksådalen som tidligere anført skilt ved den hverken höje eller brede hedehals, der mod nord ender ved gården Mule. Fra Laugar i Reykjadal ligger en vej mod øst til den omtrent midtvejs i Laksådalen, vest for åen stående gård

Tværå (Þverá, Vem. s. 245, 248). En halv fjærdingvej syd for Tværå findes en afsats i hedeskrænten ned mod åen benævnt **Månahjalle** (Mánahjalli), hvor fårehusene fra Tværå nu stå. Her må utvivlsomt den i Vem. (s. 245) nævnte gård Mánahjalli søges; samme gård er det sikkert, der forekommer senere hen i sagaen (s. 297—98), hvor udgaven har Máfahjalli. — På Tværå boede i følge Vem. Ljot hovgode, hos hvem Reykdælerne i anledning af et uår holdt et møde; til disse »Reykdæler« må da vel også Ljot og Laksådalens øvrige beboere regnes. Dette ligger jo heller ikke fjærnere end at regne Reykjahverves beboere til Reykdælerne (se Ljósv.). I hvert fald synes det af Vemunds saga og Ljosvetninga saga tydeligt, at indbyggerne af de i det nærmest foregående beskrevne bygder: Adalreykjadalen med den egenlige Reykjadal og Laksådalen, samt Reykjahverve og måske Tjörnæs — har udgjort ligesom et lille landskab (et »herred«) for sig, hvis befolkning har dannet hovedstammen for Reykdæla godord. I Ljósv. (s. 7) omtales et Reykdæla leið; men hvor dette ting har været holdt, vides ikke. I og for sig vilde Tingø frembyde en ret belejlig plads; andre tinglævninger kendes desuden ikke i disse egne[1]).

Oven for Laksådalen findes endnu en bygd, den omtrent 5 mile oppe i landet liggende Myvatnssvejt (Mývatnssveit), Vem.'s **Myvatnshverve** (Mývatnshverfi), på alle sider omgivet af udyrkelige höjsletter. Fra Laksådals-gårdene passerer man for at nå denne i sydøstlig retning over den såkaldte Mývatnssand(r), en fuldstændig øde, bølgeformig, mørk sand- og grusstrækning, der går i et med den nordøstligere Reykjahede. Snart ser man dog for sig en del af Myvatns udstrakte flade. Omkring denne sø, **Mývatn** (ɔ: Myggesøen), hvorefter bygden har taget navn, ligger med få undtagelser samtlige

[1]) Ejendommelige for »Reykdæle«-egnen er de storartede gærdelævninger, som her findes, og som for en stor del antages for at være resterne af kunstig anlagte, ophöjede veje. Således har et sammenhængende jord- og græstervgærde ligget midtvejs over Fljotshede fra syd til nord — til dens nordspids — i en længde af henved 5 mil. Andre lignende gennemkrydse Hvammshede, af hvilke et sættes i forbindelse med Gudmund den mægtige, som skulde have ladet denne ophöjede vej anlægge for således at lette sine besøg i Reykjahverve. Rimeligere er det dog vel, at samtlige sådanne gærdelævninger er rester af gamle grænseskel. — Omkring Presthvamm påvistes udenom gårdens ældre, större tungærde sporene af et endnu langt större gærde. Man mente, at det mellemliggende land havde været brugt til græsning for dyr, som man ønskede at have ved hånden for i en fart at kunne bruge dem. Sådanne indhegninger skulde have båret navn »tröð« eller »traðir«.

gårde. Vejrliget kan her, hvor höjden over havet er c. 1000 fod, være hårdt nok; men egnen er imidlertid ingenlunde afskrækkende. Derimod medfører forholdene her adskillige ejendommeligheder i erhverv og levevis. Et væsenligt næringsmiddel afgiver søens talrige foreller, der fanges hele året rundt og ikke blot spises ferske, men også törres og for en del sælges til nabobygderne. Også en del æg kan indsamles fra den masse ænder, der om foråret yngle på holmene i søen. Alvorlig ulæmpe forårsager den utrolige mængde myg, der i sommertiden omsværmer Myvatn; kreaturerne have ingen fred for dem, og beboerne må høste deres hø med vanter på hænderne og iførte sorte, tætsluttende hætter (de såkaldte Myvatnshætter), der gå helt ned over halsen, er forsynede med korte skygger og have et stykke flor for ansigtsåbningen. Myvatnssvejten, der er temlig kratrig, er et af de få steder på Island, hvor geder stadig er bleven holdte som husdyr. — Myvatn, Islands næststörste indsø, er langt mere bugtet og indskåret end landets störste sø, Tingvold-vatn, så den, hvad omkredsen angår, vel endog kan måle sig med denne. Dog har den sydlige, större del af Myvatn hovedsagelig en temlig regelmæssig, rundagtig form; mod nordøst slutter sig imidlertid til denne en bred, ved et fra nord til syd gående næs afgrænset arm, hvorved søen falder i to hoveddele, Sydre og Ydre Floe (Syðri og Ytri Flói). Denne sidste del er bleven stærkt påvirket af vulkanudbruddene i forrige århundrede. Søens østlige bred har i det hele et mørkt og uvenligt udseende; sortebrunt sand og fjæld er her det fremtrædende, og fantastiske klipper i søen minde om de her foregåede vulkanske omvæltninger. Den större del af søen er dog opfyldt med en mængde græsklædte holme og småøer, dels flade, dels stejle og bakkede. Mod vest er i det hele egnen frodigere. Dens karakter som brændpunkt for vulkanske fremtoninger er vel her ikke mindre udpræget end øst for søen; men da de underjordiske kræfters rasen udelukkende tilhører en fjærn fortid, har de efterladte minder i tidens løb endog kunnet antage et tiltalende ydre. Det er således tilfælde så vel med de utallige gamle kratere, som findes her, som med de græsklædte bølgeformige hraun, der hyppig danne gårdenes tun. Hele denne strækning af Myvatn er omgivet af græsklædte höje og banker, »kedelhöje« (hverhólar) kunde man passende kalde dem. Enhver sådan höj — og det samme gælder om de mange tilsvarende på Myvatnsholmene — er nemlig et regelmæssigt krater. Dette lader sig i reglen ikke se neden fra, men bestiger man en sådan, ser man, at den indvendig er hul. Undertiden skråner siderne jævnt

ned til den græsklædte bund, og i den findes stundum et eller flere småkratere, aldeles af samme form som det större, omsluttende; undertiden danner væggene kun en tynd skal af hraun, på den ydre side bevoksede med sparsomt græs. En sådan kraterhöj kan få en ganske morsom anvendelse som fårehus, når på et enkelt sted et lille stykke af væggens øverste del er falden ned, så at fårene her kan passere ind og ud.

I sagaliteraturen spiller Myvatnssvejten ikke nogen stor rolle; dog havde en af hovedpersonerne i Vemunds og Viga-Skutas saga, Askel godes krigerske sön Viga-Skuta, hjemme her, og i den anledning kommer forskellige af egnens lokaliteter, næsten alle beliggende i bygdens vesterdel, til omtale i sagaen. — Nordvest for Myvatn hæver sig det kegleformige Vindbelgjarfjæld (—fjall), som tager navn efter den sydøst for fjældet nær søen stående gård Vindbelg(r). Op i dettes østside går tilsyneladende næsten lodret en stejl, men flad kløft, kaldet Skútaskriða[1]); fra den øvre del af den går ind i fjældet en lille hule Skútahellir, hvor Skute (Skuta) skal have forsvaret sig mod sine fjender, — hvorom sagaen dog intet véd. En i Vem. nævnt gård **Sandfell**, nabogård til den noget sydligere Gejrastad, skal i følge tradition have ligget vest for Vindbelgjarfjall, der i så fald formodenlig oprindelig måtte have båret hint navn, — hvad dets udseende i det mindste ikke taler imod.

På vejen syd efter til Gejrastad passerer man langs søen forbi nogle banker eller skrænter: Vagnabrekka, Skefilshólar og, umiddelbart för man rider ind på Gejrastads tun, Kumlabrekka. Den omtrent midt for søens vestside liggende gård **Gejrastad** (Geirastaðir) siges i Vem. at ligge nord for Myvatn, i Ldn. endnu mere besynderlig at ligge syd for denne sø. På Gejrastad boede bonden Gejre med sin sön Glum, der af sin nabo falskelig beskyldtes for tyveri, i hvilken anledning en kamp opstod i tunet på Gejrastad, hvorved adskillige mænd faldt, deriblandt tre nordmænd: Vagn, Navar (Nafarr) og Skevil (Skefill). I følge tradition skal Vagn og Skevil være höjlagte i de to oven nævnte om deres navne mindende banker, de øvrige faldne derimod i Kumlabrekka (ɔ: dysse-skrænten)[2]). — Gejrastad er måske af alle Myvatnssvejtens

[1]) Nu har man opgivet de få feminine mandsnavne på —a og lader dem ende på —i.

[2]) Efter denne kamp måtte Gejre forlade bygden og flyttede til Gejrastad i Krossfjord (Vem. s. 288). Dette skal, som det også ved sammenligning med Ldn. (s. 234) ses, være G. i Kroksfjord i Bst.

gårde den rigeste på lavahuler og grotter (skútar): det er flade udstrakte hvælvinger, med svag lysning fra forskellige steder, hvor småstykker af loftet er faldet ned; de benyttes hyppig om somren som tilflugtssted for kreaturerne mod myggene.

Sydøst for Gejrastad udgår fra Myvatn en bred vig, der danner begyndelsen til Laksåens udløb. Denne alt tidligere nævnte å, Myvatns eneste afløb, antager efter et kort løb mod vest en nordlig retning, træder ind i Laksådalen, hvor denne begynder at udpræge sig som dal, og gennemløber nu denne og Adaldalen til sit udløb i Skjalvandefloe. Vest for Gejrastad, hvor Laksåen træder ind i Laksådal, ligger øst for åen gården Hovstad (Hofstaðir), kun skilt fra Gejrastad ved en smal og forholdsvis flad hedehals, ligesom den også regnes i alle henseender som hørende blandt Myvatnsgårdene. Ved Hovstad vil man påvise tomterne af et tempel (goðahof). Nordøst for gården i tunets udkant findes en ved sin störrelse udmærket tomt, den egenlige hovtomt. Den ligger i retning fra syd til nord som en aflang firkant på mindst 20 fv. i længde, 5 fv. i bredde; langvæggene er meget tydelige, men brede og sammenfaldne, som de ere, gör de næsten indtryk af svagt hvælvede små banker (et par favne brede og et par alen höje); ved det ene hjörne mener man at se spor til en mindre udbygning; for den nordlige ende er nu bygget et fårehus. Syd for denne tomt findes en smuk lille kredsformig tomt (4 fv. i diam. og med væg af c. 1½ al.'s höjde). Sydøst for denne, oppe i bakkeskråningen ud mod den smalle dal ses en större kredsformig tomt (c. 9 fv. i diam.) — dette, siger man, er den gamle hestefold (hestarétt), der benyttedes af de tempelbesøgende. Mærkeligt er et gammelt gærde, fast opført af jord og sten, som mod syd falder sammen med det fra Lakså udgående tungærde, men fortsætter sig langt længre end dette, op ad bakkeskråningen, og løber dernæst mod nord langs skråningen, omtrent så langt öjet rækker (flere tusinde alen), indtil det böjer mod vest og fortsættes ned til åen. Man skal ved boring i »hovtomten« have fundet et faststampet lergulv omtrent en alen under overfladen; ligeledes skal nogle malmstumper være fundne her.

Syd for Laksá, i sydvestlig retning fra Gejrastad, ligger gården **Arnarvatn** (Vem.); noget sydvest for denne ligger igen den lille sø, hvorefter gården har taget navn. — Mellem Arnarvatn-gården og nabogården mod øst (Haganes) vil man søge stedet for den i Vem. nævnte gård **Hraunsås** (Hraunsáss)[1]).

[1]) Med hensyn til de i Vem. nævnte Myvatnsgårde (Sandfell og Hraunsås), hvorom nu egenlig intet vides, kan mærkes, at A. M. nævner et stedsnavn

Myvatns sydvestlige kyst indtil den syd for søen liggende gård Skutustad frembyder en labyrint af græsklædte holme og næs, hvilke sidste, adskilte ved vige og næsten afskårne ved bag ved liggende damme, næppe er til at skelne fra holmene. Måske man i landskabets karakter har minder om, at Myvatn, som det berettes, under de vulkanske bevægelser i forrige århundrede på vestsiden trådte over sine bredder. **Skutustad** (Skútustaðir), Viga-Skutas gård, ligger mellem grönne banker tilsyneladende midt for søens sydside. Efter heldig her at have modstået forskellige snigmordsforsøg bukkede Skuta endelig under for et sådant, i det fjenderne hjulpne af forbundsfæller på selve gården trænger ind i hans soverum gennem en löngang, der forbandt dette med Skutas fårehuse, og dræber ham. Gårdens udstrakte tun er bølgeformigt, dets forskellige höje og bakker er nemlig alt græsklædt hraun. Under østsiden af en sådan höj står nu gården. Om Skutas löngang vides intet; Skútahellir er navnet på en hraunhule i en af tunbankerne, med smal, stejl nedgang. — Den første snigmorder, som Skuta griber, fører han ud på en holm i Myvatn og binder ham her nøgen til en pæl, hvorefter han sender bud til den mand, som han mistænker for at have udsendt ham, om at bringe ham hjælp. Da dette ikke sker, dør fangen af sult og myggestik. En senere snigmorder skal Skuta efter nogles fortælling have givet en lignende behandling ved at føre ham ud i Ravneskær (Hrafnasker). Noget skær af dette navn kendes nu ikke; derimod ligger i Myvatn ud for Skutastad en lille holm Dritø (Dritey), således at den vel kan ses fra land; her, fortæller man, satte Skuta »snigmorderen« ud.

Længre fra søen, og altså sydligere og höjere oppe i landet, ligger på dette strøg flere gårde, deriblandt sydvest for Skutastad **Gautland** (Gautlönd). Til denne fører vejen over ensformige flader, indtil gården dukker frem i en dalsænkning hinsides et lavt bakkestrøg. Fra Gautland fører igen en af hovedvejene til Bårdardalen, til Lundarbrekka. Heden, der her passeres, er Fljotshedens fortsættelse mod syd: Myvatnsheden, bestående af ensformige, svagt bølgeformige strækninger med mosedrag imellem. På Gautland boede i følge Vem. Gaut, hvis hund Floke ved sin gøen op imod fjældet (ↄ: Myvatnsheden) advarede Myvetningerne mod Viga-Glum fra Øfjorden, der med en skare folk var undervejs på et tog mod

Brenna vest for Gejrastad, hvor der i sin tid skulde have stået en gård, som antoges at være brændt og stedet derfor at have fået sit nuværende navn.

Skuta. I den opdigtede Hrana hrings saga kaldes bonden på Gautland Gaute; sagaen fortæller, at han dræbtes hjemme i sit tun, — om hans begravelse mældes intet. Resterne af Gaute og hans hund har man ment at finde i en begravelse fra den hedenske tid, som 1855 opdagedes i Gautlands tun[1]).

Oven for bygden ses syd for Myvatn en række anselige fritstående, kuppelformige fjælde, der ligesom danne grænsen mod det indre höjland, der som tilsyneladende flade strækninger når helt op under Vatnajøkel, af hvilken nordranden ses. Blandt disse er »Blåfjæld« (Bláfjall), hvis navn forekommer i Hrk. (s. 12), men som et flertalsord: **Bláfjöll**.

Af gårdene øst for Myvatn findes kun **Reykjahlid** (Reykjahlíð, Ljósv. også: Hlíð) omtalt i sagaerne[2]). Denne ved søens nordøstlige bred liggende gård er nu mere bekendt end de fleste andre islandske gårde, da den dels er hovedstationen for alle de fremmede, der besøge Myvatnsegnen for at undersøge dens mange vulkanske fremtoninger, dels er hvilepunktet for de rejsende på en af hovedvejene fra Øst- til Nordlandet. I den historiske tid har

---

[1]) Da man i en banke her udgravede grunden til et udhus, fandt man 1½ al. under overfladen et menneskeligt skelet, hvis knogler lå således, at den pågældende snarest måtte antages at have været begravet siddende eller i en sammenböjet stilling. Under mandens ben (knæhaser) lå knoglerne af en stor hund. I graven fandtes desuden et knivsblad og en smal hvæssesten med et hul ved den ene ende. (Se Skýrsla um forngripasafn Íslands, I, s. 72—73).

En mindst lige så mærkværdig oldtidsbegravelse kendes fra den sydøst for Gautland, aller længst oppe mod höjlandet liggende gård Baldrshejm (Baldrsheimr). Denne begravelse, en af vinden blottet dysse i et holt, undersøgtes i årene 1860—61 og viste sig da at indeholde et mandsskelet, der lå udstrakt med hovedet i øst — lige i retning mod hoveddören på den c. 200 fv. borte liggende gård. På höjre side af den höjlagte lå et spydblad, 24 tavlbrikker af ben med tilhørende tærning og en særlig (i menneskeform) udskåren brik, samt — rimeligvis også her — lævninger af et skjold. Til venstre side lå et sværd med spor af træskede, en smal hvæssesten med et hul ved den ene ende, samt en glasperle. En alen fra fodenden af denne dysse fandtes en anden, kredsrund, hvori skelettet af en hest, der havde været nedlagt sammenböjet, og lævninger af et bidsel. — Endvidere fandtes lævninger af et økseblad, og et knivsblad. (Se skýrsla um forngripasafn Íslands, I, s. 37—51).

I følge mundtlig meddelelse skal der på en holm i Myvatn være en udenom stensat oldtidsdysse.

[2]) Heller intet andet historisk bekendt stedsnavn findes her. Den i Kristn. (s. 12) omtalte Þangbrandspollr at Mývatni kendes ikke.

der indtil for nylig i selve Myvatnssvejten og dens nærmeste omgivelser kun fundet udbrud sted i forrige århundrede, i årene 1724—29, på en tid da de vulkanske kræfter også i den sydøstlige del af landet var særdeles virksomme. Sand- og askefald, lavastrømme og jordskælv hærgede da egnen om Reykjahlid. Den glødende lava kom især fra et lille fjæld Lérhnuk (Leirhnúkr), der ligger et par mil nordøst for Reykjahlid. Her dannede der sig vest for fjældet en vulkanspalte, hvorfra gennem adskillige kratere uhyre lavamasser strömmede frem (i årene 1727—29); først bedækkedes det omgivende hedeland i en strækning af flere mile. Derefter søgte lavaströmmen vej ned mod bygden; gården Reykjahlid ødelagdes, men den gunstigere beliggende kirke blev stående urørt — ved et mirakkel mente man —, og ildströmmen udgød sig i Myvatns nordøstlige del, hvor mange hraunklipper langt ude i vandet endnu vidne om de omvæltninger i søen, som herved medførtes. Denne lavaström har den rejsende god lejlighed til at se, da vejen fra Reykjahlid til Laksådalen ligger langs med og til dels over et par arme af denne. Ejendommeligt er det at se, hvorledes lavaströmmen ligger ligesom aldeles oven på det øvrige jordsmon, sort og ubevokset, med alle sprækker og rævner skarpe og tydelige, hverken skjulte af mos eller muldjord; de forskellige arme, som strömmen har delt sig i og har skudt ind i dalsænkningerne, ses med forbavsende tydelighed, da lavamassen endnu aldeles ikke er nedsunken i eller sammenvokset med grönsværen. — Da udbruddene år 1724 tog deres begyndelse, havde den vulkanske virksomhed sit sæde omkring det ½ mil nordøstligere liggende lille fjæld Kravla (Krafla, udtalt: Krabla), hvor der dog kun udkastedes sand, sten og aske; dels på grund af de ledsagende jordskælv, dels fordi udbruddene begyndte her, har ikke des mindre Kravla længe fået hele æren for disse vulkanårs opsigtvækkende rørelser. Også her dannede sig mindre kratere ved fjældets fod, af hvilke et indtil midten af dette århundrede har været at se som en hæslig kogende dyndpøl (Víti ɔ: helvede) med idelige udbrud af leret vand, men nu er en smuk lille katersø[1]). De med Kravlas udbrud forbundne jordskælv med idelige hævninger og sænkninger af grunden var imidlertid følelige nok for egnens beboere, især på grund af de forandringer for Myvatns vedkommende, som medførtes. Først hævedes grunden mod øst, så at vandstanden sank betydelig, senere hen var afløbet

[1]) Øst for Kravla ligger en lav fjældryg Ravntinneryg (Hrafntinnuhryggr), bekendt som et af de få findesteder for islandsk obsidian (hrafntinna ɔ: ravneflint, på grund af sin sorte farve).

gennem Lakså for en tid helt standset. Senere igen overskylledes flere partier af søens omgivelser, i det søbunden hævede sig i den østlige del. Ved alt dette standsede forellefangsten for en tid næsten ganske. At søen, som man oftere ser angivet, endog en tid skulde have været helt udtörret, må dog bero på en misforståelse [1]).

I disse vulkanår brød den underjordiske ild frem på flere andre punkter i egnen, stundum fra jævn græsklædt grund, hvor intet spor af vulkansk virksomhed hidtil var bleven iagttaget. Dog også et af de mærkelig regelmæssige gamle kratere synes at have haft udbrud. Dette er det såkaldte Hverfjall eller -fell (ɔ: Kedelfjæld), der står noget syd for Reykjahlid ud mod søen — af form som en nær roden overskåren, udhulet kegle, sort og af kæmpemæssige dimensioner. Sognebeskrivelsen betegner Hverfell som et fritstående, næsten kredsrundt gammelt ildfjæld med en dyb skål midt i fjældet og en sandhöj midt i skålen. Ovenstående kendemærker stemme aldeles med E. O.'s beskrivelse af Sandfell (s. 727), der omtales som et karakteristisk bjærg, hvor ilden nylig (1752) havde udraset; det var lavt, bestående kun af sand og lidt ler, og dannet som en skål, »ti det er åbent og ser ud som et rundagtigt gærde; midt i bunden af skålen er en stor höj eller et lidet bjærg, hvilket ilden har opkastet til slutning.« Da den i E. O. angivne beliggenhed af Sandfell ligeledes væsenlig stemmer med Hverfells, og da der øst for søen ikke skal findes nogen höjde benævnt Sandfell, tör man vel antage, at også beskrivelsen i E. O. af Sandfell gælder Hverfell. Preyer og Zirkel, der i deres Islandsrejse giver et vellykket billede af Hverfjæld, har i deres medfølgende fortegnelse over islandske vulkanudbrud intet udbrud af Sandfell, men (s. 456) under årene 1748—52 gentagne udbrud af Hverfjall. Hvorfra denne angivelse, der både bestyrkes af og bestyrker oven anførte bemærkninger om identiteten af Hverfell og Sandfell, er hentet, ses ikke. — Omkring Hverfjæld skal findes mange mindre, ved lavaströmme sammenknyttede kratere, så at landskabet her er bleven sammenlignet med et månelandskab med dets store og små ringbjærge. Også store kløfter og andre tegn på vulkansk virksomhed findes her [2]).

[1]) Angivelserne kan vistnok alle føres tilbage til beretningen i en enkelt anden hånds beskrivelse (Halldor Jacobsens »Efterretninger om de udi Island ildsprudende Bjerge«, Kbh. 1757); dens unöjagtighed ses ved sammenligning med den fra stedets sognepræst stammende »Sandferdige Relation«, Kbh. 1726, og J. Hallgrimssöns på pålidelige kilder grundede skrift »De islandske Vulkaner« (manuskript i etatsråd Steenstrups besiddelse).

[2]) Bj. Gunnlaugssöns kort har vel et Sandfell, men denne omstændighed kan

De bekendteste af alle vulkanske fremtoninger øst for Myvatn er dog vistnok svovlminerne (nåmerne) ved Reykjahlid, de såkaldte Hlidarnåmer (Hlíðarnámur, ældre: —námar). Til dem kommer man fra Reykjahlid ved en halv times ridt i østlig retning over nøgne og sorte höjder. Straks efter at være kommen ind mellem sandhöjderne oven for tunet ser man til höjre for sig adskillige gulrøde pletter, hvorfra det ryger op, — det er »nåmer«, dog ikke af de betydeligste; længre syd på ser man ligeledes røg stige op. Vejen går gennem et længre skard med sortebrune sandhöjder til bægge sider; fjældet, hvorigennem skardet fører, bærer syd efter navnet »Nåmefjæld« (Námafjall), og straks ved nedstigningen herfra har man på höjre hånd de betydeligste »nåmer« og andre mærkeligste hermed i forbindelse stående fænomener. Nåmerne ligge dels i selve fjældskråningen, dels på den flade sandstrækning neden under; på dette sted findes tillige en del dyndkilder, alt samlet på en temlig begrænset strækning. Svovlminerne eller -lejerne viser sig som små gulgrönne eller gulgrålige, lavt ophöjede pletter, fra hvis midte en lille røgsöjle stiger op; ofte er mange sådanne forenede til udstrakte lave småhöje, hvorfra mangfoldige røgsöjler stige op. Undersøger man en sådan lille plet nærmere, viser det sig, at tuen består så at sige udelukkende af gult, pulverlignende svovl, dannet omkring en lille rørformig åbning. Ofte er åbningen så snæver, og trykket så stærkt, at luften farer hvæsende ud som fra en dampventil. Navnlig er flere af de större höje ejendommelige; man hører her på mange steder hvæsen og pusten, og samtidig hist og her underjordisk boblen og kogen. Dyndkilderne er omtrent som de tilsvarende ved

man næppe tillægge nogen synderlig betydning. Som dèt viste sig ved de af professor Johnstrup i somren 1876 under en i disse egne foretagen videnskabelig rejse foranstaltede opmålinger, er partiet syd og øst for Myvatn på oven nævnte i det hele beundringsværdige kort ikke fuldt pålideligt. Således er de enkelte punkters indbyrdes afstand samt de forskellige fjældes beliggenhed og retning ikke ganske nöjagtig. — Hr. professor Johnstrup har vist dette arbejde den særdeles velvilje at stille et af ham udarbejdet kort over disse egne til forf.'s rådighed. Efter dette er beliggenheden af de Nordre og Søndre Dyngefjælde rettet (navnet Trölladýngjur er anbragt som det efter forf.'s anskuelse om dette navns brug og betydning er rettest). Foruden forandringer af et par mindre fjælde omkring Herdubred er desuden fjældet Ketill med Fremri Námar indlagt på kortet, samt den ved de vulkanske udbrud 1875 på Myvatns Öræve fremkomne lavastrækning. Af unöjagtigheder på Bj. Gunnlaugssöns i øvrigt her genfremstillede kort kan særlig mærkes, at retningen af Námafjall-Dalfjall i virkeligheden går i nord-nordøst, og at afstanden mellem svovlminerne her og Reykjahlid er en del mindre, end den efter kortet må synes.

Geysir i Haukadal og Reykir i Ölves, men anseligere: i dybe kratere med stejle vægge koger her det blåsorte dynd som i uhyre kedler, medens en kvælende stank opstiger derfra. Undertiden indeslutter en langagtig kedel mange kilder, hvoraf nogle kogende boble op, medens på andre steder luften uafladelig pustende trænger sig gennem dyndet, der derved gennembores af en mængde småhuller. I andre kilder kastes det kogende dynd 1—2 fod i vejret. Også oppe i fjældet findes svovllejer. — I nærheden af svovlminerne, men nærmere Myvatn, benyttedes tidligere meget et tört bad (et såkaldt jord- eller sandbad), hvor man på et sted, hvor varme dampe steg op af jorden, havde bygget en lille hytte, i hvilken svedebadet toges.

Den omtalte fra Reykjahlid gennem Nåmaskard liggende vej fører videre — i det hele af en længde på henved 5 mil — over sandede hedestrækninger, de såkaldte Myvatns-öræve (Mývatns öræfi), til den mellem Tingø syslerne og Norder-Mule syssel skillende Jøkelså, hvor bonden på Reykjahlid har en færge til afbenyttelse for de rejsende.

Foruden Hlidarnåmerne findes, c. 4 mil sydligere, en anden betydelig samling svovllejer: Fremre Nåmer (Fremri Námur, ældre: -ar), i nærheden af et af de smukke Myvatn-landskabet mod syd begrænsende fjælde (Bláfjall). Svovllejerne ligge i skråningen af et uhyre vulkankrater, benævnt »Kedelen« (Ketill) [1]).

Fremre Nåmer ligge i den nordlige udkant af den c. 60 kvadratmil store lavaørken Udådehraun (Ódáðahraun), der strækker sig oven for Myvatnssvejten mellem elvene Skjalvandafljot og Jøkelså helt syd på til den, nærmest til Skaftafells syslerne hørende Vatnajøkel, en ismark af mere end den dobbelte udstrækning. Udådehraun består af de vildeste og uvejsomste lavamarker, som tænkes kan, kun hist og her dækkede af sort vulkansk sand. Foruden mange mindre kratere hæver sig, strygende fra nordøst til sydvest, en række fjælde, der med et fælles navn kan benævnes Dynge-

---

[1]) Efter fra gammel tid at være drevne, om end aldrig med nogen synderlig kraft, overlodes ved midten af dette århundrede Myvatnsnåmerne til sig selv; i de senere år har de igen været bortforpagtede til et engelsk selskab. Den störste hindring for en stadig drift er den langsomhed, hvormed svovldannelsen i de forholdsvis ikke righoldige lejer går for sig; desuden lægger svovlets prisbillighed og den besværlige transport mange vanskeligheder i vejen.

Foruden de to oven nævnte svovlminer i Sønder-Tinge syssel findes der også svovllejer ved ødegården Tejsta-Reykir (þeysta Reykir) på Reykjaheden, et par mil øst for Reykjahverve.

fjældene (Dýngjufjöll). Nordligst ligger den såkaldte »Kullede Dynge« (Kollótta Dýngja), til midterpartiet hører Askja (ɔ: Æsken), sydligst hæver sig den egenlige »Trolde-dynge« (Trölladýngja) eller, som dette fjæld også efter sin form kaldes, Skjaldbrejd (—breið) [1]).

Den alt flere gange nævnte elv **Jøkelså** (Jökulsá), vistnok Islands længste, til forskel fra andre Jøkelsåer kaldet Jøkelså på Fjældene (Jökulsá á Fjöllum), eller, efter den bygd, hvor den falder i søen, Jøkelså i Aksarfjord (Jökulsá í Axarfirði), udspringer fra en skridjøkel, som Vatnajøklen sender ned mod nord [2]). Under sit hele løb har den en afgjort nordlig retning, om end (i følge Watts) med flere bugtninger end kortet antyder. Indesluttet af nøgne, af vulkansk sand bestående bredder, hvor lavablokkene eller klippegrunden hist og her stikker frem, skyller den sine skidengrå vande i en tilsyneladende jævn, men stærk ström fremad. Indtil noget nord for Myvatnsbygden danner denne Sønder-Tinge syssels østgrænse, som herefter böjer mod vest.

Udbrud af Udådehrauns-vulkanerne omtales flere gange i kilderne. Således er det næppe tvivlsomt, at der på de tre steder, hvor de islandske annaler fra middelalderen (Íslenzkir Annálar) omtale ild i **Troldedyngerne** (Tröllladýngjur), sigtes til Dyngefjældene, eller, rettere sagt, til Udådehrauns-vulkanerne i almindelighed, da selve udbrudsstedet i disse, sjælden eller aldrig besøgte egne naturligvis ikke med nöjagtighed har kunnet angives [3]). Endnu et par udbrud fra »Troldedyngerne« i middelalderen nævnes hos senere annalforfattere; derefter spiller dette navn ingen rolle, indtil for kort tid siden et voldsomt udbrud fra Dyngefjældene har henledet den almindelige opmærksomhed på disse til den underjordiske ilds hærgninger hjemfaldne egne og givet anledning til deres nærmere undersøgelse. I slutningen af året 1874 og begyndelsen af det følgende år antydede i den nordøstlige del af landet jordskælv og drön, at

[1]) »Dýngja« brugtes i ældre tid foruden i betydningen »dynge« også som benævnelse på kvindestuen eller det for kvinderne bestemte hus. Dyngefjældene er tydelig nok tænkte som troldkvindernes boliger; også andetsteds (se Gb.) findes sådanne »Trolde-dynger«.

[2]) Se: Watts, Across the Vatna Jökull, London 1876.

[3]) Udbruddene omtales i annalerne ved årene 1151, 1188 og 1360, og navnlig det sidste udbrud synes at have været voldsomt. Det er sikkert en mindre heldig tanke, når Jonas Hallgrimssön mener, at disse beretninger må forstås om »Troldedynge« i Guldbringe syssel (sml. hvad herom er bemærket IB. I, s. 42—43).

et vulkansk udbrud var i gærde; derefter så man fra Myvatnsbygden i begyndelsen af januar 1875 en betydelig ild i syd, indtil udbruddet i slutningen af februar døde hen. Af nogle bønder fra Myvatnsegnen, som på denne tid besøgte den nye vulkan, erfaredes det, at udbruddene havde fundet sted fra Askja i Dyngefjældene. Dereftor hvilede vulkanen til den 29de marts, da et storartet pimpstensudbrud bedækkede de øst for vulkanen liggende egne af Islands Østland med et flere tommer tykt askelag; ja det finere pimpstensstøv førtes endog af vinden til Norge og Sverig, hvor det den følgende dag regnede ned. Endnu samme år besøgtes vulkanen af Englænderen lord Watts [1]); men først det følgende år foretoges en videnskabelig undersøgelse af disse egne ved professor Johnstrup [2]). Han fandt Askja meget unöjagtig aflagt på Bj. Gunnlaugssöns kort. Det er en noget nær 1 □ mil stor, omtrent kredsformig slette i Dyngefjældene, af hvilke den er omgivet, således at der kun mod øst er et gab, gennem hvilket lavaströmme i en ældre tid har fundet udvej. [Dog må navnet Askja vel snarest udstrækkes til dal-kedelen med de den omgivende fjældvægge.] Desuden findes der mod nordvest en kløft, nu benævnt »Jónsskarð«, gennem hvilken adgang med heste til nød kan finde sted. Den store omgivende lavaørken (Udådehraun), der længst mod nord ligger omtrent 1500 f. over havets overflade, hæver sig efterhånden til en höjde af over 3000 f.; Askja selv ligger 3700 f. over havet, Dyngefjældene 4500 f., medens snelinjen på Island omtrent kan sættes til 2500 f., og det indre höjland for större strækningers vedkommende ellers næppe hæver sig mere end til 2000 f. Dalbunden i Askja er tid efter anden bleven hævet betydelig ved en stor mængde lavaströmme, der fra talrige kratere langs siderne af de dalen indesluttende fjældvægge så vel som fra dalens midte har udgydt sig i denne kedel. Også i fjældenes ydre skråninger findes talrige kratere, hvorfra lavaströmme, der har bidraget til dannelsen af Udådehraun, har udgydt sig. — De nye kratere findes alle i den sydøstlige del af Askja. Nordligst af disse ligger et enkelt krater, hvorfra det voldsomme pimpstensudbrud har fundet sted. Dette store krater var i somren 1876 opfyldt af vanddampe, der brød frem fra bunden med en lyd, som når et lokomotiv blæses ud. Umiddelbart syd for dette krater var der fore-

---

[1]) Se herom hans bog: Across the Vatna Jökull.

[2]) Resultatet af denne rejse foreligger i en trykt indberetning om undersøgelsesrejsen, Kbh. 1877, samt i en dermed omtrent overensstemmende artikel i Geografisk Tidsskrift I. B., 3—4. H.

gået en betydelig indsænkning med lodret afbrudte klippevægge mod nordvest; midt i denne indsænkning fandtes en sø med lunket vand. Endnu sydligere, i den inderste del af Askjas sydøstlige hjörne findes alle de andre kratere, så nær ved hinanden, at mange have en fælles tragt. Fra alle disse udströmmede en uhyre mængde vanddampe, der indhyllede omgivelserne i tæt tåge; fra kraterne udgik store kløfter, gennem hvilke det her dannede vand fandt afløb til søen. Trods de storartede omvæltninger, som har fundet sted her ved udbruddene 1875, antages dog ikke hele indsænkningen eller alle kraterne at være opståede ved denne lejlighed, skönt intet bestemt lader sig udsige om deres alder.

Nordøst for Askja med omgivende fjælde ligger, i udkanten af Udådehraun, en mils vej fra Jøkelså, det prægtige fjæld Hærdebréd (Herðubreið), der ses i vid omkreds. Det fritstående over 5000 f. höje fjæld hæver sig med stejle, mørke vægge, indtil den svære bjærgmasse øverst ligesom tækkes med et fladt snetag, der afsluttes med en tilspidset top eller knap. Medens Paijkull giver en vellykket afbildning af fjældet, søger Watts at give en forestilling om det ved at sammenligne det med en kæmpemæssig foroven glaceret budding. Annalerne berette om vulkanudbrud fra Hærdebred, men dette må vistnok forstås om udbrud andetsteds i Udådehraun, da dette fjæld ikke skal vise spor af nogen vulkansk virksomhed. — Hrk. (s. 12) nævner **Hærdebredstunge** (Herðibreiðstunga). Navnet, i flt.: Herðubreiðartúngur, skal endnu være i brug, utvivlsomt betegnende nogle græsrige strækninger ved to smååer, der har deres udspring ikke langt fra Hærdebred, og derfra løbe til Jøkelså.

Mod nordøst går Udådehraun over i de tidligere nævnte Myvatnsöræve [öræfi, ɔ: ørken, bruges kun som flertalsord], der herfra strækker sig mod nord, mellem Jøkelså og Myvatnssvejten, indtil de nord for denne bygd går over i Reykjahede. Myvatnsöræve, eller, som de også kaldes, Østerfjældene (Austrfjöll) er til trods for dette navn forholdsvis jævne sletter, kun til dels sparsomt bevoksede. Hvor vejen fra Reykjahlid til færgestedet ved Jøkelså ligger over disse, fandt der samtidig med den vulkanske virksomhed i Dyngefjældene flere udbrud sted. Stedet for udbruddene er beliggende omtrent 3 mil fra Reykjahlid, 1½ mil fra Jøkelså. Udbruddene — der blandt andet er mærkelige ved, at der mellem dem og Dyngefjældsudbruddene fandt en kendelig vekselvirkning sted — tog deres begyndelse i februar 1875, fortsattes den følgende måned og afsluttedes endelig med et udbrud i avgust samme år. Der opstod ved disse på jævn

slette en hel række kratere i lige linje fra nord til syd, og den herfra udströmmende lava bedækkede en strækning af 3 mil i længden. Strömmens bredde er omtrent en fjærdingvej, og lige så langt når den nord for den tidligere brugte ridesti til færgen ved Jøkelså. — Ved ankomsten til færgestedet ser man for sig den brede å, indesluttet af flade, mørke flyvesandsstrækninger. En ussel jolle fører de rejsende over, medens hestene selv må hjælpe sig over åen; så vel båd som heste drive et langt stykke ned ad den strömtunge å, för de nå land. Hinsides åen findes et lignende fartöj, som betjænes af bonden på Grimsstad en mils vej øst for åen.

Endnu nogle mil nord efter følger sysselgrænsen åen, indtil den pludselig böjer mod vest, stævnende mod en fjældtop Ejliv (Eilífr — til hvilken en lignende, Jörund(r), øst for Reykjahlidsegnen svarer), og nu ligger sysselgrænsen mod nordvest tværs over Reykjahede, og derfra mod nord over Tungehede. **Reykjahede** (Reykjaheiði, ældre —heiðr), som således i lige grad tilhører Sønder- og Norder-Tingø syssel, er en forholdsvis jævn og lav hede, bevokset med lyng og krat, for så vidt ikke underlaget, gammel lava, ligger blottet. Hvor denne hede mod nord støder op til Tungehede, går en meget benyttet vej, der forbinder Husavig med den vestligste bygd i Norder-Tingø syssel, over den. Tungehede (Túnguheiði) hæver sig som et virkeligt fjæld, der bedækker så godt som hele halvøen Tjörnæs. Over Tungehede ligger også en vej, noget kortere, men besværligere end den nysnævnte over Reykjahede. Fjældet er nemlig stejlt, og ofte snor den smalle sti sig langs bratte kløftskrænter [1]).

De mange og forholdsvis store bygder, som Sønder-Tingø syssel indeslutter, huse en befolkning, som i indre og ydre dannelse ikke står tilbage for nogen på Island. Med udholdenhed har den vidst at kæmpe mod de mange vanskeligheder og store tab, som det hårde klima ofte forårsager. Ligesom egnene her hører til de smukkeste på Island, vil man også få andre steder finde bedre og mere velbyggede gårde. Fårene her er bekendte for deres godhed og omhyggelige pasning. — En færdighed, som næsten alle her er i besiddelse af, er skiløben, hvad der om vinteren, når höj sne dækker alt, kommer ypperlig til pas. Først i slutningen af forrige århundrede udbredtes kendskab til denne gavnlige — så godt som forglemte —

[1]) Da nu hele Sønder-Tingø syssel i hist.-topogr. henseende er gennemgået, er her måske snarest lejlighed til at göre opmærksom på, at det i Ljósv. (s. 79) nævnte Oðsla, der vel naturligst må søges inden for dette syssels grænser, intetsteds findes.

idræt af en norsk handelsbetjent på Husavig, der ved præmier fra regeringen opmuntredes til at lære den fra sig.

Den sydøstligste del af syslet er et af hovedtilholdsstederne for rensdyrene, der i temlig store flokke færdes i Myvatnsöræve og de oven for liggende strækninger, hvor de i følge indbyggernes sigende har skadet »fjældgræsset« (det islandske mos), et tidligere ikke uvigtigt næringsmiddel for befolkningen, meget [1]).

Udådehraun og egnene deromkring er en af hovedskuepladsene for fortællingerne om »udeliggemændene« eller de fredløse. Disse for Island så ejendommelige folkesagn, der endnu leve et frodigt liv i bygderne nærmest de store höjlandsheder (se herom Ísl. Þjóðs. II, s. 160—304), stamme öjensynlig fra fristatstiden, da alle större forbrydelser straffedes med fredløshed (skovgang), hvor vedkommende da ikke havde anden udvej — når han ikke kunde slippe bort fra landet — end at ty ind i det indre og se at opholde livet der så længe som muligt. Fra en senere tid ved man også, at misdædere af og til er flygtet op i det indre af landet og har levet dér en tid lang. For befolkningen er de fredløse (útilegumenn) efterhånden kommet til at stå som halv overnaturlige væsner, nærmende sig til troldene eller de underjordiske (alverne). Og de egne, de bebo, udmaler fantasien sig ligeledes på en til de naturlige forhold kun lidet svarende måde — således Udådehraun med græsrige dale. Udådehraun (ɔ: Misgærningshraunet) vækker allerede ved sit navn uhyggelige forestillinger; om oprindelsen til det vides næppe noget.

[1]) Disse rensdyr nedstamme rimeligvis fra en flok, som år 1783 udsattes på Vadlahede, og som syv år efter skal være vokset til et antal af flere hundrede, der færdedes på fjældhederne i Tinge syssel. Med disse kan måske afkommet af nogle en halv snes år tidligere i fjældene oven for Rangåvolde syssel udsatte rensdyr have forenet sig.

30°0'

40'

20'

Norder-Tingø syssel (Norðr-þíngeyjar sýsla).

[Indbyggerantal c. 1400.]

Dette udstrakte, men svagt befolkede syssel, der som tidligere (s. 132) anført har sysselmand til fælles med Sønder-Tingø syssel, består af en mindre vestlig og en större østlig del, adskilte ved den fra Vatnajøkel kommende Jøkelså (se s. 174), der her falder ud i en bred bugt Aksarfjord (Axarfjörðr), ældre: **Öksarfjord** (Öxarfjörðr, Kristn.: Exarfjörðr — ɔ: Øksefjord), hvorefter elven almindelig benævnes Jøkelså i Aksarfjord. Den större, østlige del udgör Islands nordøstligste landskaber, den mindre, vestlige, består kun af en enkelt bygd **Kelduhverve** (Kelduhverfi), mod vest begrænset af Tungehede og Reykjahede eller, som det bygden nærmeste parti her kaldes, Blåskogahede (Bláskógaheiði), mod syd af Reykjahedes og Myvatnsöræves nordlige affald, mod øst af Jøkelså, mod nord af Aksarfjorden. Största delen af Kelduhverve er flad og sumpig eller ud mod kysten sandet grund. Omtrent midt i bygden ligger gården **Gard** (Garðr) eller **Miklegard** (Mikligarðr), sæde for stedets præst, så længe Kelduhverve udgjorde et eget præstekald [1]). Miklegard omtales i Ldn. som bolig for den samme Tore, der i Grt. spiller så stor en rolle som Grettes ivrigste modstander. I Grt. fortælles vidtløftig om »Tore i Gard« og hans mellemværende med Grette, men — utvivlsomt ved en forveksling med en gård Gard (Garðr) i Adalreykjadal (ST.) — kaldes gården Gard i Adaldal (Garðr í Aðaldal, Grt. s. 89), og dette — som det synes —

[1]) Ved den, vestligere i bygden liggende gård Víkingavatn skal påvises hovtomter (sognebeskr.).

drager atter andre unöjagtigheder efter sig. Senere hen i sagaen (s. 146—48) fortælles nemlig om et mislykket forsøg, som Tore gjorde på at fange Grette på Reykjahede, hvor han havde erfaret, at den fredløse Grette for en tid opholdt sig. Tore rider op på heden med mange mænd, Grette undgår dem, ved at han og hans ledsager skjule hestene og sig selv i et sæter; Tore rider forbi nord på over heden, finder ikke den, han søger, må vende om og kommer altså på vejen vester på forbi sæteret; Grette forklæder sig nu, går flokken i møde og narrer Tores folk ud i nogle moser syd for vejen, hvor de synker i og spilder lang tid af dagen med at få deres heste op igen. Grette skynder sig nu vest over heden og kommer forbi Tores gård Gard, hvor Grette kvæder en vise, hvori han antyder, hvem han er [1]). Disse retningsbetegnelser kan kun passe, når Gard antages at ligge vest for Reykjahede (således som tilfældet er med Gard i Adaldal). Dog er ikke hermed givet, at de nævnte retningsangivelser først er indkomne efter den omtalte forveksling af de to gårde Gard; meget taler nemlig for, at heden, hvor dette sammenstød skete, fra begyndelsen slet ikke har været tænkt som Reykjahede. Dennes naturlige beskaffenhed er en ganske anden, end sagaen lader formode, her findes ingen sumpe eller moser, men grunden er overalt gammelt hraun.

Bearbejderen af Grettes saga har öjensynlig manglet kendskab til denne del af landet og har heller ikke vidst ret besked med den tid, Grette tilbragte her. Efter at Grette havde opholdt sig en vinter i Toresdal (M.), gennemrejste han Sydlandet og kom til Østfjordene; hermed gik en sommer og den følgende vinter, hvorefter han vendte tilbage til Nordlandet og opholdt sig på »forskellige steder« (Grt. s. 142). Dette sidste udvikles nærmere senere hen, hvor der som indledning til beretningen om Tores mislykkede forsøg på at fange Grette siges, at Grette efter at være kommen fra Østfjordene holdt sig skjult for at undgå Tore: den påfølgende sommer »lå han ude« (ɔ: levede som fredløs røver) på Mödrudalshede — øst for Jøkelså — og forskellige andre steder; han var også stundum på Reykjahede. — At Grette i denne tid har holdt til på Reykjahede er ikke rimeligt; dels passer, som anført, sagaens beskrivelse, hvor Reykjahede nævnes, kun dårlig på denne, dels er det i og for sig usandsynligt, at han vekselvis skulde have holdt til på fjæld-

[1]) En fremmed, der hører visen og forstår den, red »til bygðar« (!) og fortalte, at Grette var reden forbi, — men visen blev netop kvædet i bygden, Tore derimod var endnu på heden.

hederne øst og vest for Jøkelså. Langt nærmere ligger det at antage, at Grette hele den tid, hvorom sagaen intet bestemt ved, har holdt til på hederne øst for Jøkelså. Her findes strøg, hvis beskaffenhed passer til beskrivelsen i sagaen (s. 147), og her lever en til stedsnavne knyttet tradition om et ophold af Grette for længre tid, hvorom sagaen aldeles intet ved. Man kan da enten antage, at en fejlagtig angivelse af »Reykjahede« som heden, hvor Tore søgte at fange Grette, har bevirket forlæggelsen af Tores gård Gard til Adaldal, eller — og dette er måske rimeligere — at de to gårdes forveksling har tvunget til at indsætte »Reykjahede« i fortællingen.

At Miklagard har kunnet forveksles med den langt mindre bekendte gård Gard i Adaldal er påfaldende og bliver endnu besynderligere, ved at sagaen i forbindelse med Gard (s. 89) nævner stedsnavnene Kelduhverve og **Keldunes**. Kelduhverve er som anført navnet på bygden, Keldunæs benævnes en gård øst for Gard. Blandt gårdene oven for Keldunæs i den sydøstlige del af bygden er Ås (Ás(s)) nævnt i Ljósv. Denne gård fortjæner også omtale på grund af det efter den benævnte mærkelige Åsbyrge (Ásbyrgi ɔ: Ås-indelukket), som ligger her i nærheden. Mod bygden skråner Reykjahedes og Myvatnsöræves nordlige fortsættelse jævnt ned. Netop hvor höjlandets rand går over i den flade slette ligger, sydøstligst i bygden, Åsbyrget ind i dette som en höjst ejendommelig vinkelformig dal eller, rettere sagt, fladbundet kløft, begrænset af stejle klippevægge. Kløftens indre (nordligere) begrænsning fremkommer ved den såkaldte »ø«, et trekantet landstykke, der fra slettelandet i nord gradvis hæver sig op med bestandig aftagende bredde, så at det tilsidst ender som en vældig, tilspidset kile med lodret stående æg. Aldeles parallel med øens sider går den ydre begrænsning bestående af lodrette klippevægge, der — ligesom øens sider — hævende sig op fra slettegrunden i nord tiltage i höjde ind efter. De minde ved deres stejlhed om Almannagjås vestervæg; men for den længre, indre dels vedkommende er de sikkert flere gange så höje (3—400 f.). Øens form og dens vægges udseende svarer så aldeles til rummet mellem den vinkelformige ydre klippemur, at man næppe kan værge sig for tanken om, at den i sin tid ved bristning er løsrevet fra denne og sunket noget tilbage. Dog vilde den næppe være stor nok til at udfylde hele vinklen; mellem øen og ydervæggene ligger nemlig jævne græssletter af indtil flere tusinde fods bredde. Snarere har måske en sænkning af det mellemliggende parti fundet sted, men da bliver det fuldstændig ensartede

brud til bægge sider forbavsende. Inde i byrget findes smuk og tæt birkeskov af ualmindelig höjde, men væsenlig bestående af buske. Allerlængst inde i vinklen findes tæt under den ydre klippemur en lille dybtliggende sø eller vandsamling, fra hvis bred der er et glimrende ekko. Hele den vinkelformige dals udstrækning er vel mellem en halv og en hel mil [1]).

Omtrent ved Åsbyrge standser den egenlige Kelduhverve-bygd; dog ligger en af gårdene, Svinadal (Svínadalr), et par mile sydligere, op med Jøkelså. Fra Svinadal besøger man lettest Islands störste foss Dettefos (Dettifoss), et vandfald, der formodenlig ikke overgås af noget i Evropa, ja som selv til en vis grad lader sig sammenligne med det berömte Niagarafald [2]). Da desuden klippepartierne langs Jøkelså i flere henseender frembyder interesse, er en tur fra Kelduhverve til Dettefoss særdeles lönnende for lystrejsende. Landet nærmest Kelduhverve er kratgrot höjdedrag. Langs åen hæver klippestrøg sig. En halv mils vej nord for Svinadal træffer man, umiddelbart ved åens bred, på et ejendommeligt klippeparti »Ljóðaklettar«, en samling brun-sorte basaltklipper, der udmærke sig ved vilde og afvekslende formationer (ved huler, indelukkede smådale) og ved basaltens mangfoldige og forunderlige dannelser: snart ligger den i skæve eller skrå flader; snart stråler den ud fra et fælles midtpunkt som en uhyre ordensstjærne, og flere sådanne, hvis stråler møde hinanden, bedække undertiden klippens overflade; snart har den aldeles udseende af cellerne i en på kant stående vokskage eller ved et lodret snit overskårne, parallelt og vandret liggende runde jærnstænger. Ved foden af klipperne ligger masser af den nedfaldne, flintestenslignende basalt, og rundt på klippevæggen hænger lignende løse småstykker, som man med lethed kan pille ud [3]).

Fra Svinadal er der endnu et par mil til Dettefoss, der ligger

---

[1]) Om et sagn, i følge hvilket havet oprindelig skulde have gået helt ind til Åsbyrge — se provst Sigurd Gunnarssöns indholdsrige afhandling om stedsnavne fra Jøkelså i Aksarfjord til Skejdarå (Safn til sögu Íslands II, s. 431).

[2]) Se: Watts. Across the Vatna jökull s. 120.

[3]) På strækningen mellem Kelduhverve og Svinadal findes i Jøkelså en foss »Vígabjargsfoss«, hvortil der knytter sig en tradition om Grette. Øst for åen findes en for oven flad klippe, der falder stejlt af mod åen, men mod øst har en smal opgang. Her skal Grette en gang have værget sig mod sine fjender og tilsidst have sprunget over åen — tværs over fossen —, på et sted, som derefter benævnes »Grettishlaup«.

ud for det på kortet afsatte fjæld Ejliv (Eilífr), omtrent på grænsen af Norder og Sønder Tingø syssel. Elven har vel flere fosser, men ingen, der kan sammenlignes med denne. Era Svinadal til Dettefoss har landskabet endnu et ret frodigt præg. Höjere oppe begynder vest for elven de alt tidligere beskrevne ørkenstrækninger. Medens Jøkelså på sin vej fra Vatnajøkel mod nord hidtil har gennemløbet höjlandet i et forholdsvis jævnt og fladt leje, begrænset af mørke grus- og sandstrækninger, træder ved Dettefoss klippegrunden frem, og elvens nærmeste omgivelser vest for åen gennemskæres af kløfter. Over sådanne når man op på et foroven fladt klippeparti, fra hvis rand man har udsigt til fossen forude. Det vel omtrent 600 fod brede åleje forandrer her aldeles karakter, idet klippegrunden fuldstændig spalter sig, og i den herved frembragte uhyre kløft falder nu elven, dels — mod øst — i ét samlet fald, dels styrter vandet fra bægge sider kogende ned i en smal kløft, der strækker sig noget op i den vestlige del af lejet. Neden under det nævnte klippeparti vest for åen strækker sig en lavere græsgrot rand; her kan man stige ned, og herfra betragtes fossen bedst. Over for hæver sig da den østlige klippebred aldeles lodret op, skrås for — forude — styrter den store samlede vandmasse sig ned; ved at række sig ud over klipperanden kan man med öjet forfølge den til bunden, medens derimod den i rævnen fra bægge sider faldende vandmasse aldeles forsvinder i støvtåge og kogen. Ejendommeligt er det at række sig ud over klippen og dybt nede se den af vandfaldet på ny fremstående å fortsætte sin vej mellem lodrette klippevægge i et leje, der på grund af afstanden synes forunderlig smalt. Dettefoss (ɔ: Faldfoss) svarer til sit navn; i vandmasse overgår den langt enhver islandsk foss, også dens höjde er större end nogen andens (Skogarfoss kommer den nærmest) og er vel næppe mindre end 2—300 fod. Dens skönhed lider noget ved, at vandet er jøkelvand, ligeledes ved at man ikke kan betragte den fra neden, da det i det mindste på et langt stykke er umuligt at komme ned på den smalle kant, der hist og her findes mellem sidevæggene og åen. Den hvide røg, der langt borte ses svæve over fossen, må belyst af solen afgive et pragtfuldt skue. — Skönt der langs åens vestligste bred ikke findes nogen vej, er der dog intet til hinder for fra færgestedet mellem Grimstad og Reykjahlid at følge ned langs Jøkelså og således ad denne vej besøge fossen inden ankomsten til Svinadal. — Også Dettefoss' nærmeste omegn frembyder mærkelige basaltformationer, således navnlig en af regelmæssige basaltsöjler båren vældig stenknude, sammensat af lutter som flintesten brudte klippestykker.

For den, der fra et höjere liggende punkt ser ud ud over den brede Aksarfjord, viser denne sig ved det noget fremskudte, flade land omkring Jøkelsåens munding delt i to svagt buede, aldeles ensdannede bugter, der dog ikke have særlige navne. Efter Aksarfjord benævnes nu alene den til Kelduhverve svarende bygd øst tor åen, den såkaldte Aksarfjords svejt (Axarfjarðar sveit) eller Aksarfjord (ældre: Öksarfjord) — noget længre og smallere end Kelduhverve, men ellers omtrent af samme karakter. I denne mere indskrænkede betydning forekommer fjordnavnet også sædvanlig i ældre tid; dog ses navnet Öksarfjord også stundum (VGl. s. 246) at være udstrakt til landet vest for Jøkelså [1]).

Medens Jøkelså nu kun kan passeres ved hjælp af færge, beretter Ljósv. (s. 29), at på Gudmund den mægtiges tid var der på mange steder gode vad på åen. Af selve bemærkningen fremgår det dog, at på sagaskriverens tid var forholdene ligesom nu. Og det er vel tvivlsomt, om de nogen sinde i den historiske tid har været anderledes. I det mindste taler den, for disses egnes vedkommende i topografisk henseende pålidelige Vemunds & Viga-Skutas saga om en færge på åen nær ved det nuværende færgested i Aksarfjordssvejten, hvorfra forbindelsen med Kelduhverve finder sted. Traditionen giver imidlertid Ljósv. ret, og man fortæller, at Jøkelså i gamle Dage skal have været langt mindre betydelig end nu; ja selv nu, påstår man, skal den undertiden, om end med fare, kunne rides.

Den nævnte færgefart mellem Aksarfjords-svejt og Kelduhverve besørges fra gården Ferjubakke (— i), der ligger øst for åen, omtrent i linje med den sydøstligste gruppe gårde i Kelduhverve. Kort nord for Ferjubakke ligger ud mod åen en kratbevokset höjde **Akrshövde** (Akrshöfði), der også i Vem. forekommer under dette navn. Vemund vil skaffe en fredløs om bord på et skib ude på Melrakkaslette, længst oppe mod nord, men en bonde i Öksarfjord, Hroe på **Klivshage** (Klifshagi) har lovet efter ævne at forhindre dette. Vemund går med sin flok over Jøkelså på færge ved Akrshövde; her bor en mand, hvis træl mælder Hroe de fremmedes ankomst, og Hroe sender ham nu ud for at passe på, om de vælger den nedre vej, eller den øvre over halsene. Derefter besætter Hroe med sine folk en stejl og snæver vej (einstígi), som Vemund skal passere, og kort efter kommer det til kamp mellem de to partier.

---

[1]) Når der i Vem. s. 298 nævnes »Þverá í Öxarfirði«, er dette simpelthen en fejlskrift for »Þverá í Eyjafirði«.

Klivshage er en gård, der ligger en mils vej nord for Ferjubakke. Fra færgestedet til Klivshage skal virkelig føre to veje, en ydre, kortere, og en indre, over halsene, først til gården **Havrafellstunge** (Hafrafellstúnga, Vem. s. 247) og derfra til Klivshage. Kort för ankomsten til Klivshage passerer man åen Brunnå (Brunná); ved denne skal netop findes et sådant »einstígi« (eller »klif«), som sagaen omtaler, og hvor også nu kampen antages at have fundet sted. — Mellem Ferjubakke og Klivshage ligger **Ærlæk** (Ærlækr), en gård, der kendes fra Ljósv. Gården ligger i en tunge mellem Brunnå og den fra Jøkelså kommende Sandå, som efter deres forening fortsætte løbet mod nord til Aksarfjorden. I Sandå falder igen, fra øst til vest, en bæk **Tangbrandslæk** (Þángbrandslækr), hvor Tangbrand i følge Krstn. (s. 12) døbte mange folk.

De sidst omtalte gårde og andre stedsnavne ligge alle i den egenlige Aksarfjordssvejt, en bygd, der mod øst begrænses af et græs- og vandrigt höjland Aksarfjordshede, hvorfra mod nordvest udgår et fjæld, Núpsfjall, hvis vestlige affald Aksargnup (Axar(g)núpr)[1], således bliver bygdens nordøstlige begrænsning. Mod syd er Aksarfjordssvejten ved en fem mile bred hedestrækning skilt fra den såkaldte Fjældbygd eller Fjældene (Fjöll), en række gårde, af hvilke de to sydligste kun i gejstlig henseende høre til dette syssel, i verdslig derimod til Norder-Mule syssel. De øvrige er derimod både i henseende til hrepp og sogn forbundne med Aksarfjord. Disse gårde overgås næppe af nogen på Island i henseende til besiddelsernes vidtstrakthed. Mödrudals — den sydligste gårds — land når helt op under Jøkelsås kilder. Fra Vatnajøkel øst for Jøkelså strækker sig nord efter fjælde og fjældheder, der brede sig over store partier af denne del af Island, i det de skille, dels mellem »Fjældbygden« og Norder-Mule syssel, dels, længre mod nord, mellem Aksarfjordssvejten og de nordøstligere bygder. Dette udstrakte höjland er næsten forfærdende øde. Rejser man tværs over det (ad for resten gode veje), ser man til alle sider, så langt öjet rækker, sorte banker, fjælde eller flader af grus og sand, uden et strå; mange pas og dale passeres; kortet er for disse øde egnes vedkommende ikke meget pålideligt. I den vestlige udkant af dette øde land ligge nu »Fjæld«-gårdene i en indbyrdes afstand af 2—3 mil og omtrent 1 mil fra Jøkelså. Deres beliggenhed er höjst ejendommelig; gården ses omgivet af et grönt tun, men synes for

[1] Ldn.'s Reistargnúpr? I følge Sig. Gunnarssön er Reistargnúpr = Snartarstaðagnúpr.

resten henkastet midt i ørkenen. Forholdene her er dog ikke så fortvivlede, som de synes; flyvesandsstrækningerne skjule mange græspletter, kviste og småbuske findes rundt om — ja for får er græsgangene her endog så ypperlige, at de intetsteds på Island blive federe. Således bliver det særsyn forståeligt, at flere af »Fjæld«-gårdene hører til de mest velbyggede og nettest udstyrede i hele landet [1]). Heden og fjældene øst for Fjældbygden har forskellige navne. I Grettes saga, hvor sagaen beretter om, at Grette en sommer holdt til på Mödrudalshede og forskellige andre steder, også stundum på Reykjahede (se oven for s. 180), er formodenlig den hele strækning benævnt **Mödrudalshede** (Möðrudalsheiðr), således som tilfældet er i Þorst. hv. (s. 40); nu er Mödrudalshede dog kun betegnelsen for de til Østlandet hørende ubygder sydvest for Mödrudalsgården. At Grette ikke let vekselsvis kan have været på Reykjahede og fjældene øst for Fjæld-bygden, følger allerede af afstanden og den mellemliggende Jøkelså. At optrinet mellem Tore i Gard og ham næppe er foregået på Reykjahede, som sagaen vil, synes som tidligere anført at fremgå af den beskrivelse sagaen giver af heden. På fjældhederne mellem Tinge og Mule sysler passer beskrivelsen ikke heller. Derimod har man i Aksarfjardarhede — som står i umiddelbar forbindelse med de sidstnævnte hedestrækninger — en græsrig hede med sætere, med sumpe og moradser, der ligger nogenlunde nær ved Tores gård, og i en egn, hvor Grette efter al sandsynlighed i længre tid har haft sit tilhold. At traditionen knytter hans navn til en klippe øst for Jøkelså sydlig i Aksarfjordsbygden er tidligere (s. 182, anm. 3) nævnt; men et langt interessantere minde om ham findes nordlig i bygden, i Aksarnup, hvor et såkaldt Grettesbæle (Grettisbæli ɔ: Grettestilhold) endnu er bevaret. Aksarnup er, som det vil erindres, navnet pa en fjældpynt, der fra det nordvestlige hjörne af Aksarfjordshede går ud mod fjorden. Mellem kysten og fjældet ligger et mosestrøg, hvorover vejen til bygden langs kysten nord efter fører. Dan øverste del af fjældet består af stejl klippe, men derefter skråner fjældsiden dækket af

---

[1]) Både Mödrudal og Grimstad (Grímsstaðir) står höjt i denne henseende, og bægge komme til god nytte for de rejsende, der passere mellem Øst- og Nordlandet. Ved Grimstad, den sydligste gård i Norder-Tinge syssel, findes den eneste færge over Jøkelså oven for Aksarfjordssvejten.

Skönt Mödrudal ikke hører til dette syssel, kan det måske her anføres, at man en del nord for Mödrudal, hvor man har fundet tomter og andre spor af en ukendt ødegård, vil påvise stedet for et hov (sognebeskr.). Dette sidste omtales i Burtons »Ultima Thule«, II, s. 266 (London 1875)

sammenhængende stenskred (lausaurð) ned mod lavlandet. Midtvejs i nordsiden af denne af løse sten bestående skråning findes en tomt, til hvilken navnet Grettesbæle er knyttet. Tomten, der er opført af stenblokke, er godt og vel 5 al. lang, mindst 1½ al. bred og væggene henved 1½ al. höje; over tomtens ene ende er tre store stenblokke anbragte som overliggere og har öjensynlig gjort nytte som tag, den øvrige del af tomten kan da måske antages at have været dækket med vadmel, når det behøvedes. Her holdt Grette til en tid lang, fortælles der, og røvede fra de vejfarende, som han havde let ved at holde öje med fra sin bolig; tilsidst måtte vejen under »nupen« helt aflægges, og man måtte anlægge en anden, som i en bue fører over fjældet bag ved, og hvis spor endnu påvises. Da nu Grette ikke længer fik lejlighed til at plyndre, måtte han fortrække. »Bælet« er let at forsvare, og ingen kan hemmelig nærme sig dertil, da de løse stens raslen forråder enhver.

Grettes ophold i Aksarfjordssvejten omtales vel ikke i sagaen. Dog det kan ikke volde synderlig vanskelighed. Dels er flere år af hans fredløshedstid i følge sagaens fremstilling helt oversprungne. Dels lader sagaen ham tilbringe en vinter i den fabelagtige Toresdal hos halvjætterne dér og derpå en sommer og vinter med rejser i Syd- og Østlandet, og endelig den påfølgende sommer på Mödrudals- og Reykjahede. Så selv bortsét fra de oversprungne år bliver der en lang tid (det meste af de to år), om hvilken det er rimeligst at antage, at han tilbragte den i Aksarnup, uden hensyn til, om man mener, at det i sagaen til Reykjahede henlagte sammenstød mellem Grette og Tore i Gard har fundet sted her eller ej. At meget taler mod Reykjahede som skuepladsen er allerede tidligere (s. 180) fremhævet; på den anden side forringer Jøkelsås ufarbarhed noget sandsynligheden af en ekspedition af Tore øst for åen og af Grettes rejse fra heden forbi Gard — for så vidt ikke åen, overensstemmende med Ljósv. og traditionen, tidligere har haft brugelige vadesteder. Også er der jo en mulighed for, at Grette i længre tid kan have haft tilhold i Aksarnup og derefter have forlagt sit ophold til Reykjahede, skönt et ophold af ham her, så nær ved Tores bolig, altid må stå som usandsynligt. Er »Reykjahede« oprindeligt i sagaen, må hele beskrivelsen af heden og alle enkeltheder ved Grettes og Tores sammenstød skyldes sagaskriverens egen opfindelse.

Fra Aksarnup böjer kysten stærkt imod nord, og der udformer sig nu et bredt næs, Islands nordligste halvø, hvis indre er opfyldt af ensformige heder og höjder, medens der kun langs kysten findes

en række spredte gårde. Den störste del af vestkysten, fra Aksarnup til Snartarstadanup (Snartarstaða(g)núpr) optages af bygden Nupasvejt (Núpasveit), hvor livsvilkårene endnu omtrent stemme med Aksarfjordens. Lidt nord for Aksarnup findes her en vig Budlungehavn (Buðlúngahöfn), der i þorst. hv. omtales under benævnelsen **Bolungarhavn** (Bolungarhöfn). Der berettes i den lille fortælling (s. 40), at en af hovedpersonerne, Torstén fagre, har købt sig et skib, som stod oppe i Bolungarhavn, og gör det rede til at stikke i søen; men inden afrejsen vil han hævne sig på en forræderisk medbejler, der havde fæstet bo i den østlige del af landet. Han rider nu (fra skibet) ind langs Öksarfjord og til Bolungarhavn, så over Mödrudalshede til Vopnafjord (i den nordlige del af Østlandet) og derfra videre mod syd. Den mellem »Fjæld«-gårdene og Vopnafjord liggende hede, som her kaldes Mödrudalshede, benævnes nu Dimmufjallgarð(r), og over den ligger netop en god vej til Vopnafjord. Hvis skibet virkelig har ligget i Budlunga- (eller Bolungar-) havn — hvad der dog, således som det senere skal vises, kan være tvivlsomt nok — kan derimod sagaens udtryk »ind langs Öksarfjord og i Bolungarhavn« ikke være rigtigt, men må, som Sigurd Gunnarsson[1]) bemærker, rettes til »ind langs Ö. fra B.

Den nordligste del af det omtalte brede næs udgöres af den såkaldte **Melrakkaslette** (Melrakkaslétta), også ofte benævnt **Slette** (Slétta) alene. Nu regnes Sletten at begynde nord for Snartarstadanup og strækker sig omtrent lige så langt ned over næssets (eller rettere: halvøens) østkyst — til Ormarså (Ormarsá, kortets: Ormalónsá); i følge Ldn. synes den først at begynde med næssets nordvestligste pynt (Rauðagnúpr) og til gengæld at strække sig lidt længre ned mod øst. Indbyggerne her ernære sig fornemmelig ved sælhundefangst, fiskeri og ædderfuglehold. Flere af gårdene på næssets et par mile brede nordkyst ligge nord for polarkredsen. I nogen særlig grad synes dog ikke beboerne af denne egn at være udsatte for et polarklimas ulæmper, ligesom også samfærdslen til lands over den lave hede er forholdsvis let. Østlig på slettens nordkyst ved en vig **Hraunhavn** (Hraunhöfn, Raunhöfn), findes nu et af hovedstederne for fangsten i næt af den såkaldte »vöðu«-sæl (grönlandssælen). I sagaerne nævnes Hraunhavn som landingssted for skibe, og navnlig i Fóstbr., hvor der berettes

[1]) Örnefni s. 472 (Safn t. s. Í. II.). Rettelsen er gjort med at forandre ok í til or.

om Torgejr Håvarssöns her forefaldende drab, får stedet en udførligere omtale. Den lille sø kort fra vigen, som sagaen omtaler, findes her virkelig. Torgejr falder under en ligefrem søkamp i havnen mellem to skibsbesætninger. De ved denne lejlighed faldne tilligemed nogle tidligere dræbte begravede egnens beboere (»Sléttukarlar« som de temlig foragtelig kaldes) der på stedet. — På næssets østkyst, men endnu inden for Melrakkasletten, ligger handelspladsen **Rauvarhavn** (Raufarhöfn) ved en god havn, der i Vem. (s. 244) omtales som landingsplads for havskibe. Nu har en købmand bolig her året rundt.

Noget syd for Rauvarhavn skiller Ormarså Melrakkaslette fra den følgende bygd. Øst for Ormarså følge et par mindre vige, hvoriblandt **Svejnungsvig** (Sveinúngsvík) med en gård af samme navn, og efter at kysten endnu en kort tid har bevaret en østlig retning, skærer den store og brede **Tistil(s)fjord** (Þistilfjörðr, ældre: Þistilsfjörðr) sig ind mod syd.

Efter at Torstén fagre har udført den för omtalte hævn nede på Østlandet, rider han samme vej tilbage, beretter fortællingen (Þorst. hv. s. 41); han red vester over hals — fortælles der — til Torbjörns sæter, der stod mellem Melrakkaslette og **Ormså** (Ormsá). Torbjörn var en mand, der, som det tidligere er sagt i fortællingen, boede i Svejnungsvig mellem Melrakkaslette og Tistilsfjord. Denne beretning om Torsténs rejse må, som Sigurd Gunnarssön i sine »Stedsnavne« (örnefni) fremhæver, indeholde flere unöjagtigheder, måske foranledigede ved, at fortællingen er et uddrag eller enkelte stykker udeladte. Således er det tydeligt, at Torsten kun indtil Vopnafjord er reden samme vej tilbage. Derfra har han taget vejen nord på til Tistilsfjord, og videre over halsene mellem denne fjord og Svejnungsvig (de kaldes netop Fremri- og Ytri-Háls), hvorfra der kun er kort til Ormarså, som må svare til sagaens Ormså. Efter at have efterladt en besked i sæteret her til sine brødre, der skal rejse med ham, om at de må skynde sig, rider han til skibet. Næste dag blive brødrene overfaldne ved dette sæter af nogle fra Vopnafjord kommende forfølgere og dræbte til hævn for det af Torsten begåede drab. Da kampen er forbi, fører bonden Torbjörn de brødrene tilhørende varer til Bolungarhavn til Torsten, som nu sejler bort. At sagaskriveren tænker sig sæteret stående vest for Ormarså, kan ikke betvivles. Rigtignok regnes nu Melrakkaslette at nå lige til denne å, og i Ldn. endnu lidt længre mod syd; men for den modsatte opfattelse, hvorefter Sletten først begynder lidt nordligere, kan også et og andet tale. Derimod er det utænkeligt, at Torstens vej til Bolungarhavn

skulde have ligget over egnen mellem Melrakkaslette og Tistilsfjord. Fra Ormarså måtte han for at nå Bolungarhavn først over næsset ad en tre mile lang hedevej i sydvestlig retning og dernæst langs kysten i Nupasvejt til Bolungarhavn. Hvor sagaskriveren beskriver rejsen til skibet, har han utvivlsomt Rauvarhavn for öje som stedet, hvor dette lå. Bolungarhavn er vistnok på en eller anden måde kommen ind ved en fejltagelse (f. eks. fordi man ikke forstod hans rejse til Østlandet, hvor han måske har valgt den vestligere vej for at undgå Vopnafjord); stedet findes heller ikke ellers omtalt som havn for havskibe og skal ikke egne sig dertil [1]).

Tistilfjorden er en ved sin munding tre mile bred og omtrent lige så lang fjord, der skærer sig ind mellem den nu beskrevne brede Melrakkeslette-halvø og et fem mile langt, smalt næs, Langanæs (Lánganes), der i nordøstlig retning rager langt ud i søen og fra gammel tid har dannet grænsen mellem Nord- og Østlandet, i det kysten hinsides dettes yderste pynt tager en afgjort sydlig retning. Medens Melrakkaslettens beboere må søge kirke i Nupasvejt, er befolkningen langs Tistilfjorden fordelt i to sogne, med én præstegård (Svalbarð) sydvestlig ved fjorden [2]), den anden **Saudanæs** (Sauðanes, Vem.) ligger østligere, ude på Langanæs. Denne sidste skal uagtet sin afsides beliggenhed være en anselig præstegård, der vel, som flere lignende gårde, navnlig skylder æddardunet sin opblomstring. Sydvest for Saudanæs afsætter Tistilfjords inderste del, Lonafjord (Lónafjörðr), en lille vig Torshavn (Þórshöfn), der om sommeren besøges af handelsskibe; noget handelsetablissement findes her derimod ikke.

Næssets indre optages af fjældstrøg og höjhede. Den inderste del af dette, mellem Lonafjorden og en lille fjord øst for næsset (Finnafjord), kaldes nu Hallgilsstadahede (Hallgilsstaðaheiði) eller Helkunduhede [3]); ud efter får hedestrækningerne forskellige navne, men

---

[1]) Opfatter man forholdet således, vil man vel kunne beholde fortællingens læsemåde (s. 40) »utan eptir Öxarfirði ok í Bolungarhöfn«; Bolungarhöfn måtte da antages kun på dette ene sted at høre hjemme i fortællingen, men på de andre steder fejlagtig at være indsat for Raufarhöfn (eller Hraunhöfn).

[2]) Sognebeskrivelsen for Svalbard-sogn omtaler surtarbrand i et fjæld her (Viðarfjall).

Lige over for gården Svalbard, vest for Svalbardså, hvor en gård Garðstúnga er bygget, fandtes i følge sognebeskr. tidligere nogle tomter, Lovrettetomter (Lögrjettutættur) kaldede, og næsset der i åen benævntes da Lögrjettunes.

[3]) Dette sidste navn er dog vistnok i virkeligheden ikke længer levende.

har rimeligvis i ældre tid båret navnet Helkunduheiðr (senere: —heiði) helt ud efter næsset. Helkunduhede nævnes i Ldn. som grænsen mellem Nordlændingefjærdingen og Østfjordingefjærdingen, og vedblev også i en senere tid at skille mellem Hola og Skålholts stifter. Stiftsgrænsen lå dog ikke helt ud til næssets yderste odde, men faldt noget vestligere, i det den gik i en mere lige nordlig retning ud mod kysten, hvor det stejle fuglebjærg Sköruvíkrbjarg skyder sig frem mod søen [1]). Her vil man vise en stor sten (Biskupssteinn), der skal betegne grænseskellet mellem stifterne. Dette fuglebjærg er i AM. (1712) østgrænsen for Nordlændingefjærdingen, og først 1841 — ved Tingø syssels deling mellem to sysselmænd — henlagdes østsiden af Langanæs, den såkaldte Øster-hrepp (Austrhreppr, senere ophævet som særlig hrepp) fra Norder-Mule syssel til Norder-Tingø syssel. Der er således al rimelighed for, at Sköruvíkrbjarg fra gammel tid har været yderpunktet for grænsen mellem Nord- og Øst-fjærdingen, en formodning, der også bekræftes ved forskellige angivelser i kirkemåldagerne [2]), og som Ldn., der nævner Sauðanes som det sidste stedsnavn i Nordlændingefjærdingen, og forskellige punkter på østsiden af næsset som de første i Østfjordingefjærdingen, ikke modsiger. Nu udgår syssel- og fjærdingsgrænsen fra næssets sydøstlige hjörne og ligger derfra i sydvestlig-sydlig retning ind over Hallgilsstadahede og op mod fjældhederne i det indre [3]).

---

[1]) Kortet skriver rigtignok Skoruvíkrbjarg, og ligeledes skrives navnet på den gård, hvorefter fjældet benævnes, i de nyere jordebøger Skoruvík; men disse navne udtales virkelig med ö, således som det også ses af det stadig genkommende ö i sognebeskrivelsen (1840). Da allerede i Vm. (se Hof i NM.) formen »Skauruvík« (ɔ: Sköruvík) forekommer, er ö utvivlsomt oprindeligt.

[2]) I følge Vm. havde den nordligste kirke i Norder-Mule syssel (Skeggjastaðir) en bestemt årlig afgift af enhver bonde og fisker mellem bygdegrænsen mod syd og Skoruvík (således skrives navnet på dette sted).

[3]) Sognebeskrivelsen for Saudanæs sogn omtaler forskellige punkter af sagnhistorisk interesse. I bunden af Lonafjord falder en temlig stor å Havralonså (Hafralónsá). I åen, omtrent ud for gården Hallgilsstaðir, findes en holm Dómsneshólmi, hvor dog ingen tomter ses. Andre stedsnavne ved åen kunde tyde på, at den tidligere var bleven brugt som landingssted for skibe. Således findes en Búðarhöfði og flere andre med »búð« sammensatte navne, og en Skipakíll. — Ude på Langanæs vises Tyrkjadys, hvor en del dræbte ransmænd fra et fremmed skib skal være dyssede. Endvidere påvises her en stén, mindende om en bonde, der her tappert værgede sig mod Vopnfjordingerne, som en gang »i Sturlungetiden« havde gjort et overfald på Saudanæs.

Hvad der tidligere er bemærket om de tre først beskrevne til Nordlandet hørende sysler (Hv., Skg., Ef.), at drivis ofte er en besværlig gæst ved kysterne, gælder fuldt så meget om de to Tingesysler, og da navnlig Norder-Tinge syssel. Denne Islands nordøstligste landsdel besøges mange år i rad af isen, der omslutter kysten og medfører de oftere fremhævede skadelige virkninger for mennesker og kvæg, samt standsning af de sædvanlige næringsveje. Af og til skal der dog med isen følge unger af den grönlandske sæl i mængde, hvis drab kan være af betydning. Skönt fuldt så nordlig beliggende som Islands nordvestlige halvø synes Norder-Tinge syssel dog ikke i samme grad at være under havisens herredömme. Sognebeskrivelserne klage ikke i den grad som de mest udsatte Vestfjordes over tåge og kulde om somren, og kystlandet synes gunstigere for bebyggelse. Til gengæld spiller en af de nordlige Vestfjordes indtægtskilder, drivtømmer, heller ikke den rolle som dér, skönt det også hér kommer til gavn. — Med hensyn til ejendommelige forhold i Norder-Tinge syssel kan mærkes, at der i Kelduhverve holdes en del geder, og at sognebeskrivelsen for Saudanæs nævner, at man af og til skyder et par rensdyr, som i følge denne kilde skal stamme fra nogle i Vopnafjord 1787 landsatte dyr.

Om hele Nordlandets befolkning gælder det, at den udmærker sig ved modtagelighed for åndelige interesser, let vakt patriotisme og stærk selvfølelse, egenskaber, som giver den smag for deltagelse i det politiske liv. Befolkningens gode egenskaber viser sig også ved en större drift med hensyn til god indretning af boligerne, husdyrenes pleje m. m., hvor dog også de klimatiske forhold kan spille en rolle (på Nordlandet står bygningerne langt længre end på Sydlandet på grund af det mindre regnfulde klima; på den anden side nødvendiggör de lange og strænge vintre en bedre pasning af kreaturerne).

Norder-Mule syssel (Norðr-Múla sýsla)[1]).

[Indbyggerantal c. 4000.]

Hvor på sydsiden af Langanæsset Gunnolvsvigsfjældet (Gunnólfsvíkrfjall) danner grænsen mellem det egenlige Langanæs og den følgende bygd Strandene (Strandir), falder nu grænsen mellem Nordlandet og Østlandet. Indtil år 1841 hørte derimod, som tidligere (s. 191) nævnt, hele sydsiden af næsset med til Østlandets nordligste syssel Norder-Mule syssel. Dette er den gamle fordeling, i følge hvilken Helkunduhede (Hák. s. kap. 311) skilte mellem Nordlændingefjærdingen og Østfjordingefjærdingen. Ved Helkunduhede (sml. s. 191) må sikkert forstås höjdedragene op gennem næsset, der skille dettes vestlige del omkring Saudanæs fra den nordøstligere; ydergrænsen har Sköruvíkrbjarg da rimeligvis været. **Østfjordingefjærdingen** (Austfirðinga fjórðungr) omfattede oprindelig hele strækningen ned til Rangåvolde syssels østgrænse; år 1770 dannedes af Nord- og Øst-fjærdingen et eget amt, men allerede år 1783 udskiltes af Østfjærdingen dennes sydlige del (Skaftafellssyslerne) og henlagdes til Sønder- og Vesteramtet. Østlandet når altså nu kun fra Langanæs til grænsen mellem Sønder-Mule syssel og Vester-

[1]) Over »Norder-Deelen af Muhle Syssel« findes i kongerigets arkiv en udførlig, statistisk-topografisk sysselbeskrivelse fra 1745; en omtrent samtidig sysselbeskrivelse (1747) haves over »de tvende syderste deeler af Muule Syssel«, men her er intet af interesse. Mellem de to jurisdiktioner dannede Lagarfljot indtil Hrafngerðis-å grænsen.

I Chor. isl. findes optegnelser angående fjorder, vige og fjældveje i Mule-syslerne m. m.

[Om en på Langanæsset levende, til biskop Gudmund knyttet overtro se Olavius II, 431—32.]

Skaftafells syssel. Denne strækning, der, navnlig for den østligste dels vedkommende, indskæres af en uafbrudt række — dog forholdsvis korte — fjorde, benævnedes i ældre tid **Østfjordene** (Austfirðir), og efter beboerne her tog hele fjærdingen navn. Østlandets nordligste hrepp, de oven nævnte Strande, er en afsides bygd, der ordner sig om de tre småfjorde Finnafjord (Finnafjörðr), **Midfjord** (Midfjörðr) og Bakkefjord (Bakkafjörðr), fordum Sandvík. Med bygderne nord på står den i forbindelse ved flere over roden af Langanæs førende fjældveje, mod vest begrænses den af de ørkenstrækninger, der skille mellem Norder-Tinge og Norder-Mule syssel (se s. 185); mod syd, hvor höjlandet slutter med et fremløbende næs, (fordum Digranes, nu Viðvíkrbjörg), fører en fjældvej over heden (Sandvíkrheiði) til Vopnafjordsbygden. Af de tre småfjorde kan særlig mærkes Midfjord, der i Ldn. (s. 237) urigtig kaldes Vidfjord (Viðfjörðr); Sig. Gunnarssön antager — hvad der dog vistnok kan være tvivlsomt —, at denne Midfjord findes nævnt i Þorst. hv. (s. 44). Ved Bakkefjord ligger egnens præstegård Skeggjastad (Skeggjastaðir, sognebeskr. vekselvis ekt. og flt.); som en tradition omtaler præsten, at der tidligere til sognet skal have hørt to annekskirker, bægge på østsiden af Langanæs. Beboerne af den her omhandlede bygd, der er fugtig og lavtliggende, drive ved siden af kvægavl vel noget fiskeri, men dette antages ikke nær nu at være af den betydning som fordum, da talrige fiskerhytter, hvis tomter endnu ses, beboedes i fisketiden.

Vopnafjordsbygden, der mod nord begrænses af Sandvighede og det vest for denne liggende höjland, består — foruden gårdrækken langs strandkanten — væsenlig af tre bebyggede dale, der alle udmunde i nordøstlig retning, ud mod den temlig store og forholdsvis brede **Vopnafjord** (Vopnafjörðr, også: Vápnafjörðr). Længere inde afsætter denne mod vest Nypsfjorden (Nýpsfjörðr, sognebeskr.: Núpsflói), der afsluttes med to fra havet næsten helt afskårne vandsamlinger eller »lón«; selv fortsætter den sig derefter videre i sydvestlig retning ind mod bygden. Af Ldn. kan sluttes, at fjordens navn ikke ligefrem kommer af ordet »vápn« (våben), men af landnamsmanden Eyvind vopnes tilnavn »vopni«. Nordligst af bygdens tre lange smalle dale er Selådalen (Selárdalr), der åbner sig ud mod Nypsfjord; fra Selådalsmundingen langs kysten op til Viðvíkrbjörg, mod nordvest begrænset af Sandvighede, ligger bygdens nordligste del, den såkaldte Strand (Strönd), denne egn, samt den oven for liggende hede er det rimeligvis, der omtales Vápnf. s. 24 — skov findes nu ikke her, men denne er i det hele så godt som forsvundet fra bygden. — Omtrent

parallelt med Selådal strækker sig den smalle, men græsrige og tæt bebyggede Vesterdal (Vestradalr, eller Vestrárdalr); den dalen gennemströmmende å — **Vesterdalså** (Vestrdalsá, Þorst. hv.) — falder ud i det indre af de to oven nævnte lon. Fra Vesterdalen udgår en af de mest benyttede fjældveje for dem, der agter sig vester over til Fjældbygden og videre til Myvatnsegnen eller andetsteds i Tingøsyslerne. Den del af heden, man her kommer til at göre bekendtskab med, bærer det betegnende navn Dimmefjallgard (Dimmifjallgarðr) ɔ: Mørkefjældene: efter en dags rejse over græsløse, sorte flader, mellem lige saa mørke banker og fjælde, når man Grimstad[1]), hvorfra færgen fører den rejsende over Jøkelså. Den Vesterdal mod sydøst begrænsende hals ender i en klippetange, der skiller mellem Nypsfjord og Vopnafjord; lidt inden for roden af det således dannede næs oppe under halsen ligger gården **Buastad** (Búastaðir, Vápnf.) — den og en ved roden af næsset liggende i følge sognebeskrivelsen de eneste gårde øst for åen —; blandt gårdene vest for åen kan mærkes **Torvastad** (Torfastaðir, Vápnf.), temlig langt ude i dalen, skrås over for Buastad. På østsiden af næsset ligger handelspladsen Vopnafjord ved en lille, men ret god havn. Selve halsen skiller mellem Vesterdal og Hovsådal (Hofsárdalr), bygdens vigtigste del. Denne temlig lange og anselige dal, der ligger i retningen nordøst-sydvest med mundingen vendt mod Vopnafjordens bund, tager navn efter den dalen gennemströmmende å, der imidlertid ikke oprindelig bar navnet Hovså (Hofsá), men benævnedes **Vopnafjordså** (Vopnafjarðará, Vápnafj—á). Hovsådalen med de nærmeste sidedale og Vopnafjordens sydkyst er hovedskuepladsen for den lille kreds af sagaer — Torsten hvides saga, Vopnfjordinge saga, fortællingen om Torsten stanghug, samt til dels æventyret om Torsten oksefod —, der er knyttede til denne del af landet. Mod syd og øst begrænses Vopnafjordsbygden af heder og höjland, der længst ude mod søen (mod nordøst) hæver sig til stejle fjælde Krossavigfjældene (Krossavíkrfjöll); derefter følger i sydvestlig retning Hellishede (— heiði), **Smörvatnshede** (Smjörvatnsheiði, ældre: — heiðr) og Tungehede (Túnguheiði). Mod sydvest begrænses bygden af Mödrudalshede, der mod nord går over i Dimmefjallgard. Af gårdene i Hovsådalen må først og fremmest mærkes **Hov** (Hof), bygdens præstegård, der ligger vest for åen, omtrent midtvejs i dalen, hvor denne begynder at brede sig og ud-

[1]) Grimstaðir, c. 1400 f. over havet, rimeligvis landets höjest-liggende gård.

thick

sigten åbner sig ud over den foranliggende fjord. Denne anselige gård har fra gammel tid været egnens hövdingesæde; i de nævnte sagaer spiller den en rolle som sæde for Vopnafjordens anseteste slægt: først den sent indvandrede hövdingesön Torsten hvide, dernæst dennes sönnesön Brodd-Helge og endelig Brodd-Helges sön Bjarne. På Hov findes en dél foregivne oldtidslævninger: i kirken en fra alvefolket stammende alterdug (sml. Ísl. Þjóðs. I, 13); endvidere en gammel dör, der udgives for gudehusdören; og endelig, i og omkring tunet, adskillige tomter. Gudehusdören, som der göres meget væsen af, er aldeles prunkløs og, som det synes, kun af liden interesse. Den er nu omtrent 3 al. höj og 1½ al. bred; dog kan måske her 1 fjæl mangle, så at den opr. har været 2 al. bred. De tre fjæle, hvoraf den nu består, er umalede, plumpt sammenföjede; af de foregivne runeinscriptioner, som dören efter sigende skal bære, viser sig — i al fald for en flygtigere betragtning — intet spor[1]). Tomterne, der samtlige findes vest for gården, op mod lien, hvor största delen af tunet er beliggende, er dels ringformige, dels aflangfirkantede. Således kan mærkes en stor kredsformig tomt i tunet, der sættes i forbindelse med gudehuset — måske på grund af sit navn; den benævnes »Skollahríngr«. (Det er vel navnet — djævlering — som nu bringer enkelte til at gætte på, at hovet har stået her, men på den anden side antyder selve navnet en ældre tradition herom.) Noget vestligere, uden for tunet, findes også et par tomter, hvoriblandt en ringformig. Langt vestligere og höjere oppe i lien, dog inden for det ældre tungærde, der ses at have haft en langt större udstrækning end det nuværende, ligger en hel række besynderlige, sammenhængende tomter, firkantede, med retning langs lien omtrent fra nord til syd; her vil traditionen nu med störst bestemthed henlægge gudehuset. Lidt oven for (og nordligere end)

---

[1]) Denne dör omtales nærmere i Antkv. Ann. IV, 361—62. Den sammesteds omtalte tegning af dörens c. 30 runetegn er bevaret blandt F. Magnussöns af etatsråd Thorsen erhvervede runesamlinger og viser, at tegnene er binderuner eller galdrestave, utvivlsomt af forholdsvis ung alder.

Den gamle ligsten (fra 1509) med billedhuggerarbejde og latinsk og islandsk indskrift, som Mohr i tillæget til sin naturhistorie (s. 382) omtaler, skal nu (1879) være bragt til Reykjavig. Den gammeldags, af Mohr fremhævede dragt, som den på ligstenen fremstillede kvinde bærer, giver dog næppe sikker oplysning om kvindedragten på Island, for så vidt stenen, som man vil påstå, er hidbragt fra udlandet. Også af ligstenen skal i følge Antkv. Ann. en tegning være nedsendt til den antkv. kommission, men er vistnok senere gået tabt.

denne samling findes en meget gammel, langagtig-firkantet tomt af betydelig udstrækning; måske er det denne, som sognebeskr. sigter til, når den nævner, at på Hov ses endnu spor til den skåle, som Bjarne huslang først byggede i Krossavig og senere flyttede til Hov (sml. Ldn. s. 324); andre tomter på Hov anføres ikke her. — Længere inde i Hovsådal (der höjere oppe antager navnet Fossdal) findes adskillige gårde, af hvilke dog kun én nævnes i de her omhandlede sagaer; dette er **Torbrandsstad** (Þorbrandsstaðir, Vápnf.), der ligger øst for åen, en halv mils vej mod syd[1].

Omtrent ud for Hov falder den lille Sunnudalså (— á) i Hovså; ved sammenløbet dannes brede ører (den i Vápnf. s. 21 omtalte »sandr«); åen kommer fra en lille sidedal **Sunnudalen** (Sunnudalr), som Hovsådalen udsender mod sydøst. Denne dal, hvis vestlige del nu i øvrigt bærer navnet Hraunfellsdalr, indeholder et par gårde, hvoriblandt Sunnudal(r), der ligger øst for åen, yderlig i dalen. Gården Sunnudal kommer især til omtale i fortællingen om Torsten stanghug. Her bor Torsten med sin gamle fader; her kæmper han med Bjarne fra Hov i tunet —, efter at have pådraget sig dennes fjendskab ved, rigtignok tvungen dertil, at have dræbt flere af hans huskarle —, og efter at kampen er endt med forsoning, flytter han herfra med Bjarne til Hov. Lokaliteterne omtales på en måde, der lader formode kendskab til stedet. Gården ligger på en större græsgrot bakke; i tunet er mange småhöje; ned gennem tunet løber syd for gården en lille bæk tæt inden for den största höj, der meget passende kan antages for den »hóll«, hvor kampen i følge fortællingen stod. I Vopnfjordinge saga nævnes et vårting i Sunnudal, som bønderne senere nedlagde, efter at et heftigt fjendskab mellem egnens to mægtigste familier havde udviklet sig (Vápnf. s. 13, sml. s. 22); om stedet for dette véd man nu intet nærmere. Vest for Sunnudalså ligger, lidt sydligere end Sunnudal, gården **Sireksstad** (Síreksstaðir, nu sædv.: Síringstaðir), der i Vápnf. anføres under den fejlagtige benævnelse »Eireksstaðir« (sml. Ldn. og G. Vigfussöns oplysninger i Ný félagsrit 21. árg.); i omtalen af denne gård er der i Vápnf. (s. 23) en unöjagtighed, i det husbonden her, Torvard læge, på hjemvejen fra et besøg på »nabogården« er ladet træffe sammen

[1] Foruden s. 26 omtales Torbrandsstad i den del af sagaen, som Gudbr. Vigfussön har kunnet læse (Ný félagsrit 21 árg.), og der fortælles her, at på Torbrandsstad holdtes sædvanlig en forårssammenkomst (einmánaðarsamkoma); ved en sådan dræber Bjarne Broddhelgessön på en uværdig måde sin frænde Gejte.

med en mand, der er på rejse mellem nogle gårde østligere i bygden; men det hele viser blot, at sagaskriveren i öjeblikket ikke har været fuldstændig på det rene med alle de pågældende gårdes indbyrdes beliggenhed. — Uden for (ɔ: nord for) den nævnte gård lå i følge Ldn. og Vápnf. gården **Toftevold** (Tóptavellir), hvor Torsten hvide boede, inden han erhvervede sig Hov; nogen sådan gård kendes nu ikke, men den antages at have ligget omtrent over for Sunnudalsgården, hvad der også kan stemme med den rækkefølge, hvori Olavius nævner ødegården »Toppvelle«. Når fortællingen om Torsten hvide lader Torsten erhverve sig Toftevold af Hovs tidligere ejer — hvorefter man måtte antage, at gården havde ligget vest for Hovså —, er dette sikkert kun en unöjagtighed (sml. Ldn. og Vápnf.). Strækningen mellem Hovså og Sunnudalså, med undtagelse af den allernederste lave del nærmest åernes sammenløb optages af et fjæld, den såkaldte »höjtunge« (hátúnga). Her antager man, at den i Vápnf. (s. 13) nævnte gård **Tunga** har stået; om denne siges der i sagaen, at den lå i Sunnudal, på den side af åen, hvor »Hovsgården« (Hofsbær) står. Disse ord synes at indeholde en fejl, da Hov jo ikke ligger i Sunnudal eller ved Sunnudalså; meget fristende var det i steden for »Hofsbær« her at læse »Hofsborg« — således hed et afbyggersted (hjáleiga) fra Hov, der lå i tungen, ud mod Sunnudal — når man blot turde antage, at stedsnavnet var gammelt. — Den del af tungen, der vender ud mod Hovså, bærer endnu lidt krat og antages i ældre tid at have været skovgrot. De »skove lige over for Hov«, hvorigennem en flok folk ubemærket sendes mod Hov (se Vápnf. s. 16), har utvivlsomt været her; er man først kommen noget ind i denne del af tungen, kan man bag om forskellige höjdedrag ubemærket nå til den sydlige del af tunet på Hov.

Op fra Sunnudal strækker sig den tidligere nævnte Smörvatnshede. Over den fører den almindelig benyttede vej til Jøkeldalen sydligere i syslet. Heden er berygtet for slet vejr og kun i den egenlige sommertid farbar; men under gunstige forhold frembyder den halve dags rejse over den ingen vanskeligheder. Hverken op- eller nedstigning er synderlig besværlig; heden selv er jævn, men ufrugtbar, og store strækninger består kun af större og mindre vandslidte sten; enkelte steder ligger sneen hele somren over. Oppe på heden hæver sig et större, brungult, med snepletter rigt udstyret fjæld, Smörfjældene (Smjörfjöll — hen mod 4000 f.), i linje med dette ligger den lille indsø Smörvandet (Smjörvötnin), der har givet heden navn; i Vápnf. omtales heden som tilholdssted for en fredløs.

Fra Sunnudal af står gårdene i en linje ud efter under

fjældet (hedeskråningen). Omtrent ud for dalmundingen og lige over for Hov møder først **Gudmundarstad** (Guðmundarstaðir, Vápnf.). Derefter følger de ligeledes i Vápnf. nævnte gårde **Hage** (Hagi), **Egilsstad** (Egilsstaðir) og **Rævsstad** (Refsstaðir)[1]). Nærmest denne gård, omtrent ud for fjordbunden, følger Svínabakkar, der måske er Vopnfjordinge-sagas **Fáskrúðsbakki**, som i sagaen (s. 23) siges at ligge midt i herredet, og hvorom ellers intet vides.

Vejen går nu videre, langs sydsiden (egl.: sydøstsiden) af fjorden, forbi Sydre-Vig (Syðri Vík), der er den i Ldn. og Dropl. nævnte gård **Indre Krossavig** (Krossavík en innri, iðri; Brand-Kr.: Vík hin innri); derefter følger — med et par mellemliggende hjålejer, hvoriblandt det nybyggede Fremri Krossavík — **Krossavig** (Krossavík, sagaernes K. hin ytri). I Krossavig boede Brodd-Helges svoger Gejte; deres venskab omskiftes til fjendskab, og efter at have lidt mange ydmygelser dræber tilsidst Gejte Brodd-Helge — hvorledes ses ikke af sagaen, der her har et hul. Til hævn herfor fælder Helges sön Bjarne sin frænde og fosterfader Gejte, til trods for afsluttet forlig, hvad han også i höj grad selv angrer. Mellem Bjarne og Gejtes sön Torkel hersker der nu i lang tid fjendskab, en heftig kamp imellem dem leveres, men endelig bevirker Bjarnes ædelmodighed og Torkels hustru Joruns höjsindethed en oprigtig forsoning. Hos Torkel Gejtessön i Krossavig opholdt i følge Dropl. hans frænde Grim Droplaugssön sig efter at have hævnet sin broder Helge. Sagaen fortæller (s. 33), at han boede i et tælt »i det fjæld, som hedder **Snefjæld** (Snæfell), op fra Krossavig«, og at han ud på høsten flyttede sit tælt ned på en afsats i fjældskråningen, som senere kaldtes **Grimsbygd** (Grímsbyggðir). Navnet Snefjæld er ikke bevaret, men må have udgjort en del af Krossavigfjældene (Krossavíkrfjöll), en til dels snedækket, brungul fjældmasse, hvormed heden fortsætter sig mod nordøst ud mod havet. Oven for gården Krossavig, der står tæt under fjældet, påvises i fjældskrænten »Grímsgjá«, hvor Grim skal have haft sit tilhold; dette parti (en ikke dyb og temlig stejl skrænt) ligger imidlertid så åbent for udsigten fra gården, at sagaens fortælling om, at Grim skjult kunde have sit tælt her, bliver noget usandsynlig[2]). I fjældene, der af-

---

[1]) Sysselbeskr. 1745 nævner blandt Hovsås tilløb Selå; i Selå falde to bække, som rinde tværs over: Lögréttulækr og Refstaðalækr, samt to bække Stórulækir, som rinde mellem gårdene Refstade og Egilstade.

[2]) Ved Vindfell på Vopnafjordens sydkyst skal i følge Paijkull findes surtarbrand.

grænse Vopnafjorden mod sydøst (Krossavigfjældene med deres fortsættelse), skærer to smådale sig ind: Bödvarsdalen en mils vej øst for Krossavig og Fagredalen endnu en halv mil østligere. Fra **Bödvarsdal** (Böðvarsdalr) ligger en noget besværlig, men kort og forholdsvis tidlig farbar fjældvej — over Hellishede — til Jøkelsåegnens yderste del. På hjemrejsen over denne hede efter en tingfærd sker sammenstødet mellem Torkel Gejtessön og Bjarne. I den lille dal er nu kun to gårde: Bödvarsdal øst for den dalen gennemströmmende å, længst ude, og **Eyvindarstad** (Eyvindarstaðir) vest for åen, lidt sydligere; efter denne gård benævnes ofte den vestlige halvdel af dalen. Tidligere synes der at have været en gård ovenfor Eyvindarstad. I Vápnf. (s. 26—27) fortælles nemlig, hvorledes Torkel ved nedstigningen i Bödvarsdal først kommer til en bonde, Kåre, hos hvem han får nattely. Om morgenen tidlig passerer Bjarne forbi denne gård, men indhentes af Torkel yderlig i dalen, hvor der står en lille gård Eyvindarstad. Hvis gården Bödvarsdal i en senere tid var flyttet ud efter i dalen, vilde det hele passe meget vel. — I Bödvarsdal skal findes en »Bödvarshöj« (B—haugr), hvortil sagn om en B.s höjlægning i skib er knyttet.

Fagredalen (Fagridalr) har kun én gård, af samme navn som dalen. Til gården Fagredal flytter Gejte for en tid for at undgå Brodd-Helges overgreb. Til de to gårde Krossavig er æventyret om oksen Brandkrosse knyttet.

Til samme egn må også æventyret om Torstén oksefod henføres. Denne lille i Flatøbogen optagne fortælling frembyder en ejendommelig interesse, i det den afgiver et eksempel på den sejhed, hvormed stedsnavne bevares uden hensyn til den skrevne literatur, ja endog til trods for afvigende skriftlig fremstilling. Den i Flatøbogen opbevarede recension af fortællingen om Torsten oksefod, den eneste, som haves, henfører nemlig tydelig nok de heri omtalte begivenheder til helt andre bygder. Først berettes i en indledning til fortællingen om et par landnamsmænd i Østfjordene, deriblandt »Tore den höje«, som »tog land i Krossavig nord for Reyðarfjord; derfra er Krossvikingerne komne.« Derefter begynder selve fortællingen med en beretning om Torkel Gejtessön i Krossavig (der antages at være det ved Reyðarfjord liggende), om hans træl Freystén og om bonden Krum i **Krumsholt** — »den gård er nu øde« tilføjes der —, en ætling af landnamsmanden Krum i Reyðarfjord. Torkel Gejtessön rider en gang til skibs i Gautavík i Østfjordene og indbyder Nordmanden Ivar ljome til vinterophold hos sig. En uægte sön af Ivar ljome og Torkels stumme søster Orny er for-

tællingens helt, der som nyfødt udsættes, men findes og opdrages af bonden Krum, indtil hans morbroder senere tager ham hjem til sig. En gang, da Torsten på hjemvejen fra at søge efter får på fjældene kommer med Freystén ned i en dyb dal, lægger han sig til hvile på en stor höj og har her et æventyr med de derværende underjordiske, der skaffer ham rigdomme og hans moder mælet. »Den höj står i **Jøkelsdal** (Jökulsdalr) og kaldes **Brynjarshöj** (Bryniarshaugr — efter den her boende underjordiske), og ses endnu i dag« slutter beretningen om dette optrin. Freystén får nu frihed og bosætter sig ved Reydarfjord (netop på samme plads hvor Ldn. har landnamsmanden Freystén). Torsten sejler ud fra Gautavig og udfører senere i Norge mange bedrifter, indtil han tilsidst falder med kong Olav Tryggvessön paa Ormen den lange.

Denne lille fortælling, der med undtagelse af navnene Freystén og Krum mangler ethvert tilknytningspunkt til Reydarfjord, har — som alt bemærket — i sin oprindelige form utvivlsomt Vopnafjorden til skueplads. På Krossavig i Vopnafjord boede Torkel Gejtessön. I denne bygd, hvor æventyret om Torsten oksefod omfattes med större interesse end nogen saga, genfindes også de i fortællingen omtalte stedsnavne. Således påvises ødegården Krumsholt noget udenfor Krossavig (navnet anføres også hos Olavius), men af den sammesteds anførte skov ved Krumsholt ses intet spor. Jøkeldal (Jökuldalr) er en sydvestlig forgrening af Fagredal, og her ses tæt ved den over Hellishede førende vej en banke endnu benævnt Brynjarshöj (Brynjarshaugr). — Bearbejderen af fortællingen om Torsten oksefod, som vi have den i Flatøbogen, må have været aldeles ubekendt med forholdene på Østlandet og uden kendskab til denne landsdels sagaer; men, dette forudsat, er det ret forståeligt, hvorledes den hos ham indløbne misforståelse med hensyn til fortællingens skueplads har kunnet opstå. Han har ved hjælp af Ldn. villet berige fortællingen med forskellige oplysninger af genealogisk og topografisk natur. Et tilknytningspunkt for fortællingen til en bestemt del af landet har han trot at finde i angivelsen af Krossavig som bolig for Torkel Gejtessön. I Ldn. findes et Krossavig i det hele tre gange nævnt. På de to første steder er det Krossavig i Vopnafjord, der anføres, men bægge gange kun ganske kort og for B.s vedkommende uden at Torkel Gejtessön nævnes som hjemmehørende i Krossavig. På det tredje sted omtales Krossavig i Reydarfjord. Her boede også i følge Ldn. »Tore den höje«, og også Ldn. har angivelsen »derfra er Krossvikingerne komne.« Bemærkningen om Krossvikingerne har utvivlsomt bragt bearbejderen til at tro, at »Torkel Gejtessön fra

Krossavig« måtte nedstamme fra Tore — hvad der særlig måtte ligge nær, hvis hans eksemplar ligesom B. ikke har indeholdt nogen oplysning om Torkel Gejtessöns herkomt. Han har derfor optaget Ldn.'s ord om Tore i sin indledning og henlagt Torkel Gejtessöns bolig til Krossavig i Reydarfjord. Endnu en grund til at henføre fortællingen til Reydarfjorden har han vistnok fundet i den tilfældige omstændighed, at navnet Krum — efter hvad der med störst sandsynlighed lader sig formode — foruden om en landnamsmand i Reydarfjord også oprindelig har forekommet i fortællingen om Torsten oksefod, idet han så satte de to mænd af samme navn i forbindelse med hinanden. Hvorvidt også navnet Freystén er oprindeligt i fortællingen, eller om Flatb.'s bearbejder på egen hånd har tillagt Torkels træl dette på grund af det i Ldn. mødende navn Freysten på en af Reydarfjordens beboere, er vanskeligere at afgöre. Gautavík (sikkert det ved Berufjord forekommende) har næppe oprindelig hørt til fortællingen, men dette har bearbejderen utvivlsomt hentet fra Flateyjarannal, hvor Gautavík et par gange nævnes som havn, — med samme ugenerthed, hvormed han fra nys-nævnte kilde har taget den c. 1200 levende Asmund kastanrasse og gjort ham til skibsfører på det skib, hvormed Torsten oksefod sejler fra Island[1]).

De udstrakte fjældheder, som optage Islands nordøstligste del, kun hist og her åbnende plads for en lavere kystrand eller nogle

---

[1]) Angående de topografiske forhold i denne fortælling se i ovrigt Sig. Gunnarssöns Örnefni s. 478—79.

K. Maurer kommer i sin bekendte, også for denne fortællings vedkommende særdeles interessante og lærerige afhandling »Die Quellenzeugnisse über das erste Landrecht o. s. v.« Abh. der bayer. Academie der Wissenschaften, München 1871 til det resultat, at den Landnamarecension, hvorfra det til fortællingen om Torsten oksefod hørende indledningskapitel og de øvrige i fortællingen forekommende Landnamacitater er tagne, har været en af de to til grund for Hauksbog liggende recensioner. Sammesteds henledes opmærksomheden på fire papirhåndskrifter af fortællingen om Torsten oksefod (AM. 552 H., 562 B og C., 563 B. — alle i 4to), der udelade indledningskapitlet, samt bemærkningerne om Krums landnam. Disse håndskrifter (hvoraf et udtrykkelig angives at være kommet fra Vopnafjord) stamme imidlertid öjensynlig fra Flatøbogen, og som det af forskellige, for alle fælles fejl ses, indirekte, gennem en og samme fra denne tagen afskrift. De udeladte stykker er formodenlig forbigåede som altfor stødende for den med de topografiske forhold bedre kendte afskriver. Fælles for dem alle fire er det at kalde höjboen ikke Bryniar, men Krumur og höjen Krumshaugur; dette er dog næppe nogen ældre, ægtere form for navnet; men også her har man sikkert med en fejllæsning af navnet (mandsnavnet) i afskriften fra Flatøbogen at göre.

smalle dalstrøg (som Vopnafjordsbygdens), afskæres fra det øvrige land ved to store elve af navnet Jøkelså, bægge udspringende fra den store Vatnajøkels nordrand, men under deres løb fjærnende sig mere og mere fra hinanden. Den ene er den alt omtalte »Jøkelså på fjældene«, der i et nordvestligt løb søger gennem Tinge syssel ud i Aksarfjord. Den anden elv, ligeledes en af Islands betydeligste rindende vande, er **Jøkelså med broen** (Jökulsá »á brú«; »á brú« er da vistnok en forkortning for »farin á brú.« Ellers måtte man antage »J. á brú« omdannet af »J. at brú« ɔ: hjá brú); sin benævnelse skylder den en over denne førende bro, i lang tid så godt som den eneste på Island. Jøkelså med broen falder i nordøstlig retning ud i Herredsfloen (Héraðsflói), en bred bugt, der ind mod land med en bredde af flere mil begrænses af en flad sandstrækning Herredssanden (Héraðssandr), til bægge sider derimod af fremløbende fjælde; mod nordvest skilles Herredsfloen fra Vopnafjorden ved de alt tidligere nævnte fra Hellishede fremløbende fjælde, hvis sydlige affald benævnes Hlidarfjældene (Hlíðarfjöll), mod sydøst strækker sig det lavere Osfjæld (Ósfjall, ogsaa: Ósfjöll) frem. Flodsængens begrænsning bliver således på den ene side de syd for Vopnafjordsbygden liggende fjældheder, der nå mod sydvest helt op under Vatnajøkel; mod sydøst begrænses den også for den indre dels vedkommende af fortsættelser af det indre höjland, men ud efter taber disse sig i lavland. Fra Vatnajøkels nordøstlige hjørne udspringer igen kilder til en storelv, der nede i bygden får navnet Lagarfljót; medens de to Jøkelsåer bestandig mere fjærne sig fra hinanden, nærmer Jøkelså med broen og Lagarfljot sig efterhånden hinanden, så at de ved deres udløb stundum endog tildels forene sig. Det ualmindelig vidtstrakte lavland omkring Lagarfljot og Jøkelåens nedre del kaldes med en fælles benævnelse **Fljotsdalsherred** (Fljótsdalshérað) og bör også naturlig behandles under ét, men da bygden for en stor dél efter sin længde gennemskæres af sysselgrænsen, må her — hvor hvert syssel behandles for sig — i denne henseende ske nogen indskrænkning, og bekvemmest vil det da falde af den tilbagestående del af Norder-Mule syssel først at behandle den nærmest kysten liggende del.

Hvad Jøkelåens dalfure angår, betragtes den øvre del, der alene bærer navnet Jøkeldalen, i almindelighed som en bygd for sig, uagtet dog vel også denne kan indbefattes under Fljotsdalsherredet i videre forstand. Af den ydre del tages igen strækningen nord for åen som et særligt strøg, der benævnes Jøkelsålien (Jökulsárhlíð). Syd for åen indesluttes mellem Jøkelsåen og Lagarfljot i deres nedre

løb en lav, tætbebygget strækning, den såkaldte Tunge. Grænsen mellem Jøkeldalen og de her nævnte, ud efter liggende bygder langs åen falder, hvor den over åen førende træbro ligger. Jøkelså er et ejendommeligt vandløb, over hvilken der i en særlig grad trænges til bro, ligesom også forholdene for en sådans anlæggelse her er ualmindelig gunstige. Fra sin indtrædelse i bygden til hen mod udløbet løber nemlig denne elv i et snævert kløftleje med stejle bredder. Hvor broen er slået, er elvelejet 24 al. bredt, kløften, hvori den løber, har her vægge så lodrette som Almannagjås; vandstandens höjde er sædvanlig c. 15 al. under kløftbredderne, men om foråret, eller når jøklen smelter, kan den stige betydelig, så at broen endog en gang skal være revet bort af den opsvulmede å. Fra meget gammel tid synes her at have været bro over åen; således omtaler Þorst. hv. (s. 40) en bro over Jøkelså, der efter sammenhængen må have ligget omtrent på samme sted som nu. Også i Hrk. (s. 3) nævnes en bro over Jøkelså, den må imidlertid have ligget höjere oppe, hvor der nu findes en derefter benævnt gård (Brú), og i følge tradition skal denne bro have været en naturlig klippehvælving (steinbogi) over åen. Bægge disse broer sigtes der formodenlig til i Drpl. (s. 30), hvor der fortælles, at man i anledning af et drab i Fljotsdalsherred beslutter at holde vagt ved broerne over Jøkelså. Man vil påstå, at den naturlige bro (steinbogi) over Jøkelså først i løbet af forrige århundrede styrtede sammen, men hvorledes det end forholder sig hermed, træbroen over Jøkelså har altid været anset for så at sige nødvendig for egnen; — kun for åens nedre del kan der nemlig til nød være tale om vad eller færgesteder. Ikke des mindre var det dog under den almindelige forarmelse i forrige århundrede vanskeligt nok at få broen holdt vedlige; nu er imidlertid dens beståen sikret, i det der til dens vedligeholdelse svares en ringe årlig afgift af bægge Mule syslers beboere. Om end smal, så at man ikke kan føre belæssede heste over den, og med galgeporte hist og her for at forhindre, at man ridende passerer den, er den nuværende bro (bygget 1819), der er forsynet med et forsvarligt gitterrækværk, dog forholdsvis anselig og tilfredsstillende.

Gårdrækken under Jøkelsålien står under fjældhedens skråning, Hlidarfjældene; ud efter tiltager efterhånden underlandet mellem fjæld og å, samtidig skifter elvelejet karakter og får flade sandige bredder. Den sydligste af Jøkelsåliens gårde er Fossvold (Fossvöllr), der ligger nær ved broen, hvorover hovedvejen fører op på Smörvatnshede. Gården har navn efter en foss i en forbiflydende å Lakså (Laxá), og ovenover, på heden, findes et fjæld Laxárdalsfjall;

kan det i Hrk. (s. 4) nævnte »Laxárdalr« stå i forbindelse hermed? (Forsvöllr forekommer imidlertid i Ldn). Den anden gård nord efter fra Fossvold er Hallgeir- (eller Hallgils-) staðir. Her skal findes en ødegård Krakastaðir (i følge Olavius: kirkested) med en bæk Krakalækr. Muligvis man også her har den i Þorst. hv. (s. 37) nævnte gård **Krakalæk(r)**; dog findes også i Tungen en bæk Krakalækr med en ødegård. Af gårdene i Jøkelsålien er ellers kun at fremhæve den næst yderste, **Torvastad** (Torfastaðir, Drpl.).

Hinsides Jøkelså i dens nedre løb, mellem denne og Lagarfljot, ligger, som allerede tidligere nævnt, bygden **Tunge** (Tunga, Túngusveit)[1]. Sit navn skylder den selvfølgelig sin beliggenhed mellem de to konvergerende elve, og dermed er jo også formen af landet givet: bredest mod syd, smallere nordefter; bygdens længde er henved 3 mil. Mod syd dannes grænsen mod nabobygden Fell af den lille **Rangå** (Rangá, nu: Rángá); en del af landet er her optaget af den såkaldte »lavhede« (lágheiði), den yderste afslutning af den mellem Jøkelså og Lagarfljot fremskydende forgrening af höjlandet. I det hele taget er Tungen for den sydlige dels vedkommende gennemskåret af banker og åse, nordligere bliver landet fladere og fugtigere; tidligere skal bygden have været forholdsvis skovrig. Midt i bygden omtrent ligger **Hallfredarstad** (Hallfreðarstaðir), grundet af Ravnkel godes fader Hallfred. Af gårdene langs Jøkelså er ingen at mærke; derimod fortjæner flere af de nær Lagarfljot liggende eller deres nærmeste omgivelser at fremhæves. Sydligst ligger her Rangå, som vistnok — snarere end den således benævnte å — nævnes i Droplaugarsönnernes saga (s. 28); ud for Rangågården er færgefart over Lagarfljot. Omtrent ud for den anden gård fra Rangå nord efter (Vífilsstaðir) findes ved Lagarfljot interessante levninger af et tingsted, der under forskellige navne forekommer i sagaerne. På vejen passerer man en bæk Krakalæk(r), og i forvejen er man kommen forbi hustomter og tungærde af et gammelt ødested; måske snarest den i Þorst. hv. omtalte gård **Krakalæk(r)** kan antages at have været her[2]. Efter at være passeret Krakalæk ser man mange gamle ridestier, der ligge mellem bakkerne ned mod fljotet (Lagarfljot), og ved at følge retningen befinder man sig snart

---

[1]) Også Hróarstúnga kan bygden findes benævnt; men dette navn skyldes vistnok kun den såkaldte længere Droplaugarsona-saga (som det antages en senere omdigtning af Drpl.), der benævner den således efter »Hroar Tungegode« på »Hof« i Tungen.

[2]) Stedet kaldes nu Krakagerði, men i følge en indberetning til Sv. Povlssön over ødegårde 1794 Krakastaðir (øde-hjáleiga fra Vífilsstaðir).

på en lille halvrund slette, der åbner sig mod øst ud mod fljotet. Mod nord begrænses denne slette af en kort, smal og noget brat ryg Tinghövde (þínghöfði), neden til græsklædt, men bestående af sten og grus oven til; mod vest strækker sig lavere hedeskråninger ned mod den lille dalsænkning, der således bagtil får sin begrænsning, og disse fortsætter sig ligeledes syd for denne ned mod fljotet. Fljotet udvider sig på dette strøg og sender en smal vig ind i mod dalen; höjder ved roden af det således afskårne næs danner dalslettens nærmeste begrænsning mod syd. På skråningerne ned imod dalen findes i alt nogle og tyve bodtomter, de fleste af ret anselig störrelse (indtil 6 fv. lange), indgangen synes i almindelighed at have vendt ud mod dalen — eller mod den side, hvorfra den bekvemmeste adgang neden fra var. Kun ved enkelte tomter fandtes der spor af, at de havde været delte i flere afdelinger. I selve Tinghövdeskråningen fandtes 8 tomter, i hedeskråningen mod vest 5 og på bakkerne syd for dalen 4—6. Stedet er både smukt og karakteristisk: afsondret og med vid udsigt fra Tinghövden. I Drpl. nævnes flere gange (s. 18—21) et høstting på **Tinghövde** (at þinghöfða, þinghöfðum); at dette har været holdt her kan næppe betvivles. Men også det i Drpl. (s. 11) omtalte »Korkalækjar vårting« i »Forsdal« synes at være holdt her; for Forsdal må nemlig læses »Fljotsdal« og for Korkalækjar »Krakalækjar«[1]). Fljotsdal har tidligere i det hele betegnet Lagarfljotsdalen (herom senere), og **Krakalækjar ting** (Krakalækjarþing) kan have været en meget passende betegnelse for det så nær ved bækken Krakalæk holdte Tinghövdeting, hvad enten der da har bestået en gård Krakalæk eller ej. Tinget kan jo også til forskellig tid være holdt på lidt forskelligt sted. — Endnu et ting nævnes i Drpl. (s. 28), som vel snarest må søges i denne egn, nemlig **Lambanæsting** (Lambaness þing); man kender imidlertid ikke stedet for det. I Sig. Gunnarssöns »Örnefni« (Safn. II) nævnes et par med »lamb« sammensatte navne her i nærheden.

Den anden gård fra Vivilsstad nord efter er **Ström** (Straumr, Drpl.); herfra er færgefart over fljotet. Det samme gælder om den noget nordligere i Tungen stående præstegård Kirkjubæ(r); her så vel som flere steder i bygden skal der være fundet spor til gamle »myrejærnssmedjer« (rauðasmiðjur).

Af bredde omtrent som Jøkelsåhlid og Tungen ligger øst for

---

[1]) Se Gudbr. Vigfussön: Ný félagsrit 21 árg; sml. Sig. Gunnarssöns topografiske oplysninger under de pågældende ord, Safn. til sögu Íslands II.

Lagarfljot i dets nedre løb bygden Utmannasvejt (Útmannasveit) eller, som den ofte efter præstegården Hjaltastaðr (eller -ir) kaldes, Hjaltastad tinghå (Hjaltastaðar þínghá). Det sidste navn er for så vidt noget besynderligt, »þínghá« må nemlig vel her tages i samme betydning som ellers »þíng«, der bruges for at betegne de præstekald, hvortil der ikke hører nogen præstegård, medens »þinghá« sædvanlig er indskrænket til at betegne tingkreds. Bygden begrænses mod øst af den yderste del af de fjælde, der skille Fljotsdalsherred fra de talrige hinsides liggende fjorde, Østfjordene i snævrere forstand. Disse fjælde kaldes her, i modsætning til de mellem Vopnafjord og Jøkelsålien skillende, Østerfjældene (Austrfjöll); fra disse hæver sig flere höjere tinder, således de ejendommelige, for oven tvedelte Dörfjælde (Dyrfjöll, sædv. udtalt Dýrfj.). Mod nord afsluttes Østerfjældene med det lavere Osfjæld, der skyder sig frem i havet og således skiller Herredsfloen fra den lille Njardvig. Bygden gennemløbes af den ikke ubetydelige å Selfljót, der dannes af to mindre åer; hvor disse forener sig, falder bygdens sydgrænse, der tillige er sysselgrænse. Selfljot har først et nordligt, derefter et nordøstligt løb, indtil den falder i søen tæt vest for Osfjæld. Her antages Ldn.'s Unaos (Unaóss) at måtte søges. I Unaos landede Une den danske og tilegnede sig omtrent det halve Fljotsdalsherred på denne side fljotet, men da indbyggerne erfarede, hvad han havde påtaget sig, nemlig at bringe Island under Harald hårfagre, drev de ham bort.

Ldn. fortæller om landnamsmanden i Jøkelsålien, at han tog land fra Osfjældene op til hinsides Fossvold; disse Osfjælde kan næppe være andet end det nys nævnte Osfjæld ved Østerfjældene, og denne angivelse synes således at bestyrke, hvad man nu fortæller og mener at kunne påvise, nemlig at Lagarfljot og Jøkelså tidligere har haft udløb sydøstlig på Herredssanden i forening med Selfljot. Nu har Jøkelså og Lagarfljot udløb hver for sig, så vidt det kan ses, og langt vestligere på sanden, men vejene, som elvene bryder sig gennem den lave kystrand, er vekslende. Alene gennem Lagarfljotsmundingen skal mindre fartöjer kunne gå op, og dog ikke langt, da der ud for Kirkebæ er en foss i fljotet (dettes eneste).

Den flade kyststrækning, Herredssanden (eller: -sandene), der alt tidligere er nævnt, strækker sig altså mellem Hlidarfjældenes yderste del og Osfjældet, foran Jøkelsålien, Tungen og Utmannasvejt, — i en længde af omtrent 2 mil. I Drpl. (s. 9) er denne strækning omtalt under benævnelsen **Sandene** (Sandar). Her falder en del drivtømmer, og den hele strækning er derfor favnevis

udskiftet mellem de forskjellige gårde. — Af gårdene i Utmannasvejt er kun **Hrollaugsstad** (Hrollaugsstaðir, Drpl.) at mærke, der ligger i den nordlige del af bygden vest for Selfljot.

Gennem Østerfjældene ligger veje over forskellige pas til de nærmeste fjorde: Njardvig, Borgarfjord og Lodmundarfjord, der tillige med Seydisfjord høre til Norder-Mule syssel. — Njardvig og Borgarfjord med et par småvige udgör tilsammen Desjarmyre præstekald; en del stedsnavne her forekommer i Drpl., og desuden er egnen bleven bekendt som skuepladsen for fortællingen om Gunnar Tidrandebane. **Njardvig** (Njarðvík) er en lille bugt med tilhørende dalslette, der skærer sig ind syd for Osfjældene; herfra fører flere veje til den ydre del af Utmannasvejt. I dalen står kun én gård (Njarðvík), der nævnes i flere sagaer. Her boede således i følge Drpl. Droplaugssönnernes farbroder hövdingen Ketil Tidrandesön. I fortællingen om Gunnar Tidrandebane berettes udførlig om Ketils død og de dermed i forbindelse stående begivenheder. Hos Ketil opfostres hans slægtning Tidrande Gejtessön fra Krossavig (i Vopnafjord). Denne slutter venskab med Korekssönnerne fra Skriddal, og da disse en gang begiver sig til Njardvig for at stævne en uværdig person Asbjörn, der er kommen i Ketils tjæneste, slutter Tidrande sig til dem; der udspinder sig nu en kamp, i hvilken både Ketil og Tidrande falder — den sidste dræbt til hævn af en hos Ketil gæstende nordmand Gunnar, som nu får navnet Tidrandebane. Denne og hans kammerat Tormod skjules herefter i nogen tid i de til gården hørende gedehuse, men sluttelig opdages de af Tidrandes broder Torkel Gejtessön, der dræber Tormod; Gunnar derimod flygter og består en række æventyr, för det lykkes ham at undslippe forfølgelsen. Den omstændelige fortælling af disse begivenheder vidner om et fortroligt kendskab til beretningens hovedskueplads, hvad der vel også har bevirket, at interessen for den lille saga er bleven bevaret ualmindelig levende hos egnens folk. Skoven kort fra Njardvig, hvor Korekssönnerne på deres stævnefærd holdt hvil, skal man endnu kunne se spor af; mosen, hvor Asbjörn gravede tørv, da han så de fremmede i skoven, påviser man, ligeledes moserne, som de fremmede må omgå på vejen hjem til gården. En tue i tunet på Njardvig hedder Tidrandetue (þiðrandaþúfa); her skal Tidrande være faldet, eller begravet[1]). Gedehustomterne,

[1]) Den længere Droplaugarsona-saga, der har navnet þiðrandaþúfa, lader den sårede Tidrande sætte sig her; her skydes han senere.

hvor Gunnar Tidrandebane og hans kammerat holdtes skjulte, vises i fjældskråningen oven for Njardvig-gården; en afsats her hedder Gunnarshjalle. Efter Gunnar Tidrandebane er også nogle skær ude i vigen benævnte Gunnarssker, og sagnet ved — i modsætning til sagaen — at fortælle, hvorledes han ved flugt, til dels svömmende, slap fra gedehusene til Bakke i Borgarfjord[1]). — Medens egnen i og omkring Njardvig fortræffelig belyses i den omhandlede lille fortælling, er den i sin omtale af længere bortliggende egne noget unöjagtig. Om Korekssönnerne fortælles således, at de have hjemme i den langt fra Njardvig liggende Skrid(u)dal, der strækker sig op fra den sydligste del af Fljotsdalsherredet; ikke desmindre optræde de nævnte mænd aldeles, som de havde hjemme i Njardvigs nabobygd Utmannasvejt, — og virkelig finder man også her en gård Kóreksstaðir[2]). Torkel Gejtessön fra Krossavig i Vopnafjord, hvis bolig var i en endnu större afstand fra Njardvig, synes også at optræde som nabo til Njardvigboerne.

Fra Borgefjorden skilles Njardvig ved en i nordøstlig retning fremløbende fjældryg Neshåls, der med stejle skråninger af løse sten (skriður) falder af mod strandklipperne. Over disse skred (Njarðvíkrskriður) ligger den eneste vej mellem de to småbygder, berygtet for sin farlighed; ved vejen er oprejst et kors, oprindelig sat her — som der fortælles — efter at en uvætte, som efterstræbte de rejsende, var bleven besejret[3]). **Borgefjorden** (Borgarfjörðr), der sydøst for Njardvig skærer sig i sydlig retning ind i landet, er en mindre fjord, omtrent en mil lang. Ligesom den mod nordvest begrænses af Næshals, afskæres den mod syd ved andre i forbindelse med hovedfjældmassen stående rygge, der længere mod øst forgrener sig mellem de forskellige småvige. Langs vestsiden af Borgefjord står i række fra nord til syd de tre gårde **Snotrunes** (Drpl.), Geitavík og **Bakke** (Bakki)[4]). Bakke, der også omtales i Drpl., var i følge Gþiðr. den

[1]) Se herom Sig. Gunnarssöns »Örnefni«, Safn. II, s. 476 ffg.
Ved gården Njardvig vises i følge samme kilde tomterne af Nordmændenes huse (Austmannaskálar). Disse sagn støtter sig til den længere Droplaugarsona-saga, der dog ikke har Gunnarssker, men derimod benævner stedet, hvor Gunnar kom i land, Gunnarsdæld.

[2]) Her lader den længere Droplaugarsona-saga »Þorbjörn Kórekur«, der er Asbjörn vegghamars modpart, bo.

[3]) Om indskriften og den gængse skik på forbirejsen at læse fadervor her — se Olavius § 183.
Om uvætten Nadde se Ísl. Þjóðs. I, 139, sml. II, 131—32.

[4]) I følge Vm. ejer Desjarmyre kirke »saltfjöru í Gautavík milli lækja«.

gård, hvor Gunnar søgte tilflugt på flugten for Torkel Gejtessön. Bonden her søger på forskellig måde at skjule ham, tilsidst må Gunnar såret svömme ud i en uden for liggende holm. Denne holm ligger vel på en måde over for Bakke, men dog nærmest gården Havn (Höfn), øst for fjorden. — I fjordbunden falder en å (Fjarðará), der gennemløber bygden; syd (ɔ: øst) for denne ligger præstegården **Desjarmyre** (— mýri, ældre: -mýrr). Efter at Björn på Snotrunæs har fornærmet Torsten på Desjarmyre, bliver han dræbt af Torstens pårørende, Helge Droplaugssön, og liget føres nu — for således at forstyrre søgsmålet — med understøttelse af bonden på Bakke ud i et skær, som derefter benævntes **Bjarnarsker**. Bjarnarskær, der ligger inderst i Borgefjord, nær vejen fra Snotrunæs til Desjarmyre, bærer endnu navnet. — På gården Hovstrand (Hofströnd) vil man påvise tomtelævninger af et hov. Ved mundingen af åen, der i gamle dage skal være benyttet som havn, ligesom også i den förnævnte lille holm, vil man påvise lævninger af købmandsboder og skibsskure[1]). — Fra Borgefjord til Utmannasvejt ligger en et par mile lång fjældvej gennem et pas Sandaskörð. En stejl og besværlig fjældvej af omtrent samme længde fører syd efter til Lodmundarfjord. Ved en hedevej i sydøstlig retning forbindes Borgefjord med den nord for Lodmundarfjord liggende **Husavig** (Húsavík), der i gejstlig henseende hører til den følgende bygd. Af de mellem Husavig og Borgefjord liggende vige, til hvilke forskellige fjældveje føre, kan mærkes **Bredevig** (Breiðavík, Gþiðr.).

Øst for Borgefjorden tager kysten en afgjort sydlig retning, og fjordene skærer sig nu (syd for Husavig) i tæt række ind fra øst til vest. Alle begrænses de ind imod land af den sammenhængende fjældmasse, der skiller Fljotsdalsherred fra »Fjordene«, og som først langt sydvestligere står i forbindelse med det indre höjland. Fra disse fjælde udgår höje, stejle rygge, der skille de forskellige fjorde fra hinanden og opfylde de mellemliggende næs. **Lodmundarfjord** (Loðmundarfjörðr) er kun en lille fjord, henved 1 mil lang og ganske smal; ved en stejl fjældkam er den skilt fra den nordligere Husavig, og ved lige så stejle fjælde, der ende ud mod søen i et fremløbende næs, aflukkes den fra Seydisfjord mod syd. Den anden

[1]) Se herom Antikv. Tidsskr. 1846—48, s. 168. Hovet (og dets klokke(!) — senere kirkeklokke —) omtales også i en indberetning til det kgl. nord. Oldskriftselskab fra Ás í Fellum (1848), hvor tillige navnet Desjarmýri forklares — af nogle dysser ved Hovstrand, minderne om en kamp mellem hedninger og kristne i anledning af kristendommens indførelse.

af »Østfjordene« nævnes Lodmundarfjorden i sognebeskrivelsen (Borgefjorden regnes for den første) »og den første syd for Islands østertange, hvorefter retningen bliver sydlig.« Islands østligste punkt er vel endnu ikke nåt, men kystlinjen antager ganske vist for en tid en sydøstlig retning, og at oven nævnte opfattelse er den hos befolkningen rådende, ses af, at »øst« nu begynder at bruges i flæng med »nord«, når talen er om fjordbredderne eller enkelte punkters beliggenhed her (»øst« og »syd« modsættes således hinanden). Lodmundarfjord — i forbindelse med Husavig — udgör et eget præstekald. Som tilfældet er i adskillige andre af Østfjordene gennemströmmes også i Lodmundarfjord den op fra fjordbunden liggende dalslette af en »Fjordå« (Fjarðará). Blandt gårdene nord for åen er præstegården Klyppstad (Klyppstaðr). Oven for Klyppstad hæver sig det höje og anselige Karlfell, der mod vest begrænser sidedalen Hraundal(r), der her strækker sig op mellem fjældene. Fra Karlfells nordøstlige del er i sin tid udgået et ejendommeligt lavaskred, der når helt ned mod fjordbunden; nu benævnes det efter en umiddelbart vestfor stående gård Stakkahlíð Stakkahlíðarhraun, dog også Loðmundarskriða, da det almindelig antages for at være det skred, hvortil Ldn. i sin fortælling om Lodmund sigter. Landnamsmanden Lodmund byggede sig først en gård i denne efter ham benævnte fjord og boede her en vinter; men da han hørte, at hans höjsædesstøtter var drevne i land på Sydlandet, besluttede han at bosætte sig, hvor disse var fundne. Ved bortrejsen bevirkede han ved trolddom, at et stort fjældskred begravede gården, hvor han havde bot, og lagde en forbandelse på fjorden[1]). Andre minder af historisk art er ikke knyttede til Lodmundarfjord; i tunet på Klyppstad har der i følge sognebeskrivelsen været en gammel domring, hvis grundvold, næsten kredsrund, endnu (1842) sås. Af stedsnavne kan mærkes — hinsides Fjardarå, omtrent lige over for Klyppstad — en lille dal Hovsdal (Hofsdalr) med tilhørende Hovså (Hofsá).

Lodmundarfjord er en græsrig bygd, men som mange andre af Østfjordene stærkt hjemsøgt af tåge; fiskeriet har heller ikke her den betydning, man kunde vænte, da det indtræffer om somren, hvor gårdenes drift kræver alles arbejde. Mellem Lodmundarfjord

[1]) Sml. Antk. Tidsskrift 1846—48, s. 168, hvor der hentydes til flere sagn om Lodmund; således sættes stedsnavnet Orrostukambr i forbindelse med ham.

og nabobygderne — Husavig, Borgefjord, Fljotsdalsherred og Seydisfjord — foregår forbindelsen over de bratte fjælde kun med besvær; med Seydisfjord, hvor den nærmeste handelsplads findes, går det meste samkvem for sig ad søvejen.

Det Lodmundarfjord mod syd begrænsende næs danner den nordlige begrænsning for den et par mile lange **Seydisfjord** (Seyðisfjörðr), der i sydvestlig retning skærer sig ind i landet; i Ldn. findes denne fjord benævnt Seyðarfjörðr, i Drpl. Sauðarfjörðr. Fjordnavnet synes, samtidig med at formen ændredes, at have skiftet betydning[1]). Et större og bredere, ligeledes af höje og stejle fjælde opfyldt næs skiller Seydisfjord mod syd fra Mjovefjorden, der hører til Sønder-Mule syssel, men dog i gejstlig henseende er forbundet med Seydisfjord og danner anneks til det herværende sogn. Op fra Seydisfjordens bund strækker sig som sædvanlig en lille dalslette, og desuden udgå fra fjorden mindre sidedale til bægge sider. Ud for fjordbunden hæver sig et ved sit navn mærkeligt fjæld Býólfsfjall (kortets Bíhólsfjall), der antages benævnt efter fjordens landnamsmand, Lodmunds fostbroder, hvis navn imidlertid i Ldn. har formen Bjólfr. Også Seydisfjord har sin »Fjardarå«, der falder ud i fjordbunden; af andre åer kan mærkes Vestdalså (—á), lidt nordøstligere, nær fjordbunden. Kort øst for Vestdalså, på fjordens nordside, ligger præstegården Dværgestén (Dvergasteinn, sit navn skylder gården en stor husdannet klippeblok nede ved strandbredden). Inderst i fjorden, ved fjordbunden nær ved gården Fjörðr, ligger handelspladsen Seydisfjord (Seyðisfjörðr), der siden 1842 har været avtoriseret; her er for tiden to handelsetablissementer. Men desuden findes på nordsiden af fjorden, omtrent en fjærdingvej fra Seydisfjord, et andet handelsetablissement på Vestdalsøre (Vestdalseyri), der siden 1876 har været avtoriseret handelsplads. Dette etablissement er bygget mellem to grene af Vestdalsåen, der danner grænsen mellem gårdene Fjörðr og Vestdalr; her har i den senere tid sysselmanden i Norder-Mule syssel bot. På ingen af handelspladserne findes derimod nogen læge; distriktslægen bor på en gård i Fljotsdalsherred. På Seydisfjord har Nordmændene en årrække drevet sildefiskeri, de sidste år med et overordenligt udbytte; også andre fiskerier har i de sidste år taget opsving her i fjorden. Tidligere har man fra Vestdalsøre gjort flere mislykkede forsøg på hvalfanget.

---

[1]) Se Drpl. s. 19 n., sml. Sig. Gunnarssön »Örnefni« s. 442 og 465.

Seydisfjord skal være landets fjærde störste handelsplads, og fjorden er let at besejle[1]). Blandt gårdene i Seydisfjord kan sluttelig mærkes Brimnes, den yderste gård nord for fjorden, da der i fjældet her oven for findes surtarbrand (brunkul). Paijkull, der har besøgt dette sted, griber lejligheden[2]) til at fremhæve den glimrende udsigt fra Brimnæsfjældet over Seydisfjord og Lodmundarfjord; disse snævre fjorde mellem stejle fjældrygge, hvis toppe selv om somren dækkes af sne, medens skrænterne længere nede stå mosgrönne eller græssmykkede, er i følge ham i besiddelse af en ualmindelig skönhed. Også fra Seydisfjord er forbindelsen med omverdenen vanskelig nok. Mod nord og syd fører kun veje for gående til nabofjordene; fra den indre del af fjorden fører derimod nogenlunde brugelige veje til Fljotsdalsherred og ad omveje til de andre fjorde.

Hermed er beskrivelsen tilendebragt af den nærmest kysten liggende del af Norder-Mule syssel syd for Smörvatnshede og det med denne sammenhængende höjland, og tilbage står nu den indre del af Fljotsdalsherred med tilhørende dale. Først møder her **Jøkeldalen** (Jökuldalr, i sagaerne Jökulsdalr). Dette navn er, som tidligere (s. 203) bemærket, indskrænket til den øvre del af den af »Jøkelså med broen« gennemløbne dal, fra Fossvold (eller træbroen) og op efter. Dalen, der ligger i sydvestlig retning ind i landet, er kun smal og til bægge sider begrænset af höje og bredt hvælvede lier, ja höjere oppe i dalen forsvinder dalgrunden så at sige helt, så at lierne går umiddelbart ned mod den i sit klippeleje fremvæltende Jøkelså. Gårdene ligger i en enkelt række på hver side af åen med lang afstand mellem hverandre. Desuden er i den sidste tid nogle afbyggersteder anlagte fra dalens øvre gårde oppe i fjældheden. Vintren er i Jøkeldalen lang og hård og samfærdslen mellem de forskellige gårde vanskelig ved de mange tværåer, der styrte sig ned over den höje li. Dog har også denne egn sine store fortrin. De udstrakte besiddelser og den forbavsende kraft i de tilsyneladende magre fjældgræsgange gjorde de her boende bønder til velstående folk, indtil bygden fik et hårdt knæk ved askeregnen

[1]) Handelspladsen Seydisfjord er, som det vil ses, unöjagtig aflagt på Bj. Gunnlaugssöns kort; de her meddelte oplysninger om etablissementernes beliggenhed og handelsstedets (eller -stedernes) øvrige forhold skyldes den tidligere sysselmand i Norder-Mule syssel Böving.

[2]) En Sommer i Island s. 205.

fra Askja-vulkanen 1875, der bragte mange til helt eller for en tid at opgive deres gårde[1]).

Jøkeldalen og de her værende gårde berøres kun lejlighedsvis i sagaerne; rigtignok taler man meget om en her hjemmehørende saga Jökuldæla, der imidlertid — på nogle brudstykker nær, hvorom mere senere — synes tabt. Øst for åen er Jøkeldals nordligste gård **Gil** (nu sædv. Giljar), der nævnes i Drpl. (s. 7) som ungdomshjem for Droplaug, moder til sagaens helte Helge og Grim. I æventyret om Brand-krosse angives det, at Droplaugs slægt havde hjemme »i herredsdal på Gilså (Gilsá)«; hermed menes formodenlig samme gård, skönt betegnelsen i flere henseender er unöjagtig; dels er der nemlig ved »Gil« ingen »Gilsá«, hvorefter gården kan have været benævnt[2]); dels ligger Gil ikke i »herredsdal«, hvormed vel ikke kan være ment andet end Lagarfljotsdalen. [I Lagarfljotsdalen kan vel påvises åer af navnet Gilsá, men ingen således benævnt gård.] Den anden gård syd for Gil er **Skeggjastad** (Skeggjastaðir); her boede i følge Þorst. hv. (s. 37) Torsten fagres fader Torfinn. Samme gård »Skeggjastaðir« er det sikkert, der er nævnt Ldn. s. 241, skönt dens plads i opregningen er noget besynderlig [eller skulde noget være udfaldet i beretningen her?]. I Þorst. hv. siges Skeggjastad at ligge »í Knefilsdal«. Knevilsdal eller, som dalen nu hedder, Hnevilsdal (Hnefilsdalr) skærer sig dog først en mils vej længere mod sydvest fra Jøkeldalen syd efter ind i höjlandet; ud for mundingen af den lille dal ligger en efter samme benævnt gård. Sit navn skylder dalen et ejendommeligt, lavtkegleformigt, græsgrot fjæld »Hnefill«, der begrænser den mod vest. — Skrås over for Skeggjastad, lidt sydligere, ligger hinsides åen præstegården **Hovtejg** (Hofteigr, ældre: Hofsteigr), som er den tredje gård sydfor Fossvold. Gårdens land begrænses til bægge sider af de to i Ldn. nævnte tværåer Hvannå (—á) og Tejgarå (Teigará). Den mellem de to åer indesluttede »tejg« (mark), der lå mellem to landnam, blev de pågældende landnamsmænd, fortæller Ldn., enige om at henlægge til hovet, hvorefter den benævntes »Hovstejg«. Af det fordums hov her vil man endnu påvise rester, dog ikke umiddelbart ved præstegården, men i den nærmest Tejgarå liggende del af landet. Efter at man fra Hovtejg i sydvestlig retning har passeret flere höjdedrag, kommer man ned på en lille

---

[1]) Efterhånden vil dog vistnok de fleste af disse blive lige så gode som för og bebyggelsen så godt som overalt kunne genoptages.

[2]) En lille å uden for tunet hedder Garðá.

slette »tejgen« (neðri teigr), der ligger ud mod Jøkelså, halvmåneformig begrænset af den oven for liggende hede og udløbere fra denne. I det man stiger ned på »tejgen«, passerer man en lille fra lien kommende bæk »Blótkelda«. De her værende tomter, Goðatóptir« (sædv. —tættur) kaldte, er i følge mine optegnelser tre i tallet, langagtig-firkantede, alle omtrent 15 fv. lange og 5 fv. brede; væggene er meget gamle og sammensunkne og ikke på alle steder tydelige. De ligge med nogen indbyrdes afstand omtrent midt i dalen med retning — dog ikke nöjagtig — fra vest til øst. Indgangen har på den vestligste og øverste været midt på den ud mod dalen vendende langside, på den midterste og nederste har indgangen ligeledes vendt mod syd, men været nær ved østergavlen; på den østligste har den derimod været på midten af den op mod lien vendende langside. I dalen ses flere runde huller, omtrent som gamle kulgrave[1]).

Hovtejgs nabogård ind efter i dalen (mod sydvest) er **Hjardarhage** (Hjarðarhagi), der nævnes i Drpl. Gården ligger nu mellem Tejgarå og en sydvestligere tværå, men skal flere gange være flyttet. En tid stod den, fortælles der, nær ved Tejgarå og benævntes Disastad (Dísastaðir), men da efter kristendommens indførelse afgudsbillederne fra »nedre tejg« styrtedes i Tejgarå, måtte gården på grund af de vrede guders hjemsøgelse (reimleiki) flyttes til sin nuværende plads. — Efter Hjardarhage følger Skjoldulvsstad (Skjöldólfsstaðir), der besynderlig nok var bolig for landnamsmanden hinsides Jøkelså. Som den anden gård fra Skjoldulvsstad følger Håkonarstad (Hákonarstaðir), hvor landnamsmanden i den vestlige halvdel af Jøkeldal boede[2]).

Efter Håkonarstad følger endnu et par gårde, för man når

---

[1]) Den antkv. indb. (1821) nævner en af disse tomter, formodenlig den nærmest Blótkelda (hvilket navn også da kendtes), som hovtomten, og angiver, at der omkring den lå 6—7 andre tomter. Sig. Gunnarssön (Örnefni s. 437) beskriver tejgen med tomterne udførligere. I følge ham benævnes pladsen Goðanes, og et tidligere brugt vad over Jøkelså her Goðavað. Han nævner foruden de tre anførte tomter (der efter hans målinger er noget mindre end her angivet) en fjærde, mindre tomt uden spor til indgang og angiver, at der desuden oppe under lien skal ses spor til småtomter, som om der havde været boder fordum.

[2]) Den her boende landnamsmand Håkon spiller hovedrollen i den oven nævnte Jøkeldals saga (Jökuldæla), der dog næppe er andet end en senere digtning på grundlag af Ldn. — at dömme efter det ved slutningen af Sig. Gunnarssöns »Örnefni« anførte brudstykke. I dette fortælles navnlig om en strid mellem Håkon og Skjoldulv — på grund af Skjoldulvs bo-

Jøkeldalens inderste gård Brú (ɔ: bro) — på et sted, hvor nu ingen bro fører over Jøkelså. Man vil vide (sml. s. 204), at broen, hvorefter gården bærer navn, skal have været en naturlig stenbue, der først c. år 1700 bortreves af den opsvulmede strôm. Herom findes dog næppe nogen pålidelig efterretning. At broen har været der fra meget gammel tid, fremgår af Hrk. (s. 3), der omtaler den og fremhæver, at i Ravnkels dage strakte bebyggelsen sig helt op til broen (hvad der altså ikke var tilfældet på sagaskriverens tid). En tid skal bebyggelsen endog have nåt langt hôjere op vest for Jøkelså og i sidedalene her; man véd her at nævne navnene på og påvise stedet for adskillige gårde [sognebeskr. 1874]. Bebyggelsens ophør tilskrives den sorte død, eller sættes af andre endnu senere (15de—16de årh.). Nu er forholdet som i Ravnkels dage; i selve Jøkelsdalen findes ingen gård inden for Bru, derimod nævner sognebeskr. 1874 nogle afbyggersteder fra Bru nord på i heden. Ved Bru — så vel som andre steder over Jøkelså og over flere af de mindre vandløb her omkring — findes et af de for denne del af landet karakteristiske erstatningsmidler for broer og færger, de såkaldte trækkurve (drættir, kláfar), ved hjælp af hvilke mennesker, kreaturer og ikke altfor tunge genstande ret bekvemt kan føres over vandløbene. En sådan trækkurv er en firkantet tremmekasse, hvis fire hjörnestolper for oven og navnlig forneden er forsynede med hjul. De nederste hjul bevæge sig henover svære tove, der ere udspændte mellem de to flodbredder og gå gennem stolpernes nederste del. Ved at trække i to tilsvarende, gennem den øvre del af stolperne gående reb, drager den i kurven siddende sig således frem fra den ene bred til den anden.

Fra Bru så vel som fra flere andre af gårdene vest (nord) for Jøkelså fører fjældveje til den 4—5 mil nordvestligere liggende gård

sættelse i Håkons landnam siger brudstykket; i følge den antkv. indb., der også nævner Jökuldæla, som dog »ikke findes i dette syssel«, skal uenigheden derimod være opstået i anledning af örredfiskeri i den fjældsø, hvor holmgangen mellem Håkon og Skjoldulv i følge bægge kilder gik for sig, og hvor Skjoldulvs höj endnu skal påvises. Dog synes »Jøkeldals saga« også at have indeholdt andre partier. Således bærer en naturlig höj inde på fjældhederne vest for Fljotsdalen navnet Herjolvshöj (Herjólfshaugr), og der fortælles, at en Herjolv fra Egilstad i Fljotsdal ligger begravet her. Hans drabsmand var den oven nævnte Håkon, med hvem han var kommen i strid om landegrænserne. Hans mænd flyede øst efter, men dræbtes ved Trællehals (Þrælaháls). — Se vedk. sognebeskrivelser. — [Om Sig. Gunnarssöns noget afvigende beretninger se Örnefni s. 456 (Grjótárgil), sml. dog s. 439 (Lagarfljótsstrandir).]

Mödrudal (Möðrudalr) på Fjældene, der er den sydligste af de øst for »Jøkelså på Fjældene« liggende »Fjældgårde« og som sådan til dels omtalt under beskrivelsen af disse (se s. 185—86). Den mellemliggende hede, der er en fortsættelse af de mellem Vopnafjordsbygden og Fjældgårdene liggende ubygder, og som gennemstryges fra nordøst til sydvest af en fjældmasse, Mödrudalsfjældene (Möðrudalsfjallgarðr), benævnes **Mödrudalshede** (Möðrudalsheiði, Hrk. —heiðr) eller Jøkeldalshede (Jökuldalsheiði). Mödrudal ligger som de øvrige »fjældgårde« tilsyneladende i en vegetationsløs ørken, der dog afgiver fortrinlige fåregræsgange. Den anselige gård er bleven meget bekendt, da den som hovedstation for de rejsende mellem Øst- og Nordlandet hyppig besøges af fremmede. På Mödrudal er en kirke, der foruden af gårdens folk besøges af beboerne fra 3—4 under lignende forhold liggende gårde, de fleste afbyggersteder fra Mödrudal. Sognet har hidtil været anneks til Hovtejg; men ved den år 1880 stedfundne omordning af de islandske præstekald er Mödrudals sogn bleven forenet med Víðirhóls sogn i Norder-Tingø syssel til et nyt, til Norder-Tingø provsti hørende præstekald.

Oven for Brú (Bro) begynder de såkaldte »Bro-ørkener« (Brúaröræfi); således kaldes de udstrakte hedeflader, der gennemløbes af Jøkelsås kildefloder, og som nå sydefter til Vatnajøkels nordrand. Mod nord skråner jøklen jævnt ned mod de flade omgivelser: snart trækker den sig noget tilbage, snart breder den sig atter mere end sædvanlig. Fra Vatnajøkel udspringer som tidligere nævnt Jøkelså, og herfra modtager den sine vigtigste tilløb. Efter en tid at have løbet i flade omgivelser får den nærmere bygden for en tid et imponerende kløftleje; dette afløses dog igen på en længere strækning oven for Bru af flade og stenede bredder, og først med dens indtrædelse i bygden begynder det tidligere beskrevne klippeleje, der når til hinsides træbroen. Blandt ikke fra jøklen kommende tilløb til Jøkelså kan på grænsen mellem bygd og avrjett mærkes Reykjarå (—á), der vest fra falder i elven; denne å dannes ved forening af tre andre, hvoriblandt Laugarvallaå (—á), der tager man efter en dal med en varm kilde.

Mod sydøst begrænses »Bro-ørknerne« af »Vester-ørknerne« (Vestr-öræfi) — således benævnt i forhold til Fljotsdalen —, fra hvilke den udstrakte og höje, men foroven forholdsvis jævne og flade **Fljotsdalshede** (Fljótsdalsheiði, ældre: -heiðr) skyder sig frem mod nordøst. Fljotsdalsheden, der længst mod nord ender med den i Tungesvejten fremskydende »lavhede« (sml. s. 205), skiller mellem Jøkeldalen og Lagarfljotsbygden. Af Jøkeldalsgårdene langs hedens

vestside er nogle af de nordligere (Gil, Skeggjastad, Hnevilsdal) allerede nævnte; de andre spille ingen rolle i sagaliteraturen. Bebyggelsen når heller ikke på denne side af åen så langt op som vest for Jøkelså. Derimod skærer sig fra Jøkeldalens øvre del, noget neden for Bru, ind i Fljotsdalshede i sydøstlig retning en sidedal **Ravnkelsdalen** (Hrafnkelsdalr), derer hovedskuepladsen for en af de til denne del af landet hørende småsagaer, Ravnkel Freysgodes saga. Denne smalle dal indeholder nu to gårde, Vaðbrekka og Aðalból, bægge vest for den dalen gennemströmmende å (Hrafnkola). I sagaen (Hrk.) omtales fire gårde, ja i følge sagnet skal dalen endog have haft fjorten[1]), hvad der dog synes lidet rimeligt. Senere ophørte bebyggelsen her aldeles — på grund af den sorte død, vil man vide — og først i slutningen af forrige århundrede er den bleven genoptaget. Hrk. kalder Ravnkelsdal en ødedal, der først bebyggedes, efter at alle Jøkeldalsgårdene helt op til Bru var anlagte. Her rejste den unge Ravnkel, sön af landnamsmanden Hallfred på Hallfredarstad i Tungesvejt, sig gården **Adalbol** (Aðalból), bliver dalens herre, og herfra udvider han sin magt over Jøkeldalen[2]). Som samtidige med Ravnkel nævnes i dalen to brødre Bjarne og Torbjörn, af hvilke Bjarne boede på **Laugarhus** (Laugarhús, flt.), Torbjörn på **Hol** (Hóll), hvilken sidste gård udtrykkelig siges at ligge lige over for Adalbol, øst for åen. Bjarnes sön Sam boede ligeledes i Ravnkelsdal, i den nordlige del af dalen på gården **Lejkskåle** (Leikskálar). Da Torbjörns sön Ejnar bliver dræbt af sin husbonde Ravnkel, fordi han trods dennes forbud har redet den til Ravnkels yndlingsgud Frey indviede hest, påtager Sam sig søgsmålet, driver ved uventet hjælp sin sag mod Ravnkel igennem på altinget og fordriver ham fra Ravnkelsdal. Sam, der som dalens hövding har indtaget hans plads på Adalbol, må dog senere igen vige for Ravnkel, der nu fuldstændig genvinder sin gamle stilling. I sagaen er der foruden de nævnte gårde anført ikke få stedsnavne. Angående de pågældende steders beliggenhed er traditionen dog noget usikker, som rimeligt er efter den lange afbrydelse i bebyggelsen. Også Adalbol selv har jo således i århundreder ligget øde. Hvad denne gård angår, er den dog vistnok genopbygget på de gamle tomter; over for, hinsides åen, findes nemlig tomterne af en gård, benævnt »Tobbhóll« (ɔ: Þorbjarnarhóll) — naturligvis det Hóll, hvor i følge

---

1) Brandkrossa þáttr tilmed: »nær tuttugu bæi«.

2) Ldn. lader Ravnkel selv være landnamsmand og kalder hans gård Sténrödarstad (Steinröðarstaðir), et navn, der nu ikke kendes.

sagaen Torbjörn boede. Adalbol ligger vest for åen, en mils vej inde i dalen. Fjældet eller halsen, hvorunder gården står, er gennemskåret af utallige småkløfter og furer, deriblandt en större noget fra gården. Dette passer ganske godt til sagaens omtale af smalle græsgroede kløfter (geilar) i lien oven for gården. På sit tog til Adalbol efter den heldig tilendebragte retssag slipper Sam sine heste her; derefter kaldtes i følge sagaen stedet Hrossageilar (Hrk. s. 20); navnet er ikke bevaret. Beliggenheden af de øvrige lokaliteter omkring Adalbol, som Hrk. omtaler, Ravnkels »udebur«, og Ravnkels gravhöj nord for (út frá) Adalbol — mener man vel, dog vistnok kun ved gætning, at kunne påvise. De Vestlandske hövdinger, som havde hjulpet Sam mod Ravnkel, ønskede at se Freys berømte hest (Freyfakse), som havde foranlediget så megen ulykke, og lod under deres ophold på Adalbol umiddelbart efter Ravnkels fordrivelse sende bud efter den. I følge sagaen blev hesten nu ført ned over tunet til en klippe nede ved åen, hvorfra den med et klæde over hovedet styrtedes i den her særlig dybe ström. Klippen benævntes derefter **Freyfaksehammer** (Freyfaxahamarr); der oven for, siger sagaen, stod Ravnkels hov, som ved samme lejlighed afbrændtes. I denne angivelse af Freyfaksehammers beliggenhed har dog sikkert indsneget sig nogen unöiagtighed. Ud imod åen vender intet steds nogen ejendommelig hammer, og allermindst neden for tunet på Adalbol, hvor landet ud mod åen er ganske fladt. En halv mils vej syd for Adalbol findes derimod en kløft i lien vest for åen ved navn Faxagil, vel ikke meget lang, men temlig dyb. Gennem kløften løber en ubetydelig bæk, og fra nordsiden luder en hammer frem. Her synes det i og for sig rimeligt at antage, at Freyfakse er bleven nedstyrtet. Almindelig antages det dog — i nærmere overensstemmelse med sagaen — at nogle småhamre nederst (yderst) i Faxagil er Freyfaxahamar, og at hingsten derfra er bleven styrtet i åen, som så rigtignok må antages i ældre tid at have løbet nærmere disse end nu, da der er en ikke ganske ubetydelig afstand mellem disse og den østligere å.

Øst for åen, lidt længere inde ved Adalbol, findes under hedeskråningen talrige hustomter, benævnt Laugarhús; navnet vidner om, at sagaens gård af samme navn har stået her[1]). Tæt forbi risler en lille bæk, og ved den findes en laug (lunken kilde); desuden skal lunket vand på mange steder sive ned fra fjældet. Helt

[1]) Allerede Vm. kender dog Laugarhús kun som sætersted fra Valtjovstad — til hvis besiddelser senere ødepladsen Ravnkelsdal henregnedes.

igennem er dalgrunden her og længere op efter bevokset med lavt pilekrat.

Oven for Faksagil strækker Ravnkelsdalen sig endnu et stykke, til hvor den dalen gennemströmmende å (Hrafnkela) dannes ved foreningen af to tilløb, hvert kommende fra sin smalle dal eller kløft. Af disse dale kaldes den østlige Turidarstadadal (Þuriðarstaðadalr), den vestlige Glumstadadal (Glúmstaðadalr) — efter to gårde i Fljotsdal, der i sin tid skal have haft sæter her. Sætertomterne ses endnu; det ene har stået øst for Ravnkela i mundingen af Turidastadadal, det andet ses oppe i Glumstadadal, vest for åen. Her vil traditionen henlægge Sams bolig[1]); dette kan dog ikke bestå med sagaens fremstilling, i følge hvilken Sams bolig Lejkskåle lå nordlig i dalen. I mellem Ravnkelas tilløb er indesluttet en höj tunge (hátúnga), som hurtig går over i Vester-øræve, de store höjlandsstrækninger, der her for öjet viser sig som en mellemting af hede og »mel«[2]). Den nærmeste strækning her gör krav på interesse. Her må nemlig stedet for det af Ravnkel på Ejnar begåede drab søges. Hrk. fortæller, hvorledes fårene fra Adalbol, efter at Ejnar er kommen i Ravnkels tjæneste, drives til sæters oppe i Ravnkelsdalen, til det såkaldte **Grjottejgssæter** (Grjótteigssel). Længere ud på somren bliver 30 malkefår borte og eftersøges forgæves af Ejnar næsten en uge. Da tager han en morgen bidsel og tömme og går frem over **Grjøttejgså** (Grjótteigsá), der flyder forbi oven for sæteret. Her på åbredderne træffer han først de øvrige får, som han driver hjem til sæteret, dernæst, höjere oppe, stodhestene, men kun Freyfakse er villig til at lade sig fange; da beslutter han til trods for forbudet at bestige den, han behøver nemlig en hes for at kunne gennemsøge egnen efter de tabte får. Han rider op forbi **Grjotågil** (Grjótárgil), derfra op til jøklerne, og så vest på langs Jøklen, til hvor Jøkelså har sit udspring, derfra endelig ned langs åen til **Reykjasel**. Overalt spörger han ved sæterne, om nogen har set de bortløbne får, men erholder ingen oplysning. Så rider han øster over halsene til Ravnkelsdal. Men da han kommer ned til **Grjottejg** (Grjótteigr ɔ: stenmarken), hører han fårebrægen

[1]) Sig. Gunnarssön (Örnefni, s. 455) omtaler endog ligefrem en ødegård Sámstaðir her.

[2]) Det islandske ord »melr« (grusbanke) har her, hvor man ellers ikke sporer nogen ejendommelig dialekt — men derimod, som paa hele Østerlandet, måske nok ejendommeligheder i ordforrådet —, antaget den assimilerede form »mell.«

oppe i kløften, hvor han var redet forbi för, og han ser nu de savnede får løbe i mod sig. Fårene drives nu hjem til sæterne, men så snart Freyfakse slippes løs, iler den i fuldt løb til Adalbol, og således kommer Ejnars forseelse for en dag. Næste morgen rider Ravnkel op til sæterne, træffer Ejnar ved fårefolden og dræber ham. Hans lig førtes til fjældafsatsen (á hjallann) vest for sæteret, og ved dyssen rejstes en varde; dette sted, **Ejnarsvarde** (Einarsvarða) kaldet, ligger i midaftensretning fra — ɔ: vest for — sæteret.

Oven nævnte ikke få, forholdsvis udførlig omtalte lokaliteter lader sig for en dél påvise. Stiger man fra Ravnkelsdalen op over »höjtungen« og når lidt ind på heden (Vestr-öræfi), vil man kunne se ud over dalkløften, hvori Turidarstadaå løber. Længere oppe hedder denne Grjotå (Grjótá), og snævringen, hvorfra den træder frem, benævnes endnu Grjotågil (Grjótárgil). Det er öjensynlig denne å, der i sagaen — foruden Grjotå, således som det fremgår af benævnelsen Grjótárgil — er bleven benævnt Grjottejgså; sit navn Grjot(tejgs)å har den da formodenlig beholdt helt ned til foreningen med Ravnkelas andet tilløb. Efter sin udtræden fra snævringen har den først flade grusbredder, men snart dannes et zigzagformigt kløftleje; på en stenslette vest for åen findes her tomter af et sæter (sognebeskr.: Grjótársel), der antages for at have været det i Hrk. omtalte Grjótteigssel, og noget længere fra åen påvises »Einarsdys«, en stenbunke tildels bestående af mærkværdig store sten. »Grjótteigr« (ɔ: stenmarken) vilde være en meget passende benævnelse på stedet, hvor sætertomterne står; og beliggenheden af Grjotå (= Hrk.'s Grjótteigsá) og Grjotågil taler ligeledes for at søge Ravnkels sæter »oppe i Ravnkelsdalen« her i nærheden. I og for sig har det heller intet usandsynligt ved sig, at navnet Hrafnkelsdalr i ældre tid kan have omfattet Ravnkelsdalen med sidedale. Mere må egnens ufrugtbarhed forundre, da får og navnlig heste ikke vel synes at kunne holdes her, hvor selv den nærmeste omegn omkring sæteret kun ser lidet indbydende ud; imidlertid, selve sætertomterne taler jo for, at stedet må have forekommet egnet til sætersted. Vejen fra Adalbol hertil er lang og over höjheden besværlig, omtrent tre timers ridt. Til sagaens Ejnarsvarde menes naturligvis »Einarsdys« at svare. Rigtignok skal den ikke stå i stik vest (miðr aptann) fra sætertomterne, men Islænderne selv er sig bevidst, at der i tidernes løb har fundet flere forandringer i »eykta«-beregningen sted.

Efter at Ejnar har afsøgt höjlandet op til Vatnajøkel, rider han ned langs Jøkelså (»med broen«) — øst for åen, som det må

antages — til Reykjasæter (Reykjasel). Øst for Jøkelså, ud for den vest fra kommende Reykjarå, skal også i følge Sig. Gunnarssön (Örnefni) Reykjasel endnu påvises. I sognebeskr. nævnes ingen sætertomt her, men derimod tomter hinsides elven ved Reykjarå. Endelig, ved midaftenstid, rider Ejnar øst over halsene til Ravnkelsdal, tilbage til sit sæter. Halsene, han her passerer, er vel fjældet mellem Jøkelså og Ravnkelsdal, der nu efter dalens nordligste gård (Vaðbrekka) bærer navnet Vaðbrekkuháls. Omkring Vadbrekka påvises nordlig i dalen flere ødegårde, men om beliggenheden af Hrk.'s Lejkskåle, der i følge sagaen må søges i den nordlige del af Ravnkelsdal, vides intet.

Fra Ravnkelsdalen fører en vej over Fljotsdalsheden i sydøstlig retning til Fljotsdalsherredets kærne, bygden omkring Lagarfljót. Kildefloderne til Lagarfljót (ɔ: søfloden) — dette vand, som egnen skylder sine fleste fortrin og sin ejendommelige skönhed — er **Jøkelså** (Jökulsá) og Keldå (Keld(u)á), af hvilke den første har sit udspring fra Vatnajøkel, den anden i dens umiddelbare nærhed. Efter at disse, der straks tage en nordøstlig retning, have gennemløbet Fljotsdalens to sidedale, forene de sig; forenede, men under mange forgreninger og uden nogen egenlig fællesbenævnelse — Fljotsdalsåerne (Fljótdalsárnar) kaldes de fremdeles —, fortsætte de deres vej gennem Fljotsdalen, indtil de — ikke længe efter — gå over i Lagarfljotet. Som Lagarfljotets navn antyder, er det en mellemting mellem sø og flod, der vel på en måde kan betragtes som en udvidelse af Fljotsdalsåerne; men dog gör det for synet et så bestemt indtryk af en sø, at man snarere må sige om de nævnte åer, at de falde ud deri. Navnet Lagarfljot, som vandet her antager, beholder det til sit udløb i Herredsfloen. Det er dog kun på en strækning af 3 mil længst oppe, at det betragtes som sø. Her er det omtrent en fjærdingvej bredt, på sine steder over 70 fv. dybt, og tilsyneladende strömløst. Længere ude indsnævres det, får tydelig ström og antager i det hele karakteren af en bred elv. Den smukkeste del af Lagarfljotsbygden ligger omkring Lagarfljot, hvor dette har karakteren af en indsø. Den lange, smalle sø er ikke bredere end at man med lethed kan se over den. Til bægge sider omsluttes den af jævnt skrånende höjder, for bægge ender åbner udsigten sig til karakteristiske og afvekslende fjælde længere borte. Vest for Fljotet [1]) ses en tæt gårdrække langs sø-

[1]) Da Fljotet løber i en skrå retning, fra sydvest til nordøst, er retningsbetegnelsen her meget vaklende: man modsætter oftest nord og øst, syd og vest.

bredden; øst for Fljotet, hvor kysten er indskåret af mange småvige, smykkes skråningerne af frodigt birkekrat.

Heden mellem Ravnkelsdalen og Fljotsdalen er 3—4 mil bred, og samme bredde holder Fljotsdalsheden endnu en strækning ud efter, til den begynder at drage sig sammen og tage af ud mod »Tungen«, hvor kun »lavheden« bliver tilbage. Mod øst begrænser Fljotsdalsheden en landstrækning nærmest Lagarfljot, der udefter bestandig bliver bredere, til hvor Rangå danner grænsen mod Tungen. Tungens nabobygd, der fra Rangå af ligger i sydvestlig retning langs Lagarfljot, oven til begrænset af Fljotsdalsheden, er **Fell** (ɔ: småfjældene) eller F e l l a (nu alm.: Fellna) svejt, således benævnt efter de mangfoldige klippeåse og -höjder, der findes navnlig i dens ydre del, og hvis navne for en stor del komme igen i bygdens gårdnavne. Til disse höjder og den af dem opfyldte bygd sigtes der Hrk. s. 4, hvor der fortælles om Hallfred fra Hallfredarstad i Tungesvejt, der gærne vilde vedligeholde omgangen med sin sön i Ravnkelsdal, at han, da vejen gennem Fljotsdalsherred forekom ham besværlig, søgte sig en anden vej »oven for de småfjælde (fell), som stå i Fljotsdalsherred«, ɔ: han valgte på en strækning at lægge vejen op over Fljotsdalshede (sml. Hrk. s. 27, hvor grunden til den af ham foretrukne vej erfares)[1]; navnet H a l l f r e ð a r g a t a, som denne vej skal have båret, kendes nu ikke.

I Fell-svejtens nordre del, hvor lavlandet er bredere, stå gårdene i flere rækker; længere syd på står derimod kun én række gårde, alle nær Lagarfljot. — Fellbygdens grænser falde nu sammen med det tilsvarende sogns, og hvor nabosognet mod syd (Valtjovstad) begynder, regnes nu ligeledes **Fljotsdalen** (F l j ó t s d a l r) at begynde, en bygd som man lader falde aldeles sammen med Valtjovstad sogn, der foruden landet omkring det sydvestlige hjörne af Lagarfljot omfatter den oven for liggende dalslette med sine forgreninger. I ældre tider synes derimod Fljotsdalen — hvad der også i og for sig er naturligt — foruden disse dalstrøg at have omfattet landet på bægge sider af Lagarfljot; således er f. eks. navnet brugt i Ldn. s. 242—44. Derved får også Drpl.'s Forsdal ɔ: Fljotsdal (se oven for s. 206) sin forklaring.

Af gårdene i Fell-svejten kræver ikke mange særlig omtale. I den nordligere, bredere del af bygden står nær ved Fljotet **Ekkjufell**, der i Drpl. omtales som bolig for en kvindelig læge. Omtrent

---

[1]) Han vilde undgå Oxamýri mellem Ravnkelsdal og Bessastaðir.

midtvejs i bygden og hvor denne følelig indsnævres, løber Ormarstadaå (Ormarstaðaá, Ldn.: Ormsá, Ormarsá) fra heden ned mod Fljotet. Nord for åen ligger gården **Ormarstad** (Ormarstaðir, Drpl. s. 5, nyere: Ormastaðir); hinsides åen, nær Fljotet, står præstegården **Ås** (Ás(s)), hvor i følge Drpl. (s. 8) Helge Asbjörnsöns pårørende Össur boede[1]). Ås' nabogård mod syd, Hov (Hof), kan for sit navns skyld mærkes. Syd for følger endnu et par gårde, för sognegrænsen, Ravngerdeså (Hrafngerðisá), nås. Den nordligste gård i Valtjovstad sogn er den fra Drpl. så bekendte **Arnejdarstad** (Arneiðarstaðir), hvor sagaens helte, Droplaugssönnerne Helge og Grim, har hjemme. Her bor senere Grim alene med sin svigerfader Ingjald. Efter at Grim har hævnet sin broder Helges død, holder Ingjald ham hemmelig hos sig i en hule, der derefter benævntes Grímshellir; denne sættes ved en underjordisk gang i forbindelse med hans hustrus sovekammer på Arnejdarstad. Den udgravede jord lader man en forbiflydende bæk bortføre, men dette vækker tjænestefolkenes opmærksomhed, da drikkevandet, som hentedes her, pludselig bliver urent. Arnejdarstad ligger smukt på en jævnt skrånende flade ned mod Fljotet; den bagved liggende hede er her forholdsvis lav. Fra heden ses et lille vandløb som en foss styrte sig ned; den derved dannede bæk løber videre, syd for Arnejdarstad og ud i Fljotet. Tidligere har gården stået umiddelbart ved bækken, der tydelig nok er den i sagaen omtalte, og hvorfra man også nu henter gårdens drikkevand; men i øvrigt ved man hverken at påvise spor til löngangen eller Grímshellir. Den eneste hule i gårdens land, en ubetydelig grotte, noget sydligere, nede ved Fljotet, kan ikke være den i sagaen omtalte. — Den næste större ejendom, Brekka, står ikke langt fra Fljotets sydende. Mellem Brekka og nabogården mod syd skiller Hængefosså (Hengifossá), der fra heden styrter sig ned gennem en stejl klippekløft og derefter brusende og skummende søger sig vej til de for-

[1]) Om en formentlig gravhöj i Ormarstads land ved afbyggergården Hlíðarsel giver en antkv. indb. fra Ás (1848) følgende beretning: I oldtiden levede i Fljotsdalsherred tre venner Ormar, Bessi, Rauður; hver af de to første höjlagdes i det til gården hørende land, Raud derimod på et sted, hvorfra man kunde se de to andre höje. Ormarshöj er omgiven med et ved menneskeværk dannet græstörvgærde, på skrånende grund; gærdet, der er höjest, hvor grunden ligger lavest, har en höjde af 1½—½ al. Det kredsrunde gærde er 70 fv. i ydre omkreds. Höjen, der er dannet af små strandsten (malargrjót), fylder hele den omgærdede plads; fra toppen til gærdekanten er 13 fv.

enede Fljotsdalsåer kort för deres udløb i Fljotet. Ved sin nedtræden fra heden danner den en foss, der udgives for den höjeste på Island (henved 400 fod).

Følger man nu Fljotsdalen ind efter, langs dalens vestside, møder man som den første gård fra Brekka (frasét et par afbyggersteder — hjålejer —) **Bessastad** (Bessastaðir, ældre: Bersastaðir). Her boede i følge Drpl. s. 7 Besse Össursson, kaldet »Spakbesse«; længere henne i sagaen omtales Besses offerhus (ↄ: afgudstempel). Dette tempel eller hov omtales udførlig i den længere Droplaugarsona-saga, og denne kilde skyldes det vel særlig, at traditionen endnu med forkærlighed beskæftiger sig med Besse. I tunet på Bessastad påvises Besses gravhöj, i hvilken man nogle gange har forsøgt at grave; og på nabogården Skrida viser man en stor sten (med spor efter Besses store tå), som Besse med sin fod skal have kastet fra sin gårdsplads til det sted, hvor han vilde höjlægges (70 fv.). Senere må den altså tænkes bragt på sin nuværende plads; at kunne løfte stenen (Bessasteinn) mere eller mindre fra jorden var i sin tid en yndet styrkeprøve. Sydvest for gården, hinsides Bessastadaå (Bessastaðaá — der kommer fra nogle småsøer på Fljotsdalshede Gilsárvötn, i hvilken anledning sognebeskr. bemærker, at åen altså tidligere må have heddet Gilsá), vises stedet for gudehuset: Goðaborg[1]).

Efter Bessastad følger Skrida (Skriða) eller Skrida-kloster (Skriðu-klaustr), nu en almindelig bondegård, tidligere et kloster, men rigtignok Islands yngste. Dette kloster, der grundlagdes 1494, udvidedes yderligere (ved erhvervelse af hele ejendommen Skriða) år 1500, men fik først sin klosterkirke indviet 1512. Det bestyredes af en prior, men efter en omtrent halvthundrede-årig beståen måtte det ved reformationen dele skæbne med landets øvrige klostre, i det det ophævedes og dets besiddelser tilfaldt kronen.

Skridas nabogård er præstegården **Valtjovstad** (Valþjófstaðr, tidligere Valþjófsstaðir), den sydligste gård i denne side af Fljotsdal för hoveddalens forgrening. Den pyntelige gård og kirke

[1]) Om Besse og hans gudehus berettes udførligere hos Sig. Gunnarssön: Örnefni s. 460.

I tunet mellem Bessastad og den nærmeste hjåleje påvises en »Þingvöllr«, dog formodenlig fra en nyere tid; en tilhørende »Gálgaklettr« påvises også i nærheden. Ikke desmindre vil man dog både have fundet bodtomter her og længere nede ved Fljotsdalsåerne (om disse sidste tomter vil senere blive talt).

står under hedeskråningen, der her udformer sig til et ejendommeligt trapfjæld med mærkværdig regelmæssige terrasser. Valtjovstad var i Sturlungetiden knyttet til den berömte Svinfellinge-æt fra Øster-Skaftafells syssel, af hvilken èn gren hævede sig til den øverste magt i denne egn af landet, og hvoriblandt især brødrene Odd og Torvard — de såkaldte Torarinssönner — er bekendte ved slutningen af frihedstiden. En ejendommelig interesse knytter sig til gården som det sted, hvorfra den mærkelige udskårne Valtjovstad-dör stammer, der nu opbevares på det oldnordiske museum i København[1]).

[1]) Om denne dörs alder, oprindelse og betydningen af de derpå udskårne billedlige fremstillinger har der allerede udviklet sig en hel lille litteratur — sammenstillet i Sv. Grundtvigs Gl. d. Folkeviser IV, 4, tillæget til visen nr. 9 —, i det udskæringerne både ved deres kunsthistoriske værd, de fremstillede våbens og dragters om höj ælde vidnende ejendommeligheder, samt æmnets sagnhistoriske betydning har tiltrukket sig de forskellige forskeres opmærksomhed. Den noget over 3 al. höje og omtrent 1½ al. brede, foroven afrundede dör af nåletræs-ved er prydet med to store runddele (cirkler), der udfylde så godt som hele forsiden, og mellem hvilke dörens store, selvindlagte jærnring er anbragt midtpå, medens derimod et senere indsat stykke træ udfylder låsens plads. Runddelene er udfyldte med udskårne, svagt ophöjede fremstillinger. Den nederste kreds eller runddel optages af fire sammenslyngede drager. Den øverste er ved en tværstreg delt i to afdelinger, af hvilke den nederste viser os en ridder til hest, der med sit sværd gennemborer en drage, der med sin hale holder en løve omslynget, medens tre drageunger fra en hule i nærheden er vidne til kampen; den øverste viser ridderen til hest fulgt af den taknemlige løve, og derpå løven døende på sin herres grav på kirkegården (en kirkegavl ses i baggrunden).

På Island har der dannet sig den mening — udviklet til en art tradition, som det synes —, at dören ikke, som her i Danmark almindelig antaget, har været benyttet som kirkedör, men oprindelig har hørt til den store skåle (sængestue), der langt ned i tiden fandtes på Valtjovstad. Dette er bestemt udtalt af afd. Sigurd Gudmundssön, der (i Skýrsla um forngripasafn Íslands í Reykjavík II, s. 111) erklærer det »sikkert og fastslået ved mange vidnesbyrd«, at dören er af den store skåle, der »stod ind i det 18de årh. og var helt udskåren«. På Valtjovstad selv vil man vide, at i følge troværdige folks sigende var det et almindeligt sagn, at kirkedören fra Valtjovstad havde fordum været skåledör og havde da været dobbelt så stor; det halve antal kredse var nemlig nu borttaget; skålen havde været så stor, at en biskop med følge en gang i uvejr havde redet derind. — En skåle var der indtil for få år siden på Valtjovstad, men i sin sidste skikkelse uden noget spor af fordums herlighed.

Traditionen om »skåledören« kan føres tilbage til dette århundredes

Ud for Valtjovstad ender den fra höjlandet fremskydende fjældryg »Mulen« (Lánghúsamúli), der skiller mellem Fljotsdalens to sidedale. Op fra Valtjovstad strækker sig i sydvestlig retning Norderdalen

---

første halvdel, idet den daværende præst på Valtjovstad i et brev af 14/9 46, hvori han tilbyder det oldn. museum dören, omtaler den som stedets kirkedör, som tidligere havde været dör for den store skåle, som Tord hrede sagdes at have bygget. At dören havde hørt til skålen, kunde sluttes af, at alle de lukkede sænge i den havde været med samme slags udskæringer som dören. Overensstemmende hermed omtalte (i følge privatmeddelelse) omtrent samtidig præsten sig til den da visiterende biskop: Dören havde fordum hørt til det ældgamle hus der i præstegården, som han erindrede fra sin ungdom (— at have set? — eller hørt omtale?), dören var så bleven taget fra huset, formindsket og anvendt for kirken som en mærkværdighed.

Synderlig ældre er traditionen — hvis man tör kalde den således — imidlertid næppe. Udtrykkene i præstens brev lade endog snarest formode, at han selv er fader til den. Pålidelig er den i alt fald ikke.

Hvad nu først skålen angår, har man flere gamle efterretninger om den, men intetsteds omtales en sådan dör. E. O. nævner i al korthed (s. 825), at der på Valtjovstad-præstegård vises en skåle eller stor bygning, som både er langt större og ældre end sædvanlig, dog öjensynlig ombygt i nyere tider. Endvidere findes i stiftsbiblioteket i Reykjavig (nr. 20, 5. e. fol.) en »Underretning om det ældgamle Hus paa Præstegaarden Valtjofstad, dens Störrelse og Bygnings Form som det var til forn og det nu befindes«, der efter kyndige folks dom nærmest må antages at være fra midten af forrige århundrede. Man får her at vide, hvor stort huset »har vaaren for 30 aar siden« — c. 30 al. langt, 10 al. bredt, höjde til tværbjælkerne 4½ al., fra tværbjælkerne til tagryggen 3½ al. Det var afdelt ved et skillerum i tvende dele, væggene var afpanelede med brædder af »Raudvide«, et slags træ, »som i forrige Tider i mangfoldighed blev opkastet her paa Landet«; af samme slags træ var en del af bjælkeværket, men alle undertræer af norsk tømmer, »som i gamle Tider pleyede at flöttes her til Landet tilhugget i Forveyen«. Bægge dörene var så höje, at man vel kunde ride derigennem. Den ene del af huset (af 13 al.s længde) blev brugt som gildestue; dog var der her — ved tværvæggens dör — »tvende Sængestæder, kaldet Múkalokrekjur med runde Dörre og noget Bildhuggerie om kring«. I den anden del (af omtr. 17 al.s længde) fandtes 12 sængesteder, 6 til hver side, »deribland 4 saakaldte Lokreckjur, som endnu menes at holde sin gamle Bygningsform og ere i Længden 3½ alen, nogle af dem zirede med Bildhuggerværk. Vinduerne vare 4 runde Aabninger överst paa Taget, ligesom det skal være i nogle af de Norske Bönderhuse«. Nogle og tyve år för beretningens affattelse var bygningen bleven forandret, den ene halvdel af bygningen ombyggedes da til en sædvanlig stue med glasvinduer, i den anden — tidligere næsten tomme — indrettedes 8 sængesteder, 4 på hver side, og den ene dör spærredes, så »at man ikke

(Norðrdalr), en smal af Jøkelsåen gennemströmmet dal eller dalfure, indesluttet af stejle fjældskråninger. I baggrunden ses oven for dalen Snæfell, Islands næst höjeste fjæld (hen ved 6000 f.), der

---

kand komme til Stuen uden allene fra Gaards Dörren igjennem den Deel af den gamle Bygning, som endda er uforandret».

At her ingen udskåren dör omtales, er i og for sig et meget vægtigt argument for, at en sådan ikke har eksisteret. Også er det meget betænkeligt, at den antkv. indberetning 1821 ganske ligefrem omtaler den udskårne dör som kirkedör. Men fuldstændig sikkerhed m. h. t. spörgsmålet om dörens oprindelige anvendelse giver dog først en tredje kilde, en af stedets kirke-måldager (gods- og inventarie-fortegnelser), hvoraf det ses, at dören i et par hundrede år har hørt til kirken, altså ingenlunde til ind i det 18de årh. været skåledör, men selvfølgelig fra første begyndelse været knyttet til kirken. I biskop Brynjolv Svendssöns måldage for Valtjovstad kirke 1641 beskrives nemlig kirken udførlig og her anføres, at der er en udskåren stærk dör for kirken med jærnhængsler og med en sølvindlagt ring, samt en ny haspe — utvivlsomt museets Valtjovstad-dör. Heldig nok for afbildningerne tjænte den til dör for den indre kirke og må have været beskyttet for vind og vejr ved en sammesteds omtalt »forkirke«.

Når der først rejstes kirke på Valtjovstad, kan ikke bestemt siges; grumme tidlig har det dog næppe været, og i alt fald har kirken fra begyndelsen ikke hørt til de anseligste (se Dipl. isl. I, 341); men ved slutningen af det 12te årh. omtales udtrykkelig opførelsen af en anselig kirkebygning på Valtjovstad, og det ligger da nær at sætte tilblivelsen af den ualmindelig pragtfulde dör i forbindelse hermed. Ravn Svendbjörnssöns saga (kap. 5) beretter nemlig om en ansét mand fra Vestlandet, Markus Gislessön, at han en gang på en udenlandsrejse lod i Norge hugge godt kirketømmer og derpå, da han landede i Østfjordene på Island, forærede det alt til den mægtigste hövding her, Sigmund Ormssön (den mand af Svinfellinga-ætten, der først ved indgiftning i den på Hov i Vopnafjord og Valtjovstad hjemmehørende familie knyttedes til denne egn af landet, hvor han fæstede bo på Valtjovstad). »Den kirke«, siger sagaen, »står nu østerpå på Valtjovstad«. Dette skete rimeligvis i årene 1180—90, og ældre kan kirkedören ikke med nogen som helst sandsynlighed göres. Derimod er det ikke just nødvendigt at antage dören for samtidig med kirkebygningens opførelse, da den næppe er ført udskåren med tømret fra Norge til Island. Kunde det vises, at den — som Stephens angiver — er forfærdiget af drivtømmer, måtte den endog selvfølgelig være forfærdiget på Island. Træet, hvoraf den er dannet, er nu virkelig et slags storåret rødligt nåletræ, som meget passende synes at kunne benævnes »raudvide«; drivtømrets vigtigste kendemærke — huller efter borende sødyr — kan dog næppe påvises, og ad videnskabelig vej skal det have store vanskeligheder ved undersøgelse af veddet at fastslå de enkelte nåletræsarter. På den ene side synes det meget rimeligt, at kirken straks ved den anselige bygnings opførelse har fået sin udskårne dör, der jo ret kunde svare til Markus Gislessöns

fra sit stade i höjsletten nord for Vatnajøkel behersker hele egnen, så at dets smukke snebedækkede top på alle höjere punkter møder öjet. Fra Valtjovstad fører vejen forbi et afbyggersted til T u r i d a r-

---

ualmindelige gave; på den anden side ligger det nær at sætte træskærerarbejdet på dören i forbindelse med det meget træskærerarbejde i den gamle skåle. Man kunde da enten tænke sig kirke og skåle samtidige — fra slutningen af det 12te årh., eller at skålen i de nærmest følgende 50—100 år — som det synes Valtjovstads velmagtsdage — var bleven bygget af en af de daværende hövdinger og så kirken tillige forsynet med en dör udført af skålens billedskærer.

Allerede den antkv. indb. (1821) angiver, at der på dören findes nogle r u n e s t a v e. Indberetningen sigter dog tydelig nok derved kun til nogle på dören omspredte binderuner og lignende tegn — som de, der ses på Stephens' store (i Danm.'s gl. Folkeviser benyttede) afbildning i mellemrummet mellem rundkredsene, og af hvilke formodenlig flere er forsvundne ved restavrationen i København. Dören var nemlig ved sin ankomst bedækket med flere lag hvid farve, som aftoges. Ved samme lejlighed indsattes utvivlsomt et stykke træ, hvor låsen havde siddet; længe forinden er derimod vistnok en, godt og vel en tomme bred liste indsat helt ned gennem dören, hvor yderkanten til höjre på den mellemste af de tre fjæle har været så beskadiget, at den fordrede erstatning. Man har her heldig efterdannet, hvad der af dörens dekorative udsmykning borttoges eller måtte udfyldes; men begyndelsen af e n l a n g t v i g t i g e r e r u n e k r i f t end de föromtalte omspredte tegn er sandsynligvis da gået tabt. Graven, hvorpå løven hviler, bærer nemlig en sammenhængende indskrift, af hvilken sikkert begyndelsen — som har bedækket et rum svarende til den indsatte liste — mangler. Denne runeindskrift, der rimeligvis har været helt skjult af malingen, omtales først i museumsbeskrivelsen af dören, da denne 1851 indlemmedes i samlingen. Senere er den bleven fortolket af prof. Stephens, der læser

(ᛋᛁᛅ : ᚼᛁᚿ) ᚱᛁᚴᛁᛅᚴᛒᚿᛒᚿᚴ : ᚼᛁᚱ : ᚴᚱᛅᚴᛁᚿ : ᛁᚱᚢᛅᛏᚱᛁᚴᚦᛅᚿᛅ :

De to første, i parentes satte ord, som Stephens har tilföjet efter formodning, men som må have lydt ᛋᛁ : ᛁᚿ, er sikkert gåede tabt, da den omtalte liste indsattes. Når runerne gengives med latinske bogstaver og ordene regelmæssig adskilles, vil indskriften få følgende udseende:

(SE IN) RIKIA KUNUNG HER GRAFIN ER VA DREKA ÞÆNA

[se den mægtige konge her begraven, som vog denne drage]

i det der næppe kan være tvivl om, at de enkelte, til dels noget besynderlige tegn må gengives, som af Stephens foreslået, med undtagelse af ᚢ, der vel — som Stephens tager det — i almindelighed betyder **y**, men her næppe kan forstås anderledes end som en betegnelse for **u** i mod-

stad (Þuríðarstaðir) og derfra til Egilstad (Egilstaðir), Norderdalens næstøverste gård. Fra Egilstad ligger den sædvanlige vej over Fljotsdalshede til Ravnkelsdalen. Opstigningen er stejl, men

---

sætning til v, således som man kan finde det benyttet i nyere islandsk runeskrift.

I følge velvillig meddelelse fra universitetsdocent dr. Wimmer må dören på grund af indskriftens sprogform snarest henføres til tiden mellem år 1200 og 1225.

Dette strider mod hvad oberstlöjtnant Blom (Årb. 1871) mener at kunne slutte af de på dören fremstillede våben og ridderens hele øvrige udrustning, at nemlig billedskærerarbejdet måtte sættes tilbage til senest 1150; dog vil man let se, at der for Islands vedkommende kun med stor varsomhed tör drages den art slutninger, når man betænker, at landet i følge sagens natur altid måtte påvirkes sent og ufuldstændig af de skiftende moder, ja at det vel kun var de færreste af de vekslende former for våben og udrustningsgenstande, som man overhovedet blev bekendt med dér, og at det sagtens er meget tvivlsomt, om sådanne billedlige fremstillinger på Island har kunnet udføres af folk, der selv havde haft kæmpende og jagende riddere for öje, eller om ikke meget snarere andre billedlige fremstillinger (ældre udskæringer, segl, illuminerede håndskrifter) har ligget til grund for kunstnerens gengivelse. Derimod stemmer dörens henførelse til det 13de årh.s første halvdel godt med hvad der i det foregående er fremhævet om forholdene på Valtjovstad ved den tid; man må da antage, at kirken noget efter sin opførelse har fået sin smukke dör, formodenlig samtidig med at skålens billedskærerarbejde er blevet udført.

Efter indholdet må udskæringerne opfordre til ikke uden tvingende grunde at sætte dören længere tilbage i tiden end 13de årh. Hvad her skal fremstilles er sikkert nok den fra Artus-kredsen og Didriks-sagnene bekendte fortælling om en ridder, der befrir en løve fra en drage og derefter følges af det taknemlige dyr. Så vel om de keltisk-franske Artus-sagn som om de tyske Didriks-sagn gælder det, at de først i løbet af det 13de årh. vides at være indførte i den norröne litteratur. Dog svarer Valtjovstad-dörens billedrække ikke ganske til nogen af de i Norden kendte sagnformer. Nærmest stemmer fremstillingen med sagnet, som det lyder i Ívents saga Artúskappa. Her træffer Ivent i en skov en slange, der med sin hale omslynger en løve, stiger af hesten og sønderhugger med sit sværd slangen; løven kaster sig for hans fødder og følger ham siden. — Langt svagere er ligheden med hvad der fortælles i Didrik af Berns saga. Dog fremhæves her, at kongen hyppig jager ene med sine hunde og høge og ved en sådan lejlighed træffer en orm eller drage, der kæmper med en løve. Også her stiger han af hesten og angriber dragen, men hans sværd brister; dragen tager løven i sin mund, Didrik omslynger den med sin hale og flyver således til sin hule til sine tre unger. At her dragens hule med de tre unger nævnes, minder om et af billederne på dören; men at — som sagaen fortæller — løven her ædes, hvorefter dragerne sove ind, og

derefter er heden flad, med små vandsamlinger og søer, og hist og her dyndmoser, hvor hestene synke i til knæet. Vejen over Fljotsdalshede til Ravnkelsdalen omtales nærmere i Hrk. (s. 25 ffg.) i anledning af det overfald, som her finder sted på Sams håbefulde broder Eyvind, der, da han vender hjem fra en udenlandsrejse, forfølges og dræbes af den nu i Fljotsdalen boende Ravnkel til hævn for den af Sam lidte ydmygelse. Efter den beskrivelse, sagaen giver af Eyvinds rejse, synes den sædvanlige opstigning da at have fundet sted fra Bessastad, hvad der også bestyrkes ved hedevejens navn, i følge sagaen: Bessagötur (ɔ: Besse-vejene). Oppe på heden er vel vejen omtrent faldet sammen med den nuværende, der fører

---

at kong Didrik finder en af dragen tidligere ombragt konges sværd i hulen og ved hjælp af dette dræber dragerne, hvorpå han begiver sig bort, stemmer kun dårlig med dörens fremstilling. — Nærmere står en dansk kæmpevise (Danm.s gl. Folkeviser nr. 9), der lader Didrik til hest hjælpe en løve mod en lindorm. Men også her brister sværdet. Lindormen omslynger hesten med sin hale, tager manden under tungen og går ind i bjærget til sine 11 unger; her er det hesten, der fortæres, hvorefter dragerne falde i sövn, så at de kan dræbes med det af Didrik fundne sværd. Nu graver Didrik sig ved hjælp af den udenfor værende løve ud af bjærget, og denne følger ham siden.

Intetsteds berettes dog om, at løven dør på sin redningsmands grav.

At det er kong Didrik, fremstillingen på Valtjovstad-dören gælder, bliver höjst sandsynligt ved, at ridderen i runeindskriften er nævnt konge; og man må vel snarest antage, at sagnet ikke gennem skriftlig litteratur, men ad mundtlig vej er nåt Island, formodenlig fra de tyske købmænd, der alt på kong Sverres tid (i slutningen af det 12te årh.) vides regelmæssig at have besøgt de norske havne. [Mest af alle kendte tyske sagn ligner vistnok fremstillingen sagnet om Wolfdietrichs anden dragekamp — Heldenbuch III, 575 ffg. —, hvorved han befrir en løve, der siden følger ham; fra denne sagnhelt kunde det let overføres på den bekendte Didrik af Bern.]

I sin antikvariske indberetning af år 1821 beretter den daværende præst (V. Ormssön), at han en snes år tidligere i nogle af vinden blottede banker syd for tunet på Valtjovstad havde fundet en oldtidsbegravelse, indesluttende et, som det synes i halvt sammenböjet stilling nedlagt, kvinde-lig, prydet med perlehalsbånd, brystsmykke og spor til et uldtöjsbælte sammenholdt ved to skålformede spænder.

År 1852 foræredes af provsten på Valtjovstad til oldn. museum i Kbh. en sølvmønt fra Edvard Confessor af England præget af møntmesteren Godric i Lincoln. Mønten, der er forsynet med en øsken, hvori hænger en riflet ring, antages af provsten at være båren af ejeren ved skjortekravens halsknapper, »således som Islænderne endnu bruge«. Den er funden höjt oppe på et af de Valtjovstad omgivende fjælde omtrent ni tommer under jordskorpen, hvor den menes i sin tid at være tabt.

ned i Ravnkelsdalen lige over for Adalbol[1]). Dens beskaffenhed beskrives også i sagaen omtrent som den nuværendes. Der tales om dyndmoser, hvor hestene sank dybt i, men dog med hård stengrund (hölkn). Derefter træffer de et stort »hraun« (virkeligt »hraun« findes vel næppe på heden, men benævnelsen skal her i egnen bruges også om anden klippegrund end lava). Så møder de en hængedyndsmose **Oksemyre** (Oxamýrr), hvorefter alle vanskeligheder på vejen til Adalbol er overståede. Efter at være kommen over Oksemyre, rider Eyvind og hans mænd op på en fra nogle småfjælde udgående hals og forsvarer sig her tappert mod Ravnkel, indtil de bukker under for overmagten. Sam, der først senere kommer til, höjlægger de døde; mindet om Eyvind bevaredes i de derværende stedsnavne **Eyvindartorva** (Eyvindartorfa, hvor kampen havde stået), **Eyvindarfjældene** (Eyvindarfjöll) og **Eyvindardal**(r). Af de her forekommende stedsnavne er de to sidste bevarede, men om de pågældende steders beliggenhed giver kortet kun ufuldstændig og mindre pålidelig oplysning. Eyvindarfjældene ser man på vejen fra Egilstad til Adalbol noget ude i heden til höjre; det er to forholdsvis lave rygge, der stryge i nordøst-sydvestlig retning; fra det nærmeste strækker sig en hals ned mod vejen. Inden man kommer til disse, passeres Eyvindarå (—á), der løber langs bægge fjældene og derefter gennem Eyvindardal ud i Jøkelså »med broen«. Endnu nærmere Ravnkelsdal passeres Höltnå (Höltná, opr. formodl.: Hölkná), der ligeledes gennem en sidedal fra Jøkeldalen når ned til den denne gennemströmmende elv. Om selve stedet, hvor kampen har stået, er intet minde bevaret.

I de sidste 20—30 år har den flade Fljotsdalshede, der jo umiddelbart går over i det indre höjland, været et yndet tilholdssted for rensdyrene, der her optræder i forholdsvis talrig mængde; islandsk mos (fjallagrös), som egnens folk tidligere samlede her, skal der derimod nu ikke være meget af. Fra heden ser man indefter i landet længst tilbage Vatnajøkels lave nordrand; noget nærmere, foran denne hæver sig Snæfell (ɔ: Snefjæld), et höjt og brat fjæld med jøkelhætte. Længst imod nordvest møder Hærdebreds tre tinder öjet. Snæfell står i forbindelse med et noget nordligere, mindre fjæld (Hafrafell), nordfor hvilket fjældet Laugarfell findes, der bærer navn efter en varm kilde, hvor sygelige folk ofte bader sig i et dertil udgravet bassin. — Fra bygden

[1]) Fra Bessastad fører nu ikke — som på kortet angivet — vej til Ravnkelsdalen, men vel i mere nordlig retning til flere af Jøkeldalens gårde.

(Norderdalens gårde) ligger de her nævnte punkter et par mil. Vest for åen når bebyggelsen höjest op i dalen. Øst for åen er den øverste gård Glumstad (Glúmstaðir, Vm.: Gnúpstaðir) — fejlagtig afsat to gange på kortet; i virkeligheden ligger gården temlig langt inde i dalen, omtrent over for et afbyggersted nord for Turidarstad. Til Norderdalen regnes endnu en gård, der står ud for »Mulens« brat affaldende ende (»Ranen«, rani ɔ: tryne), hvor fjældvæggen mellem Fljotsdalens to sidedale standser. Hinsides den nævnte (og tidligere omtalte) fjældryg begynder den af Keldå gennemströmmede Syddal (Suðrdalr). I den smalle dal, der mod vest begrænses af det stejle fjæld »Mulen«, mod øst af en sammenhængende fjældhals, ligger vest for åen to gårde, hvoraf den sydligste er **Torgerdarstad** (Þorgerðarstaðir, Vápnf.). Mod syd begrænses eller aflukkes dalen ved et höjt, hvælvet fjæld »Fell«, indesluttet mellem Keldås to kildefloder, der her forene sig. Dette fjæld skal i ældre tid have båret navnet Kið(j)afell, og under fjældet i det korte næs, der dannes ved åernes sammenløb, vil man påvise stedet for et fordums ting Kid(j)afells ting (Kið(j)afells þíng). Resterne af det formentlige tingsted er dog höjst ubetydelige og tvivlsomme; tilmed skal en gård Fell i ældre tid have stået her (Fell nævnes hos Olavius som lagt øde ved år 1700). Hvorledes det forholder sig med traditionen om dette tingsted, er ikke let at afgöre. Den eneste kilde, der nævner Kidjafellsting, er den længere Droplaugarsona saga, sandsynligvis en i det 17de årh. foretagen udvidelse af Drpl.; men denne i topografisk henseende i det hele pålidelige saga angiver tingets beliggenhed uklart og således, at man ikke let vilde falde på at søge det her. Muligvis er traditionen om et Kidjafells ting først opkommen efter affattelsen af den længere Dropl.-saga; men på den anden side vilde, som sagt, dels sagaens angivelser ikke let henlede opmærksomheden på netop dette sted (herom nærmere i det følgende); dels må det synes ikke usandsynligt, at en eller anden tradition om et Kidjafellsting kan have bevæget forfatteren til at optage dette stedsnavn i sin fortælling. Imidlertid, er traditionen om Kidjafellsting — i følge den længere Dropl.-saga vårting — ægte, bliver mængden af tingstedsnavne fra Fljotsdalsherredet, der allerede i følge Drpl. er påfaldende stort, endnu mere overraskende.

Fjældryggen eller halsen, der mod øst begrænser Syddalen, står mod syd(vest) i forbindelse med det indre höjland, mod øst begrænses den af en smal dalfure, gennemströmmet af den i Lagarfljots sydøstlige hjörne faldende Gilså (Gilsá). Hvor Gilså falder

i Fljotet, ses en flad grusstrækning **Gilsåøre** (Gilsáreyri, ældre —eyrr), der af åen er skyllet ud i Lagarfljot. — Under halsen står i Syddalen en række gårde, af hvilke må mærkes de to gårde **Víðivellir** og **Ravnkelstad** (Hrafnkel(s)staðir). Efter en lille gård længst oppe i dalen følger Fremre Videvold (Víðivellir fremri, Drpl.: V. enir syðri) med inden for (syd for) liggende afbyggersted[1]). Derefter følger, ligeledes med inden for liggende afbyggersted, Ydre Videvold (Víðivellir ytri, Drpl.: V. enir neyrðri eller neðri); navnlig denne sidste gård omtales oftere i Drpl., da Droplaugs anden mand Hallstén bor her. Nabogård til Ydre Videvold er Ravnkelstad, der ligger henimod en fjærdingvej fra Lagarfljots sydende og omtrent over for Bessastad. Oprindelig synes denne gård, der ikke vel kan tænkes flyttet, at have ligget umiddelbart ved Lagarfljots-enden, hvilket da vilde vidne om en ganske påfaldende opfyldning af søen i de forløbne 6—800 år ved udskylning fra Fljotsdalsåerne. Gården bærer navn efter Ravnkel Freysgode, som forvist af Sam fra sin gamle bolig tager ophold her. Hvor den begivenhed omtales i Hrk., siges, at den nye bolig, Ravnkel valgte sig, var en lille gård ved søens ende (vatnsbotninn), der hidtil havde båret navnet Lokhylla[2]). En endnu bestemtere angivelse af Ravnkelstad som liggende ved Lagarfljotsøens ende findes lidt længere henne i sagaen, hvor Sams broder Eyvinds rejse til Adalbol beskrives. Der omtales først, hvorledes Eyvind og hans folk kommende øst fra rider ned på Gilsåøre, om hvilken der her i sagaen siges, at den »går øst fra ud mod Fljotet mellem Hallormstad (en gård øst for Lagarfljot) og Ravnkelstad«; de rider så langs Lagarfljot, neden for tunet på Ravnkelstad, derpå forbi enden af søen og over Jøkelså på Skålevad (Skálavað). Dette kan næppe forstås anderledes end som en betegnelse af, at Lagarfljot har nåt helt op til Ravnkelstad. Dette vil man imidlertid ingenlunde nu kunne sige. Straks syd for Gilsåøre begynder Fljotet at indsnævre sig, og grusbanker (ører) viser sig hist og her; disse tager hurtig til, søen går over i en bred, mellem grusbanker forgrenet elv, og denne

---

1) I forbindelse med Kidjafellsting sættes navnet »Þíngmannakleif«, hvormed en sænkning i halsen omtrent ud for afbyggerstedet benævnes. Ad denne vej skal tingmændene fra de sydlige fjorde være komne.

2) Man gætter på, at dette usikre navn — Brandkr. har formen Lokhellur — egenlig har lydt Lekhylla (en lille bæk risler her, stundum kun dryppende, ned over liens stejle kant). Skoven, der den gang bedækkede hele jordens land, er nu forsvunden.

karakter beholder Fljotsdalsåerne til hen mod Ravnkelstad. Af sagaen ses, at den i Lagarfljot faldende elv den gang bevarede navnet Jøkelså lige til sit udløb i søen. Nu benævnes som omtalt kun den gennem Norderdal løbende å således. Efter foreningen med Keldå omtrent ud for Skrida-kloster, hvor et vadested nu findes, antager derimod den samlede ström navnet Fljotsdalsåerne. Det i sagaen nævnte Skålevad må man snarest søge ud for Bessastad; navnet er vel tabt, og her er tilmed ikke længer noget vad, men i et næs nede ved åerne, mellem disse og Bessastadaå, hvor forskellige tomter (»skåle«-tomterne?) påvises, ses en mængde gamle ridestier, som man gætter på har ført ned mod vadet. Efter at være kommen over dette rider Eyvind op på Fljotsdalshede, ad »Bessagötur«.

Nord for Ravnkelstad ender halsen med den såkaldte »rane«, en afslutning af denne, hvor skråningen ud mod Fljotet endnu er bevokset med smuk og forholdsvis höjstammet birkeskov. I lien mellem Ravnkelstad og »ranen« ses et tun med tilhørende fårehus, benævnt Rolvsgorde (Hrólfsgerði); her må den i Hrk. nævnte gård **Rolvsstad** (Hrólfsstaðir) antages at have stået[1]).

---

[1]) På en fladere strækning nærmere Fljotet findes levningerne af en dysse, der skal have skjult en ejendommelig stensætning: en stenkreds indesluttende en stenlægning i aflang firkant.

Sønder-Mule syssel (Suðr-Múla sýsla).

[Indbyggerantal c. 3500.]

Hvor fra Lagarfljots sydøstlige hjörne den kløftlignende Gilsådal (Gilsárdalr) strækker sig op mod syd, falder grænsen mellem Norder- og Sønder-Mule syssel. Den smalle ubeboede, af Gilså (Gilsá) gennemströmmede dal skiller den Fljotsdalen mod øst begrænsende hals fra en tilsvarende, men længere og bredere fjældstrækning, hvis ydre og laveste del, der fra Gilså ligger mod nord langs Fljotet, bærer navnet Hallormstaðaháls. Gennem et parti, Budlungavallahede (Buðlúngavallaheiði), sker overgangen til den indre del, den såkaldte Hraungard (—garðr), der står i forbindelse med udstrakte sydligere höjlandsstrækninger, som under den fælles benævnelse »Hraun« når helt ind mod Vatnajøkel. Egenlige lavastrækninger skal dog ikke findes her, men kun ufrugtbare sten- og grusbanker.

Den omtalte Hallormstadahals er en ret anselig fjældryg, der mod øst begrænser Lagarfljot-søen for dennes sydlige halvdels vedkommende, altså i en længde af omtrent $1^1/_2$ mil. Den lille bygd i halsens vestskråning, der således afskæres fra nabobygderne, bærer navnet Skovene (Skógar), og ikke med urette. På dette strøg, måske Fljotsdalsherredets smukkeste, finder man overalt i den jævnt skrånende hals omspredt birkekrat og småskov, undertiden med træer eller buske af henved 10 alens höjde. Som midtpunktet, hvorom alt samler sig, ligger — over for Arnejdarstad — den anselige, velbygte præstegård **Hallormstad** (Hallormstaðr, ældre: —staðir) med tilhørende kirke: nærmest gården græsklædte liflader, til bægge sider og ned mod Fljotet birkeskov — alt omhyggelig udviklet og plejet af den samme provst Sig. Gunnarssön, der ved

sine skrifter har bidraget så meget til belysning af sit fædrelands og særlig denne egns geografisk-antikvariske forhold. Hallormstad synes efterhånden at have opslugt flere af nabogårdene. Nær Gilså ligger således ud mod Fljotet et indhegnet tun med tilhørende fårehus; pladsen, der benævnes Buðlúngavellir, drives nu fra et i Gilsådalsmundingen liggende afbyggersted fra Hallormstad; tidligere skal her have ligget en gård af samme navn. Her har man tydelig nok stedet for det i sagaerne (Hrk., Drpl., Þorst. hv.) nævnte Bulungarvellir, Bolungarvöllr, Buðlungavellir, hvor der dog i følge de nævnte kilder ikke den gang synes at have været nogen bebyggelse. Nærmere Hallormstad, kun en kort spaseretur fra gården, ligger den smukke lille **Atlavig** (Atlavík) omgivet af en skovbevokset kedeldal, der som en svag sænkning fortsætter sig op gennem halsens lavere del; oven for vigen findes ikke få tomter og spor af et anseligt tungærde. Her mener man den i Drpl. nævnte gård Atlavig, anlagt af landnamsmanden Graut-Atle, har stået; allerede på sagaens tid var dog her kun fårehustomter. Også i Þorst. hv. nævnes gården, men siges her fejlagtig at ligge vest for søen. Af provst Sig. Gunnarssöns »Örnefni« (s. 439) ses, at der har dannet sig adskillige sagn om Atle, således at han som fredløs måtte leve i skovene her; dette passer dog ikke vel med Þorst. hv., i følge hvilken også Atles sön Tore boede her.

Fra Hallormstad fører veje over halsen til den østligere Skriddal; også i oldtiden førte flere veje over den, således som det fremgår af dens omtale både i Hrk. og Drpl., hvor den forekommer simpelthen benævnt Háls.

Nord for Hallormstad bliver halsen bestandig lavere, og efterhånden taber også skoven sig. Endnu i skovrige omgivelser ligger to småvige, der kort nord for Hallormstad skærer sig ind, adskilte ved en lille pynt, med nogle mindre klippehöjder (kletter) til yderbegrænsning. Det er **Trællevig** (Þrælavík) og Ormsvig (Ormsvík). Den første kendes fra Drpl. som stedet, hvor Helge Asbjörnssöns hustru Droplaug med de hende ledsagende trælle druknede; oven for Ormsvig ligger **Ormstad** (Ormstaðir), nu afbyggersted fra Hallormstad, tidligere, som det fremgår af Drpl., en selvstændig gård. Gården, hvis navn udtales »Orstaðir«, er nemlig tydelig nok den i sagaen vekselvis Odd-, Orms- eller Auðstaðir benævnte gård, hvor Helge Asbjörnssön og Droplaug boede. — Fortsættes vejen nordefter, passeres snart den lille **Havrså** (Hafrsá); hinsides denne, noget oppe i lien, findes den efter åen benævnte gård;

navnet, der forekommer i Drpl., findes her også skrevet Hafsá [1]). Derefter har man for öje et större næs **Mjovanæs** (Mjófanes), der skyder sig frem i Fljotet; oven for dette ligger gården Mjovanæs, i længere tid bolig for Helge Asbjörnssön efter Droplaugs død. Nordvest for Mjovanæs ligger **Gunnlaugstad** (Gunnlaug-, ældre Gunnlaugar-, staðir); her — omtr. tre fjærdingvej fra Hallormstad — regnes halsen, der nu er ganske lav, for at høre op. Antydninger af den når dog endnu en halv mils vej nord efter, og som de sidste spor i denne henseende regnes de såkaldte »halse«, nogle banker (holt), i hvis skråning præstegården Vallanæs ligger.

Gunnlaugstad er Skogasvejtens nordligste gård. Bygden er allerede forinden ved at gå over i nabobygden mod nordvest, de såkaldte »Volde« — Vellir ɔ: sletter —, hvis navn antyder egnens beskaffenhed. De her mødende fladere strækninger, til dels engslette, begrænse på en strækning af omtrent halvanden mil Lagarfljot, indtil hvor Eyvindarå falder ud i dette; mod øst begrænses de af en fra det karakteristiske fjæld »Hat« (Höttr) fremløbende hals; mod syd gå de over i den mellem fjældene indesluttede Skriddal, hvorfra åen Grimså (Grímsá), der deler »Voldene« i to dele, kommer. I den sydlige del, mellem Grimså og Fljotet ligger den alt tidligere nævnte præstegård **Vallanæs** (Vallanes) [2]). — I den ydre del af »Voldene« ligger nordvest for Vallanæs Ketilstad (Ketilstaðir), tidligere bolig for sysselmanden; uden for (nord for) Ketilstad løber — til Grimså — bækken Unulæk (Unulækr), der må svare til den i Ldn. (s. 246) nævnte Unalækr, sydgrænsen for Une den danskes landnam, hvis sydligste del dog snart fratoges ham (se Ldn. s. 244). Efter Ketilstad benævnes den för nævnte fra Hat-fjældet udgående hals Ketilstadahals; ofte benævnes den dog kun Aura-hals eller alene »Aurarnir«, et ord, der i denne del af landet oftere synes at anvendes i den noget usædvanlige betydning af vegetationsløs höjhede. Ved denne hals skilles »Voldene« fra den af Eyvindarå gennemløbne dal. Nord for Ketilstad følger **Hövde** (Höfði), der dels med dette navn, dels under benævnelsen **Öngulså** (Öngulsá) forekommer i Drpl., hvor gården nævnes som bolig for Helge Asbjörnssöns svigersön Hjarrande. Det sidste navn

---

[1]) For navnets skyld kan det hertil hørende afbyggersted Freyshólar mærkes ligesom også to næs øst og vest for Fljotet Torsnæs og Freysnæs.

[2]) I følge Sig. Gunnarssön skal den i Ldn. (s. 244) nævnte Öxnalækr under benævnelsen Uxalækr findes som en lille bæk, sydøst for Vallanæs, der falder ud i Grimså.

må den formodenlig have haft efter den forbiflydende å — tilløb til Lagarfljot —, der nu benævnes Hövde-å (Höfðaá)[1]. Ved Hövde höjlagdes Hjarrandes i Eyvindardals-kampen faldne broder Kåre. Syd for tunet vil man påvise denne höj (Kárahaugr); det er en lav bakke, hvis øverste parti nu er bortblæst, men de herværende løse sten synes at danne en rundkreds, indenfor hvilken man vil finde spor af en mindre stenlægning. [Den på kortet afsatte Rauðshaugr bör udgå; ifg. antkv. beretn. fra sysselm. 1819 er Rauðshaugr kun en naturlig höj, uden tradition — sml. dog hvad s. 224, anm. er anført om Rauður.]

Hvor mellem Hat-fjældet og Hallormstadahals lavlandet indsnævres noget, dannes overgangen fra »Voldene« til **Skriddalen** (Skriðdalr, ældre: Skriðudalr). Denne dal er neden til forholdsvis bred, men snart deles den ved en lang, smal, mod nord fremløbende fjældryg Mule (Múli) i to smalle dale **Gejtdal** (Geitdalr) og Skriddalen eller, som denne sidste også kaldes, Syddalen (Suðrdalr). Skriddalbygdens vestlige begrænsning er Hallormstaðahals med dens sydlige fortsættelser, mod øst begrænses den af den anselige, fra bægge sider stærkt indskårne fjældmasse, der til helt ned mod Vatnajøkel skiller mellem Østfjordene og det indenfor liggende land. Fra Gejtdal kommer Gejtdalså (Geitdalsá), fra Syddalen Muleå (Múlaá); ved deres sammenløb nedenfor den stejle Mule danne de et lavt næs, hvori gården Tingmule (Þíngmúli) står. Efter sammenløbet benævnes de forenede åer vekselvis **Skriddalså** (Skriðdalsá, ældre: Skriðudalsá) eller Grimså, indtil det sidste navn ude i Valla-svejten sejrer. — For den smalle Gejtdals vedkommende er kun den ydre del bebot. Mærkes kan her — vest for åen, nord for den efter dalen benævnte gård — Torvaldstad (Þorvaldstaðir); oven for denne gård ses nemlig i fjældet en sænkning, hvorfra en gang i fordums tid et fjældskred er styrtet ned, hvis spor endnu kan forfølges helt ned mod åen. Dette fjældskred antages at være det i Hrk. (s. 1) omtalte, der ramte Hallfreds gård, efter at han selv advaret ved en dröm var flyttet bort, men som dræbte et par af hans geder, som så kom til at give dalen navn. Den anden gård fra Torvaldstad i nordlig retning er **Mýrar**, nord for denne følger Gejrulvstad (Geirúlfstaðir); bægge disse gårde, der ligge i Skriddal, vest for åen, høre til Hallormstad sogn og tilhøre Hallormstad kirke, der ejer land tværs over halsen helt til

[1]) Drpl. s. 8 siges Hjarrande at bo »at Öngulsá, fyrir austan vatn, á Völlum út«; stedsnavnet Öngulsá findes imidlertid ikke her, og senere hen i sagaen omtales han som boende på Hövde.

åen (Grimså eller Skriddalså). Myrar, der nævnes i Drpl., siges dér at ligge vest for Gejrdalså (Geirdalsá), hvormed kun Gejtdalså kan menes; angivelsen falder dog mindre naturlig, da Skriddalsåen allerede oven for denne gård er opstået ved foreningen af Gejtdalså og Muleå [1]). Til Gejrulvstad må svare den gård Gejrulvsør (Geirúlfseyrr), der omtales i Drpl. (s. 13—14).

Øst for Skriddalså eller — som den snart begynder at kaldes — Grimså når den Skriddal omfattende hrepp noget længere ud efter end vest for åen; grænsen mod Vallasvejten er her en fra en fjælddal kommende å Gilså (Gilsá), der i Ldn. (s. 244) nævnes som Skriddalens grænse. Blandt de mange snævre dale, der i den østlige del af Skriddalen skærer sig ind mellem fjældene, må mærkes Toru- eller, som man mener, retter Jorudalen (Þórudalr, Jórudalr), gennem hvilken vejen ligger op på den korte Tordalshede (Þórdalsheiði, ældre Þórsdalsheiðr), der afgiver den bekvemmeste forbindelse med den store øst for liggende Reyðarfjord (Rødefjord). Skriddalens øvre del (Syddalen), der ud for Torudal tager sin begyndelse, strækker sig et par mil syd efter, mod vest begrænset af »Mulen«. Oppe i dalen ligger en lille sø Skriðuvatn, nord for hvilken ses et stort fjældskred, der har fyldt hele den østlige dalskråning her med stenbunker og höje. I fjældet oven for ses ganske rigtig en stor kløft, hvorfra skredet formodenlig er kommet. Dette fjældskred har öjensynlig givet søen og da vel også dalen navn. Nærmest ligger det at antage, at det er dette skred, som Ldn. sigter til, hvor der (s. 245) om Ravnkels frelse fra et fjældskred i Skridudal fortælles det tilsvarende til hvad Hrk. fortæller om Ravnkels fader Hallfred, hvem Ldn. ikke kender. Traditionen ved dog ikke noget herom, men knytter til skredet et sagn om en biskop, der en gang bedede her, men, som advaret af en ravn, hvis røst han forstod, i rette tid flyttede sit tælt hinsides åen. Længst oppe fører fra Skriddal to veje til nabobygderne mod sydøst: mod øst fører en kort hedevej over **Breddalsheden** (Breiðdalsheiði, ældre: —heiðr) til Breddalens øvre del, mod syd ligger en længere (3 mil) og besværligere vej over höjheden Økse (Öxi) til Berufjorden [2]). Denne sidste vej over **Øksarhede** (Öxarheiðr,

---

[1]) I »Örnefni« s. 465 gör Sig. Gunnarssön opmærksom på unöjagtigheden af et andet udtryk i Drpl. vedrørende Mýrar. Hvor der her (s. 21) læses: »út yfir háls á Mýrar«, står út fejlagtig for upp.

[2]) Ved en unöjagtighed ses ikke tydelig på B. G.s kort Axarvatns afløb til Skriðuvatn.

nu sædv. Axarheiði) forekommer Hrk. s. 11; vest for Økse strækker sig det tidligere omtalte höjland »hraun«, der under navnet **Öxarhraun** forekommer i Nj., hvor talen er om Floses rundrejse til de Østfjordske hövdinger; herover lå nemlig en vej fra Fljotsdalen til den syd for Berufjorden liggende Hamarsfjord. Om tingrejserne enten ad denne vej eller over selve Økse minder vel navnet Tingmannanup (Þíngmannanúpr), der bæres af et fjæld i höjlandet sydvest for Økse. Den almindelige anskuelse er, at Øksehraunsvejen nemlig er bleven benyttet af tingmænd, der drog til »Kidjafellsting« i Fljotsdalen, et ting, der nu omfattes med forkærlighed af traditionen, skönt et således benævnt tingsted, hvis beliggenhed endda i følge sagaen er usikker, først nævnes i den yngre (længere) Droplaugarsonasaga[1]). Rimeligere er det at antage, at navne som Tingmannanup på Økse-hraun kan skyldes de til **Mule ting** (Múlaþing) rejsende. Dette ting, der holdtes i Skriddalen under nordenden af fjældryggen Mule, hvor nu gården Tingmule (Þíngmúli), der ved sit navn minder om de ældre forhold, står i næsset mellem de to her sammenløbende åer, var nemlig i ældre tid et af Østfjærdingens regelmæssige ting. Medens ellers i fristatstiden hver fjærding havde tre regelmæssige vårting, synes Østfjærdingen for den længste tids vedkommende kun at have haft to. Først i de efter underkastelsen vedtagne lovbøger Jærnside og Jonsbog forekommer en fuldstændig opregning af vårtingene, der imidlertid her tages i ren territorial betydning; i følge disse omfattede Østlandet kun Mule-ting og Skaftafells-ting, Jonsbog skelner mellem Muleting nord og syd for Økse-hede. Oprindelig havde vel Vopnafjordsbygden, som det ses af Vápnf., sit eget vårting Sunnudalsting, men dette nedlagdes i følge sagaen tidlig (i følge Tímatal år 988), og senere hører man intet om, at det afløses af noget andet, lige så lidt som noget ting i selve fjordene øst og syd for Fljotdalsherredet er kendt. Fra bægge kanter synes man at have søgt til centralbygden omkring Lagarfljot. Om forholdene her få vi så at sige al vor oplysning fra det par små her hjemmehørende sagaer, og kun Droplaugarsonasaga meddeler noget nærmere om tingforholdene; men her møder til gengæld en sådan rigdom af tingstedsnavne, at forståelsen af disse tingsteders indbyrdes forhold har sine vanskeligheder. Allerede

[1]) Til den rolle, som Kidjafellsting spiller i den almindelige bevidsthed, bidrager sikkert foruden kendskab til den længere Drpl-saga den omstændighed, at nyere kort over Island i fristatstiden — således det i Ísl. s. I — have opstillet Kiðjafellsþíng tilligemed Sunnudalsþíng og Skaptafellsþíng som Østfjærdingens regelmæssige vårting.

i denne saga, hvis hovedbegivenheder henføres til omkring år 1000, nævnes Mule-ting (Drpl. s. 18); det var et vårting, hvortil også folk fra Østfjordene kom. Måske ogsaa det vårting i Fljotsdalsherred, der besøgtes af Vopnafjordens hövdinger umiddelbart för den berömte kamp i Bödvarsdal (år 989) — Vápnf. s. 26 —, har været Mule-ting, det synes i al fald at have ligget øst for Fljotet; øst for Fljotet synes også det Drpl. s. 16 nævnte høstting at have ligget. Men desforuden nævnes i sagaen et Krakalækjar-vårting, der vel tör antages (se s. 206) at have været holdt vest for Fljotet ved Tinghövde, der i sagaen nævnes som stedet for et høstting; endelig nævnes i Drpl. et Lambanæsting, måske øst for Fljotet, og som det af sammenhængen fremgår et vårting. I sagaen siges intet om, hvorvidt disse tingsteder har svaret til lige så mange tingkredse, eller om egnens vårting til forskellig tid har været holdt på forskelligt sted, Den sidste antagelse er dog måske den sandsynligste. At noget af de ovennævnte ting særlig skulde repræsentere det oprindelig efter Sunnudal benævnte ting, er der ingen grund til at formode; rimeligere er det, at man allerede på Droplaugarsonasagas tid her har benyttet sig af Grágås' tilladelse til at holde to vårting (Sunnudals og Múla) på samme sted — stedet for sidstnævnte. At dette forhold i den følgende tid regelmæssig har fortsat sig, tör måske også sluttes af, at Grágås gentagne gange ved sine bestemmelsers ordlyd antyder, at den nævnte tilladelse til vårtingssammenlægning virkelig var benyttet[1]). — Den gængse opfattelse blandt egnens folk er, at Mule-ting er opstået ved, at Sunnudalsting og »Kidjafellsting« flyttedes til det nuværende Tingmule. Hvorledes den længere Droplaugarsona-saga er kommet til navnet Kidjafell om Fljotsdalsherredets vårting, er vanskeligt at sige, og lige så uklart, hvor i egnen dette stednavn oprindelig har hørt hjemme. Men sikkert synes det, at denne sagabearbejdelse — Kidjafellstings eneste hjemmel — ved sin omtale af Kidjafellsting [eller Kidafellsting som det egenlig her kaldes] ikke tænker på noget andet ting end Mule-ting; herpå tyder retningsangivelserne, der ere forståelige i forhold til dette, men ikke lade sig forlige med den almindelig antagne beliggenhed af Kidjafell i Fljotsdalens Syddal[2]).

Hvad selve stedet Tingmule angår, vidner ikke meget andet end selve navnet om det fordums tingsted. Bodtomter findes her

---

[1]) Se K. Maurer: Island s. 100—102.

[2]) Den samme opfattelse af den længere Drpl.-sagas Kidjafellsting har K. Maurer, se Island, s. 102.

ikke, hvorimod en höj i tunet stundum skal kaldes Tinghol (þínghóll). Uden forklaring står det, at en del af tunet hedder »Goðatún« og to herværende gamle tomter »Goðatóptir«, ligesom en stor klippeblok i nærheden »Goðasteinn« [1]).

Mod nord går, som för omtalt, Skriddalen over i Valla-svejt (»Voldene«), som hvis fortsættelse den kan betragtes. Nord for »Voldene«, hinsides Eyvindarå, følger — i en længde af 2—3 mil — Ejda-tinghå (Eiða þínghá ɔ: Ejda 'sogn, sml. »Hjaltastaða þínghá«), der i mere end én betydning danner overgangen til Norder-Mule syssel; mod nord begrænses den nemlig af Hjaltastada-tinghå, og selv hører bygden i gejstlig henseende til Norder-Mule syssel, i verdslig derimod til Sønder-Mule syssel. Mod øst skilles den omtrent 1 mil brede bygd fra de øst for liggende fjorde ved en fjældmasse, hvis sydlige del benævnes Gagnhede (—heiði), den nordlige »Halsene« (Hálsar). Mod vest begrænses Ejda-tinghå selvfølgelig af Lagarfljot, der her mere har karakteren af en bred elv end en sø. Den mellem Valla-svejt og Ejda-tinghå skillende Eyvindarå (Eyvindará) gennemløber i sit øvre løb en fjælddal, der mod øst skærer sig ind mellem fjældene; fra denne ses den gennem en kløft bane sig vej ud til slettelandet, hvor den i flade omgivelser munder ud i Fljotet. På strækningerne omkring åen, navnlig syd for denne, findes en del kratskov. Ellers er egnen her mindre smuk end længere ind efter, man ser mest tuet mose eller ufrugtbare bakkedrag. Af bygdens gårde er særlig nogle af de i rækken nærmest Lagarfljot at mærke. Nord for åen, ikke langt fra dens udløb i Lagarfljot, dog heller ikke umiddelbart ved dette, ligger den efter åen benævnte gård **Eyvindarå** (Eyvindará), der ofte omtales i Drpl. som bolig for Droplaugssönnernes faster Groa. Ved denne gård höjlagdes Helge Droplaugssön og en med ham samtidig falden; denne höj skal man have kunnet se, indtil for nogle år siden et tungærde byggedes tværs over den [2]). Nord for Eyvindarå følger Finnstaðir og derefter, i nordøstlig retning, **Mynæs** (Mýnes) eller, som gården nu kaldes, Mýrnes. Paa Mynæs opholdt sig den bagtaleriske Torgrim tordyvel,

---

[1]) Til Mulens yderste tinde så vel som til et fjæld lige over for i Skriddalen er en slags tradition om benævnelsen »Goðaborg« knyttet.

Omtrent over for Mule, øst for Muleå ligger gården Arnhólsstaðir, der i Ldn. — i den ældre form Arnallzstadir — nævnes som Skriddalens landnamsjord. — I Drpl. forekommer en gård Húsastaðir i Skriddal, om hvilken nu intet vides.

[2]) Om höjen, hvis beliggenhed i sagaen skal være unöjagtig angiven, se Sig. Gunnarssöns »Örnefni« s. 466—67.

hvem Droplaugssönnerne allerede som drenge dræbte. Torgrim var den gang ved at læsse hø »ude i øen«. Ved denne ø må forstås det nuværende »Finnstaðanes«, et bredt engdrag, der nordfor Eyvindaråen skyder sig frem i Fljotet; ved en arm af Eyvindaråen, hvis halvtudtörrede leje endnu påvises, har dette stykke land tidligere været helt afskåret. Først i en senere tid skal dette landstykke være kommet under Finnstad. Bækken **Jærnsidelæk** (Járnsíðulækr) ved Mynæs, som ved samme lejlighed omtales i Drpl., skal endnu bære sit navn, den er et ubetydeligt vandløb under åsen neden for gården og falder ud i vandsamlingen, der minder om Eyvindaråens förnævnte arm. Omtrent en halv mil nordvest for Mynæs ligger umiddelbart ved Fljotet Fljotsbakke (Fljótsbakki), hvorfra der er færgefart til gården Rangå i Tungesvejt; Fljotet er dog her ikke dybere, end at hestene kun sjælden behøve at svömme, og ikke langt herfra skal endog findes et brugeligt vadested. Fljotsbakke er den gård **Bakke** (Bakki), der nævnes Drpl. s. 28, hvor der fortælles om Grim Droplaugssöns rejse til Ejdar for at hævne sin broder; men gården siges der fejlagtig at ligge »firir vestan fljótit« i steden for »firir austan«, og den å, hvorover Glum og hans ledsagere svömme, må være selve fljotet. Kort fra Fljotsbakke, i nordöstlig retning, ligger bygdens kirkested **Ejdar** (Eiðar, nu sædv. skrevet: Eyðar, opr. vel: Eið), hvorefter denne bærer navn, en gård, der skönt ikke bebot af nogen embedsmand ved sin gennemførte købstadsforfinelse i sin tid (i begyndelsen af 70erne) måtte vække enhver fremmeds forbavselse. Til Ejdar flyttede Helge Asbjörnssön efter sin navnes, Helge Droplaugssöns, drab, da han her havde sine tingmænd omkring sig; en mangel ved stedet var det derimod, at alle omgivelserne var skovbevoksede, og at man ubemærket kunde nærme sig gården. Særlig nævnes senere i sagaen Ejdaskov (Eiðaskógr), formodenlig sydvest for gården. Skovene omkring Ejdar er nu forsvundne, men endnu ind i dette århundrede skal her have været betydelig skov. Da gården står lavt mellem banker, gælder det endnu, at man uset kan nærme sig den. Da Grim Droplaugssön har fattet planen om at hævne sin broder ved at dræbe Helge Asbjörnssön, graver han sig et »jordhus« ved **Oddmarslæk** (Oddmarslækr) vest for Ejdaskov, og derfra begiver han sig en aften ubemærket hjem til Ejdar og gennemborer Helge i hans sæng. Navnet Oddmarslæk er ikke bevaret; Sig. Gunnarssön antager denne bæk for den samme som den nuværende »Hesteyrarlækr«, medens traditionen lader Oddmarslæk være den samme som den Ejdar endnu nærmere Grundarlæk(r). Fra Grund-

arlæk til en fjostomt syd for gården vil man tværs over et höjdedrag vise sporene af en af Grim anlagt löngang, og hvad man nu véd at fortælle om Grims fremgangsmaade ved angrebet, synes væsenlig hentet fra, hvad sagaen senere hen fortæller om hans hemmelige ophold i jordhuset ved Arnejdarstad, eller er måske en efterklang af sagnet om Vestfjorde-Grim, der igen synes bygget på erindringer fra Drpl. (Se Isl. Þjóðs. I., 167—68)[1]).

Fra Ejda-tinghå ligger veje til flere af de østfor liggende fjorde, således også til Seydisfjord; men ubetinget den mest befærdede og vigtigste af disse er den gennem **Eyvindardalen** (Eyvindardalr) til handelspladsen Eskefjord ved Reyðar-fjord. Den af Eyvindarå gennemströmmede smalle dal, nu almindelig kaldet Eyvindarárdalr, ligger i sydøstlig retning op mellem fjældene; höjere oppe forgrener den sig i flere sidedale, hvorigennem veje ligger til forskellige fjorde. Dalen får i Drpl. en udførlig omtale, i det sagaens hovedbegivenhed, den afgörende kamp mellem de to navner — Helge Asbjörnssön og Helge Droplaugssön — foregår her, og de fleste af de i sagaen ved denne lejlighed omtalte lokaliteter lade sig endnu påvise. Helge Droplaugssön er på tilbagerejsen fra Nordfjord, hvorfra vej ligger til en af Eyvindardalens yderste forgreninger, da Helge Asbjörnssön beslutter at passe ham op i Eyvindardal. Selv attende begiver han sig op i dalen og lægger sig i baghold ved Knútusel (ɔ: Knudesæteret). Knúta eller Hnúta, som navnet nu lyder, er en klippe, som skyder sig frem i Eyvindardal vest for åen, i den nedre del af dalen; under fjældpynten ses lævninger af sætere, der benyttedes af et par gårde i Vallasvejten; til denne bygd hører nemlig den vest for Eyvindarå liggende del af dalen. Udsigten herfra og indefter i dalen afsluttes af det anselige, fremløbende **Skagafell**, hvorunder der i følge Drpl. i ældre tid må have stået

---

[1]) Hinsides Fljotet i gården Hafrafells land påvises en »Grímstorfa«, hvor Grim i lang tid skal have holdt sig skjult.

I tunet på Ejdar vil man påvise Helge Asbjörnssöns höj; i følge den antkv. indb. (1821) havde man gjort et forsøg på at åbne den höj, men ikke fundet noget spor af begravelse. Den antkv. indb. omtaler endvidere to store »ringe«, kredsformige indhegninger umiddelbart ved tunet, som i følge traditionen var kreaturfolde, stammende fra en rig ejerinde, der boede her kort för reformationstiden; men efter hans mening kunde man snarere her have »domringe« for sig.

Blandt stedsnavnene i selve hovedbygden kan endnu mærkes, at i følge Sig. Gunnarssön skal ogsaa i den ydre del af Ejda-tinghå forekomme en Unulækr.

en gård; bonden fra Skagafell i Eyvindardal og hans sön skulde nemlig være spejdere for Helge Asbjörnssön, da man fra deres gård hurtigere end fra bagholdsstedet kunde få öje på de ankommende. Denne side af Eyvindardalen (den sydvestlige) er nu aldeles ubebot. Hinsides åen står længst oppe i dalen et »sælehus«, til hjælp for rejsende. Noget længere nede, lige over for Skagafell, ligger nu dalens eneste gård Turidarstad (Þuríðarstaðir), der først i de senere år er genopbygget efter tidligere at have ligget øde. Man gætter på, at her har bot den Tordis, hvem Helge Droplaugssön besøger på sin hjemrejse gennem Eyvindardal, og som han er så uheldig at fornærme, så at han ingen efterretninger får hos hende. Fra Tordis' gård drager Helge Droplaugssön videre til **Valagilså** (Valagilsá), en lille tværå, der noget nedenfor Turidarstad ses styrte sig ned fra hedeskrænten. Herfra fortsættes vejen til **Kalvsvadsøre** (Kálfsvaðseyrr), men her ser de fjenderne løbe imod sig, og nu går det, som Helge Droplaugssön har drömt: han og hans folk når ikke op på **Kalvshol** (Kálfshváll), og de må nu trække sig op på kløftranden ved **Eyrargilså** (Eyrargilsá), hvor den ulige kamp står, der ender med Helge Droplaugssöns fald. Eyrargilsåen har vel skiftet navn, men må være en lille tværå, der — parallelt med Valagilså — falder i Eyvindaråen ud for Hnuta. Lidt neden for denne tværå ses umiddelbart ved Eyvindarå en mindre höj, der står i forbindelse med en större bagved liggende höjde, dette er Kalvshol. Kalvsvadsøre må være de af Eyrargilsåen udskyllede grusflader, særlig vel den flade, nu dog græsgroede strækning mellem åen og Kalvshol.

Med Eyvindardal er efter den valgte rækkefølge beskrivelsen af Fljotsdalsherred afsluttet. Om end sognene omkring Lagarfljot, herredets kærne, er ligesom den del, hvem navnet særlig tilkommer, må dog til Fljotsdalsherred i videre forstand regnes både Jøkeldal og Skriddal. Hele dette landskab gælder det også, at det i henseende til velstand og oplysning ikke mindre end i folketal står over de fleste andre landsdele. Men særlig for Lagarfljotsegnens vedkommende viser sig noget ualmindeligt i retning af samlet bebyggelse, og man har her ret lejlighed til at få den gamle sætning bekræftet, at vandet ikke alene adskiller, men også forbinder. Hist og her er, som det af det foregaaende vil ses, skoven endnu en stor pryd. Tidligere skal den have været rigelig tilstede overalt i herredet, selv i Jøkeldalen, hvor der nu næppe ses nogen rest. Tör man tro sognebeskrivelserne, skal ødelæggelsen på sine steder først i begyndelsen af dette århundrede have grebet om sig ved en ufor-

klarlig henvisnen af skovene. At denne tilbagegang lader sig modvirke, synes dog skoven på Hallormstad at vise, der i den sidste menneskealder ved skånsom behandling har vundet særdeles.

Lagarfljot, der så aldeles giver landskabet sin karakter, spiller som naturligt er en stor rolle for omegnens beboere. Dets betydning for samfærdslen er ikke ringe — om somren nå bådene hurtig fra den ene bred til den anden, om vinteren danner isen en bro derover —; nogen forellefangst drives her også. Men desuden har folketroen villet befolke det med forskellige uhyrer, af hvilke vel »ormen i Lagarfljot« er det bekendteste. Om denne sag findes en udførlig udtalelse i Egg. Olavssöns og Bj. Povlssöns Islandsrejse (s. 793—97), og forfatterne komme her til det resultat, at disse uhyrer, der viste sig under mangehånde skikkelser, oftest dog som et slags »søslange«, måtte skyldes vanddampes og skyers indvirkning på indbildningskraften. Sognepræsten på Valtjovstad udtaler sig i en særlig indberetning til det isl. lit. selskab (1841) udførlig om samme æmne, beskriver hvilke overraskende fremtoninger på fljotet han selv har været vidne til, men erklærer ligeledes, at fænomenet skyldes skydannelser, vanddampe o. d. l. Dog kan han ikke ganske løsrive sig fra forestillingen om, at Lagarfljot må huse gådefulde vanddyr[1]).

Fra en af Eyvindardalens forgreninger, Slenjudal(r), fører en vej over Mjovefjordshede (Mjófafjarðarheiði) til Mjovefjorden (Mjófifjörðr). Denne 3—4 mile lange, smalle fjord er allerede tidligere nævnt, da den, skönt hørende til Sønder-Mule syssel, dog i gejstlig henseende er knyttet til Seydisfjorden og derigennem til Norder-Mule syssel. Den er som Seydisfjorden indesluttet mellem stejle fjældkamme, der som forgreninger fra Gagnheden strækker sig nord og syd for fjorden. Op fra fjordbunden ligger et dalstrøg gennemströmmet af den sædvanlige »Fjordå« (Fjarðará). Forbindelsen med nabofjordene sker gennem pas, hvoraf de fleste kun er tilgængelige for gående personer; alene fra fjorddalens bund ligger der mere tilgængelige fjældveje op, hvoraf dog de til nabofjordene mod syd og nord ere besværlige nok. En følge af fjordens smalhel

---

[1]) Om uhyrerne i Lagarfljot se Isl. Þjóðs. I, s. 638—41. — Også andre vande på Island troede man husede slige vidunderlige skabninger, se således E. O. s. 877.

Interessant er det ligeledes fra norske indsøer at høre om noget tilsvarende; således tales allerede i det 16de årh. (se Peder Claussöns Saml. Skrifter Kran. 1879 s. 76—77) om en »søorm« i Mjøsen.

og de höje fjælde er frygtelige storme, som ikke sjælden hjemsøge denne fjord så vel som Seydisfjorden. — Af de herværende gårde spiller ingen nogen rolle i sagaerne. For navnets skyld kan på nordsiden mærkes Hov (Hof), oven for hvilken gård et fjæld bærer navnet Goðatindar.

Fjældkammen, der begrænser Mjovefjorden mod syd, ender med en mod havet lodret affaldende pynt. En mils vej sydøst for denne strækker sig frem i havet en skarp fjældpynt Horn (Norðfjarðarhorn). Det mellemliggende vand er mundingen af **Nordfjorden** (Norðfjörðr), der skærer sig ind i sydvestlig retning, men kort efter afsætter den i samme retning to småfjorde Hellisfjord (Hellisfjörðr) og Vidfjord (Viðfjörðr), hvorefter den selv som en lignende ubetydelig fjord går endnu et kort stykke ind mod vest. Ved denne lille fjord ligger flere gårde, og op fra fjordbunden strækker sig en forholdsvis lang, men smal fjorddal, men desuden regnes til denne bygd (Nordfjorden) ikke alene Hellisfjord og Vidfjord med gårdene langs Hornets Vestside, af hvilke Barðsnes er den yderste, men også et lille bebôt dalstrøg Sandvig (Sandvík) hinsides Hornmed en gård af samme navn.

Nordfjorden får betydning for begivenhederne i Drpl., idet forretninger i denne fjord bevæger Helge Droplaugssön til den for ham skæbnesvangre rejse, der ender med kampen i Eyvindardal. Fjorddalen oven for Nordfjord er gennemströmmet af en å Nordfjordså (Norðfjarðará); oven for dalen liger en jøkel, Fönn, hvorover vejen ligger til Eyvindardalen (gennem en af dennes forgreninger Tungedal) og videre ind i Fljotsdalsherred. Af gårdene i Nordfjord nævnes i Drpl. **Næs** (Nes), den yderste gård på fjordens nordside, endvidere **Hov** (Hof), noget indenfor fjordbunden, og **Midbæ** (Miðbær), af hvilket navn der nu er to gårde, bægge mellem Hov og den nordligere liggende præstegård Skorastad (Skorastaðr), og bægge tilhørende kirken. Endelig forekommer også i sagaen dalens øverste (vestligste) gård **Fannardal**(r). Helge Droplaugssön begiver sig ved den anførte lejlighed til Nordfjord for at gennemdrive en skilsmisse mellem bonden på Midbæ og dennes hustru, en slægtning af Helge. Når der ved denne lejlighed siges, at han gæster hos sin måg Torsten, synes denne angivelse at skyldes en ejendommelig forveksling af Nordfjord og Borgarfjord (NM.); tidligere i sagaen (s. 15) er nemlig sagt, at Torsten boede i Borgarfjord. Helge træffer (s. 20) i Nordfjord aftale om fælles hjemrejse med en mand Torkel, der agter sig ud på Næs »til Björn« — om denne Björn erfares intet videre, uagtet der i sagen s. 6, den

eneste gang Næs ellers nævnes, er sagt, at landnamsmanden Egil på Næs havde givet sin datter denne gård i medgift, da hun giftedes med Besse Håvarssön fra Fljotsdalsherred. Også i Borgarfjord er en gård Nes, nemlig Snotrunes, og her boede virkelig en mand ved navn Björn; men, som tidligere berørt, var han bleven dræbt af Helge Droplaugssön. — Fra Fannardal bryder Helge op for, efter at have forenet sig [med Torkel, at tiltræde hjemrejsen over heden[1]).

---

[1]) Kysten langs småfjordene Vidfjord og Hellisfjord, indtil Sandvig incl., udgjorde i følge Ldn. landnamsmanden Freysten den fagres landnam. Recensionen C. (Hauksbog) beretter, at Freystén besatte Sandvig, Bardsnæs, Hellisfjord og Vidfjord, hvor Bardsnæs tydelig nok er det med Nordfjord-Horn endende næs, medens nu navnet er indskrænket til den yderste gård på næssets vestside. Hermed stemmer omtrent E. (Melabog — der dog som bekendt ikke haves i sin oprindelige skikkelse, men som en af de forskellige kilder, deriblandt C., sammenarbejdet tekst), der lader Freystén tage land i Sandvig og på Bardsnæs og endvidere besætte Vidfjord og Hellisfjord; »fra ham er komne Sandvikinger, Vidfjordinger og Hellisfjordinger«. Det er af denne opregning af Freystens afkom temmelig tydeligt, at E. tænker sig Freysten boende i Sandvig. B., som ellers anses for at levere den oprindeligste tekst af Ldn., er her noget uklar. Freysten »besatte Sandvig og boede på Bardsnæs »við fjörðinn« og Hellisfjord; fra ham er Sandvikinger, Vidfjordinger og Hellisfjordinger komne«. »Við fjörðinn« er öjensynlig en gennem afskrivning opstået fejl for »Viðfjörð«, og der siges altså, at Freysten besatte Sandvig og boede på Bardsnæs, samt endvidere udstrakte sit landnam over Vidfjord og Hellisfjord. Da B. har Sandvig som første del af Freystens landnam og samme opregning af hans afkom som E., må man vel antage, at også her en angivelse af Sandvig som hans bopæl er det til grund liggende; men det passer ikke godt med, at Freysten siges at bo på Bardsnæs, hvad enten man her ved Bardsnæs vil tænke på den enkelte således benævnte gård eller hele næsset. Klarest besked giver tilsyneladende fortællingen om Torsten Oksefod, der slår den der forekommende træl Freysten sammen med den nys nævnte landnamsmand af samme navn og lader ham efter sin frigivelse besætte de landnamsmanden Freysten den fagre i følge Ldn. tilkommende bygder. »Freysten boede i Sandvig på Bardsnæs«, fortæller denne kilde, »og ejede Vidfjord og Hellisfjord; han betragtedes som landnamsmand, og fra ham stammer Sandvikinger, Vidfjordinger og Hellisfjordinger«. Sandvig göres altså til en gård på Bardsnæs; som en del af næsset er dog vigen med tilhørende gård sikkert aldrig blevet regnet, og denne angivelse er vistnok kun fremkommet ved, at bearbejderen har villet göre det ham i Ldn. mødende udtryk klarere, hvad enten det nu har været Melabog i sin ældre skikkelse eller en B. meget nær stående recension, hvilket sidste måske turde være det sandsynligste.

Det brede næs, på hvis nordside Nordfjordens tre forgreninger, tilligemed Sandvigen øst for Hornet, skærer sig ind, er som de andre mellem Østfjordene skillende landstykker opfyldt af fjælde, der mod øst ender i det stejle forbjærg **Gerpe** (Gerpir), Islands østligste pynt, der skiller Nordfjordsbygden fra Reyðarfjords-bygden. Dets navn forekommer i ÞS.

Der skal i Nordfjordsbygden falde en del drivtømmer, og i det hele synes beboernes stilling skönt dens tilsyneladende afsides beliggenhed forholdsvis heldig.

Mellem det stejle forbjærg Gerpe og det sydligere ligeledes ud mod søen løbende Krossanæsfjæld (Krossanessfjall) ligger Vadlavig (Vöðlavík), hvormed Reydarfjordsbygden begynder; her findes to selvstændige gårde: Vaðlar og Kirkebol (Kirkjuból); til den første af disse slutter sig desuden to hjålejer, derimod er oven for Kirkebol på kortet fejlagtig to gårdmærker afsatte. Vigen har, som det ses af Ldn., oprindelig ført navnet **Krossavig** (Krossavík); ja helt ned i det 17de århundrede benævnes den således, og samme navn har den hertil hørende hovedgård båret — snarere vel en af vigens egne gårde end den på tangen ud for Krossanæsfjældet liggende gård Krossanes. I Vápnf. nævnes som her hjemmehørende Torlejv den kristne »fra Krossavig i Reydarfjord«. Som tidligere omtalt forlægger Flatøbogens fortælling om Torsten oksefod aldeles vilkårlig Torkel Gejtessöns bolig fra Vopnafjord til dette Krossavig og sætter ham tydelig nok i forbindelse med landnamsmanden Tore den höje i Krossavig ved Reydarfjord, »Krossvikingernes« stamfader (Se s. 200—202). Det gamle navn er vel næppe bevaret — uden for så vidt Krossanes minder derom —, skönt rigtignok sognebeskr. nogle gange bruger det ved siden af »Vöðlavík«.

Syd for Krossanæsfjældet skærer den anselige Reydarfjord sig ind. Det er Østlandets störste fjord, omtrent 4 mile lang og ved mundingen 1 mil bred; den går ind i nordvestlig retning, indtil den 2—3 mil fra sin munding afsætter, ligeledes i nordvestlig retning, den lille Eskefjord, hvorefter hovedfjorden forstsætter sig en mils vej i vest. Fjorden, på islandsk Reyðarfjörðr, antages at være benævnt efter et ved sydsiden af fjordmundingen stående fjæld Reyðr, der i sit udseende har nogen lighed med den således benævnte hvalfisk. På dansk kaldes den sædvanlig Rødefjord, en benævnelse, som der egentlig ikke lader sig indvende noget imod, uagtet betydningen er blevet en hel anden, da det er aldeles regelmæssige lydovergange, som har fremkaldt formen. Rødefjord spiller ingen rolle i sagaerne, når undtages, at fjorden hyppig

nævnes som havn og landingssted for skibe. Ldn. nævner kun en landnamsmand for den ydre dels vedkommende; de to mænd, der bosatte sig i den indre del af fjorden, drog snart efter til Fljotsdalsherredet og tog land der. Nu er den af anselige trapfjælde omgivne fjord en tæt bebygget, om end ikke særlig begunstiget bygd — der klages over fugtigt vejr og stærke storme. Af betydning for den herværende handelsplads (Eskefjord) er det, at denne bygd står i en lettere og bekvemmere forbindelse med omverdenen end de fleste andre Østfjorde.

Følger man kysten indefter langs Nordsiden af Rødefjord, kommer man en mils vej fra mundingen til to gårde Bredevig (Breiðavík). Ved den inderste af disse, Store Bredevig (Stóra Breiðavík) stod handelshusene oprindelig; senere, formodenlig i sidste halvdel af forrige århundrede, flyttedes handelsstedet til Eskefjord; år 1786 er Eskefjord blandt de handelspladser på Island, der få købstadsrettigheder. Reydarfjord, som handelspladsen på det ældre sted kaldtes, nævnes allerede på Kristian den IV's tid, da handelen på Island monopoliseredes efter tidligere mest at være dreven af nordtydske købmænd. Den næste gård Helgustad (Helgustaðir) er bleven bekendt af det herværende dobbeltspat-brud, der findes i fjældet Gråkoll (Grákollr) oven for gården[1]. Den følgende gård, Sellátrar, bör måske nævnes på grund af den forbiflydende lille Goðá. Efter at endnu et par gårde er passerede, kommer man til mundingen af Eskefjord (Eskifjörðr). Op fra denne fjord ligger flere af hovedvejene til nabobygderne, særlig en vej over Eskefjordshede til Eyvindardalen og videre ned i Fljotsdalsherred (Valla-svejt, Ejda-tinghå). Sit navn skal fjorden have fået af et aflangt (elliptisk), foroven indsænket fjæld »Eskja« (Æske) oppe på heden. Handelsbygningerne står på fjordens østside nær fjordbunden (på Lambeyri). Her findes to handelsetablissementer, men desuden bor sysselmanden for Sønder-Mule syssel, samt distriktslægen her, og for nogle år siden er her af en privatmand anlagt et bogtrykkeri. Endvidere findes også her etablissementer, hvorfra Nordmændene drive sildefiskeri.

Vest for Eskefjorden hæver sig Holmefjældet (Hólmafjall, Hólmatindr), neden under hvilket præstegården Hólmar ligger; i fjorden omtrent ud for gården ses de fem småholme, hvorefter den tager navn, og som ved deres rigdom på æderdun har gjort kaldet til et af de rigeste på Island.

---

[1]) Se nærmere herom hos Paykull: En Sommer i Island s. 185—87.

Endnu fra Rødefjordens nordside, men længst inde ved fjordbunden strækker en lille tange »Bodøre« (Búðareyri) sig frem; her ses adskillige tomter, i følge sognebeskrivelsen levninger af Hamborgske købmænds handelsboder, — Olavius derimod omtaler dem (s. 458) som rester af Irlændernes købmandshuse.

Fra fjordbunden ligger en kort og bekvem vej over Tordalshede til Skriddalen. — Af landet paa fjordens sydside er det kun den indre del, som hører til denne bygd, hele den ydre halvdel regnes både i gejstlig og verdslig henseende til den syd for liggende Fåskrudsfjord, fra hvilken alle de herliggende gårde imidlertid er skilte ved den syd for Reydarfjorden fremløbende fjældrække, der længst mod øst ender i det alt tidligere nævnte forbjærg »Reyðr«. At dette fjæld også kan benævnes Reydarfjæld (Reyðarfjall), som det på kortet findes anført, følger af sig selv. Under dette navn forekommer det i Ldn. (s. 26), og må i følge fremstillingen antages at være det fjæld, hvorfra Islands første opdager, vikingen Naddodd, forgjæves spejdede efter tegn til landets bebyggelse. (Fjældet er c. 2000 f. höjt).

Blandt gårdene på fjordens sydside kan for den ydre dels vedkommende mærkes Tærnenæs (Þernunes) og Havranæs (Hafranes). Ldn. lader landnamsmanden Krum tage land på Havranæs, således at hans besiddelser strakte sig på den ene side til Tærnenæs, på den anden side helt ud til fjordmundingen med de foranliggende småøer, og desuden over de tre yderste gårde på fjordens nordside. Fortællingen om Torsten oksefod har fra Ldn. optaget angivelsen af Krums landnam, men fremstiller forholdet — utvivlsomt ved en i mangel på lokalkundskab grundet misforståelse —, som om også den anden hoveddel af landnamet strakte sig indefter lige til Tærnenæs[1]).

Fra den ydre del af Rødefjordens sydside fører en stejl sti over fjældene til Fåskrudsfjord. Vejen ligger over en afsats Gvöndarhjalle (—i); her påvises en Gvöndarstén (Gvöndarsteinn), hvor biskoppen skal have sunget messe for at göre vejen sikker. Et par såkaldte Grettestag omtaler sognebeskrivelsen fra Rødefjord som klippeblokke, der allerede ved deres störrelse göre navnets urimelighed indlysende.

---

[1]) Fortællingens læsemåder her stemmer med Melabogens; kun forstår man ikke let, hvorledes Melabogens »öðrumegin jafnsýnt Þernunesi« kan være bleven til tekstens »öðrumegin at Þernunesi«. Derimod vilde forandringen være let fra Hauksbogs »öðrumegin Þernuness«.

Ud for det mellem Rødefjord og Fåskrudsfjord skillende næs ligger, en halv mils vej fra land, den smukke og karakteristiske ø Skrud (Skrúðr) eller, som Ldn. kalder den, Skrudö (Skrúðey). Det er en stejl lille klippeø, foroven, og på sine steder langt ned ad siderne, beklædt med frodigt grönt; om somren vrimler her af rugende måger og svartfugle. Sit friske smukke udseende skylder øen vel sit navn — Skrudøen ɔ: pragtøen. På østsiden skærer en lille vig sig ind mellem klipperne. Indenfor denne strækker en stor hule sig ind, bestående af en ydre og en indre del — den ydre del opfyldt af skrigende måger, den indre mørk og uhyggelig, i følge folketroen et hjem for »Skrudsbonden«, den øen beherskende jætte, om hvem der haves forskellige sagn. Øen er ubebot, men afgiver græsgange for en del får; den store fuglerigdom skal på grund af forskellige med fangsten forbundne vanskeligheder ikke ret kunne benyttes.

Ved den sydøstlige retning, i hvilken Skrud er beliggende i forhold til Reydarfjældsnæsset, kommer øen til at ligge omtrent ud for Fåskrudsfjorden (Fáskrúðsfjörðr), der synes ved sammenligning med hin at have fået sit lidet prunkende navn. Dette (ɔ: den uanselige fjord) skal i øvrigt være ret træffende for fjordens mindre begunstigede, sydlige dels vedkommende. Fåskrudsfjorden er en et par mile lang fjord, der skærer sig ind i vestlig retning, til bægge sider begrænset af en lignende fjældrække som de øvrige Østfjorde. På nordsiden af fjorden ligger temlig langt ude præstegården Kolfreyjustad (Kolfreyjustaðr). Inden for gårdens tun findes et lille næs Valtyrstange (Valtýrstángi). Ovenfor dette ligger det såkaldte Lögréttuhrann, hvor en af klippeblokke dannet indhegning fører navnet Lögrétta. Man fortæller, at her har bygdens fordums tingsted været. — Længere inde findes sikre ankerpladser, der benyttes meget af de fremmede fiskere. Længst inde ved fjordens nordside (ved gården Búðir), mener man, at tyske købmænd tidligere har haft deres handelsboder. Op fra fjordbunden strækker sig to græsrige dale, og der går herfra veje til Rødefjord og den sydvestligere Breddal[1]).

Fra fjordens sydside, hvor der også ligger en række gårde, fører veje til den sydfor liggende Stödvarfjord. I Fåskrudsfjord er ellers intet, der fortjener særlig at fremhæves. Påfaldende

---

[1]) For bunden af den nordligste af disse (Daladalr) står et fjæld Hrútafell, i hvis sydlige del findes et Skógarmannagil, hvor forbrydere i sin tid skal have haft tilhold.

er navnene på en del fjældtoppe: Goðaborgarfjall og Hoffell, Njáll og Bera. Ved gården Tunga omtaler sognebeskrivelsen en höj med en stenlægning uden om[1]).

Her som i nabofjordene klages over det fugtige vejrlig. — Fiskeriet kan ikke blive af den betydning, som man skulde antage, da det indtræffer om somren.

Fra Fåskrudsfjord af antager kysten en stærkt sydvestlig retning, endnu bestandig indskåren af fjorde. Den første af disse er den lille fjældomhegnede Stödvarfjord (Stöðvarfjörðr), med præstegården Stöð ud for fjordbunden, op fra hvilken en ubebot dal strækker sig. Intet synes nu at minde om den ejendommelige hellighed, hvormed landnamsmanden Torhadd den gamle omgav denne fjord. Han, der var hovgode på Mære i Trondhjem, flyttede söjlerne og jord fra hovet med sig og lagde Mæres hellighed over hele fjorden, så at intet levende undtagen de nødvendige husdyr måtte dræbes der. Det eneste om sagatiden mindende stedsnavn er i følge sognebeskrivelsen en Gretteshjalle (Grettirshjalli) i fjældene på fjordens nordside.

Den efter Stödvarfjord følgende indskæring af kysten (Breiðdalsvík, Breiðdalsfjörðr) fortjæner snarere navn af bugt end af fjord. Oven for den strækker sig Breddals-bygden, der ved lavlandets större udstrækning afviger fra Østfjordenes sædvanlige karakter; men i øvrigt er bygden også her til bægge sider og bagtil omhegnet af fjælde. Neden til er **Breddalen** (Breiðdalr) vel en halvanden mil bred, men en mils vej fra søen deler lavlandet sig om en stejl fra höjlandet fremskydende fjældkam, og bygden falder således höjere oppe i to adskilte dale, Syddalen og Norddalen, der bægge fortsætter sig et par mil i nordvestlig retning. Desuden indskæres fjældene både imod »øst« og syd af talrige smådale[2]). De Breddalen mod syd begrænsende fjælde brede sig nærmest kysten over et temlig bredt, men forholdsvis kort næs, der skiller mellem Breddalsbugten og Berufjorden[3]), Til Breddalen regnes den nordlige del af næsset med de mod nord og øst udløbende fjældpynter.

Hver af Breddalens to hoveddale gennemströmmes af en å, af hvilke den gennem Syddalen strömmende allerede fra sit udspring bærer navnet Breddalså (Breiðdalsá); efter at have forenet sig

---

[1]) Haugur einn eða grashóll i Túngu nesi med manngjörðri stétt alt í kríng.
[2]) Fra Fåskrudsfjorden af modsættes øst og syd.
[3]) I denne del af fjældene findes en stejl tinde Goðaborg.

danner de et anseligt rindende vand, der falder ud i Breddalsbugten. Omtrent midt i bygdens nedre del står præstegården Eydalir (»Ødale«), hvorefter det Breddalen omfattende sogn bærer navn. Denne nu almindelige form for navnet må vel anses for en forvanskning af Heydalir (»Hødale«), som gården i ældre kilder findes benævnt. Dog kunde til forsvar for den nu brugelige form anføres — foruden de ikke få småøer ud for Breddal — gårdsnavnet Eyjar, ikke langt fra Breddalsåens udløb.

Breddalen omtales foruden i Ldn. i Ravnkels saga, og desuden er denne bygd skuepladsen for en del af den desværre kun ufuldstændig bevarede Torsten Side-Hallssöns saga. I Breddal landede Ravnkels fader Hallfred og opholdt sig der en vinter; stedet, hvor han boede, skal efter Hrk. være bleven benævnt Arntrudarstad (Arnþrúðarstaðir), et navn der nu ikke kendes. — Af sagaen om Torsten Side-Hallssön mangler begyndelsen, og desuden findes en större lakune i slutningen af sagaen. Fremstillingen er i hovedtrækkene pålidelig i topografisk henseende, men sagaen er dog i i den foreliggende form næppe nedskreven på Østlandet. Godordsmanden Torsten, en sön af den bekendte hövding Side-Hall, boende i den noget sydligere Alvtefjord, er, som det ses af sagaen, kommen i strid med den nærboende storbonde Torhadd, hvem han tvinger til at flytte til gården Stræte (Stræti) på Berufjordsstrand (Berufjarðarströnd)[1]). Da Torhadd senere grovelig fornærmer Torsten, dræber denne sluttelig ham og hans sönner. Torhadds mørke anelser forinden fremstilles i sagaen ved en række drömme, som han lader en mand fra Klejv (Kleif) i Breddal tyde. — Af navnet Klejv findes nu to gårde (Fremri og Ytri K.), bægge stående ved enden af den mellem Syd- og Norddalen skillende fjældkam. Stræte(—i) er öjensynlig Breddals-bygdens sydligste gård, nu sædvanlig benævnt Strejte (Streiti), der står ude ved søen under fjældene på det mellem Breddalen og Berufjorden skillende næs. Fjældene går her ikke helt ud til havet, men mellem disse

---

[1]) Samtidig forbyder han ham at forlade »herredet« uden hans vilje. At de to ikke ganske nærliggende bygder Alvtefjord og Breddal (hertil hører nemlig Stræte) således regnes til samme »herred« må synes noget påfaldende, og en i disse egne hjemmehørende vilde vel næppe have betjænt sig af dette udtryk.

En sagaskriver fra en anden landsdel skyldes vel også en sådan oplysning til fjældet Gerpe som den i sagaen forekommende: »det fjæld er i Østfjordene«.

og strandkanten findes et smalt græsgrot underland, ad hvilket alfarvejen mellem de to bygder går. Det er denne landstrimmel, der oprindelig er bleven benævnt Stræte (ɔ: stræde, vej) — sml, Ldn. —, hvorefter gården så har taget navn. I sagaen om Torsten Side-Hallssön regnes strækningen med til Berufjordsstrand. — Næssets østligste pynt Strejteshvarv (Streitishvarf) er vistnok det **Hvarv** (Hvarf), der forekommer i en af Torhadds drömme (ÞSH. s. 50). Det ved samme lejlighed omtalte Hjarðarskarð, ad hvilket Torhadd i følge drömmen kommer fra Breddal til gården Trot (Þrot) har sikkert — lige som formodenlig gårdsnavnet — været et virkelig forekommende navn, men de kendes ikke nu.

Breddalen, der på de tre sider omgives af nabobygder, forbindes med disse ved adskillige fjældveje. Fra Syddalens bund kommer man ad den alt omtalte Breddalshede (s. 240) til Skriddalens øvre del; fra Norddalen fører en vej over Stavshede (Stafsheiði) til den i Skriddalens nedre del udmundende Joru- eller Toru-dal. Fra Norddalen ligger også vej til Reydarfjord og Fåskrudsfjord. Endvidere står man ved pas over fjældryggene i forbindelse med de nærmest liggende fjorde mod nord og syd, Stödvarfjord og Berufjord. Navnlig kan to sådanne forbindelsesveje med Berufjorden mærkes. I det ydre af disse pas, Fagradalsskarð, nævner den antkv. indb. (1817) et Gretteshav (Grettirshaf), som dog nu skal være forsvundet. Det indre er det ofte benyttede Berufjarðarskarð, der fra Syddalen fører ned til Berufjordens bund — höjt og stejlt, med bugtede stier undtagen på den korte strækning over selve den smalle fjældryg[1]).

Berufjorden (Berufjörðr) er en anselig, omtrent 3 mile lang fjord, der i nordvestlig retning skærer sig ind i landet. De omgivende fjælde har, således som det er regel i Østfjordene, trapformationen ejendommelig udpræget; de synes at bestå af paralelle lag, der alle skrånende sænke sig ind ad mod fjordbunden. På grund af disse terrassedannelser få fjældene ofte lighed med bygninger e. d. l. På nordsiden (østsiden) af fjorden danner fjældene en stejl mur, syd for fjorden hæver flere karakteristiske enkeltfjælde sig frem, navnlig den höje pyramidalske Bulandstinde (Búlandstindr, over 3000 f.). Berufjordsstrand (Berufjarðarströnd) er

---

[1]) I Nordre Breddal (tæt ved gården Torvaldstad) skal i følge mundtlig meddelelse findes en hule Þjófahola, — som navnet viser en gang tilholdssted for tyve; herom skal ildsted og fårebén i hulen have vidnet, da den for en menneskealder siden undersøgtes.

navnet på den langs fjorden løbende kystrand, både syd og nord for fjorden — Strejte medindbefattet. Ved fjordbunden ligger præstegården Berufjord (Berufjörðr), til hvilken Berufjordsskard fører ned fra Breddalen. Op fra fjordbunden strækker sig en smal dal (Berufjordsdal), fra hvilken en 4 mile lang fjældvej fører over »Økse«-heden til Fljotsdalsherredet (Skriddal). Fra sydsiden af fjorden skærer en anden smal dal (Fossárdalr) sig ind, der begrænses af de mellem Skriddalsegnene og Berufjorden skillende fjældstrækninger »Hraun«.

Af gårdene nord for fjorden kan mærkes anneks-kirkestedet Berunes, omtrent på grænsen mellem den ydre og indre del af fjorden[1]). **Berunæs** nævnes flere gange i ÞSH., men betegner vistnok her stadig ikke nogen enkelt gård, derimod en större strækning — måske hele næsset mellem Breddalsvig og Berufjord —; denne betydning har nemlig navnet utvivlsomt på flere steder i sagaen, og intet udtryk i denne taler derimod. Første gang »Berunæs« forekommer i ÞSH. betegnes herved öjensynlig en landstrækning. Der opregnes her — på et ved lakuner stærkt medtaget sted, s. 49 —, efter at der er fortalt, hvorledes Torhadd af Torsten Side-Hallssön er bleven tvungen til at flytte til Stræte, flere af omegnens folk (deriblandt en Ingjald); en af disse — hvis navn imidlertid nu er tabt — boede på Berunæs på Adalbol (Aðalból). Senere hører man, at der på Berunæs holdes et forgæves forligsmøde mellem Torhadd og Torsten. Da Torsten kort efter begiver sig på sit hævntog mod Torhadd, ror han over Berufjord og kommer »nord under Bakke (Bakki) på Berunæs«, hvor han får at vide af Ingjalds fårehyrde, at tre af Torhadds sönner opholder sig hos Ingjald, men at Torhadd selv er »hos Torkel på Berunæs«. I det følgende benævnes Ingjalds gård Karstaðir; her dræbes Torhadds sönner. Om navnet på Torhadds opholdssted og hvad her tildrager sig lader sagaen os derimod i uvished på grund af en stor lakune i dennes slutning. Lige så sikkert som, at »Berunæs« på det første af ovennævnte fire steder betegner en landstrækning, er det, at det i forbindelsen »Bakke på Berunæs« har samme betydning. Om det andet og fjærde sted, hvor navnet forekommer, lader sig derimod intet bestemt sige.

Påvisningen af de i sagaen i forbindelse med Berunæs nævnte

[1]) Berunes var tidligere bygdens tingsted; under en klippe findes en plads kaldet »lögrétta«, hvor tinghuset fordum stod (nu skal en »rétt« findes her).

gårde (eller tilsyneladende gårdsnavne) volder en del vanskelighed. Hvad Adalbol angår, findes ingen gård af dette navn på hele Berufjordsstranden, men det ligger nær at antage, at der ved Adalbol menes netop den nu Berunæs benævnte gård. På Berufjordsstrand findes lige så lidt nogen gård Bakke. Rimeligvis betegner dette navn heller ikke oprindelig i sagaen noget gårdsnavn; man skulde i følge sammenhængen snarest antage det for navnet på Ingjalds gård, men denne benævnes kort efter Karstaðir, et navn, der sikkert svarer til det nuværende Karlstad (Karlstaðir), en kort øst for Berunæs liggende gård.

På nordsiden af fjorden, men noget længere inde end Berunæs ligger gården **Gautavig** (Gautavík). Gautavig, der i Nj. omtales som landingssted for havskibe, synes i følge annalerne navnlig i det 14de—15de årh. at have været en meget besøgt havn. Om Gautavig anfører Olavius, at Irlænderne blandt andre skal have besejlet den, og at man her (på Budarøre) så lævningerne af 6 købmandshuse. — De Berufjord mod syd begrænsende fjælde løbe ikke som sædvanlig i Østfjordene helt ud mod det åbne hav; mod øst fortsættes de nemlig af et, vel en halv mil langt, forholdsvis lavt og bredt næs, der både i gejstlig og verdslig henseende regnes med til den følgende bygd. Dette næs, der benævnes **Bulandsnæs** (Búlandsnes, — nu tillige navnet på en gård), omtales i flere sagaer, utvivlsomt også i þSH., hvor det imidlertid kaldes Landsnes. På sit hævntog mod Torhadd passerer Torsten til søs forbi dette; da han kommer til klippen **Ædersten** (Æðasteinn), slår en bølge ind over fartöjet, hvad han betragter som et gunstigt varsel. Denne klippe må sikkert søges blandt de talrige holme og skær, der ligger ud for Bulandsnæs, og hvoraf adskillige tilhøre Berufjordsbygden. Vm. opregner en del herværende holme som tilhørende Berufjords kirke, deriblandt »Æðasteinn«. Formodenlig svarer den på disse to steder nævnte klippe til det sydøst for Bulandsnæs liggende Æðarsker. — På nordsiden af Bulandsnæs indskærer sig en lille vig Djupevåg (Djúpivogr), bekendt af sin gode havn og det derværende handelssted. På handelsstedet, der foruden Djupevåg også alene benævnes Berufjord, findes for tiden kun ét etablissement. For den heldige beliggenhed og den gode havns skyld har stedet tidligere været begunstiget med hensyn til postskibsfarten; men den her herskende hyppige og tætte tåge lægger i denne henseende mange vanskeligheder i vejen [1]).

[1]) Ved Berufjordens sydkyst, lidt inden for Djupevåg, findes vel (ved siden af et Æðarsker) en Æðarsteinn, der dog næppe kan have noget med den i þSH. omtalte at göre.

Ud for Berufjorden, eller måske nöjagtigere Bulandsnæs, ligger i 4—5 miles afstand klippen Gejrfugleskær (Geirfuglasker), som sognebeskrivelserne slet ikke nævne, men hvorom Olavius beretter, at man tilforn undertiden ved St. Hansdags tider skal have besøgt dette skær for at fange gejrfugle og sælhunde, men at slige rejser alt den gang var gåede af brug. I Löwenörns kyst- og havnebeskrivelse omtales det som en svær klippe, der hæver sig noget over vandspejlet, med dybt vand omkring.

Mellem Bulandsnæs og Østfjordenes sydgrænse, kortets Øster-Horn, skære sig de to sydligste fjorde ind. Disse — Hamarsfjorden (Hamarsfjörðr) og Alvtefjorden (Álptafjörðr) — kan med rette betragtes som forgreninger af en og samme fjord, der straks efter sin indtrængen deler sig om et forholdsvis kort og bredt næs. På en sådan opfattelse tyder også disse fjordes ældre benævnelse **Nordre** (Nerðri, nyrðri) og **Søndre** (Syðri) **Alvtefjord** (Álfta- eller Álptafjörðr)[1]. Mod øst er forbindelsen med havet næsten spærret ved øer og rev, navnlig et langt, sydfra fremskydende sandrev. Efter de to fjordes forgrening tager Hamarsfjorden en nordvestlig, Alvtefjorden en sydvestlig retning, bægge med en længde af henved en mil. Alvtefjorden, der udvider sig indefter, har her nærmest kysten græsrige enge; længere tilbage begrænses bygden af fjælde, der i sydøstlig retning løbe frem fra det indre höjland og ude ved kysten ende med to forbjærge, hvoraf det østligste (kortets Krossanes) kan regnes at skille mellem Sønder-Mule og Øster-Skaftafells syssel — og dermed mellem Sydamtet og Nord- & Østamtet —, medens det sydvestligere, Øster-Horn, regnes til Øster Skaftafells syssel[2]. Op fra Alvtefjord

---

Blandt holmene ud for Bulandsnæs kan i øvrigt, foruden det för nævnte Æðarsker, på grund af navnet to »Örkney« benævnte småøer anføres.

Om en af de största af disse holme, Ulvsø (Úlfsey), beretter Olavius (s. 466), at der her »befindes en höj, eller en gammel heltes gravsted, som alle de, der lande på øen, skulle synge et vers og læse en bøn over, eller og lægge en sten på höjen«. Den antikv. indb. for Hofs og Háls sogne, 1821, omtaler tre höje, i Ulvsø, Eskildsø og Hromundsø, over tre bredre, höjlagte, så at de kunde se hver til de andre to.

[1]) Sognebeskr. kalder endnu bestandig Alvtefjorden »Suðurálptafjörðr«.

[2]) At navnet Øster-Horn i alt fald næppe oprindelig har tilhørt dette fjæld vil senere blive omtalt. — Kortet synes her ikke at være fuldt pålideligt, men desværre er den pågældende sognebeskrivelse, om end udførlig, her ikke ganske klar. Den sydvestligste udløber Østerhorn eller Hvalneshorn regnes ikke med til dette syssel; derefter kommer den lille Hvaldal(r), mod nord begrænset af de stejle Hvalnesskriður (kortets Krossanes) — sml. Ldn. s. 255 — med bagved liggende Hvaldalsháls; fra dalmundingen

strækker sig mod vest flere dale; fra den indefter stedse smallere Hamarsfjord strækker sig en enkelt större dal forholdsvis langt op i landet. Den omkring disse fjorde liggende bygd udgör både i gejstlig og verdslig henseende ét distrikt. Egnen omkring Alvtefjorden med Præstegården Hov (Hof) var også i ældre tid bygdens centrum, og selve den nævnte gård egnens hövdingesæde. Endvidere finder man her Side-Halls bekendte gård **Tvottå** (Þváttá, Þvottá). Når man sydfra over de för nævnte fremløbende fjælde (Lônshede) stiger ned i Alvtefjord, er Tvottå, egnens sydøstligste gård, en af de første gårde, man støder på. Gården ligger på en engslette, begrænset af fjælde mod syd og vest, med udsigt til havet og Alvtefjord mod øst og nord. På Tvottå boede, da Tangbrand kom til Island, den fra Nials saga og Kristne-saga så bekendte ædle, fredelskende hövding Hall, sædvanlig benævnt Hall af »Síða« eller »Síðu«-Hall. De to nævnte kilder er ikke ganske enige om, hvor Tangbrand først landede, men bægge berette om, hvor velvillig Hall straks modtog denne af den norske konge udsendte missjonær, og hvorledes han kort efter lod sig og sin hele husstand døbe. Krstn. fortæller, at Hall lod ladningen af Tangbrands skib føre hjem på sit tun, hvor han indrettede et tælt, som Tangbrand og hans følge opholdt sig i. Traditionen, der i denne bygd så meget beskæftiger sig med Tangbrand, vil også påvise en erindring om dette hans ophold. Syd for Tvottås tun — der formodenlig, som tilfældet er på så mange gårde, i ældre tid har været större end nu — vises tæt udenfor tungærdet »Þángbrandstjald«, en temlig anselig bodtomt, uregelmæssig firkantet. Da Hall efter i løbet af vinteren at have været vidne til de kristnes gudsdyrkelse lod sig og sit hus døbe, skete det i åen, hvorefter gården bærer navn; tidligere havde gården i følge Krstn. alene været benævnt Å (at Á), — nu kaldtes åen, og dermed også gården, Tvottå (ɔ: Tvættå, på grund af den her foretagne »aftvætning«). Den nævnte å, der

---

strækker sig et næs Krossanes frem, hvis yderste pynt Hlaupgeiri er sysselgrænse. Andensteds tages selve den bagved liggende hede (Lonshede) som sysselgrænse, atter igen nævnes »Østerhorn eller Hvalneshorn«. Hinsides Hvalnesskriður kommer Mælifellsdal(r) begrænset af Mælifell, fra hvilket Þvottárskriður skyde sig frem; kort øst för Þvottárskriður, siges det et andet sted i sognebeskrivelsen, ligger landingsstedet Styrmishöfn. Hvorledes Olavius (s. 494), i det han citerer Nials-saga s. 160 (hvor talen er om Tangbrands skibbrud ved Bulandsnæs), kan anføre, at Tangbrand efter nogle beretninger skal have lidt skibbrud i Styrmishavnen, er ikke let at se.

kommer fra fjældene syd for gården, løber øst for dennes tun, — om somren i al fald kun en ubetydelig lille bæk. Noget syd for »Tangbrandstjald« ses i den mosklædte fjældskråning en lille kilde »Þángbrandsbrunnr«, som folketroen tillægger lægende kraft. Indtil midten af forrige århundrede var Tvottå præstegård, og omtrent ved samme tid nedlagdes den herværende kirke; af denne og kirkegården ses endnu tomter tæt øst for gården. — Nordøst for Tvottå strækker det omtalte lange sandrev sig frem, der næsten helt aflukker Alvtefjorden fra havet.

Nordvest for Tvottå ligger gården Starmyre (Starmýri). Op fra denne strækker sig i sydvestlig retning en mindre dal (Starmýrardalr), hvorigennem vejen ligger, som fører over Lonshede (Lónsheiði)[1]. Gården står under et stejlt fremløbende fjæld, men foran den strækker sig flade enge, de såkaldte Starmýrarvogar, ned til bunden (ɔ: den inderste del) af Alvtefjorden. Krstn. fortæller, at Hall lod Tangbrands skib føre til Søndre Alvtefjord til Lerevåg (Leiruvágr) og sætte op på et sted, som derefter kaldtes Tangbrands-rôv (Þángbrands-róf ɔ: Tangbrands skibsskur). Nogen Lerevåg kendes nu ikke i Alvtefjord, men efter al sandsynlighed har med dette navn kysten ved »Starmyrarvågene« været betegnet, hvor flere stedsnavne minde om Tangbrand. En mod fjorden stejltaffaldende hammer hedder således Tangbrandsbrygge (Þángbrandsbryggja), hvor han skal have lagt sit skib. En strækning her i nærheden hedder »Hróf« eller »Þángbrandshróf«, hvor hans skib

---

[1]) Lonshede-fjældene snarere end den Starmyrardal gennemströmmende lille Selå (Selá) er det vel, som i flere henseender viser sig som et mærkeligt grænseskel mellem landets øst- og sydside. Olavius fortæller nemlig om Selå, at den er mærkelig ved, at de fleste landeplager eller farlige sygdomme, enten disse så have udbredt sig norden eller sønden fra, skal være standsede ved denne.

På Lonshede skal findes en »Præstestén« (Prestssteinn), hvor Tangbrand siges at have prædiket.

Ved Østsiden af Lonshede, hvor hedevejen begynder, findes en stor kløft, Almannagjá, mærkelig ved sit navn. Navnet, der kommer igen flere steder på Island (foruden ved Öksarå), således på Grimsø, betyder formodenlig kun »storkløft«.

Blandt flere såkaldte Grettestag omtaler den antkv. indb. (1821) et i Starmyrardal på en »Grimshjalle« (Grímshjalli).

Angående Lonshede kan endnu måske fremhæves, at Lonshede og fjældet Gerpir i Sturl. (II, s. 91) nævnes som ydergrænserne for nogle Østlandske godord, som Sæmund fravinder de i Fljotsdalsherred hjemmehørende Torarinssönner.

skal have stået efter at være trukket på land. En sten her i nærheden skal have været Tangbrands alter (Prestssteinn), og sognebeskrivelsen nævner desuden en græsflade »Prestsins bali«, hvor han første gang skal have slået tælt op.

Hinsides det fremløbende fjæld, hvorunder Starmyre står, strækker sig en noget bredere dal fra Alvtefjord op mod vest; snart deler den sig dog i to mindre sidedale, oven for hvilke den Vatnajøkel nærliggende Hovsjøkel (Hofsjökull) hæver sig, der imidlertid, ligesom den følgende under denne bygd omtalte jøkel (Þrándarjökull) ikke hører til de större eller særlig skadelige jøkler[1]. — Hovsdalen (Hofsdalr), som den nævnte dal og dens nordlige sidedal benævnes, skal tidligere have været et ved skovrigdom og frodigt græsland særlig begunstiget strøg, og endnu må dalen regnes blandt landets bedre egne. Et af vulkanudbruddene i Skaftafellssyssel ved midten af forrige årh. (Katla 1755) skal imidlertid have tilföjet skovene et ubodeligt knæk, og de tidligere græsrige bredder langs Hovså (Hofså) er nu for en stor del grusstrækninger. Nord for Hovså, under fjældryggen, der danner dalens nordlige begrænsning, ligger præstegården Hov (Hof), hvorefter så vel dal som å er benævnte. Landnamsmanden Bödvar den hvide rejste her et stort hov; hans sönnesön var Side-Hall, der — efter hvad Flatøbogen, i afsnittet (tåtten) om Tidrande, fortæller — flyttede fra Hov til Tvottå af sorg over på Hov at have mistet sin håbefulde sön Tidrande. Om ham fortælles det, at »diserne« dræbte ham, og i den ovennævnte i Flatøbogen optagne lille fortælling berettes udførligere herom. Han faldt som et offer for slægtens hedenske fylgjer, der i forudfølelsen af den sig nærmende kristendom vilde forbeholde sig dette skud af ætten. En efterårsnat, da der havde været gilde på gården, blev han ved en gentagen banken på dören kaldet ud; her så han 9 sortklædte og 9 hvidklædte kvinder fra modsatte sider ride ind på tunet; Tidrande vilde gå ind, men de sortklædte kvinder indhentede ham og sårede ham dødelig. Næste morgen døde han og höjlagdes efter hedensk skik. Om Tidrande minder den såkaldte »Þiðrandalág« (allerede omtalt E. O. s. 847), en lang dalfure i tunets vestlige udkant, fra fjældets fod ned mod åen. I den Hovsdalen mod nord begrænsende ryg hæver sig ud for Hov et fjæld med regelmæssig trapformation, »Goðatindr« kaldet. Her, siger man, skal hovet have stået. Fjældet skal på grund af sin formation være

---

[1]) Den her nævnte Hofsjökull må ikke forvekles med den langt mere bekendte af samme navn, der hæver sig omtrent midt på det indre höjland.

temlig let at bestige, og man vil på den flade top påvise tomter af sammenfaldne sten[1]). — Af Torsten Side-Hallssöns saga ses det, at Halls sön Torsten boede på Hov, hvorfra han herskede som hövdingen i denne egn. På Hovs nabogård mod øst **Rannvejgarstad** (Rannveigarstaðir) boede hans uheldige medbejler Torhadd, indtil denne af Torsten nødes til at flytte til kysten nord for Berufjord. Da Torhadd i sit nye hjem indtager en lige så fjendtlig holdning overfor Torsten som för, bereder Torsten sig til et tog imod ham. Han går ombord på en færge og begiver sig til **Hovsholmene** (Hofshólmar), hvor han bestiger et langskib, med hvilket han tidlig om morgenen ror ud af Alvtefjord og tager vejen til Berufjordsstrand. »Hovsholmene« benævnes nu nogle ved Hovsåens ører (grusdannelser) adskilte enge nærmest fjorden. Alt vel overvejet er det måske rimeligst at antage, at de i sagaen nævnte Hovsholme netop er disse græsholme, i hvilket fald »færgen« rigtignok kun dårlig er på sin plads, selv om man går ud fra, at åen en gang har løbet i mere regelmæssige arme mellem »holmene«, — men den kan måske skyldes en med de lokale forhold mindre bekendt bearbejder. Virkelige øer eller holme, som sagaens beskrivelse kan gælde, findes ikke i den udenfor liggende fjord. Ud for halsen, der afslutter den Hovsdalen mod nord begrænsende fjældryg, ligger vel et skær, som ved flodtid er skilt fra fastlandet; men dette, der bærer navnet Brimilsnes, har, som det ses af Vm., allerede fra gammel tid haft en lignende benævnelse. Den eneste øgruppe, hvortil sagaens omtale af »Hovsholme« nogenledes kan passe, er de i Hamarsfjordens og Alvtefjordens fælles munding liggende Tvottåøer (Þvottáreyjar), der imidlertid ikke vides at have båret noget andet navn.

Når man på vejen fra Hovsdal nordpå drejer om den mod øst udløbende mule, ser man en noget större dal, der ligeledes i vestlig retning strækker sig op fra Alvtefjord. Dalen, Gejthelladal (Geithelladalr, — forhen Kambsdalr), der gennemströmmes af en å (Geithellaá), er kun svagt bebygget; nær kysten står nord for åen gården Geithellar, hvorefter så vel dalen som åen — og desuden hreppen — tager navn. Da gårdsnavnet i ældre kilder (Nj. f. eks.) skrives **Geithellur**, må denne form vel være den oprindelige — og

---

[1]) Den antkv. indb. (1821) kalder stedet Goðaborg, og taler om levningerne af de kantede stene, dér findes.

Ved samme lejlighed kan det måske anføres, at man ved gården Flugustaðir, sydøst for Hov — hinsides åen, viser et »völvuleiði«.

så vel dal og å som hrepp altså være at sammensætte med »Geithellna«, skönt det kunde ligge nær at antage, at gården ikke havde taget navn efter »hellur« ɔ: klipper, men efter »hellar« ɔ: huler, hvoraf der findes flere ude på det nord for dalen fremskydende næs. Dette i forhold til længden temlig brede næs, der ligesom en her liggende gård bærer navnet **Melrakkanes**, er det, som skiller mellem Alvtefjord og Hamarsfjord. Op fra Hamarsfjorden strækker sig den lange Hamarsdal(r); fra den indre del af den mellem de to dale skillende fjældryg hæver sig den alt tidligere nævnte Tråndarjøkel (þrándarjökull). Hamarsdalen er ligesom bygdens andre dale væsenlig kun nærmest kysten bebygget; op i landet strækker den sig imidlertid meget langt i nordvestlig retning[1]). Det er Nj.s **Svidinhornadal** (Sviðinhornadalr). Fra Hamarsdal kan man over den såkaldte Bratthåls rejse til Fljotsdalen; vejen skal medtage en almindelig dagsrejse (þíngmannaleið ɔ: c. 5 mil). I denne hals, der synes langt ned i tiden (og måske endnu) at være nævnt Sviðinhornahraun, skal ses sporene af en gammel vej; i Nj., som lader Flose tage denne vej på hjemrejsen fra sit besøg i Østfjordene, benævnes strækningen Öxarhraun. Så vidt man kan dömme efter sognebeskrivelsen, benyttes »hraun« i denne bygd ganske almindelig som betegnelse for øde klippegrund.

Hamarsfjorden søger man gærne at passere ved ebbetid; dennes inderste del ligger da som en aldeles flad lerstrækning med nogle tommer vand over, og man slipper for en besværlig vej langs kysten samt undgår at passere den dalen gennemløbende å (Hamarsá)[2]). I de nordsiden af fjorden begrænsende fjælde bemærker man en rødlig klippeskrænt »Rauðaskriða« (Ldn. s. 255: Rauðaskriður). Her i nærheden findes en »Djáknadys« — navnet kommer oftere igen på Island —, hvortil sagnet knytter sig om slagsmål med dødeligt udfald mellem en præst og en degn; forbirejsende kaster efter gammel skik en sten på dyssen. Længere ude går fjældene over i det lave Bulandsnæs, der jo skiller mellem Hamarsfjord og den nordligere Berufjord. Blandt gårdene på nordsiden af Hamarsfjorden mærkes stedet for annekskirken, Háls, hvorefter denne del af sognet bærer navnet »Hálsþínghá«. Krstn. lader Tangbrand først lande i Hamars-

---

[1]) I følge sognebeskr. viser rensdyrene sig stundum her.

[2]) I følge Sig. Gunnarssön skal Hamarså — afvigende fra kortets fremstilling — have sit udspring fra en sø nordøst for jøklen, hvorefter den straks styrter sig ned i dalbunden; i søen falder ofte jøkelstykker, medens ellers kun enkelte ubetydelige jøkelbække længst oppe i dalen falde i åen.

fjord, i det sagaen fortæller, at han kom ud i Nordre Alvtefjord i Selvågene (Selvágar) nord for Melrakkanæs. Selvågene kendes imidlertid ikke; nordsiden af Melrakkanæs-halvøen savner vige og havne, hvoraf der derimod findes flere på sydsiden af Bulandsnæs; men efter sagaens ord ligger det nærmest at søge landingsstedet på fjordens sydside.

Øst for Melrakkanæs, en mils vej fra land, ligger øen **Papø** (Papey) — i fortsættelse af de ud for Bulandsnæs liggende øer. Øen har stejle klippeskrænter, men er oventil græsrig og en særdeles indbringende ejendom, navnlig dog ved sit æderfuglevarp og sine fuglebjærge, foruden adgang til fiskeri og sælhundefangsten. Øen, der har en omkreds af omtrent tre fjærdingvej, bærer kun en enkelt gård. Sit navn skylder den de irske eneboere, af hvilke Nordmændene ved deres første besøg på Island fandt spor; Ldn. nævner nemlig udtrykkelig (s. 24) Papø som et af de steder, hvor »papernes« irske bøger, klokker og krumstave fandtes[1]. — På Papø findes ude ved kysten en flad klippe, der af en guldlignende glimmer (i følge Olavius svovlkis), som ses i stenen her, bærer navnet »Ormabæli« (Ol.) eller »Drekabæli« (sognebeskr.) ɔ: slangeleje, da drager og andre lignende uhyrer jo efter den gamle tro rugede på guld. I følge Olavius skulde dragen ved en Hollænders kanonskud være fordreven herfra til et nærliggende »Ormeskær« og sluttelig have søgt tilflugt i Hammersfjorden, hvor den viser sig som forbud på usædvanlige tildragelser. — Også i Papø skal det være tilfælde, at en dél af fuglebjærget på grund af overtro ikke gærne befares.

Om noget for disse egne særligt tingsted, som måske fremstillingen i sagaen om Torsten Side-Hallssön kunde lade formode, ved man intet.

I det hermed beskrivelsen af Sønder-Mule syssel sluttes, er således de to store Mule-sysler gennemgåede, der nu udgöre Islands Østeramt, om hvilket det dog må erindres, at det i alle henseender er sammensmeltet med Nordamtet til et Nord- og Østamt. Denne udstrakte landsdel, der i oldskrifterne ofte sammenfattes under benævnelsen Østfjordene, fremtræder i Jonsbog som Mule-ting (Múlaþing, — som ved Öxarheiði faldt i to afdelinger). I steden for »Muleting« begyndte vel snart »Mulesyssel« at komme i brug; i danske regnskaber o. d. l. fra c. 1600 benævnes distriktet »Øst-

[1]) I følge Ísafold ²⁴/₁ 79 findes der på Papø minder om disse eneboere. På østsiden af øen er en höj »írski hóll«, hvor paperne skulde have sat deres skib op og haft deres bolig; ved höjen ses også en gammel tomt.

fjorde-syssel«. For en enkelt embedsmand måtte dog denne strækning være for stor; vi se den endog senere delt mellem hele tre (i en Nord-, Mid- og Sønder-part), og først for omtrent 100 år siden deltes midparten mellem de to andre sysselmænd, hvorved de nuværende Norder- og Sønder-Mule sysler dannedes. — Også amtsinddelingen tilhører, som oftere berørt, slutningen af forrige århundrede.

Øster-Skaftafells syssel (Austr-Skaptafells sýsla).

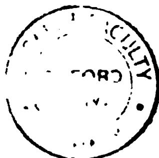
[Indbyggerantal c. 1300][1]).

Lonshede (Lónsheiði, ældre: -heiðr), hvor fjældryggen er höjest, danner den rette grænse mellem Sønder-Mule syssel og Øster-Skaftafells syssel, medens det derimod synes mindre fastslået, om fjældets østlige forgrening (kortets Krossanes) eller det lidt sydligere Hvalnes, også, men vistnok mindre rigtig, kaldet Øster-Horn (Austur-Horn), skal betragtes som grænseskel ud mod havet.

De to Skaftafells sysler (Øster og Vester S.) har i administrativ henseende en lignende stilling som de to Tingø sysler, der indtage en strækning af det nordøstlige Island omtrent svarende til Skaftafellssyslernes udstrækning i det sydøstlige. De er vel forenede under én sysselmand, men udgör dog, siden 1877, to sysselkommuner; i den nærmest foregående tid havde de tilsammen udgjort »Skaftafellssyssel« (Skaptafellssýsla). Men forud for denne sammensmeltning lå igen en fuldstændig adskillelse (således hele forrige årh.), hvor hvert af de to sysler havde sin sysselmand. — Skaftafellssyslerne danne på en ejendommelig måde overgangen fra Øst- til Sydlandet. I oldtiden udgjorde disse strækninger en del af Østfjordinge-fjærdingen. Da Island 1770 deltes i to amter, kom hele den gamle Østfjærding i forbindelse med Nordfjærdingen til at udgöre Nord- og Øst-amtet; men allerede 1783 henlagdes Skaftafellssyslerne til Syd- og Vest-amtet, da indbyggerne i disse sysler derved mentes at komme deres amtmand nærmere.

---

[1]) Over Øster-Skaftafells syssel findes en udførlig, her benyttet, topografisk beskrivelse fra år 1746. Endvidere har Chor. isl. adskillige bemærkninger.

Også i forhold til de øvrige dele af Sønderamtet er dog Skaftafellssyslerne meget afsides beliggende og udgör vel i det hele taget den sjældnest besøgte del af landet. De uhyre jøkler, som bedække store strækninger af det sydøstlige Island og på mange steder kun lade en smal kystrand tilbage, have fra gammel tid påtrykt disse egne, som i og for sig i klimatisk henseende høre til Islands mildeste, et afskrækkende ugæstmildhedens præg: ved de frygtelige jøkelelve, de nedsende, gjort landet omtrent ufremkommeligt, og ved udbrud fra jøkelvulkanerne forvandlet store strækninger til vegetationsløse sandørkner.

Lonshede har mere karakteren af en fjældryg end en hede; den fra Starmyrardal i Alvtefjord til Skaftafells-syslerne førende vej, der ligger over denne, fører på den sydlige side af heden ned gennem en fjældskråning langs en kløftformig dal, hvorefter man befinder sig i Øster-Skaftafells syssels nordøstligste bygd **Lôn** (Lón) eller Lonshverve (Lónshverfi), som den også findes benævnt. Lonbygden har noget besynderlig afsluttet ved sig: til siderne og bagtil begrænset af pyramide- eller kegleformige, dunkelblå, aldeles græsløse fjælde, fortil ved et langt sandrev ligesom aflukket fra det åbne hav. Landet er af naturen frugtbart og skovrigt, men jordbunden omtumlet af den vidt forgrenede, gennem bygden løbende Jøkelså (Jökulsá), den østligste af de mange »Jøkel«åer i Skaftafellssyslerne, af hvilke de fleste have deres kilde i den vældige, 150 □ m. store Vatna- eller Klova-jøkel (Vatnajökull, Klofajökull), der mod øst når helt hen mod Lon-bygden og i øvrigt omgærder mod nord hele Øster-Skaftafells syssel, medens den selv først i Udådehraun og tilstødende ubygder finder sin nordlige begrænsning. Om de mange elve, som jøklen giver næring, minder navnet »Vatna«-jøkel. Hver elv har sædvanlig sit udspring fra en skridjøkel, som hovedjøklen sender ned mod bygden; de således opståede mangfoldige forgreninger har skaffet jøklen dens andet navn »Klova«-jøkel. Den østligste skridjøkel, den, hvorfra »Jøkelså i Lon« kommer, ligger bygden forholdsvis fjærnt, ligesom ogsaa den herfra udspringende elv — hvorvel med jøkelelvenes sædvanlige karakter: hvidgråt vand og foranderligt leje uden faste vadesteder — langt fra i udpræget ejendommelighed kan måle sig med de vestligere, Öræfebygden indesluttende, berygtede jøkelelve. Om nogen vulkan i denne del af Vatnajøkel har man heller ikke efterretning; dog beretter annalerne, at der år 1362 var ilds-udbrud tre steder i den sydlige del af landet — formodenlig alle i Vatnajøkel, som dette år havde et af

sine frygteligste udbrud —, hvorved også Lonshverve led megen skade.

Den nordlige halvdel af Lôn-bygden, mellem Jøkelså og Lonshede, tilhørte oprindelig landnamsmanden Tord skegge; men, ledet af sine höjsædesstøtter, besluttede han selv at bosætte sig i det nuværende Kjos' syssel og solgte nu sit land til den senere som Islands første lovgiver bekendte Ulvljot. Formodenlig har Ulvljot bot på samme gård som Tord, nemlig Bæ (Bær), der ligger omtrent midt i bygden nær kysten. Oven for Bæ, nærmere fjældene (vest for den lille Karlsá), ligger Hlid (Hlíð) — i følge tradition afbygget fra Bæ; imidlertid nævnes dog gården allerede i sagaen om Torsten Side-Hallssön. Af gårdene på denne side Jøkelså (nord- eller øst-siden) kan endnu mærkes præstegården Stavafell (Stafafell), under et lavt fjæld ikke langt fra åen, en gård, der flere gange nævnes i Nials saga. — Landet vest (syd) for Jøkelså besattes ligeledes af en enkelt landnamsmand; hans gård Böðvarsholt skal i følge Sig. Gunnarssön have ligget på de nu Nautholt benævnte strækninger vest for Jøkelså ude ved kysten [1]).

Vest for Jøkelså begrænses bygden længst mod sydvest af forbjærget Horn, det rette Øster-Horn — i modsætning til Hornbjærget (Kap Nord) længst mod nordvest, på Strandene —, men dog stundum, til adskillelse fra Hvalnæs, benævnt Vester-Horn (Vestr-Horn), en takket fjældkam, der afslutter den mellem bygderne Lôn og Hornefjord skillende ryg [2]). Den mellem Vester-Horn og det noget lavere, men ligeledes takket-kamformede Øster-Horn indesluttede bygd har sikkert nok fået navnet »Lón« af det foran kysten liggende, på et par udløb nær fra havet helt afskårne fladvand. Dog benævnes dette vand nu ikke under ét »lonet«, men skilles i Lonfjorden (Lónfjörðr) mod øst, Papafjord (Papafjörðr) mod vest, bægge med et udløb længst imod vest. Jøkelså, der udmunder omtrent ud for Lonsfjordens udløb (Bæjarós), afgiver dog sit meste vand til Papafjord, hvis udløb Papós derfor også har en temlig stærk ström, hvorved fjordmundingen bliver tilgængelig for handelsskibe. Ved Papos, tæt under Vester-Horns fjældene, har man derfor

---

[1]) Den antikv. indb. (1817) nævner et »Grettirstak« der i sognet.

[2]) Denne adskillelse mellem et Øster- og Vester-Horn i denne egn af landet er sikkert ny og vilkårlig. Så vel sysselbeskrivelsen fra forrige årh. som Chor. isl. indskrænke navnet Horn eller Austur-Horn til dette fjæld; det i det foregående nævnte Øster-Horn kalder sysselbeskrivelsen Hvalnesfjæld. At dette er den ældre sprogbrug, synes også at fremgå af Ldn.

for omtrent 15 år siden anlagt et fast handelsetablissement; indsejlingen har dog sine vanskeligheder, og varernes losning og ladning ligeledes på grund af ebbe- og flod-forholdene. I bægge fjorde drives et ejendommeligt flynderfiskeri i ebbetiden, da man vadende trækker våd i det lave vand. — I den uden for fjordenes sandrev liggende bugt findes en lav klippeholm Vigr, tilhørende Stavafell og af ikke ringe betydning for præstekaldet, navnlig på grund af det herværende æderfuglevarp.

Lonbygden er ret egenlig Islands sydøst-land. Derefter antager kysten en mere afgjort vestlig retning, skönt trinvis böjende sig mod syd, og bygderne vende alle omtrent i syd ud mod det åbne hav. — Allerede den næste bygd **Hornefjorden** (Hornafjörðr) vender lige i mod syd. Fra Lôn-bygden adskilles denne ved sammenhængende fjælde, der navnlig henimod kysten fremtræder som en stejl, takket fjældkam, hvis yderste tinder er det alt tidligere nævnte Vester-Horn, eller som det — nu, ligesom i Lón. — sædvanlig kaldes: Horn. Fra Lonbygdens sydvestligste gård ligger alfarvejen ad passet Almannaskarð gennem en sænkning i denne fjældkam; sænkningen når dog egenlig kun øst fra op til fjældets ryg mellem to tinder: derfra ligger en stejlt skrånende sti ned over fjældets vestside, der så vel oven for som neden for stien viser sig som en endeløs skråning af løse sten (skriða). På grund af höjden og stejlheden svimler man næsten ved at se ned på det underliggende flade land; men en udsigt herfra over bygden vil dog lönne sig. Fjorden Hornefjord viser sig som et lignende, ved en sandrevle fra søen næsten helt aflukket, »lon« som det foran Lôn-bygden liggende vand. Også Hornefjord falder i to dele, i det den østligste, ved et næs til dels aflukkede, bærer navnet Skardsfjord (Skarðsfjörðr — efter Almannaskarð). Men ind imod Land går Hornefjorden over i de to mægtige Hornefjordselve: Hornefjordsfljoterne (Hornafjarðarfljót) — det østre og vestre [1]). Mod øst begrænses elvene og fjorden af den såkaldte Næs-svejt (Nesjasveit), mod vest af Myrerne (Mýrar, Mýra- [eller nu sædv. Mýrna-] sveit) — Hornefjordsbygden falder nemlig i disse to hoveddele, hver med sit særlige navn; jævnlig regnes endog Myrernes nabobygd (den sydvestligere »Sydsvejt«) med til Hornefjorden. Mod vest og nord ses Myrerne begrænsede af en sammenhængende jøkelmasse, hvorfra den ene skridjøkel skyder sig

---

[1]) Vel breder de sig stærkt, men kortet giver dog en noget vildledende forestilling om deres karakter, så vel som af flere af de op fra bygden liggende dale.

ned ved siden af den anden; også nordligst i Hornefjordsbygden skyder to af disse ulykkebebudere sig frem, fra hvilke Vester- og Øster-Hornefjordsfljot har deres udspring. Længere nede i bygden adskilles de kun ved den nu næsten vegetationsløse klippeholm Skogø (Skógey), hvorefter de går over i den vestlige del af Hornefjorden — Hornefjord i mere indskrænket betydning. Hornefjordsos (Hornafjarðarós) bryder nu sandrevlen omtrent hvor Hornefjord og Skardsfjord støder sammen; tidligere skal udløbet have været langt vestligere. Her er som oftest i osen en meget stærk ström, hvorfor bygdens fiskerbåde sædvanlig holde til øst for revlen uden for fjorden, uagtet der inde i denne i de mange render skal være mere end dybt nok. Fra somren 1880 er Hornefjordsos avtoriseret som handelssted. I den yderste del af det næs, der skyder sig frem fra Næs-svejten, skillende mellem Hornefjord og Skardsfjord, findes en lille vig kaldet »Havn« (Höfn); der ses her svage spor til tomter, som menes at være rester af købmandsboder, fra en tid da handelsskibe skal have sejlet ind gennem Hornefjordsos [1]). — Nordøstligere, ved bunden af Skardsfjord, står gården »Tingnæs« (Þínganes), der ved sit navn vækker opmærksomhed; dog støttes den ved navnet vakte formodning om, at man her kunde have et gammelt tingsted for sig, hverken ved tradition eller tomter [2]).

Følger man Nesja-svejten indefter, træffer man en mils vej fra fjordmundingen, ved bredden af Østre-Fljot, præstegården **Bjarnanes** (Nj.), omgivet af en hel kreds af afbyggersteder (hjáleigur). Ved Østre-Fljot er Bjarnanæs skilt fra den för nævnte Skogø, nu et så at sige vegetationsløst sand- og »hraun«-skær [3]) — men, efter hvad sagnet vil, oprindelig en frugtbar ø med 18 gårde. I følge sysselbeskrivelsen fra forrige årh. sås endnu tomter og gamle husstenvægge. Af måldagerne (AM. 263 fol.) kan måske udledes, at her i sin tid har været et kapel. Rimeligvis har Fljoternes pludselig vekslende vandstand med stærk stigning foranlediget ved osens tilstopning, »jøkelløb« m. m. i tidens løb skadet øen meget. Om »jøkelløbene« eller den pludselige og uregelmæssige forøgelse af

---

[1]) Nj. omtaler et handelsskib i Hornefjord; men også sysselbeskrivelsen fra forrige årh. véd at berette, at her i fordums tid har været havn (skipalega), »da tyskerne besejlede landet«.

[2]) Om den oven for næsset i Hornefjord faldende Lakså (Laxá) kan lejlighedsvis bemærkes, at laks nu ikke træffes her.

[3]) »Hraun« ɔ: nogen klippe, men efter sognebeskr.s udtryksmåde næppe »lava«, da sligt siges ikke at forekomme i sognet.

vandmængden, som er karakteristisk for Hornefjordsfljoterne så vel som for andre jøkelelve, fortæller Bjarnanæs-sognebeskrivelserne, at de her i bygden skal være foranledigede ved, at der i randen af jøklen oven for Øster-Fljot danner sig fire småsøer — som det synes, i det skridjøklen lukker forskellige kløfter, hvorigennem ellers rindende vand søger ned fra fjældene —; når disse søer fyldes, sprænger vandet sin isbeholder og vælter blandet med isstykker ned mod Fljotet. Foruden ved jøkelløb og andre oversvömmelser kan Hornefjords-bygden også være skadet ved Vatnajøklens vulkanudbrud; således berette annalerne, at Hornefjorden (formodenlig dog Hornefjord i videste forstand) led megen skade ved de s. 267—68 omtalte udbrud 1362.

Ud for Bjarnanæs findes et af de to hovedvadesteder over Fljoterne. Elven, som her er meget bred, er vel uden stærk ström, men dyb og med upålidelig, blød sandbund, ofte endog så dyb, at den kun ved ebbetid kan passeres af de hist og her svömmende heste. Oven for Bjarnanæs ligger en lille sø, mærkelig ved sit navn »Þveit« ɔ: tved, et ord, der ellers synes at betyde landstykke, afgrænset mark o. d. l. Kort fra denne sø (i nordøstlig retning) findes en lille såkaldet »ølkilde«, en mineralsk kilde med svagsyrlig smag.

Fra den nordlige del af Næs-svejten udgår mod nordøst en lille dal Hovfellsdalen (Hoffellsdalr) begrænset mod vest af et stejlt fjæld Hovfellsfjældet (Hoffellsfjall). Under dette fjæld står annekskirkestedet Hovfell (Hoffell, Ldn.: Hofsfell). I følge Ldn. byggedes der på denne gård et stort hov, og om dette synes en tradition længe at have bevaret sig. Således fortæller den antkv. indb. (1817) — og det samme sagn kendes endnu —, at langt inde på Hovfellsfjældet nord for gården er der en »Goðaborg«, hvor man i hedendommen har tilbedt guderne; her findes endnu deres billeder og mange rigdomme; på afstand har mange set bygningen, ja én er endog kommen så nær, at han har kunnet skimte metaldören, men ingen har haft mod til nærmere at undersøge sagen, da ulykke rammer dem, som således nysgerrig forgriber sig på oldtidslævningerne.

Med Hovfell er man omtrent nåt bygdens ende. Endnu en gård, Svínafell, står vest for Hovfell i randen af det fritstående Svinafellsfjæld, der er indesluttet af de to Fljoter, som oven for udspringe fra jøklerne, og af hvilke Vester-Fljot danner grænsen mellem Næs- og Myre-svejten. Her er det andet af de to hoved-

vadesteder over Fljoterne. Strömmen er her forholdsvis stærk, men vandmassen langt mindre og elven sjælden ufarbar [1]).

Myrerne (Mýrar ɔ: moserne) er, som navnet antyder, af meget fugtig beskaffenhed; navnlig langs Hornefjorden findes side enge, andre steder store sandstrækninger: bægge dele formodenlig skyldende deres oprindelse til de större og mindre jøkelelve, som gennemskære landet. Mod nord og vest er bygden omgivet af fjælde, bag hvilke dog overalt jøklen (Vatnajøkel) hæver sig, og mellem hvilke anselige skridjøkler skyde sig frem. Om dem — hvoriblandt særlig Hejnabergsjøkel (Heinabergsjökull) kan nævnes — siger sognebeskrivelsen, at de er i idelig bevægelse, man hører i dem stærke brag, og jøkelelvene overfyldes da og løbe med stor voldsomhed frem over landet. Blandt disse jøkelelve kan de fra ovennævnte skridjøkel kommende Hejnabergsvande (Heinabergsvötn, Ldn.: Heinabergsá) mærkes. Snart kaste de sig mod vest, så at de forene sig med den vest for bygden løbende jøkelå Kolgríma, snart bane de sig vej i sydøstlig retning til Hornefjord. De ved Hejnabergsvandenes ødelæggelser opståede sandstrækninger i den øvre og vestre del af bygden forekomme i Nj. under benævnelsen **Hejnabergssand** (Heinabergssandr). »Heinaberg« er navnet på et fjæld og en derefter benævnt gård.

---

[1]) Arne Magnussön fortæller (i Chor. isl.), at der fra Hoffell indtil for omtrent 60 år siden (ɔ: til omtrent 1640) havde været en vej over fjældene til Fljotsdalsherred; man nåede efter en stiv dagsrejse Fljotsdal; på hans tid var dog vejen spærret af jøkler. Fra Lon skulde der ligeledes have været en vej ned til Fljotsdal; ligeledes fra Alvtefjord, — men ingen af vejene benyttedes længer på grund af jøkler og elve. — Denne beretning, hvor usandsynlig den end lyder, bekræftes ved hvad der i Drpl. (s. 34) fortælles om to mænd fra Fljotsdalen, Ingjald og Torkel, at de, da det gælder om hemmelig at forberede afrejsen fra landet for en fredløs, om våren drog den øvre vej syd over jøklerne til Hornefjord, hvor der lå et handelsskib, med hvis fører Ingjald traf den fornedne aftale. — Måske har der dog herved kun været forstået en vej langs jøkelranden (som det synes), om hvilken Sig. Gunnarssön ved at berette. Han fortæller (Miðlandsöræfi), at Tingøinger og Øfjordinger i gamle dage plejede at drage på fiskeri i Hornefjord (H. i videre forstand); de drog fra Myvatn eller Mödrudal ind til jøklen, så øster på inden for Snæfellshals, syd over Kollumúlahede, over Jøkelså over Norðlendíngavað (som heraf har sit navn), så til Hornefjord og vest på til Borgarhöfn (i »Sydsvejten«). Her skal stedsnavnet »Eyfirðíngabúðir« minde om deres ophold. Til almindelig glæde druknede de fremmede gæster, der havde gjort sig forhadt ved slet opførsel, en gang i en nordenstorm, hvorefter disse fiskerifarter ophørte.

Hornefjordsbeboerne som i det hele indbyggerne i Øster-Skaftafells syssel har et vist gammeldags præg, der stundum har gjort dem til skive for deres landsmænd omtrent som Molboerne hos os. De antikvariske indberetninger synes også at vidne om, at en ejendommelig troskyldighed og meget gammeldags i tænkesæt og folketro var bevaret her, i det mindste til ind i dette århundrede; således fremtræder troen på trolde, fredløse (útilegufólk) og höjboere ualmindelig levende. I den antkv. indb. for Myresvejt nævnes 3 Grettestag; men med hensyn til sådanne siger rigtignok sognebeskrivelsen, at de fleste fritstående store stene tilskrives Grette. Endvidere nævnes et par »völvegrave« (völvuleiði), og det synes, som »völva« og »álfkona« bruges i flæng. Også en »goðaborg« omtales; ved gården Borg findes nemlig en klippe (Borgarklettr), på hvilken ses rester af en kredsformig indhegning, som man vil göre til et hov eller offerplads. — Om de i disse bygder forekommende landnamsnavne kan oplysning søges hos Sig. Gunnarssön[1]).

Til Hornefjord i videste forstand regnes endnu den følgende bygd Sydersvejt (Suðrsveit). Som grænse mellem denne og Myrerne nævnes undertiden Hejnabergsvandene eller den noget vestligere, ligeledes fra Hejnabergsjøkel kommende elv Kolgríma[2]); dog findes mellem disse to bygder ingen naturlig grænse, da to af Sydersvejtens gårde ligger øst for Kolgrima og heller ikke de urolige Hejnabergsvande lade sig bruge som grænseskel. Den störste del af bygden danner imidlertid et afsluttet, af fjælde og det foranliggende hav begrænset hele. Østligst i bygden løber som sagt Kolgríma. Uagtet den er en jøkelå og tilmed temlig vandrig, har den dog et forholdsvis regelmæssigt løb til havet; den böjer mod sydvest og falder med flere andre åer ud i en af de ose eller lon, som vandløbene langs hele Sydersvejtens kyst danner. Mellem Kolgrima og Sydersvejtens østligste fjælde ligger flere gårde, deriblandt Skálafell, hvortil der i følge Sig. Gunnarssön er knyttet forskellige traditioner om den fra Nials saga bekendte Kåre Sölmundssön, der med forkærlighed synes at være mindet i Skaftafells-syslerne[3]).

[1]) Örnefni. Safn t. s. I. II.

[2]) Heinabergsjøkel er på kortet afsat for meget i nordøst.

[3]) Örnefni. s. 451: Oppe på fjældet er der en sø Káravatn, hvor Kåre skal have fisket, og hvor man lader ham være höjlagt med skibet hvælvet over sig — en art höjlægning, hvorom tradition idelig opstår, naar den formodede gravhöj ved sin form minder om et fartöj med bunden i vejret. I Kistugil gæmte han sin sølvkiste. I hullet Sleggjupollr i Kolgrima skal han have kastet sin smedehammer. — Traditionen er vel alene opstået af navnet »Káravatn«.

Fra disse fjælde løber mod syd frem mod kysten en mule, hvis höjeste del kaldes Hestgerdeshnuk (Hestgerðishnúkr); det er Ldn.'s Hreggsgerdesmule (Hreggsgerðismúli). Fjældet tager navn af en nedenunder stående gård, som nu benævnes Hestgerde (Hestgerði). Navnet »Hreggsgerði«, som Ldn. har det i »Hreggsgerðismúli«, må vel sættes i forbindelse med »hregg« (uvejr). På stedet selv vil man imidlertid aflede gårdens [og fjældets] oprindelige navn af »hrekkr« (rænke); forbi gården løber nemlig en bæk af dette navn, som gör den stor skade. I Hestgerdeshnuk har Sydersvejten sin naturlige begrænsning mod øst; fjældene (de såkaldte Suðrsveitafjöll), som herfra og vest efter i sammenhæng begrænse bygden, har hidtil næsten helt holdt joklerne borte, så at denne, der rigtignok ikke er stort mere end en kystrand med tilhørende smådale, har et fredeligere og venligere udseende end jøkelbygderne ellers. Nordvest for Hestgerde står under fjældet **Borgarhövn** (Borgarhöfn), en gård, der foruden i Ldn. nævnes i Nj. (i anledning af Tangbrands rejse)[1]. Vest for Borgarhövn under Kalvafellsfjæld (Kálfafellsfjall) står præstegården **Kalvafell** (Kálfafell, Nj.) eller, som den også benævnes, Kalvafellstad (Kálfafellstaðr). Mellem Borgarhövn og Kalvafell skærer sig en lille dal Stadardal (Staðardalr) op mellem fjældene; man vil her se spor af gamle veje, og det fortælles, at Nordlændingerne i ældre tid drog over jøklen og ad denne vej ned til fiskeri i Sydersvejten. Da skal her i bygden have været en stor fiskeplads ved Halseskær (Hálsasker). Således benævnes en række skær, der i skrå retning går ud fra land omtrent ud for Hestgerdeshnuk, og som tidligere skal have dannet en god havn; her i nærheden påvises spor af de gamle fiskeskåle-tomter. Man tror snarest, at de nordlandske fiskeres besøg helt har tabt sig efter slutningen af det 16de årh., da henved 100 mænd på én dag skal være druknet ved Halse-havn[2]. Efterhånden var fiskeriet fra denne bygd næsten helt ophørt; i den senere tid er det dog igen tiltaget noget og drives navnlig fra Bjarnarhraunsvík ud for Kalvafell. Noget vest for Kalvafell åbner sig Kalvafellsdalen (Kálfafellsdalr), der adskiller Kalvafellsfjældet fra det såkaldte Stadarfjæld (Staðarfjall) — måske benævnt efter præstegården, som har ret til skovhugst her, men tilhørende gården Bredebolstad —; derefter følger Stejnafjæld

[1]) I havet ud for Borgarhövn findes et, kun ved ebbetid synligt skær Styrmisskær, om hvilket der går det sagn, at det en gang har været landfast, og at en derværende hule, hvis munding man endnu mener stundum at kunne skimte, da benyttedes som fårehus fra gården.

[2]) Sml. hvad der om de nordlandske fiskere er berettet s. 273, anm.

(Steinafjall), der igjen ved en dalstrækning Stejnadal (Steinadalr) er adskilt fra Stadarfjæld. Fra Kalvafellsdal og Stejnadal kommer en del större og mindre vandløb (Steinavötn), der ved deres skiftende forening og urolige løb har tilføjet det under fjældene liggende land betydelig skade, så at nu Kalvafell ved en sandstrækning er skilt fra nabogårdene mod vest. Stejnafjæld løber frem mod kysten på lignende måde som Hestgerdeshnuk, men fortsættes i øvrigt vest efter, til det ender ved Bredemarks-jøkel. Under den længst fremskudte del af Stejnafjæld står nær kysten gården **Bredebolstad** (Breiðabólstaðr), bekendt af sin höjættede landnamsmand, Rögnvald jarls sön Hrollaug. Ldn. fortæller, at hans höjsædesstøtter drev i land i Hornefjord, og at han da, uagtet han selv var landet i omegnen af Reykjavig, drog øst på og tog land fra Horn (»Vester-Horn«) til hinsides Sydersvejten. Først boede han i selve Hornefjord, men senere solgte han alt landet nord for Hreggsgerdesmule og boede derefter på Bredebolstad. Blandt de mænd, Hrollaug solgte land til, var Ulv den vorske; Ulv flyttede senere til Pappyle (Pap(p)ýli) og boede på Bredebolstad; hans sön Torgejr boede på Hov (Hof) i Pappyle. Man har her i egnen formodet, at Ulvs bolig Bredebolstad måtte være Hrollaugs nysnævnte gård, og har i henhold hertil henlagt Pappyle til den sydvestlige del af Sydersvejt; ligeledes vil man sige, at det Bredebolstad tilhørende Stadarfjæld har været benævnet »Papýlisfjall«[1]). Til bestyrkelse af denne gætning lader der sig dog næppe fremføre noget af vægt. Intet tyder på, at denne egn har båret navnet Pappyle, lige så lidt som man véd om nogen gård Hov her i egnen. Den gård Bredebolstad, hvortil Ulv flytter, kan tilmed i følge Ldn. ikke vel antages at være Hrollaugs »Bredebolstad i Fellshverve«. Rimeligst er det vistnok, at Ulv har bot på Bredebolstad i det nuværende »Síða« i Vester-Skaftafellsyssel. Her er hovedgården Kirkebæ, der, som det fremgår af Ldn., ansås for et helligt sted; her havde kristne Irer (paper) opholdt sig för Nordboerne, og her mente man, at ingen hedensk mand kunde trives: navnet Pappyle kunde således passe godt på bygden.

Til Hrollaug er en rig tradition knyttet. Nordvest for Bredebolstad findes nogle banker Hrollaugshólar, her vises Hrollaugs

---

[1]) Pappýli — opr. vel »Papbýli« — samt Lônsvejtens Papós og Papafjörðr, så vel som Papey (SM.) minder om »paperne«, således som Ldn. for det første og sidste af disse steders vedkommende anfører; de to andre navne forekommer ikke i sagaliteraturen.

höj, hvori han skal være skiblagt (ɔ: skibet skal være hvælvet over ham), og hvorover man har set ild brænde[1]). Omtrent ud for disse holer, en mils vej fra land, ses tre nøgne småholme eller skær Hrollaugsøer (Hrollaugseyjar); her skal Hrollaug have haft sin fiskeskåle.

Vestligere end Bredebolstad findes nu kun én gård i bygden, nemlig den under samme fjæld, noget nordvestligere, stående Reynivellir. Vest for denne, umiddelbart under Sydersvejtafjældenes vestligste pynt, fandtes indtil for få år siden endnu en gård Fell, én gang måske egnens rigeste gård og i lang tid sæde for sysselmanden i Øster-Skaftafells syssel; efter denne benævntes bygden tidligere ofte **Fellshverve** (Fellshverfi). Efter at gårdens marker mere og mere var bleven ødelagte af vand fra den fremtrængende Bredemarksjøkel, lagdes den fuldstændig øde 1870 — uden at den gamle spådom opfyldtes, at den til roden spaltede klippe, hvorunder gården lå, en gang skulde tilintetgöre den ved at styrte ned over den.

Fell er den første i en række af gårde, som alle ere lagte øde af den fremtrængende jøkel, men hvis plads man endnu til dels véd at påvise. Her begynder det omtrent 15 mil lange strøg, der optager Skaftafellssyslernes midte, eller — rettere sagt — Øster-Skaftafells syssels vestligste del, hvor jøkelvulkanerne har raset på enestående vis, så at kun resterne af en enkelt bygd (Öræve) nærmest omkring Vatnajøklens höjeste parti, den mod syd fremskydende Hnappafellsjøkel, står tilbage, medens ellers udstrakte sande med ovenfor liggende skridjøkler er, hvad der møder öjet.

---

[1]) I Bredebolstad land vises desuden et Helgaleiði, over en af Bredebolstadsbeboerne dræbt mand, der havde græsset sine kreaturer i deres land — »i Papylefjæld« anfører Sig. Gunnarssön.

Under Stadarfjæld, på en plet, som benævnes Hvítaflöt, skal der — fortæller man — have stået en kirke. Hvorledes det hænger sammen hermed er ikke let at afgöre. Kalvafell kirke har fra gammel tid været bygdens hovedkirke; men desuden fandtes tidligere kirke på flere andre gårde, deriblandt på Bredebolstad. At Bredebolstad oprindelig skulde have ligget et helt andet sted, nemlig hvor kirkepladsen nu påvises, tör dog næppe antages.

Sv. Povlssön beretter (i sin utrykte afhandling om de isl. Isbjærge, Ny kgl. saml. 1094 b. fol.), at »man taler om et kirkested, der i katolsk tid skal have været øverst i den dal i Hornafjorden — ɔ: Suðrsveit —, hvor Steinavötn falder ned; navnet ved man ej længer«. Han gætter på, at det i Ldn. omtalte Hof i Papýli har stået her, »da Papýli vel har indbefattet egnen mellem Steiná og Fellsá«. »Kirkestedet skal«, slutter han, »være ødelagt ved oversvömmelser«.

Nærmest Sydersvejten træffer man den 5—6 mil lange Bredemark-sand (Breiðamerkrsandr). Denne sandstrækning er ganske smal og vel ikke slet så ufrugtbar som den følgende, men dog alt andet end tiltalende. Fra Vatnajøkel skyder sig her en vældig skridjøkel ned, Bredemarksjøkel (Breiðamerkrjökull), der, hvor den når længst ned mod kysten, vel knap er fjærnet 1000 al. derfra. En sådan skridjøkel (som denne og den følgende store: Skejdaråjøkel) har for den fremmede noget höjst overraskende ved sig: Man ser for sig et sort, svagthvælvet höjdedrag hist og her med et hvidt skær, som kunde det være resterne af bankens endnu usmæltede sne — men hele massen er netop is og sne, kun næsten skjult af grus og sand. Hvor jøklen skyder sig længst frem mod søen, styrter som gennem en kloak en snavset jøkelelv sig frem under jøkelranden og iler forgrenende sig over sandfladen ned mod kysten. Dette er den frygtede Jøkelså på Bredemarkssand (Jökulsá á Breiðamerkrsandi). Da vejen til dens udløb i havet er så kort, bliver dens ström meget rivende, og da åen tillige fører en anselig vandmasse og ofte er opfyldt med isstykker, er den landets måske farligste rindende vand. En sådan ægte jøkelelv frembyder for den uvante et uhyggeligt skue. Strömmen er sædvanlig så stærk, at vandfladen for öjet ligesom hvælver sig, og på grund af mangel på regelmæssig flodsæng løber vandet med en voldsomhed, så at åens hoppende bølger på afstand — endnu för man i øvrigt ser selve åen — viser sig som brunsorte spidser, der kan forveksles med stene. — Sædvanlig styrter Jøkelså frem fra jøklen omtrent på grænsen af sandens østligste tredjedel; men undertiden, navnlig når den har haft en af de for jøkelelve ejendommelige, voldsomme uregelmæssige vandstyrtninger (hlaup), kan den pludselig helt forandre leje og bryde frem et andet sted fra skridjøklen — sædvanlig endnu østligere.

Allerede ved en tidligere lejlighed (Markarfljót, I, 264) er det omtalt, hvorledes sådanne jøkelelve passeres. Faste vadesteder mangle, i det det rivende vand snart bortgraver grunden hist, snart opkaster banker eller rygge her. Nu gælder det om af vandets bevægelse at slutte, hvor en sådan ryg findes og da ride i kanten af den. Som følge deraf kan overgangen over en större jøkelelv medtage flere timer: snart rider man med strömmen, snart tværs igennem, så op mod strömmen, eller stundum tilbage igen; tit når man tror sagen endt, viser det sig, at man har mere end halvdelen af det vidtforgrenede vandløb tilbage. Hvad Jøkelså på Bredemarkssand angår, kan den tit blive aldeles ufarbar, og man må da se at slippe gående over jøkelranden, hvad der kaldes at passere åen »á undir-

varpi«, men heste og bagage er det naturligvis meget besværligt at få frem ad denne vej, da skridjøklen er fuld af rævner.

Vest for Jøkelså gennemfures Bredemarkssand endnu af fire andre fra jøklen kommende åer, dog alle betydelig mindre end Jøkelså; den østligste af dem, og tillige den störste, er Bredå (Breiðá), der gennem en ôs falder i søen, den vestligste er Kviå (Kvíá). Ikke Jøkelså — som man skulde tro —, men Bredå regnes som grænseskel mellem Sydersvejten og den følgende bygd (Öræve). Mod sydvest støder Bredemarksjøklen op til den för nævnte Hnappafellsjøkel (Hnappafellsjökull, ældre Knappafellsjökull), også kaldet Öravajøkel (Öræfajökull), der skyder sig frem som Vatnajøkels sydligste pynt og tillige som bemærket er den del af samme, hvor den uhyre isdækte fjældmasse hæver sig til sin störste höjde — over 6000 f. —, höjere end noget andet islandsk fjæld. Mod nord står Örævajøklen i forbindelse med hovedjøklen; fra dens sydøstlige hjörne mod vest og nordefter langs hele vestsiden strækker sig derimod en strimmel bebygget land — »Ørkenbygden«, som den betegnende kaldes: på islandsk Öræve (Öræfi) eller Örævasvejt (Öræfasveit). Mod nord begrænset af jøkel, mod syd af havet, er adskillelsen fra omverdenen til de to andre sider næsten lige så fuldstændig; mod øst skilles bygden fra Sydersvejten ved Bredemarkssand med Jøkelsåen, mod vest fra Vester-Skaftafells syssel ved den lige så lange, men meget bredere Skejdaråsand (Skeiðarársandr) og to farlige jøkelelve, begge udspringende fra den ovenfor den 5—6 mile lange og henved 4 mil brede sandstrækning liggende Skejdaråjøkel (Skeiðarárjökull). Dette er en skridjøkel, af udseende og beskaffenhed som Bredemarksjøklen, kun endnu större og mægtigere. Ligesom Bredemarksjøklen begrænser den udsigten mod nord som et uhyre, mørkt, svagthvælvet höjdedrag med lidt sneskær hist og her. Fra dens sydøstlige hjörne fremvælder den store jøkelelv Skejdarå (Skeiðará), som i voldsomt løb først kastes ind mod Skaftafells-fjældet ved Örævebygdens nordvestlige hjörne og derefter i mange forgreninger søger sin vej mod syd, på mangfoldig måde skadende de få lævninger af bebyggeligt land i Örævebygden, hvorfra den optager en mængde mindre jøkelelve. Den anden fra jøklen udspringende betydelige elv (Nupsvandene) kommer fra dennes vestside og begrænser Skejdaråsanden mod vest. Selve sanden er aldeles græsløs, oversåt med större og mindre sten — omtrent som en strandbred. Af og til har Skejdaråjøklen nogle höjst ejendommelige vandudtömmelser. Hele jøklen kommer i bevægelse, hæver og sænker sig gyngende, indtil isdækket under frygtelig bragen brister og en

med isstykker opfyldt vandmasse styrter ud over sanden, hvor alle ujævnheder i terrænet da bortrives. — Örævajøklen, af udseende helt forskellig fra disse skridjøkler, gör i afstand et imponerende indtryk: lys og klar hviler sneen på sit stejle fjældunderlag; på nært hold får man derimod ikke et sådant indtryk af snefjældets höjde, som man skulde antage. Selv udpræget höjjøkel nedsender den en mængde skridjökler, som skyder sig frem mellem næsten alle bygdens gårde eller rettere de dem beskyttende fjældpynter. Sit andet navn »Hnappafellsjøkel« skylder den to »knappe« (hnappar), fjældknuder, der rage frem fra sneen sydligst i höjjøklen. De stærkt sønderrevne, aldeles vegetationsløse fjældskråninger nærmest omkring og foran jøklerne benævnes med et for disse egne ejendommeligt udtryk »skær«.

Örævabygden består nu kun af 8 store gårde — eller gårdgrupper, som flere af disse rettere må kaldes, da der her findes 3—4 bønder, hver i sin bolig. Østligst af alle er Kvísker, en gård, der ligger inde på selve Bredemarkssand, beskyttet for jøklen af nogle bagved liggende höjder, omtrent hvor Bredemarksjøklen og Örævajøklens østligste skridjøkel støder sammen; længst mod nordvest ligger Skaftafell, omtrent overfor hvor Skejdarå bryder frem fra Skejdaråjøklen. Tidligere har forholdene i den mellem de to sande indesluttede bygd, der først efter det 14de årh.'s vulkanudbrud antog sit nuværende navn, været vidt forskellige fra nutidens — om end ikke så forskellige, som man i almindelighed udmaler sig —; men heldigvis sættes vi ved Ldn.'s angivelser, i forbindelse med forskellige bevarede kirkemåldager, samt beretninger fra tiden omkring 1700 om hvad man da endnu vidste om de her foregåede forandringer, i stand til at få et ganske godt billede af den oprindelige tilstand. Hvad nu først den af Bredemarksandens större, vestligere del opfyldte strækning angår, viser allerede Ldn., at denne ikke på landnamstiden kan have haft sin nuværende ufrugtbarhed. I følge den nævnte kilde gav nemlig Hrollaug, der tog land fra »Vester«-Horn til Kviå, Tord illuge, som havde lidt skibbrud på Bredåsand (Breiðársandr), landet mellem Kviå og Jøkelså (ɔ: J. på Bredemarkssand) — en strækning, som nu kun udgör en del af Bredemarkssanden. På denne strækning kan desuden steder for flere gårde påvises, og af måldagerne ses, at dette har været en skov- og græsrig egn. Hvorvidt disse gårde har været opfattede som en særskilt bygd, benævnt Bredåmark (Breiðármörk) — således som traditionen vil —, kan ikke bestemt ses; dog fremgår det af en måldagebog, at navnet Bredåmark temlig tidlig har været i brug,

som det synes om den vestlige, större del af den nuværende Bredemarkssand, muligvis dog kun om egnen nærmest Bredå. Dette navn, senere afslebet til Bredemark (Breiðamörk), er tydelig nok endnu bevaret i benævnelserne Bredemarkssand, Bredemarksjøkel m. fl. Måldagerne vise, at de herværende gårde tilligemed den nuværende Örævebygd betragtedes som et »herred«, allerede den gang (som det fremgår af Nj.) skilt fra nabobygderne ved to sande. Den vestligste af disse (Lómagnúpssandr) må være den nu Skejdaråsand benævnte sandstrækning, den østlige var Bredåsand, svarende til en del af den nuværende Bredemarkssand, så at dens vestlige begrænsning formodenlig har været Bredå; derved forklares både dens navn, og den omstændighed, at Bredå kunde blive grænseskel mod Sydersvejt, således som forholdet — som bemærket — endnu er. Jøkelså har sikkert den gang ligesom nu haft sit udspring fra en skridjøkel; men denne har utvivlsomt da ligget meget længere fra kysten, som den vel først ved Örævajøklens vulkanudbrud i det 14de årh. ret er begyndt at nærme sig; endnu ved midten af forrige årh. var den i følge E. O. (s. 785) omtrent en mil fjærnet fra kysten. Ligeledes har skridjøklen sikkert oprindelig været indskrænket til den nærmeste del omkring Jøkelsås udspring, medens egnen vest for Bredå da i det væsenlige må have været forskånet for skridjøkler. Nu er den vestlige og större del af Bredemarkssand ikke meget forskellig fra den østlige. Den er noget bredere end den østlige tredjedel, hvor den endnu tilbagestående kyststrimmel er indskrænket til nogle grusdynger (morræner) mellem jøkelranden og en fladvandssamling (lôn, ôs) nærmest strandbredden. Efterhånden som man kommer vest på, ser man hist og her lidt grönt land foran jøklen, et enkelt sted (vest for Kviå) endog en gård, beskyttet af nogle bagved liggende höjder — det för nævnte Kvísker —, den sidste lævning af den formodede Bredemarksbygd.

Af de ældre beretninger, der oplyse os om ødegårdene på Bredemarkssand og i Öræve, fortjæner særlig en fra sysselmanden i Øster-Skaftafells syssel Islejv Ejnarssön stammende at fremhæves, i det han i året 1712 på Hov i Öræve lod optegne alt hvad man endnu den gang dér i egnen erindrede om de af jøkelvulkanerne ødelagte gårde [1]). Desuden kan forskellige oplysninger hentes fra en

[1]) Ovennævnte fortegnelse, hvoraf en afskrift — i følge Jon Sigurdssön fra c. 1770 — er bevaret i Rasks samling no. 102, 8vo (Univ. bibl.), begynder med følgende erklæring: »Anno 1712 på Hov i Öræve optegnedes pladsen for de gårde (bæastaðer), som tilforn skal have været i Öræve, men være

beskrivelse af Örævebygdens gårde, der findes blandt den samling for störste delen egenhændige notitser af Arne Magnussön, af historisk-topografisk indhold, tilsammen udgörende en seddel-fascikel i oktavformat, der i den foregående beskrivelse af Østerlandet oftere er citeret under benævnelsen »Chorographica Islandica«, nu indført i den Arnamagnæanske samlings katalog som nr. 213, 8vc. Denne beskrivelse, der tillige meddeler et og andet om ødegårde, lokaltraditioner m. m., er vistnok noget ældre end sysselmandsbeskrivelsen og kan måske med störst rimelighed henføres til præsten Gisle Finnbogessön, der var sognepræst i Öræve gennem det 17de årh.'s sidste halvdel. Hertil kommer, som tidligere fremhævet, hvad måldagerne lære os om egnen og dens ødegårde, og, naturligvis også, hvad Ldn. og den øvrige sagaliteratur yder. — Ldn. fortæller, at Tord illuge, ejeren af landet mellem Jøkelså (på Bredemarkssand) og Kviå, boede »under Fell ved Bredå«; Illuge Fellsgoði kaldes han Ldn. s. 82. Denne gård Fell svarer vistnok til ødegården Fjall, som har staaet under fjældet Breiðamerkrfjall, et græsrigt og som avret for får benyttet, men nu af jøkel helt omgivet fjæld, der står ovenfor sanden mellem Bredå og den vestligere Fjallå (— á). I måldagen for den tidligere hovedkirke i den nuværende Örævebygd (Rauðilækr), der i sin ældre skikkelse af Jon Sigurdssön henføres til år 1179, anføres det, at kirken har ret til at holde 160 beder i Fjalls land; denne gårds landområde må altså både have været stort og fortrinligt. Blandt jorder, som kirken på Hov i Öræve ejer, nævner en måldage fra slutningen af 14de årh. (Michaels máldagi) Fjall med en til 9 hundreder vurderet forstrand. Spor til tomter af den af jøkel omsluttede gård havde man 12 år för sysselbeskrivelsens affattelse (ɔ: endnu år 1700) kunnet se.

---

bleven ødelagte af jøkler, ild, vand og grus; dette har jeg optegnet efter de ældste folks beretning, efter hvad de har hørt af de ældste folk, og efter hvad disse sagde, at ældre folk havde fortalt dem, og således den ene den anden, og noget efter hvad jeg har set nedskrevet«. En med Rask 102, 8vo i det væsenlige stemmende afskrift er trykt i »Norðanfari« 10/4 1878. — Den nævnte beretning har tidligere været benyttet af Svend Povlssön og Jonas Hallgrimssön i deres utrykte arbejder, henholdsvis over de islandske jøkler og vulkaner. Skriftet er vel navnløst, men forfatteren velkendt. I forbindelse med dette arbejde kan nævnes et uddrag af en jordebog over Skaftafells sysler, som sysselmændene Olav og Islejv Ejnars-sönner udarbejdede i årene 1697—1709, hvori adskillige oplysninger om forholdene i Öræve-Bredemarksbygden. Bemældte uddrag befinder sig i Jon Sigurdssöns håndskriftsamling.

Forskellig fra »Fell ved Bredå« synes den i Nj. nævnte gård **Bredå** (Breiðá) at have været. Da en frænde af Side-Hall boede her, har det rimeligvis været en anselig gård. Efter at den flere gange er omtalt i sagaen, berettes der ved dennes slutning, at efter Kåres udsoning med Flose og hans påfølgende ægteskab med dennes broderdatter Hildegunn boede ægteparret »først« på Bredå. På Bredå var i gammel tid en kirke. Om denne og de tilhørende besiddelser får man nærmere underretning gennem en i AM. 263, fol. opbevaret måldage. Skönt dette håndskrift, der er istandbragt af biskop Odd Ejnarssön år 1598, og hvorom nærmere kan efterses i Dipl. isl. I, 253—54, indeholder »gamle« måldager af höjst forskellig alder, sædvanlig uden nogen anden betegnelse end netop ordet »gammel«, kan det dog for denne måldages vedkommende med temmelig sikkerhed siges, at den stammer fra tiden för vulkanødelæggelsen i det 14de årh., rimeligvis fra den nærmest foregående tid, og affattet samtidig med et par i håndskriftet umiddelbart efterfølgende måldager for denne egn, hvoraf »Rauðilækr«-måldagen af Jon Sigurdssön henføres til år 1340 (Sml. Dipl. isl. I, 167—69). I følge den nævnte fortegnelse ejede kirken hele gården (jorden) med de forstrande og skove, som fra gammel tid havde hørt dertil. Særlig nævnes som kirkeejendom desuden »hellir hinn eystri« (en gård?), Hola land (Hólar — en alt da ubeboet gård?), Hola forstrand, Vindås forstrand (Vindáss — en gård?)[1]) og en forstrand ud for Salthövde (Salthöfði er den sydøstligste udløber fra Öræve-bygdens fjælde). Fremdeles hørte under kirken to kapeller. På gården skulde være en præst. Med hensyn til ejendommens betydning kan det også fremhæves, at den kirken tilhørende kreaturbesætning var ret anselig (således 6 kør), og at nabokirken (Hnappavellir) havde ret til rishugst i Bredå land. Ved det store vulkanudbrud i det 14de årh., der med störst rimelighed kan henføres til år 1362, er Bredå rimeligvis bleven forladt. At kirken her som en følge af disse naturomvæltninger i det mindste for en tid er bleven opgivet, synes at fremgå af den i slutningen af århundredet forfattede Vilchins måldage; her opføres ikke Bredå kirke, men under fortegnelsen over kirkeinventariet på Stavafell i Lon bemærkes, at to klokker fra Bredå og et kors af biskop Torarin (1363—64) overdroges den derværende kirke. — Denne gård anses for at være den samme som **Bredåmark** (Breiðármörk, Breiðamörk), der først efter

---

[1]) I følge en meddelelse gennem præsten i Öræve skal Vindás-fjara ligge i Fellshverfi (Suðrsveit).

midten af det 17de årh. lagdes øde. Fjall siges i sysselmandsbeskrivelsen at ligge vest for Bredåmark, og om Bredåmark berettes sammesteds, at den var ødelagt af jøkel, vand og grus, men tomterne sås endnu; der havde været kapel, og i dettes indgang lå en stor, flad sten — af længde, bredde og tykkelse omtrent som en almindelig ligsten —, hvidgrå af farve. Stenen, der kaldtes Kåre-stén (Kára hella), ansås for Kåre Sölmundssöns ligsten, og man fortalte, at han selv havde båret den hjem för sin død. På den tid, beretningen nedskreves, sås vel ikke længer selve stenen (der mentes at ligge på Kåres grav), men man vidste at påvise stedet, hvor den var at finde[1]). Ved slutningen af forrige århundrede var alt her skjult af jøkel, med undtagelse af nogle lævninger af tunet. I den blandt Arne Magnussöns samlinger opbevarede beskrivelse af Öræfebygden nævnes Bredåmark endnu som Öræfesvejtens niende gård, men der siges, at gården nu ligger fuldstændig øde, med undtagelse af stedet for selve gården og nogle forfaldne småbygninger; dog sås der tillige, tomter, således en kirketomt og Kåres grav med den firkantede gravsten, som i følge meddelerens skön næppe kunde flyttes af 8 mænd. I biskop Brynjulv Svendssöns måldagebog fra år 1641 nævnes »Breiðarmörk« blandt de under Öræfebygdens sydligste kirke (Hof) liggende gårde og må antages endnu den gang bebygget.

Af traditionen om Kåres ligsten fremgår temlig tydelig, at man har opfattet Bredåmark som samme gård som Bredå, og tillige at man har tænkt sig Kåre boende her til hans død og således intet hensyn taget til Nj.'s »først«. At gården efter en tid at have ligget øde — som tilfældet rimeligvis har været efter midten af det 14de årh. — med den ny bebyggelse har kunnet skifte navn, synes heller ikke usandsynligt. Har det til den gamle gård hørende landområde alt tidligere været benævnt Bredåmark, måtte det ligge nær at benævne den nye gård, der rejste sig her, efter det omgivende land. Ja, selv om benævnelsen Bredåmark har strakt sig over hele den vestlige del af den nuværende Bredåmarkssand, kan benævnelsen ikke have noget påfaldende ved sig; måske var Bredåmark-gården den første gård, der igen rejste sig her efter ødelæggelsen, men i hvert fald har »Bredåmarkens« mest karakteristiske del sikkert ligget mod øst, nærmest Bredåen, som den tog navn efter. Så vidt vides det eneste sted, der giver nogen oplysning med hensyn til den ældre

[1]) Denne »ligsten« omtales også E. O. s. 841, og i følge denne kilde føltes det endnu ved midten af forrige århundrede af de forbirejsende som en pligt at rense stenen for grus og støv.

anvendelse af navnet Bredåmark, er det oftere nævnte måldagehåndskrift AM. 263, fol. Der angives her, at Skålholts kirke ud for Bredåmark ejer en forstrand af værdi 12c. og desuden 9c. i forstrand ud for Salthövde. Det synes nemlig tydeligt, at disse forstrandsstykker er en del af Bredå kirkes gamle besiddelser, blandt hvilke vi netop finde »Hola forstrand« vurderet til 12c. og en forstrand på 9c. ud for Salthövde. Tör man antage, at Hola forstrand har ligget ud for den fordums gård Holar, må denne strækning søges aller vestligst paa Bredemarksand og altså Bredåmarken under den anførte forudsætning have strakt sig lige så langt. Men, hvorledes det end hermed forholder sig: »Bredåmark« viser sig paa dette sted temlig tydelig brugt for at betegne en strækning på den nuværende Bredemarkssand, der oprindelig hørte under Bredå-gården, og hvorefter altså den nye gård (Bredåmark-gården), der her rejste sig, naturlig har kunnet benævnes.

Om kapel på gården Bredåmark lader sig næppe noget oplyse; muligvis har her slet intet kapel været, men tomten af den gamle kirke fra Bredå-gårdens tid givet anledning til denne formodning.

Mellem det nu omhandlede strøg — nærmest vest for Bredåen — og Kvísker kendes ingen ødegårde. Kviskær (Kvísker), nu Bredemarkssandens eneste bebyggede gård, ligger som tidligere anført beskyttet af nogle höjder omtrent hvor Bredemarksjøklen og Öræværajøklen går over i hinanden. Gården tager i følge Öræve-beskrivelsen i Arne Magnussöns samlinger navn af to lave skær i havet ud for gården; disse benævnes rigtignok nu Tvísker, og dette navn er tilmed ved at gå over på gården, men den gang benævntes både skær og gård Kvísker. Heraf er vel igen navnet på den vest for gården løbende Kviå (Kvíá) dannet[1]. — Ldn. beretter, at Torgerd, enke efter en af den norske herse Heyjangrs-Björns sönner Asbjörn, der var død på sin rejse til Island, besatte hele Ingolvshövdehverve (Íngólfshöfðahverfi) mellem Kviå og Jøkelså (Jökulsá ɔ: Skejdarå) og boede på Sandfell (en af de midterste gårde i Örævebygden). Hauksbog og Melabog oplyse nærmere, hvorledes det gik til med dette landnam, at Torgerd nemlig, da ingen kvinde måtte besætte en större strækning end den, hvorover en to års kvie kunde trækkes i løbet af en forårsdag, satte sig i bevægelse med kvien fra et fjæld i nærheden af Kviå og nåede til Jökulsfell ved Örævebygdens nordvestlige hjörne, hvoraf

[1]) Nu skelnes mellem en østre og en vestre Kviå, men bægge vest for Kviskær.

det altså også ses, at hele Ingolvshövdehverve, som hun derved fik som sit landnam, netop svarer til det nuværende bebyggede Öræve, Kviskær fraregnet. — Havde man kun Ldn. at støtte sig til, vilde man sikkert aflede det i navnene på gården og åen liggende kví— af »kvíga« (en kvie); er disse benævnelser derimod, som det synes, udgået fra navnet på de to småskær, har man formodenlig her med ordet »kví« (fold, indhegning) at göre. I følge Sig. Gunnarssön (Örnefni s. 450) skal der i nærheden af Kviå findes en »Kvígusteinn« (ɔ: kviestén), hvorfra man siger at Torgerd begyndte sin vandring med kvien.

Mellem Kviskær og den følgende gård Hnappavellir, der ligger et par mil længere mod sydvest, påpeges stedet for flere ødegårde. Nærmest Kviskær, »øst for Kviås gamle rende«, skal i følge sysselmandsbeskrivelsen have stået en gård Bakke (Bakki); tomter sås ikke[1]). Navnet kendes allerede fra Raudelæk-måldagen i dens ældste skikkelse, da Bakke alt den gang ejedes af kirken. Senere opføres Bakke med alle Raudelæk-kirkens øvrige besiddelser under Sandfells kirkes ejendomme; ved begyndelsen af forrige århundrede var imidlertid alt græsland gået til grunde, men forstranden ejedes af kirken og benævntes Bakka fjara. — Nærmere kysten — og vel også sydvestligere — ved et derværende lón sås i følge sysselmandsbeskrivelsen tomter, som man mente af en gård Husavig (Húsavík). — Endnu en tredje ødegård Holar (Hólar) påviser man øst for Hnappavellir under nogle holer (banker); her skal have været kirke, og virkelig findes også ovenfor et fjæld Staðarfjall. Sysselmandsbeskrivelsen beretter, at der i nulevende folks minde var bleven set tomter. Denne ødegård Holar kan næppe være nogen anden gård end den ejendom af samme navn, der nævnes i flere af de gamle måldager fra för det 14de årh.s vulkanødelæggelser. Bredå ejede, som anført, Hola land og Hola fjære; kirken på Hnappavellir havde rishugst for 30 heste i Hola land, og endelig ejede Raudelæk-kirke »alle de ører, som have fulgt Holar«. Efter alt dette skulde man tro, at Holar tidlig var lagt øde, og navnlig synes traditionen om en kirke her, hvorom ellers intet vides, mistænkelig. Man fristes til at formode en forveksling, så at man her har stedet for den ældre gård Hnappavellir med tilhørende kirke (der påvises længere vest på). — Om strækningen, hvor de tre sidstnævnte gårde har stået, gælder det — ligesom til dels om Kviskærs land —, at det

---

[1]) I følge meddelelse gennem Örævepræsten havde Bakke ligget foran den mellem Østre og Vestre Kviå indesluttede Kambsmyre.

ikke er selve Bredemarksjøklen, der er trængt frem over deres enemærker, men derimod udløbere fra Öræve- eller Hnappafellsjøklen.

Med den følgende gård Hnappavellir, Nj.'s **Knappavöllr**, er man endelig nået selve Örævebygden og har fuldstændig vendt Bredemarkssanden ryggen. Sit navn skylder gården de to »knappe« i jøklens sydlige del, hvorunder den står, dog skilt fra selve höjjøklen ved en med skarpe stenskærver oversåt fjældryg (»skæret«)[1]. Mod syd hæver sig det tidligere nævnte lille fjæld Salthövde, der her skyder sig frem mod søen. I følge sysselmandsbeskrivelsen påvistes tomter af en gård vest for Hnappavellir, og her mente man, at Hnappavellir för Örævebygdens ødelæggelse havde stået. Fra AM. 263 fol. kendes en måldage for Hnappavold kirke (Mariu kirkia a nappavelli), rimeligvis fra 1340. Kirken ejede en fjærdedel af gården, besad en del kreaturer og et ikke ringe inventarium, samt ret til skovhugst på mange steder, hvoraf nogle allerede tidligere er nævnte. Under kirken hørte 4 gårde, og der var 3 kapeller. Ved vulkanudbruddet kort efter midten af det 14de årh. må også denne kirke være gået til grunde, ti den samme biskop, som i årene 1363—64 overdrog Stavafellskirke i Lón noget inventarium fra Bredå, tillagde (ifg. Vm.) samme kirke ikke ubetydelige ejendele fra Hnappavold kirke.

Sydvest-vest for Hnappavellir følger bygdens to sydligste gårde, stående under en fra jøklen fremskydende, lavere höjde. Også her i nærheden vil sysselmandsbeskrivelsen påvise stedet for to ødegårde.

Fra denne sydligste del af Örævebygden har man mod syd udsigt til forbjærget **Ingolvshövde** (Íngólfshöfði), en mod søen stejlt affaldende, ind mod land nedadskrånende höjde, — nu helt afskåren fra land ved Skejdaråens arme og derfra stammende fladvandsstrækninger, men af og til besøgt af egnens folk for fuglefangstens skyld. Ingolvshövde er bekendt som det sted, hvor landnamsmanden Ingolv først landede; i følge Nj. led Kåre Sölmundssön her skibbrud, hvorefter han begav sig til egnens hövding, sin gamle fjende Flose, der ædelmodig forsonede sig med ham. — Om Ingolvshövde har Arne Magnussön bestræbt sig for at samle udførlige oplysninger. Således findes blandt hans øvrige samlinger til Örævebygden en af ham selv afskreven beskrivelse af Ingolvshövde, der udtrykkelig anføres som hidrørende fra Öræve-præsten Gisle Finnbogessön. Til denne beretning henvises i Örævebeskrivelsen, hvor Ingolvshövde

[1]) »Sker« er en benævnelse på nøgne klipper både i Vester- og Øster-Skaftafells syssel.

også udførligere omhandles (under gården Sandfell, til hvis kirke den med Raudelæk-kirkens øvrige besiddelser var gået i arv); endelig findes også sammesteds vedlagt en tegning af Ingolvshövde. Hövden var den gang landfast, men i følge traditionen havde den tidligere været omflydt af havet. Man fortalte, at Kåre Sölmundssön havde sat sit skib op her og påviste tomten af skibsskuret (Kárahróf). Ved hövdens østside var der landingssted for fiskerfartöjer; den gang var der nemlig endnu nogen udroning fra denne egn, medens den senere fuldstændig er ophørt, her, så vel som længere vest på, til den vestligste del af VSkf. Ved hövdens vestside skulde oprindelig have været en fjord, hvor i gamle dage handelsskibe havde ligget, og man påviste endnu en klippeblok med et hul igennem, hvortil landtovet havde været bundet. Oppe på hövden var der på beskrivelsens tid (c. 1700) bygget boder (4 i tallet), hvori de med fiskeriet beskæftigede opholdt sig under fisketiden [1]).

De øvrige gårde i Örævebygden ligge i en række fra sydøst til nordvest langs Örævejøklens vestside med en indbyrdes afstand af omtrent en mil. Først møder (syd fra) Hov (Hof), hvor anneks-kirken står, derefter Sandfell, bygdens præstegård. Mellem de to gårde ligger vejen over en lang hals og i det hele mest over sten og grus; i de sammenhængende fjælde oven for bygden glimter hist og her jøklen frem; et fritstående, kegleformigt, rødbrunt fjæld Goðafjall vækker ved sit navn opmærksomhed, — man har også her sagn om, at hovet skal have stået på fjældet, og at tomter endnu skal ses dér [2]). — Den følgende gård **Svínafell** (stundom også Svínafjall) ligger i lidt venligere omgivelser, beskyttet af det til dels grönklædte Svinafells-fjæld, — dog med skridjøkler i gårdens umiddelbare nærhed. Svinafell var i gamle dage et berömt hövdingesæde, i Nj. så ofte omtalt som bolig for en af sagaens hovedpersoner Flose Tordssön, der ved omstændighedernes magt meget imod sin vilje dreves til at optræde som mordbrændernes fører ved Njålsbranden. I Sturlungetiden var Svinafellsætten, hvortil

---

[1]) I æventyret om Vestfjorde-Grim (Ísl. Þjóðs. 1, 167—70) omtales en havn ved Ingolvshövde.

[2]) Sml. »hov«-sagnene fra Østfjordene. — På Sandfell ligesom paa den følgende gård Svínafell nævner E. O. s. 825 nogle gamle bygninger, der efter beboernes sigende skulde have stået siden det 11te årh.; selv mener dog forfatteren, at disse huse — om end större og ældre end sædvanlig — må være flere gange ombyggede. I den antkv. indb. (1817) tales endnu om en skåle på Sandfell, hvor man så lævninger af gammelt tømmer og gammeldags vinduesåbninger i taget; de gamle sænge i skålen var derimod forlængst forstyrrede.

de fra Sturl. bekendte hövdinger Sigurd Ormssön, brodersönssönnen Orm Jonssön og dennes sön Sæmund hørte, den mest ansete familie på hele Østlandet. På historiske minder er gården ikke rig. Floses navn synes bevaret i benævnelsen på en hule i Svinafells-fjældet Flosahellir, til hvilken dog ingen tradition om denne mand knytter sig. I gårdens land på flad mark vises et Grettestag. — Nordligst i Örævebygden, nordvest for Svinafell, ligger endnu en gård **Skaftafell** (Skaptafell), måske på den frodigste plet i hele Öræve. Gården, der tidligere stod under Skaftafells-fjældet, har på grund af Skejdaråens ødelæggelser måttet flyttes noget op i dette. Skråningerne er her kratbevoxede både nord og syd for gården, og hist og her i kløfterne når træerne (birk og rön) endog en ret anselig höjde. Udsigten fra gården er dog trist nok; den snavsede Skejdaråjøkel, den uhyre, flade sand, med den vidt forgrenede Skejdarå er, hvad der møder öjet. Imod nord åbner sig en lille dal Morsådal (Morsárdalr) ind mellem Jökulfell (mod vest) og nogle andre fjælde mod øst, mellem hvilke sidste rigtignok en skridjøkel i øst-vestlig retning strækker sig ned i dalen, men endnu bærer dog denne egnens bedste skov.

I følge Svend Povlssön (de islandske Isbjærge) bestod ved slutningen af forrige århundrede en tradition om, at der i gamle dage havde ligget en vej mellem Skaftafell og Mödrudal på Fjældene (NM.) gennem Morsådal. Man mente at se dette bestyrket ved spor af en gammel vej i det Morsådalen mod nord begrænsende Miöfell, samt ved forskellige her fundne genstande; endvidere, fortalte man, havde hyrden fra Mödrudal fri sæng i Skaftafells skåle og han fra Skaftafell ligeledes i Mödrudals. Hvor utrolig det end må forekomme, at der nogensinde har været vej mellem den nordlige og sydlige del af landet, her hvor Vatnajöklen er allerbredest og mod nord grænser til vidtstrækte udørkner, bestyrkes dog traditionen om en forbindelse mellem Mödrudal og Skaftafell i höj grad ved en måldage fra biskop Gisle Jonssöns tid (1558—87). Her anføres nemlig (Am. 261, fol. i måldagen for Mödrudal »á Fjalli«), at kirken har ret til »XII trogsööla högg« i Skaftafellsskov. Ligeledes meddeler uddraget af jordebogen fra 1797 og følgende år, at gården Skaftafell havde græsningsret for 14 heste på Mödrudals hede i sommertiden, men som rigtignok aldrig benyttedes på grund af jøklerne[1]).

[1]) Arne Magnussön har i sine topografiske optegnelser forskellige bemærkninger om den antagne ældre forbindelse mellem Örævebygden og den

Syd for Jökulfell fremstyrter Skejdarå i østlig retning og har forvandlet alt land under fjældets fod til sten- og sandslette. Imellem Skaftafell og Svinafell som mellem egnens fleste andre gårde strække mindre skridjøkler sig frem; stundum nå de næsten helt ned til Skejdaråens bred: sorte og snavsede, med en banke af grus og sten foran sig, affødende en rivende lille å, som det kan volde bryderi nok at passere. Ejendommeligt er det at se, hvorledes på sådanne steder de græsklædte fjældskråninger ligge höjere end skridjøklens umiddelbart til dem stødende rande.

I følge hvad man nu vil fortælle på Skaftafell skulde gården allerførst have stået under Jökulfell inde i Morsådal. Dette skyldes dog kun traditionens uklarhed. Den gård, som tidligere stod her, hed, hvad også sysselmandsbeskrivelsen fremhæver, Jökul(s)fell; beskrivelsen beretter yderligere, at den havde stået i skråningen af det Jökulfell benævnte fjæld, på et sted, som endnu den gang kaldtes Bæjarstaðr; der havde været kirke, og man havde indtil for kort tid siden set spor til dennes og kirkegårdens tomter (ifg. Örævebeskrivelsen sås »endnu med lethed tomterne af kirkestedet«, og skoven i fjældet havde tidligere været så höj, at der herfra hentedes hustømmer). På Jökulsfell var der i følge Raudalæk-måldagen fra 1340 en halvkirke, men desuden ejede tillige Raudalæk kirke fra gammel tid (allerede nævnt 1179) en skovstrækning i fjældet her. Af Vm. ses, at biskop Gyrd (1349—60) gav 12 får og en ko fra Jökulfell til den nærmeste kirke i VSkf. Af denne overdragelse kan man vel slutte til kirkens samtidige nedlæggelse, og da overdragelsen i følge bispens levetid må have fundet sted för det sandsynlige år for den store vulkanødelæggelse (1362), kunde man måske heri finde en bestyrkelse for antagelsen af et tidligere udbrud i samme århundrede, der af nogle henfores til 1350. Efter vulkanødelæggelserne i det 15de århundrede er Jökulfell rimeligvis ikke mere bleven bebygget. Blandt de Arnamagnæanske afskrifter af islandske diplomer findes en måldage for Hov kirke, efter en måldagebog, som biskop Michael (1383—90) skal have ladet göre. Heraf ses, at Hov kirke ejede

---

nordlige del af landet, hvor nu Vatnajøklen skiller. Således beretter han, at vejen mellem Mödrudal og Skaftafell skal have udgjort en dagsrejse, at bonden i Skaftafell skal have drevet en anden gård i Bårdardal (Sþ.), til hvis kirketjæneste han kunde komme tidsnok hjemme fra Skaftafell, tilmed bærende en kone paa ryggen, og endelig, at vejen endnu ved begyndelsen af det 16de årh. skal have været benyttet. Et andet sted beretter han om en lignende ældre forbindelse mellem Örævebygden og Fljolsdalsherred (NM & SM.), der ligeledes udgik fra Skaftafell.

»halvdelen af alle de forstrande, som ligge til Jökulfell«. I uddraget af jordebogen fra 1697 angives, at jorden Jökulfell er lagt under Skaftafell; i sysselmandsbeskrivelsen 1712 siges mere bestemt, at hvad der er tilbage af denne jords land, lejes fra Skaftafells gård[1]. At Skaftafell-gården fra gammel tid væsenlig har haft sin nuværende plads, derom vidner jo dens navn, og med dette forekommer den allerede i Nj., hvor gården nævnes som en ejendom, Flose havde rådighed over.

Ved Skaftafell må nødvendigvis **Skaftafellsting** (Skaptafellsþing) søges; men om spor af tingstedet eller dettes beliggenhed vides nu intet. Skaftafellsting var et af Østlandets vårting, men nævnes i sagaerne kun i anledning af et par her forefaldende drabssager.

Disse her nævnte Öræfebygdens gårde eller gårdgrupper ligger som oaser i ørkenen, beskyttede ved en fjældryg (en höjde e. d. l.) mod skridjøkler og ved et eller andet gunstigt tilfælde endnu ikke ødelagte af Skejdarå eller en af bygdens mindre jøkelelve, medens alt omkring er sten- og sandslette. Skridjøkler har her vel altid været i bygden — således optræder allerede ved år 1200 Svinafellså som en jøkelå (Sturl.' II, s. 115) —, og lige så længe må egnen have båret mærke af jøkelelvenes ødelæggelser; men at landet i den historiske tid er gået tilbage, følger nødvendig af de store udbrud af Öræfejøklens vulkaner, som man ved har fundet sted her i det 14de og 18de århundrede. Desuden har sikkert også Skejdarå i nyere tid skadet bygden en del, efter at den — i følge Sv. Povlssön — i forrige århundrede har opgivet sit gamle leje omtrent midt på Skejdaråsand og kastet sig østligere, så at den nu løber umiddelbart ved bygden. Minder om en ældre tids gunstigere forhold er en række ødegårde, der opregnes i den oftere nævnte sysselmandsbeskrivelse fra begyndelsen af forrige århundrede. Foruden Jökulfell nævnes her af ødegårde for den egenlige Öræfebygds vedkommende Freysnes, Svínanes, Rauðilækr, Berjahólar, to gårde Gröf, Hreggás, Eyrarhorn, samt de to alt omtalte gårde sydligst i bygden. Alle disse gårde, tillige med flere af de tidligere nævnte, er rimeligvis blevne lagte øde i det 14de årh., da måske endog hele Öræfe-Bredemarksbygden for en tid er bleven lagt øde. Om disse ødelæggelser beretter sysselmandsbeskrivelsen, at det er en al-

[1] Mærkeligt er det ellers, at Öræfebygden så hurtigt har begyndt at rejse sig efter ødelæggelsen, at en fortegnelse over Hov kirkes ejendomme således har kunnet optages en snes år efter vulkanudbruddet.

mindelig og gammel tradition, at Örævebygden to gange er bleven ødelagt: En gang kom der, netop da hyrden fra Svinafell var færdig med at drive malkefårene sammen, et brag fra jøklerne, så at alle folkene forfærdedes; da kort efter et andet brag lod sig høre, flygtede hyrden op i Flosahellir. Efter et tredje brag brast jøklerne, og vand og grus styrtede ned over bygden i sådanne masser, at både folk og fæ gik til grunde hele Öræve over, undtagen den nævnte hyrde og en blisset hest, som om somren, da tingmændene fra Østfjordene drog forbi på vejen til altinget, fandtes stående sydligst i bygden på en klippeknude, som efter denne benævntes Blesaklettr. — Ved den anden ødelæggelse skulde 16—18—19 gårde på Skejdaråsand være tilintetgjorte, men deres navne kendtes ikke, og der sås intet spor til bygninger[1]).

De ældre kilder skelne ikke på denne måde mellem en dobbelt ødelæggelse; samtlige ødelæggelser fra Örævejøklen henføres til det 14de årh., og skönt det ikke er klart, om der har fundet et eller flere udbrud sted, må de væsenlige ødelæggelser dog tilskrives et enkelt hovedudbrud, som med störst sandsynlighed kan henføres til år 1362.

På tre steder i det sydlige Island — beretter den i følge Jon Sigurdssön pålideligste kilde (en annal fra slutningen af det 14de årh.; se Dipl. isl. s. 245) — var der år 1362 vulkanudbrud; hele Lilleherred, samt meget af Hornefjord og Lonshverve, i alt en strækning af 25 mil (5 »tingmannaleđ«) ødelagdes; hvor der för var 30 favnes dyb i havet, opstod jævne sande, med sådan voldsomhed løb Knappafellsjøkel frem i søen. To kirkesogne (kirkiu sokner), Hov og Rødelæk (at Hofi oc Rauðalæk), gik aldeles til grunde. — Denne beretning forstås måske rettest således, at i følge denne hele Örævebygden (Bredemarksgårdene indbefattede), en strækning, der her kaldes Lilleherred, ved denne lejlighed i det mindste for en tid lagdes øde, medens særlig to kirkesogne, Hov og Rødelæk, fuldstændig tilintetgjordes af den fremstyrtende jøkel. Den i slutningen af det 16de århundrede levende præst Jon Egilsson beretter, at der ved det store vulkanudbrud skal være gået 40 gårde til grunde, men desuden 8 bevarede, som på hans tid udgjorde Örævebygden. Ja en annal fra det 16de årh. lader endog den ødelagte bygd have talt 70 gårde. En ligefrem

[1]) Sysselmandsbeskrivelsen benævner hyrden Hall(ur); derimod lader Örævebeskrivelsen manden, der på denne måde reddede sig, medens jøkelløbet stod på, hedde Flose og fortæller, at Flosahellir bærer navn efter ham.

misforståelse (ved fejllæsning?) er det sikkert, når man finder angivet 6 udbrudssteder i steden for 3; samme kilde (en annal, der i sin nuværende skikkelse skyldes den nordlandske biskop Torlak Skulessön, 1628—56) lader fejlagtig Öræfebygden være »i Østfjordene«, i det dette udtryk formodenlig her er brugt ensbetydende med Østfjordingefjærdingen. Denne annal — der af Jon Sigurdssön karakteriseres som utvivlsomt afskreven efter en anden ældre — beretter, hvorledes åen »Vlfarză« brød frem over præstegården Raudelæk, Rødelæk (at Rauðalæk), og ødelagde alle bygninger, så at kun kirken stod tilbage. **Rødelæk** (Rauðilækr, Ljósv.) har i følge sysselmandsbeskrivelsen stået mellem Svinafell og Sandfell, ud for hvor en skridjøkel nu strækker sig frem; 30 år tidligere så man tomter dér, men nu (1712) var alt forvandlet til grusstrækninger. Da sysselmandsbeskrivelsen anfører, at der kort fra, hvor gården har stået, løber en å »Virkisá«, er det rimeligvis denne å, som i sin tid har ødelagt gården, og som ved en afskriverfejl i den för omtalte annal har fået formen »Vlfarză« ɔ: Úlfarsá.

Rødelæk var i følge måldagernes vidnesbyrd för ødelæggelsen en rig og blomstrende gård, og den herværende kirke öjensynlig hele herredets hovedkirke, under hvilken særlig alle kirker i den vestlige del af Öræfebygden hørte. Dette indlyser klart nok af de to for denne kirke bevarede måldager, af hvilke den ene, trykt i Dipl. isl. s. 248, af Jon Sigurdssön sættes til år 1179, den anden (der findes i AM. 263, fol.) af samme forfatter henføres til år 1340. Bægge stemme i det væsenlige overens, den yngre er noget udførligere, og navnlig denne er rig på stedsnavne[1]). Kirken ejede hele gårdens land og desuden gårdene Hlaðnaholt, Langanes og Bakke, — alle tre nu forlængst gåede til grunde, og kun for Bakkes vedkommende kan stedet for gården (se s. 286) påvises. Besiddelsen af Ingolvshövde måtte Rødelæk dele med bonden på Eyrarhorn. Om kirkens store græsningsret i det gårdene Holar og Fjall tilhørende land er allerede tidligere talt (— ligeså om de kirken tilhørende »ører, som havde fulgt Holar«); desuden nævner den ældre måldage kirkens ret til at have 30 heste hele året rundt i Krossholts land, samt anfører endnu en avret Kviåmyre (á Kvíár mýre). Endvidere havde kirken engstrækninger (navnlig opregner den yngre

---

[1]) Om de her forekommende stedsnavne, ligesom om de fra måldagerne for Hnappafells og Bredå kirke kendte, gælder det, at medens nogle endnu kendes, er dog de allerfleste i tidernes løb helt forglemte, og de derved betegnede steder vil vel vanskelig kunne påvises.

måldage en mængde sådanne »øer« og »holme«), skove (hvoraf, som nævnt, en inde i Jøkelsdal), forstrande (væsenlig, som det synes, syd for Kviå). Kirkeinventariet var, som det navnlig af den yngre måldage fremgår, overordenlig rigt, og den kirken tilhørende kreaturbestand meget stor; foruden de almindelige husdyr holdtes gæs, og der dreves korndyrkning. Kirken havde en osteafgift af alle gårde i herredet »mellem sandene«, — eller, som den ældre måldage bestemtere udtrykker sig, »i hele herredet mellem Bredåsand og Lomagnupssand«. Under Rødelæk-kirke hørte, i følge den yngre måldage, 10 gårde, kun Sandfell og Jökulfell betalte ikke de sædvanlige afgifter, da her var halvkirker; desuden fandtes 4 kapeller, hvoraf det ene dog ikke holdtes ved lige. Svarende til denne angivelse har den ældre måldage, at under Rødelæk præstekald ligger de sogne og kirketiender, som er i mellem Gravbrekka (graf brecka — ved en af de i det følgende nævnte ødegårde Gröf?) og Jøkelså (jokuls aa,. sikkert Skejdarå), undtagen hvad Sandafell (ɔ: Sandfell) angår. — På Rødelæk skulde være to præster, og, i følge den ældre måldage, desuden en degn.

Efter udbruddet 1362 er Rødelæk öjensynlig ikke bleven bebygget. Hvorledes gården med undtagelse af kirken blev ødelagt af en fremstyrtende å er i det foregående efter en af annalerne bleven berettet. Jon Egilssön kalder Rødelæk en ødegård i nærheden af Sandfell og beretter, at kirken herfra flyttedes til Sandfell. Angående de andre ødegårde langs vestsiden af Örævejøklen har man ikke så bestemte efterretninger, så at det i og for sig er muligt, at nogle af dem har været bebyggede også efter det 14de århundredes vulkanudbrud og først senere, ved fremtrængende skridjøkler eller andre ugunstige omstændigheder, er bleven lagte øde. Dog angiver allerede Jon Egilssön antallet af bygdens gårde kun til otte, der siges at være de efter udbruddet bevarede. Også må det erindres, at der efter det 14de århundredes vulkanudbrud ingen större omvæltning her er foregået för efter den ved begyndelsen af det 18de århundrede foretagne optegnelse af ødegårdene.

Kun enkelte af ødegårdene langs Örævejøklens vestside nævnes i ældre kilder. Blandt disse er, som för nævnt, den nordligste, Jökulfell. Den følgende gård Freysnæs (Freysnes) er derimod kun gennem den ældre jordebog og sysselmandsbeskrivelsen bekendt. I følge denne skal gården, som er mærkelig ved sit navn, der minder om det tilnavn, Floses fader Tord Freysgode førte, have stået sydøst for Skaftafell, hvor man endnu den gang så spor af tomter, og hvor navnet Freysnæs var bevaret. Uddraget af jordebogen 1697

angiver, at denne jord tillige med Jökulfell er bleven lagt under Skaftafell; efter den benævntes et til Skaftafell hørende stykke forstrand »Freysnes fjara«. — Om beliggenheden af Svinanæs (Svínanes) havdes ved begyndelsen af forrige årh. ingen erindring, men man mente at burde søge også denne gård mellem Skaftafell og Svinafell, hvor en skridjøkel antages at have begravet stedet for gården. I biskop Michaels måldage fra slutningen af 14de årh. nævnes blandt jorder, som kirken på Hov ejede, det halve Svinanæs; dog følger næppe deraf med nødvengighed, at Svinanæs som bebygget jord har overlevet det 14de årh.'s store vulkanudbrud. — Berjahólar nævnes i sysselmandsbeskrivelsen som et afbyggersted fra Sandfell, der indtil 80 år forud havde været bebygget. — Gröv (Gröf) forekommer i samme kilde som benævnelse på to gårde, af hvilke tomterne påvistes nordvest for Hov[1]).

Den i sysselmandsbeskrivelsen næst følgende ødegård Hreggås (—ás) skal have ligget vest for den sydøst for Hov stående gård Hovsnæs (Hofsnes). Tör »Hreggás« antages at være det samme navn som det fra Bredå-måldagen nævnte »Vindás«, vilde man her have en af de fra de ældre kilder kendte gårde. — Endnu vestligere, oven for Ingolvshövde, mener man, at Eyrarhorn har stået, en gård, som allerede den ældre Rødelæks-måldage nævner. På Eyrarhorn må der have været kirke. Dog nævnes denne ikke i nogen af de bevarede måldager fra tiden för det 14de årh.'s vulkanudbrud. Derimod kendes i afskrift en forordning af biskop Magnus fra år 1480, i følge hvilken alt det, som kirken på Eyrarhorn havde ejet, land, forstrande, brugsret — det som var ufordærvet tilovers —, skulde lægges til kirken på Hov.

Mellem Hovsnæs og Hnappavellir står gården Fagerholsmyre (Fagrhólsmýri); omkring denne er det, at de to allerede forhen nævne sydligste ødegårde i den egenlige Öræfebygd i følge sysselmandsbeskrivelsen må søges.

---

[1]) Mellem en af de nævnte gårde Gröv og Hov er, fortæller sysselmandsbeskrivelsen, et »stenkar«, der skal have rummet 18 tønder; det benævntes »sýruker« (kar til sur valle — en på Island yndet drik), og man troede, at egnens folk tidligere havde holdt det fyldt med »syre« og da forsynet det med en overbygning, men at det senere, fordi det stundum hændte sig, at græssende får omkom ved at falde i det, var bleven fyldt, så at kun kanterne netop skimtedes. — Disse oftere genkommende fortællinger om store, i klipperne udhugne kar, som i fordums tid skal være holdt fyldte med drikke, er vel opståede ved betragtningen af »jættegryder« eller lignende naturlige indhulinger i klippemassen.

For så vidt foruden det her omtalte udbrud endnu ét har fundet sted i løbet af middelalderen, må det som berørt snarest henlægges til år 1350, hvorved da bygdens ødelæggelse skulde være indledet[1]).

At det ene af udbruddene skulde have ødelagt en hel række gårde på Skejdaråsand savner al grund. Intet tyder på, at her nogen sinde har været bebyggelse. Ja denne sandstrækning nævnes jo i sagatiden, om end under et andet navn (Lómagnúpssandr).

Medens man med hensyn til det 14de århundredes vulkanudbrud må lade sig nöje med annalernes kortfattede beretninger, har man derimod en udførligere meddelelse om det udbrud, der år 1727 hærgede Öræfebygden. I følge denne beskrivelse, der i et dansk udtog er bevaret i Olavius' rejsebeskrivelse s. 603 ffg., fandt udbruddet sted i den øst for Sandfell liggende del af jøklen[2]). Det indlededes (d. 7de avg. 1727) med jordrystelser og en ejendommelig, op og ned gyngende bevægelse af den nærmeste del af jøkelmassen. Næste dag hørtes tre frygtelige brag, hvorefter vandet styrtede frem og en skridjøkel gled ned på det flade land. Derefter kom et vulkansk udbrud fra selve jøklen (ɔ: det under höjjøklen liggende fjæld). Isstykker skylledes helt ud i søen, strömme af koghedt vand ødelagde alt på deres vej, aske og sand regnede tre samfulde dage ned over den i mørke indhyllede bygd. Først i april måned næste år var dette udbrud helt standset. At alt da var i den bedrøveligste tilstand: fårebesætningerne tabte, køerne uden hø o. s. v. behøver næppe at siges; mærkeligere er, at, så vidt vides, dog ingen gård ved denne lejlighed lagdes øde. — Længe efter sås den herved frembragte jøkelstyrtning som en ½ mil bred og 2 mile lang ås af isstykker, klipper, pimpsten og aske (E. O. s. 783) sydøst for Sandfell. Ved slutningen af forrige århundrede omtaler Svend Povlssön

---

[1]) Om dette udbrud så vel som om udbruddet 1362, og om den rette forståelse af annalernes indbyrdes afvigende angivelser — se Dipl. isl. I, s. 244—47.

[2]) Beskrivelsen er forfattet år 1778 af den da 79årige præst Jon Torlakssön, der i sin ungdom som præst til Sandfell og Hov havde været öjevidne til begivenheden. Så vidt man af beretningen kan se, har præsten, allerede da udbruddet begyndte, bot på Hov.

Endvidere haves om samme udbrud en lille beretning af Einar Hálfdanarson, Kirkjubæjar klaustri 1729. Skriftet, der i sprogform, stil og retskrivning er en efterligning af gamle håndskrifeer, er bleven bevaret ved en tro afskrift af Jon Olavssön fra Grunnavig (i Jon Sigurdssöns håndskriftsamling). En dansk oversættelse findes på det kgl. bibliotek (Thottske saml. nr. 1740, 4to).

her en henved 1/4 mil bred ryg bestående af nøgne grushöje med enkelte duske marhalm. Oven for var to små skridjøkler, hvorfra en ødelæggende jøkelelv Kotå (Kotá) havde sit udspring. Kotå, der danner grænsen mellem Sandfell og Hov sogne, nævnes dog allerede i Ørævebeskrivelsen i Arne Magnussöns »Chorographica islandica« [1]).

Sammenfatter vi, hvad kilderne lære om de oprindelige forhold i Örævebygden, vil man se, at strækningen mellem Skejdaråsand (den gang: Lomagnupssand) og Bredåsand (rimeligvis strækningen mellem Bredå og Jøkelså) udgjorde et landskab (hérað), der igen, som det synes, faldt i to mindre bygder, Ingolvshövdehverve og Bredåmark. Landskabet benævntes, som det ses af annalerne, Lille herred (Litla hérað) formodenlig i modsætning til de omliggende större herreder. Ved siden af »Lille herred« forekommer, i al fald senere, også formen Mindre herred (Minna hérað). Således siges det i Gisle Jonssöns måldage, at Øræve fordum kaldtes Mindre herred. Disse herredets benævnelser måtte let friste til æventyrlige forklaringsforsøg. Således beretter Arne Magnussön i sine topografiske optegnelser, at Lille herred eller, som andre kaldte det, Mindre herred efter nogles mening skulde være benævnt således i modsætning til Fljotsdalsherred, og af en bemærkning i Dipl. isl. (indledningen til den ældre Raudalæks måldage, s. 244 flg.) ses det, at man endog har ment, at Lille herred skulde have været benævnelsen på den egenlige Örævebygd (Ingolvshövdehverve) i modsætning til Bredemarken, der da var bleven benævnt »Store herred« (Stóra hérað) — bægge tilsammen med 80 gårde! De overdrevne forestillinger, man har gjort sig om Bredemarkens oprindelige udstrækning, fremgår noksom af Svend Povlssöns jøkelbeskrivelse, hvor det her ødelagte land anslås til 20 □ mil (!).

I Lille herred nævne måldagerne fra tiden för det 14de årh.'s vulkanudbrud tre hovedkirker: Bredå, Hnappavellir og Rødelæk; men desuden har der sikkert været en lignende selvstændig kirke på Hov (og muligvis endnu en på Eyrarhorn). Hov og Rødelæk nævnes i den pålideligste annal som de to sogne i Lille herred, der fuldstændig ødelagdes ved vulkanudbruddet, og ved slutningen af Gisle Jonssöns måldage anføres (som afskrevet efter et gammelt måldagehåndskrift) kirkerne på Bredå, Hnappavellir, Hov og Rødelæk som kirker i det fordums Mindre herred. At dömme efter den forud citerede Michaels måldage må kirken på Hov meget hurtig have

---

[1]) Ja endog allerede Hovs måldage har Kota-á.

rejst sig efter ødelæggelsen; den omstændighed, at den nogle år yngre Vilchins måldage slet ingen kirker nævner mellem Fellshverve og den østligste bygd i Vester-Skaftafells syssel — altså mellem de to sande —, beror formodenlig blot på en tilfældighed og tör ikke opfattes som tegn på, at den hele egn endnu ved slutningen af det 14de årh. lå øde, en antagelse, som heller ikke i og for sig, efter hvad vi ved andre lejligheder erfare om virkningerne af selv frygtelige udbrud, har nogen rimelighed for sig. — Da biskop Magnus ved slutningen af det 15de årh. forordner, at de kirken på Eyrarhorn tilhørende ejendomme skal lægges til Hov, har der altså enten her været endnu en femte hovedkirke i herredet; eller, hvad der vel er sandsynligere: Eyrarhorn har været en annekskirke (halvkirke) under Hov. Derimod tör man ikke, som man har været tilböjelig til, af biskop Magnus' forordning slutte, at kirken på Eyrarhorn efter vulkanudbruddet er bleven flyttet til Hov.

Mellem de nævnte kirker må herredets gårde i gejstlig henseende antages fordelte, således at man, hvis det lykkes tilnærmelsesvis at bestemme de fire hovedsognes störrelse, tillige får en omtrentlig angivelse af gårdenes antal i hele herredet. Under Bredå hørte to kapeller, altså må sognet med hjemmegården have udgjort mindst 3 gårde, men har vel snarest været noget större. — Under Hnappavalla kirke lå (foruden hjemmegården) 4 gårde med 3 kapeller, altså udgjordes sognet i det hele af 5 gårde. — Til den rige Rødelækkirke hørte 10 gårde (to halvkirker, tre kapeller), altså udgjordes sognet af 11 gårde [1]). — Lægger man hertil et Hov & Eyrarhorns sogn med c. 5—10 gårde, får man ud, at Lille herred efter al sandsynlighed har talt c. 25—30 gårde.

Undersøger man nu antallet af de bevarede gårdsnavne, finder man først 8 endnu beboede gårde; dertil kommer 16 ødegårde, hvis plads påvises i sysselmandsbeskrivelsen. Endvidere møder i de ældre måldager navnene på en del gårde, hvis beliggenhed ikke længer

[1]) De to halvkirker var, som det vil erindres, Sandfell og Jøkelfell, af hvilke Sandfell allerede nævnes i den ældre Rødelæks-måldage. Jøkelfell kirke er vel næppe bleven genrejst efter vulkanødelæggelsen, og i det mindste en del af kirkens ejendomme er da, som det synes, lagt til Hov. Sandfell blev derimod efter vulkanudbruddet bygdens hovedkirke, der arvede alle Rødelæks ejendomme. Jon Egilssön fortæller, at kirken på Rødelæk flyttedes til Sandfell, og i Gisle Jonssöns måldagebog indføres Rødelæks-måldagen simpelt hen som måldage for Sandfell, og derefter tilföjes udtrykkelig, »at det er den gamle måldage for Rødelæk, der for længst er gået til grunde, og i steden for hvilken Sandfell er kommen«.

kendes. Således nævner den ældre Rødelæks måldage og Michaels måldage for Hov Krossholt, endvidere bægge Rødelæksmåldagerne Hlaðnaholt, Langanes og Skammstaðir, den yngre alene Steinsholt og Nes (— indirekte, gennem formerne Steinshylltingar og Nesmenn, med hvilket sidste navn dog måske snarest beboerne af Hofsnes eller Langanes er ment). Muligvis også i Hnappavallamåldagen et par gårdsnavne kan påpeges; ligeledes i Bredå-måldagen, hvor særlig navnet »Hellir hinn eystri« kan fremhæves.

Sammenlægges alle disse gårde fås et antal af godt og vel 30 gårde, hvad der ikke dårlig stemmer med den ovenstående opgörelse efter sogne. — Da næppe alle gårde er omtalte i de spredte og tilfældig bevarede efterretninger, kan man vel gå ud fra, at Lille herred har indeholdt c. 40 gårde, så at Jon Egilssöns beretning om de ved det store udbrud her ødelagte 40 gårde synes omtrent at ramme det rette [1]).

Lille herred var, som det ses af kirkernes og gårdenes antal så vel som af måldagernes indhold en både velbefolket og frugtbar bygd. Frugtbarheden eller i al fald det milde klima og de deraf følgende gunstige betingelser for vegetationen er også i den følgende tid, egenlig helt ned til nutiden, vedblevet at udmærke denne egn. Arne Magnussön har efterladt sig forskellige notitser om bygdens rigdom på får i det 17de årh.; og E. O. (s. 839) anfører som en ejendommelighed for Öræve, at hönseholdet her stadig var bleven vedligeholdt (hönsene var alle meget små og sorte). — Öræve er også i andre henseender en interessant egn, da indbyggerne, ved den stærke afsondring, have noget ejendommelig gammeldags, dog ingenlunde særlig uciviliseret ved sig; — indtil for få år siden besejlingen af Papôs begyndte, var Berufjord (SM.) Öræveboernes handelsplads. Störst ejendommelighed frembyder dog måske landskabet i fysisk henseende ved det overraskende eksempel man her har på en længe fortsat, stadig fremskriden af jøkelmassen, uagtet jøklerne på Island vel i det hele snarere må siges at være i tilbagegang end fremvækst. Navnlig fra forrige århundrede berette de forskellige iagttagere, hvorledes den fremskridende jøkel sås at føre græstørv, birkestammer o. d. l. med fra de under isen begravede dele af bygden.

Hvorledes Örævebygden, Øster-Skaftafells syssels vestligste bygd,

---

[1]) Når sagnet hos ham ved siden af de 40 ødelagte gårde lader 8 bevares, kan det let være en misforståelse for, at af de ødelagte 40 kun 8 påny bebyggedes.

mod vest begrænses af Skejdarå, er i det foregående fremstillet og flere gange berørt, ligesom også de fra Ldn. citerede angivelser har vist, at elven alt på bebyggelsestiden har været kendt, men under navnet Jøkelså. Om oprindelsen til det nuværende navn, der sættes i forbindelse med ordet »skeið« i betydningen en væverskó, har man forskellige gætninger, hvorved blandt andet også hentydes til, at åen oprindelig skulde have været overmåde ringe. Dette synes dog — også i betragtning af dens oprindelige navn — ikke meget rimeligt. Om der i den historiske tid er foregået nogen större forandring med dens løb, kan også synes tvivlsomt. Rigtignok beretter Svend Povlssön (i sin jøkelbeskrivelse), at for nogle år siden (altså i sidste del af det 18de årh.) faldt elven lidt østligere end midt på Skejdaråsand i den såkaldte gamle »farvej«, medens den nu (1792—94) bryder frem fra jøklen tæt ved Jøkelfell — dannende grænsen mellem bygden og Skejdaråsand; men noget efter ytrer han, at Skejdarå alt for længe siden har afskåret Ingolvshövde fra det faste land. Desuden ses det af Örævebeskrivelsen fra c. 1700 i Arne Magnussöns Chor. isl., at Skejdaråens udspring allerede den gang fandtes omtrent samme sted som nu, da beskrivelsen siger, at Skejdaråen vælter sig frem ud for Skaftafell. Måske tör man dog antage, at dens løb over sanden tidligere har været vestligere end nu og altså også det bebyggede land i Öræve i sin tid har været bredere [1]). Skejdaråen er berygtet ikke alene for sine voldsomme uformodede »løb«, når en af de tidligere (s. 279—80) omtalte vandstyrtninger fra hele Skejdaråjøklens sydside finder sted, men også for andre, mere sædvanlige løb, bevirkede, som Sv. Povlssön vil vide, ved forudgående regnperioder, frost, eller visse fremherskende vinde. Mellem de store først omtalte vandstyrtninger skal i følge Sv. Povlssön sædvanlig gå et tidsrum af 20 år [2]). De voldsomste af disse vandstyrtninger have dog utvivlsomt stået i forbindelse med vulkanske fænomener.

Til Øster-Skaftafells syssel og særlig til Öræve må endnu den, ligeledes i det foregående beskrevne Skejdaråsand regnes. Denne vest for Skejdarå liggende sandstrækning, 5—6 mil lang og omtrent lige så bred, har sikkert fra landets bebyggelse ligget ligesom nu,

---

[1]) I følge beretning fra Öræve-præsten (pastor Svend Erikssön) kendes endnu stedsnavnet »Gamli farvegr« på Skejdaråsanden, som det synes om en strækning fra vest til øst nær jøklen.

[2]) Sv. Povlssön anfører et lignende mellemrum for vandstyrtninger fra Jökulsá á Fjalli, der dog ikke skal indfalde samtidig med Skejdarås, men de to elve skal »løbe« vekselvis. — For Skejdaråens overordenlige løb anfører Öræve-præsten en mellemtid af 5—11 år.

og det er en öjensynlig fabel, at Skejdaråsand, som man siger, skal have været besat med en tredobbelt række af gårde, der udgjorde en del af Lille herred. Langt snarere er sandstrækningen et vidnesbyrd om en forhistorisk, större udbredelse af den ovenfor liggende jøkel. I ældre tid nævnedes strækningen Lomagnupssand (Lómagnúpssandr) efter et fjæld (og gård) vest for sanden, ligesom også de sandstrækningen mod vest begrænsende Nupsvande (Núpsvötn) benævntes Lomagnupså (Lómagnúpsá), den gang i øvrigt ligesom nu en jøkelelv. — De to elve gör rejsen mellem Vester- og Øster-Skaftafells syssel særlig vanskelig og ofte farlig. Sandstrækningen må nemlig passeres i én dagsrejse, da her intet græs findes; ofte er den ene elv lille, den anden måske ufarbar, så at man i værste tilfælde ikke har andet at göre end at søge at passere over jøklen.

Langs kysten findes en række vandsamlinger eller små-ose (ósar), af hvilke kun én (Markós) findes afsat på kortet, men denne til gengæld gjort altfor stor.

Vester-Skaftafells syssel (Vestr-Skaptafells sýsla).

[Indbyggerantal c. 2500]. [1])

Vester-Skaftafells syssel, der mod øst begrænses af Nupsvandene (Núpsvötn), mod vest af Jøkelså på Solhejmasand, falder i en större østlig og en mindre vestlig del — adskilte ved den øde sandstrækning Myrdalssand, som skylder den frygtelige Katla, vulkanen i Eyjafjallajøkels nordøstlige parti, sin tilblivelse. Ovenfor syslets østerdel ligger den store Vatnajøkels vestligste parti Side jøkel (Síðu-jökull) eller Skaftå-jøkel (Skaptár-jökull), jøklen dog ikke her i nogen umiddelbar nærhed; jo længere man kommer mod vest, desto mere drager den sig tilbage fra bygden og lader efterhånden det indre höjlands vide strækninger uhindret brede sig. Syslets østlige del, der til en vis grad må omtales under ét, består af **Fljotshverve** (Fljótshverfi), den østligste bygd, derefter **Síða** og **Skaftåtunge** (Skaptártúnga), samt de syd for disse to liggende bygder **Landbrot** og **Meðalland**. På overgangen mellem bægge, dog nærmest knyttende sig til østerdelen, står det lille isolerede **Alvtaver** (Álptaver).

Fljotshverve (Ldn.), der mod øst er begrænset af Nupsvandene, mod vest af Hvervesfljot (Hverfisfljót), er mod nord ved en strækning fjældhede skilt fra Vatnajøkel; fra jøklen og fjældene kommer endnu en del åer, der sluttelig flyde sammen med Nups-

---

[1]) Som det er bemærket for de hidtil behandlede, til Østlandet hørende syslers vedkommende, findes også for dette syssel en ældre sysselbeskrivelse (dansk, 1744), der er benyttet ved nærværende udarbejdelse, ligesom også de i Chor. isl. indeholdte bemærkninger.

vandene og Hvervesfljot, alle tilsammen har de omdannet den nærmest kysten liggende del af bygden til en øde, af vandløb gennemfuret og tildels oversvömmet sandstrækning. Østligst i Fljotshverve hæver sig **Lomagnup** (Lómagnúpr), et prægtigt fjæld, der (med en höjde af c. 2500 f.) som en vældig stræber støtter den bagved liggende fjældstrækning eller som en uhyre kile skyder sig frem fra denne. Med selve fjældets navn (eller egenlig at Lómagnúpi)[1]) benævntes i ældre tid den vest for dette stående gård Nupstad (Núpstaðr)[2]). Så vel gård som fjæld forekommer i Nj., hvor også den efter fjældet benævnte sandstrækning **Lomagnupssand** (Lómagnúpssandr) omtales. I Jonsbog optræder Lomagnupssand som skillende mellem de to dele af Skaftafellsting. Efter fjældet førte Nupsvandene oprindelig navnet Lomagnupså (Lómagnúpsá). I Sturl. fortælles ved år 1201 om et løb i Lomagnupså, der gjorde den for en tid ufarbar, så at den altså også den gang har haft sin nuværende karakter af jøkelå. Jøkelelv bliver imidlertid Nupsvandene først ved det østlige tilløb Súla, medens derimod den langt nordligere udspringende hovedkilde Nupså (Núpså) fører klart vand. Egnen, hvor Nupsvandenes kilder må søges, er i flere henseender af interesse, men næsten ukendt. Øst for Lomagnup og dens nordlige fortsættelse strækker sig op mellem fjældene en kratgrot dal (vistnok på kortet temlig unöjagtig aflagt), der ved sin fjældbegrænsning er beskyttet mod den nord og øst for liggende jøkel. Oven for dalen, i kanten af jøklen, står et dog hidtil ubesøgt fjæld Grænafjall (ɔ: Grönnefjæld), syd for hvilket en sø Nupsåvatn (Núpsárvatn), hvorfra Nupså har sit udspring, er beliggende. Nupså gennemströmmer nu fra nord til syd dalen, hvor den modtager flere tilløb, indtil endelig ved dalens sydøstlige hjörne

---

[1]) Sturl. I, s. 114: á Lómagnúpi.

[2]) Den i E. O. s. 778 anførte formodning, at Lomagnup endnu efter landets bebyggelse skulde have været et forbjærg, er en urimelighed, som også gendrives af Sv. Povlssön i hans Dagbog II, s. 102. — Bevidstheden om de store forandringer, der siden landets bebyggelse er foregået med Islands sydkyst, synes i det hele at have bibragt disse egnes beboere fantastiske forestillinger om en tidligere tids forhold her. Således ses det af Arne Magnussöns historisk-topografiske samlinger »Chorographica islandica«, at man i Fljotshverve fortalte, at der endog skulde have ligget skibe langt oppe i Hvervesfljot (mellem gårdene Eystridalr og Þverárdalr), hvor man viste fortöjningshullet i en klippe og pladsen, hvor boderne havde stået, benævnt Búðarflöt.

Fra Nupstad omtales en runeligsten. Se Antk. Ann. IV, s. 354.

en skridjøkel fra Skejdaråjøklen (hvis nærmeste parti benævnes Súlujökull) strækker sig frem, hvorfra den rivende jøkelelv Súla kaster sig efter et kort løb i Nupså, der nu antager navnet Nupsvandene. — Den omtalte skov Nupstadskovene (Núpstaðarskógar) er bekendt af sine vilde (eller halvvilde) får, der her aldeles sørge for sig selv, og hvoraf kun enkelte af og til med möje indfanges. — Sula skal efter sigende have regelmæssige løb, omtrent hvert 5te—6te år. Undertiden omtales uhyre løb i denne å, som år 1784 (samtidig med Skejdarå), da egnen omkring Skaftåjøklens vestligste del havde været skuepladsen for stærke vulkanske fremtoninger.

I følge kortet skulde søen syd for Grænafjall bære navnet Grimsvandene (Grímsvötn); herom ved dog sognebeskrivelsen intet, og henlæggelsen hertil af »Grimsvandene«, der mere synes at tilhøre sagnet end den virkelige verden, skyldes vistnok kun gætning [1]).

I Fljotshverve stå de fleste gårde under affaldet af de græsbevoksede fjældheder, der begrænse bygden mod nord; oven for disse findes igen nogle grus- og stenstrækninger, indtil Skaftåjøklen begynder, der her er en höjjøkel, men som dog nedsender flere skridjøkler. Neden for gårdene brede sig mest hraun og mørke forbrændte strækninger, indtil ud mod kysten de flere mil brede sandflader begynde. Af de fra heden (eller hederne — strækningen fører nemlig forskellige navne efter de forskellige gårde) nedstyrtende ikke få åer kan Djupå (Djúpá), nærmest vest for Nupsvandene, fremhæves som en virkelig jøkelå, om end kun af middelstörrelse. Denne fra Skaftåjøkel kommende elv kan også stundum have sine »løb«; et sådant overordenlig heftigt, fra midten af forrige århundrede

[1]) Egnen om Grimsvandene er hovedskuepladsen for æventyret om Vestfjorde-Grim, der fortælles i Ísl. Þjóðs. I, s. 167 flg. Grimsvandene tænkes her at ligge ovenfor Skaftafellssyslerne; men så vel af Arne Magnussöns hertil föjede bemærkninger som af hans forskellige notitser i Chor. isl. ses det, at man var meget uklar angående den nærmere bestemmelse af deres beliggenhed. Medens nogle troede dem begravne af Öræfajøklen, mente andre, at Sula fra dem havde sit udspring, og atter andre, at de lå i nærheden af det nord for Lomagnup stående fjæld Björn, og at Skaftå sammen med flere andre floder havde sit udspring fra dem. Ingen havde nogensinde besøgt dem. I slutningen af det 17de og begyndelsen af det 18de årh. tales om vulkanudbrud i Grimsvandene, og selve vandet skulde endog under udbruddene have stået i lue (således har det i øvrigt oftere forekommet folk på Island, når lavaströmme er flydt ud i åer eller vandsamlinger). Af hvad senere berettere gentage om disse udbrud, ser man, at de heller ikke ved noget bestemt om disse Grimsvande.

— men rigtignok foranlediget ved et vulkansk udbrud i Skaftåjøklen — omtales E. O. s. 776. — I Djupå falder flere vestligere åer, indtil Brunnå (Brunná), der nu betragtes som faldende i Hvervesfljot, skönt det egenlig er denne sidste elv, der har kastet sig i Brunnå. Hvervesfljot, der har sit udspring i den vestlige kant af Skaftåjøklen og derfra i sydøstlig retning tæt under jøkelranden søger ned mod bygden, blev nemlig voldsomt påvirket af det frygtelige vulkanudbrud, der 1783 fandt sted i almenningen straks sydvest for Skaftåjøklen. Af de to uhyre lavaströmme, som ved denne lejlighed væltede frem, søgte den ene sig vej gennem Hvervesfljots rende, udtörrede den for en tid aldeles og bredte sig derefter over en större strækning på grænsen mellem Fljotshverve og Síða, hvor der dog allerede til dels tidligere fandtes ældre lavalag. Da elven igen begyndte at flyde, kastede den sig noget østligere, afskar oven for bygden en fjældknude Hnúta fra den øst for liggende Brátthåls (tilsammen, som det menes, fordum benævnte Eiríksfell), og i steden for i sit nedre løb selv at søge sig en vej ud mod havet kastede den sig i Brunnå (omtrent ud for gården Hvoll). Da Hvervesfljot imidlertid er vandrigere end Brunnå, er den sidste bleven forvandlet til en biflod til fljotet.

Nupsvandene, Djupå og Hvervesfljot med deres bifloder flyder neden for bygden sammen, danner brede, grunde vandsamlinger og falder tilsidst gennem Hvalsike (Hvalsíki — fejlagtig afsat på kortet) i søen. Kun en ringere del af vandmassen falder i sydvestlig retning over sandfladerne og forener sig med Eldvatn, en å, som efter vulkanudbruddet 1783 er kommen frem fra sydkanten af det nye hraun, og som gennem Vejdeðs (Veiðiós — et temlig foranderligt udløb, som ifg. sognebeskr. af 1859 i de senere år bestandig havde bevæget sig mod vest) falder i søen.

Den østligste gård i Fljotshverve, næst efter Nupstad, er Rauðaberg, der står øst for Djupå, hvor denne træder ned fra heden. Her drejer Djupå i sydvestlig retning, medens den tidligere skal have strömmet mod sydøst ned over et ældre, i denne del af bygden liggende hraun. Neden for dette vises de gamle tomter af ødegården **Djupåbakke** (Djúpárbakki), der vistnok er den i Nj. anførte gård, hvorefter Njåls svigerdatter Astrid fra Djupåbakke benævnes. — Omtrent midt i bygden, noget vest for Djupå, står Kalvafell (Kálfafell), kirkested og — så længe Fljotshverve udgjorde et selvstændigt kald — præstegård. Gården kaldes nu ofte Kalvafell »på Síða« eller »i Fljotshverve« til adskillelse fra Kalvafellsstad i Sydersvejt, hvis egenlige navn også kun er Kalvafell. Ordet »Síða«, der,

som det senere nærmere skal fremstilles, i oldtiden havde en meget omfattende betydning, har nemlig også nu foruden sin almindelige, mest indskrænkede, en mere udstrakt, i hvilken det betegner den øst for Skaftå liggende del af VSkf. (ɔ: Síða & Fljótshverfi). — Sydvest for Kalvafell, ved Brunnå, og neden under et fremløbende hedeaffald, står gården Núpar, tidligere Gnúpar, hvorefter den berömte landnamsmand Gnupa-Bård benævntes. Om Bård fortæller Ldn., at han, der egenlig havde besat Bårdardalen i Sønder-Tinge syssel, af de milde søndenvinde sluttede sig til, at landet hinsides de store heder måtte være at foretrække. Han sendte da ved vinterens slutning folk afsted for at undersøge forholdene her, og da beretningerne lød lovende, brød han næste vår op, tømrede slæder til alle sine kreaturer og lod disse således trække hø og gods. »Han drog ad Vonarskarð«, siger Ldn., »den vej, som siden hedder Bárðargata«, besatte Fljotshverve og boede på Gnupar, hvoraf han fik navnet Gnupa-Bård. — Ved Vonarskard har man tænkt sig et mellem Vatnajøkels nordvestligste del og den frit stående Túngnafellsjökull værende pas; det må dog bemærkes, at det »Bárðargata« meget lignende navn »Bárðarskarð« er bevaret som navn på sænkningen mellem Hnuta og Brathals nordvestligst i Fljotshvervets bygdefjælde[1]).

Angående Hvervesfljot, der 1783 så stærkt påvirkedes af vulkanudbrud, lader det sig med sikkerhed sige, at det ikke er første gang, at noget sådant har været tilfælde. Ldn. omtaler nemlig tydelig nok dette »fljot« under navnet Almannafljót (ɔ: Stor-Fljot) og siger, at det, »før end det løb«, kaldtes Raftalæk (Raptalækr ɔ: Rafte-bæk; raft = stage). Det her omtalte »løb« har utvivlsomt stået i forbindelse med et vulkanudbrud i eller ved Skaftåjøklens vestlige del i den første tid efter landets bebyggelse, men enhver nærmere angivelse af tiden savnes, da annalerne desværre tie om dette udbrud.

Bygden, som Hvervesfljot danner vestgrænsen imod, er som tidligere anført Siden (Síða) i snævreste forstand. Siden er en smuk bygd; vel findes længst mod sydøst øde sandflader ud mod kysten, og höjere oppe, nærmest Hvervesfljot, lavastrækninger; men

---

[1]) Se herom nærmere det følgende, til sysselbeskrivelsen sig sluttende parti »Det indre höjland«.

I følge beretninger fra den daværende præst på Bredebolstad på Skogarstrand (Snf.) påviste man ved begyndelsen af dette århundrede Bårds höj i eller ved tunet på Nupar, hvor der i en sandbanke var fundet menneskebén.

hovedmængden af bygdens gårde står under det sydlige affald af græsrige bygdefjælde eller rettere en sammenhængende fjældhede, hvor adskillige smådale skære sig ind, og som endnu temlig langt mod nord, hvor den går jævnt over i höjlandet sydvest for Vatnajøkel, er frugtbar. Lige så tiltalende et skue frembyder den vestligere, ved en lavaström — foruden ved rindende vand — fra Siden skilte Skaftåtunge, hvor höjdedrag og frugtbare dalstrøg veksle. Også de nedenfor liggende bygder Landbrot og Medalland er af naturen frugtbare landskaber, om end her vulkanernes fordærvelige virkninger viser sig i langt höjere grad. Store strækninger er indtagne af ældre og yngre hraun, vulkansk sand bedækker andre, og vulkanske kraterhöje findes tæt omspredte; men også her findes dog mange græsrige pletter, og selv sandstrækningerne, hvor melen (sandhavren ɔ: marhalm) vokser, er ikke ganske værdiløse. — Forholdene i disse bygder er ikke desmindre nu temlig forskellige fra de oprindelige; for alles vedkommende har vulkanske udbrud og de herved bevirkede forandringer af flodernes retning og leje til dels påtrykt egnen et andet præg. Blandt de rindende vande har især Skaftå i denne henseende spillet en rolle. **Skaftå** (Skaptá), der dog egenlig nu kun for sit nedre — og måske for det aller øverste — løbs vedkommende har bevaret dette navn, er en jøkelelv, der hidtil i almindelighed antoges at have udspring fælles med Hvervesfljot og Tungeå (Túngná, ofte fejlagtig: Túná — en biflod til Tjorså (R.)) i den sydvestlige del af Vatnajøkel, som jo netop efter denne benævnes Skaftåjøkel. Sv. Povlssön (i sin afhandling om de islandske Isbiærge) fortæller herom, at en fra Nordlandet flygtende forbryder på sin vej sydpå langs vestkanten af jøklen så en stor elv styrte sig ned fra jøklen; elven delte sig kort efter i tre arme, og disse tog en sådan retning, at han skönnede her at have begyndelsen til de tre ovennævnte betydelige jøkelåer for sig. I følge Sig. Gunnarssön (Miðlands Öræfi, Norðanfari 1877) findes der omtrent midt på vestsiden af Skaftåjøklen en indbugtning, hvor de tre nævnte floder have deres kilder. I den aller nyeste tid er der i de islandske blade (og derefter i Frjettir frá Íslandi 1878 s. 15) fra Skaftafells syssel kommet meddelelser om, at Skaftå skulde have sit udspring ikke fra selve jøklen, men fra en stor sø, hvorfra elven skulde tage sit løb mod syd i en snævring mellem nogle her liggende græsrige höjdedrag og jøklen; fra samme søs vesterende skulde så Tungeå udspringe. Det må dog foreløbig ansés for meget usikkert; Skaftås karakter som jøkelelv viser i hvert fald tydelig nok dens nære forbindelse med Vatnajøklen.

Fra sit udspring tager Skaftå en sydvestlig retning — først over jævne sandflader, indtil den ved mundingen af en oven for Side-bygden liggende dal Ulvarsdal (Úlfarsdalr) falder i et lavaleje; kort efter böjer den mod syd og fortsætter nu sit løb under navnet Eldvatn i den samme stivnede lavaflod, dannende grænsen mellem Siden og Skaftåtungen. Sydligst på grænsen af disse to bygder deler elven sig i flere arme, hvoraf en, der falder mod øst og danner grænsen mellem Sida og Landbrot, har beholdt navnet Skaftå. De andre arme tage i forening en sydvestlig retning, og den herved dannede anselige forgrening af Eldvatnet falder i den Skaftåtungen gennemløbende elv Túngufljót. — Den østligste, nys omtalte Eldvatnsarm, der har bevaret det oprindelige navn Skaftå, men som i virkeligheden får sit meste tilløb fra forskellige, fra Sidefjældene og Landbrotet kommende åer, böjer efter et par miles løb under Sidefjældene, hvor dens leje også for den större vestlige dels vedkommende er lava, mod syd, i det den også danner østgrænsen for Landbrot, breder sig her over sandfladerne og søger tilsidst gennem en snæver munding (Skaptárós) udgang til havet.

För år 1783 kendtes ikke navnet »Eldvatn« om nogen del af Skaftå, hvis løb gennem bygderne i det hele da var noget anderledes. At det var et vulkansk udbrud, som ved den lejlighed var virksomt, er der i det foregående flere gange hentydet til, og det samme lader allerede navnet Eldvatn (ɔ: Ildvand) formode, et navn, der i disse egne bruges som en art fællesbetegnelse for de ved senere lavaströmme fremkaldte eller stærkt ændrede rindende vande. Dette udbrud, det frygteligste, der kendes fra Island siden landets bebyggelse, anføres sædvanlig som udbruddet fra Skaftåvulkanen (undertiden fejlagtig: Skaftåjøklen), men bör rettere betegnes som udbruddet fra Varmådals vulkanerne[1]).

---

[1]) Kildeskriftet til oplysning om dette udbrud er den umiddelbart efter ulykken affattede udførlige kronologiske beretning af stedets præst, provst Jon Stengrimssön (til Sida og Landbrot), der netop nu — om end med flere forbigåelser og ganske uvidenskabelig — er bleven udgivet på Island (i »Rit um jarðelda á Íslandi« af Markús Loptsson, Reykjavík 1880). Endvidere haves et par skrifter fra de nærmeste år efter udbruddet (af S. M. Holm og M. Stephensen), og navnlig gode oplysninger i et utrykt arbejde af Sv. Povlssön, der besøgte udbrudsstedet en halv snes år senere. Også Jonas Hallgrimssön har i sit utrykte arbejde om de islandske vulkaner behandlet dette udbrud. Nærmere oplysning om denne storartede naturrevolution og den herhen hørende litteratur fås i øvrigt bedst gennem en afhandling af en yngre islandsk naturforsker Th. Thoroddsen

I jævn fortsættelse af den Sidebygden mod nord begrænsende fjældhede og oven for denne findes — og fandtes navnlig tidligere — græsrige avretter (fællesgræsgange) på det mellem Skaftå og Hvervesfljot indesluttede trekantede landstykke; kun længst imod nord, nærmest trianglens spids og de to elves udspring ophørte vegetationen, men grunden var dog jævn og flad. Omtrent på grænsen mellem den græsrige del af avretten og den ufrugtbare tunge mellem elvene, den såkaldte Fljotsodde (Fljótsoddi), hæve sig fjældene Lake (Laki) og Blæng(r), der ligesom danne — mod nord og syd — den øverste begrænsning for bunden af Varmådalen (Varmárdalr), som herfra strækker sig i sydvestlig retning ned gennem avretten, indtil den udmunder i den omtrent parallelt-løbende, nordligere Ulvarsdal, fra hvilken den er adskilt ved et fjældstrøg Ulvarsdalsskærene (Úlfarsdalssker), ligesom også Ulvarsdalen ved nogle höjdedrag er skilt fra Skaftås nære leje. Hver af de to dale gennemströmmedes för udbruddet — og gennemströmmes vel også nu — af en å, af hvilke Ulvarsdalsåen kort efter at have optaget Varmådalsåen faldt ud i Skaftå.

Den 8de juni 1783 begyndte voldsomme vulkanudbrud i Varmådalen, i det der øst for Varmådalsåen på en strækning af et par mil, helt op til fjældet Lake, dannede sig en række af omtrent en snes kratere, som nu i løbet af et par måneder udsendte frygtelige lavaströmme, der gennem Varmådalen flød ned til Ulvarsdalsmundingen og herfra igen ud i Skaftå, som for en tid aldeles udtörredes. Dens den gang dybe flodsæng fyldtes aldeles, og den ene glødende lavaström efter den anden væltede ned over de underliggende bygder. — Skaftå delte sig den gang, hvor de fire bygder Skaftåtunge, Side, Medalland, Landbrot støder sammen (og hvor forgreningen også nu finder sted), i tre arme, af hvilke den ene under navnet Landå (Landá) løb mod syd, og øst for gården Leiðvöllr, der endnu regnes til Landbrot, faldt i den store, mellem Medalland og Alvtaver skillende elv Kúðafljót. Den anden arm Melkvísl faldt i sydøstlig retning ned gennem Medalland, hvor den forbandt sig med en her fremvældende elv, der under sit løb antog forskellige navne. Endelig den tredje og den gang hovedarmen faldt ligesom nu langs Side-bygden på grænsen af Landbrot med udløb igennem Skaftåðs. Derimod kendtes ikke den gang den nuværende vestlige forgrening af Eldvatnet.

»De vulkanske Udbrud paa Island i Aaret 1783« i Geografisk Tidsskrift. Kbh. 1879.

Under udbruddet 1783 udtörredes for en tid alle Skaftås tre arme, i det lavaströmmenes forgreninger væltede sig frem gennem deres leje. Hvor Landå og Melkvisl havde løbet, opdyngedes lavaen i sådanne masser, at disse åer med det samme forsvandt. Langs Sidebygden strömmede lavaen vel i Skaftåens leje i en længde af et par mil, men standsede så, og her søgte floden sig efterhånden omtrent sit gamle løb.

Da kraterne sydvest for Lake efter henved to måneders virksomhed begyndte at hvile, åbnede sig andre øst for Lake og Blæng, hvis lavaströmme væsenlig udgød sig mod øst og således hurtig traf på Hvervesfljotets leje, som de glødende strömme nu fulgte til ned i bygden på grænsen af Sida og Fljotshverve, hvor lavalag gentagende gange opdyngede sig til helt ud på efteråret.

Lavaströmmenes mægtighed under disse udbrud, samt hvad der af aske, glaspartikler, giftige stoffer o. s. v. regnede ned over de omliggende bygder, ødelæggelsen på kreaturer og dødeligheden over hele Island som følge af denne katastrofe er utrolig; men med hensyn hertil må henvises til de forud anførte skrifter.

Uagtet udbruddet 1783 er det eneste her, hvorom sikre efterretninger haves, er det dog næppe det første i egnene ovenfor disse bygder siden landets bebyggelse. Så vel øst som vest for Siden fandtes för udbrudet ældre lavastrækninger, ja selve navnet »Varmådal« synes at tyde på, at den underjordiske varme tidligere her har gjort sig bemærket. Også Ldn. giver vink, der lade formode udbrud her i bebyggelsens aller første tid. Derimod véd kilderne intet om et udbrud »omtrent 1112«, som provst Jon Stengrimssön i sit förnævnte skrift i et anhang om ødegårde nævner; og når en annal under år 1332 nævner et ildsudbrud med askefald på Sida, er det vel rettest her at tage Sida i mere omfattende betydning, så at udbruddet kan henføres til den i det 14de årh. så urolige Öræva-jøkel[1]). Hvad Ldn. angår, er allerede tidligere anført beretningen om Almannafljot (ɔ: Hvervesfljot), der, för det l ø b, hed Raftelæk; dette »løb« skyldes utvivlsomt et vulkan-udbrud i den sydvestlige del af Vatnajøkel. Endvidere må det i höj grad forundre, at Ldn. kalder den under Sidebygden løbende arm af Skaftå Nykomme.

---

[1]) Svend Povlssön (i sit utrykte skrift om Varmådalsudbruddet 1783) erklærer (§ 19) at kunne anføre »en hel historie« angående et tidligere vulkanudbrud ovenfor Side-bygden, men lader sig »nöje med at nævne en gammel annal, der beretter, at samme er sket 1112 (og en anden 1332)«.

(Nýkomi ɔ: den nys komne), hvad der næppe kan forklares anderledes end ved at antage, at denne arm efter landets bebyggelse har brudt sig sin vej; også selve navnet Landbrot om den neden for liggende egn synes bedst at kunne forklares som betegnelse for et ved vold fra hoveddelen afbrudt landstykke (skönt navnet nu i almindelighed bruges om et ved vandets undergravende magt e. d. l. forårsaget jordskred). Endnu i andre henseender frembyde Ldn.'s angivelser interesse, således som det ved bygdernes nærmere beskrivelse vil fremgå.

Sydøst for selve Siden strækker sig nøgne eller med marhalm sparsomt bevoksede sandflader ud mod kysten, indesluttede mellem Skaftås og Hvervesfljots nedre løb, hvis oversvömmelser vel væsenlig har fremkaldt dem. Denne strækning, benævnt Skjaldbreið, skal i følge sagnet oprindelig have udgjort en lille bygd på 8 gårde. Provst Jon Stengrimssön beretter herom, at traditionen lader bemældte gårde kun have haft så meget land øst for Skaftå, som var nødvendigt for deres høhøst, græsgangene derimod lå i Landbrot, vest for »Bjarnegærde« (Bjarnagarðr — et naturligt höjdedrag? eller et ved mandskraft opført gammelt grænsegærde?), der strækker sig fra nord til syd i den østlige del af Landbrot, skillende mellem bygd og overdrev. Til og fra disse græsgange måtte Skjaldbredsbønderne drive samtlige kreaturer, og for at de ikke skulde göre skade på Landbrotsgårdenes besiddelser, havde man anlagt en indhegnet vej (tröð), der nåede lige fra overdrevet hinsides Bjarnegærde til Saurbæhals (Saurbæjarháls) ved Skaftå, og hvis endnu bevarede rester tjænte folk til bekræftelse på traditionens rigtighed. Af bygdens 8 gårde påvistes under Saurbæhals rester af Saurbæ(r), der sagdes at have været kirkested; endvidere henlagdes hertil den i den opdigtede Gunnar Keldugnupsfivls saga nævnte gård Vatnsende (—i) og en i Vm. anført gård Dálk(r), da man ingen anden plads vidste for disse[1]).

Oven for de nævnte fugtige og sandede egne ligge lavastrækninger — efter 1783 af större omfang end för — der nå helt op under bygdefjældene længst imod øst. Disse, der her, vest for Hvervesfljot, stå som en fortsættelse af de Fljotshverve mod nord begrænsende fjældheder, tage straks — også fremdeles udgörende et sammen-

[1]) I sin afhandling om Katla-løbene meddeler samme forfatter, at om stedet for løbet 1311, der i følge alles mening skal have hjemsøgt Østlandet, er man uenig: nogle sige, at det er kommet fra Side-jøkel og har ødelagt Skjaldbreið.

hængende, kun af enkelte smådale indskåret höjland — på en lang strækning en sydsydvestlig retning til helt ned mod Skaftå, hvorefter de böje mod vest til på grænsen af Skaftåtunge. Under dette fjældaffald står hovedmængden af bygdens gårde, og egenlig kun disse tilkommer med rette navnet Síða (siden, »latus«), om end naturlig også de til samme bygd hørende fjærnere liggende gårde medindbefattes herunder, — foruden at, som tidligere anført, også Fljotshverve undertiden inddrages under Síða-landskabet. — Navnet »Síða« brugt særlig eller alene om den nu således benævnte bygd er dog af yngre oprindelse. Således findes i sagalitteraturen (Ldn. Krstn. Nj. Vem.) netop den her omhandlede bygd benævnt **Skogahverve** (Skógahverfi ɔ: skovbygden), hvorimod »Síða« forekommer i langt mere udstrakt betydning, som et navn, der omfatter de nuværende Skaftafellssysler, og brugt i forbindelse med (eller modsætning til) »Østfjordene« betegnede Østfjærdingens ene halvdel. Et sådant navn måtte også ret naturlig frembyde sig som betegnelse for den lange, ubrudte kystrand under Vatnajøkel og det vest for liggende höjland. Allerede Finn Jonssön (i sin Hist. eccl. IV, 77) har gjort opmærksom på den ældre, mere omfattende betydning af navnet Síða; dog vil han tillige lade det indbefatte den sydligste del af Sønder-Mule syssel, ti her (i Alvtefjord) boede jo den bekendte Hall, som stadig benævnes »Hall på Sida« eller »Side-Hall«. Imidlertid fremgår det ikke af kilderne, at navnet Sida har haft en udstrækning ud over Skaftafellssyslerne, hvad der også i og for sig må synes mindre rimeligt, og det bliver derfor et spörgsmål, om ikke Hall har haft sit tilnavn enten efter den familie, hvortil han hørte, eller efter et godord på Siden (i Skaftafellssyslerne). Hall nedstammer nemlig, om end på mødrene side, fra de såkaldte Side-mænd, i det han var en sönne-datter-sön af hövdingen Hrollaug, og om denne, der boede i det nuværende Fellshverve eller Sydersvejt (ØSkf.), udtrykker Islb. sig, at han boede »østerpå på Siden, på Bredebolstad« og var »Sidemændenes« stamfader. — Ldn. viser os Bredemarken (ØSkf.) henregnet til Síða, Nj. og Eb. tage ligeledes navnet i omfattende betydning; men navnlig Sturl., Bsk. og Annalerne viser os tydelig »Síða« omfattende de nuværende Skaftafellssysler og modsat »Austfirðir«. I annalerne tales oftere om skibbrud, havis o. d. l. på eller ud for Siden.

Lignende betegnelser for Østfjærdingens to hoveddele træffe vi senere hen; således faldt i det 16de og 17de årh. denne del af landet i et Østfjorde syssel og et Side syssel.

Af Side-bygdens gårde kræver en del af de under fjældaffaldet

stående nærmere omtale. Om den østligste af disse, den nordøstligste gård i hele bygden, anfører sognebeskrivelsen, at omtrent 5 mil nordligere træffer man sydvestspidsen af Skaftåjøkel, en jævn skridjøkel, som snart skyder sig lidt frem, snart atter trækker sig tilbage. En halv mils vej sydligere følger nabogården, og dernæst, omtrent en halv mil vestligere, gården Foss (ældre: **Fors**). Øst for gården skyder fjældet Fossnúp(r) sig frem, en tinde, der i Ldn. forekommer under benævnelsen Modolvsgnup (Móðólfsgnúpr). De nærmere angivelser er interessante ved, at man her utvivlsomt har stedet for den berömte Hroar Tungegodes fald, hvorom Ldn. ikke indeholder nogen angivelse, uagtet der oftere hentydes til hovedbegivenhederne i Hroars liv; derimod har Vem. lejlighedsvis nogle oplysninger om selve skuepladsen for hans sidste kamp. Hroar var en sön af den bekendte Une den danske, der — efter ved sit mislykkede forsøg på at bringe Island under Norge at have gjort sig umulig i Østfjordene — endte sit lidet hæderlige liv i Skogahverve for den mands hånd, hvis datter han havde forført og derefter ved flugt vilde unddrage sig for at ægte. Hroar tog arv efter sin morfader og har öjensynlig fået sit tilnavn efter Skaftåtunge, hvor han først boede. Siden flyttede han til Lomagnup. Tilsidst kostede en strid, hvori hans söstersönner havde indviklet sig med den på Fors hjemmehørende familie, ham livet, i det to brødre herfra i forening med flere af de omboende og deres svoger Tore overfaldt ham og søstersönnerne. Om denne Tore, der spiller en rolle i Vem., fortæller sagaen (s. 291), at han var bleven fredløs efter sin deltagelse i drabet på Hroar Tungegode i den sydlige del af landet, og tilføjer, at drabet udøvedes i den bygd, som hedder »Skagahverfi« ɔ: Skogahverve, på en plet, som efter kampen benævntes »Hróastúnga« ɔ: Hróarstúnga, som ligger mellem Fors og »Hörstaða«.

Det er mærkeligt, hvor nöjagtig denne angivelse svarer til forholdene ved gården Foss. Kort vest for gården ser man to bække styrte sig i ringe afstand fra hinanden ned fra fjældet. Under fjældet forene de sig, og det mellem dem indesluttede græsland benævnes netop Hroarstunge (Hróarstúnga). Ved den over tungen førende vej vil man påvise Hroars höj (herom beretter allerede den antkv. indb. 1817). — »Hörstaðir«, som Vem. nævner, er sikkert Foss' nabogård mod sydvest Hörgsland. Hörgsland var en af de fire gårde, som år 1652 udlagdes til hospitaler, og gården var derefter hospital for spedalske til hen mod midten af dette århundrede[1]).

[1]) I den nye udgave af Vem. (Íslenzkar Fornsögur II, 1881) eller Reykdæla

Vest for Hörgsland ligger gården Hörgsdal(r) i en lille dal, der her skærer sig ind, mod syd begrænset af en fremløbende fjældpynt, hvorunder står gården Keldu(g)núp(r), hjemstavn for helten i den opdigtede Gunnar Keldugnupsfivls saga; i nupen oven over gården påvises en Gunnarshellir (G.s hule), som sagaen ikke kender, hvorimod de i sagaen omtalte huler ikke findes, ligesom i det hele sagaens topografiske angivelser ikke anses for at udmærke sig ved pålidelighed.

Hinsides Keldugnupsfjældet åbner sig et större dalstrøg, gennemløbet af den ikke ubetydelige Gejrlandså (Geirlandsá), der falder i Skaftå, hvor denne böjer mod syd for at søge udløb gennem Skaftåos. — Ganske nær ved Keldunup ligger Bredebolstad (Breiðabólstaðr), hvorom det i henhold til det forud anførte (se s. 312) kan fremhæves, at det altså ikke er denne gård, men Bredebolstad i Fellshverve, der i Islb. benævnes B. på Sida. Derimod har man her rimeligvis — som det i det foregående (s. 276) er fremhævet — det i Ldn. omtalte »Bredebolstad i Pappyle«, hvor Vorsa-Ulv boede, og **Pappyle** (Pappýli) har da formodenlig været benævnelsen på en del af den bygd, som nu kaldes Síða. Dog har navnet Pappyle enten ikke haft nogen synderlig udstrækning eller er tidlig gået af brug, da sagaernes Skogahverve som anført gennemgående svarer til det nuværende Sida. Om gården Hov i Pappyle, hvor Ulvs sön Torgejr boede, så vel som stedet for de to mænds höje, er vistnok forlængst enhver erindring tabt [1]). — I nordvestlig retning ligger længere inde, øst for Gejrlandså, Prestbakke (—i), der i lang tid har været bygdens præstegård, og hvor nu også den anselige kirke står, efter at kirkestedet er bleven forlagt hertil fra det nærliggende Kirkebæ-kloster. Øst for åen ligger endnu, længst inde i dalen, **Mörtúnga** (Nj. — GKgf. urigtig: Murutúnga), der på kortet fejlagtig er afsat hinsides Gejrlandså.

Vest for åen dannes dalstrøgets begrænsning af et sammenhængende, om end noget indskåret fjældaffald, i det heden her strækker sig betydelig længere mod syd, til helt ned mod Skaftå, hvor Sidefjældene således får en retning fra øst til vest. Blandt gårdene vest for Gejrlandså mærkes Gejrland (Geirland, GKgf.: Geirsland). Den oven for liggende del af heden, der benævnes

---

saga, som den her kaldes, er de oven anførte rettelser af stedsnavne rigtig iagttagne.

[1]) Fra denne opfattelse af Pappyle går N. M. Petersen ud i indledningen til »Islændernes færd hjemme og ude« s. 19.

Gejrlandshraun, afgiver et eksempel på, at »hraun« kan bruges ikke alene om lavastrækninger, men også, således her, om stenige klippeåse i almindelighed [1]).

Fra Gejrlandså strækker sig mod vest til hedens fod en lav kløft »Kálfagróf«, et navn, der virkelig synes at svare til det i Ldn. forekommende »Kálfagrafir«, hvor der (s. 247—48, sml. 268) tales om Hroar Tungegodes morfader Lejdolv kappe (ɔ: kæmpe). Ldn. fortæller om Leidolv, der boede vestligst i Side-bygden (Skogahverve), at da Une første gang søgte ved flugt at unddrage sig følgerne af sit forhold til Lejdolvs datter Torun, forfulgte Lejdolv ham og tvang ham efter en kamp ved »Flángastaðir« til at vende tilbage, da han vilde, at han skulde gifte sig med Torun. Noget senere flygter den utaknemlige Une igen, men forfølges pány af Lejdolv, der indhenter ham ved »Kálfagrafir« og nu i sin vrede dræber ham og alle hans ledsagere her. Da man inde på Side-hede — hvor der tidligere skal have været en ikke ringe bebyggelse — træffer, omtrent i linje med »Kálfagróf«, stedsnavnet »Flángir« (nu brugt om et sumpigt strøg), og da der over heden ligger en vej tæt forbi »Flángir« og ned kort nord for »Kálfagróf«, er det i det mindste fristende i disse stedsnavne at se sporene af Ldn.'s oven anførte benævnelser på stederne, hvor Une indhentedes.

En halv mils vej syd for Gejrland, hvor heden böjer mod vest, står gården **Kirkebæ** (Kirkjubær), almindelig kaldet »Kirkebæ kloster«, nu sæde for egnens sysselmand, indtil reformationen et benediktiner-nonnekloster. Gården ligger under den stejle hede, ved Skaftås nordlige bred, med udsigt mod syd til Landbrotets mange gamle sand- og lavahöje. Til Kirkebæ knyttede sig fra landets første bebyggelse en ejendommelig hellighed. Her bosatte sig den fra Syderøerne kommende, kristne landnamsmand Ketil, hvis efterkommere ligeledes alle bevarede den kristne tro; forud havde her bôt »paper«, d. v. s. kristne Irlændere, der ved Nordmændenes ankomst fandtes hist og her i det sydlige Island, men som da straks forlod landet for ikke at have samkvem med hedningerne. Man troede, at på Kirkebæ kunde ingen hedning bo, og

---

[1]) Fljotshverve, Sida og Landbrot tilsammen udgöre Kleifa-hrepp. På kortet står vest for Gejrland et tingsted Kleifar afsat, men nogen sådan gård findes ikke; tinget holdes derimod (i en dertil indrettet bygning, et »tinghus«? eller, som flere andre steder i den sydlige del af landet, i en tildannet klippehule?) under et lavt fjæld mellem gårdene Kirkebæ og Mörk (nord for K.) ved navn Kleifar.

det fortaltes, at da efter Ketils død en af egnens folk (Hildir) vilde flytte til Kirkebæ, døde han pludselig, i det han nåede tungærdet, hvorefter han begravedes i Hildeshöj (Hildishaugr). — År 1186 oprettedes det för omtalte nonnekloster her, men rimeligvis først senere har det fået nogen betydning. Således er klosterets skæbne gennem så godt som hele det 13de årh. aldeles ubekendt; og uagtet Kirkebæ er hovedskuepladsen for et af afsnittene i Sturl., hvis begivenheder må henføres til midten af det 13de årh. (den af Gudbr. Vigfussön som en selvstændig fortælling udskilte »Svínfellinga saga«), hører man dog ikke i denne fortælling med et ord klosterets kvindelige beboere nævne. Ved midten af det 14de årh. blev en nonne i Kirkebæ kloster, for at have forskrevet sig til djævlen m. m., brændt levende. Folkesagnet fortæller om to nonner, hvoraf den ene dömtes uretfærdig til døden, den anden med rette, og påviser deres grave ovenpå »Søsterklippen« (Systrastapi). Søstrestape er en fritstående lille klippe omtrent en fjærdingvej vest for Kirkebæ; klippen skal være flad foroven, og her skal gravene kunne ses, den ene grön både vinter og sommer, den anden aldrig. Hist. eccl. nævner Søstrestape som omflydt af Skaftå, nu ligger den nord for åen. I øvrigt minde flere navne i nærheden af Kirkebæ om klosterets beboere; på Side-hede findes et »Systravatn«, og i Landbrot hinsides åen viser man en »Sönghóll«, hvorfra munkene i Tykkebæ gav signal, når de vilde besøge nonnerne i Kirkebæ. — Ved reformationen inddroges klosterets ejendomme under kronen og er siden den tid bleven bestyrede af en kgl. ombudsmand.

Kirkebæ-bygninger skal oftere være flyttede. Først stod klosteret en del nordøstligere, hvor nu mørkt, med marhalm sparsomt bevokset flyvesand breder sig; her ses endnu et firkantet stengulv (»kirkegulvet«, som det kaldes, og vel i hvert tilfælde en levning af det gamle kloster), dannet af regelmæssig-femkantede sten, sammenföjede med cement. Stenene stammer öjensynlig fra en banke i nærheden af Fossnup, hvor man i en lille kløft (Dverghamrar kaldet) finder regelmæssige femkantede basaltsöjler, der er tværdelte ved tæt på hinanden følgende, lige så regelmæssige rævner, så at man uden stort arbejde ved overhugning af söjlerne kan skaffe sig smukke femkantede fliser. Det nævnte gulv omtales også i den antkv. indb.; men den gang (1817) vidste ingen at berette, til hvilken bygning det havde hørt[1]). Senere, og lige til ind i

[1]) Dog siges i en samtidig dansk indberetning, at pladsen deromkring kaldtes »Fornigarðr«, og at gulvet derfor vistnok måtte være en levning

dette årh. siges der, stod kloster og kirke noget sydvestligere, omtrent hvor heden böjer mod nord; her ses endnu tydelige tomter af bægge og rester af tungærdet. Først flyttedes, i begyndelsen af dette årh., klosteret (ɔ: gården) til sin nuværende plads længere mod vest, senere kirken til Prestbakke. Angående en femkantet ligsten med runeskrift, som opgravedes i kirkegården her, kan efterses Antkv. Ann. IV, 353.

Ved Kirkebæ vil man påvise Hildes höj, dog, som det synes, nu på et andet sted end det, som den antkv. indb. nævner. (Også et Grettestag har man.) Dog er det egenlig kun for Sturlungetidens vedkommende, at traditionen er levende, og navnlig vil man påvise stedet for »Svinfellingernes« drab, hovedbegivenheden i den för nævnte »Svinfellinga saga«, der handler om en mellem storbonden Ögmund Helgessön på Kirkebæ og hans hustrus brodersönner, de unge hövdinger på Svinafell, udbrudt strid. Disse, Sæmund og Gudmund, sönner af den höjt ansete Orm Jonssön, godordsmand »over Siden«, kom på grund af gensidig skinsyge i et spændt forhold til Ögmund. — Efter at Sæmund og Ögmund er bleven uenige i anledning af en forsørgelsessag, bevæger Sæmund sin yngre broder Gudmund til at forlade Ögmund, som hidtil har opfostret ham, hvorefter brødrene gör et mislykket forsøg på at overfalde Ögmund. Senere får Sæmund Ögmund erklæret fredløs på grund af hans fremfærd i forsørgelsesspörgsmålet, og medens Ögmund holder sig skjult, udfører Sæmund konfiskationsdommen ved at lægge beslag på det Ögmund tilhørende gods i Kirkebæ. Den mængde kreaturer, foruden andet gods, som ved denne lejlighed bortførtes, efter at først »stadens« (kirkens, klosterets) ejendom var undtagen og dernæst halvdelen af det tilbageværende var overladt Ögmunds hustru, er forbavsende, og er et af de flere eksempler på landhusholdningernes störrelse på Island i ældre tid, som efter landbrugets nuværende tilstand og gårdenes produktionsævne må synes næsten utrolige [1]). Svinfellingernes farbroder abbed Brand Jonsson i Tykkebæ mægler noget efter et forlig mellem parterne, men Ögmund, der ikke kan glemme den hårde behandling, han

---

af den gamle klosterkirke. Gulvets störrelse opgives sammesteds til 16 × 14 al. med retning øst—vest.

[1]) Der bortdreves 30 køer, 36 stykker ungkvæg, 4 plov-okser, 120 malkefår, 50 beder, 70 årsgamle får, 20 heste, 25 svin, 50 gæs, og desuden medtoges 12 skjolde, 12 spyd, 6 stålhuer, 6 brynjer, 10 kister, samt en hestebyrde dyner.

har lidt, overfalder det følgende år (1252) kort efter påske Sæmund og Gudmund, da deres vej, på en rejse til abbed Brand, falder forbi Kirkebæ. Tidlig om morgenen går han med 12 mand ad den fra gården øst efter førende vej og lægger sig med disse i baghold i en lille dalsænkning (hvamm) kort fra vejen, hvor den fører over en vandsamling (síki — formodenlig forgrening af en å). Her bliver bægge brødrene grebne og halshugges på stedet efter at være blevne berettede af »stadens« tre præster, der straks kom til stede for at søge at frelse deres liv. — Siket, mener man, har gået op fra Skaftå, der den gang løb lidt höjere oppe, tværs over sandstrækningen mellem de to klostertomter; lidt ovenfor i fjældlien skal så bagholdet have været på et sted, som nu benævnes »Bjarnartættur« — hvilket alt dog ikke ret synes at stemme med sagaens fremstilling.

Overraskende er i øvrigt i »Svínfellinga saga«, at, hvor brødrenes første mislykkede overfald på Kirkebæ berettes, omtales en å, der næppe kan være nogen anden end Skaftå, ikke med dette navn, men som Kirkbæinga-å.

Landnamsmanden på Kirkebæ var, som det vil erindres, Ketil fivlske. Østgrænsen for hans landnam var Gejrlandså. Landet mellem Almannafljot (ↄ: Hvervesfljot) og Gejrlandså var nemlig taget i Besiddelse af landnamsmanden Eyvind karpe, der boede på Fors. Ketils landnam strakte sig fra Gejrlandså til Fjardarå (Fjarðará ↄ: Fjordå) oven for »Nykomme« (Nýkomi). Fjardarå er er lille å, der omtrent midtvejs mellem Kirkebæ og Eldvatnets forgreninger, nordfra, fra Side-hede, falder i Skaftå. Navnet er besynderligt, og man kunde næsten tvivle på, at det oprindelig havde lydt således; Hauksbog har nemlig formen Fjaðrá, der også nu er den sædvanlige udtale, og også i Fljotshverve findes en Fjaðrá. Navnet »Fjarðará« har givet Jon Stengrimssön (anhang til 1783-vulkanens beskrivelse) anledning til den meget søgte forklaring, at der på Side-hede, hvor Fjardarå springer ud, oprindelig skulde have været en hel bygd »eller fjord« (!). »Nykomme« som navn på det vand, der ellers kendes som Skaftås hovedforgrening, er ligeledes overraskende; navnet tillader næppe anden forklaring end, at den således benævnte ström først efter landets opdagelse har dannet sig og fra først af ikke er bleven betragtet som Skaftåens hovedløb; i Ldn. fremtræder »Nykomme« snarest som en biflod til Gejrlandså, der vistnok på landnamstiden har båret dette navn lige til sit udløb i havet.

Ldn.'s udtryk angående de mellem landnamene i Side, Skaftå-

tunge, Medalland og Landbrot skillende vande er imidlertid til dels vanskelige nok at forstå, og i hvert fald kræver vistnok teksten en rettelse. Foruden de to alt nævnte landnamsmænd Ketil fivlske og Eyvind karpe, samt to i den vestligste og nordvestligste del af den nuværende Side-bygd og et par i Skaftåtungen omtaler Ldn. i disse bygder kun landnamsmanden Eysten digre og den af ham land købende Eysten Hranessön. For Eysten digres vedkommende er fremstillingen meget uklar. Ldn. beretter først, at han: tog land »øst« for Gejrlandså til Ketil fivlskes besiddelser og boede i Gejrland; dernæst, at han: solgte sit landnam til Eysten Hranessön, der benævnte landet »Meðallönd« og bosatte sig på »Skarð« (nu forlængst en ødegård, men fordum kirkestedet i Medalland). Man tör vistnok her — hvorledes man end vil forklare sammenhængen — i Ldn.'s angivelse om Eysten digres landnam rette »øst« til vest (også Gejrland ligger jo vest for Gejrlandså), og meningen bliver da rimeligvis denne: at Eysten digre har som landnamsmand taget Medalland + Landbrot i besiddelse, men solgt disse strækninger til Eysten Hranessön og bosat sig i Gejrland, der jo egenlig hørte til Ketil fivlskes besiddelser.

Efter denne fremstilling må det betvivles, at den langs Sidebygden løbende gren af Skaftå har været til på landnams-tiden; muligvis er den netop på denne tid opstået, men har da, som nævnt, ikke straks båret Skaftå-navnet (se s. 318, sml. s. 310—11). Den nuværende »Skaftåos« synes derimod at have været Gejrlandsåens udløb. — Første gang, Skaftåos (Skaptáróss) nævnes, er i den opdigtede Gunnar Keldugnups-fivls saga (vel fra c. 1400); her tales oven i købet om havn ved Skaftåos og købmandsboder, men herpå kan næppe lægges nogen vægt. På den anden side må det bemærkes, at allerede Nj. (kap. 151) nævner Skaftås østlige forgrening, hvormed sikkert den langs Sidebygden løbende arm menes.

Vest for Kirkebæ ligger langs nordsiden af Skaftå en række gårde, hvoraf flere efter vulkanudbruddet 1783, på grund af de ødelæggelser, som den gennem Skaftåens leje flydende og først ½ mils vej vest for Kirkebæ standsende lavaström forårsagede, er flyttede op i hedeskråningen. Den vestligste af disse er **Skål** (Skál, Nj.), som står under Skålarfjæld (Skálarfjall), Side-hedens sydvestligste fjældknude, hvorunder Eldvatnets østligste — Skaftå dannende — forgrening har sit løb. Mellem Skål og nabogården mod øst falder Holtså (—á) ned fra Sidehede og danner under almindelige forhold en biflod til Skaftå; ofte, når intet af Eldvatnet falder langs Skålarfjæld, bliver imidlertid Holtså og Fjardarå ved

deres forening kilden til den langs Siden flydende elv, der dog naturligvis også da bevarer navnet Skaftå. Nu er denne elv langs hele Sidestrækningen let passabel til hest; för 1783 måtte man betjæne sig af færge for at komme over den. — Skål er den vestligste gård i sognet; men under Skålarfjælds sydvestaffald findes dog endnu et par gårde, der naturligst regnes med til Sidebygden, om end hørende til et andet sogn; nærmest Skål står Å (Á), kendt fra Ldn.

Den för nævnte Holtså kunde man være tilböjelig til at antage for den samme som Ldn.'s Drivande (Drífandi), der dannede grænsen mellem et lille, fra Fjardarå til Drivande nående, landnam og den på Å boende Lejdolv kappes besiddelser. Lejdolv »tog land øst for Skaftå til Drivande og boede på Å øst for Skaftå vest for Skål; men en anden gård havde han på Lejdolvsstad (Leiðólfsstaðir) under Lejdolvsfell (Leiðólfsfell), hvor der den gang var stærkt bebygget (mart bygða)«. I et arnamagnæansk diplom angående et mageskifte mellem klostrene Tykkebæ og Kirkebæ, år 1488, omtales imidlertid Drivande som en foss, der faldt frem fra Skålar-fjæld, så Drivande, hvis navn desuden for at anvendes om en å forudsætter, at denne har karakteren af en foss, må vel herefter søges noget vestligere, mellem Skål og Å. Lejdolvsfell er en tvedelt afstumpet fjældknude, der hæver sig i den nordvestlige del af Sidehede, ikke langt fra Eldvatnet (ɔ: Skaftå). Ved dette fjæld vil man påvise tomter af en gård; og endnu en enkelt anden ødegård i Sidehede kender man stedet for. Men noget nærmere om denne bygd vides ellers ikke, lige så lidt som om årsagerne til dens undergang og tiden for samme. — Oven for Lejdolvsfell begynder lavaen fra år 1783, der fra Varmådalen har strakt sig mod syd ind over den nordvestlige del af Sidehede, indtil den sydefter indskrænker sig til Skaftåens gamle leje med nærmeste omgivelser. Varmådalen selv, samt den nordfor liggende Ulvarsdal og i det hele höjlandet øst for Skaftå helt op til denne elvs udspring er, som det vil erindres, allerede tidligere omtalt.

Vest for Skaftå udgöres höjlandet af den nord for Skaftåtungen (Skaptártúnga) liggende avret. Mod nordvest går bygdefjældene over i ørkenstrækningen Mælefellssand (Mælifellssandr), der omtales nogle gange i Nj. under benævnelsen Sand (Sandr, se IB. I, s. 264—65). Nærmere Eldvatnet (Skaftå) stryger derimod et höjdedrag Skælingar, som imod nordøst fortsættes af höjere fjælde, hvoriblandt de höje og spidse Uxatindar fremhæves af Sv. Povlssön i hans tillæg til beskrivelserne af 1783-vulkanen, hvor

han tillige meddeler et sagn om navnets oprindelse. I følge dette svaredes i ældre tid af Tykkebæ kloster til Skålholts bispegård en afgift af 50 stude og 1 tyr; en gang en høst forsvandt alle studene fra Skålholt og var ingensteds at opspörge, kun havde man set dem tage vejen over det herefter Nautavað benævnte vadested over Tjorså (se IB. I, s. 192). Næste sommer fandtes imidlertid benradene af studene i nærheden af ovennævnte tinder, som heraf fik deres navn.

Oven for Skaftåtungen skal i øvrigt hele höjlandsstrækningen mellem Skaftå og Tungeå (Túngná; sognebeskr.: Túná) — Tjorsåens store, fra Skaftåjøklen udspringende biflod — være opfyldt af nøgne småfjælde og höjdedrag. — Nord for den mod vest strömmende Tungeå skal igen et större fjæld hæve sig, nord for hvilket de næsten ukendte **Fiskevande** (Fiskivötn, Nj.) brede sig. I disse dreves der fordum ved efterårstid et betydeligt forelfiskeri, men allerede ved midten af forrige århundrede benyttedes dette ikke mere; den lange vej (c. 10 mil), samt slet vejr og mangel på græs til hestene skræmmede folk, og kun enkelte rejser efter »hvanne«-rod foretoges til disse egne; dog også de gik snart af brug. Sv. Povlssön beretter i sin dagbog om forskellige spor af den tidligere udstrakte fisketilvirkning her. — Disse Fiskevande nævnes i Nj. ved de samme to lejligheder, hvor Mælefellssand omtales. Hovedstedet er Nj. s. 153, hvor den såkaldte Fjallabaks-vej (ɔ: vejen bag fjældene) beskrives. Denne vej[1]), der i en nyere tid er bleven genoptaget, ligger fra gårdene i Skaftåtunge (sædvanlig Ljótarstaðir) over Mælefellssand til gården Rauðnefstaðir i Rangåvolde syssel og er vel af længde som Grimstungehede, så at man med raske heste og ved anstrængt ridt kan passere den i én dag (ɔ: 15 timer); men denne nord for Øfjældsjøklen liggende, lidet kendte vej er dog kun en kort tid af året passabel. Forfatteren af Nj. synes at forestille sig Fiskevandene langt nærmere ved Mælefellssand end de i virkeligheden er.

Gårdene i Skaftåtunge-bygden står ligesom Sidebygdens i eller under frodige hedeskråninger, om end ikke i så regelmæssig en linje som under Side-fjældet, hvorimod den oven for liggende hede er ubebygget; dog fortæller man også her, at heden tidligere har indesluttet en særegen bygd. Mod øst begrænses, som oftere nævnt, bygden af Eldvatn (Skaftå) og den store, mod sydvest gående Eld-

[1]) Af indbyggerne i Vester-Skaftafells syssel i følge Sv. Povlssön kaldet Norðrvegr.

vatnsforgrening. Langs Eldvatnet i dets nedre løb og Eldvatnsforgreningen står en række gårde, der alle led betydelig ved vulkanudbruddet 1783, da den gennem Skaftåens leje nedflydende lava berøvede dem en stor del af deres land, lagde enkelte gårde øde og gjorde flere for en tid ubeboelige. Mod vest begrænses Skaftåtungen af den anselige, fra Mælefellssand kommende Holmså (Hólmsá, ofte: Hólsá); dog regnes vel sædvanligere den lidt sydvestligere, mindre Lérå (Leirá) for bygdens grænseskel på denne kant. Midt ned gennem Tungen flyder Tungefljot (Túngufljót). Mellem disse tre elve — Eldvatn, Holmså, Tungefljot — i deres nedre løb står resten af bygdens gårde på én nær, Lejdvold (Leiðvöllr), der tilsyneladende ligger helt uden for bygden. Endnu hører nemlig til Skaftåtunge en af lavaströmme fra 1783 opfyldt trekant syd for Eldvatnsforgreningen, og syd for dette hraun, på grænsen af Medalland og nær Kudafljots østlige bred, findes den nævnte gård, Skaftåtungens sydligste.

I Tungefljot falder den mod sydvest løbende store Eldvatnsforgrening, og den således betydelig forøgede elv forener sig derpå med Holmså, hvorefter den samlede vandmasse fører navnet Kudafljot. **Kudafljot** (Kúðafljót) kaldes nemlig nu den meget brede, vandrige, men forholdsvis stille-flydende elv, der opstår ved de ovennævnte vandes forening, og som derpå i sydlig retning søger sig udløb i havet, i det den under sit løb danner grænsen mellem Alvtaver og Medalland. Trods sin störrelse er den i sit nedre løb passabel for ridende, vadet er imidlertid dybt og noget besværligt ved elvens bløde grund. I Ldn., hvor Kudafljots-ôs (Kúðafljótsóss) nævnes som det sted, hvor Skaftåtungens første landnamsmand landede, efter hvis skib »Kude« elven benævntes, er det tydeligt, at navnet Kudafljot tillige omfatter Tungefljot, der også naturlig kan, og navnlig tidligere kunde, betragtes som Kudafljots rette kilde. Den sydvestlige Eldvatnsforgrening kendtes jo för 1783 ikke, hvorimod Skaftå udsendte en forgrening, Landå benævnt, der faldt i Kudafljot syd for Lejdvold. Således dannedes mellem Holmså og Skaftå en virkelig »tunge«, og denne landstrækning, helt ned til syd for Lejdvold-gården, er det også, som navnet Skaftåtunge tilkommer [1]).

Af bygdens gårde minder Lejdvold, der er tingsted for den af

---

[1]) Dog må det fremhæves, at navnet Kudafljot i denne mere omfattende betydning ingenlunde holdt sig indtil omvæltningen 1783. Således kender sysselbeskrivelsen af 1744 benævnelsen Tungefljot og bruger først Kudafljot om den ved foreningen af Skaftåtungens forskellige elve dannede storelv.

Skaftåtunge, Medalland og Alvtaver bestående Leiðvallar-hrepp(r), ved sit navn — men vistnok også kun herved — om ældre tingforhold. Derimod omtaler den antkv. indberetn. (1817) ved gården Flaga (den næst-sydligste af de mellem Holmså og Tungefljot stående gårde) et sted benævnt Haugatúngur, hvor der findes en mængde gamle, meget utydelige tomter, deriblandt en större »girðíng«, ej ulig en »domring«; vedkommende præst gætter på, at man her kan have sporene af et fordums tingsted — oven i købet, efter hans formening, Skaftafellsting [1]).

Af bygdens gårde må som nævnt i Nj. fremhæves **Åsar** (Ásar ɔ: åsene), sydligst ved Eldvatnsforgreningen, hvor der nu findes to gårde af dette navn. Om den lidt nordligere liggende Hlíð kan anføres, at man her har en »Gvendarlækr« og »Gvendarfoss«.

Oven for den nuværende bygd, i landet mellem Tungefljot og Skaftå (Eldvatn), vil man påvise sporene af et helt, forlængst ødelagt sogn. Jon Stengrimssön fortæller, at det skal have bestået af 12 gårde med tilhørende kirke, og at det er blevet ødelagt »omkring år 1112«. Noget vulkanudbrud fra den tid kendes dog ikke. Har her virkelig en gang været bebygget, er det måske ikke urimeligt at antage, at et af de voldsomme udbrud fra vulkanen Katla i Myrdalsjøklen, som ofte ved sin askeregn har tilføjet Skaftåtungens gårde alvorlig skade, har været medvirkende årsag til bebyggelsens ophør. Egnen kaldtes i følge traditionen på grund af sine tolv gårde »Tólfahríngur« (således udtales nu »tólfæríngur«, benævnelsen på et 12året fartöj) [2]).

Af de to neden for Siden og Skaftåtungen liggende bygder, Meðalland og Landbrot, der hidtil kun lejlighedsvis er behandlede, behøver navnlig Landbrot næppe nogen udførlig omtale. Navnet kendes, foruden fra en måldage (der af Jon Sigurdssön henføres til c. 1150), fra Njåls saga. Bygdens gårde står, som tidligere bemærket, langs nord- og østkanten, hvorimod landet indenfor er sand- og hraunstrækninger. Mod sydvest er der ingen naturlig grænse mod Medalland, hvis nordlige del er af lignende beskaffen-

[1]) På Københavns Oldn. museum opbevares to skålformede spænder af bronce, fundne 1829 ved gården Flaga »i den såkaldte Kalvå-bakke (Kálfárbakka)«. De siges at være fundne i ruinerne af en ældgammel bygning, der antoges for en smedje, og hvor flere oldsager tidligere skal være fundne.

[2]) Skulde man blandt disse gårde kunne søge det i Nj. (s. 78) nævnte Hámundarstaðir? gården bar navn efter Håmund, en sön af Hroar Tungegode, hvis oprindelige bopæl var Åsar.

hed, medens gårdene står sydligere, mest under et fra nordøst mod sydvest strygende höjdedrag, dog ikke umiddelbart ved søen, hvor sandet igen breder sig. I Landbrot løber nogle bække fra vest til øst, til Skaftå i dens nedre løb; för udbruddet 1783 skal de til dels have fået tilløb fra Skaftåen under dens løb langs Siden. — I Medalland er, som det allerede flere gange er omtalt, elvenes løb meget forandret ved 1783-udbruddet. Af Jon Stengrimssöns udførlige beskrivelse (foruden af hvad S. M. Holm og Sv. Povlssön meddele om samme sag) fremgår klart nok, hvorledes forholdene i Medalland för katastrofen var. Man ser, at den øvre del af bygden ligesom nu var bedækket med lava, der mod sydvest og sydøst synes at have strakt sig endnu længere end den 1783 tilkomne, men om hvis opståelse man intet vidste.

Lavaströmmene fra år 1783 omsmeltede den ældre lava, ødelagde vegetationen og tilintetgjorde flere af bygdens gårde, deriblandt den daværende præstegård Hólmasel, der lå omtrent midt i Medalland. För udbruddet var »Steinsmýrarfljót«, der i sydøstlig retning strömmede til havet, bygdens största elv. Det var dog kun i sit nedre løb, den bar dette navn. Sin kilde havde den temlig höjt oppe i bygden under hraunet ved gården Botnar, hvorefter den benævntes Botnafljót. Kort efter sit udspring modtog den et stort tilløb fra Skaftå, benævnt Melkvísl, løb derpå i sydøstlig retning under navnet Hólmafljót, for først efter en følgende gård at modtage sit endelige navn. Da den störste del af 1783-lavaen søgte sin vej til Medalland gennem Melkvisl, udtörredes denne aldeles; ligeledes begravedes det nævnte »fljót« i sit øvre løb, og Stejnsmyrarfljot svandt ind til en ubetydelig å, hvorimod efter udbruddet en elv Eldvatn opstod af de mange kilder, der sprang frem fra hraunets sydkant. Ligesom Melkvisl, uagtet en arm af Skaftå, ikke førte navn efter denne, bar den vestlige forgrening, der i sydsydvestlig retning søgte sig vej til Kudafljot mellem Lejdvold og nabogården mod syd, jo sit eget navn Landå (Landá), — så vidt man kan se dannende grænsen mellem Skaftåtunge og Medalland. Også dette rindende vand forsvandt, som för bemærket, i det lavaen trængte frem gennem åens leje til helt ned mod Lejdvold og senere, mere mod vest, væltede sig frem til Kudafljot.

Uagtet Landå og Melkvisl efter deres navne at dömme således ikke ret synes på udbrudstiden at være opfattede som forgreninger af Skaftå, må det dog sikkert oprindelig have været tilfælde. Foruden hvad Ldn. lader formode om Skaftås forbindelse med Kudafljot, da den i forening med Holmså dannede Skaftåtungen, synes

nemlig Skaftåens forgrening i de nævnte retninger at fremgå af den måde, hvorpå Njåls saga omtaler Skaftå, hvis løb i denne saga beskrives forholdsvis udførlig i anledning af Kåres og Björn fra Mörks kampe med deltagerne i Njåls-branden. De herhen hørende begivenheder skildres med en vis forkærlighed, og sagaens omtale af lokaliteterne i VSkf. lade i det hele formode, at forfatteren har følt sig særlig fortrolig med disse egne. — Efter at Kåre og Björn har bestået en kamp med Sigfussönnerne nordlig i Skaftåtungen i et lille af Skaftå dannet næs, aflægger de et besøg på Skål for at tillyse drabene. Derpå red de ned langs Skaftå, indtil hvor »en del af åen falder i østlig retning, en del i sydøstlig«. De fortsatte da vejen ned langs »mid-armen« (miðkvíslin), indtil de kom til Medalland, til en af hraun omgiven mose **Kringlemyre** (Kringlumýrr), hvor de består en ny kamp. Skönt det ikke udtrykkelig siges, forudsættes dog vistnok i Nj. Skaftå som tredelt; herpå tyder dels udtrykket »miðkvísl«, dels den omstændighed, at — foruden de i Nj. nævnte forgreninger: en østlig og en sydøstlig arm — ved selve navnet »Skaftåtunge« og Ldn.'s fremstilling et tilløb i sydsydvestlig retning til Kudafljot må antages givet. Armen, som Kåre og Björn fulgte, har sikkert været Melkvisl; stedet for Kringlemyre kendes ikke.

Af kildernes vink synes altså nærmest at fremgå, at Skaftå oprindelig hovedsagelig er faldet i Kudafljot, at den langs Siden løbende arm måske først efter bebyggelsen har brudt sig sin vej (sml. Ldn.'s benævnelse »Nýkomi«), men at elven i hvert fald tidlig i sit løb gennem störste delen af bygden har haft en tredelt forgrening, svarende til Landå, Melkvisl og Side-grenen af Skaftå, dog således, at den sidste bestandig (til 1783) er tiltaget i störrelse på de andres bekostning, der senere hen endog optrådte med særlige navne. Efter udbruddet 1783 er Skaftå kun tvedelt, og vistnok den störste del af dens vand går til Kudafljot gennem Tungefljot ad en ny, noget nordligere arm end Landå.

Efter kampen ved Kringlemyre mod en ny fjendeflok opholdt Kåre og Björn sig tre dage på en sandstrækning (ríða á sand) og havde deres heste under en »mel«-skrænt, hvor de fodrede dem med »mel«, for at de ikke skulde dø af sult; imidlertid afsøgte egnens folk fjældvejene, i det de drog op langs alle elve, og først efter at eftersøgningen var standset, drog Kåre og Björn ad fjældvejen (Fjallabaks-vejen) hjem til Torsmark (R.). Denne »sand« kan efter sammenhængen ikke være Mælefellssand eller en lignende sandstrækning borte fra bygderne; det må være et af de i eller

ved Medalland liggende, mindre »mel«-bevoksede sandpartier. Udtrykket er imidlertid noget besynderligt, — med mindre »sandr« her kan tages i betydningen strandbred; en sådan opfattelse vilde passe godt til forholdene, langs kysten af Medalland strække sig nemlig »mel«bevoksede sandstrækninger.

Den på ovennævnte sted i Njåls saga omtalte »mel(r)« er marhalm, en plante, der er (og vel navnlig under tidligere tiders forhold har været) til stor og ejendommelig nytte for disse egnes, særlig Medallands og Landbrots, beboere. »Melr« benævnes måske planten efter de nøgne sandstrækninger, hvor den findes; »melr« er jo nemlig hele Island over den almindelige benævnelse for en grusmark. Melbevoksede sande, »mela-pladser«, regnes i Alvtaver, Medalland og Landbrot for at være af stor betydning for de gårde, der eje dem. Om efteråret indhøstes de næppe mere end halvmodne aks, kærnen udtærskes, hvorefter den törres over ilden i egne dertil indrettede huse, og males så til mél. Desuden benyttes strået til tækning af tage, samt roden til fletning af tove og paksadler. Om den hele ejendommelige og meget vidtløftige fremgangsmåde ved »melens« behandling henvises i øvrigt til en afhandling af S. M. Holm[1]), hvormed kan sammenholdes hvad der på forskellige steder i E. O. berettes. Efter opgivelse i ældre jordebøger giver så meget marhalm (»mel«strå), som $1^1/_2$ hest kan bære, i gennemsnit 20 ℔ mél, men skal dog i følge S. M. Holm kunne give dobbelt så meget [Sv. Povlssön sætter: 1 hest — 20 ℔].

Under de nuværende forhold, med lettere handelsforbindelser og billigere køb, skulde man næppe tro, at det byrdefulde arbejde med »melens« indhøstning og videre behandling kunde svare regning; men i ældre tid har denne adgang til indenlandsk mél været höjt skattet, og fra gammel tid har dette »vilde korn«s brug været kendt i disse egne. Allerede måldagerne fra 12te årh. nævne »melteigar« blandt gårdenes herligheder. Dog ses det af samme kilder, at også almindeligt korn (ɔ: byg) har været dyrket her. — Af ejendommelige produkter fra Medalland kan endvidere mærkes »salta« (eller »selta«?), hvoraf adskillige gårde svarede et vist antal spande til Kirkebæ kloster[2]).

---

[1]) Rit þess islenzka Lærdóms-Lista Felags, I—II. Kph. 1780—81.

[2]) »Salta« gengives i Oxforder-ordbogen ved »saltlage«. I en lille afhandling af landfysikus Bjarne Povlssön (trykt i 2. årg. af Tímarit hins ísl. Bókmentaf., s. 68—69) forstås dog ordet, der vistnok kun kendes fra de pågældende måldager, ganske anderledes. Han citerer nemlig dette i

Foruden Skaftåtunge og Medalland hører, som tidligere angivet, til Lejdvallar-hrepp den lille bygd Alvtaver (Álptaver) — også benævnt alene **Ver** — vest for Kudafljôt, mod syd begrænset af havet, mod vest og nord af sandstrækninger. Bygdens halve snes gårde grupperer sig om hovedgården **Tykkebæ** (Þykkvibær); kun en enkelt ligger noget nordligere i en særskilt lille oase vest for Kudafljot, omtrent hvor denne storelv dannes ved de forskellige tilløb fra Skaftåtungen. Tykkebæ var i sin tid et af Islands anseteste klostre; det herværende avgustinerkloster grundlagdes 1168, i det gårdens daværende ejer »indsatte Kristus og hans hellige mænd til arvinger« af alt sit gods, for at der således kunde oprejses et kannikesæde (ɔ: kloster) i Tykkebæ, hvori han så selv indtrådte som munk. Allerede klosterets første abbed, Torlak Torhallssön, senere biskop i Skålholt, og efter sin død anset som helgen, bidrog sikkert ved sin følgende berömmelse meget til dets anseelse, ligesom også hans ypperlige styrelse af klosteret prises; men også i den følgende tid fandtes flere fremragende mænd mellem »abbederne i Ver«, som dette klosters forstandere ofte benævnes. Særlig kan fremhæves ved midten af det 13de årh. den höjt ansete Brand Jonssön af Svinfellingernes hövdingeslægt (abbed 1247—62), tillige bekendt som forfatter til flere historiske arbejder. Ved reformationstiden inddroges også dette klosters ejendomme under kronen og er senere bleven bestyrede af en kongelig ombudsmand (administrator). — Tykkebæ kloster tör man måske gætte på som tilblivelsessted for Nials saga i den form, hvori vi nu have den. En vis usikkerhed i stedsangivelser viser, at sagaen næppe er skreven i Rangåvolde syssel. Heller ikke til nogen anden egn af landet udenfor Skaftafellssyslerne som det sandsynlige hjemsted henvises vi ved sagaens egen fremstilling. Derimod beskrives lokalforhold i Skaftafellssyslerne

Kirkebæ klosters måldage forekommende ord — i følge ham i formen »selta« — som bevís for, at man i gammel tid på Island har brugt at nedsalte fisk. I følge sammenhængen, siger han, betegner nemlig »selta« her ikke salt, brændt af sø, men saltet örred, således som navnet endnu (ɔ: i forrige årh.) bruges i Skaftafells syssel. — Denne opfattelse er vistnok den rigtige; således deles den af provst Jon Stengrimssön, der i sit skrift om vulkanudbruddet 1783 beretter, at en af de fra Skaftå-lejet fremvæltende lavaströmme i Medalland ved gården Stensmyre opslugte et fiskevand, der dog alt tidligere var bleven forstyrret af Skaftå. Oprindelig var der i dette så god forel-fangst, at man jævnlig fangede 600 fisk på en dag; »og dè katolske præster på Kirkebæ«, fortsætter han, »lod Stensmyre-folkene betale sig 60 fjærdings-spande af saltet forel, således som Vilchins-måldagerne udvise«.

— oftest Vester-Skaftafells syssel — sikkert og nöjagtig (Tangbrands rejse s. 531 flg., Floses vej til Nialsbranden 645, 652—53, Kåres og Björns tog til Skaftå-egnene 855 flg. m. m.); særlig synes den omtale, Fiskevandene få, at tyde på en forfatter fra Vester-Skaftafells syssel. Næppe nogen anden vilde falde på at nævne disse næsten for alle i det øvrige land ukendte vande; fra Skaftåtunge med omliggende bygder drog man derimod formodenlig alt da årlig derhen, og steg op fra bygden netop ad samme vej, som når man foretog den dog vistnok temlig sjældne rejse over Mælefellssand. En mand, som ikke selv havde gjort nogen af disse fjældrejser, måtte herved let føres til at opfatte Fiskevandene som meget nærmere ved Mælefellssanden, end de virkelig ere, — så at selve unöjagtigheden i omtalen af Fiskevandene synes at tyde på en Vester-Skaftfelling, der ikke personlig havde deltaget i længere fjældrejser, f. eks. en gejstlig. Da sagaen væsenlig, som vi nu have den, henføres til midten eller sidste halvdel af det 13de årh., kunde man fristes til at nævne abbed Brand Jonssön som den sandsynlige forfatter, eller i al fald at betragte sagaen som fremkaldt ved en af ham vakt litterær virksomhed i klosteret[1]).

I Alvtaver er jordbunden fugtig og moradsig; dog træffes her også ældre lavastrækninger, og desuden trænger fra alle sider sandet frem, mere og mere indskrænkende vegetationen. Det er dog ikke så meget flyvesandet, der her har anrettet ødelæggelser, som de uhyre sand- og grusmasser, der følge med vandstyrtningerne (»løbene«) fra jøkelvulkanen Katla. Denne kraterkløft — hvis ødelæggelser, som tidligere anført, også har strakt sig til Skaftåtungen — er beliggende i det sammenhængende jøkelparti, der i en længde af omtrent 10 mil og halv så stor bredde dækker höjlandet mellem Vester-Skaftafells og Rangåvolde syssel. Af Svend Povlssön kaldes det i sin helhed Eyjafjalla-jøkel, et navn, der ellers er indskrænket

[1]) Tykkebæ kloster med sin lave og sumpige beliggenhed er næppe nu noget indbydende sted. I klosterets velmagtsdage har det dog sikkert været en anselig stiftelse. Således frembyder en fra år 1340 bevaret klostermåldage (AM. 268 fol.) mange tegn på velstand. Klosterets inventarium af sængeklæder og væggetæpper var betydeligt, ligeledes fandtes en mængde messeklæder og kirkeinventarium, hvoriblandt adskillige helgenbilleder. Der holdtes en stor kvægbesætning, hvoriblandt 43 køer hjemme, — et overordenligt antal, selv om man med nogle vil til dels forklare den store kvægbesætning på oldtidsgårdene ved at antage en slettere fodring end nu. Til klosteret var en mængde, til dels temlig fjærnt liggende gårde afgiftpligtige.

til jøklens vestre del, medens derimod den østlige benævnes Myrdalsjøkel (Mýrdalsjökull) efter den syd for liggende bygd, den vestligste i Staftafells syslerne. Her, i den østlige del af Myrdalsjøklen, som i det hele er temlig lav, findes det nævnte krater, der viser sig som en fra nordvest til sydøst gående rævne, i hvis fortsættelse en sænkning i jøklen ses, så at alle ved vulkanen foranledigede vandstyrtninger tage en sydøstlig retning ned mod Alvtaver eller de nærmest vest for liggende strækninger. Få vulkaner have været virksommere end denne; navnlig havde den i det 17de og 18de årh. voldsomme udbrud, der for en tid gjorde den til den berömteste islandske vulkan efter Hekla. Den har gang efter anden udkastet uhyre sandmasser og samtidig bevirket jøkelsmeltninger, så at umådelige vand- og ismasser fra jøklen styrtede ned over de underliggende egne for sluttelig at udgyde sig i havet — hvad der ganske naturlig måtte skaffe selve udbruddene benævnelsen »løb«. Derimod haves ingen bestemt angivelse om lavaströmme fra Katla (ved navn nævnes overhovedet vulkanen først fra slutningen af 16de årh.); men Ldn. omtaler en Alvtaver hærgende »jordild« ved slutningen af det 9de årh., der næppe kan være kommen anden steds fra end fra Katla. Sv. Povlssön mener at kunne påvise lavaströmmen i et nu af sand næsten helt bedækket hraun, der strækker sig øst på til hen mod Skaftåtungen og mod syd til Alvtaversgårdene, ja endog helt ned til kysten; dog vil han ikke benægte, at dette til dels kan skyldes ældre udbrud, för landets bebyggelse.

Nu kaldes sædvanlig den hele mellem Myrdalen på den ene side, Skaftåtunge & Alvtaver på den anden skillende ødestrækning Myrdalssand (Mýrdalssandr); i følge Sv. Povlssön skal den østlige del af den dog egenlig bære navnet Kötlusand(r) — af Katla. Nu er den hele, sorte sandstrækning ganske jævn og flad; men først efterhånden har vulkanens sand opfyldt alle ujævnheder og de uhyre fremglidende jøkelmasser under løbene afhövlet alle åse og mindre höjder.

Af den med forholdene i Vester-Skaftafells syssel så fortrolige Jon Stengrimssön, der, för han forflyttedes til Side-kaldet, virkede som præst i Myrdal, haves — foruden den för omtalte udførlige beskrivelse af Varmådalsudbruddet 1783 — en samlet fremstilling af alle Katla-løbene, løbet år 1755 incl., hvortil kommer særskilte beskrivelser af de to senere, dette århundrede tilhørende løb. Om kraterets navn fortæller Jon Stengrimssön et sagn, i følge hvilket det skulde stamme fra en heks. På Tykkebæ kloster levede nemlig en gang i den katolske tid en tryldekyndig husholderske ved navn

Katla; da hun i vrede havde druknet fårehyrden i et kar med sur valle (sýra), og den tid nærmede sig, at liget, efterhånden som »syren« blev drukken op, måtte findes, iførte hun sig sine heksebukser — et slags syvmileslövler, som hyrden havde fortörnet hende ved hemmelig at bruge —, løb op i jøklen og styrtede sig ned heri. Kort efter havde jøklen det første løb, der stævnede lige mod Alvtaver og klosteret. Dette tilskrev man hendes trolddom, og kløften kaldtes fra nu af »Kötlugjá«, den ødelagte egn »Kötlusandr«. — Ved at regne under ét alle udbruddene fra Myrdals-Eyjafjalla jøkelpartiet, samt ved at medtage selv temlig usikre efterretninger får Jon Stengrimssön ud, at jøklen på hans tid havde haft 13 udbrud, og i følge en lignende sammenfatning af det hele jøkelparti måtte den da nu have haft 16. Tager man derimod Katlaløbene for sig og udskyder ét, helt usikkert, viser det sig, at denne jøkelvulkan har haft 10 udbrud eller — som de vel nok alle, måske med undtagelse af det første, kan kaldes — »løb«.

Om det første af disse udbrud beretter Ldn. samtidig med landnamsangivelserne for disse egnes vedkommende. Det nuværende Alvtaver, der med tilhørende besiddelser regnes at strække sig mod vest til den omtrent midtvejs over Myrdalssand løbende Eyjarå (—á), og mod nord op til Skaftåtunge og jøklen — skönt store strækninger både i nord og vest nu er uden vegetation —, toges på landnamstiden i besiddelse af to landnamsmænd, af hvilke vikingen Ravn »havnenögle« besatte den øvre del, mellem Holmså og Eyjarå; den sydlige del derimod, mellem Kudafljôt og Eyjarå, hvoraf alene en del, som det synes, fra først af kaldtes Alvtaver, toges i besiddelse af Molda-Gnup, som solgte af sit landnam til mange andre mænd, så at det blev tæt bebygget. Af den tætte bebyggelse afledes i Hist. eccl. navnet »Þykkvibær«; navnet »Álptaver« (svaneleje) forklares i Ldn. af, at der her var en stor indsø med rig svanefangst. Bægge landnam truedes snart af vulkanudbrud, og navnlig synes det øvre at være bleven hærget. Om Ravn fortælles der nemlig i Ldn., at han forudanede et vulkanudbrud og derfor flyttede fra sin gård Dynskógar til Lagø (Lágey ɔ: Lavø, vest for Eyjarå). Dette har man forstået således, at ved dette udbrud hele landet nordvest for den nuværende Alvtaversbygd er blevet lagt øde, ved hvilken lejlighed foruden Dynskogar fire andre gårde, hvis navne angives, skulde være gåede til grunde. Dog finder man endnu i en måldage for Tykkebæ kloster 1340 (AM. 263 fol.) Dynskógar nævnt blandt de til klosteret afgift ydende gårde. Tomter af de oven omtalte 5 gårde vidste man at påvise i det 17de århundrede,

da de derværende sysselmænd af antikvarisk interesse lod egnen undersøge. På det sted, hvor Dynskogar sagdes at have stået, nordvest for den nuværende Alvtaversbygd, höjt oppe på sanden, fandt man ved samme lejlighed en stor broncekedel[1]). Det samme udbrud, der drev Ravn fra Dynskogar, er det sikkert, som foruroligede beboerne af det nedre landnam, så at Molda-Gnup med sine sönner for bestandig forlod denne egn, og hvorom Ldn. beretter, at, efter at Molda-Gnups landnam var bleven stærkt bebygget, løb »jordild« der ned, så at indbyggerne flyede vester på til Hövdabrekka (i Myrdal). Tiden for dette udbrud lader sig ikke nöjagtig bestemme, men må være omkring år 900; på grund af at Ldn. fremhæver, at Molda-Gnups sönner da var voksne, henfører Jon Stengrimssön det til c. 894, i det han lægger 20 år til det sædvanlig antagne år for landets første bebyggelse 874. Da landnamsmanden Önund bilds sönnesön ved denne lejlighed optræder, må udbruddet sikkert sættes senere (Se Ldn. Vemund, Sigmund kleykis sön — da bosat på Hövdabrekka).

Lagø, hvortil Ravn flygtede, siges at have ligget vest for Eyjarå i dens nedre løb, burde altså egenlig først omtales i forbindelse med den følgende bygd. Imidlertid skal Lagø kun have udgjort en del af en lille bygd Lagøhverve (Lágeyjarhverfi), der menes at have strakt sig på bægge sider af åen og vel altså nærmest har været at regne til Alvtaver. Denne bygd skal være bleven ødelagt ved et løb, der af Jon Stengrimssön göres til Katlas sjette, men rettere må opfattes som denne jøkelvulkans andet kendte siden landets bebyggelse, og som af ham henføres til år 1311. Det kaldes Sturlahlaup, fortæller Jon Stengrimssön, efter en mand Sturle, som vidunderlig reddedes fra den almindelige undergang, der var en følge af løbets voldsomhed, hvorom flere sagn sammesteds berettes (præstedatteren, der overraskedes af døden, medens hun var ved at rede sig; en pige, der med gårdens hund

---

[1]) Sv. Povlssön nævner 6 gårde foruden D. — hvoriblandt et Hofstaðir — og kalder bygden Dynskógahverfi.

Chor. isl. lader kedelen være funden ved Hofstaðir og meddeler en tradition om nogle »hofstaða viðir« herfra, der skulde findes på Heriustadir (ɔ: Herjólfsstaðir). Der gives her en udførlig fortegnelse over ødegårde i Alvtaver, som i følge denne kilde skulde beløbe sig til hen mod 20; om Hofstaðir siges, at det skal have været et stort »hverve« (torp), og at man vidt om på sandene i Alvtaver ser spor til gårdtomter, hvor alt er opblæst. Nord for Alvtaver, hvor stedsnavnet Loðinsvíkur findes, skulde også have været talrig bebyggelse.

begravedes i et forrådshus, hvor bægge flere måneder efter fandtes levende). Som ødelagte ved dette løb nævnes præstegården Dýralækir, Lágey og to andre gårde, med angivelse af deres beliggenhed, og løbet antages ved ødelæggelsen af Lagøhverve at have tilintetgjort al bebyggelse på Myrdalssanden. Dog er der også her den vanskelighed, at Lagø (Lágey) endnu nævnes i Tykkebæ-klostermåldagen fra 1340. Også i mange af de følgende Katla-løb hærgedes Alvtavers-egnene stærkt, men da tillige stadig Myrdalen ramtes af disse ødelæggelser, opsættes den nærmere omtale af disse rettest, til en beskrivelse af de nærmest liggende dele af Myrdalsbygden er given.

Myrdalen (Mýrdalr) eller, som den i ældre tid benævntes, **Mydal** (Mýdalr) er Vester-Skaftafells syssels vestligste bygd. Den strækker sig lang og smal under de Myrdal-Eyjafjallajøklen bærende fjælde og gennemstryges navnlig for den midterste dels vedkommende af adskillige udløbere herfra. Den falder i tre dele, Ud-, Mid- og Øst-Myrdal (Út-, Mið- og Austr-Mýrdalr), af hvilke den sidste når fra det, fra nord til syd fremløbende Reynisfjæld (—fjall) til omtrent midtvejs på Myrdalssand, hvor Eyjarå sædvanlig tidligere anførtes som østgrænse. — Over den c. 5 mil lange, 4 mil brede, nu aldeles flade Myrdalssand føre flere veje til nabobygderne mod øst og nordøst, af hvilke hovedvejen mod øst (til Alvtaver) er antydet ved nedrammede pæle. Den sorte sandslette er gennemströmmet eller overrislet af forskellige jøkelåer og bække med vekslende leje og höjst forskellig störrelse. Op fra sandstrækningen hæver sig enkelte fritstående småfjælde, til dels krat- og græsbevoksede og derfor aldeles som oaser i ørkenen. Længst imod nord ligger i den vestlige del af Myrdalssand det tvetoppede Havrsø (Hafrsey — »ey« ɔ: ø benævnes flere således helt fritstående fjælde i lave omgivelser). Et par mil længre mod syd, dog ikke umiddelbart ved kysten (vel omtrent en fjærdingvej fra havet) ligger et lignende fritstående fjæld **Hjörlejvshövde** (Hjörleifshöfði). Vestnordvest for Hjörlejvshövde, en mils vej borte og noget længere fra kysten end dette, skyder sig som en fjældknude af samme karakter Hövdabrekkefjældet frem, om end nord til i forbindelse med höjlandet oven for[1]). Havrsø er ubebot, hvert af de to andre fjælde bærer derimod en gård (henholdsvis Hjörleifshöfði og Höfðabrekka); disse to sidste er tillige fuglefjælde, i det en mågeart (fíll) ruger selskabelig i de

[1]) Fjældknuden, hvis höjeste del hedder Háfell, har ikke nogen fælles benævnelse.

stejle skrænter. For Hjörlejvshövdes vedkommende minde flere spidst tilløbende klipper (dranger), der omgive fjældet, om, at havet en gang i fortiden er gået helt op til hövden.

Hvad de Myrdalssand gennemløbende jøkelelve angår, gör jøkelvandenes omskiftelighed og de ved Katlas løb bevirkede hyppige omvæltninger det meget vanskeligt at få nogen klar forestilling om disse. Medens således Eyjarå på kortet er afsat øst for Havrsø, får den nu i al fald sit væsenlige tilløb fra Háöldukvísl vest for samme. Det betydeligste af jøkelvandene er Múlakvísl, der ikke nu som på kortet forgrener sig om Hjörlejvshövde, men løber tæt under Hövdabrekkefjældets østside. — Vest for Hövdabrekkefjældet løber **Kerlingardalså** (—á, Ldn. Kerlíngará; men Nj. som nu), ikke stor, men delvis en jøkelå som adskillige andre af Myrdalssvejtens vandløb. Ved den smalle dalsænkning, som Kerlingardalså gennemløber, er Hövdabrekkefjældet skilt fra **Arnarstakkshede** (—heiði, ældre —heiðr), en lille tærningformet fjældhede, der ved lignende smalle dalfurer er skilt fra höjlandet ovenfor og Reynisfjall mod vest, hvorimod den mod syd går næsten helt ud mod kysten, nu dog med en flad sandstrækning foran. Sydøstlig under heden i en lille »hvamm« (dal-indbugtning), vest for Kerlingardalså, står gården Fagredal (Fagridalr). Længst mod sydvest, mellem heden og Reynisfjæld, står gården Vig (Vík)[1].

I historisk henseende frembyder denne egn en særlig interesse som skuepladsen for Hjörlejvs død, så vel som for hans forskellige hændelser i den korte tid, denne Ingolvs kække fostbroder nåede at leve som islandsk landnamsmand; men Ldn.'s angivelser om forholdene her i ældre tid er langt fra klare. Først (s. 34) berettes om, hvorledes Hjörlejv landede ved Hjörlejvshövde, hvor der den gang var en fjord, hvis bund vendte ind mod hövden. Senere hen (s. 272) fortælles, hvorledes, af frygt for landvætterne, ingen havde turdet tage land øst for Grimså (Grímsá) siden Hjörlejvs drab, för Ölve tog dette land i besiddelse og opslog sin bolig i Hövde (Höfði); dette Hövde er tydelig nok Hjörlejvshövde, og Grimså svarer rimeligvis til den nuværende Mulakvisl. Mellem Grimså og Kerlingarå var et andet landnam, der tilhørte Sigmund kleykir. Om dette virkelig har været et selvstændigt landnam, må dog synes tvivlsomt, da vi andensteds fra i Ldn. (s. 288) erfare, at Sigmund først flyttede hertil efter at være bleven gift med en søster til

[1]) I sin tid embedsbolig for den i dette arbejde oftere nævnte læge og naturforsker Svend Povlssön.

Ölves fader, landnamsmanden Eysten Torstenssön, til hvis besiddelser denne strækning, som det vil ses af det følgende, formodenlig fra først af har hørt. Denne Eysten led skibbrud på sin landnamsfart til Island, men slap dog selv derfra med livet og bosatte sig så i Fagredal[1]). Uagtet Fagredal ligger vest for Kerlingardalså, kan han dog ikke have ejet meget land vest for åen, da et andet landnam strakte sig fra Kerlingardalså mod vest. Snarere har han derimod ejet land øst efter. Her kom landet mellem Kerlingardalså og Grimså først ved eller efter landnamstidens slutning i Sigmunds besiddelse, der som født på Island kun uegenlig kan kaldes landnamsmand og sikkert netop på grund af sit giftermål med Eystens søster har fået sig dette afstået af svogeren. I anledning af Eystens skibbrud fortæller Ldn., at en kerling drev i land i Kerlingarfjord (—fjörðr), — »hvor nu Hövdåsand (Höfðársandr) er«. Denne alt på Ldn.'s tid forsvundne fjord er öjensynlig den samme som den, Hjörlejv ved sin landing traf på. Men hvor den har ligget, er vanskeligere at afgöre, da Ldn.'s fremstilling i det ene tilfælde tilsyneladende henlægger fjorden til Hjörlejvshövde, i det andet nærmest til strøget om Kerlingarå (ɔ: Kerlingardalså). — At der nogensinde har været en fjord ud for Hjörlejvshövde, er næsten utænkeligt. Først ved Katlas forskellige udbrud i den historiske tid er havet blevet trængt så langt tilbage, at en flad kyststrimmel neden for hövden har dannet sig; og selv om man vilde gå ud fra tilværelsen af en lignende, nogle tusend fod bred sandstrækning på bebyggelsestiden, vilde en sådan kun dårlig give plads for en fjord, hvis fod vendte mod hövden (se Ldn. s. 34—35). Fjorden måtte da i så fald tænkes som et lôn, åbent mod sydvest, med den fra havet afgrænsende sandtange udgående fra Hjörlejvshövde; men sådanne lôn, hvoraf adskillige findes i Øster-Skaftafells syssel, er grunde vandsamlinger, uden betydning for skibsfarten og har i det hele kun lidet til fælles med en fjord. — Snarere kunde man forestille sig en lille op mod Hövdabrekke gående fjord, — ligesom da også traditionen vil, at den nedre del af den trange af Kerlingardalså gennemløbne dal i ældre tid har været fjord. (Dalen har egenlig intet navn; »Kerlingardalr« er indskrænket til en lille sidedal eller »hvamm« mod nordøst, hvori en gård af samme navn ligger.) Antagelserne i Ldn. kunde tænkes grundede på en misforståelse opkommen ved forblanding af benævnelsen »hövde«, der jo både ligger i stedsnavnet Hjörlejvshövde, ligesom også Hövda-

[1]) Se herom og for det følgendes vedkommende Ldn. s. 272—73.

brekka skylder en »hövde« sit navn. Hövden, som den af Hjörlejv opdagede fjords bund vendte ind imod, er da kun ved en misforståelse i Ldn. gjort til Hjörlejvshövde (fortællingen er i det hele ikke her nöjagtig; således kan man ikke, tvært imod hvad Ldn. beretter, fra Hjörlejvshövde se Vestmanøerne, Reynisfjall skygger for). Hövdåsand, der i følge Ldn. senere begravede fjorden, må være fremkaldt ved en jøkelstyrtning fra Katla, der i øvrigt intetsteds omtales; og ved samme lejlighed er da formodenlig den kun fra sammensætningen »Höfðársandr« kendte Hövdå opstået, måske som en langs Hövdabrekkefjældets østside, omtrent i Mulakvisls nuværende leje løbende jøkelåforgrening. — Når Ldn. med hensyn til Sigmund kleykirs landnam angiver, at det strakte sig fra Grimså til Kerlingardalså, »der da faldt vest for Hövde« (hvormed efter sammenhængen menes Hjörlejvshövde), har man i den tilföjede oplysning vistnok også med et ved forblanding af de to »hövder« opstået unöjagtigt udtryk at göre. Kerlingardalså kan aldrig have løbet andre steder end vest for Hövdabrekkefjældet.

Om end de forandringer, Ldn. hentyder til, må være sket i de første århundreder efter landets bebyggelse, og hvorvel rimeligvis alle udbrud fra Katla også til en vis grad har ramt egnen mellem Hövdabrekka og Hjörlejvshövde, er det dog af de historisk bekendte løb navnlig de to i årene 1660 og 1721, der har vist sig ødelæggende her, og som ved de uhyre medførte sandmasser har givet kysten på flere steder et nyt præg.

Tiden for Kerlingarfjords opfyldelse lader sig, som anført, ikke oplyse af de bevarede kilder. — Når de selve Katla uvedkommende udbrud fra Eyjafjalla-Myrdalsjøklen udskilles, og bortset fra det i Ldn. omtalte udbrud (af Jon Stengrimssön henført til 894), der ikke ses at have rammet denne egn, er det første udbrud, som Jon Stengrimssön omtaler, et fra år 1000. Men om dette vides intet nærmere, og til støtte for angivelsen citeres kun det tabte arbejde af en annalforfatter fra slutningen af det 17de årh. Derefter kendes intet udbrud för 1311, til hvilket år det såkaldte »Sturluhlaup« (Sturlaløb), der navnlig skal have ramt egnen øst for Hjörlejvshövde, henføres; sikkert nok har der, hvorledes det end forholder sig med udbruddet år 1000, i de nærmest foregående århundreder fundet Katlaløb sted; derom vidner beretningen om Kerlingarfjords udfyldning. — Om det tredje løb »Höfðahlaup«, der henføres til år 1416, vides kun, hvad man af navnet kan slutte, at det har taget vejen omkring Hjörlejvshövde; der siges, at det brød et stort stykke af »fjældet«, hvorved vel menes hövden selv. —

Heller ikke løbet 1580, der tog vejen både til Myrdal (ɔ: syd efter) og mod Tykkebæ kloster, udmales nærmere, hvorimod man for de følgende løbs vedkommende har udførlige, til dels trykte beskrivelser. I løbet 1625 hærgedes navnlig Alvtaver ved vandstyrtning, Tungesvejten og de tilstødende bygder af sand og aske[1]. — I året 1660, da også Alvtaver efter sædvane fik sin del af løbet, styrtede en isblandet vandmasse frem langs østsiden af Hövdabrekkefjældet og ud i Kerlingardalså; løbet nåede höjt op på fjældskråningerne uden dog straks at skade selve gården Hövdabrekka, der den gang stod under den sydøstlige del af fjældet. Men nogle dage efter udbruddets begyndelse kom nye vandstyrtninger, der aldeles borttog både gård og kirke og fuldstændig ødelagde det omliggende græsland. Efter dette udbrud flyttedes gården til sin nuværende plads op i fjældet. Søen, siges der, trak sig så langt tilbage, at, hvor der för fiskedes på 20 favnes dybde, sås efter løbet tör strandbred. Hertil föjer Jon Stengrimssön nogle nærmere oplysninger, hvoraf det ses, at Hövdabrekka indtil den tid drev fiskeri fra den så kaldte Skiphellir, en klippehule i den forreste del af Hövdabrekkefjældet; men ved udbruddet tilintetgjordes dette, i det der nu opstod en sandstrækning på »mange tusend favne« ned til søen. Ved samme lejlighed tilintetgjordes også for en stor del fiskeriet ved Víkurklett(r) (ved gården Vík), og som eksempel på de storartede forandringer her fremhæves, at søen tidligere var gået helt op til klipperne Skorbeinsflúðir, og at man havde ligget på fiskeri ved et skær foran disse, som senere hen ragede op af sandet mange hundrede favne fra søen.

Det næste løb, år 1721, synes at have overgået alle andre ved den næsten utrolige jøkelfremstyrtning, der da fandt sted. Foruden de sædvanlige vandstyrtninger gled en så uhyre jøkelmasse ned fra hovedjøklen, at ikke alene hele strækningen mellem Havrsø, Hövdabrekka og Hjörlejvshövde bedækkedes deraf, men den sammenhængende ismasse gled frem i havet, så langt, at man selv fra de höjeste fjælde ikke så åbent vande. Da ismassen endelig begyndte at sønderbrydes, førtes de store ismasser langs hele landets sydkyst, og dog stod endnu et så stort jøkelparti på grund nærmest land, at ismassens yderste del antages at have været tre mil fra kysten og at have stået på grund på 100 favnes dyb. Den uhyre ismasse, der lignes med en strækning af mørke lavaklipper, havde en tilsvarende höjde, så at næsten alle de græsklædte skråninger i

[1]) Så vel ved denne lejlighed som for det følgende løbs vedkommende erklæres det af de samtidige forfattere, at man erindrede to tidligere løb.

Hövdabrekkefjældet bortreves. Endog en hel græsklædt ås tog den fremskridende gletscher med sig, så at kun den nøgne klippegrund var tilbage. Foruden adskillige andre ved vandstyrtningen og gletschermassens fremskriden bevirkede forstyrrelser kan fremhæves, at en stor »drang« (spids klippe) i nærheden af Hjörlejvshövde borttoges. I dette løb ødelagdes gården Hjörlejvshövde, der allerede 1660 havde lidt adskilligt, men dog hidtil havde bevaret sin gamle plads vest for hövden. Nu flyttedes den derimod, da ejendommen omtrent 30 år senere på ny bebyggedes, op i selve hövden, i dennes sydvestlige del. — Allerede 1755 kom igen et udbrud, ledsaget af vandstyrtninger, der søgte sig vej på bægge sider af Hjörlejvshövde; dog gjorde ved denne lejlighed det store sand- og askefald, der førtes ud over nabobygderne mod øst, den væsenlige skade.

I dette århundrede har Katla haft udbrud 1823 og 1860, bægge gange ledsagede af vandstyrtninger, men skaden har hver gang været forholdsvis ringe. Særlig berömmes i denne henseende det sidste, der tillige bevirkede, at Myrdalssand, som allerede 1823 var bleven noget forhöjet og jævnet, nu blev ganske flad og lige. — Efter løbet 1823 afløstes Múlakvísl for en tid af et østligere jøkelvand Kötlukvísl kaldet, bekendt af et kort efter påfølgende sørgeligt ulykkestilfælde (konst. sysselmand Torarin Øfjord). — Straks efter udbruddet 1860 mente man, at der ved de udskyllede sandmasser havde dannet sig en fjord, i det en lang sandtange sås at løbe frem på hver side af Hjörlejvshövde; men kort efter var disse igen helt forsvundne. Sandstrækningen langs hele kysten antoges efter dette udbrud at være bleven nogle hundrede favne bredere end för, hvorimod enkelte tanger siges umiddelbart efter løbet at have strakt sig en mil frem.

Som det vil ses, antages så godt som alle udbruddene at have trængt havet tilbage, og endnu om det sidste fremhæves det jo udtrykkeligt, at sandstrækningen langs kysten blev betydelig bredere. Disse forskellige opfyldninger af stranden ved de i jøkelløbene medførte løse grus- og askemasser må dog havet i tiden mellem løbene for en del have indvundet igen; ellers vilde det flade kystland nødvendigvis være langt bredere end det er. Men desforuden har vel også oftere i de samtidige angivelser ubevidst gjort sig overdrivelser gældende [1]).

---

[1]) Efterretningerne om Katlas løb til slutningen af forrige århundrede er, som för anført, samlede af provst Jon Stengrimssön, der uforandret, med angivelse af forfatterne, har optaget de ældre fra öjenvidner hidrørende

Gennem en dal, der i sydøstlig retning skærer sig op i hövden» rider man nu op til den temlig höjtliggende gård Hjörlejvshövde. Derfra kan man, ad fårestier og over græsskråninger, begive sig videre til hövdens höjeste punkt »Hjörlejvsvarde«, hvor Hjörlejv skal være höjlagt. Her, hvor græsset for största delen er forsvundet, findes på en noget fremspringende klippeflade en dysse bestående af græstørv og sten og oven på denne en stenvarde; enhver besøgende kaster en sten til varden (der for resten ikke er meget gammel), hvorved hele höjen har fået en noget skæv form. Denne »Hjörleifshaugr« omtales så vel i den antk. indb. (1820) som af Jon Stengrimssön i hans beskrivelse af Katlaløbene. Ldn. beretter blot i almindelighed, at Ingolv ved sin ankomst til Hjörlejvshövde sørgede for Hjörlejvs og de med ham dræbtes begravelse. Andre minder fra ældre tid kender man ikke; kun véd man endnu at påvise gårdens ældre plads på en græsskråning vest for hövden, benævnt »bæjarstaðr«.

Endnu höjere end Hjörlejvshövde ligger Hövdabrekka, så at sige oven på fjældet. Lidt nordøstligere, under den största höjde (Háfell), findes en fjældafsats Kaplagarð(a)r; vest for gården, under opstigningen fra den af Kerlingardalsåen gennemløbne dal, kommer man forbi en lignende græsklædt fjældskråning Búðir; bægge antages at svare til nogle i Ldn. omtalte lokaliteter. Denne

---

beretninger. Således er løbet 1625 beskrevet af sysselmand Torsten Magnussön på Tykkebæ kloster (en dansk, noget forskellig affattelse trykt Kbh. 1627), løbet 1660 af præsten på Hövdabrekka Jon Salomonssön, løbet 1721 af ombudsmændene Erlend Gunnarssön og Tord Torlejvssön — med et tillæg til dette og det foregående løb af const. sysselmand Jon Sigurdssön (se også E. O. s. 755 ffg.). Udbruddet 1823 er bleven beskrevet af distriktslæge Sv. Povlssön i Vík, og, endelig, det sidste udbrud 1860 af præsten Magnus Håkonssön. Et, men rigtignok ufuldstændigt og unöjagtigt aftryk af samtlige udbrudsberetninger vil man finde i Markus Loftssöns »Rit um jarðelda á Íslandi«. Rkv. 1880. Endvidere indeholder bladet Íslendingr (Rkv.) for 1860 et uddrag af beretningerne om Katlaløbene.

Af Jon Stengrimssöns skrift findes flere eksemplarer i Jon Sigurdssöns håndskriftsamling, som indeholder en vistnok på det nærmeste fuldstændig samling af originale beretninger om de forskellige vulkanudbrud på Island; flere beretninger om de enkelte Katlaløb, deriblandt nogle af Jon Stengrimssön ikke omtalte beskrivelser, findes også i samlingerne i København, navnlig i det kgl. bibl. og isl. litt. selskabs arkiv.

Ofte kan man, navnlig i ældre tid, se jøkelpartiet omkring Katla benævnt Höfðajökull eller Höfðabrekkujökull.

kilde fortæller nemlig, at da indbyggerne fra Molda-Gnups landnam (Alvtaver) måtte flygte på grund af et vulkanudbrud (Katlas første), flygtede de vest på til Hövdabrekke og opslog sig tælte (tjaldbúðir) på en plet, som derefter benævntes Tjaldavöllr. Da Sigmund kleykirs sön Vemund ikke vilde tillade dem at opholde sig her, flyttede de »í Hrossagarð« (måske egenlig intet stedsnavn, men kun: over i hesteindhegningen) og byggede sig der en skåle; her forblev de vinteren over, men ikke uden strid og drab mellem dem og Vemund. »Hrossagarðr«, tror man, svarer til »Kaplagarðr« (kapall betyder en hoppe); »Búðir« menes at være det i Ldn. »Tjaldavöllr« benævnte sted[1]).

Vest for Hövdabrekkefjældet fylder den lille Arnarstakkshede næsten hele landet mellem höjheden og kysten. Oprindelig antages dens klippeskrænter mod syd at have været beskyllede af søen; nu ligger som en følge af Katlas udbrud en nogle tusend fod bred kyststrækning neden for, hvorover alfarvejen fører. På de tre andre sider er fjældheden ved snævre smådale, til dels benævnt sunde, skilt fra omgivelserne. Foruden ad vejen langs kysten kan man også vælge ad disse sunde og gennem den oven for Arnarstakkshede liggende »Hededal« (Heiðardalr) at passere mellem Hövdabrekke og Myrdalssvejtens midterste del. — Fra sagaerne kendes kun én vej her: over Arnarstakkshede (Krstn. Nj.), og man mener at kunne påvise sporene af gamle ridestier, hvor op- og nedstigningen fandt sted. Over selve Arnarstakkshede rejses nu så godt som aldrig, og overhovedet må det synes noget besynderligt at vælge dennes stejle op- og nedstigning i steden for den kun lidet længere og langt bekvemmere gennem de ovenfor begrænsende smådale. Som en formodning fremsætter imidlertid Arne Magnussön (Chor. isl.), at man kan have benævnt også vejen gennem Hededal Arnarstakkshede, en i og for sig tiltalende antagelse, som dog sagaernes fremstilling næppe bestyrker.

---

[1]) Arne Magnussön (i Chor. isl.) sætter navnet Búðir i forbindelse med den her formodede fordums fjord. Jon Stengrimssön antager det derimod for Ldn.'s »Tjaldavold« og taler om, at man der ser bodpladserne og tomtfordybninger. Han beretter ligeledes en tradition angående en forstrandsrettighed ved Alvtaver »Kerlíngardalsfjara«, at den oprindelig skal have heddet Dynskógafjara, men ved Katlas første udbrud være afstået til beboerne af Kerlingardal som erstatning for en de flygtende ydet hjælp. Forskellige andre traditioner — men ubestemte og uklare — haves om landafståelser fra Kerlingardal til Hövdabrekka i anledning af vulkanudbrud.

Egnen om Arnarstakkshede er skuepladsen for en af Kåre Sölmundssöns i Njåls saga fortalte kampe. Kåre havde nemlig, selv da der efter Njålsbranden og den derved foranledigede store kamp på altinget endelig var bragt et forlig i stand, holdt sig udenfor dette og besluttede på egen hånd at tage hævn over mordbrænderne. Allerede kort efter forligsforhandlingerne får han lejlighed til at overraske en del af disse, nemlig Sigfussönnerne, der på vejen til Hövdabrekke havde lagt sig til at sove i **Kerlingardal** (Kerlingardalr). Kerlingardal synes her at betegne hele den af Kerlingardalså gennemströmmede dal, medens navnet nu (se s. 334) er indskrænket til den lille indbugtning mod øst, hvor gården Kerlingardal står, i følge Nj. (s. 532—33) bolig for den tryldekyndige Galdra-Hedin, der bringer jorden til at briste under Tangbrand. Kåre med sin trofaste ven Torgejr skorargejr rider op på Arnarstakkshede, men da de kom til Kerlingardalså, var åen stor, og da de höjere oppe ved åen så sadlede heste, red de derhen. I en fordybning fandt de her Sigfussönnerne sovende; kort fra stod deres spyd, som de kastede i åen, men derefter vækkede de dem, og nu begynder en hård kamp, som ender med, at flere af mordbrænderne dræbes og resten trods deres overmagt må fly (Nj. s. 829 ffg.). Skuepladsen for denne kamp henlægges til et sted Kárahólmar (også Kárhólmar, —hólmr)[1], hvor der nu er bygget en hjåleje (lejlændingsplads) fra gården Heiði. Denne afbyggergård Kárhólmar ligger i en tunge, der dannes ved foreningen af Vatnså (—á), en lille fra det i Heiðardal liggende Heiðarvatn kommende å, med Kerlingardalså. Man finder her dyssen eller höjen over de faldne, samt »hvammen« (Nj.: dæl), hvor Sigfussönnerne sov. Tilmed viser man en isoleret klippe, hvorfra Kåre skal have værget sig; herom véd dog sagaen intet. Har kampen stået i »Kåreholmene«, ligger det nærmest at tænke sig spydene kastede i Vatnså. Hvad den af Kåre og Torgejr fulgte vej angår, må man, da de i følge sagaen efter nedstigningen rider op med Kerlingardalså for at træffe Sigfussönnerne, snarest tænke sig dem ridende over den egenlige Arnarstakkshede.

Med den Arnarstakkshede mod vest begrænsende snævre dal, ved hvis munding gården Vig (Vík) ligger, ender Øst-Myrdalen; vest for Vig løber nemlig Reynesfjæld frem mod søen. Vest for dette, omkring gårdene Reynir og Dyrhólar, oven for den lavvandede indsø Dyrhólaós, breder slettelandet — med fugtig engbund — sig noget mere. Dog løber også flere fjældkamme frem

---

[1]) Navnet forekommer allerede i Chor. isl.

fra den oven for liggende hede, og en sådan större, nordvest for Dyrholar skiller Mid-Myrdalen fra Myrdalens vestligste del, der igen ved Jøkelså på Solhejmasand er skilt fra Rangåvolde syssel. Oven for bygden, længst tilbage, strækker sig hele vejen Myrdalsjøklen (af sognebeskr. for bygdens to vestligste sogne benævnt: Kötlujökull).

Dyrholaos er egenlig en ved opdæmning dannet vandsamling, der opstår ved, at flere oppe fra landet kommende åer ikke kan finde tilstrækkeligt afløb til søen. Fra øst strækker sig en lav sandbarre frem, mod vest hæver sig den i stranden fremløbende Dyrholaø (Dyrhólaey), Islands sydligste punkt; herimellem bugter ósmundingen sig frem, men ofte tilstoppes den ved det af havet opkastede sand og må da (mindst en gang årlig) udgraves, for at det omliggende græsland ikke altfor meget skal skades. — Under formen **Dyrhólmaóss** nævnes osen i Krstn. Den er öjensynlig benævnt efter den mærkelige Dyrholaø, der oprindelig må have båret navnet **Dyrhólmar.** Dette navn forekommer i Krstn. som benævnelse på gården Dyrhólar; efter sædvane er nemlig navnet på bebyggelsesstedets karakteristiske lokalitet gået over på den hosliggende gård. Nu er gården Dyrholar (nordvest for Dyrholaø) som adskillige andre gårde her i egnen udstykket i en mængde små ejendomme. — Dyrholaø eller Portland, som de søfarende efter dens udseende nævne pynten, er et mærkeligt sted. Man ser her på den sandede kyst en langagtig-firkantet, foroven flad klippe hæve sig, hvorfra en mindre, firkantet fjældknude skyder sig frem i søen; gennem denne går på tværs (fra øst til vest) en åbning aldeles som en fæstningsport, og så stor, at selv större rofartöjer i stille vejr vilde kunne passere derigennem. Foran i havet står flere isolerede klipper (dranger), ligesom der også foran det østligere Reynisfjæld i søen hæver sig flere mærkelige klippespidser, den forreste drange aldeles som et slankt gotisk spir, de to indenfor sammenhængende forneden og ikke fuldt så slanke. Fra egnen omkring Dyrholaos drives noget fiskeri, og strækningen vest for »øen«, hvor der sædvanlig landes, kaldes havnen; men rigtignok findes her så godt som ingen beskyttelse mod havet, der i al sin vælde bryder imod kysten. Få steder imponeres man af havets storhed som ved Dyrholaø. Fra hovedklippen strækker sig en lavere klippe frem mod Dyrholaos. Sidder man her på den yderste pynt, omsværmet af de frem- og tilbageflyvende fugle (her er nemlig fuglefjæld for »fill« og lunde), har man på de tre sider den dumpt brusende og dundrende sø, hvorfra sælerne (der holde til omkring ósmundingen) idelig nys-

gærrig stikke hovedet op, til höjre ses Dyrholaøs porthvælving, til venstre Reynis-drangarne, og ellers — det uendelige hav.

Ned mod gården Dyrholar, der ved nogle flade, til dels af vandsamlinger (gljá'er) dækkede strækninger er skilt fra øen, løber en fjældås (Geitafjall), der længst imod syd ender i en klippeknude, aldeles opfyldt af huler, i flere etager, hvoraf den mærkeligste er Loptsalahellir, der har været brugt som distriktets tinghus. Egnen er i det hele rig på sådanne, hvoraf nogle er omformede ved menneskehånd.

Nordvestligere i egnen hæver sig fra det flade land et ejendommeligt fritstående fjæld Petersø (Pétrsey, Pjetursey) med en lille kegleformig höjde (Eyjarhóll) foran. Stedets oprindelige navn var øen Hå (eyin Há), således som det ses af Dipl. isl. I, s. 251, sml. s. 725, og under denne benævnelse forekommer fjældet i Sturl. (II, 203). Den efter fjældet benævnte store ejendom er nu stærkt udstykket[1]).

Længst imod vest i Myrdalssvejt breder den såkaldte Solhejmasand (Sólheimasandr) sig langs kysten øst for Jøkelså, ligesom en tilsvarende sandstrækning (Skogasand) danner dens begrænsning mod vest; dog synes denne hele sandstrækning oprindelig at have båret det første af disse navne. Jøkelså, der til sent i forrige århundrede var grænse mellem Syd- og Østlandet (se herom IB. I, 276), nævnes jo allerede i Ldn. som fjærdingsgrænse. — Den vestlige del af Myrdalssvejten udgjorde Lodmund den gamles landnam. Lodmund landede først i Østfjordene (i Lodmundarfjord), men da han hørte, at hans höjsædessöjler var drevne i land på sydkysten, brød han op — i det han lagde en forbandelse på fjorden, hvor han indtil nu havde bot, og ved sin trolddom ødelagde sin der efterladte gård —; noget vest for Hjörlejvshövde landede han og tog land, hvor söjlerne var drevne op: mellem Havrså (Hafrsá — noget vest for Dyrhólar) og Fulelæk (Fúlilækr ɔ: Stankbækken), og boede på Solhejmar (Sólheimar). Senere, i Lodmunds alderdom, kom fra Fulelæk en uhyre vandstyrtning, der ødelagde landet til bægge sider, indtil løbet sluttelig søgte sig den korteste vej til søen; siden den tid, tilföjer Ldn., er åen (Fulelæk) kaldet Jøkelså på Solhejmasand (Jökulsá á Sólheimasandi)

---

1) Når Sturl. ved anførte lejlighed i anledning af øen Hås besættelse med krigsfolk omtaler et forligsmøde »við Forsá hjá Skógum«, mindes man uvilkårlig Nj.'s Forsárskógar (s. 593), der muligvis betegner det samme, nemlig gården Skógar vest for Jøkelså.

og skiller landsfjærdingerne[1]). Beretningen om vandstyrtningen er i Ldn. iklædt det bekendte sagn om, hvorledes vandenes løb ved denne lejlighed skulde skyldes trolddom fra de to gamle landnamsmænd, Lodmund i Solhejmar og Trase i Skogar (R.), bægge troldmænd og uvenlig stemte mod hinanden. Trase, der først så det nordfra fremstyrtende vand, gav det retningen øst på mod Solhejmar. Lodmund, der den gang var blind, undersøgte med sin træls hjælp vandet og sendte det så tilbage mod Skogar, indtil de endelig blev enige om, at åen gennem en klippekløft skulde falde den korteste vej til søen. Dette løb skyldes sikkert et vulkansk udbrud, der har berørt den oven for liggende jøkel (et parti af Myrdals-Eyjafjalla jøkel, der sædvanlig kaldes Solhejmajøkel), da man kender andre udbrud fra samme jøkelparti. Jon Stengrimssön, der slår disse udbrud sammen med Katlaløbene, ansætter det her omtalte (Solhejmajøkels første) til slutningen af landnamstiden (934), da både Lodmund og Trase nævnes som gamle, og desuden strækningen mellem Hornefjord og Reykjanæs (sydkysten) på et andet sted i Ldn. siges senest at være bleven fuldstændig bebygget (på grund af mangel på havne og de stærke brændinger). Fra det 13de årh. mælde annalerne både ved år 1245 og 1262 om »ild« i Solhejmajøkel, ved år 1262 med tilföjelse af, at der opstod så stort et mørke, at solen skjultes. Om Solhejmajøklens krater vides dog intet nærmere; Sv. Povlsson benægter endog tilværelsen af noget sådant (se navnlig hans beskrivelse af Katlaløbet 1823), men antager derimod en forbindelse mellem Jøkelsåen og Katla. Endnu et krater findes, som bekendt, i jøkelgruppens vestligste del, den egenlige Øfjældsjøkel, ved Gudnastén, hvis udbrud 1612 og 1821 tidligere er omtalte (IB. I, 258).

Jøkelså, der forgrener sig over et bredt leje, men — som alle jøkelåer — med meget vekslende störrelse, er berygtet for sin stride ström, da dens løb ned til kysten er så kort, omtrent 1 mil, og har ofte krævet sine ofre blandt de vejfarende. Den egenlige jøkel ligger her noget tilbage, men nærmere bygden skyder en af snavset

---

[1]) Påfaldende er de mange sagn for Skaftafellssyslernes vedkommende om jøkelelve, der først efter landnamstiden have nåt deres nuværende störrelse. Minder om løb eller vulkanudbrud, der pludselig have bragt vandene til at vokse, skjuler sig utvivlsomt heri, og om denne landsdels hærgen af jøklerne siden bebyggelsen haves der kun altfor håndgribelige vidnesbyrd; på den anden side er det vel næppe tænkeligt, at jøklerne i det hele taget på landnamstiden skulde have haft et ringere afløb til søen end senere.

sne bestående »jøkeltå« sig frem fra øst til vest. Denne skridjøkel skal bevirke de periodiske løb, hvoraf også denne jøkelelv er bekendt. Den fremskridende gletscher opdæmmer nemlig ofte det gennem en fjældkløft fremrindende jøkelvand, så at tilsidst en hel lille sø dannes i jøklen; endelig sprænger denne det foranliggende gletscherparti, og åens vand stiger da pludselig. Den ejendommelige svovlbrinte-stank, der alt skaffede Fulelæk sit navn, har bevaret sig for Jøkelsås vedkommende, om end ikke altid lige stærk. — Når den nuværende Jøkelså angives som syssel- (og tidligere fjærdings-) grænse, er dog dette ikke ganske nöjagtigt. Den oprindelige grænse mellem Sólheimar og Skógar faldt nemlig lidt vestligere, hvor nu kun et mindre vandløb (Eyrará) søger sig sin vej, men hvor Jøkelsås hovedarm tidligere skal have løbet. Omtrent 1690 angiver Chor. isl. som tiden, da den østre Jøkelså-forgrening, hidtil ganske ubetydelig, voksede til hovedarmen, i det en vandstyrtning her bragende brød frem af jøklen. — Uagtet Jøkelsås munding kun lidet synes at egne sig for en havn, er ved lov fra 1/7 1880 handelssted avtoriseret ved Jøkelså på Solhejmasand.

Solhejmar, Lodmunds ejendom, er nu delt i to gårde, hvoraf dog den vestligste, med flere forskellige beboere, er den langt betydeligste (i tunet her påvistes i følge Chor. isl. en Línekrudalr). Gården er forlængst flyttet noget mod nord, til skråningen under heden, fra sit oprindelige sted benævnt »bæjarstaðr«. I et höjdedrag ud mod Jøkelså viser man en stolformet fordybning Lodmundssæde (Loðmundarsæti). Endvidere vil man ved Solhejmar påvise så vel Lodmunds som hans hustru »Gråfrids« höj; og navnlig om denne sidstnævnte går forskellige sagn[1]).

Vest for Ingolvshövde omtaler Islb. og Ldn. et **Minntaksøre** (Minnþakseyrr), som også nævnes i Vd., men om hvilket allerede Arne Magnussöns hjemmelsmænd erklære intet nærmere at kunne sige, da kysten overalt her og længere vest på siden gamle dage har været så mange forandringer underkastet. Af Sturl. (II, s. 82,

[1]) Hvad ellers sagn og overtroiske forestillinger i Myrdalen angår, kan fremhæves, at der påvises et par »Grettestag«, nogle »fornmanna«-höje, et »völvu-leiði« i tunet ved Vig, samt et andet ved gården Fell i Vest-Myrdal; om denne sidste »valva« — en sådan nævneform opstiller man nemlig nu — haves forskellige traditioner, bægge tænkes de som i sin tid vedkommende gårdes beboersker. Forskellige andre folkesagn vedkommende egnen findes optegnede i de antikvariske indberetninger.

Om overtro knyttet til et rönnebærtræ ved gården Reynir og et andet i Kirkebø sogn — se Jon Olavssön fra Grunnavig, Addit. 44, fol.

sml. s. 100) synes det, som om Minntaks- og Myrdals-øre bruges i flæng; og sammenhængen på de steder i oldskrifterne, hvor Minntaksøre forekommer, taler i det hele for at søge stedet ved Myrdalssvejtens kyst.

I Myrdalssvejten drives en del fiskeri; dog foretrække mange på grund af de hermed forbundne besværligheder, som er en følge af egnens natur, at drage til fiskepladserne i landets sydvestlige del. — Hvad hele den øvrige del af de vidtstrakte Skaftafellssysler angår, finder der kun i den aller østligste del, indtil Sydersvejt (og måske i Medalland?) lidt fiskeri sted. Ellers er forstranden, med hvad dér kan drive op, det eneste gavn, man har af havet; og i denne henseende har igen drivtømret den störste betydning.

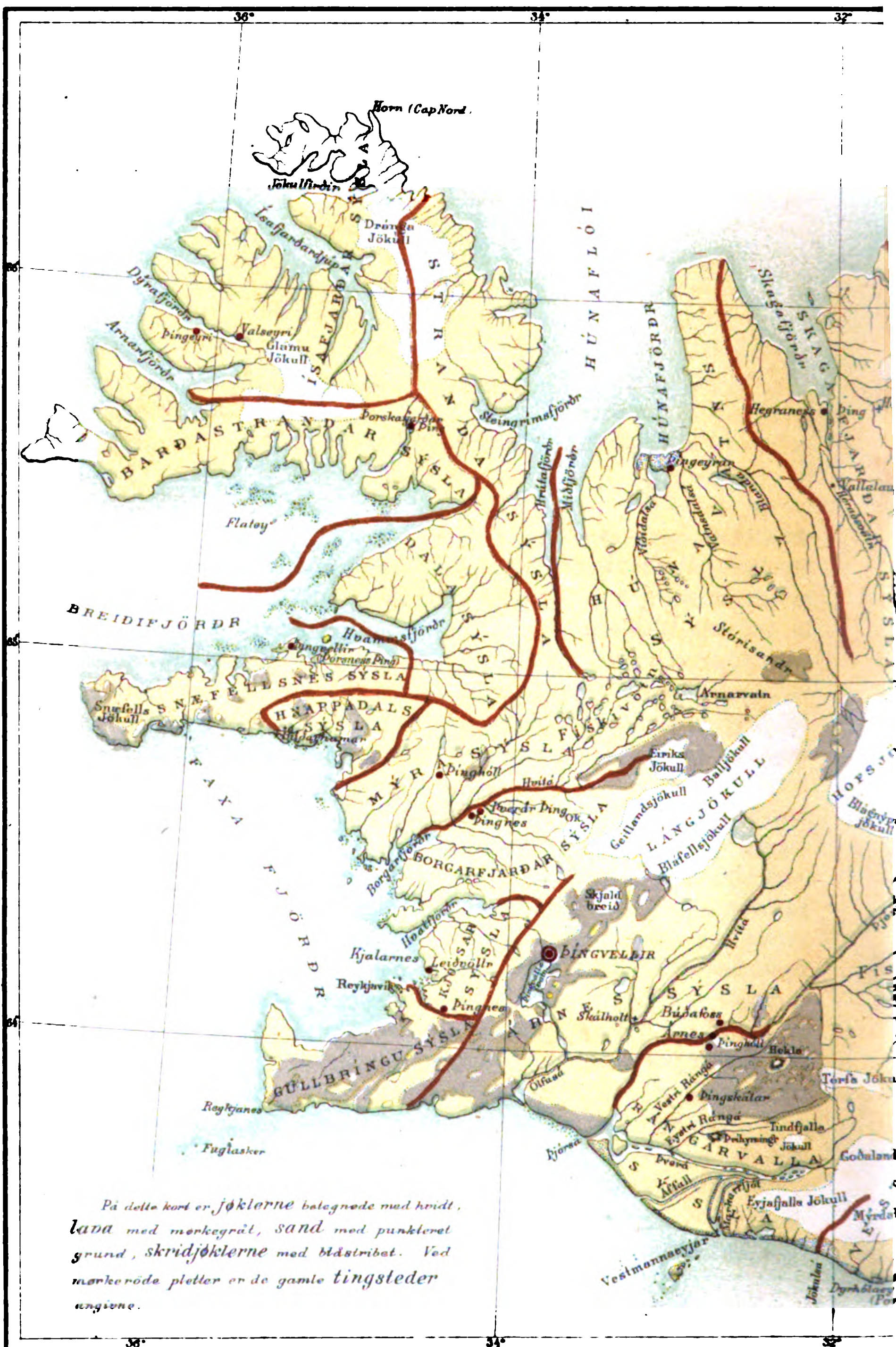
Syd for »Vester«-Horn spiller vel havisen ikke den rolle som for Øst- og navnlig Nordlandets vedkommende; dog kender alle kystegnene i Ø. & V. Skf. denne uvelkomne gæst og fremhæver dens skadelige følger. For de fleste bygders vedkommende synes den dog kun at komme forholdsvis sjælden eller i al fald hurtig igen at forsvinde.

Det indre höjland. Landet i almindelighed.

(Sml. det medfølgende oversigtskort.)

Under beskrivelsen af landets fire fjærdinger er som regel medtaget, foruden den bebyggede del af landet, de nærmest ovenfor bygderne liggende græsgange, der, om end ubebyggede, dog ingenlunde er herreløse eller ubenyttede. Derimod er i det hele omtalen af midtlands-ørknerne opsat, hvorvel et og andet vedrørende disse lejlighedsvis kan være taget med. For en stor del ere disse höjtliggende strækninger, der optage øens indre, blottede for plantevækst og derfor værdiløse, men i mange henseender påtrykke de øen dens ejendommelige præg.

Island med sin i det hele og store regelmæssig-ovale øform hæver sig som et svagt hvælvet, bølgeformigt höjland, hvis höjeste partier nå op over snelinjen og derfor er bedækkede med evig sne; op fra höjlandet hæver sig endvidere hist og her höje tinder og fritstående fjælde. Mod øst og vest (særlig nordvest) løbe mørke basaltfjælde stejlt frem mod kysten, der på østsiden er indskåren af en række ensartede, forholdsvis korte og smalle fjorde, hvorimod vestsiden er karakteriseret ved de to store bugter Faksefjord og Bredefjord, der begrænses af de tre langtudskydende halvøer: Reykjanæs-halvøen, Snefjældsnæs-halvøen og den nordvestlige, stærkt forgrenede, ved mangfoldige mindre fjorde sønderdelte halvø, hvor de stejle fjælde næsten overalt som lodrette mure falde af mod havet. Hele den mellemliggende dels hovedmasse består af tufdannelser, hvis grundbestanddele, vulkansk sand og aske, i mange tilfælde efterhånden er hærdet til fast klippe. Dog også mod nord løber en række, til dels af anselige fjælde opfyldte, halvøer frem, adskilte ved dybt indskårne fjorde. Mod syd mangler derimod

På dette kort er jöklerne betegnede med hvidt, lava med mörkegråt, sand med punkteret grund, skridjöklerne med blåstribet. Ved mörkeröde pletter er de gamle tingsteder angivne.

Topografisk Oversigtskort,
udarbejdet på grundlag af:
C. W. Paijkull's
Utkast
till en
Geologisk karta
öfver
ISLAND.
Grimsey
Melrakka Slétta
Þistilfjörðr
Langanes
Axarfjörðr
Skjálfandi
Eyjafjörðr
NORÐR
ÞINGEYJAR
SÝSLA
SUÐR
ÞINGEYJAR
SÝSLA
Vopnafjörðr
Héraðsflói
NORÐR
Sunnudalr
Mývatn
Jökulsá í Axarfirði
ÓDÁÐAHRAUN
Askja
Herðubreið
Skjaldbreið
eða
Trölladyngja
MÚLA
SÝSLA
Seyðisfjörðr
Eskifjörðr
Reyðarfjörðr
Berufjörðr
SUÐR MÚLA SÝSLA
Lögrinn
Álftafjörðr
VATNAJÖKULL
eða
KLOFAJÖKULL
SKAPTAFELLS SÝSLA
Hornafjörðr
Horn
Lón
Breiðamerkr Jökull
Öræfa
Skaptafell
Skeiðarárjökull
Skeiðarársandr
Breiðamerkrsandr
Jökulsá
Skaptárjökull
eða
Síðujökull
Síða
Landbrot
Meðalland
Mýrdalssandr
Hjörleifshöfði
Álftaver
Tungnafells jökull
Sprengisandr
Skjálfandafljót
Arnarfellsjökull
Vaðlaheiði
Leiðarnes
Vaðla Þing
Þingey
Þinghöfði
(Krakalækjarþing)
Þingmúli
Fljótshverfi
30°
28°
26°
66
65
64

fjordene, og en bræmme af vulkansk sand ligger da nærmest kysten, ovenfor hvilken et enkelt sted et större lavland strækker sig. Her — i landets sydvestlige del, i Ånæs og Rangåvolde sysler — findes egenlig Islands eneste sletteland, men desuden fortsættes så godt som enhver fjord af en beboelig dal, og omkring de större kan endog ganske anselige lavlandsstrækninger findes samlede, således omkring Borgefjorden mod vest, omkring eller ovenfor de fleste af Nordlandets fjorde, fremfor alt Skagefjorden. Af Østlandets bygder må især Fljotsdalsherredet med Lagarfljotsdalen som midtpunkt fremhæves. I den sydøstlige del af landet (Skaftafellssyslerne) er bygden hovedsagelig en bræmme langs höjlandsaffaldet.

I landskabet næsten overalt på Island spille vulkankraterne og de fra dem udflydte lavaströmme en stor rolle, og det så vel i de bebyggede egne som i ubygden. Et stort vulkansk strøg går fra landets sydvestligste pynt (Reykjanæs) i nordøstlig retning til op i höjlandet hinsides Tingvoldsvejten, et andet i landets nordøstlige del med retning fra nord til syd, med Myvatnssvejten til centrum. Desuden findes vulkaner spredte vidt om i landet, dog — så vidt vides — ingen på den nordvestlige halvø (Vestfjordene).

Op over de øvrige fjælde hæve sig jøklerne, den evige sne, der i Island bliver liggende, hvor höjden når omtrent 3000 f. Selve det store plateau i sin helhed når vel ikke en sådan höjde, men op fra dette hæver sig igen fjældknuder, til dels vistnok gamle vulkankratere, der til stadighed dækkes af sne. Disse jøkler have en overordenlig udstrækning, til sammen dække de henimod 270 □ mil. Et par sådanne findes på den nordvestlige halvø, en yderst på Snefjældsnæshalvøen, en större jøkelgruppe i den sydligste del af landet, men hovedsagelig findes de store jøkler i en række fra vest til øst på det indre höjland, der jævnt falder af mod nord og syd. Fra disse, der efter deres beliggenhed angive vandskellet mellem Nord- og Sydlandet, falde Islands störste floder, hvis løb således i de fleste tilfælde bliver nordligt eller sydligt. Deres længde er 20—30 mil, og de större af dem kan i følge S. v. Waltershausen måle sig med Rinen i dens mellemste løb. Alle have de en skidengrå mælkefarve på grund af det medførte, af skridjøklerne sønderdelte jøkelgrus.

Vestligst af midlands-jøklerne, ovenfor Borgefjordsbygden og Tingvoldsvejt, ligger Langjøkel (Lángjökull) med de foranliggende karakteristiske, fritstående jøkelfjælde: Eriksjøkel med sine murlignende klippevægge, det kuppelformige Ok (ɔ: Åg) og det ligeledes

svagt hvælvede Skjaldbred, der allerede tidligere er omtalte. Omkring denne jøkelgruppe når plateauet en höjde af 1000—1700 f.; jøklerne selv derimod rejse sig til en höjde af omtrent 3500—5500 f. over havet (med Eriksjøkel som den höjeste). Langjøkel, der strækker sig i sydvest-nordøstlig retning, har for sine forskellige dele særlige navne; således kaldes den sydvestligste del Gejtlandsjøkel, den nordligste Bald- eller Balljøkel. Fra jøklens vestside udspringer den til Borgefjorden strömmende Hvitå, fra østsiden, hvor en skridjøkel sænker sig ned mod den store sø Hvitåvatn (Hvítárvatn), den Ånæs syssel gennemströmmende Hvitå, der længere nede får navnet Ölveså. — Øst for Langjøkel, netop i midtpunktet af landet, ligger Hovsjøkel (Hofsjökull), hvis sydvestligste del kaldes Blågnypujøkel (Blágnýpujökull), den sydøstlige Arnarfellsjøkel (—jökull, denne — ifg. Kjerulf — vistnok 5500 f.). Også fra den får Hvitå-Ölveseåen tilløb; i forening med Langjøkel danner den desuden Hunavatns syssels störste å Blanda. Endvidere er den kilden til de Skagefjords syssel gennemströmmende Herredsvande, og fra dens sydøstlige del har Tjorså sit udspring. Her hæver sig det kegleformige takkede Arnarfell, til bægge sider omgivet af en fremskydende skridjøkel, men med en frodig vegetation ved sin fod i denne ellers trøsteløse ørken[1]. — Sydøst for Hovsjøkel ligger en mindre jøkel Tungnafellsjøkel (Túngnafellsjökull — temlig höj, men kun 3—4 mil i omkreds), fra hvis nordvestlige del den Sønder-Tingø syssel gennemströmmende elv Skjalvandafljot har sit udspring, hvorfor også disse egnes beboere skal nævne jøklen Fljotsjøkel (Fljótsjökull). Ved et snævert pas er Tungnafellsjøkel skilt fra den nordvestligste del af den uhyre Vatna- eller Klovajøkel, der når herfra helt ud mod kysten. Dennes ismasse anslås til en udstrækning af 150 □ mil, medens derimod Langjøkel og Hovsjøkel — Islands næststörste jøkler — kun når c. 25 □ mil hver. Vatnajøkel giver Tjorså betydeligt tilløb; fremdeles udspringer herfra Jøkelså på fjældene, Jøkelså »på bro«, Lagarfljots kildefloder, Jøkelså i Lôn, samt Øster-Skaftafells syssels andre jøkelelve, særlig Jøkelså på Bredemarkssand og Skejdarå, endvidere Nupsvandene, Hvervesfljot m. fl. og Skaftå. — Vatnajøkel med omgivelser i den fra bygden vendende del er kun höjst ufuldstændig kendt. Dog foretoges i årene 1830—40 nogle

---

[1]) Når man hos fremmede forfattere kan finde angivet et vulkansk udbrud fra Hofs- og Balljökull 1716, er dette en blot og bar misforståelse beroende på ukendskab til landets topografi. Udbruddet tilhører sandsynligvis Vatnajøkels nordlige del.

rejser langs dens nordrand[1]), og i året 1875 lykkedes det den engelske turist lord Watts fra gården Nupstad i Vester-Skaftafells syssel at arbejde sig frem tværs over jøklen (se herom hans bog: Across the Vatnajökull. London 1876). I nordkanten af Vatnajøkel omtrent syd for Udådehraun hæver sig et fjæld Kistufell; på strækningen mellem dette og jøklens nordvestlige hjörne er der udflydt talrige lavaströmme. Mellem Kistufell og de østligere, omtrent midtvejs i jøklens nordrand stående Kverkfjælde (Kverkfjöll) skyder sig derimod en betydelig skridjøkel frem, ligesom også skridjøkler gå frem på hele strækningen øst for disse[2]). Kverkfjældene selv, der har fået navn af en fra nord til syd gående kløft, synes at være et kraterfjæld, fra hvilket lava er udflydt. [Fra kløften (klofi) i Kværkfjældene vil Sig. Gunnarssön udlede navnet Klofajökull.] — Desuden traf Watts på sin vandring over den mere end 6000 f. höje jøkel, omtrent midtvejs, et kraterfjæld, som han efter en af sine ledsagere benævnte Povlsfjæld (Pálsfjall, Mount Paul), og mente tillige at se adskillige andre kraterkegler i jøklen. Virkelig har man også gentagne gange iagttaget vulkanudbrud i disse fjærne egne, hvad enten de nu skyldes udbrud i de jøklen nærmest omgivende fjælde eller stamme fra kratere i selve denne.

Da væsenlig det beboede land som en bræmme, om end af meget forskellig bredde, omslutter det ubeboede indre, måtte man fra gammel tid være betænkt på at søge sig veje gennem höjlandet til lettelse af samkvemmet mellem den nordlige og sydlige del af landet, og navnlig måtte også da de forskellige mellem midlandsjøklerne skillende pas frembyde sig som naturlige, om end besværlige forbindelseslinjer. Af sådanne hedeveje er den forholdsvis

---

[1]) De betydeligere af disse rejser foretoges af Björn Gunnlaugssön (1838—39) og Schythe (1840), bægge ledsagede af den senere provst Sig. Gunnarssön, der i det isl. blad »Norðanfari«, 1877, har beskrevet Islands indre höjland, således som han under disse års rejser lærte det at kende. Om Björn Gunnlaugssöns rejser her findes nogle oplysninger i det islandske litt. selskabs, de pågældende årgange af Skírnir vedföjede »Skýrslur og Reikníngar«. Schythe har i Kröyers Nathist. Tidsskrift III beskrevet sin rejse.

[2]) Vest for Kverkfjældene og ikke (som på kortet) ved Kistufell skal Jøkelså på fjældene have sit udspring.

Ved at omtale de herværende skridjøkler bemærker Sigurd Gunnarssön, at man i Fljotsdalsherredet kalder sådanne stenbanker og rygge, som jøklen efterlader, »hraun«. — De ved jøkelløbene (og de dermed forbundne vulkanudbrud) efterladte banker kaldes i Vester-Skaftafells syssel »öldur« — ekt. alda (ɔ: bølge).

korte og bekvemme vej over Holtavardehede mellem Norderådalen i Myresyssel og Hrutefjorden (Hv.) tidligere omtalt. Ligeledes er også alt den meget benyttede Grimstungehedevej mellem Borgefjorden og Hunavatns syssel (med forgrening til Skagefjords syssel, over Store Sand) beskreven. Foruden disse må navnlig de to længere, mellem midlandsjøklerne førende veje: Kølvejen og Sprengesandsvejen, fremhæves, endvidere kendes fra Ldn. Vonarskardsvejen, ligesom man også har gjort forsøg med den såkaldte Vatnajøkelsvej, en vej langs nordkanten af Vatnajøkel til Østlandet (Fljotsdalsherred). Så vel Kølvejen som Sprengesandsvejen har fra gammel tid af været kendte og brugtes måske da mere end nu, hvor kun af og til en enkelt rejsende foretrækker disse for tidsbesparelsens skyld.

Kølvejen (Kjalvegr, Kjölr), der forbinder de øvre egne af Ånæs syssel med Hunavatns og Skagefjords sysler (samt ved en forgrening Øfjords syssel), omtales i mangfoldige sagaer, hvorfor også lejlighedsvis endel er meddelt om denne. Udgangspunktet for en rejse til Nordlandet ad den hen mod 20 mil lange Kølvej er sædvanligvis Hamarsholt, den øverste gård i Hrunamanna hrepp. Derfra følger man Hvitåens østre bred mod nord; på flere steder vises tomter af gamle ødegårde, og egnen synes i det hele ikke at være så særdeles afskrækkende; i nordøst, ved sydenden af Hovsjøklen (Blågnypejøkel) har man de höje, takkede, snedækte Kerlingarfjælde, mærkelige af deres mange varme kilder. Et enkelt sted findes et godt vad over det fra Hovsjøkel kommende tilløb til Hvitå Jøkelkvisl (Jökulkvísl), og hinsides dette nærmer man sig nu vejens midterparti, det mellem Langjøkel og Hovsjøkel liggende Kølhraun (Kjalhraun), op fra hvilket Kølfjæld (Kjalfell) hæver sig. Foruden vejen over hraunet findes en vej øst for dette, hvilken sidste skal være den bedste. Strækningen synes forholdsvis ikke lang. Inden Jøkelkvisl passeres (mellem denne og Grjotå — Grjótá), har man et bedested ved Fosslæk(r); nord for hraunet er et andet (Biskupstúnga). Her passerer man Blanda, og vejen fortsættes nu mod nord til Hunavatns eller Skagefjords syssel. Til Øfjorden fører den såkaldte Vatnahjallavej nordøst om Hovsjøkel.

Også sagaernes omtale af Sprengesandsvejen (Sprengisandsvegr, Sprengisandr; i sagaerne: Sandr, Gásasandr) er tidligere fremhævet og en foreløbig omtale af vejen givet. Denne vejs sydlige udgangspunkt er sædvanlig Ånæssyssels nordøstligste bygd Gnupverja hrepp. Man passerer da først den for længst ødelagte Tjorsådal og drager dernæst i nordøstlig retning vest for Tjorså, over vidt-

løftige strækninger, der give en god forestilling om höjlandet med dets åse, banker og fugtige lavninger, medens de helt ufrugtbare strækninger efterhånden blive talrigere og större (en sådan er Fjórðungssandr med Norðlingaalda). Sydvest for Arnarfellsjøkel (Hovsjøkel) søger man sædvanligvis at sætte over Tjorså på vadet ved Soløhövde (Sóleyjarhöfði) — her en Biskupsþúfa —, da vejen mellem Arnarfellsjøkel og Tjorsåen er meget besværlig på grund af de mange fra jøklen kommende kildefloder til denne elv. Vælger man imidlertid denne sidste vej, har man et bedested under Arnarfell; øst for Tjorså træffer man omtrent i linje med Arnarfell ligeledes græs (i det såkaldte Eyvindarkofaver, stundum også i det lidt nordligere Tómasarhagi). Men derefter møde kun aldeles ufrugtbare strækninger — den egenlige »Sprengesand« — indtil Kiðagil ovenfor Bårdardalen i Sønder-Tingø syssel. Denne lange ørkenstrækning, der næppe kan tilbagelægges i mindre end 20 timer, er det, der gör Sprengesandsvejen så fårlig og besværlig. Efter det forcerede ridt gennem ørkenen må hestene have en dags rast, og således kan hele vejen næppe tilbagelægges på mindre end 3—4 dage[1]. — Passet mellem Hovsjøkel og Tungnafellsjøkel, hvorigennem Sprengesandsvejen ligger, danner vandskellet mellem Tjorså og Skjalvandafljot; Tungnafellsjøkel er ikke alene kilden til Skjalvandafljot, men sender også (gennem Fjórðungakvísl) Tjorså et tilløb. Mellem de to jøkler når plateauet sin störste højde, 2200 f. — Nordefter ligger vejen omtrent parallel med Skjalvandafljot, dog noget vest for denne elv. Den mest karakteristiske höjde på denne strækning er den såkaldte Fjórðungsalda; er den passeret, mærkes höjlandets aftagende höjde nordefter tydelig, og flere af höjderne ovenfor Bårdardalen skimtes.

Blandt de i sagalitteraturen forekommende veje er endvidere den i Ldn. nævnte vej gennem Vonarskarð, som Gnupa-Bård benyttede, da han — ved hjælp af slæder — med gods og kvæg drog fra Bårdardalen til sit nye hjem på Gnupar i Fljotshverve (VSkf.). I en nyere tid er passet mellem Tungnafellsjøkel og Vatnajøkel af Bj. Gunnlaugssön bleven bestemt som Vonarskard, efter at han under sine forsøg på at få en ny hovedvej mellem Sydlandet og Mulesyslerne (den såkaldte Vatnajøkelsvej) nord om Vatnajøkel optaget, havde undersøgt det. For at göre den ny Vatnajøkelsvej (Vatnajökulsvegr) bekendt drog han to år i træk (1838—39) nord

[1]) En udførlig beskrivelse af Sprengesandsvejen — tilfældigvis dog ikke benyttet i dette arbejde — findes i tidsskriftet Ný félagsrit VIII (1848).

om Vatnajøkel til Fljotsdalsherredet, første gang oven om Tungnafellsjøkel, anden gang gennem Vonarskard. Efter Sig. Gunnarssöns (Bj. G.s ledsagers) anvisning er retningen for Vatnajøkel-Vonarskardsvejen følgende. Man drager op fra Rangåvoldesyssels nordvestligste bygd Landsvejten. Først møder man da den vest fra kommende Tungeå, der kun med vanskelighed kan passeres på et enkelt vad, ikke langt fra hvor den forener sig med Tjorså, i det de to elve indeslutte et langagtigt höjdedrag Búðarháls. I Tungeå falder nordfra den fra Vonarskardet kommende Kaldakvísl, imellem hvilke to elve Fiskevandene ligge — i forfærdelig øde omgivelser. Vejen fortsættes langs Kaldakvisl; kun på et enkelt sted nord for denne sidste elv, i Klifshagavellir, findes græsgange. Lidt ovenfor ligger det lave fjæld **Saudafell,** ligeledes med et par græspletter omkring. Længere mod nord møder et besværligt hraun, og hinsides dette åbner sig det mellem Tungnafellsjøkel og Vatnajøkel indesluttede, som Vonarskard betegnede, pas, knap en mil bredt, aldeles opfyldt af nøgne fjældtoppe og tinder, hvorimellem man må sno sig frem, så at — har Bård virkelig foretaget sin rejse gennem dette pas, må den synes næsten et vidunder [1]). Fra Vonarskard fortsættes vejen langs randen af Vatnajøkel: mellem denne og fjældet Tindafell, i jøkelranden videre mod øst til Kistufell og derfra til en fra Kverkfjældene fremløbende hals. Øst for denne ligger græspladsen Hvannalindar med varme kilder, det første bedested siden egnen om Saudafell [2]). Derfra tages vejen mod nord gennem flere dalstrøg (Gæsadalr, Fagridalr, Vestridalr) til Laugarvalladal(r), en sidedal fra Jökuldal, hvis øverste gård Brú må betragtes som det nordlige endepunkt for denne hedevej.

---

[1]) Rigtignok kun ved gætning tillægger Bj. Gunnlaugssön dette pas, som hvis genopdager efter Bård han betragtede sig, navnet Vonarskard. Dog også Svend Povlssön gætter på, at denne indsænkning mellem jøklerne, hvorom han havde erfaret noget, måtte være det da ubekendte Vonarskard. I virkeligheden vil man efter Ldn.'s fremstilling heller ikke godt kunne henlægge det andensteds.

[2]) I bladet »Norðlingur« ²⁸/₈ 80 fortælles om en undersøgelsesrejse, der i avgust måned samme år foretoges af fire mænd fra Sønder-Tinge syssel for at undersøge det ovenfor liggende indre höjland. I Hvannalindar, hvor der var rigeligt græs, fandt de en temlig stor, tredelt tomt, der öjensynlig havde været indrettet til beboelse, samt to kreaturfolde (byrgi) og et indelukke (rétt) til at samle fårene i; endvidere fandtes i en klippehule (hellisskúti) meget af fåre- og hesteben. Men hvem disse levninger skyldes, derom vides intet.

Uagtet Bj. Gunnlaugssön omtaler den af ham udforskede Vatnajøkelsvej ret gunstig, vil den dog næppe få nogen betydning. Det eneste forsøg, der senere er bleven gjort på at benytte den, fik i al fald et höjst uheldigt udfald, hvorved dog må bemærkes, at foretagendet hjemsøgtes af ganske særlige uheld og vistnok iværksattes for tidlig på somren. Det var den danske naturforsker Schythe, som allerede året efter B. G.s rejser (1840) ad Vatnajøkelsvejen besluttede fra Reykjavig at begive sig til Østlandet. Indtil nord for Tungnafellsjøkel fulgtes Sprengesandsvejen, derfra böjede han mod øst til randen af Vatnajøkel og fulgte nu den nys beskrevne vej; men frygtelige snestorme, bevirkede af den ved kysten liggende grönlandske drivis, umuliggjorde næsten enhver fremtrængen, dræbte flere heste for de rejsende, uagtet man med usædvanlig forsynlighed havde medtaget hø, og lod den lille karavane først efter store besværligheder nå igennem til Jøkeldalen.

Det i anledning af Vatnajøkelsvejen nævnte Saudafell er sikkert det i Hrk. (s. 12) forekommende fjæld af samme navn. Det er et af de punkter, som Såm passerer på sin vej til altinget, da han vil komme sin modstander Ravnkel i forkøbet, der drager den sædvanlige tingvej så vidt mulig igennem bygden. Såm vælger Sprengesandsvejen, men således at han går fra Ravnkelsdalen over Mödrudalshede, derfra til Herdebredstunge, hvor der da rimeligvis har været vad over Jøkelså på fjældene, — derfra langs nordkanten af Udådehraun til Kroksdal oven for Bårdardal, så syd på over »Sand«, til Saudafell og derfra til altingsstedet. Denne vej mellem Sprengesand og Jøkeldal skal jævnlig være benyttet af Skålholtsbisperne på deres visitatsrejser til Østfjordene, således endnu i det 17de århundrede. Vejen er formodenlig opgivet, ved at vadestedet over Jøkelså på fjældene er bleven ubrugeligt.

Islands störrelse, der efter en senere udregning[1]) skal være 1903 □ mil, har hidtil, efter en af adjunkt Haldor Gudmundssön på grundlag af Bj. Gunnlaugssöns kort udført beregning, været anslået til hen imod 1870 □ mile[2]); folkemængden beløber sig nu til noget over 72000. — Hvert syssel er af den nævnte forfatter særskilt målt, således at ingen del af landet er ladet ufordelt mellem

[1]) Af de tyske geografer Behm og Wagner (Petermanns Mittheilungen, Ergänzungs-Heft No. 62. 1880).

[2]) I en afhandling i »Skýrslur um Landshagi á Íslandi« I, Kph. 1858, hvor også forskellige andre udregninger angående forholdet mellem bebygget og ubebygget land, folketallet pr. □ mil m. m. findes, hvoraf i det følgende en del vil blive meddelt.

dettes 18 sysselmandsdistrikter; åernes udspring danner da grænsen i ubygden. Landet er efter dets beskaffenhed delt i tre klasser: bebygget land, avrett og ubygd. Til det bebyggede land regnes dog ikke alene tun og enge, men samtlige den enkelte gård tilhørende besiddelser og de af denne til stadighed benyttede græsgange. Til avretten regnes fjældene og hederne ovenfor bygden og en stor del af hraunene, til ubygden alle jøkler, det 60 □ mil store Udådehraun, sandene og ørknerne i det indre höjland, samt de store sande ved kysten. Således kommer det bebyggede land til at udgöre ikke mindre end 764 □ mil, i følge forfatteren næsten 300 □ mil mere end efter den tidligere almindelige antagelse, efter hvilken kun $^{1}/_{4}$ af landet kunde anses for bebot. Ved denne beregning er dog utvivlsomt for stor en del af landet henført til bygden, og adskillige vegetationsløse egne i bygderne er medregnede til disse. — Den egenlig frugtbare del af landet, nemlig tun og enge, kan næppe beregnes til mere end c. 20 □ mil, hvoraf henved 4 □ mil kommer på den virkelig dyrkede (d. v. s. gødede) del af arealet, nemlig tunene.

Avrettens störrelse bliver efter samme beregning 682 □ mil, ubygdens 421 □ mil, så at af hele landet omtrent $^{2}/_{5}$ er bygd, $^{2}/_{5}$ avret, $^{1}/_{5}$ ubygd.

Hele landets areal er af adjunkt H. Gudmundssön fordelt mellem de enkelte sysler (ɔ: de 18 daværende jurisdiktioner) på følgende måde:

Guldbringe og Kjos syssel	36	□ mil.
Ånæs syssel	156	—
Rangåvolde syssel	163	—
Vestmanøerne	0,3	—
Borgefjord syssel	32	—
Myre og Hnappadals syssel	60	—
Snefjældsnæs syssel	28	—
Dala syssel	38	—
Bardestrand syssel	49	—
Isefjords syssel	72	—
Stranda syssel	51	—
Hunavatns syssel	141	—
Skagefjords syssel	94	—
Øfjords syssel	96	—
Søndre og Nordre Tingø syssel	313	—
Norder Mule syssel	208	—
Sønder Mule syssel	72	—
Øster og Vester Skaftafells syssel . .	258	—

Husdyrholdet i hele landet beløber sig til godt og vel 20000 kør (stort hornkvæg), rimeligvis omtrent 800000 får, samt 30—40000 heste. Hertil kommer et par hundrede geder, og endelig en mængde hunde, formodenlig 15—20000 stykker.

Af Islands klima, plante- og dyreliv, samt befolkningens levevis og sæder skal — efter bogens plan — ikke her gives nogen fremstilling, så meget mere som hver enkelt side af disse forhold kunde kræve en egen afhandling. I de fleste rejsebeskrivelser og andre værker angående Island vil man også finde noget herom. En klar og pålidelig geografisk beskrivelse af landet foreligger desuden nu i Th. Thoroddsens »Lýsing Íslands«. Kbh. 1881.

Da så ofte under beskrivelsen af de enkelte bygder den grönlandske drivis' (havisens) skadelige følger, navnlig for Nordlandets og Østlandets vedkommende, har været fremhævet, kan det imidlertid måske have sin berettigelse sluttelig at fremhæve de interessante resultater, der er fremgåede af de senere års undersøgelser af havet omkring Island, hvoraf det ses, at landet dog i henseende til de fra havisen truende farer er langt gunstigere stillet end man efter dets beliggenhed kunde vænte. Ikke alene beskylles Islands vest- og sydkyst af en arm af Golfströmmen, men den langs vestkysten løbende forgrening fortsætter sig øst om kap Nord (Horn) langs hele nordkysten. Vel kan isbjærgene fra den langs østkysten af Grönland mod syd gående kolde ström stundum skyde sig frem over den varme ström, ja endog blive førte af denne øst efter ind mod nordkysten; men efter en tids forløb får dog den varme ström fuldstændig magt over dem og driver dem igen fra landet[1]). For den lille under polarkredsen liggende ø Grimsø er endog havet en sådan varmekilde, at luften ikke en gang i sommermånederne når dettes varme, og endog ved vintertid har havet her en varme af 3—5 ° C.

Denne nyopdagede varme ström, der må kæmpe om herredömmet i Danmarksstrædet med den nordfra kommende kolde, og som uden at blande sig synderlig med denne indtager den Island nærmeste side af strædet, har man efter den af undersøgelserne i havene omkring Island höjt fortjænte admiral Irminger foreslået at kalde Irmingers ström.

Trods alt hvad Golfströmmen udretter nord for Island, er imidlertid, som det af mange steder i Islandsbeskrivelsen fremgår,

---

[1]) Se Hoffmeyer: Havets Strömninger ved Island (Geografisk Tidsskrift, Kbh. 1878).

havisen en skadelig og besværlig gæst, og den skyldes det vel for en stor del, at forskellen i middeltemperatur for Nord- og Sydlandet er så stor (4 ° C. på en afstand af 2½ brgr.); navnlig er vinteren og foråret koldere på Nordlandet end på Sydlandet. Også sommerens middeltemperatur på Nordlandet står tilbage, uagtet sikkert somren her i almindelighed opviser flere smukke klare dage end på Sydlandet, hvis sommer nærmest kan sammenlignes med et mildt, men ustadigt forår, som vi kender det. Mærkelig nok viser forskellen i temperatur mellem landsdelene ikke nogen indflydelse på den indenlandske vegetation, der synes fuldt så frodig på Nordlandet som andensteds, derimod måske nok hvad dyrkning af køkkenurter o. d. l. angår. Kolde forår og mangel på virkelig sommervarme må overhovedet hele landet siges at lide under, og om Islands vejrforhold lader sig kun altfor ofte det velbekendte udtryk anvende »9 måneders vinter og 3 måneders ikke sommer«, i det forår og efterår som særlig udprægede årstider, navnlig på Nordlandet, næsten ingen rolle spille. (Til oplysning af årstemperaturen kan for Reykjavigs vedkommende eksempelvis nævnes: Juli, den varmeste måned, har en middeltemperatur af 13 ° C., februar, den koldeste, ÷ 2; middelvarmen i månederne november—marts ligger under frysepunktet.) Nærmere indblik i de store hindringer for landets opkomst, som naturforholdene lægge i vejen, fås gennem inspektør P. Feilbergs to afhandlinger »Om Forholdene paa Island«. Kbh. 1878 (Confidentiel Meddelelse til det kgl. Landhusholdningsselskab) og »Bemærkninger om Jordbund og Klima paa Island« (Tidsskrift for Landøkonomi). Kbh. 1881.

BIDRAG FRA ÆLDRE UTRYKTE KILDER

TIL ISLANDS GEOGRAFI.

(1. En fjordfortegnelse fra c. 1300. 2. Tylvterne omkring Island. 3. De islandske havne i sidste del af det 16de århundrede. 4. Fjordfortegnelsen i en ejendommelig udvidet form.)

En fortegnelse over fjordene på Island fra c. 1300.

I pergaments-håndskriftet 415, 4to i den Arnamagnæanske samling findes en fortegnelse over fjordene på Island, med hvilken öjensynlig den i Rimbegla-udgaven 1780 optagne — rigtignok meget utilfredsstillende — optegnelse står i forbindelse. Det AMske håndskrifts fortegnelse er imidlertid defekt, hvorimod Rimbegla giver en fuldstændig opregnig af landets fjorde. Arne Magnussön har personlig taget en afskrift af membranen, forsynet med forskellige bemærkninger navnlig sigtende til udregning af fortegnelsens anordning af de manglende fjorde, ligesom han også har vist sin iver for at udfinde fjordfortegnelsens oprindelige udseende ved at samle forskellige ældre optegnelser af de islandske fjorde (papirshåndskrifter), som han har ladet afskrive og til dels forsynet med oplysende bemærkninger. Disse samlinger findes nu i hans Chor. isl. (AM. 213, 8vo); kun en enkelt afskrift er tillige med hans egen afskrift af 415, 4to vedlagt dette håndskrift. Senere er vel den i 415, 4to bevarede del af fjordfortegnelsen bleven trykt (dog ikke ganske nöjagtig) i Oxforderudgaven af Sturl. (II, s. 474); alligevel vil det næppe være overflødigt ved hjælp af de bevarede fuldstændige optegnelser, der vistnok samtlige kan betragtes som mere eller mindre direkte afskrifter af 415, 4to, at søge at gengive fjordfortegnelsen i sin oprindelige skikkelse, så meget mere som det omtalte hovedhåndskrift er i flere henseender interessant.

AM. 415, 4to, der findes beskrevet i Ísl. Ann. XVIII, samt af Munch i hans afhandling om rigsråden Hauk Erlendssön (AnO. 1847 = Samlede Afh. I.) og ligeledes omtalt af Storm i norsk hist. Tidsskrift IV, 1877 (En Levning af den ældste Bog i den norrøne Litteratur), har navnlig efter Munch været regnet til de

håndskrifter, man mente at kunne henføre til Hauksbogens bekendte samler, Landnama-forfatteren Hauk Erlendssön, der levede c. 1300[1]). Skönt nu AM. 415, 4to vistnok hverken er skreven med Hauks hånd (i henhold til hvilket det IB. I, s. 332 anm. 1. må rettes), eller — som antaget af Munch og senere forfattere —, af nogen af hans fra Hauksbog kendte skrivere, gör dog både indholdets art og forskellige andre omstændigheder det ingenlunde usandsynligt, at vi her have en del af de samlinger af dels historisk-geografisk, dels astronomisk-matematisk art, som Hauk (også efter Hauksbog alene at dömme) med så megen flid lod foretage. Håndskriftet tilhører i hvert fald hans tid; dets alder kan efter den deri indeholdte annal og andre historiske optegnelser med temlig sikkerhed sættes til år 1311—13. Hvad særlig fjordfortegnelsen angår, er der vel lige så stor sandsynlighed for, at den er ældre (måske stammende fra de aller ældste Landnama-arbejder — sml. Storms hypotese i oven anførte arbejde om et i samme håndskrift indeholdt, fra Are frode stammende norsk fylketal), som at den netop skulde være forfattet samtidig med nedskrivningen.

Det lille håndskrift, der er af et ejendommeligt, höjt og smalt format (c. 9½ " langt, 5½ " bredt), består nu af 12 blade, hvoraf de to første er meget ufuldstændige, det tredje fuldstændigt, men mindre end de andre, de følgende ni derimod alle omtrent ens store, af de ovenfor angivne dimensioner, som også de to første synes at have haft. Dets indhold, hvoraf adskilligt har været trykt i Scriptores Rer. Dan. I og II, består foruden af fjordfortegnelsen hovedsagelig af en annal (annales vetustissimi, Hauks annal), hvoraf måske nu to blade, læggets to inderste, sammenhængende, mangler, og som i hvert fald har en stor afbrydelse, idet s. 18 efter knap ½ side annal har resten af siden udfyldt med gl. testamentlig-historiske, matematisk-geografiske og geometriske notitser; endvidere, efter annalens slutning: bispe- og abbedrækker, en norsk fylkefortegnelse, kongerækker, samt et kort uddrag af Harald blåtands og Svend tveskægs historie.

Af håndskriftets to første blade er det kun den mindste del, der står tilbage. 1ste blad er således flænget, at hele den øvre halvdel mangler, medens af den nedre omtrent fjærdedelen er til-

[1]) Særlig om Hauks personlige forhold har Jón Þorkelsson skrevet i fortalen til sin udgave af de partier af Hauksbog, der i en senere tid »injuria temporum« er bleven skilte fra den Arnamagnæanske samling og førte til Island (Se: Nokkur blöð úr Hauksbók. Rkv. 1865).

bage, i en trekantet, nedefter tiltagende spids. 2det blad er mere regelmæssig overrevet, ovenfra og nedefter, så at kun — navnlig hvad bladets midterparti angår — den ryggen nærmeste del er bleven tilbage. — 1ste blads 1ste side har for den nedre halvdels vedkommende, for så vidt ses kan, indeholdt: et latinsk hexametrisk vers om de 8 verdensaldre, en fortegnelse over de kvinder, som fandtes i arken, et gudeligt latinsk vers, en latinsk forklaring over en række bogstaver, som »spámaðr einn í Róma« skrev. Hvad 1ste blads 2den side angår, synes midterpartiet, efter den bevarede rest at dömme, at have indeholdt en latinsk opregning af dyrenes forskellige lyd. Derefter har fjordfortegnelsen taget sin begyndelse. Overskriften har rimeligvis optaget én linje (således som flere overskrifter på s. 1), men er ikke nåt over hele siden; af denne ses nu intet, men det nærmest ryggen bevarede åbne rum svarer, at dömme efter s. 1, til én overskriftslinje. Fjordene har på denne side (s. 2) været ordnede i fire kolonner; af første kolonne er imidlertid nu intet tilbage, af anden kun seks til dels ufuldstændige linjer, af tredje 12 af samme art; fjærde kolonne har alle linjerne, om end den øverste ufuldstændig. Da fjærde kolonne består af 18 linjer, og da afstanden mellem navnene i de forskellige kolonner er den samme, lader sig slutte, at samtlige 4 kolonner på s. 2 har haft det samme antal linjer, — altså 18.

På 2det blads 1ste side (s. 3) er i første kolonne samtlige linjer bevarede, om end ikke alle ganske fuldstændig. Anden kolonne begynder med fire fuldstændige og tre ufuldstændige fjordnavne; derefter er et stykke af kolonnen helt bortrevet, og hvor den igen længere nede delvis er bevaret, viser den sig optaget af latinske talords-navne[1]). Af disse lader sig slutte, at fjordfortegnelsen ikke kan have gået længere end omtrent til 10de linje fra oven.

Fortegnelsen er utvivlsomt begyndt med Østlandets fjorde. Disse mangle imidlertid ganske. Derefter har Sydfjærdingens fulgt; som det eneste minde om dem står tilbage det *f* (ɔ: fjörðr, fjord), der har hørt til navnene på de to sidste af disse. Derpå har, i tredje kolonne, fjordene nord (vest) for Borgefjord fulgt, men først temlig langt nede i kolonnen møder fuldstændige navne (tilhørende fjorde på nordsiden af Snefjældsnæs-halvøen). Øverst i fjærde kolonne mangler helt eller delvis navnene på et par fjorde på grænsen af Dala og Bardestrands syssel. Men derefter fortsættes rækken uaf-

---

[1]) S. 4 bærer, så vidt ses kan, resterne af latinske remser til støtte for den årlige tidsberegning.

brudt for alle Vestfjordenes vedkommende og Nordlandets fjordes; kun de aller sidste, på grænsen mellem Nord- og Østlandet, mangle helt eller delvis.

Foruden den ufuldstændige fjordfortegnelse i AM. 415, 4to findes der en del optegnelser fra det 16de og 17de årh., der har en fuldstændig fortegnelse over de islandske fjorde. Uagtet en del indbyrdes forskelligheder, der — bortset fra de, ved ofte forbavsende fejllæsninger, under afskrivningen opståede navnefordrejelser — dels beror på anordningen, dels, og dette fornemlig, på en stræben efter fuldstændighed, der har bevæget afskriverne til at optage navne på andensteds fra kendte lokaliteter, synes de alle at have fælles oprindelse, og ligeledes oprindelse til fælles med 415, 4to — ja nedstamme vist endog, delvis gennem flere mellemled, derfra. Først og fremmest gælder dette om fortegnelsen i Rimbegla-håndskrifterne i den Arnamagnæanske samling, der efter fortalen til Rimbegla-udgaven synes at være lagt til grund for fjordfortegnelsen i denne, hvad dog næppe kan være tilfældet. Der findes tre sådanne håndskrifter: 251, fol. (Odd Sigurdsöns), 731, 4to (Björn fra Skardsås) og 730, 4to (en af Arne Magnussöns skriveres). Tydelig nok er imidlertid 251, fol. afskrevet efter Björn på Skardsås, og 730, 4to igen efter 251, så 731, 4to (Björn fra Skardsås Rimbegla-håndskrift) er det eneste af de tre, man behøver at tage hensyn til; det citeres i det følgende som RB. Den heri indeholdte fjordfortegnelse er måske endog ligefrem afskrevet efter fortegnelsen i 415, 4to, som den står meget nær; endog kolonneinddelingen svarer til dels til den i 415, 4to, hvad der dog kan være tilfældigt, men anordningen er den samme, og fjordenes antal stemmer så godt med, hvad man måtte vænte sig på de defekte steder i 415, 4to, at hovedhåndskriftet med temlig sikkerhed herefter lader sig rekonstruere. Dog har RB. også adskillige fejl begrundet på fejllæsning og nogle interpolationer.

En anden optegnelse findes i pergamentshåndskriftet nr. 5, 8vo i det kgl. bibliotek i Stockholm, der imidlertid ikke er ældre end fra sidste halvdel af det 16de århundrede. Håndskriftet er i en art nodebogsformat, opstået ved, at man af en ældre katolsk sangbog har afskåret de ubeskrevne kanter for at anvende dem (til dels sammensyede) som blade i et nyt håndskrift. Indholdet, der findes angivet i den trykte fortegnelse over bibliotekets islandske håndskrifter, falder i to hoveddele, den første indeholdende stykker beslægtede med Rimbeglas historiske del og af religiøst indhold (Her findes de i K. Gislasons »Prøver« fra AM. 625, 4to

optagne stykker V—VII: Veraldar Saga, Stórþing, Kennimannsskapr). Til første del hører også fjordfortegnelsen, der optager bl. 24—25. Denne, der står RB. temlig nær, benævnes her St.

Forholdsvis nær disse står en tredje optegnelse, der skyldes Resen, som har gengivet navnene i en art dansk oversættelse. Om denne optegnelse bemærker Arne Magnussön, at det Resenske eksemplar, hvorfra han havde afskrevet den, tillige indeholdt en fortegnelse over havnene på Island, der af indre grunde ikke kunde være yngre end fra slutningen af det 16de årh.[1]).

En fjærde optegnelse, her benævnt *B.*, er — med Björn på Skardsås hånd — skrevet på nogle nu løse oktavblade. Anordningen er her noget forskellig fra de andres, men optegnelsen skæmmes tillige af slemme fejllæsnings-fejl. Denne recension findes flere gange afskrevet i Arne Magnussöns samlinger (dog måske næppe skrevet efter nysnævnte eksemplar); en af afskrifterne bærer en påskrift af Arne Magnussön om at være afskrevet efter et fra Tormod Torvessön (Torfæus) erholdt exemplar, der — tillige med Háfamál — hørte til en efter Peder Claussöns »Norges beskrivelse« oversat kort Grönlands Chorographi.

Til disse fire yngre hovedoptegnelser tages ved den herefter følgende udgave af fjordfortegnelsen stadig hensyn, og alle afvigelserne fra 415, 4to anføres i noterne. Derimod findes endnu i Arne Magnussöns samlinger nogle optegnelser, til grund for hvilke vel også nok den samme fjordfortegnelse ligger, men som er i den grad interpolerede, idet man har villet lægge an på den störst mulige fuldstændighed ved at anføre alle kendte fjorde, vige o. s. v., at det kun vilde være forvirrende at anføre alle deres ejendommeligheder. Disse optegnelser, der benævnes Fj. 1—4, anføres kun, når noget fra dem kan fremdrages til oplysning.

Af AM. 415, 4to gives her et så nöjagtigt aftryk som muligt[2]).

---

[1]) Den i Upsala-håndskriftet Coll. Delagard. 24, fol. indeholdte Islandsbeskrivelse fra sidste halvdel af 16de århundrede (der i det følgende vil blive nærmere omtalt) har en ved misforståelse af originalens rækkefølge på sine steder stærkt forvirret fjordfortegnelse, der dog viser sig at have oprindelse — umiddelbar afstamning — til fælles med den Resenske fortegnelse.

[2]) For *f* er i håndskriftet helt igennem benyttet den såkaldte angelsaksiske form, der her ikke er gengivet. Derimod har *s* den til håndskriftets svarende form, som oftest langt, en enkelt gang kort. Formen af *d* er ligeledes gengivet; undertiden står, som det vil ses, dette for ð, en enkelt gang ð for þ. Akcenterne svare til håndskriftets; de er i dette ikke altid

Både for hovedhåndskriftets og for de andre optegnelsers vedkommende er opløste forkortelser betegnede ved kursiv. Store begyndelsesbogstaver er anvendte så vel for 415's vedkommende, der har en overvejende tilböjelighed dertil, som for de andre optegnelsers vedkommende, hvor begyndelsesbogstaverne ofte nærmer sig til at blive små. Med kursiv betegnes alt fra de yngre optegnelser optagne, med kantet parentes hvad der af ufuldstændige ord kan udfyldes ved gætning — naturligvis med stadigt hensyn til samtlige optegnelser. Hvor alle fire yngre hovedoptegnelser stemme med 415, er dette ikke udtrykkelig bemærket; ligeledes optages stiltiende disse håndskrifters læsemåde til udfyldning af en lakune, når de alle stemme. Hvor en sådan overensstemmelse fremhæves i noterne, findes en særlig grund dertil. Alt fra de yngre optegnelser optagne er efter ævne bragt i overensstemmelse med sprog og form i 415, 4to. Blotte retskrivningsforskelligheder anføres sædvanlig ikke blandt varianterne, om end de citerede ord så vidt muligt anføres med den i optegnelserne forefundne stavemåde (»så vidt muligt« — således f. eks. ikke, hvor en ordform trods skrivemådens forskellighed anføres som fælles for to eller flere optegnelser); særlig med hensyn til Resen må det fremhæves, at hvor denne optegnelse har navne overensstemmende med en eller flere andre anføres dens ved fordanskning opståede ejendommelige former ikke.

Ved en stjærne i teksten betegnes grænsen mellem de bevarede kolonner i 415, 4to. — Tallene er tilsatte.

I noterne vil man tillige finde de nødvendige oplysninger med hensyn til navnene, af hvilke adskillige ikke længere er i brug.

---

tilföjede, men hvor de findes, anvendes de rigtig som længdetegn, således også ved »tvelyd«. Af tvelydene har *au* et eget tegn, der er gengivet. *v* anvendes i 415, 4to både for *v* og *u*; for *u* står dog i böjningsendelser *o*.

Þessi ero fiarða nofn á Íslanði. Í Avstfiorðvm[1])

1.	*Finna*	*f*	10.	*Við*	*f*
2.	*Mið*	*f*	11.	*Gerpir*	
3.	*Vopna*	*f*	12.	*Eski*	*f*
4.	*Borgar*	*f*	13.	*Reyðar*	*f*
5.	*Loðmvnðar*	*f*	14.	*Fáskrvðs*	*f*
6.	*Seyðar*	*f*	15.	*Stoðvar*	*f*
7.	*Miova*	*f*	16.	*Breiððals*	*f*
8.	*Norð*	*f*	17.	*Bero*	*f*
9.	*Hellis*	*f*	18.	*Alptafirðir*	*II*

[1]) Således, med forskellig retskrivning, RB og St; Resen: Thisse effterskreffne fiorder ligger östen paa Isslandt reth om kring, og ere thisse efterskrefne. B, der sætter Sønderlandets fjorde tilsidst, har til overskrift: Þessi eru fiarda nofn i austfiordumm a millum Langaness og Reykianess. — 2. Således samtlige håndskrifter, hvad der yderligere svækker berettigelsen af den i Ldn. optagne form Viðfjörðr; se i øvrigt Islbeskr. II, s. 194. — 5. Således RB og B; St: Lodi*ns* f., Resen: Wdtnunderfiordt. — 6. Nu Seyðisfjörðr. Således også RB; men St og B Seid*ar*, Fj. 1—2 Seidar. At denne form er den ældre, fremgår også af oldskrifterne; se IB. II, s. 212. Resen udelader helt denne fjord. Hvad dens plads angår, er at bemærke, at den i RB, St og B urigtig er anført efter de to nærmest følgende, Fj. 1—4 har den derimod på rette sted. — 7. Mjófifjörðr. — 11. Gerpir, navnet på det mellem ovennævnte fjorde og Reydarfjord mod øst udskydende forbjærg, er öjensynlig her den rette form. RB, St og B, samt Fj. 2—3 har imidlertid Geir f(jörðr) — idet de opfatte det fejllæste navn som en fjordbenævnelse —, Resen derimod Gerdefjord, Fj. 1: Gierpir fi*or*d*ur*, Fj. 4 Gerfefiördur. — 12—13. B ombytter disse to fjorde. — 14. Fáskrúðsfjörðr. Resen: Fauskemundtz fiordt, B: Faskads fi*or*d*ur*. — 15. Stöðvarfjörðr. — 16. Nu vel oftere Breiðdalsvík. St, R og B udelade denne fjord. — 18. ɔ: Álptafjörðr nyrðri og syðri, eller — med de nuværende navne — Hamarsfjörðr og Álftafjörðr. St har her alfta f.
z an*n*ar,

Resen det tilsvarende Alffte fiordt
Anden Alfftefiordt.

Hos B er stedet forvansket; her læses:

Alta-fiord*ur*
Arnar-fiord*ur*
Alta-fiord*ur*,

hvilke sidste to linjer öjensynlig står i steden for »annar Alta-fiord*ur*«. Således vise de samme tre håndskrifter, der udelade Breddalsfjorden, hen til en fordeling af de to Alvtefjorde i mindst to linjer, hvorfor det må stå som tvivlsomt, hvorvidt AM. 415, 4to oprindelig har medtaget Breddalsfjorden og da haft de to Alvtefjorde i én linje, eller har udeladt Breddalsfjorden og da haft Alpta f
Annarr Alpta f i to linjer. —

19.	*Lóna*	*f*	28.	*Grvnna*	f
20.	*Papu*	*f*	29.	*Borgar*	f
21.	*Horn*			[þessi]r fir	
22.	*Skarðs*	*f*		[ð]ir ganga	
23.	*Horna*	*f*		af borgar	
þessir ero ísvnn				firði ok	
lenðinga fiorðvngi †)			*		
24.	*Stakks*	*f*		*hverfa ívest.*	
25.	*Hafnar*	*f*		*firðinga fiorðvng* ††)	
26.	*Kolla*	*f*	30.	*Stravm*	*f*
27.	*Hval*	*f*	31.	*Hafrs*	*f*

19. Resen: Lome fiordt. — 20. RB: Pápa f. St: Pafa f. Resen: Pofue fiordt; B intet tilsvarende. — 21. RB og St: Horn f., Resen udelader dette navn, B har tilsyneladende intet tilsvarende, i det her i steden for de to udeladte navne Papa f og Horn findes en »Lingolfs fiord*ur*«, men det mærkværdige »Lingolfs« må vel være opstået ved fejllæsning af de to (rimeligvis i én linje stillede) ord Papa Horn. — 22. Således RB; St: Skars f., Resen: Skarls fiordt, B: Skurs fiord*ur*. — 23. Således RB, St, Resen; B: Horn fiordur. — †) Således RB; St alene: I svn*n*lendi*n*ga fi*or*dv*n*ge; Resen: Thisse effterskrefne fiorder ligger synden paa landet i synder fiordingh. — 24. RB: Staks f., St: Skapts f., Resen: Stacks fiordt. Stakksfjörðr eller Stakksvík er navnet på en bugt på nordsiden af Reykjanæshalvøen (Gb.). Den har navn efter »Stakkr«, en spids klippe (drange) i søen foran fjældet Hólmsberg (se IB. I s. 32); en linje draget fra denne drange til tangen udfor gården Brunnastaðir vil begrænse vigen mod havet. — 25. Således RB og St; Resen: Haffue fiordt. — 26. Således RB og St; Resen: Kella fiordt. — 28. Således RB; St: Brána f., Resen: Tranna fiordt. — 24—29. Håndskriftet B, der, som anført, stiller Sydlændinge-fjærdingens fjorde sidst, har for disse følgende overskrift: þess*ir* eru i Sun*n*lendinga fiordungi, og rækkefølgen er denne: Borgar fiordur, Trana fiordur, Hual fiordur, Kolla fiordur, Skeria fiordur, Hafnar fiordur, Staks fiordur, þa Reykianesid. Til Skerjafjörðr (IB. I, s. 22) og Reykjanes findes i de tre andre hovedrecensioner intet tilsvarende. — ††) Det i AM. 415, 4to af overskriften manglende kan med temlig sikkerhed udfyldes efter de øvrige håndskrifter. RB har, som ovenstående tekst lyder, dog »Sun*n*l*e*ndínga« for »Vestfirðinga«, men vistnok kun ved skrivfejl. St stemmer med teksten, Resen har: Disse effter skreffne fiorder ganger af Borge fiordt och wester paa landet. B stemmer med teksten, kun står her »liggia . . fiordungi« for »hverfa« o. s. v. — 30. Således RB. Denne form er også den fra Ldn. og sagaerne ene kendte (se IB. I, 385). St har Straums f. og Resen en tilsvarende form; B har her »Skarmunds fiord*ur*«, der nærmest synes at svare til »Straumness f.« i Fj. 2. — 31. Således RB, St og B; Resen: Hafuers fiordt. Indskæringens nuværende navn er Haffjarðarós, hvorefter man skulde vænte formen Haffjörðr som fjordens oprindelige benævnelse —

32. *Stravms*	*f*	35. *Kirkio*	f
33. *Snæfellsnes*		36. *Grvnðar*	f
34. *Breiði*	f	37. [Avnv]n*ðar*	f

---

se i øvrigt IB. I, 406. — 32. Måske også her rettest burde læses »Straumfjörðr«. Således lyder navnet i sagaerne; kun Ldn. har en enkelt gang Straumsfjarðará ved siden af sammensætninger med Straum—. Alle fire hovedoptegnelser har imidlertid tillægget —s, Resen i formen »Anden Strömsfiordt«. Fj. 1 kalder denne fjord »Straum fi*or*d*ur*«, den første derimod, der i fortegnelsen regnes til Sydlændinge-fjærdingen (!), »Straums fiord*ur*«. Fj. 2 har benævnelsen »min*n*e Straumness f.«. Se for resten IB. I, 407. — 33. Således RB og St. Resen: Snefuils ness. B: Snæfellsness fi*or*d*ur*. — 34. RB: Breide f.; St og B: Breiða—. Resen: Trede fiordt. — 35. Om Kirkjufjörðr er allerede talt IB. I, s. 427; benævnelsen må stå i forbindelse med navnet Kirkjufell i Øresvejten (Snf.). På hver side af fjældet Kirkjufell skærer sig en vig ind — vest for fjældet: Hálsvaðall, sydøst for det: Kirkjufellsvaðall. Da de bægge i og for sig er temlig små til at hedde fjorde, er det vel rettest at gå ud fra, at navnet Kirkjufjörðr må have tilkommet Hálsvaðall som den största. Stedsnavnene tale derimod mere for Kirkjufellsvaðall: dels navnet på selve vigen, i hvis bund også en Kirkjufellså falder; dels ligger ud imod vigen gården Kirkjufell, hvor den kirke skal have stået, der har givet anledning til alle de her forekommende med Kirkju— sammensatte navne. [Lader man Hálsvaðall være Kirkjufjörðr, kan vel Salteyraróss (se IB. I, 427—28) næppe søges her; måske den da kunde henlægges til Kirkjufellsvaðall. Dog er beliggenheden af denne ôs i det hele meget usikker.] — 37. Således RB, St og B; Resen: Øffmunder fiordt. Bestemmelsen af denne fjord, der ikke kendes andensteds fra, frembyder flere vanskeligheder. Den tilhører i følge opregningen Øresvejt (Snf.) og må, som det ses af rækkefølgen, søges vest for den nuværende Kolgrafa-fjord; men så langt mod vest som til de omkring Kirkjufell liggende vadler (vige), hvor der snarest kunde findes en plads for den, tör den heller ikke rykkes. Vi kan nemlig af den bevarede del af AM. 415, 4to slutte, at også dette håndskrift har haft mindst fire fjorde mellem Snæfellsnes og den nuværende Kolgrafa-fjord — utvivlsomt ligesom de bevarede optegnelser: Bredefjord, Kirkefjord, Grundarfjord, Önundarfjord. Det vilde være meget fristende at ombytte Grundarfjord og Önundarfjord, men på grund af alle fire hovedoptegnelsers fuldkomne overensstemmelse er det næppe tilladeligt. Man må da søge Önundarfjord på det lille stykke mellem Grundarfjord og Kolgravafjord ɔ: det af Eyrarfjall optagne, her fremløbende næs (IB. I, s. 428), hvor nu rigtignok tilsyneladende ikke findes spor af nogen fjordlignende indskæring. Men virkelig fortæller den udførlige sognebeskrivelse fra 1873, at i følge traditionen skal der i ældre tid yderst på næsset — Hallbjarnarørenæs er det i IB. benævnt — have været en fjord, der mod havet begrænsedes af et næs — Ldn.'s Skallanes —, som fortsatte Hallbjarnarørenæssets nordvestligste pynt Skarfatángi, men som nu er tilintetgjort af søen; fjorden skulde have båret navnet Mjóifjörðr. Denne benævnelse har dog ellers intet at støtte

38.	[V]rthvala	f	45.	*Gils*	f
39.	Kolgrafa	f	46.	[Kró]gſ	f
40.	Hrávn	f	47.	[Be]ro	f
41.	Miova	f	48.	[Þ]orſka	f
42.	Vigra	f	49.	Divpa	f
43.	Hvamſ	f	50.	Gvfo	f
44.	Gellð	f	51.	Kolla	f

den med Gelld f. sluttende kolonne har AM. 415, 4to ordet Miova, der her er udeladt, da det i håndskriftet formentlig blot står til oplysning for læseren, fordi blækket i det som kolonnens femte ord fra neden forekommende »Miova« er løbet noget ud. — 46. RB, St og B: Króksfjörðr, således som fjordens navn også nu skrives; Resen: Krogs fiordt. — 47. Berufjörðr; således (med *o* eller *u*) de tre optegnelser, B: Fioru fiordur. — 48. Således St og B; RB: þoska f., Resen: Thossa fiordt. — 49. Djúpafjörðr. — 50. Gufufjörðr. — 51. Således RB, Resen og B; St: Kalla f. Mellem Gufu— og Kolla— indskyder B en Gils fiordur. —

52.	Kvigindiſ	f	65.	Arnar	f
53.	Skalmar	f	66.	Dyra	f
54.	Vattar	f	67.	Avnvnð*ar*	f
55.	Kerling*ar*	f	68.	Svganða	f
56.	Kialka	f	69.	Skvtilſ	f
57.	Valtz	f	70.	Alpta	f
58.	Vaðill .	Barð	71.	Seyðiſ	f
59.	Patrex	f	72.	Hestz	f
60.	Talkna	f	73.	Skotv	f
61.	Fors	f	74.	Miova	f
62.	Reykiar	f	75.	Vatz	[f]
			76.	Reykiar	*f*
*			77.	Isa	*f*
63.	Troſtanſ	f	78.	Kallða lón	
64.	Geírðióſſ	f	79.	Jokvlſ	*f*

---

52. Ldn.: Kvígandafjörðr, nu: Kvígindisfjörðr (samtl. 4 hovedoptegnelser udelade *g*). — 53. Skálmarfjörðr. Hermed overensst. RB, St og Resen; B: Skalmans fiord*ur*. — 54. Mellem Vattarfjörðr og Skálmarfjörðr indskyder B en »Skeydna fiordur«. — 55. Sål. RB og St. Resen: Skiellinge fiordt; B: Kellinga fiord*ur*. — 57. Vatnsfjörðr. »Valtz« — således 415, 4to, dog vistnok kun ved et mislykket forsøg på at rette *lz* til *tz*. RB, St og B: »Vatns« med forskellig retskrivning, Resen: Wattis fiordt. — 58. Vaðill er Haga-Vaðall (Bst.), Barð kystfjældet Látrabjarg. RB har i to linjer: Vadill, Bard; St: Vadals f., Bard f.; Resen: Wadelde fiordt. Bardt. B: Vadils fiordur. þa er Bardid og Bardastrondin*n* vestur fra. — 59. Sål. alle, kun RB med *á*: Pátreks. — 60. Sål. RB (Tálkna), St og Resen. B: Kolku f. — 61. Sål. St og Resen; RB og B: þórs fjörðr. — 62. RB, St, Resen og B: Reyðar f. — 63. RB og B: Trostrans f.; St: Traustan*s* f.; Resen: Tromstadts fiordt. — 64. Geirþjófsfjörðr. Sål. RB, St og B. Resen: Siertiofs fiordt. B indskyder mellem Trostans- og Geirþjófs- en »Talna«-fjörðr. — 66. Dýrafjörðr. Sål. RB, St, B; Resen: Dere fiordt. — 67. Önundarfjörðr. Sål. RB, St, B; Resen: Anden Enunder fiordt. — 68. Súgandafjörðr. Sål. RB, St, Resen; B: Sugúnd*ar* fi*or*dur. — 69. Således RB og St. Resen: Arutils fiordt. B: Skútuls fiordur. — 70. Álptafjörðr. Sål. RB og St (alfta f.), Resen: Anden Alffte fiordt; B: alft*ar* fiordur. — 71. Sål. RB, St, Resen; B forbigår denne fjord. — 72. Sål. RB, St (hess) og B; Resen: Heste fiordt. Nu Hestfjörðr. — 73. Skötufjörðr; sål. alle 4 optegnelser (Resen i formen: Skatte). — 75. Vatnsfjörðr. Sål. RB, St (vass), B; Resen: Anden Wattisfiordt. — 76. Reykjarfjörðr. RB: Reidar f., St: reykia f., Resen: Röicke fiordt, B: Reydar fiord*ur*. — 77. Ísafjörðr. — 78. Således RB og St; Resen, der ombytter denne og den følgende: Kaldalon fiordt; B: Kallda fi*or*dur. þa er lonid. — 79. Jökulsfjörðr. Således RB og St. Resen: Jökils fiordt. B: Vokuls fiordur. Flertalsformen »Jökulfirðir« bruges nu om fem fjorde

80.	Leíro	*f*	92.	Eyvind*ar*	f
81.	Rafns	*f*	93.	Ofeigf	f
82.	Lóna	*f*	94.	Ingolff	f
83.	Rangali		95.	Norð	f
84.	Veiðila*r*ſa		96.	Trekyll*i*svik	
85.	Norð	f	97.	Reykiar	f
86.	Horn		98.	Veiðilá*r*ſ	
87.	Fvro	f	99.	Biarnar	f
88.	Þalatr	f	100.	Steingr*i*ms	f
89.	Reykiar	f	101.	Kolla	f
90.	Biarnar	f	102.	Bitro	f
91.	Drangar				

---

nord for Isefjordsdybet, der for den ydre dels vedkommende vise sig som én större fjord (se IB. I, s. 608). Denne ydre del må her være benævnt Jøkelfjord (Jökulsfjörðr). Rigtignok er *f* bortrevet, men der mangler så lidet af kolonnen, at der næppe har været plads til mere end dette enkelte bogstav. — 80. Således St. RB: Horn f.; Resen: Lerre fiordt; B: Leyra fiordur. — 81. Hrafnsfjörðr. Således alle 4 optegnelser (Resen: »Raffne«). — 82. Således RB, St og Resen; B: Loma fiordur. — 83. Således St. RB: Ránghali. Resen: Langhalle fiordt. B: þa er Ranghalin*n* og Veydileysan*n*. Rangali er i følge Arne Magnussön (Chor. isl.) en forgrening af Lonafjord, »dog snarere en dal end en fjord«. — 84. Veiðileysa — en af Jøkelfjordene. Sål. RB og St. Resen: Veideles fiordt. — 85. Således alle 4 optegnelser. Norðfjörðr må være den vestligste af Jøkelfjordene, den nuværende Hesteyrarfjörðr. — 86. Horn = Kap Nord. RB, St, B: Horn-fjörðr; Resen: Horune fiordt. — 87. Furufjörðr. — 88. Nu þaralátrs fjörðr. »þalatr« står öjensynlig for »þaralátr«, i det formodenlig et forkortelsestegn for *ra* er glemt eller disse bogstaver oversprungne. RB og St: þaralátr (uden *f.*); Resen: Taralauter fiordt. B: þa er Faralaturin*n*. — 89. Således RB. St: Reykia f.; Resen: Röicke fiordt. B: Reydar fiordur. — 90. Således RB, St og B; Resen: Barner fiordt. — 91. Drángar er nogle fjældtinder nordlig i Stranda syssel. Se IB. I, s. 622. RB: Drángar f.; St: Dranga f.; Resen: Dröiger fiordt; B: Drauga fiordur. — 92. Således RB, St, B; Resen: Ewimund fiordt. — 93. Ófeigsfjörðr. — 94. Ingólfsfjörðr. Således RB, St, B; Resen: Inngielfs fiordt. — 95. Således RB, St og B; Resen: Wordt fiordt. Nu Norðrfjörðr. — 96. Trékyllisvík. Således RB og St; Resen: Trekilswik. B: þa er Trekilliss vijkin*n*. — 97. Sål. RB. St og B: Reykia f.; Resen: Röicker fiordt. — 98. ɔ: Veiðileysa. RB: »Veidilaus«, hvad der synes at betegne denne optegnelse som en direkte afskrift af AM. 415, 4to. St: Veidileysa. Resen: Veideles fiordt. B: þa er aun*n*ur Veidileysan*n*. — 99. Sål. RB, St, B; Resen: Anden Barnefiordt. St indskyder mellem denne og den foregående: Kallbaks f. og Kolbei*n*s f. — 100. Således RB, St og B. Resen: Stengrimer fiordt. — 102. Bitrufjörðr, sædv.: Bitra. RB: Bitra; St: Bitr*an*; Resen: Betra fiordt. — B:

103.	Rvta	f	108.	Heðinſ	f
þessir *ero* ínorðl*en*ði*n*ga fiorðvngi †)			109.	Olafs	f
			110.	Eyia	f
104.	Mið	f	111.	þorgeírſ	*f*
105.	Vatna	f	112.	Sk[ialfandi]	
106.	Skaga	f	113.	Ǫ[xar]	*f*
107.	Siglo	*f*	114.	þ[istils]	*f*
*				*Langanes* ††).	

þa er Bitran*n*:
þa tekur wid nordlendinga
fiordung*ur*. —

103. Hrútafjörðr. Således alle fire optegnelser, men B regner, som det fremgår af det under Bitra anførte, fjorden til Nordlandet; Resen har: Ruttafiordt, skiller bischoppe dömmit. — †) Sål. RB; St alene: I n*or*dle*n*di*n*ga f. Resen: Disse efftersehreffne fiorder ære Norden om kring paa landit. Ang. B se under Bitra og Hrútafjörðr. — 105. Vatnafjörðr, nu Húnafjörðr — se IB. II, s. 13. — 106. Efter Skagafjörðr har B: þa er Fliotin*n* og Vlfsdaler. — 107. Siglufjörðr; sål. alle 4 optegnelser. f. efter Siglo er nu udslidt i 415, 4to, ligesom *o* er en del medtaget ved hul i pergamentet. — 108. Héðinsfjörðr. — 109. Ólafsfjörðr. — 110. Eyjafjörðr. Sål. RB, St, B. Resen: Öida fiordt. — 111. þorgeirsfjörðr. Sål. alle fire optegnelser; i 415, 4to er *f*. nu bortrevet. — 112. RB: Skiálfandi; St: Skialf*an*da f.; Resen: Skralfinde fiordt. B: þa er Nattfaravijkur: þa er Skialfandin*n*. I 415, 4to står af dette ord kun *Sk* samt en lille del af *i* og *l* tilbage. Alle fire hovedoptegnelser indskyde mellem þorgeirsfjörðr og Skjálfandi Hvalvatnsfjörðr (RB i rigtig form, St: hualnæs f., Resen: Hualuattis fiordt, B: Hualnæmiss fi*or*d*ur*), et navn, der dog sikkert aldrig har stået i 415, 4to. Af samtlige optegnelser er det kun 415, 4to, som udelader denne fjord. — 113. Øxarfjörðr; af navnet på denne fjord står nu i 415, 4to kun en del af Ǫ tilbage, dog tilstrækkeligt til at bestemme bogstavets form. Af de 4 hovedoptegnelser have 3 »Öxar« (forsk. stavet), B: Axar. — 114. I 415, 4to ses kun den øverste del af þ. Alle 4 optegnelser þistilsfjörðr. — ††) Af den nærmest følgende del af kolonnen (til noget under midten) er intet tilbage. Af de bevarede rester af den efter fjordfortegnelsen begyndende latinske talordsrække lader sig slutte, at denne har begyndt omtrent tre linjer under þistilsfjörðr; og, at dömme efter den måde, hvorpå håndskriftet ellers er beskrevet, har der næppe været ophold mellem de forskellige partier. Det er da rimeligt, at — således som alle 4 optegnelser angive — der efter þistilsfjörðr (Nordlandets østligste fjord) er fulgt Lánganes, grænseskellet mellem Nord- og Østlandet. Hvorvidt der derefter har fulgt nogen slutningsbemærkning, er derimod tvivlsommere. Optegnelserne afslutte på følgende måde. RB: Lánga-nes: Nú er komid *til* mótz vid þad *sem* upp v*ar* hafid i fyrstu. St: Langa nes. Nu *er* kom*it* i k*ri*ng l*an*d*it*. Resen: Item her effterfølger Östfiordt og siden reth om kring som forskreffuit staar. B: þa er Langanesid.

Efter ovenstående forsøg på at gengive fjordfortegnelsen i AM. 415, 4to i sin oprindelige skikkelse, skulde denne altså have indeholdt benævnelsen på 111 fjorde og andre indskæringer af havet foruden navnene på nogle forbjærge eller lignende fremspringende pynter. Retskrivningen er, som det vil ses, god og i flere henseender ikke uden interesse. Med hensyn til sproget kan fremhæves former som Miova-fiordr, Divpa-fiordr, der vise, at allerede så tidlig (ved år 1300) de toleddede stedsnavne for den almindelige opfattelse stod som sammensmeltede til ét ord, et forhold, der ellers ikke er let at klare, da stedsnavnene i kilderne kun sjælden forekomme i nævneform. Påfaldende er også en form som »Krógs« for »Króks«, der viser den nu gældende udtale allerede den gang i brug.

Tylvterne omkring Island.

I forbindelse med Arne Magnussöns samlinger til den islandske fjordfortegnelse findes samlinger af ældre optegnelser af »tylvterne (ɔ: tolv-mile strækningerne)[1]) omkring Island«, samt Resens fortegnelse over havnene ved Island. Denne sidste er allerede nævnt i indledningen til fjordfortegnelsen, idet Arne Magnussön fra havnefortegnelsens karakter slutter, at den hermed sammenhørende fjordfortegnelse ikke kan være yngre end sidste del af det 16de århundrede. Dette resultat når Arne Magnussön ved at sammenligne Resens havnefortegnelse med håndskriftet Addit. 120, fol., der foruden en Bergens beskrivelse (Bergens fundatz) indeholder en lille Islandsbeskrivelse fra år 1569, hvori blandt andet også en fortegnelse over havnene. Til Resens fjordfortegnelse hørte også en optegnelse af tylvterne omkring Island, således som det ses af Arne Magnussöns påskrift på den herfra tagne tylvte-afskrift. Også tylvtefortegnelsen genfindes (om end ikke fuldstændig) i en ældre Islandsbeskrivelse, der er vedhængt Absalon Pedersens Norges beskrivelse (Addit. 147, 4to).

De af Arne Magnussön samlede tylvteoptegnelser falde i to grupper, indenfor hvilke de enkelte optegnelser så godt som fuldstændig stemme indbyrdes. Bægge grupper have rimeligvis deres forbilleder eller mere og mindre umiddelbare kilde i temlig langt tilbage liggende optegnelser, der måske endog kan sættes i forbindelse med de Hauk-Erlendssönske samlinger (eller føres muligvis endnu længere tilbage). Det viser sig nemlig, at tre håndskrifter i den Arnamagnæanske samling (to papirshåndskrifter fra 17de årh.,

[1]) En tylvt ɔ: 12 sømile; en sømil (vika sjáfar) svarer imidlertid omtrent til $1^1/_2$ dansk mil.

samt et pergamentshåndskrift fra slutningen af 14de årh., men afskrevet efter en vistnok ikke lidet ældre original), der alle for en del have indhold til fælles med Hauksbog, — mellem meddelelser stammende fra denne kilde eller fra Hauks andre optegnelser (AM. 415, 4to) — have bevaret tilsvarende beregninger [1]. Af disse stemmer optegnelsen i papirshåndskriftet AM. 281, 4to og pergamentshåndskriftet 194, 8vo. AM. 194, 8vo har

Ór Nor*egi* *frá* Staði er iiii ðégra sigling til féræyia æn*n* þ*a*ðan þ*ri*Gia *til* (Jsland)z (j) Auſtfiorðu *til* Hornſ. Dægr sigli*ng* *frá* H(orn)i *til* Hiorléſſ haufda, ó*nn*ur *til* Reykia n(es), þriðia *til* Barðz, fiorða *til* Hornſ hins v(estra), (fimta) *til* Skaga, setta *til* Langa nes, si(aun)da *til* Hornſ. — Um ændilangt Jſl*an*d *ero* talð*ar* xx daglæið*ir* á sum*ar*ſ degi æn*n* iiii v*m* þuert.

Ovennævnte lille stykke er bogstavret aftrykt, kun er store bogstaver her anvendte i egennavne, og kommaer tilsatte. Med kursiv er forkortelserne angivne, ved parentés er betegnet hvad der allerede, da Jon Sigurdssöns afskrift toges, var ulæseligt i den stærkt hensmuldrende membran. Angående håndskriftet se i øvrigt Werlauffs Symbolæ ad geographiam medii ævi, Hauniæ 1821.

Med denne opregning stemmer som bemærket AM. 281, 4to, der tilföjer: og *eru* ii (tvær) tilfter i dæg*ur* sigling. 14 tilfter h*a*fa nockrer reiknad vm hverfis Jsland riettleidis ad sigla fyrer hvert nes«. Hermed kan sammenlignes hvad der på et tidligere sted i AM. 194, 8vo (Symbolæ s. 15) er sagt i samme retning: Sua er sagt at v*m*hu*er*ſiſ Jsl*an*d ſe vii (dægra) sigling ath (h)rauðu*m* byr z ſkiptiz s*ua* ſe*m* þ(ar)ſ, (þviat eigi) ma eitt veðr hafa. — Også abbed Arngrims Guðmundar saga (Bsk. II s. 5) har denne angivelse af 14 tylvter omkring Island.

Det tredje håndskrift 193, 8vo har følgende række:

Frá Horni fyrir austan er kölluð tylft sjáfar og til Vestmannaeyja. 2 á Reykjanes. 3 á Snæfellsnes. 4 undir Barð. 5 á Hornstrandir. 6 á Vatnsnes. 7 á Skaga. 8 á Siglunes. 9 á Látr. 10 á Tjörnes. 11 á Lánganes. 12 Austur undir.

Hermed stemmer den ene (ved to optegnelser repræsenterede) af de to grupper, hvortil Arne Magnussöns tylvteoptegnelser kan henføres.

Den anden gruppe, hvortil også Resens fortegnelse hører (kun er sproget dansk og navnene daniserede), og til hvilken Addit. 147, 4to slutter sig, ligesom også en optegnelse i AM. 67, 8vo, frembyder flere ejendommeligheder.

---

[1]) Fremdragne af Jon Sigurdssön og afskrevne blandt hans privatoptegnelser.

En af de herhen hørende optegnelser (afskrift med Arne Magnussöns hånd »ex charta qvadam«) følger her aftrykt[1]):

Tylfter i kring um Island.
Fra Horne i Hornafirdi og til Ingolfs höfda i öræfum xii. vikur siofar.
Fra Ingolfs höfda til Hiörleifs höfda á mille Alftanes (corr. vers) og Myrdals xii vikur.
Fra Hiörleifs höfda z i Þiorsárs os xii. vikur
Fra Þiorsár ós og ad Driftarsteini a Reykianese xii. vikur.
Fra Driftarsteine og ad Öndverdarnese xii. vikur
Fra Öndverdarnese og ad Straums nesi fyrer nordan Raudasand. xii. vikur.
Fra Straumsnese z á Hornstrander xii. vikur
Fra Hornströndum og á Vatznes xii. vikur.
Fra Vatznese og undir Ulfdala fiöll xii. vikur.
Fra Ulfdala fiöllum z á Langanes xii. vikur.
Fra Langanese til Horns i Nordfirde xii. vikur.
Fra Horne i Nordfirde z til Horna fiardar xii. vikur.

Foruden den i teksten forekommende rettelse »Alftavers« for Alftanes anfører Arne Magnussön på et vedlagt papir et par varianter, som »aðrir vilja«, nemlig: Digramúli yderst på Skagen for Úlfdalafjöll og Vestmannaeyjar for Þjórsárós.

Mærkeligt er navnet Driftar- (eller Driptar-) steinn. På en seddel i Chor. isl. bemærker Arne Magnussön, at navnet nu ikke kendes, men at gamle folk mente at have hørt fortælle, at Eldeyjar fordum havde båret dette navn. Driftarsteinn er öjensynlig den samme som Dýptarsteinn, der i følge den hos Espolin forekommende annalberetning tilligemed Fugleskærene stod alene tilbage af den ydre del af Reykjanæs efter et vulkanudbrud år 1390 (Se IB. I, s. 37).

I ovenstående gengivelser af ældre kilder er z bibeholdt som tegn for og (ældre ok); derimod er i den sidst anførte tylvtefortegnelse den i det 16de og 17de årh. almindelige betegnelse for lang vokal, dobbelt akcent, gengivet på sædvanlig vis ved simpel akcentuation. — Stregen over *i* og *j* i AM. 194, 8vo er gengivet ved prik, da den her ikke har betydning af akcent.

---

[1]) I den lille, med Islandsbeskrivelserne i Addit. 120, fol. og Addit. 147, 4to beslægtede, Islandsbeskrivelse, der findes vedhængt den i Upsala-universitetsbibliotek (Coll. Delagard. no. 24, fol.) opbevarede afskrift af Absalon Pedersens Norges beskrivelse, er en tylvtefortegnelse optaget, der stemmer så nöje med Resens, at de nødvendigvis må have en fælles original.

De islandske havne i sidste del af 16de årh.

Resens flere gange omtalte islandske havnefortegnelse er så lydende:

Hafner Som findis her under Isslandt, Som nu Seigler Skib udj, och Som och thilforne hafuer Seiglet Skib udj, och nu icke mun Seigle, som er Landet Storlig thil Skade.

For Østen.

1. Østfiordt Syssel
   Wapnefiordt 0
   Dupa weck . . . . j Bremmer.
2. Siide Syssel findis ingen Hafne

For Synden

3. Rangewaldt Syssel
   Wespennöe . . . . Kongl: M: Skib.
4. Arne Syssel
   Øre Bache Hafne 0
   Thorlofs Hafn . . . . j. Johan Jelssöe.
5. Guldt Brinch Syssel.
   Grinde wich . . . . j Bremmer
   Thores Hafn . . . . j Bremmer.
   Busslandt ödt . . . . 0.
   Kippel wigh . . . . j Hamburger
   Watlösse . . . . 0.
   Ström . . . . 0.
   Haune fiorde . . . . jj Hamburger.
   Bessa Sölle . . . . Kongl: Maytz.
   Holm . . . . j Hamburger.

6. Borgefiordt Syssell
   Wed Skagen paa Aggersneess.
   Vnder thiden ligger her Skib.

For Westen.

7. Myre Syssell er ingen Hafn.
8. Snefuels Syssel.
   Bodennstedt . . . . j Bremmer.
   Stappen . . . . j Kiöpen.
   Refuit
   Grunde fiordt . . . . godt Hafn.
   Kommer wogh . . . . j Bremmer.
   Ness wogh . . . .
9 Dalle Syssell ingen Hafn.
10 Barre Strandt Syssell
   Flatöe 0
   Watröen i Patris fiordt
   Bildals wogh
   Hafuedals oc y Tolckerfiordt . . . . . . 0 godt.
11. Issefiordt Syssell
   Thingöer y Dyrefiordt.
   Øyre y Schultels fiordt.
   Olte fiordt . . . . j Lyb.
   Edtöe . . . . 0 liden.
12. Strandsyssell, ingen Hafn.

For Norden.

13. Hunne wadts Syssell
   Spaa Konne fiell 0
14 Skagefiordt Syssell.
   Hopsoes 0
15 Øyefiordt Syssell
   Ackeröer . . . . Kongl: May: Hans N.
   Aadtöer . . . . godt Hafn
   Haldtöer . . . . —
16. Norder Syssell
   Husse wiick . . . . Kongl. Maytz:
   Thedt hafuer iche werridt ther y ijj Aar paa fierde.
   Seldt wigh . . . . 0 Wihts Synders.

Hertil har Arne Magnussön föjet følgende ord: Exemplar illud, unde suâ describi Resenius curavit supra centum annos exaratum

fuisse oportet, etenim post annum 1600 (imò post 1580, ut puto) hic Islandiæ status non fuit vide Descriptiunculam Islandiæ factam 1569. qvam possideo, ad calcem Descriptionis Bergensis in fol.

Havnene lade sig let genkende som Vopnafjord, Djupavåg, Vestmannaøerne, Ørebakke, Torlakshavn, Grindavig, Torshavn, Båtsandar, Kevlavig, Vatnsløse-strand, Havnefjord, Bessastad Sejla (»seila« betyder en lille vig), Holmens havn, Akranes, Budenstad, Stapen, Revet, Grundarfjord, Kumbara våg, Næsvåg, Flatø, Vatnøre i Patreksfjord, Bildudals våg, Haukadals (våg), Tålknafjord, Tingøre i Dyrefjord, Øre i Skutilsfjord, Alvtafjord, Ædø, Spåkonefell, Hopsôs, Akerøre, Oddøre, Hjaltøre, Husavig, Saltvig — der alle findes aflagte på kortet.

Også de tilföjede betegnelser er i det hele lette at forstå. 0 er tegn for, at en havn ikke besejles, hvorimod skibenes antal betegnes ved romertal, hvor da I får form af *i* eller j. Derefter følger enten skipperens navn eller skibets nationalitet; kun den ved Stappen tilföjede betegnelse kan volde nogen vanskelighed.

Addit. 120, fol. har rækkefølgen: For Østen—Vesten—Sønden—Norden; ligesom også forskelligheder i indholdet viser, at denne fortegnelse ikke kan være ganske samtidig med den Resenske.

I Upsala-håndskriftet Coll. Delagard. 24, fol. er — i Islandsbeskrivelsen — optaget en ufuldstændig og forvirret havnefortegnelse, der viser sig at stamme fra den Resenske fortegnelses original.

Addit. 147, 4to mangler havnefortegnelse.

Medens en fuldstændig gengivelse af de tre oftere omtalte Islandsbeskrivelser på dansk fra det 16de århundredes sidste halvdel vel næppe her vilde være på deres plads, kan dog måske nogle meddelelser til bedömmelse af deres indhold og omfang have interesse, hvorfor en angivelse af deres titel og hovedindhold hidsættes.

Addit. 120, fol. på universitetsbiblioteket er et papirshåndskrift, formodenlig fra begyndelsen af det 17de årh. Det indeholder først den såkaldte Bergens fundats, hvis tilblivelsestid sættes til 1580—88, hvorefter en opregning af de norske konger til Christian IV (incl.) følger. Derefter kommer Islandsbeskrivelsen, og sluttelig Ivar Bårdssöns Grönlands-beskrivelse med tillæg af Erik Valkendorfs planer til genopdagelsen og Christph. Valkendorfs instruxer med samme plan for öje. — Islandsbeskrivelsen, der har titlen: Enn Liden Beretning og Vnderuissning. Om Iflandt(z) Och Iflandtz Handell Som giordt Och ſkreffuedt Ehr Anno 1569, optager 11, dog ingenlunde tætskrevne blade. Først angives landets beliggenhed, dets inddeling i fjærdinger og sysler med de derværende klostre, samt fjærdingernes fortrin og mangler i henseende til fiskeri og fedevarer (5 sider). Derefter følger: Skibshavne under Island — fordelte efter fjærdinger (3 sider), Beretning om svovl ... her på landet (2 sider), Kgl. majestæts fiskeri her for sønden (4 sider),

Kgl. maj.'s indkomst på Island — fortegnelse over samtlige skatter og afgifter (4 sider), Den gejstlige handel på Island ɔ: de gejstlige forhold, præsternes indtægter o. s. v. (4 sider). Af disse stykker er de fire, med spærrede typer betegnede, ejendommelige for dette håndskrift. Den pågældende Islandsbeskrivelse, der selv betegner sig som skreven år 1569, må efter sit indhold være forfattet på Bessestad, hvor den danske hevedsmand og dennes stedfortræder, den kongelige foged, residerede — rimeligvis af en derværende foged, og da efter sandsynlighed af den år 1569 af hevedsmanden Christopher Walkendorf indsatte Olav Jonssön Bagge, der allerede tidligere havde været foged sammesteds. Senere boede denne mand en dél år på Island i nærheden af Reykjavig, hvorefter han (ved år 1600) flyttede til Danmark og levede som borger i Malmø.

Addit. 147, 4to er et papirshåndskrift fra c. 1600 (1596 nævnes som det sandsynligste nedskrivningsår Norske Magazin, I.), der indeholder: Absalon Pedersens Norges beskrivelse, hvis tilblivelsestid falder i årene 1567—70, Bergens fundats, Finmarkens beskrivelse, Islands-beskrivelsen, samt Ivar Bårdssöns Grånlands-beskrivelse. Islandsbeskrivelsen har til overskrift: Herefter følger en liden Vnderwisning Om Iflanndt. — Den optager 5 blade. Begyndelsen — angivelsen af beliggenhed, inddelingen i fjærdinger og deres beskaffenhed — stemmer omtrent med Add. 120, fol., dog mangler angivelsen af sysler med deres klostre, hvorimod nogle bemærkninger angående fjærdingernes större og mindre rigdom på havne er tilföjet. Derefter anføres de to domkirker med tilliggende bispedömmer og de to fordums nonneklostre, hvorimod opregningen af munkeklostre synes at være oversprungen (kun indledningsordene findes). Herpå følger en angivelse af kirkesognenes antal i de forskellige sysler; en tylvtefortegnelse (hvis begyndelse mangler), og endelig et stykke om mål og vægt på Island (ɔ: værdiberegning i det hele taget), dette sidste ejendommeligt for dette håndskrift.

No. 24, fol. Coll. Delagard. i universitetsbiblioteket i Upsala. Håndskriftets titel er: Norgis, Jslands och Grenlandts beschriffuelse, Landtzens Leilighedt, och folkens brugh, och huorledis mannd schall finde Grönlanndth. Grönlandsbeskrivelsen mangler imidlertid helt, og måske også slutningen af Islandsbeskrivelsen fattes. Håndskriftet indeholder: Absalon Pedersens Norges beskrivelse, Bergens fundats, Finmarkens beskrivelse, og, endelig, Islandsbeskrivelsen (4 blade) under titel: Her efftérfølger en liden Vnderuiisningh, Om Islanndt. Islandsbeskrivelsen begynder med en angivelse af landets beliggenhed, dets inddeling i fjærdinger og deres beskaffenhed, samt de mere eller mindre gunstige forhold i henseende til havne — ganske som 147, 4to. Derefter følger omtalen af de to domkirker med tilliggende bispedömmer, samt klostrene — fremdeles ganske som i 147, 4to, kun at her også opregningen af munkeklostrene findes. Herefter opregnes landets sysler med de besejlede havne — en havnefortegnelse, der dog i sammenligning med den i Addit. 120, fol. er temlig ufuldstændig. Herefter følger fjordfortegnelsen, ejendommelig for dette håndskrift; derpå *tylvtefortegnelsen*, som i Addit. 147, 4to, kun her fuldstændig, og endelig *Opregningen af kirkesognene*, som i 147, 4to, så at altså de to sidstnævnte håndskrifter har disse to stykker tilfælles, der ikke findes i Addit. 120, fol.

Fjordfortegnelsen i en ejendommelig udvidet form.

I Arne Magnussöns samlinger (nu AM. 214, 8vo) findes — foruden de blandt »Chorographica Islandica« opbevarede recensioner af den för (s. 359 flg.) omhandlede fjordfortegnelse — desuden fjordfortegnelsen i en ejendommelig udvidet form, idet der til opregningen af fjordene i Skålholts bispedömme knytter sig en angivelse af bispedömmets kirker og andre mærkelige steder. Uagtet den således udvidede fjordfortegnelse ikke ganske stemmer med nogen af de ellers bevarede recensioner, har den dog, tydelig nok, med disse oprindelse til fælles fra AM. 415, 4to, hvad enten direkte eller gennem en afskrift som den i Rimbegla-håndskriftet AM. 731, 4to. Kirkefortegnelsen må stamme fra en af de ved bispestolen opbevarede middelalderlige måldage-bøger. Selve det lille arbejde, »oversigten« over bispedömmet, er derimod næppe ældre end sidste fjærdedel af det 16de århundrede, men heller næppe yngre. Imod en höjere alder taler dels fremstillingen af kirkeforholdene i Snf., hvor opregningen synes at forudsætte omordningen af år 1565, om den end ikke helt stemmer med de ved denne skabte tilstande, dels fremgår det på flere steder temlig tydelig af fremstillingens karakter, af den næsten fuldstændige forbigåelse af klostrene som sådanne, m. m. Yngre end det 16de årh.s sidste del kan det næppe være, da de til grund for de bevarede recensioner liggende håndskrifter kan følges omtrent så langt tilbage i tiden, og da udtryk som »kloster på Helgafell«, »Hellig Torlak i Skålholt« synes at pege hen på den nærmeste tid efter reformationen. Arne Magnussön går (i nogle foran recensionen A. nedskrevne bemærkninger) ud fra, at denne oversigt stammer fra middelalderen, væsenlig fordi så mange kirker er nævnte, som i en meget tidlig tid var

nedlagte eller gåede til grunde; og de få her nævnte kirker yngre end reformationen ansér han da for indsatte ved interpolation. Forfatterens historisk-antikvariske tilböjeligheder, recensionen B.s indledningsord o. s. v., gör dog, som nævnt, dette meget tvivlsomt; men i hvert fald frembyder det lille arbejde så megen interesse, at det vel fortjæner at offenliggöres.

I Arne Magnussöns samlinger møder først et lille hefte, indeholdende hans egenhændige afskrift af en recension af »oversigten«, her benævnt *A*. Som indledning giver han en beskrivelse af originalen — nogle papirsblade in 4to —, hvoraf et brudstykke (vel fra første del af d. 17de årh.) findes indlagt. Hånden bestemmer han som ikke meget gammel, men bladene som utvivlsomt afskrevne efter en ældre original, da indholdet vidnede om en höjere ælde, ɔ: viste tilbage til middelalderen. Som interpolation betragtes derfor »en eller to kirker, som er yngre end Reformatio Lutheri (ex gr. Breidebolstadur á Skogarstrond)«. Håndskriftet var allerede på Arne Magnussöns tid defekt; begyndelsen manglede, og enkelte partier af det var ulæselige. — Næsten ganske stemmende med denne recension har et eksemplar af oversigten været, som Arne Magnussön modtog fra Snæfuglstaðir (A.) 1708; men også dette er defekt. Af håndskriftet — her citeret som Snæf. —, der er skrevet 1665, som det synes på Húsafell (M.), er nu 5 oktavblade tilbage. De første tre sider optages af den chorografiske oversigt, hvis begyndelse mangler. De følgende blade indeholde uddrag af Jon Egilssons bispeannaler, samt nogle andre optegnelser af lignende art.

Foruden A. (og Snæf.) findes en anden (dog ikke meget forskellig) recension, her benævnt *B.*, der er så at sige fuldstændig bevaret. Denne er ligeledes afskreven af Arne Magnussön. Den i afskriften indlagte original består af 8 oktavblade, vistnok alle skrevne af Björn på Skardså og, som det af en i håndskriftet indeholdt datering synes at fremgå, for den chorografiske oversigts vedkommende ikke senere end 1619, medens tillige denne ved overstregninger m. m. viser sig som afskrift, ligesom forfatteren også i følge indholdet öjensynlig må have tilhørt Skålholts bispedömme. Håndskriftet indeholder i øvrigt: annalistiske optegnelser, fortegnelse over kirkerne i Hola-stift, lovsigemænd og lovmænd på Island (def.), havdistancerne mellem Norge, Island og Grønland (hvorefter en opregning af de syv dages sejlads omkring Island er tilføjet), Moralske sentenser, leveregler o. s. v. hentede fra ældre skrifter. — Af de to recensioner, A. (og Snæf.) og B., gengives her B. som den bedst bevarede, men dog således, at alle afvigelser — tilligemed de nød-

vendige oplysninger — anføres under teksten. Hvad der af de andre håndskrifter må betragtes som bedre læsemåder end B.s tekst fremhæves i noterne ved spærret skrift; ved kursiv betegnes vanskelig læselige ord og bogstaver. Da retskrivningen i Arne Magnussöns afskrift er mindre nöjagtig, følges her original-bladene af recensionen B., dog således at forkortelser opløses, interpunktion ordnes, store forbogstaver anvendes i egennavne, små i fællesnavne; i ordene á og í er dog håndskriftets skrivemåde — sædvanlig A og J, der måske kan have særlig betydning (erstattende akcent) — bibeholdt. z er, som det vil erindres, en betegnelse for »og«. Hvor Arne Magnussöns afskrift må følges, citeres denne ved B. alene, i modsætning til »B. originalen«.

. . . .

biskups dæmi

Sa frodleijkur er til þess skrifadur, ad þeir menn viti giör er ó uidar fara, huad vid sig er, vm skipti fiarda, edur hierada, edur nöckra hinna virduligra bæja A Jslandi ef þeir lesa þetta.

Langanes er nordast J austfirdinga fiordungi, litt bigtt, z horfir j landnordur. Þar geingur Helkundu heijdur eptir nesinu fram. Hon skilur fiordunga, austfirdinga z nordlendinga, z var þar settur vpp hamar Þors J heijdinni sem fiordunga skilur.

Bót er köllud sudr fra Langanesi, z er þar j Bótinnj Finnafiordur z Midfiordur.

Þa eru Vopna firdir ij z kirkiur ij ad hinum sidra: ad Hofi z A Refstodum.

---

1. I B (og B's original) mangler en linje af overskriften. — 4. »skipti«. Således B. Originalen nu hensmuldret her. — 1—5. A intet tilsvarende. — 6—8. A begynder: ... rdur. Þa geingur Hool kundu heidi *fram á Langanes*. Hun skilur o. s. v. I følge Arne Magnussön var originalens første linjer helt ulæselige; dog mener han, der ikke har manglet mere end en enkelt sætning. — 8. »var«, A: er. — 9. Hamar Þórs — hvorfra denne forestilling? Sml. dog Ísl. Þjóðs. I, 445—46, hvor Torshamren omtales som et galdre-redskab af kobber, ved hjælp af hvilken man fik magt over den, der havde gjort sig skyldig i tyveri. Ligeledes er Torshammer afbildet sammesteds som en af galdrestavene. — Hvis ovennævnte beretning om grænsemærket har noget virkeligt at støtte sig til, må det vel være et på en sten indhugget kors, der sigtes til. Således omtales i et diplom fra 1488 (angående et mageskifte mellem Tykkebæ og Kirkebæ klostre) en grænsestén, hvorpå et kors var indhugget. — 12. Vopna firdir, A: Voknafirder. Denne opfattelse af Vopnafjord og dens forgrening Nýpsfjörðr som to Vopnafjorde kendes ellers ikke.

Fyrir sunnann Vopnafiord er Smioruatz heydur, á milli z Fliotzdals hierads.

Kirkia a Mödrudals heydi.

Þessar ero greptrar kirkiur j Fliotzdals hiaradi:

J Jaukulsdal.
J Hofteigi.
J Tungu.
J Kirkiubæ.
J Ási.
Á Hialltastodum.
Ad Eydum.
J Þingmula.
J Vallanesi.
A Hallormsstodum.
A Valþiofsstodum.

Fliotzdalur geingur fyrir ofan alla Austfiordu, milli Vopna fiardar z Berufiardar, z horfa allir fiardarbotnarnir A þuerann dalinn, z liggia heidar A milli allra fiardanna z Fliotzdals.

Næst Fliotzdal er Niardvijk, og þar kirkia.

J Husavijk.
A Desiamijri.

Þa er Lodmundarfiordur: kirkia A Klipstad.
Sudeyia fiordur: kirkia A Duergasteini.
Miofafiordur: kirkia J.
Nordfiordur: kirkia A Skárastodum.
Hellisfiordur.
Vidfiordur.

1—3. A: Fyrer sunnan Voknafiord er Smiorvatz heide. A millum Fliotz*backa* og Hieradz: Kirkia i Mödrudal. — 4. »greptrar«, A: graftar; »hiaradi«, A: hieradi. — 5. »Jaukulsdal« ɔ: Jökulsdal. A: Kirkia ad Jokuls dal. — 6. A: i Hofsteigi. — 9. »J Ási«, mgl. i A. — 10. »Á«, A: ad. — 12. »J«, mgl. i A. — 13. »J«, A: ad. — 16—17. »Vopna fiardar«, A: Vokna fiardar. — 17. »botnarnir«, A: botnar. — 18. A tillægger: »fyrer sunnan Fliotzdal og kirkia i Husavik«, hvorefter følger »og kirkia a Des ...«. Det følgende (siden ned, og videre) er i A meget ufuldstændigt, eller mangler endog — på grund af lakune i originalen — ganske; bevaret er (svarende til ovenstående teksts l. 22—27): ... ndarfiordur kirkia a Klepstod ... fiordur, kirkia á Dvergast .... — 20—21. Húsavík og Desjarmýri er her omsatte; nordligst af disse to er nemlig den i Borgarfjord liggende gård Desjarmýri. — 23. Sudeyia fiordur ɔ: Seyðis-, ældre Seyðar-fjörðr. — 24. »Miofafiordur: kirkia J.« ɔ: M. og þar kirkia í. — 25. Skárastaðir, nu: Skorastaðr.

þeir ganga bádir sudr af Nordfirdi.

þa er fiall mikid er heytir Grepir, z er Sanduyk fyrir nordann þat, enn Kr*oss*avik fyrir sunnann, z bigd (j) huortueggie.

þa er Eskifiordur, er geingur nordur af Reijdar firdi.

Kirkia A Holmum j Reijdarfirdi.

þa er Skrudsfiordur: kirkia A Kostreyiustodum.

Staudnarfiordur: kirkia j Staud.

Breyddals fiordur: kirkia ad Heydaulum.

Berufiordur: kirkia ad Berunesi.

Alptafirdir ij. z kirkiur tuær j enum sidra, ad Hofi z ad þuott A.

þa er Lón, z kirkia A Stafafelli. J Lóni var þing austfirdinga.

þa er Vopnafiardar Horn.

Skarfiordur.

þa er Hornafiordur: Kirkia J Biarnarnesi, z J Hofsfelli, z J Eynihollti.

þa er Fellshuerfi fyrir vestann Heynabergs A: Kirkia ad Kalfafelli.

þa er Jngolfshofdahuerfi: Kirkia ad Knappafelli, ad Raudalæk, ad Suijnafelli.

þa er Fliotzhuerfi: Kirkia ad Lómagnupi z Kalfafelli.

J Hörgsdal.

þa er Kirkiubær.

J Skál.

J Suynadal, edur á Búlandi.

J Asum.

1—3. Lakunen i A når endnu over störste delen af disse tre linjer. Der læses: ... eyper og ... sunnan og byggiast hvort*veggi*. — 2. Grepir ɔ: Gerpir. — 3. »Kr*oss*avik«. Således B; nu ses kun Kr... — »z bigd (j) huortueggie«. B: og er bygd i hvortvegge; i B's original synes dog »j« overstreget, hvorfor det her er sat i parentes. — 4. »Eskifiordur, er«. »er« og »ki« af fjordnavnet nu forsvundne. A: þ*a er Æ*ykefiordr o. s. v. — 5. A: Kirkia a Holmum. þa er Reydarfiordur. — 6. »Skrudsfiordur«. A: Faskrudzfiordur. »Kostreyiustodum«. A: Kolfreystodum. Nu: Kolfreyjustaðr. — 7. A bruger *ð* for au. — 8. A: *H*eydölum. — 9. A: og Berufiordur o. s. v. — 10. A: »tveir« for »ij« og »þeim *sydra*«. — 12. A udelader »z«, samt har »fiordungs þing« for »þing«. Kilden til denne angivelse angående et »Østfiordinge-tingsted« i Lôn kendes ikke. — 14. »Vopnafiardar Horn«. Således også A. Det rigtige er sikkert: Hornafiardar Horn. — 15. Skarfiordur ɔ: Skarðsfjörðr; A: Skánar fiordur. — 16—17. A har efter »kirkia«: »á Bjarnarnese og i Hofsfelle og Einhollte«. — 21. Nogen kirke på Svinafell kende måldagerne ikke, men vel på Sandfell. — 23. A: og Hörgsdal. — 24. A: þa er Kirkiubær a Sidu. — 26. A: og *i Suin*adal og a Bulandi.

Ad Skardi.
J Veri: J þickuabæ.
Ad Höfdabrecku.
Ad Reyni.
Ad Dyrholum.
J Eyiunni há.
Ad Solheymum hinum vestrum.

þessir eru aller firdir z kirkiubæir j austfirdinga fiordungi, sem nu ero taldir.

Jökulsá A Solheima Sandi skilur fiordunga.

Austast j sunnlendinga fiordungi er kirkia j Skogum.
þa J Holum.
J Arnarbælum tuennum.
J Steinum.
J Hollti.
Ad Sólskala.
J Dal.

þessar eru kirkiur vndir Eyiafiollum.

Enn þessar J Eyia Sueit:
A Vomulastodum.
Ad Krossi.
Á Skumstodum.
Fliot.
J Vestmanna eyum.

þessir eru kirkiubæir J Fliotzhlijd:
Eyuindarmuli.
Hlydarendi.
Teigur.
Bleydabolstadur.
Ad Huoli.
Rangá.

1—2. A defekt: ... *þa* ... þyckvabæ. — 4—9. A: *Ad Reyner. Ad Dyrh*oolum og ad Solheimum hinum .... kirkiur i Austfirdinga fiordunge, sem nu eru taldar. — 10. A: Jo*kuls á* á Solheima sande, hun skilur fiordunga Austfirdinga og Sunnlendinga. — 11. A: þa er kirkia i Skogum. — 13. A: og Midbæle. A Borg. — 16. A: og *Asolfs* skala. Ásólfsskáli er gårdens rette navn. — 17. A: Dal. — 18. Således også A, men med adskillige stavelser betegnede som usikre. — 19. Mangler i A. — 22. Mangler i A. — 23. Fliot ɔ: elven Markarfljót. Mangler i A. — 24. ›J Vest—‹ usikkert i A. — 27. A: A Hlidarenda. — 28. A: *Teig*ur. — 29. ɔ: Breiðabólstaður. A: Breidebolstadur. — 31. Rangá ɔ: Østre Rangå. A: þa eru Rangarnar.

J Ódda.
J Gunnarshollti.
Ad Kelldum.
J Skardi hinu vestra.
J Næfurhollti.
(Rangá).
Leyrubacki.
J Klofa.
J Skardi hinu *y*tra.
Ad Fellsmula.
Ad Vaullum.
J Tungu.
J Haga.
A Jólgeyrstödum.
J Ási.
J Hofi.
J Snialfhöfda.
Ad A.
J Kalfa hollti.

Þiors A. Hun skilur Rangar þing, z Arnes þing.
Þa er fyrir vtann Þiors A:

Kirkia ad Gnupi.
J Steinshollti.
Ad Hofi.
J Tungufelli.
J Reykiadal.
J Hruna.
Ad Hólum.
A Vlafs vaullum.
J Hrungerdi.

---

1. A: Kirkia i Odda. — 4. A: »Ad« for »J«. »vestra« står utvivlsomt fejlagtig for »eystra«. — 5. A: I Næfrahollti. Nu til dels ulæseligt i B's original. — 6. Således — med anvendelse af parentes — B (og B's original). ɔ: Vestre Rangå. A: Þa er *sy*dre Rangá. — 7. A: Kirkia ad Leyrubacka. — 9. A: Ad Skardi hinu ytra. I B's original ses nu kun enkelte bogstaver af navnet. — 10. A: I Fellzmula. — 11. A: A Vollum. — 16. A: I Hafe. Stedsnavnets rette form er Háfr. — 17. A: Ad Sniallzhofda. — 18. I B's original er »A« nu bortrevet. A har intet til den linje svarende. — 19. A: I Kalfhollti. — 20. A begynder: Þ*a er* Þiorsá. — 22. A: »a« for »ad«. — 24. A: I Háf hollti. — 26. A: I Rey*kia*dal. — 30. A: I Hra*un*gerde. Hraungerði er den rette form.

J Hroarshollti.
J Villingahollti.
J Gaulveriarbæ.
J Gegnisshólum.
Ad Stokseyri.
J Laugardaulum.
J Kalldadarnesi.
(Huijt A).
Kirkia i Tungu.
J Höfdadal.
J Hlijd.
Á Torfastödum.

þa er Skalhollt, sem erkistadur er, z dyrdligastur A Jslandi. þar hujler hinn heylagi Thorlakur biskup. þar er biskups stoll, z liggia þar til iij fiordungar landsinns; eirn var veittur til biskups stolsinns ad Holum.

þa er bruar A, z kirkia J Laugardal hinum efra, z so hinum ytra.

Ad Mosfelli.
Ad Hömrum.
Ad Burfelli.
Ad Snæfolkstodum.

Á þinguelli. þar er alþing. En vndir Armansfelli var fiordungsþing sunnlendinga.

Auluos vatnz A, allt J sio vt.

---

3. A: I Gulveriar bæ. — 5. A: »Á« for »Ad«. — 6. A: I Laugardælum. — 8. A: þa er Hvitá. — 13. »erkistadur«, A: »ædstur stadur«. — 14—20. A: þar *hviler* Thorlakr byskup hinn helge. þar er *byskups* stoll, og liggia þrir .... og so hinum ytra .... — 21. A: *Ad Burfelle.* — 22. A: Ad Snæolfstodum. Her begynder — dog for de første linjers vedkommende stærkt hensmuldret — det første af de bevarede blade, som Arne Magnussön har erholdt fra Snæfuglstaðir (det ældre navn på netop denne gård). Disse blade vise sig at tilhøre samme recension som A, fra hvilken de kun frembyde få afvigelser, bortsét fra ganske ubetydelige som »á« for »að«, udeladelse af et »og« o. d. l., der ikke her anføres. — 23—24. A: Ad þingvel*le*. *þar er* alþing. Enn under Mosfelle var fiordungs þing Sunnlend*inga*. — Hvorfra efterretningen om Mosfell som tingsted stammer ses ikke. Forestillingen om Ármannsfell som tingsted kan derimod måske føres tilbage til beretningen i Hönse-Tores saga om altingets afholdelse under Ármannsfell, da tingstriden mellem Tord Gelle og Tunge-Odd fandt sted. Se IB. 1, 149. — 25. A: *Hia* þingvelle liggur Vlus vatn, og á fellur ur Ölfus vatne *og* i sio ut. »Vlus vatn« er en fejlskrivning for »Ölfusvatn«. I øvrigt lader B's meningsløse linje 25, hvor noget må være udfaldet, sig sikkert rette ved optagelsen af A's ovenstående, tilsvarende læsemåde.

Kirkia ad Aulfus vatni.
Ad Reykium.
J Arnarbæli.
A Hialla.
þa er Seluogsheydur z kirkia A Strond.
þar slytur þorsness þing.
þa er kirkia J Krysi vijk, aunnur J Grindavijk.
þa er Reykianes, z horfir framanvertt J vtsudur.
Kirkia J Vogi.
þa er Rosmhualanes:
Kirkia A Kirkiubóli.
Ad Vtskalum.
þa er Staks fiordur.
Kirkia ad Kalfatiorn.
þa er Hafnarfiordur.
þa er Alptanes: Kirkia J Gördum, z Bessastodum.
þa er Skeriafiordur.
Kirkia J Seltiarnarnesi, z J Vijk.
J Laugarnesi.
J Videy.
A Guf nesi.
J þerney.
Ad Mosfelli.
þa er Kolla fiordur.
þa Kialarnes.
Kirkia J Brautarhollti.
J Saurbæ.
Á Reynivöllum.
Ad Medalfelli.

---

2. A indskyder et »og«. — 4. A: *Ad Hialla.* — 5—6. A: þa er Selvogsheide og kirkia ad Strönd. A Str*ond* i Selvoge slitur Arnes þing. — 7. Over linjen har Arne Magnussön i A foran »i Grindavik« tilføjet *ad Stad*, hvortil dog intet tilsvarende synes at have forekommet i bladene fra Snæfuglstad. — 8. A: þa er Reykianes, og horfer til utsudurs (sål. også Snæfuglst-bladene); oven for linjen er i A tilföjet »þvert i ut sudur«. — 10. A (og Snæf.): þa er Rosmalanes. — 11. A (og Snæf.): Kirkia a Hvalsnese. — 12. A (og Snæf.): og önnur á Utskálum. — 13. A (og Snæf.): þa er Stagsfiordur. — 15. Sål. A og Snæf.; Á over stavelsen »nar« »na«. — 16. A (og Snæf.) »a« efter »z«. — 21. A: 1 (Snæf.: z) Gufunese, — 22. A (og Snæf.): og i þerney. — 23. A (og Snæf.): »A« for »Ad«. — 25—29. A (og Snæf.): þa er Kialarnes. Kirkia ad Esiu berge — i A står »Esiu« over linjen, i selve linjen derimod »Gut« —. Ad Hofe. Ad Brautarhollte. I Saurbæ. Ad Eyri. Ad Reyivöllum, og ad Medalfelle.

A Jngunnarstodum.
þa er Hualfiordur.
Kirkia J Saurbæ.
þa er Ákranes: Kirkia ad Holmi z J Gördum.
þa er Grunnafiordur.
Kirkia ad Leyr A, z a Melum.
þa er Borgarfiordur, gott hiarad z mikid.
A millum Reykianess z Snæfellsnes *heiter Faxa os.*
*þa er kirkia ad Hvanneyri, z ad Fi*tiumm j Skorradal.
Ad Lundi.
J Bæ.
Ad Kroppi.
*I Reyk*ia hollti.
Ad Husafelli.
þa er Huyt A. Hun skilur fiordunga.
Firir vestann Huyta er kirkia J Kalmans tungu.
A Gilsbacka.
J Sydumula.
J Nordtungu.
J Huammi.
J Hiardarhollti.
J Stafhollti.
Ad Borg.
A Alptnesi.
þa er Straum fiordur.
Kirkia J Alptartungu.
J Hersey.
Ad Aukrum

1. Til denne linje er intet tilsvarende i A og Snæf. — 3. A (og Snæf.) »ad« for »J«. A tilföjer »og« og har over linjen »i« over »ad«. — 4. A (og Snæf.): þa er Akranes. Kirkia ad Innra Holme og i Gördum. — 5. A (og Snæf.): þa er Grunne fiordur. — 8—9. De kursiverede ord af disse linjer er nu helt hensmuldrede i B's original. Allerede på Arne Magnussöns tid har hensmuldringen været begyndt, da han kun når sin læsning ved konjektur. Den er imidlertid utvivlsomt rigtig og stemmer ganske med A (og Snæf.). — 12—13. Også disse linjer er gengivne efter B. Nu læses i B's original slet intet af det som konjektur betegnede. Arne Magnussöns læsning stemmer imidlertid med A (og Snæf.). — 15. A (og Snæf.): þa er Hvitá. Hun skilur Sunnlendinga fiordung og Vestfirdinga fiordung. — 21. A (og Snæf.) har intet tilsvarende til denne linje. — 22. A: I Stafa hollte. — 24. A (og Snæf.): A Alftanese. — 25. A (og Snæf.): þa er Straumsfiordur. — 26. A (og Snæf.) udelader »Kirkia«. — 27. A (og Snæf.): I Hiörsey.

vndir Hrauni.
J Hijtardal.
J Hijtarnesi.
J Krosshollti.
Ad Kolbeinsstodum.
A Raudamel.
J Miklahollti.
þa er Straumfiordur.
z kirkia ad Stad.
Ád Knerri.
þa er Snæfells nes, z Snæfells Jokull.
Kirkia ad Laugarbrecku.
J Lóni.
Ad Ingialls huoli.
þa er Gomlu vijk: Kirkia ad Frodá.
þa er Breyda fiordur.
Kirkiu fiordur.
Grundar fiordur.
Kirkia ad Setbergi.
A Aundverdri eyri.
þa er Vthuala fiordur.
Kolgrafafiordur.
Hraunsfiordur.
Kirkia J Biarnarhofn.
Hofstadfiordur.
þorsnes þing var fiordungs þing vestfirdinga.
Kirkia ad Helgafelli, z klaustur.
þa er Miofafiordur, z Vigrafiordur.
Alptfiordur.

1—2. A (og Snæf.) intet hertil svarende. — 3. A (og Snæf.): A Hitarnese. — 6. A (og Snæf.) nævner først Raudamel senere, men har her »i Haffiardar ey«. — 7. A: Kirkia i Mikla hollti (Snæf.: Miklhollte). — 8—16. A (og Snæf., der dog her til dels er noget defekt): þa er Straumsfiordur, kirkia ad Stadarstad og i Loone. þa er Snæfellznes. Kirkia ad Hnör. þa er Snæfellz Jokull. Kyrkia ad Saxa huole. þa er Breijde fiordur. Kyrkia ad Ingialldz hóle, ad Raudamel, og ad Fródá. — Med »—kia ad Hnör« begynder det eneste bevarede brudstykke af A's original; så langt det række, følges på de pågældende steder i noterne dettes retskrivning. — 18. A (og Snæf.) har intet hertil svarende. — 20. A (og Snæf.): og a Onduerdar Eyre. — 21. A (og Snæf.): Vrt hólafiordur. — 22. A (og Snæf.): Kolgrafar fiordur. — 25. A (og Snæf.): Hofstada fiordur. — 26. A (og Snæf.): þornes o. s. v. — 27. A (og Snæf.): Kyrkia ad Helgafellzklaustri. — 28—29. A (og Snæf.): þa er Mioe fiordur, Vigra fiordur, og Alptafiordur (A's original: Mioafj. Vegrafj.).

Kirkia ad Geyradar eyri.
A Breydabolstad.
J Snocksdal.
A Saudafelli.
Ad Kuennabrecka.
Ad Vatnzhorni.
J Hiardarhollti.
J Ásgardi.
J Tungu.
þa er Huammsfiordur.
Kirkia j Huami.
Vndir Stadarfelli.
Ad Skardi.
J Budardal.
þa kemur J Saurbæinn.
Kirkiaholi, ad Huoli.
þa er Gilsfiordur, z Kroksfiordur.
Kirkia J Garpsdal.
Berufiordur z Reykianes: Kirkia a Reykiahólum. A Breydabolstad.
þa er þoska fiordur.
Diupifiordur.
Gufufiordur.
Kirkia J Gufu dal
Kolla fiordur.
Kuiganda fiordur.
Skalmar fiordur.
Vattar fiordur.
Kirkia á Skalmarnesi undir Mula.

1—2. A: Kyrkia ad Geyrreydar eyre og ad Breidabolstad. — 4. A (Snæf. defekt): Ad Sauda felle. — Her ophører den ene side af det bevarede brudstykke af A's original. — 5. A: Ad Kvenna brecku. — 10. A (og Snæf.) udelader »þa er«. — 15. A (og Snæf.): »Saurbæ« uden artikel. — 16. Kirkia ad Stadarhole, ad Hvole. Således er stedet også udfyldt af Arne Magnussön i B. — 17. A (og Snæf.): Gilsfiordur. Kroksfiordur. — 18. A: »Jarsdal« for Garpsdal, Snæf.: Kirkia ad Gardsdal. — 19. A (og Snæf.): »ad Reykholum« for »a Reykiaholum«. — 22. A (og Snæf.) intet tilsvarende. — 25. A (og Snæf.): þa er Kolla fiordur. — 26. Snæf.: Kveikindaf. A: þa er Kviginda fiordur. — 27—29 og delvis 1—4 på næste side har, som det fremgår af den kursiverede tekst, allerede på Arne Magnussöns tid været ødelagt ved hensmuldring. A (og Snæf.) stemme her i det hele med B; kun i linje 29 læser A »ad« for »á«, og både A og Snæf. indsætte et »og« foran »undir«.

Kellingar fiordur.
Kialka fiordur.
Vatz *fiordur*.
Flatey og þar kirkia.
Brandz lækur z þar kirkia.
J Haga kirkia.
J Saurbæ A Rauda sandi kirkia.
Þa er Bard. Þad horfir J vestur.
Þa er Breyda vijk, Kefla vijk, Kollz vijk, Hænu vijk, z eru þær allar bigdar.
Þa er Patrix fiordur.
Kirkia J Dal.
Talkna fiordur.
Kirkia J Laugardal.
Þa er Arnarfiordur.
Kirkia J Selárdal.
J Otrardal.
Fossfiordur.
Reykiar fiordur.
Trostansfiordur.
Geyrþiofsfiordur.
Kirkia a Hrafnseyri, z Alptamyri.
Dyrafiordur.
Kirkia J Kelldudal.
Vndir Hrauni.
A Söndum.
Á Myrum.
Ad Gnupi.
A Jngialldz sandi.

---

5. For »Brandz« læser A »Brims«, Snæf. »Brimnes«. Stedsnavnet er Brjánslækr. — 6. A (og Snæf.): Kirkia i Haga. — 7. A: Kirkia i Saurbæ á Rauda sande; Snæf. indskyder desuden »ok« efter »Saurbæ«. — 8. A (og Snæf.): »og« for »Þad«. — 9. A og Snæf. udelade Kollz vijk; A har for »Kefla«: Kalfa; dog er det rette af Arne Magnussön skrevet over teksten. — 11. A (her begynder side 2 af original-brudstykket): Satrex fiordur. Snæf.: Patrisf. — 12. A (og Snæf.) intet tilsvarende. — 13. A: Talna fiordur. — 16. A's original: Kyrkja J Seladal. — 17. A (og Snæf.): og j Otrudal. — 19—20. A (og Snæf.): Trostamzfiordur. Reykiar- (Snæf.: Reykja-) fiordur. — 22. A (og Snæf.): Kyrkia a Hraunz- (Snæf.: Straumz-) eyri og a Alftamijri. — 25. A (og Snæf.) tillægge: »og« foran »undir«. — 26. A (og Snæf.): »Ad« for »A«. — 27. Snæf.: »Ad« for »A«. — 29. A (og Snæf.): »Ad« for »A«.

Aunundar fiordur.
Kirkia J Hollti.
Sugandafiordur.
Kirkia A Stad.
Kefla vijk.
Skala vijk. Huortueggi bigd.
Bolungar vijk er J Ysafirdi.
Kirkia A Holi.
Skutulz fiordur.
Kyrkia A Eyri.
Alpta fiordur.
Seydiss fiordur.
Kirkia A Eyri.
Hestz fiordur.
Skötufiordur.
Kirkia J Augri.
Mioifiordur.
Vatnsfiordur, z þar kirkia J.
Reykiar fiordur.
Jsa fiordur.
Kirkia J Langadal.
Kalldalon.
Kirkia ad Snæ fiollum.
Jókulsfiordur.
Kirkia ad Grunna vijk.
Leyru fiordur.
Hrafns fiordur.
Lóna fiordur.
Ranghala fiordur.
Veydileysu fiordur.
Nordfiordur.

2. A: »Ad« for »J«. — 4. A (og Snæf.): »Ad« for »A«. — 5—6. A (og Snæf.): þa er Kiefla vijk, og Skála vik, og byggiast hvorutveggiu. — 7—8. A (og Snæf.): þa er Bolungar vyk. Kirkia ad Hole. þa er Isafiordur. — 10. A (og Snæf.): »Ad« for »A«. Her standser helt brudstykket af A's original. — 13. A (og Snæf.): »Ad« for »A«. — 16. Augri ɔ: Ögri (sål. A og Snæf.). — 18. A (og Snæf.): Vatzfiordur. Kirkia ad Vatzfiardar stad. — 19. A (og Snæf.): Reykiafiordur. — 21. A (og Snæf.): Kirkia i Langadal ad Kirkiubole. — 22. A (og Snæf., til dels defekt): þa er Kalldalon. — 24. ɔ: Jökulsfiordur (Sål. A og Snæf.). — 25. A (og Snæf.): Kirkia ad Stad i Grunnavik. — 29. A (og Snæf.): Ranghale. — 30. A (og Snæf.): Veideleysa. — 31. I A (og Snæf.) intet tilsvarende.

Ritagnupur.
Adalvijk z kirkia J.
þa ero Horn strandir, huortueggiaveg frá Horni, z horfir þad J nordur.
þa er Furufiordur, z þaralátrz fiordur.
Reykiarfiordur.
Biarnarfiordur.
Drangar.
Eyuindar fiordur.
Vfeigs fiordur.
Jngolfs fiordur.
Nord fiordur.
Trekilliss vijk, z kirkia J Árnesi.
Reykiarfiordur.
Veydilaus fiordur.
Biarnarfiordur.
Kirkia J Kalldadarnesi.
Steingrims fiordur.
Kirkia a Breydabolstad, z J Tungu.
Kolla fiordur, z kirkia vndir Felli.
Bytra z kirkia a Eyri.
Gudlögs vijk z Hruta fiordur z kirkia A Backa.

A su er fellur J Jnnanverdum Hruta firdi skilur vestfirdinga fiordung z nordlendinga fiordung.

þetta er allt J syslu Skalholltz biskups sem nu er talt z ero hier kirkiur þær sem presta þarf til ad fa 220. En presta þarf J þessari syslu 240.

1—4. A (og Snæf. — denne sidste her, sål. som oftere, med defekter aldeles svarende til de ved konjektur udfyldte huller i A): *Biarnar*gnupur og Adalvik og þar kirkia i. og Hornstrandir *hvorutve*ggiu meigin fra Hornenu, og horfer til nordurs. — 6. A (og Snæf.): Reykia fiordur. — 8. Således også Snæf. A: Hrangar fiordur. — 10. A (og Snæf.): Ofeigsfiordur. — 13. A udelader •z•. — 14. A (og Snæf.): Reykia fiordur. — 15. A (og Snæf.): Veidileysa. — 16. Snæf.: Bjarnaf. — 17—18. A (og Snæf.): Kirkia i Kalldanese og a Stad, — 19. A (og Snæf.): i Tungu. — 20. A (og Snæf.): Kolla fiordur. Kirkia ad Underfelle. 21. A (og Snæf.): þa er Bitra. Kirkia ad Eyre. — 22. A (og Snæf.): •Kirkia ad Backa• for: •z k. a B.•. — 23—24. A (og Snæf.): A su er fellur i innanverdan Hrutafiord skilur Skalholltz stiktte og Hola stiktte. — 25—27. A (og Snæf.): þetta er allt i umdæme Skalholltz biskups sem nu er taled, og eru *hier kirkiur sem presta þarf* til at fa xx. og ij . . . þarf i þessar . . ijC og xL [Snæf. fortsætter efter •talid•: og eru hier til kirkiur 220 sem presta þarf.]. — Derefter tillægge bægge håndskrifter: þesser ero firder i Nordlendinga fiordunge

Arne Magnussön bemærker om disse tal, at de sikkert er urigtige, da præsternes antal i Skalholts stift på hans tid beløb sig til 130, og der aldrig havde været synderlig flere. Kirkernes antal efter ovenstående fortegnelse beregnes af Arne Magnussön til 229 eller noget derover; på hans tid var deres antal 221. — Hvad de ved slutningen af fortegnelsen opgivne tal angår, er det vel rimeligst at antage, at 240 er fejlagtig opstået af et oprindeligt 140.

Uagtet originalbladene af B i henhold til de foranstående regler er gengivne så nöjagtig som muligt, har dog enkelte afvigelser ikke kunnet undgås. Håndskriftet bruger således som akcentuations-mærke dobbelt akcent; her er det på sædvanlig måde gengivet ved enkelt akcent over vokalen. Dog har akcentueringen af *u* helt måttet opgives, da denne vokal i originalen aldeles i flæng udstyres med dobbelt akcent. Af og til anvendes også over de andre vokaler dobbelt akcent, som det synes, aldeles hensigtsløst (således: Ákranes, Óddi, ád); disse få tilfælde er imidlertid her gengivne. Derimod er der ikke taget hensyn til, at enkelte gange i håndskriftet dobbelt prik (et ellers ikke ualmindeligt tegn for akcent) er anbragt over *i* — én gang over *o*, da det her ikke synes at have nogen særlig betydning. — I originalbladene er det ofte vanskeligt at afgöre, hvorvidt et sammensat ord er skrevet i ét eller to ord; i så henseende har der vistnok i gengivelsen indsneget sig nogen unöjagtighed i ordadskillelsen, således at i nogle flere tilfælde end her angivet de sammensatte ord burde have været opløste.

Midfiordur, Vatzfiordur, Skagafiordur, Siglufiordur, Hiedinsfiordur, Olafsfiordur Eyia fiordur, þorgeirs fiordur, Skialfandafiordur (Snæf.: Skialfande), Öxar fiordur, þistils fiordur. Langanes. þá er uti um þesse fiarda nofn.

Sluttelig tilföjer i Snæf. skriveren: Skrifad epter fornu qvere: ei veit eg ad allstadar sie riett stafad i naffnkenningunum z ei ero þar nu allstadar kirkjur er hann telur. So og hefir hann skilid epter ad vísu Skeggjastad a Langaness Strondum fyrir austan.

Arne Magnussön beregner kirkernes antal i A til mindst 230, når de manglende medregnes.

TILLÆG OG RETTELSER

TIL HELE VÆRKET.

Guldbringe syssel.

Til en beskrivelse af dette syssel findes i Arne Magnussöns Chor. isl. et temlig betydeligt materiale, ligesom også adskillige meddelelser vedrørende denne egn efter udgivelsen af IB., I. er tilstillet mig fra pastor Stephan Thorarensen til Kalvatjörn. Også kan flere oplysninger uddrages af de i kongerigets arkiv bevarede dele af en almindelig Islandsbeskrivelse fra midten af forrige århundrede; derimod er for dette syssels vedkommende ingen sysselbeskrivelse fra ældre tid bevaret.

Om Reykjavig beretter Arne Magnussön (efter tradition på Seltjarnarnæs) et besynderligt yngre sagn, i følge hvilket Ingolvs höjsædessöjler først skulde være drevet i land på Effersø, men da det forekom Ingolv urimeligt, at guderne skulde have anvist ham et så ringe landnam, havde han opbrændt söjlerne på det sted i Effersø, som hedder Reykjanes, med den beslutning at tage landnam der, hvor røgen lagde hen. Røgen drev ind mod stedet for en vig, som siden hedder Reykjavig. Om stedet for handelspladsen Holmens-havn, så vel som om beliggenheden af bondegården Reykjavig giver et kort fra år 1715 (opbevaret i en af universitetsbibliotekets kort-mapper) så interessante oplysninger, at det vistnok vil findes naturligt, at en afbildning af den herhen hørende del af dette (i 1/4 formindskelse) her er ladet medfølge. Kortet er — som det af et på dets fod anbragt, her vedföjet alexandrinsk vers fremgår — udført af en dansk mand Hoffgaard til minde om hans ophold på Holmens-havn, under hvilket køb-

manden druknede på et ridt ad granden, der forbinder Efferse med fastlandet. Verset lyder:

Paa Holmen Haabed kom aar Sytten Hundrede og fembten
Tillige wor Convoy som war dend Suendske falcken,
Dend Tied Jeg paa Hafvnen Laa, mig Tiden Ey fortröd;
Omskiöndt blandt gledskabs skaaler war skiult dend bleege död,
Som sig da tegne Lod, da Heste flock Reed granden;
da Hörtes Jammers Raab af skougaard og kiöbmanden,
og wie som saa der paa, O Tinck Elendig stand;
Dett Hierte briste maatte, da kiobmanden Reckte Haand

hvorefter navns underskrift følger.

Kortet omfatter Seltjarnarnæs ind til Laugarnæs, samt farvandet over til Kjalarnæs' sydkyst med de mellemliggende øer. En betydelig del af tegningen optages af et på havnen liggende skib, formodenlig det i verset omtalte orlogsskib. Af kortet ses da først, at handelshusene alt da (ved begyndelsen af det 18de årh.) lå på Effersø, hvorimod Grandholmene kun er fremstillede som ubetydelige skær, så at det må synes meget tvivlsomt, om handelsbygningerne virkelig nogensinde har stået dér eller i det hele andensteds end på Effersø. Endvidere ses Reykjavig-bondegård vest for kirken, hvor jo også alt taler for at søge dens plads, så at nu enhver uvished med hensyn til dens beliggenhed forsvinder.

Reykjavig som landets hovedstad har naturligvis på forskellig måde udviklet sig siden udgivelsen af IB, I (således har nu et altingshus med lokale for de offenlige samlinger rejst sig, byen har to bogtrykkerier o. s. v.), men en nærmere omtale af disse forhold forbigås her.

Ved den nær Havnefjord liggende gård Ófriðarstadir skal der have været tingsted, og her træffes navnene Þinggerði og Gálgatorfa (AM.).

Angående Hvassahraun (sml. IB. I, s. 30—31) gör Steph. Thorarensen opmærksom på, at den neden for Almenningen liggende gård af dette navn ejer land til midt ind på Almenningen, hvor hreppsgrænsen falder, medens derimod hraunet syd for Hvassahraungården hedder Afstapahraun; dette, der kommer fra Trölladyngjafjældene, er höjt og stejlt, men smalt og falder i søen ved Vatnsleysuvík.

Tillige bemærker præsten, at rensdyrene kun om vintren af og til lader sig se i Almenningen, men have deres egenlige tilholdssteder i fjældene omkring Hengill.

Så vel Arne Magnussön som Steph. Thorarensen kender Stakksvík eller Stakksfjörðr, bugten mellem Hólmsberg og Brunnastaðatangen på Vatnsløsestrand, men med hensyn til denne henvises i øvrigt til fjordfortegnelsen.

Arne Magnussön påviser af »Bessastaðabók« (AM. 238, 4to), at Rosmhvalanes i middelalderlige dokumenter om forstrandsret regnes fra Kevlavig til Oserne (Vágs-osar) — altså svarende til det senere Suðurnes. Denne halvøs yderste del »Garðr« skal efter sagn have sit navn, fordi den oprindelig var helt afgærdet fra den øvrige del.

Angående »Driftarsteinn« (sml. IB. I, s. 37 »Dýptarsteinn), som Arne Magnussön er mest tilböjelig til at antage for den samme som Eldø, henvises til »Tylvte«-fortegnelsen.

Om Reykjanes har Arne Magnussön forskaffet sig udførlige chorografiske meddelelser. Næsset omfatter herefter strækningen mellem Grindavig og Havnene. Her vidste traditionen at nævne en hel række ødegårde; navnlig skulde så at sige enhver af småvigene på næssets sydside have været stedet for en sådan, længst ude (ved Skarfasetr) skulde kirken have ligget. Alle disse stod, indtil »næsset brændte«. [Yderst på Reykjanæs hæver sig nu Islands første, og foreløbig eneste, fyrtårn.]

Med hensyn til lavastrækningerne mellem Guldbringe-syssels sydøstligste bygd Krisuvig og Selvåg-bygden i Ånæs-syssel bekræfter Steph. Thorarensen, at de intet have med Trölladyngja-fjældene at göre; de yngre af disse strömme (tre i tallet) sès tydelig at komme fra et krater i de ovenfor liggende fjælde.

To stedsnavne, knyttede til disse egne, og om hvilke samme meddeler giver oplysning, fortjæne særlig at fremhæves, nemlig Sýslusteinn og Hvítskeggshvammr; bægge findes anførte Dipl. isl. I, s. 493. »Sysselstenen«, der står ved den vestlige ende af Geitahlíð (IB. I, s. 72), betegner stadig grænsen mellem Guldbringe syssel og Ånæs syssel. Dalsænkningen Hvitskeggshvamm, der i et ældre dokument om afgifter til Vidø kloster betegner det pågældende distrikts ene ydergrænse, ligger op i Geitahlíð mellem Deildarháls og dysserne Krís og Herdís (se IB. I, s. 41).

På adskillige steder i Gb. (Straumr, Stóra Vatnsleysa, Havnefjord, Þórshöfn) påvistes i følge Arne Magnussön ved kysten bodtomter, der skulde være lævninger af købmandsboder fra den tid, da de tyske, inden handlen monopoliseredes, om somren handlede med indbyggerne.

I tillæg og rettelser til IB. I. er fremhævet nogle runestene fra dette syssel. Ligeledes er dér et par trykfejl anførte. Følgende kunne endvidere fremhæves:

S. 6, l. 5 f. o. (anm.) udtrykt, læs utrykt.
» 10, l. 11 f. n. (anm.) heboerne, læs beboerne.
» 19, l. 8 f. o. god i, læs i god.
» 29, l. 23 f. o. malmström, læs malström.
» 31, l. 2 f. n. (anm.) tunet, læs i tunet.
» 43, l. 17 f. o. øster, læs vester.

Kjos syssel.

Dette syssel vedrørende findes, foruden de i IB. I benyttede arbejder, en sysselbeskrivelse på dansk fra år 1746, ligesom også nogle optegnelser af Arne Magnussön i Chor. isl. Dog give disse kilder ikke meget nyt: I en meddelelse til Arne Magnussön (år 1722) anføres, at endnu vistes det første tingsted på øren ved Esjuberg på nordsiden af Kollafjord (Þingeyri benævnes den på en tilhørende tegning), lige så vel som stedet for St. Columbi kirke på Esjuberg. — Han kender navnene Blótkelda og Goðahóll ved Hof på Kjalarnæs. — Ved Þerneyjarsund vistes tomter af gamle købmandsboder.

Foruden et par i tillæg til IB. I meddelte rettelser kan følgende trykfejl mærkes:

S. 55, anm. 1. Belge, læs Helge.
» 57, l. 16 f. o. lange, læs langs.
» 59, anm. 1, læs: Hallgrimssön.
» 60, l. 6 f. o. sr, læs er.
» » l. 22—23 f. o. læs: nordligere.
» 61, l. 22 f. o. stejse, læs stejle.
» » l. 24 » snekred, læs sneskred.
» 63, l. 22 f. o. jænt, læs jævnt.
» 66, l. 5 f. o. Ellidaos, læs Ellidaåos.

Enkelte berigtigelser findes desuden i »tillæg og rettelser« til IB. I.

Arnæs syssel.

Over dette syssel, »Arnes-Syssel«, som det dér kaldes, findes en sysselbeskrivelse fra forrige århundrede (1746); ligeledes vedrøre adskillige af Arne Magnussöns chorografiske optegnelser dette vidtstrakte landskab, — og, navnlig for altingsstedets vedkommende, er forskellige privatmeddelelser siden udgivelsen af IB. I komne mig i hænde.

Med hensyn til fremstillingen i IB. I, s. 91 flg. af forholdene på altingsstedet er således at berigtige:

Når der s. 91 siges, at beretningen i Sturl. om Öksarås afledning til Almannagjå sandsynligvis er et uhjemlet sagn, er denne påstand selv noget tvivlsom. Den nu afdøde præst på Ting-

vold Simon Bech beretter nemlig, at det leje, hvori Öksarå oprindelig løb, endnu påvises i lavastrækningen vest for Almannagjå. Ålejet udgår fra Öksarå sydøst for Brúsastaðir og fortsættes nedover hraunet forbi Kárastaðir til Tingvoldsøen. Traditionen siger, at hyrden på Brúsastaðir har afledet åen, for at fårevogtningen i hraunet kunde blive ham mindre besværlig (fårene måtte nemlig tidligere idelig hentes tilbage over åen).

I forbindelse med hvad der s. 92—93 er ytret om Tingvoldhraunets sænkning ved jordskælvet 1789 kan anføres, at Sv. Povlssön — i sin håndskrevne beretning om Varmådalsudbruddet 1783 — endog angiver Almannagjås søndre væg som sunken på sine steder 4—6 alen.

Når der s. 95 ved et udråbstegn er udtalt forundring over Islendingabogs beretning: at kløften Kolsgjå er opkaldt efter den myrdede Kol; det var nemlig den kløft, hvor »ligene« fandtes, — beror det på en misforståelse af den islandske flertalsform »hræin«, der nemlig kan oversættes ved »resterne«, »lævningerne«.

I IB. I, s. 108—109, hvor bodbeskrivelsen fra år 1700, den såkaldte »katastasis«, omtales, er denne tillige aftrykt i oversættelse, men efter et af de almindelige, temlig skødesløst afskrevne eksemplarer. Om end denne beskrivelse næppe har andet værd end en samtidigs hypotese støttet til de da gængse formodninger, spiller den dog en vis rolle for altingsstedets topografi, ligesom endnu almenheden tillægger den troværdighed; — således er fremstillingen i det af det islandske literære selskab år 1878 udgivne arbejde »Alþíngisstaður hinn forni« af Sig. Guðmundsson bygget på denne.

Da der nu blandt Arne Magnussöns samlinger findes et eksemplar af katastasis, der står over de andre kendte recensioner — uden disses uklarhed og sproglige unöjagtigheder —, og som tillige bidrager i al fald noget til oplysning om, hvorfra beskrivelsen stammer, synes det rettest at give den en plads her, for at den islandske tekst, i en så oprindelig form som mulig, kan være almindelig tilgængelig.

Beskrivelsen, der optager de 6 første sider af et af 4 blade bestående læg i oktavformat, er skrevet af en af Arne Magnussöns skrivere (Þórður Þórðarson) og bærer øverst på forreste side følgende egenhændige påskrift af Arne Magnussön: Epter hendi Sigurdar Biörns sonar lögmanns, aptarst *i* bok i folio, sem til heyrer Sigurdi Sigurdz syne yngra [1]).

---

[1]) Denne Sigurd Sigurdssön den yngre, en sön af lagmand Sigurd Björnssön

Den Arnamagnæanske recension lyder som følger:

Alþings Catastasis epter sögn fyrre manna.

Flosabud var nordur leingst vestann framm under fossenum enn ad mestu af brotenn Anno 1700. þar sem nu lögrettann stendur A° 1700. var bud þorgeirs liósvetninga goda Sem var lögmadur Jslendinga sá fimte, hann Sagde upp Christa[1]) tru þad ár 1000. Christner menn og Heidner lögdu under hans urskurd: Enn med Christneboded komu ut Gizor Hvite og Hiallte Skeggiason i tid Olafs K. Tryggvasonar.

Krossskard, hvar i fordum stód vigdur kross, eirn eda tueir er upp undann lögrettunne næsta Skard fyrer nordann Snorrabud, hæd krossins var epter Olafs K. Tryggvasonar og Hiallta Skeggiasonar.

Enn hladsla[2]) þar i mille á giár barmenum var ádur fiórdungs dóma þingstadur.

Snorra Goda bud var i vestara Skardenu nordann til vid reidgötu upp i almannagiá ad Kárastada Stig.

A Holnum Sunnann til vid Snorra bud og reidgötuna ad Stefna á þingvelle var bud Eiolfs Bolverkssonar.

Gizors Hvita var þar sem amptmans bud er 1700.

Geirs goda bud var næst fyrer austann hana þar var Christophors heidemanns bud.

Höskulldar Dalakolls bud var millum Auxarár og Geirs Góda budar.

Asgrims Ellidagrimsonar bud var upp ad gianne mótz vid Gizors Hvita bud.

Eigels Skallagrimssonar bud millum Geirs góda budar og giárennar upp ad.

Hiallta Skeggiasonar bud var næst nordur undann lögrettunne

Flose hafde ádur bud fyrer austann ána Skamt fra Siduhalls bud hvar sidar var biskups Augmundar bud vestann til vid þingvallnatrader á hægre hönd i tunenu þa heim ad kirkiunne er rided.

Gudmundar rika bud var nærre ánne vestann til vid götuna fra Snorrabud ofann ad lögrettunnj ádur var hans bud austann til vid ána og austur undann þorleifs hólma. Skamt fra þui gamla lögberge sem millum giánna var og einnstyge ad.

Skaffta lögmans þorroddssonar Item Marcusar Skeggiasonar og Grims Suertingssonar buder voru sudur leingst med ánne mótz vid þingvallastad.

Niáls bud nær anne Sunnann Gizors Huita bud þar og Rang vellinga buder.

Mardar Gygiu bud ut med bergenu fyrer ofann og vestann Gizors Hvita bud.

Wmm tid þordar Gudmundzsonar og Jóns Jonssonar Logmanna 1577 var logrettann færd i þorgeirs liosvetninga Goda budartopt austann af holmanum sem Hirdstiora bud adur stód, og kalladur er Kagahólme.

(lagmand i Syd- og Østfjærdingen 1677—1705), var sysselmand i Myre syssel 1718—30. Da den bekendte Povl Vidalin var vicelagmand i Sigurd Björnssöns lagdömme 1697—1704, synes den gisning, at han skulde være forfatteren, ikke så helt forkastelig. (Herpå gættes i en af recensionerne.)

[1]) *n* udeglemt.

[2]) Således håndskriftet.

Hvad der i anmærkningen til s. 111 er angivet om betydningen af udtrykket: »Når sol er (kommer) på den vestre (höjere) gjåhammer (gjåbakke)« har vistnok sin rigtighed. Udtrykket betegner: Når solen tidlig om morgenen beskinner Almannagjås vestervæg. Men uklarhed — til dels opstået ved en, ved misforståelse af en forespörgsel foranlediget meddelelse fra Tingvoldpræsten — har bevirket en vildledende udtalelse om, at solskiven fra altingsstedet aldrig skulde kunne ses over Almannagjås vestervæg (ɔ: at vestervæggen aldrig tegnede sig således mod horizonten, at den kunde benyttes som dagsmærke). Tværtimod benyttes flere höjder på vestervæggen som dagsmærker. Et sådant dagsmærke »Miðaptansdrángar« er endog afsat på det IB. I medfølgende kort over altingsstedet. »Midaftensdrangerne« stå (i følge et senere brev fra præsten) kort nord for den klippe, hvor »ret midaften (kl. 6) holdes«. Noget syd for Kárastaða-stig(r) er (i følge samme) på gjåkanten et andet dagsmærke Nónþúfa; imidlertid er ret nôn (kl. 3) ikke her, men noget nordligere. Når dagen er længst, synker solen ned bag gjåvæggen c. kl. 8½ (samme).

Medens der efter skriftets anlæg i det hele næppe er anledning til her at imødegå Sig. Gudmundssöns »Alþingisstaður«, bör det dog anerkendes, at forskellige vink og oplysninger lade sig uddrage af dette arbejde. Således er vistnok forfatterens s. 42—44 fremsatte anskuelse, at Torlejvs höj har stået på »Voldene«, og at først senere og ved urigtig gætning »Torlejvsholm« i Öksarå har fået dette navn, — rettere end det IB. I, s. 125 antagne, at Torlejvs höj virkelig har været på den i forrige århundrede efter ham benævnte holm.

Endelig må det fremhæves, at der i 1ste hefte af det islandske oldsagselskabs »Árbók« (for 1880—81) er udkommet en beretning af Sigurd Vigfussön om hans undersøgelser og udgravninger på altingsstedet i somren 1880, hvorved forfatteren mener at være nåt til resultater, der afvige fra de IB. I opstillede formodninger om forholdene på altingsstedet. Særlig gælder dette beliggenheden af lovbjærget og Byrgisbúð; ligeledes undersøgtes ved samme lejlighed Öksarås gamle leje. Herom må dog henvises til selve afhandlingen.

IB. I, s. 144—46 er talt om »alenstenene« på Tingvold. Med hensyn til disse meddeler pastor Simon Bech, at den alenstén, som nu står foran kirken, år 1859 blev udtaget af kirkevæggen og opstillet på sin nuværende plads; flere alenstene kendtes da ikke; den anden ved begyndelsen af dette århundrede omtalte alenstén er han mest tilböjelig til at søge i vejgærdet ud for kirken.

I sysselbeskrivelsen fra 1746 omtales altingsstedet i følgende udtryk: Øxeraae løber ned af Fiældene midt igiennem Thingvalle-Sogn ind i Thingvalle-Wand. Paa den Vester-Side af denne Aae, staaer aarlig det almindelig Lands-Thing; Men paa den østere Side Thingvalle-Præste-Kald, i hvis Kirke holdes Skalholts-Stifttes Consistorial-Ret, eller Synodus Generalis, ved de samme Tiider som Lands-thinget, eller Laug- og Ober-Retten. Tvers over fra Laug-Retten midt udi bemeldte Øxeraae, er en Holme, kaldet Thorleifsholme, som er et almindeligt Rettersted.

Endvidere findes med hensyn til altingsstedet nogle berigtigelser i tillæg til IB. I.

IB. I, s. 151—53 er fjældene Skjaldbred og Hlödufell omtalte. I følge en notits af Arne Magnussön fortalte man da om en fordums bygd omkring Skjaldbred og ovenfor Lundar-Reykjadalen (Bgf.). Af sammes optegnelser om fjældveje fra Nordlandet til altingsstedet ses det, at de i Sturl. nævnte »Brúarárskörð« ligge syd for Hlödufell.

Til hvad der IB. I, s. 160 flg. meddeles om ældre efterretninger angående Geysir med tilhørende varme kilder kan föjes, at sysselbeskrivelsen 1746 indeholder en ret udførlig beskrivelse af Geysir. Skålens diameter angives til 5 fv. De omboende tog varsler af kilden med hensyn til forestående vejrlig: når man må vænte storm og regn, skyder han tågen, som undertiden sés at være med rød ild beblandet, så höjt i luften, at de, som ere der nær ståendes, synes den rækker snart op til skyerne; dermed flyver vandet ikke så höjt som tågen, dog höjere end noget tårn kan være i København«. Endvidere berettes: Ordinær spyr han hver dag stærkest for, om eller efter kl. 9 formiddag, dito sagtere kl. 2—3 efter middag, og siden 9—10. Undertiden ligger han stille og kåger så sagte ned i klippen; smitter man noget i ham, spyr han det op igen. Det som D. Bartholin skriver, at denne selv samme hver ved Höjkedal resolverer træ til sten, lærer erfarenheden at være efter en ugrundet fabel«. Desuden, siges der, findes i syslet fire andre springkilder, men som kun kaste vandet nogle favne höjt; disse nævnes ikke særlig. Ved mange af syslets varme kilder »have de gamle gjort sådanne bader eller kilder, at man kan derudi skjule sin krop, og efter behag temperere heden; ti den lille spring, som går til sådanne bad-kar, kan man stoppe og svale, ligesom behov göres. Som det mærkeligste af sådanne bade nævnes Marteins-Bad, oppe ved fjældet i Biskopstungerne, nærved den gård Höjkedal: den (ɔ: det) har biskop Morten, som levede 1547, således indrettet, at ved siden

af en stor sten, som står i en kold bæk, har han ladet göre et rundt gærde af jord og stén, hvori falder varmt vand, som springer op af bem^te store sten og rinder langs efter en trind stenarm ned i jordkarret. Af samme sten siges at have faldet tilforn koldt vand igennem et andet stenrør, som nu synes afbrudt« [1]). Strokk, der ganske forbigås her, er sikkert ikke ældre end 1789, således som også Sv. Povlssön bestemt udtaler sig i sin afhandling om Varmådalsvulkanen 1783, hvor han kalder den »den alene vind sprudende Strokk«.

IB. I, s. 159—73 omfatter beskrivelsen af landskabet Biskopstungerne. I denne bygd er to af de mærkeligere oldsagsfund på Island gjorte. Det ene fandtes år 1840 ved gården Miklaholt vest for Torfastaðir, det andet ved gården Brú. Angående disse henvises til den sig til IB. sluttende afhandling »Islands fortidslævninger«, i Årbøger for nordisk oldkyndighed 1882, hvor der vil findes en sammenstilling af alt hvad der hidtil er bleven bekendt om islandske oldsager (ɔ: Islands jærnaldersfund), samt meddelelser om nogle af de mærkeligere middelalderlige sager, og endelig en udsigt over Islands runemindesmærker.

I følge sysselbeskrivelsen 1746 opbevaredes der på Skålholt »en økse, kaldet Remmeggie, hvilken den kæmpe Skarphieden, som levede på det 10de Seculo, skal have baaret i Krig og Dueller. Hændes Skaft er 3¼ alen med jærnbeslag. I almindelighed siges, at samme økse er 2de gange formindsket; er dog hendes blad endnu ⅞ alen«. Endvidere fandtes her nogle gamle drikkehorn.

IB. I, s. 176 er forholdene ved Ørebakke-havn omtalt. Hr. grosserer Lefolii har med hensyn hertil velvillig meddelt mig, »at bryggja på Ørebakke er navnet på et skær, som kommer oven vande med storströmstid, så at man törskoet kan gå fra de indre til de ydre skær«. »Endvidere«, fortsætter han, »benævnes det vandareal, hvor bådene fortöjes, lón, og en mængde små vandsamlinger, som afgrænses mellem skærene ved ebbe, pollr; men intet af disse ord har jeg nogen sinde hørt brugt om skibslejerne« [2]).

IB. I, s. 181: Haugavað. Om en udgravning af de herværende dysser (fire i tallet) og de herved fundne oldsager henvises til afhandlingen »Islands fortidslævninger« i Årbøger for nord. oldk. 1882.

---

[1]) Senere omtales dette, da nævnt Mortens-Bad, som en sundheds-kilde.

[2]) Skæret »bryggja« afgrænser næsten fuldstændig skibslejerne (handelshavnen) fra det østligere »lón« (bådehavnen), idet det strækker sig i nord-sydlig retning fra kystskærene til den ydre havnebegrænsning (de ydre skær).

IB. I, s. 187 nævnes fjældet Búrfell i Grímsnes; det burde være anført, at den efter fjældet benævnte gård omtales Drpl. s. 5.

IB. s. 187 flg. er »Hrepperne« beskrevne; i Chor. isl. findes adskillige oplysninger om stedsforhold her og om ødegårdene i den ovenfor liggende avrett.

IB. I, s. 194 flg. omhandler øen Árnes med Árnessþing og de herværende vadesteder. Arne Magnussön har i Chor. isl. samlet adskilligt herhen hørende. I Árnes har han forgæves søgt den »aftökusteinn«, som skulde findes der. Han har på et andet blad en tegning af Árnes med omliggende holme, vadestederne m. m. med tilhørende beskrivelse; man påstod, at tingstedet havde været omtrent midt på øen og at rester af boderne skulde ses der. Om boderne ved Búðafoss formoder han, at de er fra en senere tid, da Árnes var bleven utilgængeligt vest fra. — Holtavað var alt da forlængst aflagt, men traditionen vilde, at det kun skulde have ført øst fra til Árnes, hvorfra en »stenbue« førte videre til Tjorsås vestre bred.

I sine følgende optegnelser fremhæver Arne Magnussön Tjorsås usejlbarhed på grund af dens to fosser.

Meddelelser vedrørende Tjorsådal gives, og navnet Dimon nord for Skridufell fremhæves: det er to lave fjælde med en sænkning imellem [1]).

Foruden hvad der findes i »tillæg« til IB. I kan af trykfejl for dette syssels vedkommende fremhæves:

S. 80, l. 20 f. o. fafder, læs falder.
» » l. 25 » at at, læs at.
» 82, l. 15 f. o. på på, læs på.
» 88, l. 16 f. n. hryllup, læs bryllup.
» » l. 14 » læs: Grímkellsstaðir.
» 95, anm. 4. Vm, læs Vem.
» 98, l. 7—8 f. n. at at, læs at.
» 103, l. 21 f. o. læs: Ölfusinga búð.
» 112, l. 18 f. o. höjre, læs höjere.
» 132, l. 14 f. n. dog, læs dag.
» 141, l. 4 f. o. Torains, læs Torarins.
» » Den i anm. 1 indeholdte bemærkning om pladsen for nogle boder i følge bodbeskrivelsen (katastasis) udgår i henhold til den i »Tillæg og rettelser« (s. 405) meddelte bedre tekst af samme.
» 143, anm. l. 2 f. n. »af« og »at« omsættes.
» 144, l. 9—10 f. o. læs: Ábóta steinar.

[1]) Navnet »Dímon« ses tidlig på Island at være bleven opfattet som udgået fra latinen, med betydning »tvefjæld« o. d. l.

S. 145, anm.: mærkerne [1]) og [2]) er ombyttede.
» 166, l. 6 f. o. biskop Tangbrand, læs missionspræsten Tangbrand.
» » l. 11 f. n. Olavins, læs Olavius.
» 167, l. 23 f. o. begræsning, læs begrænsning.
» 176, l. 6 f. n. fjörbaugsgaðr, læs fjörbaugsgarðr.
» 177, l. 16 f. o. læs: Forna Einarshöfn.
» 180, anm. 1. omtagelse, læs antagelse.
» 181, l. 6 f. o. næves, l. nævnes.
» 183, l. 15 f. o. Órrostudal, læs Orrostudal.
» 187, anm. 1, læs: Efra- og Neðra-Apavatn.

Rangåvolde syssel.

Ældre kilder, ubenyttede ved udarbejdelsen af IB. I: Arne Magnussöns Chorographica islandica, samt en sysselbeskrivelse fra 1744. Denne sidste giver tillige mange bidrag til landets almindelige beskrivelse, navnlig dyre- og planteverdenen.

Om Ydre Skard beretter AM. et uhjæmlet sagn om, at gården i sin tid skulde være flyttet herhen fra »Store Skard« på Rangåvoldene.

De to fosser i Ydre Rangå fremhæver AM. som bevis for, at aldrig nogen kan have sejlet ned gennem åen, og fremhæver ved samme lejlighed, at den jo heller ikke udspringer i Tjorsådal, men langt østligere (sml. hvad der IB. I, s. 205 berettes om Hjalte Skeggessöns sejlads).

Angående Rangåerne, Tværå og Markarfljot har navnlig Arne Magnussön adskillige oplysninger, som i höj grad kunde have lettet de i IB. I, s. 208—11, samt 237—43, sml. 250—55 anstillede undersøgelser om disse vandes løb i ældre tid, hvis de nævnte optegnelser den gang havde været bekendte. — Rangåerne, siger han, bære — efter at de nedenfor Odde have forenet sig — navnet Hôlså, ned til søen; Holså er så lang som to stive »bæjarleiðir«. Tværå skiller Hvolshrepp fra Ydre Landøer; den løber langs hele Fljotshlid og ud i Østre Rangå. Ydre Landøer nå mod vest til Holså; mod øst skilles de fra Østre-Landøer ved Affaldet — som løber fra Markarfljot til søen —; oventil begrænses de som sagt af Tværå. Dog er Lambø neden for Tværå, men hører alligevel til Fljotshlid. Østre Landøer ligge mellem Affaldet og Markarfljot ɔ: Ålarne, som dels løbe fra Markarfljot, dels få tilløb fra kilder på »aurar«ne. Strækningen øst for Ålarne, mellem disse

og Markarfljot, hører til Øfjældsbygden og søger kirke øst over Fljotet, ligesom den heller ikke regnes til Landøerne. Det er tydeligt, at Markarfljot har løbet, hvor Ålarne nu findes. Oventil nå Østre Landøer fra, hvor Affaldet og Markarfljot grene sig ud fra hinanden.

Af denne fremstilling tör man sikkert slutte, at Tværå den gang (ved beg. af det 18de årh.) har haft samme løb og betydning som nu, Affaldet ligeledes, og at ingen mindedes nogen forandring for disse vandes vedkommende. Kun vidste man, at Ålarne var Markarfljots ældre leje. Holså var endnu eneste afløb for Rangåerne.

Hermed stemmer også sysselbeskrivelsens angivelser. Rangåernes tidligere udløb var da (1744) tilstoppet, så at der af det opdæmmede vand dannedes en, Tykkebæ-forstrand truende, »gljá«. Tværå regnes for en forgrening af Markarfljot. Blandt indsøer i Holtamanna-hrepp nævnes Fiske-, Fracke- og Bayer-vand.

I anledning af en lille dér funden oldsag (sværddupsko; se Undset: Norske Oldsager i fremmede Museer s. 52) kan fremhæves den under Stóru Vellir (Landmannahrepp) hørende ødegård Járnlaugarstaðir.

Siden udgivelsen af IB. I har der (år 1878) i egnen nord for Hekla fundet et vulkanudbrud sted, der måske med en vis ret kan regnes for Heklas 19de udbrud. Se »Frjettir frá Íslandi«, 1878.

Som det fremgår af IB. er i forskellige egne på Island erindringen bevaret om steder, der har været benyttede som »trehreppers-tingsted«. Med hensyn til sådanne giver sysselbeskrivelsen følgende oplysning: Når noget, som hele syslet angår, skal forrettes eller forkyndes, da for at spare tid og omkostning forsamles 3de tinglav efter sædvane på et sted, og sådanne steder ere her to, nemlig »Lammöe udi Fliotsliid og Tingskálle paa Rangervelle«. Umiddelbart foran er syslets 8 tingsteder nævnt, hvoriblandt dog disse to ikke findes.

Med hensyn til Holtsôs — sml. IB. I, s. 242 — angiver sysselbeskrivelsen, at det berettes, at her i forrige tider har været en god havn for fremmede skibe, hvortil og vises tegn med nogle gærder og tofter, der handelshusene skal have stået; men nu vilde stedet hertil være ganske ubrugeligt.

Endvidere kan i beskrivelsen af dette syssel følgende trykfejl fremhæves:

S. 207, l. 4—5 f. o. læs: Rangárvellir.
» » l. 8 f. n. (anm.) læs: Flagbjarnarholt.

S. 208, l. 2 f. n. læs: overensstemmende.
» 210, l. 23 f. n. læs: Háfsós.
» » l. 7 f. n. Sigfussön, læs Sigurdssön.
» 213, l. 22 f. n. I steden for den næppe forekommende form »Heklufjall« læs »Heklufell«.
» » l. 17 f. n. ethver, læs ethvert.
» 220, l. 8 f. n. sydvestlig, læs sydøstlig.
» 245, l. 11 f. n. stækninger, læs strækninger.
» 246, l. 17 f. o. foseg, læs forsøg.
» 264, l. 13 f. o. »tidligere nævnte« udgår, ligeså l. 20 »Som för nævnt«. De pågældende forhold burde være omtalte s. 233.
» » l. 15 f. n. (anm.) læs: tilnavnet.

Vestmanøerne.

Også over dette lille syssel findes en beskrivelse fra forrige århundrede (1749); men den giver intet væsenligt nyt. — Oplysninger til stedsnavnene findes i Chor. isl.

Mærkes kan et gammelt kongeligt regnskab for år 1586—87 fra Vestmanøerne (»Vespenø«) — nu i Gehejme-arkivet —, der giver adskillige oplysninger om den tids handels- og fiskeri-forhold dér på stedet. Kongen var i kompagni med en engelskmand, der drev duggeri, men ellers havde engelskmændene netop da fået forbud mod at komme, hvorved den sædvanlige toldafgift udeblev. En skanse (med blokhuse) var da nyanlagt, og en kaptejn med nogle bøsseskytter fandtes på øen. Island kaldes i forhold til Vestmanøerne »Menland« (ɔ: Meginland = fastland).

Borgefjords syssel.

Ældre kilder ubenyttede ved udarbejdelsen af IB. I: Foruden Chor. isl. en sysselbeskrivelse fra 1748. Sysselbeskrivelsen giver imidlertid intet af betydning; mærkes kan dog, at her findes en beskrivelse af det kunstig indrettede varme bad ved Reykholt præstegård. — I Chor. isl. fremhæver Arne Magnussön stedsnavnet Leiðmót (eller Þinghóll) i Vestre Midfells land nær åen Laksá — sml. IB. I, s. 296.

Om Hvitås ældre løb ved Stavholtsø og beliggenheden af tingstederne Tingnæs og Tværå-ting har Arne Magnussön anstillet omhyggelige undersøgelser; således findes i Chor. isl. et af ham optaget kort over flodsængene og de rindende vande omkring Stavholtsø med tilhørende optegnelser. Også han kender og går ud fra den nu gængse opfattelse om Hvitås, ved et gennembrud til Tværå, forandrede løb. I følge traditionen skulde gennembruddet endnu på Tord lagmands tid (ɔ: i slutningen af det 16de årh.) ikke have været fuldstændig afsluttet, men endnu en smal forbindelse (brú) mellem Stavholtsø og vester-landet været tilbage. Sml. IB. I, s. 303—305.

I tillæg og rettelser til IB. I findes et par bemærkninger dette syssel vedrørende. Endvidere må af trykfejl fremhæves:

S. 303, l. 24 f. o. læs: þrælastraumr.
» 314, l. 21 f. o. Tif, læs Til.
» 319, l. 8—9 f. o. læs: Reykholtslaugen.
» 327, l. 8 f. n. læs: Reykholt.

Myre syssel.

Over Myre syssel findes ingen ældre sysselbeskrivelse, og optegnelserne i Chor. isl. berører kun lidet dette syssel. Dog har Arne Magnussön her en udførlig beskrivelse af Örnolvsdal-Kjarardal med angivelse af de tilhørende stedsnavne.

Om de angivelser med hensyn til grænsen mellem Syd- og Vestlandet, der indeholdes i flere af de IB. II, s. 357 ffg. aftrykte bidrag fra ældre kilder til Islands geografi, henvises til disse.

Med hensyn til den IB. 1, s. 377 nævnte handelsplads Bråkarpoll kan det måske fortjæne at anføres, at der nu for et par år siden har rejst sig handelsbygninger her.

Nogle unöjagtigheder af forskellig art må i beskrivelsen af dette syssel rettes:

S. 339, l. 16 f. o. læs: Surthulen.
» » l. 18 » »˙ forræderi.
» 347, l. 10 f. n. (anm.) Uspaks, læs Egil Skulessöns.
» 348, l. 24 f. o. Bjarne, læs Barde.
» 350, l. 12 f. n. Gulgtejg, læs Guldtejg.
» 366, anm. agriculturæ, læs agricultura. — K. Maurer gör i sin recension af IB, I i »Germania« 1879 (Zur Topographie Islands) opmærksom på,

at den hos J. Snorronius forekommene angivelse af Langavatnsdal som et vel bebygget præstekald må sigte til en beretning i Sturl. II, s. 146. Men her tales rigtignok ikke om »Langavatnsdal«, men om Langedal ved Skogarstrand (Snf.). En unöjagtighed i gengivelsen efter Snorronius bör her rettes, idet nemlig Torgils skarde ikke overværede noget bryllup på det pågældende sted, men aflagde et besøg hos præsten med den tanke muligvis selv at ville fri til datteren.

S. 375, l. 5 f. o. læs: kirkeejendom.
» 381, l. 6 f. n. læs: Jardlangsstad.

Hnappadals syssel.

Med hensyn til dette lille syssel er intet yderligere at bemærke. Vel forekommer også her en ældre sysselbeskrivelse (1744), men den indeholder intet nyt af interesse. I Chor. isl. findes ingen optegnelser dette syssel vedrørende.

Snefjældsnæs syssel.

Den ældre sysselbeskrivelse (1748) giver intet nyt. — I Chor. isl. findes vel adskillige optegnelser dette syssel vedrørende, men ikke meget af interesse. Af optegnelserne ses det, at gærdet ved Hovstad (IB. I, s. 437) alt da påvistes som en gudehustomt; men Arne Magnussön finder det lidet rimeligt, at det har været andet end en almindelig indhegning.

Med hensyn til, hvad der IB. I, s. 413—14 er bemærket om den i Eb. nævnte gård Hraun eller »undir Hrauni«, har afdøde arkivar Jon Sigurdssön gjort mig opmærksom på, at der hermed sikkert menes gården Staðarhraun (IB. I, s. 390), der i ældre tid netop kaldtes således.

Endvidere må for dette syssels vedkommende fremhæves den udførlige sognebeskrivelse for Setberg sogn (1873), der giver adskillige oplysninger om sagalitteraturen m. m., og som alt er benyttet, hvor i fjordfortegnelsen (s. 367—68) Önundarfjord er omtalt.

Trykfejl:

S. 443, l. 4 f. n. læs: forskellige.
» 448, l. 22 f. o. læs: Þórsárdalr.
» 450, l. 1 f. o. læs: Hrísasneiðingar.
» 456, l. 2 f. o. pá, læs på.
» » l. 4 f. n. Eiriks, læs Eiríks.

Dala syssel.

Over Dala syssel findes ingen ældre sysselbeskrivelse, og i Chor. isl. kun forholdsvis få optegnelser. Blandt disse er en notits angående Krosshólar (IB. I, s. 482—83, anm.), hvoraf det ses, at Arne Magnussön ved nærmere overvejelse mente, at Sturl.'s fremstilling af udsigtsforholdene her måtte bero på sagaskriverens uagtsomhed. — Den ligeledes blandt disse samlinger indeholdte bemærkning om Kvennahvolsvogur = »Gellirsfjörður« er anført under fjordfortegnelsen.

Til hvad der IB. I, s. 487 er sagt om stedsnavnet Bjarnarey — Bjarneyjar, kan föjes en henvisning til Gudbr. Vigfussöns ytringer herom: Ný Félagsrit XXIII. Um búskap í fornöld.

IB. I, s. 491, anm. er betydningen af »Kumbara—« i stedsnavne berørt. K. Maurer fremhæver i denne anledning en anden, i Ísl. Þjóðs. fremsat formodning, i følge hvilken der i sådanne stedsnavne skulde ligge ordet »kumbr«, et navn på den fabelagtige vandhest.

Trykfejl:

S. 459, l. 12 f. o. Gjuvrå, læs Gljuvrå.
» 467, l. 16 f. n. stumme, læs stum.
» 482, l. 10 f. o. Ásgarðsholar, læs Ásgarðshólar.
» 485, l. 15 f. o. læs: »lögrétta«.
» 492, l. 16 f. o. læs: familie.
» 495, l. 25 f. o. höjtlandet, læs höjlandet.

Bardastrands syssel.

En udførlig topografisk beskrivelse af syslet giver sysselbeskrivelsen fra midten af forrige århundrede (1746).

Blandt oplysningerne i Chor. isl. kan fremhæves:

Boderne ved Kollabúðir omtales, men kun som 2—3 i tallet.

»Floketomter« ved Vatnsfjord nævnes.

På Bildudalsøre — ved handelspladsen Bildudal, se IB. I, s. 557 — fandtes et »Völundarhús, giört af Þyskum ut ajunt«. — I IB. I, s. 495, anm. er det omtalt, at man flere steder på Vesterlandet påviser eller har påvist lignende »völundarhuse«. (Foruden på de her nævnte steder har man også ved Hólmarifsvík i Stengrimsfjorden påvist et »völundarhus«, se Olavius I, s. 187.)

Med hensyn til disse bygningers forståelse er det af interesse, hvad der herom meddeles i Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift III, 1875—77. Dr. S. Nordström oplyser nemlig her (s. 225—29), at labyrintfremstillinger tidlig kom til at spille en vis rolle i den kristelige symbolik; hyppig finder man sådanne indlagte i de franske katedralers gulv. Man skulde herved mindes om menneskenes vandring ad verdens vildsomme veje, inden målet kunde nås. Senere anlagde man sådanne labyrinter på åben mark, hvor adskillige påvises i Sverig. Forfatteren mener at kunne udstrække området for labyrinterne (der ofte føre navnet Trojeborg), foruden til Frankrig og Sverig, til Danmark, Norge og England — hvortil altså nu også kommer Island. De ældste labyrintfremstillinger for Islands vedkommende findes i pergamentshåndskrifterne AM. 732, 4to og 736, 4to. Det første af disse (fra c. 1300) har kun labyrint-tegningen uden nogen slags forklaring; tegningen, hvori — med en vistnok yngre hånd — er skrevet »völundar hús« — består af 8 koncentriske cirkler, der på forskellige steder er forbundne ved tværstreger, således at de mellemliggende cirkelbuer, hvor de vilde skæres af disse, åbne sig. Vejen fører fra en af tværstreger begrænset åbning i den yderste cirkel ad mange omveje gennem en lignende åbning til den inderste. Tegningen i 736, 4to ligner denne meget, dog er tværstregerne ikke ganske de samme, og i labyrintens indre ses et løveagtigt uhyre, benævnt »honocentaurus«. Til denne tegning hører et stykke tekst, hvorefter völundarhuset oprindelig byggedes af Egeas, der var bleven forelsket i den syriske sultans datter, men som kun mod at dræbe det vilde dyr »honocentaurus« kunde erholde hende til ægte. Da ligeledes prinsessen havde fattet kærlighed til ham, rådede hun ham til at bygge en fælde for uhyret, lærte ham, hvorledes han skulde lokke dette i fælden og her såre det, samt redde sig gennem fældens krogede gange. Sluttelig afbildede hun på en dug denne fælde (völundarhuset) for ham; og således lykkedes det ham at få bugt med dyret. — De islandske labyrintbygninger stamme dog vel snarest fra de på Island, navnlig i det 14de—16de årh. handlende tyskere. Sml. hvad om labyrinterne er anført i afhandlingen »Islands fortidslævninger«.

Som en berigtigelse af den IB. I, s. 521, anm. udtalte formodning, at en fra bonden på Hlid stammende meddelelse om gården Uppsalir's beliggenhed udelukkende skulde skyldes hans egen gætning, bör anføres, at den samme beliggenhed for gården angives i nogle topografiske oplysninger til Guld-Tores saga i det

kgl. nordiske Oldskriftselskabs arkiv, nedskrevne (som afskrift) af B. Benedictsen 1832.

Af trykfejl i IB. I fremhæves:

S. 509, l. 18 f. o. med vest, læs mod vest.
» 511, l. 8 f. o. kemmende, læs kommende.
» 515, anm., l. 2 f. n. læs: Gullhver.
» 516. Anm. 1 udgår; »vestr« er sikkert opstået ved fejllæsning af et oprindeligt »vestan«. Sml. hvad der om sådanne tilfælde er anført under tillæg og rettelser til Øfjord syssel.
» 519, l. 17 f. o. bans, læs hans.
» 523, l. 1 f. o. delte, læs dette.
» 524, l. 5 f. o. man, læs kan.
» 528, l. 5 f. n. rimelighad, læs rimelighed.
» 529, l. 18 f. n. Guldfoss, læs Gullfoss.
» 530, l. 18—16 f. n. læs Grímkels- i de med Grímkell sammensatte ord.
» 532, l. 28 f. o. uemlig, læs nemlig.
» 533, l. 20 f. o. Kerlingaril, læs **Kerlingargil.**
» 540, l. 19 f. o. læs: Bjarneyjafloe.
» 542, l. 13 f. n. læs: Skutilsey.
» 556, l. 17 f. n. læs: Dala sveit.

Isefjords syssel.

Den ældre sysselbeskrivelse (1749) giver intet nyt. Chor. isl. har heller ikke meget af særlig interesse. I Dyrefjord omtales de 40 bodtomter på Tingøre, på Valsøre nævnes lævninger af handelsboderne; ved gården Indre Hjardardal mente man at kunne påvise sporene af et virke med en underjordisk gang fra gården. For Isefjordsdybets vedkommende findes en del optegnelser angående Håvards saga.

Når der IB. I, s. 565 — til bestyrkelse af hvad der kan tale for antagelsen af en fordums gård »Ey« (Ø) i Arnarfjord — i anmærkningen anføres, at en måldage for gården Hvamm i Dyrefjord skal være skreven på Ey i Arnarfjord, da beror dette i følge en meddelelse af afdøde Jon Sigurdssön på en misforståelse. Måldagen er skreven på Eyri i Arnarfjord, men forkortningen for Eyri er af vedkommende opløst fejl.

Til hvad der IB. I, 595 er fremsat om gården Keldas ældre benævnelse, kan föjes, at i en landemærke-fortegnelse fra år 1605 nævnes gården endnu Jökulkelda.

Trykfejl:

S. 567, l. 7 f. n. (Guðmundarhóll) — ifg. Jón Sigurðsson rettere (Gvöndarholt).

S. 567, l. 2 f. n. (anm.) kave, læs have.
» 568, l. 10 f. n. fiskeri, læs fiskeri.
» 574, l. 12 f. o. inddelig, læs inddeling.
» », l. 21 » komme, læs komne.
» 575, l. 7 f. n. læs: höjtliggende.
» 586, l. 5 f. o. læs: (Efra).
» 613, l. 14 f. n. sammehængende, læs sammenhængende.
» 614, l. 20 f. o. Kjarlarånup, læs Kjalarånup.
» 616, l. 4 f. n. (anm.) Gunmund, læs Gudmund.

Stranda syssel.

Den ældre sysselbeskrivelse (1749) giver intet nyt.

I følge det ved udarbejdelsen af IB. fulgte princip burde (IB. I, s. 635) den nord for Bordøre liggende gård »Kjörseyri« være nævnt, da den forekommer Flatb. (Hróm. Þ.).

I Chor. isl. nævnes forskellige steder i Isf. og Str., der ved deres navne og den dertil knyttede tradition minde om biskop Gudmund.

I Chor. isl. er nu indlagt — som rimeligvis oprindelig herhen hørende — en samling optegnelser benævnt »Heidar á Vestfiördum z vikutal«. Her findes — med AM.'s hånd — en udførlig opregning af samtlige hedeveje i Vestfjordene, samt et læg, som giver endel til Almenningernes topografi og i øvrigt endel spredte angivelser af sødistancer mellem punkter omkring Isefjordsdybet; endvidere indeholder et særligt, med en fremmed hånd beskrevet, læg en udsigt over de fleste øvrige heder på Vestlandet. Blandt andre angivelser i dette sidste stykke siges der således, at »Asólfsgata (Sturl. Skíðaríma) ligger op fra Bjarnastaðir i Staðarhólsdal og ned i Fagradal.

Trykfejl:

S. 624, l. 5 f. n. læs: Reykjarfjord til.
» 630, l. 19 f. o. Róvá, læs Rófá.

Med Stranda syssel slutter Islandsbeskrivelsens 1ste del.

Af 2den del, som omfatter Nord- og Østlandet, udgaves første hefte, der behandlede Nordlandets fem sysler, år 1879. De dette hefte ledsagende »tillæg og rettelser« genoptages her, da det pågældende blad ikke er bestemt til at bevares.

Hunavatns syssel.

Sysselbeskrivelsen af 1748 frembyder intet af interesse. Også Chor. isl. har kun lidet for dette syssels vedkommende. — Da Vatnsdalens udstrækning i ældre tid er noget uklar (sml. IB. II, s. 31), kan det fremhæves, at Arne Magnussön går ud fra, at navnet rettelig bruges om landet omkring Vatnsdalså helt ud til kysten, og mener, at en enkelt mand (lagmand Gottrup på Tingøre) på hans tid først vilkårlig begyndte at skelne mellem en Øvre og en Nedre Vatnsdal, i hvilken sidste da Tingøre skulde ligge.

Med hensyn til Hunavatns syssel og særlig egnen omkring Videdal og Vatnsdal er i øvrigt forskelligt at berigtige eller videre at udvikle, dels i henhold til senere erholdte meddelelser — navnlig fra pastor Jon Kristjanssön —, dels til hvad der mundtlig er fremsat af den med disse egne fortrolige videnskabsmand adjunkt Björn Olsen.

Når der således IB. II, s. 16—17 tales om den formodede ældre udstrækning af Linakradal: langs Reydarlæk til Vesterhopsvatn, — da skal denne opfattelse endnu ingenlunde være helt forsvunden. Til forklaring af sagaernes tilsyneladende modstridende angivelser af Ospakshellir som liggende i Linakradal og Toreyjarnup som liggende i Vesterhop fremsætter stedets præst den formodning, at navnet Linakradal har ovenfor Midfjardarvatn været indskrænket til landet øst for Reydarlæk, som ligger lavere end vestsiden, en opfattelse som på en heldig måde synes at fjærne vanskelighederne.

I IB. I, s. 22 fremhæves en formentlig unöjagtighed i Hejdarviga-sagas omtale af »Saxalæk«, og i den tilhørende anmærkning bruges denne unöjagtighed som et bevis på, at sagaen må være ført i pennen af en med forholdene i Videdal just ikke særlig velkendt forfatter. Da nu imidlertid sagaens fremstilling ellers røber lokalkundskab, er denne antagelse i og for sig noget betænkelig, og adjunkt Björn Olsen har sikkert truffet det rette, idet han går ud fra, at sagaens tilsyneladende unöjagtighed kun beror på en ejendommelig anordning af fortællingen: Først fortælles nemlig episoden om Bardes moder til ende; derefter optages tråden angående Bardes rejse.

I IB. II, s. 25 er det gådefulde Ávellinga-goðorð omtalt, og i de vedföjede »tillæg og rettelser« anførtes følgende til s. 25, anm. 1. »Ved Gudbr. Vigfussöns udgave af Sturlunga saga er opmærksomheden bleven henledet på en med marginalnoter forsynet afskrift af sagaen (AM. 439, 4to), der skyldes den bekendte Björn Jonssön på Skardså [Skarðsá, Björns gård, ligger sydligst i Sæmundar-

hlid i Skg.]. En bemærkning af denne med hensyn til Ávellinga-goðorð kan måske fortjæne opmærksomhed, da det har vist sig så vanskeligt at finde oprindelsen til navnet. Hvor Ávellinga-goðorð er nævnt i sagaen, bemærker han i marginen: »Það hygg ek Vatnsnes út frá Völlum«; han har altså villet aflede navnet af den i Vatnsnæssets sydvestligste del, øst for Midfjorden liggende gård Vellir.« — Senere har adjunkt Bj. Olsen i Tímarit hins íslenzka bókmentafélags II, s. 1—31 optaget dette spörgsmål til behandling. Selv om man vil finde hans hypotese, at navnet Ávellingagoðorð skulde være forvansket af et oprindeligt »Æverlingagoðorð«, dannet af Ævarr, navnet på hövdingen Havlide Måvssöns stamfader, noget dristig, viser det sig dog klart nok, at Ávellinga-godordet er det samme som godordet Hafliðanautr; det kan nemlig så godt som bevises, at den Torstén Ivarssön, som overdrog Snorre Sturlassön sin del af godordet, er en ætling af Havlide Måvssön på Bredebolstad i Vesterhop.

Angående den i Hejdarviga-saga (s. 322—23) nævnte gård Bakke siges der IB. II, s. 30, at den nu ikke kendes. Pastor Jon Kristjanssön gör mig imidlertid opmærksom på, at hermed utvivlsomt menes Hjaltabakke, der i ældre tid benævntes Bakke, og at man virkelig endnu ganske almindelig udtrykker sig om Hjaltabakke, at den ligger »fyrir utan Húnavatn«.

Hvad der IB. II, s. 34 bemærkes om Vatnsdalsholar kan berigtiges derhen, at i følge erklæring fra naturforskere viser deres sammensætning (trachyt), at de ikke kan skyldes fjældskred, men at dannelsen må være eruptiv.

IB. II, s. 38—39 omhandles gården Kornså, Vd.'s Karnså. Til hvad der her er bemærket om ordet »karn« kan föjes, at fuglenavnet karn i følge Ryghs »Norske og islandske Stedsnavne«, Trondhjem 1871, s. 34 bruges som tilnavn. — Ved gården Kornså fandtes år 1859 i en höj ud for gården et mærkeligt gravfund, bestående af hjælm, kniv med bénskaft, en lille klokke (hvorfor man antager det for halvkristeligt og sætter det i forbindelse med den primsignede Torkel Kravla), saks, glasperler m. m. foruden menneske-, heste- og hundebén. — Se herom nærmere »Islands fortidslævninger«.

Det IB. II, s. 39—40 om navnet Undunfell anførte vil næppe kunne bestå. Björn Olsen formoder, og vistnok med rette, at gårdens navn oprindelig har været Undurnfell, hvori da ligger det forældede ord undurn, der her må have betegnet dagstiden omkring kl. 3 eftermiddag. — Se hans udvikling heraf i Årbøger for nordisk oldkyndighed, 1881.

Til nöjere oplysning om Guðbrandsstaðir i Vatnsdal, Svartsfellsmýrar o. s. v. (se IB. II, s. 44) meddeler pastor Jon Kristjanssön, at Svartsfell er et temlig höjt fjæld i halsen (höjlandet) øst for Vatnsdal — omtrent på strækningen mellem Mardarnup og Hov. Syd for fjældet skal Svartsmýrar findes. Nordvest for fjældet påvises sætertomter fra Gudrunarstadir, og man kunde da antage, at denne gård, der ligger i den herefter Gudrunarstadadal benævnte sidedal fra Vatnsdal, var sagaens Gudbrandsstadir; — eller i al fald heri finde en ny bekræftelse på, at Gudbrandsstad må søges i Gudrunarstadadal, hvorfra sætervejene ligge op til Svartsfell.

Den i IB. II, s. 50 udtalte formodning, at Þjófadalr skulde være den samme som Hvinverjadalr eller Reykjavellir (Hveravellir), holder neppe stik. I følge forskellige overensstemmende meddelelser — deriblandt også Arne Magnussöns optegnelser — må Þjófadalir antages at ligge sydligere end Hveravellir og ses på kortet som den af Fúlakvísl gennemströmmede dal.

Trykfejl og lignende berigtigelser:

IB. II, s. 13 burde det udtrykkelig være udtalt, at Sigridarstadaôs og Sigridarstadavatn er det samme.
S. 6, l. 16 f. o. selse, læs selve.
» 30, l. 22 f. o. nordvestlige, læs nordøstlige.
» 39, l. 13 f. n. Kornsárland, læs Karnsárland.
» 42, l. 9 f. o. læs: Dauðsmannskvísl.
» 45, l. 7 f. n. gården, læs gårdene.
» 48, l. 11 f. n. død, læs døde.
» 54, l. 6 f. n. Langå, læs Laksá.

Skagefjords syssel.

Dette syssel, hvortil der ingen ældre sysselbeskrivelse findes og kun få optegnelser i Chor. isl., giver ikke anledning til mange berigtigelser.

Til s. 66—67 föjedes i »tillæg og rettelser«: »Allerede Björn på Skardså fremhæver i sine marginalnoter (AM. 439, 4to), at Herredsvandene i Sturlungetiden må have løbet vest for Vallalaug og Lángamýri.«

IB. II, s. 78—79 giver en beskrivelse af Hegranæs ting. Interessant er det at se, at om dette ting, angående hvilket man nu véd så god besked, var ved begyndelsen af forrige århundrede

enhver tradition tabt. Arne Magnussön søger forgæves at få noget at vide. Præsten på Rip meddeler, at vel måtte de mange bodtomter ved Gard — flere end man noget andet steds havde set eller hørt omtale — falde enhver i öjnene; men ingen vidste, hvad slags boder det havde været: snart gættede man på fiskerboder, snart på købmandsboder, men bægge formodninger bleve på grund af naturforholdene usandsynlige.

S. 80. Om den her omtalte »Vagnbraut« kan det bemærkes, at den havde sit navn, fordi førselsvognene til Holar benyttede den.

S. 81. Arne Magnussön, der også i Chor. isl. omhandler de til Hof knyttede traditioner, nævner her mere end 30 tomter, deraf en meget stor.

S. 82. I anledning af hvad der i K. Maurers anmældelse af IB. II, 1. (Literaturblatt für germ. und rom. Philologie Nr. 1, 1880) er ytret om et Hola domkirke tilhørende alterklæde af fint lærred med en fremstilling af det tyske rigsvåben — i følge traditionen oprindelig hørende til en messeklædning, som biskop Jon Aressön skulde have modtaget som gave fra kejser Karl den fæmte —, kan anføres, at dette i følge meddelelse fra stedets præst nu ikke længer er til at finde.

S. 83, hvor gården Áss nævnes, er den her af Torvard Spak-Bödvarssön byggede kirke fejlagtig angivet som Islands første; kirken på Esjuberg er nemlig ældre. Se IB. I, s. 54.

S. 85—87. I følge velvillig meddelelse fra kapt. Meidell mener han, at det i Ldn. nævnte Stafshóll ikke kan have ligget i Dejldardal, men må svare til gården Austari Hóll i Fljot.

S. 89. Hr. Docent G. Brynjulvsson har velvillig gjort mig opmærksom på, at landnamsmanden Nafar-Helgi ikke godt kan benævnes »Helge navar«, da første del af navnet er et stedsnavn i ejeform (hans hjemsted i Norge).

Trykfejl:

S. 61, l. 2 f. n. gården, læs een.
» 72, l. 5 f. o. læs: Öksnadalshede.
» » l. 15 » »austan«, læs »austr«.
» 74, anm., l. 4, læs: girðingar.
» 83, l. 20 f. o. læs: græsgroede.
» 87, l. 4 f. o. »den« udgår.

Øfjords syssel.

For dette syssels vedkommende findes vel en ældre sysselbeskrivelse (1747), men som intet nyt giver; i Chor isl. er heller intet at finde. Til beskrivelse af Svarvadardalen kan dog — navnlig ved yderligere meddelelser fra pastor Povl Jonssön — nogle berigtigelser knyttes:

IB. II, s. 94 er Vatnsdalshólar i Svarvadardal omtalt. I følge P. Jonssön danner den fra Vatnsdal-søen kommende å ved sit udløb fra søen to holme, men så ubetydelige, at opmærksomheden næppe fæster sig ved dem. I dalmundingen er derimod ret anselige höjder (hólar), der må passeres på vejen til dalen; dette er Vatnsdalshólar.

S. 94, l. 16 f. n. »op« (upp), læs »ude fra« (utan).

S. 97 er »Blakksgerði« med dets vekslende former nævnt; i følge meddelelse fra G. Vigfusson viser det bevarede membranblad af Svarfd., at Blængsgerði er den rette form.

S. 99 er den i Håvard Isfjordings saga nævnte Oksedal omtalt. Efter hvad pastor P. Jonssön meddeler, må denne dal — Sturl.'s Uxadalr — antages at svare til Sæludalr, en østlig sidedal til Skidadal; kort syd for ligger ødegården Hávarðsstaðir, i selve dalmundingen står gården Sæla. Til yderligere bestyrkelse anføres, at et snævert pas Uxaskarð, der fra sydsiden af Sæludal ligger op på heden, endnu ved sit navn synes at minde om dalens ældre benævnelse.

Mærkeligt er det med hensyn til Svarfdæla-saga, at man i et håndskrift fra det 17de årh. AM. 47, 8vo (Jónsbók interpolata) finder et citat af sagaen, der synes at tilhøre den nu tabte del; til oplysning af ordet »hérað« citeres nemlig følgende efter »Svarfdæla«: Þier hafið ókænliga haldit hér að óbygðum, því að mitt hérað er hér inn frá (þad var Svarfaðardalur). — Som en sén, til Svarvadardal knyttet opdigtning kan »Saga af Þjóstólfi hamramma Svarfdælskum« nævnes (Addit. nr. 376 på univ.-bibl.). Sagaen er et bevidst forsøg på efterdigtning af en oldtidssaga, med viser, hvoraf nogle defekte, o. s. v., men frembyder i øvrigt lidet af interesse. Skuepladsen er dels Svarvadardalen, hvor helten — en sön af Karl »ómálgi«s datter Ingveld — navnlig kæmper mod trolde, dels Norge og Danmark, med besøg ved de derværende hoffer.

Hvad der i »tillæg og rettelser« til IB. II er bemærket om Øfjordens navn udgår; Ldn. udleder det af de udenfor fjorden liggende øer.

I anledning af den IB. II, s. 109 nævnte gård Lögmannshlíð gör K. Maurer i sin anmældelse (Literaturblatt für germ. und rom. Philologie Nr. 1, 1880) opmærksom på, at gården har fået sit tillæg til det oprindelige navn Hlíð, fordi den omkring år 1300 flere generationer igennem var »lögmanns«-sæde (Se Safn 1. s. Í. II, s. 45, 53, 62—63).

Til s. 121 meddeltes i »tillæg og rettelser« til IB. II, 1 følgende: »I anledning af de i slaget på Örlygsstad faldne Sturlunger, hvis lig førtes til Tværå, bemærker Björn på Skardså: »Sturlúngareitur heitir í kirkjugarði á Múka-Þverá.« — Dette stemmer med hvad E. Thorlacius fortæller i et brev til Finn Magnussön (Saurbæ 5/2 1845) — efter at runeligstenen på Munke-Tværå er omtalt —: »Þar heitir enn Sturlúngareitur, þar sem Sturlúngar voru grafnir; og vilja nú fáir láta grafa sig þar. Þykist hjátrúarfólk heyra þar sem væl undan illviðrum.« (Sml. hvad der er bemærket om »Sturlúngareitr« IB. I, s. 317.)«

Angående det IB. II, s. 123 nævnte Knarrarvað kan bemærkes, at efter hvad der i fortalen (XVIII) til Fornsögur, Kph. 1880, oplyses, er det rimeligt, at dette navn er opstået ved fejllæsning af et oprindeligt Kvarnárvað, da stedsnavnene Kvarná og Kvarnárdalur forekomme her.

I følge meddelelse af dr. G. Vigfusson deler han den IB. II, s. 129 udtalte formening om en forveksling af Grimsø og Hrisø, men gör tillige opmærksom på, at Valla-Ljots sagas »inn eptir firðinum« (s. 226) sikkert er opstået af et fejllæst forkortet »innan«, ligesom han i det hele har henledet min opmærksomhed på, hvor ofte en rettelse i sagateksterne vil kunne foretages ved at læse »innan« for »inn«, »útan« for »út« o. s. v. — således foruden på flere tidligere anførte steder oftere i Háv (f. eks. s. 20, l. 3 f. n.).

Trykfejl:

S. 98, l. 1 f. n. mundgåt, læs mungåt.
» 101, l. 21 f. o. læs: Hrísey.
» 102, l. 8 f. n. Askógr, læs Áskógr.
» 104, l. 4 f. n. (anm.) læs: Svarfdælagróf.
» 106, l. 14 f. o. står, læs står.
» 109, kolumnetitlen, læs: Kræklingahlid.
» 110, l. 15 f. o. læs: hvilke.
» 114, l. 25 f. o. AM. s. 272, læs nr. 272.
» » l. 6 f. n. » » » »
» 119, l. 4—5 f. o. læs: berömmelse.
» 120, l. 6 f. o. større, læs större.
» 121, l. 7 f. o. stor om, læs stor del om.
» 131, l. 1 f. n. (fjallagras), læs (fjallagrös).

Sønder-Tingø syssel.

Over de to Tingø sysler, det daværende Norder-Syssel (ellers gemeenligen Thingøe-Syssel kaldet) haves en omhyggelig udarbejdet sysselbeskrivelse fra 1747, der giver udførlig oplysning om disse egnes forskellige forhold, ikke blot i topografisk, men naturhistorisk og anden henseende, omtaler f. eks. temlig udførlig de lavere dyr. — Derimod giver Chor. isl. kun lidet.

I IB. II, s. 141 omtales lejlighedsvis »einmánaðar-samkoma« som en for Nord- og Østlandet ejendommelig sammenkomst. K. Maurer fremhæver i sin anmældelse af IB. II, 1., at Jonsbogen behandler denne art sammenkomst som en for hele landet indført og at en tilsvarende allerede afholdtes i fristatstiden (i langefasten).

Det sammesteds forekommende þingmannaleið kunde passende have været gengivet ved **Tingmannaled** (da »led« i betydningen vej jo delvis er bevaret).

I anledning af hvad der IB. II, s. 144 er bemærket om Hellugnúpsskarð meddeler den i Hnjoskadalen barnefødte pastor Jon Kristjanssön, at Hellugnupsskard var i hans tid et velkendt og dagligdags brugt stedsnavn; således benævntes et pas i fjældene mellem Hnjoskadalen og Bårdardalen, en halv mils vej syd for Sörlastaðir, ud for hvilken gård der findes et andet pas, hvorigennem (som nævnt i IB. II) nu den sædvanlige vej mellem Hnjoskadalens øvre del og Bårdardalen fører. Da optigningen til Hellugnupsskard er stejl, antager pastor J. K., at det er denne skråning, som i Ljósv. er benævnt Brynjubrekka, og at netop dennes stejlhed har bevirket, at man senere har foretrukket det nordre (nu brugelige) pas.

Om Goðafoss (se IB. II, s. 150) fortæller sysselbeskrivelsen fra 1747, at herunder var der en hule, hvor Grette skal have besejret en troldkæmpe, og hvorfra han flyttede en stor kobberkedel, »som nu siges at være på Holum bispegård og almindelig kaldes Gretters kedel«.

Angående Tingø (IB. II, s. 155) berettes i Chor. isl. — rigtignok ved meddelelse på anden hånd —, at der med undtagelse af en »þinghóll« benævnt höj nordøstlig på øen ingen minder om det fordums ting fandtes. I sysselbeskrivelsen anføres derimod udtrykkelig, »at man til denne dag kan se rudera og gærder, der som tingstedet (»fjærdings ting«) har været«. Blandt øerne i Skjalvandafljot nævnes Skullde Thingsøe.

Med hensyn til den IB. II, s. 160 omtalte runeligsten på

Grenjadarstad bör det fremhæves, at flere tilstrækkelig betryggende gengivelser af indskriften foreligge (se herom afhandlingen »Islands fortidslævninger«), i følge hvilke denne lyder: HER HUILER SIGRID HRAFNSDOTTER KUINNA BIARNAR BONDDA SEMUNDZ SONAR GUD FRIDE HENNAR SAL TIL GODRAR UONNIAR (ɔ: vonar) HUER ER LETRID LES BID FIRIR BLIDRE SAL SYAGGE (ɔ: syngge) SIGAND (ɔ: signað) VES (ɔ: vers). Jonas Hallgrimssön foreslår i sin dagbog (nr. 6, 8vo i det isl. litt. selskabs arkiv) de i parentes satte forklaringer, hvorved denne tilsyneladende så besynderlige indskrift bliver ganske klar. Han antager, at denne Sigrid har været kone til Bjarne Sæmundssön — den ældre, eller den yngre — som bægge i sin tid boede på Ejnarsstadir i Reykjadal, og hvis navne i følge ham er vel bekendte fra de islandske annaler og slægtregistre. — Sml. »Islands fortidslævninger«.

Om de varme kilder i Reykjahverve (IB. II, s. 163) fortæller sysselbeskrivelsen, at der var tre, der kastede vandet 40—50 fv. höjt op i luften. En gang skulde en okse være falden i en af disse kilder; men da vandet næste gang kastedes i vejret, fulgte kun oksens knogler med; hud og kød var ganske fortæret. Deraf skulde navnet Oksehver have sin oprindelse.

IB. II, s. 166: Vindbelgjarfjæld. Den her nævnte Skútahellir kendes allerede af sysselbeskrivelsen fra 1747.

I IB. II, s. 170—71 omtales de vulkanske udbrud i Myvatnsegnen i årene 1724—29, og der henvises dér til sognepræstens »Sandferdige Relation« Kbh. 1726 som den fornemste kilde. Blandt det kgl. biblioteks håndskrifter (Gl. kgl. Samling nr. 2860, 4to) findes en — i IB. ikke benyttet — fortsættelse heraf, bestående af tre »appendices«, dels fremstillende udbruddene de følgende år, dels indeholdende tillæg og berigtigelser til den tidligere beretning. Disse »appendices« må særlig anbefales enhver, der vil have en nöjagtig kundskab om de forskellige udbrudssteder, disses beliggenhed, udbruddenes art og virkninger m. m. — Sysselbeskrivelsen af 1747 henholder sig i beskrivelsen af Myvatnsegnens mærkeligste fjælde væsenlig til Relationen af 1726.

Det IB. II, s. 173 nævnte jordbad beskrives udførlig i den ældre sysselbeskrivelse, der lader det være indviet af biskop Gudmund. Endvidere nævner samme skrift tre kolde sundhedskilder ved Myvatn, de to indviede af biskop Gudmund, men den tredje — »efter hvad der skrives« ɔ: i følge sagaerne — benyttet af missjonæren Tangbrand til at døbe i. Det må altså sikkert være

den þángbrandspollr, om hvilken der IB. II, s. 169, anm. siges, at den ikke længer kendes.

S. 171, l. 10 f. o. Angående navnet Hverfjall kan mærkes, at Myvatnssvejtens beboere skal benævne ethvert vulkankrater hver.

Trykfejl:

S. 154, l. 10 f. o. lile, læs lille.
» 159, kolumnetitlen, læs: Reykjadal. Adaldal.
» 162, l. 4 f. n. AM. s. 276, læs nr. 276.

Norder-Tingø syssel.

IB. II, s. 188. Ved Kópaskersvog(r) i Nupasvejt er fra 1/6 1880 avtoriseret en handelsplads.

Til yderligere bestyrkelse af hvad der er sagt om den oprindelige grænse mellem Nord- og Østlandet, kan anføres, at sysselbeskrivelsen fra 1747 nævner »Lækningstader« som syslets nordligste gård, hvorimod det nord (ɔ: nordøst) for denne liggende fuglebjærg angives at høre til Mule syssel. I følge meddelelser fra sysselmændene i Mule syssels nordre del ved midten af forrige århundrede var grænsen mellem Tingø og Mule syssel på nordsiden af Langanæs »Kambgjå« og »Gråstén«; men de seks på sydsiden af næsset liggende gårde, der i verdslig henseende hørte til Mule syssel, søgte dog Saudanæs-kirke og regnedes for så vidt til Hola stift.

Trykfejl:

S. 188, l. 15 f. o. Dimmufjallgarðr, læs Dimmifjallgarðr.

Norder-Mule syssel.

Når den længere Droplaugarsona-saga s. 233, l. 18 f. n. er henført til det 17de årh., er dennes alder sikkert sat for langt ned i tiden (bearbejdelsen må være ældre). En nærmere undersøgelse af dette i flere henseender interessante arbejde håber jeg imidlertid inden lang tid at kunne give andensteds.

Trykfejl:

S. 197, l. 9 f. n. deu, læs den.
» 203, l. 23 f. o. hjerne, læs hjörne.
» 215, l. 4—5 f. o. Goðatóptír«, læs »Goðatóptir«.

S. 217, l. 9 f. n. man, læs navn.
» 218, l. 6 f. o. derer, der er.
» 220, l. 6—7 f. o. þuriðarstaðadalr, læs þuríðarstaðadalr.
» » l. 14 f. n. hes, læs hest.
» » l. 11 f. n. Jøklen, læs jøklen.

Sønder-Mule syssel.

Angående fortolkningen af Valtjovstad-indskriften (IB. II, 229) henvises til dr. L. Wimmers udførligere meddelelse i »Islands fortidslævninger«, Årb. for nord. Oldk. 1882.

Trykfejl:

S. 251, l. 19 f. o. nordtydske, læs nordtyske.
» » l. 10 f. n. sysselmauden, læs sysselmanden.

Øster-Skaftafells syssel.

Trykfejl:

S. 280, l. 7 f. o. skridjökler, læs skridjøkler.
» 291, l. 20 f. o. Sturl. II, læs Sturl. I.
» 293, l. 3 f. n. Hnappafells, læs Hnappavellir.
» 296, l. 4 f. n. håndskrifeer, læs håndskrifter.

Vester-Skaftafells syssel.

Trykfejl:

S. 305, l. 16 f. o. Brátthåls, læs Bratthåls.

Det indre höjland.

Trykfejl:

S. 352, l. 5 f. o. vest, læs øst.

Med hensyn til det her indsatte Oversigtskort kan bemærkes, at tingstedet øst for Tjorså i Rangåvolde-syssel fejlagtig er skrevet

Þínghóll for Þíngholt. — I den kortet vedföjede forklaring bör l. 4 læses mørkerøde.

Tylvterne omkring Island.

Angående håndskriftet AM. 194, 8vo kan, foruden til Werlauffs Symbolæ, henvises til Antiqvitates Americanæ s. 279—80.

De islandske havne i 16de årh.

Den IB. II, s. 378 givne forklaring til den foregående sides linjer Bildals wogh
Hafuedals oc y Tolckerfiordt
er sikkert urigtig. Det i »Hafuedals« liggende islandske stedsnavn må være gårdnavnet Höfðadalr i Tálknafjord, men ved en unöjagtighed er det på Arnarfjordens sydkyst liggende Bildudal (Bildal) nævnt for »Hafuedal«. Linjen »Hafuedals oc y Tolckerfiordt« er rimeligvis en fejlskrift for »Hafuedals oer y T.« ɔ: Höfðadals eyri i Tálkna-fjord. — Om havneforholdene i Tálknafjorden bemærker sognebeskrivelsen af 1873 (Selárdals & Stóra Laugardals sóknir), at den inderste del af fjorden, det såkaldte Hóp, der ved Lambeyrar sund er skilt fra hovedfjorden, danner en ypperlig havn; på sydsiden af »hôpet«, omtrent ud for gården Hövdadal, vises på den såkaldte Skipeyri tomter af handelsbygninger. Der er her et fortrinligt landingssted og sikker ankerplads; efter hvad der siges skal her i gamle dage have været handelssted.

Trykfejl:

S. 378, l. 10 f. o. Hopsôs, læs Hofsôs.
» 379, l. 17 f. o. Grânlands-, læs Grönlands-.

Den udvidede fjordfortegnelse.

For visse af stedsnavnenes vedkommende i den udvidede fjordfortegnelse mangler den nødvendige forklaring i noterne; i så tilfælde henvises til registret.

S. 383, l. 5—8, læs (i to linjer):
J Jaukulsdal: J Hofteigi.
J Tungu: J Kirkiubæ.
S. 390, l. 19—20, læs (i én linje):
Kirkia ad Setbergi, A Aundverdri eyri.

Trykfejl:

S. 381, l. 5 f. n. Grønland, læs Grönland.

REGISTRE.

(1. Stedsnavne-register. 2. Realregister. 3. Fortegnelse over de i IB. I-II behandlede sagaer og ligestillede kilder.)

Stedsnavne-register.

(Stedsnavne og deraf dannede benævnelser. Navne på godord.)

Realregister.

(Sagfortegnelse. Forklaring af de i IB. I-II anvendte islandske benævnelser.)

Fortegnelse

over

de behandlede sagaer og ligestillede kilder.

Hvor ved de her anførte sagaer den i IB. benyttede udgave ikke er angivet, findes meddelelse desangående allerede i IB. I, i den forudskikkede liste over forkortelser.

De for de islandske sysler i IB. I—II anvendte forkortelser.

A = Árness sýsla.
Bgf. = Borgarfjarðar sýsla.
Bst. = Barðastrandar sýsla.
D. = Dala sýsla.
Ef. = Eyjafjarðar sýsla.
Gb. = Gullbríngu sýsla.
Hnp. = Hnappadals sýsla.
Isf. = Ísafjarðar sýsla.
Kj. = Kjósar sýsla.
M. = Mýra sýsla.
NM. = Norðr-Múla sýsla.
Nþ. (og NT.) = Norðr-þíngeyjar sýsla.
R. = Rángárvalla sýsla.
Skg. = Skagafjarðar sýsla.
SM. = Suðr-Múla sýsla.
Snf. = Snæfellsnes sýsla.
Str. = Stranda sýsla.
Sþ. (og ST.) = Suðr-þíngeyjar sýsla.
V. = Vestmannaeyja sýsla.
VSkf. = Vestr-Skaptafells sýsla.
ØSkf. = Austr-Skaptafells sýsla.

Med hensyn til de i værket anvendte forkortelser henvises i øvrigt til den foran IB. I meddelte forklaring.

I ovenstående stedsnavne-register vil man finde anført de i IB. I—II forekommende stedsnavne på Island, samt ordet »Grönland« og navnene på de i den islandske litteratur til Grönland knyttede virkelige eller formodede polarøer — alle, med undtagelse af speciel danske ord, i islandsk form.

For de fra den ældre litteratur hentede navne er den pågældende kildes retskrivning benyttet; ellers er stedsnavnene anførte i moderne islandsk form, dog med udeladelse af u i nominativ-mærket ur; citationstegn ved et navn antyder enten urigtig eller daniseret form, eller at navnet i virkeligheden ikke forekommer. Da de ældre kilder bruge uakcentueret vokal foran ng, ligesom også den tilsvarende udtale har holdt sig på Vestlandet, medens den sædvanlige nyislandske udtale med lang vokal gennem afdøde arkivar Jon Sigurds-

sön har fundet vej til kildeskrift-udgaverne, har anvendelsen af snart akcentueret, snart uakcenturet vokal i de pågældende ord voldet en del bryderi og nogen usikkerhed. Rettest (og lettest) havde det vistnok været at se bort fra den ved den moderne udtale her indtrådte forandring, da man på Island synes mere og mere at komme bort fra brugen af akcent i disse tilfælde (se også Haldor Friðrikssons Íslenzkar Rjettrítunarreglur, Rkv. 1859).

Stedsnavne citeres som regel kun hvor de i IB. omtales i realiteten (anføres for deres egen skyld); hvor det findes nødvendigt, udhæves hovedstedet. Kolumnetitler citeres ikke, sysselnavne kun i særlige tilfælde — hvor hvert enkelt syssel er behandlet, ses af indholdsfortegnelsen.

For samtlige registre gælder det, at et ord eller et æmne, selv om det forekommer flere gange på en side, kun citeres én gang, så at citatet jævnlig gælder flere steder på samme side.

IB. At IB. er en forkortelse for selve de her meddelte »Bidrag til en historisk-topografisk Beskrivelse af Island«, er angivet IB. II, s. 1.

EFTERSKRIFT.

I det jeg herved afslutter mine Bidrag til en historisk-topografisk beskrivelse af Island, vil det vel findes passende, at jeg med et par ord — men i øvrigt henholdende mig til, hvad der af kommissionen for det Arnamagnæanske legat er forudskikket IB. I — gör rede for den lagte plan og dennes udførelse. Ved IB. I—II håber jeg at have givet en ramme for en Islandsbeskrivelse, hvor så vel det naturbeskrivende element, med hvad der dertil kan knytte sig, som det topografiske og historiske er kommet til sin ret, men således, at den historiske undersøgelse bestandig viser sig som den egenlige opgave, til hvis alsidige belysning beskrivelsen i øvrigt kun tjener som middel.

Min bog er — bortset fra dens delvise benyttelse fra et större publikums side — beregnet på at skulle støtte eller til dels afgive grundlag for visse retninger af filologisk forskning, særlig for et literærhistorisk studium af de forskellige sagatekster og recensioner med bidrag til oplysning om de forskellige sagaers tilblivelsessteder, de forskellige recensioners afvigelser fra det oprindelige grundlag o. s. v. Da skriftet imidlertid kun er udarbejdet som et grundlag for fremtidig videnskabelig forskning, er det naturligt, at det kun undtagelsesvis kan give fuldtfærdige resultater, i reglen derimod indskrænker sig til at lægge stoffet til rette — en begrænsning, som desuden stoffets omfang tvingende påbød. Dog håber jeg, at man på ikke få steder vil finde nye resultater fastslåede.

Medens i beskrivelsen det historisk-topografiske bestandig måtte stå i første række, kunde først derefter tages hensyn til det antikvariske, og uagtet jeg i denne henseende har bestræbt mig for at tage alt væsenligt med, kan dog måske et og andet i sognebeskrivelser og antikvariske indberetninger være forbigået, ligesom jeg også beklager, at næppe alle stedsnavne ere medtagne, der ved sammensætning med Hof-, Hörg- eller beslægtede ord minde om hedensk gudedyrkelse. I nær forbindelse med behandlingen af de virkelige eller foregivne antikvariske levninger står forholdet til traditionen, der igen fører over i folketroen. Traditionen — noget andet er den seje bevarelse af stedsnavne og hermed beslægtede benævnelser — er på Island sikkert ikke pålideligere end andensteds, snarere i visse tilfælde upålideligere, for så vidt som den vedvarende beskæftigelse med oldliteraturen kan skabe stadig nye stedfæstelser o. d. l. hypotheser. Også i denne henseende skulde IB. væsenlig lægge stoffet til rette. Hvad jeg af historisk tradition har truffet, er medtaget; hvor en traditions upålidelighed er aldeles indlysende, er dette sædvanlig bemærket, ligeledes hvor noget kunde tale for dens sandsynlighed; i andet fald er den simpelthen refereret, uden at deri ligger nogen anerkendelse af dens ægthed.

Oplysninger med hensyn til landets naturforhold, dyre- og planteverden er aldeles lejlighedsvise og af ren populær art. For at göre mere manglede jeg så vel speciel fordannelse som videnskabeligt materiel af enhver art. Ikke en gang opmålinger kunde af mangel på redskaber (og mangel på tid) foretages anderledes end aldeles skönsvis. Derfor har jeg ladet stå de angivelser, hvorved længde, höjde o. s. v. ved de pågældende lejligheder på selve stedet ansloges, i steden for at reducere alle sådanne angivelser til fod eller metre. Således vil man i IB. snart finde længdebestemmelsen alen, 1 alen = 2 fod, snart favne, 1 fv. = 6 f.

At intet materiale til korttegning kunde fremgå af min Islandsrejse, vil af det nys anførte være indlysende. Derfor besluttede jeg mig til sysselvis at gengive Björn Gunnlaugsöns store Islandskort aldeles uforandret, men samtidig i teksten at anføre de unöjagtigheder, jeg mente at have iagttaget. Kun i ét tilfælde — hvor en berigtigelse

på grund af professor Johnstrups undersøgelse af Askja-vulkanen (ST.) kunde göres med videnskabelig nöjagtighed — er originalkortet rettet. Enkelte andre berigtigelser burde dog måske være foretagne, således for Isf.'s vedkommende ombytningen af de to fejlagtig anbragte navne Kálfavík og Skálavík, samt i NM. den unöjagtige angivelse af handelspladsen Seydisfjords beliggenhed — på sydsiden af fjorden i steden for ved fjordbunden. Også udspringet af Jökelså i Axarfjord kunde det være fristende at berigtige, men ikke en gang på det lille oversigtskort er dette gjort. Selvfølgelig er heller ingen af de siden originalkortets udgivelse (1844) foretagne forandringer i den administrative inddeling [se således grænsen mellem Bgf. og M. eller Ef. og ST.] angivet på de IB. ledsagende sysselkort.

Med velberåd hu er i IB. I—II en tillæmpning af de islandske person- og stedsnavne forsøgt, uagtet navnlig en sådan omdannelse af stedsnavnene måtte frembyde ikke få vanskeligheder; virkelige ulæmper ved brugen af bogen er derimod forhåbenlig undgåede ved tilföjelse af de islandske former i parentes, samt ved at registret udelukkende giver navnene i islandsk form. Bortset fra afhandlinger alene bestemte for en snæver kreds af fagmænd forekommer det mig ugörligt i de nordiske sprog at beholde kildernes egennavne uforandrede med deres nominativ-mærke; dertil er altfor mange af de gamle navne blevne bevarede i afsleben form, og dertil minder altfor mange af de oprindelige navne om beslægtede ord i nyere nordiske sprog, — ligesom også sådanne former hos læsere med almindelig dannelse vilde afføde den mest barbariske udtale. At oversætte navnene eller gengive dem i den form, de vilde få ved iagttagelse af alle de lydovergange og forandringer, som skille de nyere sprog fra stamsproget, vilde på den anden side være at gå for vidt og åbne dören for forskelligartet forvirring. Man nødes til at gå en middelvej og vil da til dels kunne drage grænsen efter behag; den konsekvens, som er næsten uopnåelig i et arbejde med en så overvældende mængde stedsnavne som IB., vil under almindelige forhold vise sig langt lettere gennemførlig. Jeg har i IB. valgt at gengive hver enkelt islandsk lyd med det i dansk tilsvarende bogstav (således *f* i udlyd med *v*); til den nyere, ejendommelig udviklede, særlig islandske udtale tages

imidlertid intet hensyn. Hvor navne eller dele af sammensatte navne umiddelbart minde om det tilsvarende danske ord (steinn — stén o. s. v.), gengives det med dette. Uden undtagelse bortkastes nominativ-mærket -*r* i person- og stedsnavne i singularis. En del overvindelse koster det unægtelig at bortkaste -*r* i -*ja*-stammerne på -*ir* (f. eks. Grettir, Geysir), men Nordmændene har jo allerede skaffet sådanne navne som Sverre og Tore (Sverrir, Þórir) indgang. Stedsnavne i flertal og sammensatte stedsnavne volde særlig vanskelighed. Som regel lades første del af det sammensatte stedsnavn urørt; sidste led behandles efter de ovenfor fremsatte regler. I flertals-stedsnavnene ændres endelsen så vidt mulig til en tilsvarende brugelig dansk enkelttals- eller flertals-endelse. Første gang et i de ældre sagaer nævnt stedsnavn forekommer i IB., er det trykt med halvfede typer med tilföjelse af den islandske form — skrevet som den fandtes i vedkommende kilde — med spærret skrift. Derimod er af de stedsnavne, der hentes fra Ldn. og ligestillede kilder, den danske form anført med spærret skrift, første gang de forekomme, hvorefter så den islandske følger uden særlig fremhævelse.

I kommissionens fortale til IB. I er nævnt det vigtigste af det materiale, jeg under udarbejdelsen har benyttet. Siden den tid har jeg fået öje på forskellige samlinger, som jeg beklager først så sent — under udarbejdelsen af IB. II, 2 h. — at have kunnet benytte. Således gælder dette om én række sysselbeskrivelser fra midten af det forrige århundrede, nu i kongerigets arkiv, samt om de såkaldte »Chorographica islandica«, Arne Magnussöns først nu katalogiserede samlinger til Islands historiske topografi (AM. 213, 8vo). Ligeledes er jeg også først sent bleven opmærksom på den IB. II, 379—95 aftrykte »udvidede fjordfortegnelse« (AM. 214, 8vo), hvorfor der heller ikke er blevet den en sådan undersøgelse til del, som ellers vilde være tilfældet. Men også aftrykt med de nu tilföjede, mere lejlighedsvise oplysninger håber jeg den vil have sin betydning. Overhovedet gælder det om de til Islandsbeskrivelsen knyttede tillæg fra ældre utrykte kilder, at de uden nødvendig at høre med til en historisk-topografisk beskrivelse af landet, dog må siges yderligere at oplyse vor viden i denne retning og næppe andensteds vilde kunne finde deres plads.

I de vedföjede »Tillæg og rettelser« til hele værket, IB. II, 399—430, vil man finde adskillige ændringer og yderligere tillæg til det forud fremsatte, til dels hentede fra senere fremdraget materiale. Som en særlig kilde til forskellige rettelser må jeg fremhæve K. Maurers indholdsrige anmældelse af IB. I, Germania 1879.

Ligeledes har jeg i sin tid fra afdøde arkivar Jon Sigurdssön modtaget rettelser til IB. I. Hvorledes dr. Guðbr. Vigfússon har givet stødet til mine undersøgelser over lovbjærgets beliggenhed, er nævnt i IB. I. I det hele må jeg fremhæve den overordenlige velvilje, hvormed man fra alle sider er kommen mig i møde under udarbejdelsen af dette værk, både under mit ophold på Island og senere; jeg tæller så at sige medarbejdere i hundredevis, som jeg herved aflægger min oprigtigste taksigelse. Ingen mindes jeg dog med mere taknemlighed end de islandske præster, denne ofte miskendte stand, der under trange kår og ydre vilkår, der kun lidet hæve sig over bondens, dog forstår at bevare åndelig interesse, og i varm følelse for fædrelandet og kærlighed til dets historie går foran befolkningen.

At dette skrift har kunnet udkomme, og udkomme i en tiltalende udstyrelse og uden at planen hæmmedes ved økonomiske vanskeligheder, skyldes den Arnamagnæanske stiftelse, der så redebon har overtaget udgivelsen; særlig har jeg grund til at takke hr. höjesteretsassessor V. Finsen for den levende interesse, hvormed han har fulgt og støttet arbejdet fra dets første begyndelse, og den del, han har i dets fremkomst ad denne vej.

Kr. Kålund.

